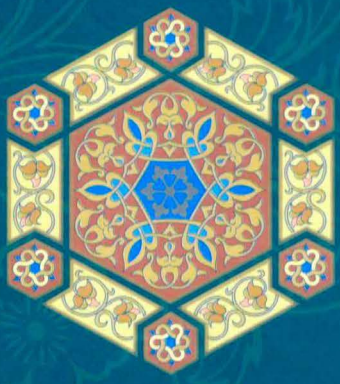
OSNOVE VJERE KOD IMAMA EBU HANIFE

dr. Muhammed ibn Abdurrahman El-Humejjis

OSNOVE VJERE KOD IMAMA EBU-HANIFE

Dr. Muhammed ibn Abdurrahman el-Humejjis

Sarajevo, 1431. h.g. / 2010. godine

PREDGOVOR

Zaista svaka hvala pripada Allahu, Njega hvalimo i od Njega pomoć, uputu i oprost tražimo. Njemu se utječemo od zla nas samih i zla naših djela. Koga Allah uputi – nema onoga ko će ga u zabludu odvesti; a koga u zabludu odvede – nema onoga ko će ga na Pravi put izvesti. Svjedočim da nema drugog boga mimo Allaha Jedinog, koji nema sudruga, i svjedočim da je Muhammed Njegov rob i Njegov poslanik.

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسۡلِمُونَ ١٠٢﴾

"O, vjernici! Bojte se Allaha onako kako Ga se treba bojati i umirite samo kao muslimani."[1]

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالٗا كَثِيرٗا وَنِسَآءٗۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِي تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبٗا ١﴾

"O, ljudi! Bojte se Gospodara svoga, koji vas od jednog čovjeka stvara, a od njega je i drúgu njegovu stvorio, i od njih dvoje mnoge muškarce i žene rasijao. I Allaha se bojte – s imenom čijim jedni druge molite – i rodbinske veze ne kidajte, jer Allah, zaista, stalno nad vama bdi."[2]

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَقُولُواْ قَوۡلٗا سَدِيدٗا ٧٠ يُصۡلِحۡ لَكُمۡ أَعۡمَٰلَكُمۡ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡۗ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدۡ فَازَ فَوۡزًا عَظِيمًا ٧١﴾

[1] Ali 'Imran, 102.

[2] En-Nisa, 1.

"O, vjernici! Bojte se Allaha i govorite samo istinu. On će vas za vaša dobra djela nagraditi i grijehe vam vaše oprostiti. A onaj ko se Allahu i Poslaniku Njegovu bude pokoravao – postići će ono što bude želio."[1]

A zatim:

Zaista je najistinitiji govor Allahova Knjiga i najbolja uputa je uputa Muhammeda, sallallahu 'alejhi we sellem, a najgore stvari (u vjeri) su novine; svaka novina je novotarija, a svaka novotarija je zabluda.

A zatim:

Najveća blagodat koju je Allah dao ovom *ummetu* jeste da im je objavio najbolju knjigu, poslao im najbolje stvorenje i učinio ih najboljim ummetom koji se ikada pojavio. Uzvišeni Allah je sačuvao ovom ummetu objavljenu Knjigu i sunnet Njegovog Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem. Ovo dvoje čine osnovu ove vjere i njen čisti izvor, tako da im nikada neće naškoditi ruke pokvarenjakâ.

Nakon toga je učinio (prisutnima) ashabe, tabi'ine i njihove sljedbenike u istini, one koji će slijediti istinu i uputu, a koji su daleko od strasti i propasti. Primarni zadatak im je shvatanje tekstova Kur'ana i sunneta, pri čemu su oni prihvatali i slijedili ono što je došlo u njima.

Nakon njih je, u svakom vremenu, učinio da ima učenjaka koji će pozivati Kur'anu i sunnetu, kako bi s njima raspršili nanose idolopoklonstva te tamu novotarija i izmišljenih stvari u vjeri. Od tih učenjaka su i četverica imama: Ebu-Hanife, Malik, Šafija i Ahmed. Oni su bili složni u tome da je obaveza pridržavati se propisa Kur'ana i sunneta, kao i ostavljanje svakog drugog govora koji je u suprotnosti njima.

[1] El-Ahzab, 70-71.

Imam Ebu-Hanife kaže: "Ako je hadis ispravan, to je moj mezheb".[1]

I kaže: "Nije dozvoljeno nikome da daje fetve po onome što je u mojim knjigama, sve dok ne bude znao na osnovu čega sam ja to rekao".[2]

Imam Malik kaže: "Ja sam samo čovjek: griješim, a pogodim i istinu. Zato pogledajte šta se od toga slaže sa Kur'anom i sunnetom pa to uzmite; a ono što se s njima ne slaže ostavite..."[3]

Šafija veli: "Ako u nekom od mojih djela nađete nešto što je u suprotnosti sa sunnetom Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, govorite po onome što je u njemu došlo, a moj govor ostavite".

A u jednoj drugoj predaji se prenosi da je rekao: "Slijedite to, i ne obazirite se na nečiji drugi govor..."[4]

Ahmed kaže: "Ko odbije hadis koji se prenosi od Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, taj je na ivici propasti..."[5]

I kaže: "Ne slijedi slijepo mene – ni Malika, ni Šafiju, ni Evzaija, a ni Sevrija – nego uzmi odakle su oni uzeli..."[6]

To je govor imama, neka je Allah s njima zadovoljan, kada je riječ o pitanju pridržavanja za sunnet i zabrani koja se odnosi na suprotstavljanje njemu. Međutim, i pored toga, neki ljudi su

---

[1] Hašijetu Ibn-'Abidin (1/67); Rasmu el-mufti min medžmu'ati rasail Ibn-'Abidin (1/4); Ikazu el-himem, str. 62.

[2] Ibn 'Abdul-Berr, El-Intika, str. 145; Rasmu el-mufti min medžmu'ati rasail Ibn 'Abidin, str. 29 i 32; Eš-Ša'rani, El-Mizanu el-kubra (1/58).

[3] Ikazu el-himem, str. 72.

[4] Mes'eletu el-ihtidžadž biš-Šafi'i, str. 72; Menakibu eš-Šafi'i (1/472); Ebu-Nu'ajm, El-Hil'je (9/107).

[5] Lalikai, Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (3/430).

[6] I'alamu el-muveki'in (2/201). Osim toga, v. Mesail Ebi-Davud, str. 277; Ikazu el-himem, str. 113.

se fanatično počeli pridržavati ličnih stavova imamâ, posebno imama Ebu-Hanife. Time su ga gotovo uzdigli do stepena poslanikâ i vjerovjesnikâ. Neki od njih smatraju da je vijest o njemu došla u Tevratu[1], i da ga je Muhammed, sallallahu 'alejhi we sellem, spomenuo imenom, rekavši za njega da je svjetiljka njegovog ummeta[2], opisujući ga svojstvima i odlikama koja su iznad njegovih stvarnih vrijednosti.[3]

---

[1] El-Mekki bilježi (u djelu: Menakibu Ebi-Hanife, str. 20.) od 'Abdul-Kerima ibn Musfira da je rekao: "Čuo sam skupinu učenjaka da su rekli: "U Tevratu su spomenuta svojstva Ka'bul-Ahbara, En-Nu'mana ibn Sabita i Mukatila ibn Sulejmana". Ovu predaju bilježi i El-Kerderi, str. 41.

[2] Primjer toga je izreka koju neki pripisuju Poslaniku, sallallahu 'alejhi we sellem, a u kojoj se kaže: "U mom ummetu će biti čovjek po imenu En-Nu'man, a nadimak će mu biti Ebu-Hanife. On je svjetiljka mog ummeta; on je svjetiljka mog ummeta; on je svjetiljka mog ummeta". Predaju bilježi El-Hatib: Tarihu Bagdad (13/355 i 336). Istu predaju spominju i: Ibn-Hadžer, El-Lisan (5/179); Es-Sujuti, El-Leali (1/457). Neki sljedbenici mezheba Ebu-Hanife navode ovu predaju kada govore o njegovim vrijednostima. v. Menakibu el-Mekki, str. 15. i Ed-Derru el-muhtar 'ala er-reddi el-muhtar (1/52). El-Hatib kaže: "Ovo je izmišljen hadis sa jedinom predajom od El-Bevrekija, i to smo pojasnili ranije". – dodajem: On time ukazuje da misli na ono što je spomenuo u biografiji Muhammeda ibn Se'ida el-Bevrekija (5/ 309-310). Zatim je spomenuo (El-Hatib) da je imam Hakim za njega (El-Bevreki) rekao da je izmišljao nebrojeno puno hadisa, predstavljajući ih kao predaje od pouzdanih prenosilaca. A među najpodlijim predajama je ova koju prenosi od nekih svojih šejhova u kome El-Fadl ibn Musa es-Sinani prenosi od Muhammeda ibn 'Amra, a on od Ebu-Seleme (zatim je spomenuo ovu predaju). Nastavio je dalje: "Ovaj hadis je spominjao u Horosanu, a zatim u Bagdadu. Na tu predaju je dodao sljedeću, u kojoj se kaže: "Pojavit će se u mome ummetu čovjek po imenu Muhammed ibn Idris, čija će smutnja za ovaj ummet biti gora od Iblisove". Zatim je dodao El-Hatib: "Kako je ovaj čovjek samo bio smion da slaže, kao da nije čuo da je Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, rekao: "Ko na mene slaže namjerno neka pripremi sebi mjesto u Vatri". Allahu se utječemo od slijeđenja strasti i molimo Ga da nam pomogne u onome što On voli i s čime je zadovoljan.

[3] Primjer ovoga je govor El-Haskefija gdje se kaže: "Ebu-Hanife, en-Nu'man ibn Sabit, je jedna od najvećih mudžiza Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, nakon Časnog Kur'ana. Na njegovu vrijednost dovoljno ukazuje raširenost njegovog

Neki su opet otišli u drugu krajnost optužujući ga za zastranjivanje i unošenje nereda u vjeru, govoreći da on postepeno ukida islamske vrijednosti i da se nije rodio u islamu neko ko je zlokobniji od njega.

Da bi se napravila razlika između onih koji ga kude ili previše hvale, predao sam se studiji o vjerovanju imama Ebu-Hanife. Pri tome sam usporedio njegovo imansko ubjeđenje sa osnovom vjerovanja njegovih sljedbenika, kako bi vidjeli koliko su se oni pridržavali njegovih stavova u akidetu, kao što je slučaj sa slijeđenjem njegovog mezheba u fikhu.

---

mezheba. Nema nijedne njegove izreke, a da je nije uzeo neki od poznatih učenjaka. Allah je njegovim učenicima i sljedbenicima dao vlast od njegovog vremena pa sve do danas; sve dok po njegovom mezhebu ne bude sudio i 'Isa sin Merjemin, 'alejhis-selam". v. Ed-Durru el-Muhtar (1/55, 56). Ovo je – po mom mišljenju – neosnovan govor, jasno pretjerivanje. Ono umanjuje vrijednost Allahovog poslanika Isaa, 'alejhis-selam. Jer kako će on kao poslanik slijediti učenjaka-mudžtehida. Ibn-'Abidin je odbio ovaj govor u svom djelu Hašijetu Ibn-'Abidin; prenio je odgovor Sujutije na ove riječi gdje se kaže: "...Tvrdnja da će on, Isa sin Merjemin, suditi po nekom od četiri mezheba je lažna i nema osnove. Jer kako neko može zamisliti poslanika da slijedi mudžtehida!? Mudžtehidu iz ovog ummeta nije dozvoljeno da slijedi nekog drugog, već mora da radi po sopstvenom idžtihadu". v. Reddu el-muhtar (1/57). El-Haskefi, također, prenosi od Sehla ibn 'Abdullaha et-Tusterija da je rekao: "Da je u ummetu Musaa i Isaa bio neko kao što je Ebu-Hanife, oni se ne bi preobratili u jevrejstvo i kršćanstvo". v. Ed-Durru el-muhtar (1/53). Vjerovatno je ovo potvora na Sehla, s tim da je ovaj govor sam po sebi neispravan. To je zbog toga jer su sinovi Israilovi obožavali tele dok je Allahov poslanik, Harun, bio među njima. A također su spomenuti i oni koji su uznevjerovali u vrijeme Isaa, 'alejhis-selam, dok je on bio među njima. Uzvišeni Allah kaže: ﴿فَلَمَّآ أَحَسَّ عِيسَىٰ مِنْهُمُ ٱلْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنصَارِىٓ إِلَى ٱللَّهِ﴾ **"A kada se Isa uvjerio da oni neće da vjeruju, uzviknuo je: "Ko su moji pomagači na Allahovom putu?..."** (Ali 'Imran, 52). U sljedećem primjeru El-Haskefi kaže da se prenosi od Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, da je rekao: "Svi poslanici se ponose sa mnom, a ja se ponosim sa Ebu-Hanifom. Ko njega voli taj voli i mene, a ko njega mrzi taj mrzi i mene". v. Ed-Durru el-muhtar (1/52). I ovo je bez ikakve sumnje čista laž – laž koju nije dozvoljeno ni spominjati, a kamoli vjerovati u to.

VAŽNOST TEME I RAZLOZI IZBORA

Važnost ove teme se temelji na više razloga:

- Prvo: Mjesto Ebu-Hanife kao učenjaka (alima) u islamskom svijetu, njegova reputacija i djela koja se dotiču akidetskih pitanja.
- Drugo: Mnoštvo naučnih institucija u islamskom svijetu i pojedinaca iz reda muslimana koji u fikhu slijede njegov mezheb.
- Treće: Vezanje pojedinih sekti za njega: sekti koje tvrde da su na njegovom akidetu, kao što su maturidije, jedan određeni broj mu'tezila i sufija, i drugih – a to, ustvari, nije tako.
- Četvrto: Iznošenje ispravne slike o akidetu imama Ebu-Hanife, Allah mu se smilovao. Naime, njemu se pripisuju riječi koje on nije rekao i ono što nije od njegovog mezheba. Naprotiv, to su riječi koje se vjerodostojnim putem ne prenose od njega, uz poređenje njegovog akideta i akideta njegovih sljedbenika, kao što je već napomenuto.
- Peto: Nije mi poznato da je neko ovu temu uzeo za predmet proučavanja i detaljniju studiju [1].

[1] Ipak sam pronašao jedno djelo pod naslovom "El-Imamu el-e'azam Ebu-Hanife, el-Mutekelim", koje je napisao 'Inajetullahi Iblag el-Afgani. Njime je odbranio magistrat na Azharu, fakultet Usulu ed-din. Djelo je štampano 1390. h. g. Inače, ta je disertacija u suprotnosti sa ovom u pogledu pravca i načina, postavke, kao i samog načina izlaganja gradiva. Navest ću ukratko neke primjedbe ovom djelu:

a) Autor ovog djela nije obuhvatio akidet imama Ebu-Hanife; naprotiv, spomenuo je samo neke dijelove, a zapostavio druge, kao što su: tevhid i njegove tri vrste, i neka druga pitanja vezana za osnove vjere poput govora o ashabima, imametu, izvora njegovih dokaza, njegovog stava o skupinama koje se bave kelamom i drugih tema.

b) Autor je uzimao podatke iz nekih djela, a iz nekih nije. Zapostavio je selefijska djela u kojima je obrađen akidet imama Ebu-Hanife, posebno djelo imama

Podrška učenih ljudi mi je također dala podstreka za rad na

Et-Tahavija (Tumačenje akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu imama Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika).

c) Autor ovog djela je umetao neke beskorisne stvari i griješio u nekim stvarima. Što se tiče umetnutih beskorisnih stvari, to su neke filozofske teme koje ne vode ka željenom cilju istraživanja, pri čemu se oslanjao na neka savremena djela kao što su: dr. Ali en-Neššar, Neš'etu el-fikri el-felsefi (Začeci filozofskih ideja); dr. Muhammed el-Behij, Džanibu el-ilahi fi tefkiri el-islami (Islamska razmišljanja o Allahu); dr. 'Abdul-Halim Mahmud, Et-Tefkiru el-felsefi (Filozofska razmišljanja).

A što se tiče grešaka, to su:

Prvo: Njegovo mišljenje da je Ebu-Hanife utemeljio školu kelama, nakon što je detaljno izučio djela, istražio mišljenja i putovao proučavajući tu temu u svoje vrijeme. No takvo mišljenje predstavlja zločin prema vjerskom ubjeđenju i vjerovanju (akidetu) jednog od imama selefa, jer to za sobom povlači sljedeće stvari:

1. Prije detaljnog proučavanja ove teme Ebu-Hanife nije bio na jasnom stavu kada je riječ o akidetu. Njegov akidet je znači bio nejasan zbog nemogućnosti dubljeg viđenja stvari. Čak se može reći da on nije bio ni na kakvom pravcu (na ispravnom menhedžu) sve dok nije proučio ta mišljenja i te stavove.

2. Temelj akideta kod pripadnika ehlis-sunneta vel-džema'ata i ispravnih prethodnika ovog ummeta (od kojih je i imam Ebu-Hanife), jeste Kur'an i hadis, a ne savremena mišljenja i putovanje, kao što smatra autor.

3. Autor priznaje u svome djelu (o tome piše na str. 91) da je Ebu-Hanife ostavio kelam. Međutim, on smatra da ga imam nije ostavio u potpunosti iz razloga njegove zauzetosti proučavanjem fikha. Stoga – njegove su riječi – on se nije brinuo za napredovanje kelama, koji je bio njegova prva preokupacija, jer je on osnivač škole kelama... Zato se okrenuo fikhu: ne iz razloga suprotstavljanja kelamu, nego iz želje da utemelji još jednu vjersku nauku uz onu koju je već utemeljio.

U ovim njegovim riječima je greška. Imam Ebu-Hanife je u potpunosti ostavio 'Ilmul-kelam, kazujući to jasno i objašnjavajući razlog toga. U djelu El-Menakibu el-Mekki, od El-Mekkija (str. 137) se prenosi Ebu-Hanifin govor: "Primijetio sam da su oni koji se bave kelamom tvrda srca i grube nutrine; oni ne obraćaju pažnju na razilaženje sa Kur'anom, hadisom i ispravnim prethodnicima. a da je u tome bilo kakvog dobra, time bi se bavili naši dobri prethodnici". Kako će onda reći da imam Ebu-Hanife nije u potpunosti ostavio 'ilmul-kelam, nakon što je razotkrio njegove zagovornike i javno obznanio njihova mišljenja?!

ovoj temi; to je podrška mojih profesora i drugih, nakon čega sam se oslonio na Allaha i od Njega zatražio pomoć, slijedeći pri tome plan koji sam pripremio za to djelo. Nakon toga su članovi "Odjela za akidet i mezhebe" odobrili datu temu.

PLAN NA OSNOVU KOJEG JE TEKAO RAD NA OVOJ TEMI

Ovo djelo, Osnove vjere kod imama Ebu-Hanife, se sastoji od: predgovora, uvoda, pet poglavlja i završne riječi (zaključka).

- **Predgovor** se sastoji od sljedećih dijelova:

a) važnost teme i razlog njenog izbora;

b) plan kojim je tema izlagana;

c) moj metod izlaganja ove studije.

- **Uvod** se odnosi na objašnjenje da je akidet sve četverice imama jednak i zajednički, kada je riječ o pitanjima osnovâ vjere (usulud-din), izuzev pitanja o definiciji imana (vjerovanja).

- Prvo poglavlje sadrži govor o životu Ebu-Hanife i objašnjenje njegovog načina kojim je pristupao temi o osnovama vjere, tako da je svaka od ove dvije teme odrađena u posebnim dijelovima.

Drugo: Na stranici 96., u tom njegovom djelu, smatra da su maturidije i druge sunijske škole samo nastavak škole "Najvećeg imama" i da su među njima samo nebitne razlike koje se ne uzimaju u obzir. Odgovor na ovo jeste da su maturidijje u razilaženju sa Ebu-Hanifom. Jer oni niječu mnoga od Allahovih svojstava; zastupaju mišljenje o unutarnjem govoru; razilaze se u shvatanju pojma imana (vjerovanja) i u izvorima na kojima se temelji akidet. a sve to će biti objašnjeno u petom poglavlju. Kako onda reći da su maturidije nastavak škole imama Ebu-Hanife?!

Treće: Njegovo varanje čitaoca kada tumači govor Ebu-Hanife u kojem govori o Allahovom govoru, tumačeći da je to podrazumijevalo unutarnji govor. Takav stav nije bio poznat u doba imama Ebu-Hanife, nego je prvi koji je izašao s tim mišljenjem 'Abdullah ibn Kullab, koji je umro 240. h. g. To jasno kaže El-Hafiz ez-Zehebi (u djelu: Sijeru e'alami en-nubela, 11/511).

Prvi dio govori o biografiji imama Ebu-Hanife, uz kratak osvrt na njegova djela o osnovama vjere.

Drugi dio pojašnjava njegov pravac i način prilikom objašnjavanja osnovâ vjerovanja.

- Drugo poglavlje sadrži objašnjenje njegovog akideta koji je u vezi sa ispoljavanjem tevhida, a sve to je obrađeno u tri dijela:

Prvi: tevhidu er-rububijje;

Drugi: tevhidu el-uluhijje;

Treći: tevhidu el-esmai ves-sifat.

- **Treće poglavlje** sadrži govor o njegovom akidetu koji je u vezi sa definiranjem pojma imana, što je obrađeno u pet dijelova:

Prvi: definicija imana, i pitanje o tome da li su djela sastavni dio imana?;

Drugi: povećavanje i smanjivanje imana;

Treći: izuzimanje u imanu (istisna');

Četvrti: veza između imana i islama;

Peti: propisi vezani za počinioca velikih grijeha.

- **Četvrto poglavlje** govori o akidetu imama Ebu-Hanife koji je u vezi sa ostalim pitanjima vjere, a sastoji se od pet dijelova:

Prvi: vjerovanje u poslanike;

Drugi: vjerovanje u Sudnji dan;

Treći: vjerovanje u određenje (kader);

Četvrti: stavovi i mišljenja koji su vezani za ashabe;

Peti: stvari vezane za imamet (vođstvo).

- **Peto poglavlje** obrađuje usporedbu akideta imama Ebu-Hanife i njegovih sljedbenika, a sastoji se od dva dijela:

Prvi: usporedba između akideta imama Ebu-Hanife i akideta Ebu-Mensura el-Maturidija i njegovih sljedbenika.

Drugi: objašnjenje obima pridržavanja sljedbenikâ hanefijskog mezheba (hanefijâ) za akidet imama Ebu-Hanife u stvarima vezanim za tevhid.

Na kraju sam spomenuo rezime sa rezultatima do kojih sam došao.

METOD NAUČNO-ISTRAŽIVAČKOG RADA

Metod na osnovu kojeg sam pristupio obradi teme sastoji se iz sljedećih tačaka:

Prvo: Svoja mišljenja o krajnjoj ocjeni akideta imama Ebu-Hanife sam temeljio na sljedećim djelima:

a) Tahavijeva poslanica, tj. Bejanu i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati 'ala mezhebi Ebi-Hanife ve sahibejhi (Objašnjenje akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice drugova), od imama Tahavije. Ovo djelo sam uzeo za osnovni izvor, jer je njegov autor živio nedugo nakon vremena u kome je živio Ebu-Hanife i doživio učenike Ebu-Hanifinih učenika, tako da je od njih uzimao znanje. Inače, on je pouzdan prenosilac i kod *muhaddisa*, a i kod *fakiha*. Drugi razlog je to što sva četiri mezheba prihvataju ovaj akidet koji je objasnio Et-Tahavi, kao što jasno kažu En-Nasiri[1] i Es-Subki.[2]

b) selefijska djela iz akideta koja sadrže lance prenosilaca kao što su: Zemmu el-kelam (Kuđenje kelama), od El-Herevija; Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (Tumačenje

[1] En-Nuru el-lami' (qaf 69-elif).

[2] Mu'idu en-ni'am ve mubidu en-nikam, str. 62.

osnova akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata), od El-Lalekaija; I'tikadu es-selefi ashabil-hadis (Akidet selefa i sljedbenika hadisa), od Es-Sabunija, kao i druga selefijska djela koja sadrže lance prenosilaca.

c) djela Ebu-Hanife, a to su:

1- El-Fikhul-ekber (Veliki fikh ili shvatanje), sa predajom od Hammada ibn Ebi-Hanife;

2- Risaletul-imam Ebi-Hanife (Pismo ili poslanica imama Ebu-Hanife), od El-Bettija;

3- El-Vesijje (Oporuka).

Iako u ovim djelima ima slabosti u lancu prenosilaca, nema smetnje uzeti ih za osnovu, i to zbog njihove reputacije. Međutim, mi ne tvrdimo sa sigurnošću da je sve ono što je u njima – govor imama Ebu-Hanife. Zato, ukoliko se to slaže sa onim što je potvrdio Tahavija, može se smatrati da je to govor Ebu-Hanife, ili su to zaključci njegovih učenika na osnovu njegovog govora. U suprotnom, ako nije tako i ukoliko je to rečeno u suprotnosti od akideta ehlis-sunneta, tada tvrdimo sa sigurnošću da su te riječi ubačene od strane pojedinaca koji (za sebe) tvrde da su od sljedbenika Ebu-Hanife.

d) knjige pitanja učenikâ upućenih Ebu-Hanifi. Ovo djelo je zbirka pitanja i odgovora o raznim naučnim temama, koju je napisao učenik koji traži odgovore od svoga učitelja. i pitanja se pripišu učeniku. Primjer ovakvih djela su: El-Fikhu el-ebsat (Pojednostavljeni fikh), djelo koje je napisao Ebu-Muti' el-Belhi; zatim, El-'Alimu vel-mute'allim (Učenjak i učenik), od Ebu-Mukatila es-Semerkandija. Međutim, njih dvojica su ocijenjeni kao nepouzdani prenosioci, skloni krivotvorenju, kao što je napomenuto od strane više učenjaka. Zbog toga iz ovih djela

nisam uzimao osim ono što je bilo potvrđeno u ostalim djelima Ebu-Hanife ili u pomenutom djelu od Tahavije.

e) knjige biografijâ i životopisâ, kao što su: Tarihu Bagdad (Historija Bagdada); Sijeru e'alami en-nubela (Životopisi znamenitih ličnosti); Fedailu Ebi-Hanife (Vrijednosti Ebu-Hanife), od Ibn Ebil-Avvama; Ahbaru Ebi-Hanife ve ashabihi (Vijesti o Ebu-Hanifi i njegovim drugovima), od Es-Sajmurija, kao i druga djela koja obrađuju ovu temu.

f) teme i govori koje su spomenuli hanefijski učenjaci u svojim fikhskim i drugim djelima, pod uslovom da se slažu sa onim što je spomenuo Tahavija u objašnjenju akideta imama Ebu-Hanife. Ono što je bilo suprotno tome nije uzimano kao izvor zbog mogućeg uticaja novotarija koje su uveli sljedbenici *'ilmul-kelama* (kod većine njih).

Drugo: Tema ovog istraživanja jeste proučavanje akideta imama Ebu-Hanife i pronalaženje zajedničkih tačaka sa akidetom *selefa*. Zbog toga nisam spominjao sumnje i mišljenja sljedbenika 'ilmul-kelama i njihove dokaze, niti sam se bavio odgovorima na njih. To naime nije u okviru teme ovog istraživanja, a sve to odnosi se na pitanja gdje se slažu mišljenja Ebu-Hanife i selefa. S druge strane, pitanja u kojima je bilo razilaženja bit će opširnije obrazložena, ako Allah da.

Treće: Namjerno sam prenio mnogo citata i govora koji se prenosi od selefa, posebno u poglavlju o svojstvima Allaha, subhanehu we te'ala. Time sam želio da objasnim kako su prve generacije bile čiste od natruha u akidetu, nego se to pojavilo kod osoba koje su se upustile u sumnjive stvari koje su poslije njima ovladale. Nisam htio ništa prenositi iz knjiga 'ilmul-kelama, čije su ideje kod njih dovele do miješanja istine sa zabludom. a ono što se kod njih nalazi od istine već je spomenuto u Kur'anu

i sunnetu, kao i govoru ashaba i onih koji ih u dobru slijede, tako da nisam imao potrebe vraćati se na njihova djela.

Četvrto: Nisam se držao nekog pravila prilikom izlaganja teme, tako da sam ponekad prvo spomenuo mišljenje ehlis-sunneta vel-džema'ata, a zatim bih navodio mišljenje Ebu-Hanife. a ponekad sam prvo navodio mišljenje Ebu-Hanife, a nakon toga bih naveo mišljenje ehlis-sunneta vel-džema'ata. Time sam htio objasniti i ukazati na vezu i podudarnost između mezheba Ebu-Hanife i mezheba ostalih učenjaka ehlis-sunneta vel-džema'ata u većini pitanja vjere.

Ponekad sam spominjao suprotna mišljenja nekih skupina u određenim pitanjima, ukazujući tom prilikom na mezheb Ebu-Hanife, nakon čega bih iznosio zaključak koji bi, po mom mišljenju, bio najispravniji.

Peto: Što se tiče izvora hadisa, pridržavao sam se sljedećeg:

1- Ukoliko se hadis nalazi u zbirkama Buharije i Muslima, zadovoljavao sam se da samo navedem odakle potječu.

2- Ukoliko se hadis nalazi u nekoj drugoj zbirci hadisa, nisam se zadovoljavao samo jednim izvorom, nego sam spominjao i druge izvore u kojima sam našao dotični hadis, navodeći najprije četiri poznate zbirke hadisa (Ebu-Davud, Tirmizi, Nesai i Ibn-Madže). Zatim sam navodio ostale izvore, držeći se u većini slučajeva vremenskog redoslijeda (nastanka ovih knjiga).

3- Prilikom ocjenjivanja hadisa zadovoljio sam se navođenjem mišljenja imama u nauci o Hadisu. Ukoliko ne bih naišao na ocjenu učenjaka, donio bih svoje mišljenje na osnovu poznavanja stanja prenosilaca u dotičnom hadisu.

Šesto: Prilikom citiranja nečega, navodio bih naziv djela iz kojeg je uzet dotični citat, uz napomenu na dio i broj stranice

tog djela u fusnoti, s tim što sam puni naziv djela, izdanje i ime izdavača, ukoliko sam bio u mogućnosti, spomenuo u sadržaju literature.

Sedmo: Upoznavanje sa istaknutim ličnostima koji su spomenuti u ovom djelu. Ukoliko se neka od ličnosti spominje više puta, dovoljno je prvi put da se upozna sa njom, a nakon toga je dovoljno samo spomenuti mjesto na kojem se o njoj opširno govorilo, s tim što nije bilo govora o jako poznatim ličnostima, jer nije bilo potrebe.

Osmo: Što se tiče autora djela iz kojih sam uzimao informacije – pa, o njima nisam govorio opširnije. Zadovoljio sam se spomenom njegovog imena po kojem je poznat, uz navođenje naslova djela, i to nakon prvog spominjanja. Uzgred sam njegovo puno ime i ime djela spomenuo u sadržaju literature. To ukoliko se radi o nekom općepoznatom autoru. Međutim, ukoliko se radi o manje poznatom autoru, tada bih, nakon prvog spominjanja, naveo njegovo puno ime i vrijeme njegove smrti, ukoliko je to moguće.

Deveto: Upoznavanje sa manje poznatim mjestima koja su spomenuta u djelu.

Deseto: Upoznavanje sa nekim od skupina i sekti koje su spomenute u djelu.

Jedanaesto: Objašnjavanje manje poznatih riječi.

Dvanaesto: popis hadisâ, sekti, izvora i tema.

❁ ❁ ❁

U samom pisanju ovog djela nailazio sam na neke probleme od kojih su:

1- Mijenjanje i krivotvorenje[1] nekih izreka imama Ebu-Hanife vezanih za akidet.

2- Rijetke izjave Ebu-Hanife o nekim akidetskim pitanjima, kao što su: tevhid u ibadetu (tevhidu el-uluhijje), širk, njegove vrste i sredstva koja vode njemu. Naime, novotarije, koje su u vezi sa ovim pitanjima, nisu se u to vrijeme pojavile. Zato je i njegov govor u vezi sa ovim temama veoma rijedak. U većini slučajeva

[1] Neki novotari su iskrivljavali riječi imama Ebu-Hanife u akidetu, kao što je spomenuto u djelu: Kalaidu 'ukudi el-'ikjan (qaf 97-ba), da je imam Ebu-Hanife rekao: "Stanovnici Dženneta neće gledati u Allaha, subhanehu we te'ala". Imam je, nakon što je čuo da mu se to pripisuje, napisao pismo toj osobi govoreći mu: "Što se tiče tvoje tvrdnje da ja smatram da stanovnici Dženneta neće vidjeti svoga Gospodara, ja samo kažem: "Neka je slavljen Uzvišeni Allah, kako mi se može pripisivati ono što nisam rekao! Uzvišeni Allah kaže: ﴿وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ۝٢٢ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ۝٢٣﴾ **"Tog dana će neka lica blistava biti, u Gospodara svoga će gledati."** (El-Kijame, 22-23). Zato, ako bih ja rekao da oni neće gledati u svoga Gospodara, bio bih od onih koji niječu Allahov govor. Medutim, ti si onaj koji mi je pripisao te riječi". Neki novotari su, i pored ovog objašnjenja Ebu-Hanife da se radi o krivotvorenju njegovih riječi, nastavili sa širenjem tog mišljenja. Spominje Ed-Darimi (umro 282. h.g.) u odgovoru Bišru el-Merisiju, (str. 15), mišljenja da je Ebu-Hanife rekao da stanovnici Dženneta neće vidjeti svoga Gospodara, nego da se to odnosi na viđenje Njegovih djela i znakova tog dana. Također mu se pripisuje da je mijenjao značenje Allahovih svojstava zadovoljstva i srdžbe, objašnjavajući ih kao kaznu i nagradu (što se spominje u djelu: Nazmu ed-durer šerhu el-fikhil-ekber, str. 183), kao i mijenjanje riječi El-Istiva' (uzdignuće) u El-Istila (ovladavanje) (što je spomenuto u djelu: Et-Tabekatu es-senijje). Također se u nekim djelima, koja se njemu pripisuju, spominju apologetski termini koje je sam imam Ebu-Hanife zabranjivao, kao što su el-dževher (materija) i el-'ared (pojava). Navodi se u djelu El-Fikhul-ekber (na str. 302): "Potvrda Allahovog bića bez tijela, srži i manifestiranja". Isto tako se spominju neki izrazi koje naznačavaju stvari koje nisu bile poznate u to vrijeme, kao što je pitanje o stvaranju Kur'ana. Navodi se u djelu El-Fikhul-ekber (na str. 302): "Naše izgovaranje Kur'ana je stvoreno", a to je od stvari koje je ubacio Husejn ibn 'Alij el-Kerabisi (umro 248. h.g.). Imam Ahmed mu je prigovorio za ovu novotariju, objašnjavajući da je ovo govor džehmija. Opširnije o ovome pogledaj u: Sijeru e'alami en-nubela (11/510) i (12/81) te Lisanu el-mizan (2/304).

to je bilo samo izlaganje, ukoliko bi dokazi dolazili u tom kontekstu; za razliku od novotarija vezanih za Allahova imena i svojstva, koje su se pojavile i proširile u njegovo vrijeme. Tada je imam opširno odgovarao na sumnje *mu'atila* i *mušebiha*.

Ove dvije stvari su mi predstavljale najveći problem na koji sam nailazio. Koliko sam se samo radovao kada naiđem na govor imama Ebu-Hanife o pitanjima iz akideta i koliko bih se rastužio kada bih naišao na neke krivotvorene izjave u smislu potpunog izvrtanja ili izvještačenog tumačenja. Nakon Allahove pomoći, najveću sam podršku, u prevazilaženju ovih problema, imao od svog šejha (mentora) Abdur-Rahmana ibn Nasira el-Berraka. Koliko sam se samo okoristio od njegovog preciznog mišljenja, dobrog poznavanja materije i ispravnih savjeta. Neka ga Allah nagradi svakim dobrom, i na dunjaluku i na Ahiretu, jer On sve čuje i uslišava dove.

Iskoristit ću priliku da se zahvalim odgovornima na islamskom univerzitetu "El-Imam Muhammed ibn Sa'ud", a posebno dekanu fakulteta "Usulu ed-din", njegovom zamjeniku, predsjedniku "Odjela za akidet i mezhebe" i njegovom zamjeniku, za sve ono što su učinili da bi pomogli svojim studentima. Također se zahvaljujem dvojici uglednih šejhova, doktoru 'Abdul-'Azizu ibn 'Abdul-Fettahu el-Kariju i doktoru Mahfuzu 'Azzamu koji su prihvatili da budu u komisiji prilikom odbrane disertacije, bez obzira na njihovu zauzetost drugim stvarima. Neka ih Allah nagradi svakim dobrom, i da nam dadne da se njihovim znanjem i njihovim primjedbama okoristimo.

Naposlijetku bih želio da napomenem da ovim skromnim djelom nije obrađena ova tema u potpunosti, ali sam se trudio koliko sam bio u mogućnosti. Ako je nešto od ovoga tačno i istina, pa to je bio moj cilj i moja želja.

Hvala Allahu Slavljenome. Od Njega je svako dobro i svaka pomoć. Molim Ga za oprost za svaku grešku i propust, jer čovjek je slab i griješi, osim ako ga Allah, Svojom voljom, ne zaštiti od toga.

Napisah ovo, a Allah najbolje zna. Neka je salavat i selam na našeg vjerovjesnika Muhammeda, njegovu porodicu i sve njegove ashabe.

Slava i hvala neka su Tebi, Allahu naš. Svjedočimo da nema boga osim Tebe. Oprost od Tebe tražimo i Tebi pokajanje činimo.

UVOD
OBJAŠNJENJE DA JE AKIDET U OSNOVAMA VJERE KOD SVE ČETVERICE IMAMA ISTI, IZUZEV PO PITANJU DEFINICIJE IMANA

Akidet četverice imama – Ebu-Hanife, Malika, Šafije i Ahmeda – jeste ono o čemu govore Kur'an i sunnet, kao i ono na čemu su bili ashabi i oni koji su ih u dobru slijedili (tabi'ini). Zato između ove četverice imama nema razilaženja u osnovama vjere. Oni su složni u vjerovanju u Allahova svojstva, vjerovanju da je Kur'an Allahov govor koji nije stvoren i da kod imana mora postojati iskrena potvrda jezikom i srcem. Čak su kritizirali sljedbenike 'ilmul-kelama – kao što su džehmije i njima slični – koji su potpali pod uticaj grčke filozofije i racionalističkih pravaca.

Šejhul-islam Ibn-Tejmijje kaže: "...ali od Allahove milosti prema Svojim robovima je i to što je On učinio da ugledni i prihvaćeni imami – kao što su četverica imama i drugi – kritiziraju racionaliste poput džehmija u njihovim mišljenjima o Kur'anu, imanu i Allahovim svojstvima. Oni su bili složni na onome na čemu su bili ispravni prethodnici po pitanjima viđenja Allaha na Ahiretu; oni su bili složni na tvrdnji da je Kur'an Allahov govor a nije stvoren i da kod imana mora postojati iskrena potvrda jezikom i srcem..."[1]

I kaže: "Svi poznati imami priznaju svojstva Allaha, subhanehu we te'ala, i kažu: "Kur'an je Allahov govor a nije

[1] El-Iman, str. 350-351.

stvoren"; i govore: "Allah će biti viđen na Ahiretu", što je mezheb ashaba i tabi'ina koji ih slijede po dobru, od Poslanikove, sallallahu 'alejhi we sellem, porodice (ehlul-bejt), i drugih. a to je i mezheb poznatih imama kao što su: Malik ibn Enes, Es-Sevri, El-Lejs ibn Sa'd, El-Evza'i, Ebu-Hanife, Šafija i Ahmed...."[1]

Upitan je šejhul-islam Ibn-Tejmije o akidetu Šafije pa je odgovorio: "Akidet Šafije, Allah mu se smilovao, je akidet ispravih prethodnika u islamu, kao što su: Malik, Es-Sevri, El-Evza'i, Ibnul-Mubarek, Ahmed ibn Hanbel, Ishak ibn Rahavejh. To je akidet poznatih šejhova za kojima su se ljudi povodili – kao što su El-Fudajl ibn 'Ijad, Ebu-Sulejman ed-Darimi, Sehl ibn 'Abdullah et-Tusturi i drugi – među kojima nema razilaženja kada je riječ o temeljima i osnovima vjerovanja. Također, tu je i Ebu-Hanife, Allah mu se smilovao, čiji je akidet – kada je riječ o pitanjima Allahove jednoće (tevhida), određenja (kadera) i sličnih pitanja – ispravan i u skladu sa akidetom spomenutih učenjaka, čiji je pak akidet bio u skladu sa onim na čemu su bili ashabi i tabi'ini – a što je, u stvari, ono o čemu govore Kur'an i sunnet".[2]

Ovo je ono što je izabrao veliki učenjak Siddik Hasan Han, koji kaže: "Naš mezheb je mezheb selefa, a to je priznavanje Allahovih svojstava bez njihovog upoređivanja sa svojstvima stvorenja, smatranje da je Allah čist od svakog nesavršenstva pri čemu mi ne poričemo Allahu neko od Njegovih svojstava. To je mezheb islamskih predvodnika i imama, kao što su: Malik, Šafija, Es-Sevri, Ibnul-Mubarek, Ahmed i drugi. Jer, među ovim imamima nema razilaženja kada je riječ o temeljima i osnovima vjere. Također, tu je i Ebu-Hanife, neka je Allah s

[1] Minhadžu es-sunne (2/106).

[2] Medžmu'u el-fetava (5/256).

njim zadovoljan, čiji je akidet u skladu sa akidetom spomenutih učenjaka – a to je ono o čemu govore Kur'an i sunnet..."[1]

1. Spomenut ćemo riječi koje se prenose od trojice imama (Malika, Šafije i Ahmeda) o pitanjima njihovog akideta u osnovama vjere, u kojima objašnjavaju i svoj stav o 'ilmul-kelamu. (Što se tiče govora Ebu-Hanife – pa, on će posebno i opširno biti spomenut)

IMAM MALIK IBN ENES

a) NJEGOV GOVOR O TEVHIDU (ALLAHOVOJ JEDNOĆI)

1- El-Herevi prenosi od Šafije da je rekao: "Upitan je Malik o 'ilmul-kelamu i tevhidu, pa je rekao: "Kako je moguće pomisliti o Poslaniku, sallallahu 'alejhi we sellem, da je podučavao svoje sljedbenike čišćenju poslije nužde, a da ih nije podučavao tevhidu. Tevhid je kada kaže Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem: "Naređeno mi je da se borim protiv ljudi dok ne posvjedoče da nema drugog boga osim Allaha",[2] jer ono čime je zaštićen imetak i krv jeste srž tevhida".[3]

2- Ed-Darekutni bilježi od Velida ibn Muslima da je rekao: "Pitao sam Malika, Es-Sevrija, El-Evzaija i El-Lejsa ibn Sa'da o

[1] Katfu es-semer, str. 47 i 48.

[2] Buhari: Kitabu ez-zekati, Babun vudžubu ez-zekati (3/262), hadis br. 1399; Muslim: Kitabu el-iman, Babun el-emru bi kitalin-nasi hatta jekulu la ilahe illallah Muhammedun resulullah (1/51), hadis br. 324; En-Nesai: Kitabu ez-zekati, Babun maniu' ez-zekati (5/14), hadis br. 2443. Sva trojica bilježe ovaj hadis lancem prenosilaca u kojem 'Ubejdullah ibn 'Abdullah ibn 'Utbe ibn Mes'ud prenosi od Ebu-Hurejre. Ebu-Davud: Kitabu el-džihadi, Babun 'ala ma jukatelul-mušrikun (3/101), hadis br. 2640. Ebu-Davud bilježi ovaj hadis predajom od Ebu-Saliha koji prenosi predaju od Ebu-Hurejre.

[3] Zemmu el-kelam (qaf-210).

predajama koje govore o Allahovim svojstvima, pa su mi rekli: "Prihvatite ih kako su došle".[1]

3- Ibn 'Abdul-Berr kaže: "Upitan je Malik: - Da li će Allah biti viđen na Sudnjem danu?", pa je odgovorio: "Naravno, jer kaže Allah, subhanehu we te'ala:

﴿وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ۝٢٢ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ۝٢٣﴾

"Tog dana će neka lica blistava biti, u Gospodara svoga će gledati."[2] a za druge kaže:

﴿كَلَّا إِنَّهُمْ عَن رَّبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوبُونَ ۝١٥﴾

"Uistinu, oni će toga dana od Gospodara svoga zaklonjeni biti."[3,4]

Kadija 'Ijad je spomenuo (u djelu: Tertibu el-medarik[5]) predaju od Ibn-Nafi'a[6] i Ešheba, a jedan je prenio više od drugog: "O, Ebu-'Abdullahu! Kada je riječ o ajetu:

﴿وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ۝٢٢ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ۝٢٣﴾

"Tog dana će neka lica blistava biti, u Gospodara svoga će gledati", da li to znači da će oni gledati u Allaha?" "Da", odgovori mu on, "sa svoja dva oka". "Ali neki ljudi tvrde da neće

---

[1] Darekutni, Es-Sifat, str. 75; El-Adžurri, Eš-Šeri'a, str. 314; Bejheki, El-I'tikad, str. 118; Ibn 'Abdul-Berr, Et-Temhid (7/149).

[2] El-Kijame, 22-23.

[3] El-Mutafifun, 15.

[4] El-Intika, str. 36.

[5] 2/42.

[6] Od Malika prenose dvojica ljudi po imenu Ibn-Nafi'. Prvi je Abdullah ibn Nafi' ibn Sabit ez-Zubejri, Ebu-Bekr el-Medeni. Ibn-Hadžer kaže o njemu: "Povjerljiv (saduk) prenosilac, umro 216. h.g." a drugi je 'Abdullah ibn Nafi' ibn Ebi Nafi el-Mahzumi, mevla, Ebu-Muhammed el-Medeni. Ibn-Hadžer o njemu kaže: "Vjerodostojan prenosilac (siqat), s pouzdanim knjigama i popustljiv u pamćenju, umro 206. h. g., a neki kažu kasnije". v. Takribu et-tehzib (1/455-456); Tehzibu et-tehzib (6/50-51).

gledati u Allaha", rekoh mu, "nego kažu da riječ ناظرة(ona koja gleda), znači منتظرة(ona koja iščekuje nagradu)". "Nije tačno. Gledat će u Allaha", odgovori on, "Zar nisi čuo govor Musaa, 'alejhis-selam, kada je rekao: ﴿رَبِّ أَرِنِيٓ أَنظُرۡ إِلَيۡكَۚ﴾ **"Gospodaru moj, ukaži mi se da te vidim!"**[1] "Zar misliš da bi Musa tražio nemoguće, pa mu je Allah rekao: ﴿قَالَ لَن تَرَىٰنِي﴾ **"Ti Me ne možeš vidjeti"**, tj. na dunjaluku, jer je to prolazni život. Ono što ostaje i što je vječno se ne gleda sa onim što prolazi. Pa kada dođu u Vječnu kuću, gledat će sa onim što je vječno u ono što je vječno, pa kaže Allah, subhanehu we te'ala:

﴿كَلَّآ إِنَّهُمۡ عَن رَّبِّهِمۡ يَوۡمَئِذٖ لَّمَحۡجُوبُونَ ١٥﴾ **"Uistinu, oni će toga dana od Gospodara svoga zaklonjeni biti."**[2]

4- Ebu-Nu'ajm prenosi od Dža'fera ibn 'Abdullaha da je rekao: "Bili smo kod Malika ibn Enesa kada mu je došao neki čovjek i rekao: ﴿ٱلرَّحۡمَٰنُ عَلَى ٱلۡعَرۡشِ ٱسۡتَوَىٰ ٥﴾ **"Svemilosni, koji se nad Aršom uzvisio."**[3], nakon čega je upitao: "Kako se Allah uzvisio?"

Malik se na njegovo pitanje rasrdio kao nikad do tad. Njegov pogled je bio prikovan za zemlju, a u ruci mu je bio štap kojim je crtao linije po zemlji. Na čelu su mu se pojavile graške znoja. Nakon nekog vremena podigao je pogled i bacio štap, a zatim rekao: "Kakvoću toga razum ne može dokučiti, a uzdignuće nije nepoznat pojam. Vjerovanje u to je obaveza, a pitanje o tome (kakvoći) je novotarija – tako da i ja tebe smatram novotarom", nakon čega je naredio da se taj čovjek odstrani iz njegovog društva.[4]

---

1 El-A'raf, 143.

2 El-Mutaffifun, 15.

3 Ta-Ha, 5.

4 El-Hil'je (6/325-326); Es-Sabuni, Akidetu es-selefi ashabi el-hadis, str. 17-18. Es-Sabuni prenosi ovu predaju lancem prenosilaca u kojem Dža'fer ibn 'Abdullah

5- Ebu-Nu'ajm bilježi od Jahjaa ibn er-Rebi'a da je rekao: "Bio sam kod Malika ibn Enesa, kada je kod njega došao neki čovjek i rekao: "O, Ebu-'Abdullahu! Šta kažeš o onome koji kaže da je Kur'an stvoren?" "To je otpadnik (zindik),[1] ubijte ga",[2] odgovori on. Čovjek zatim reče: "O, Ebu-'Abdullahu! Ja samo prenosim ono što sam čuo." Malik reče: "To čujem samo od tebe, ni od kog drugog." Nakon tih riječi ga je upozorio na opasnost takvog govora.[3]

6- Ibn 'Abdul-Berr bilježi predaju od 'Abdullaha ibn Nafi'a u kojoj se kaže: "Malik ibn Enes bi govorio: "Ko kaže da je Kur'an stvoren zaslužio je kaznu udarcima i zatvor sve dok se ne pokaje od toga".[4]

---

prenosi od Malika;
Ibn 'Abdul-Berr, Et-Temhid (7/151), predajom od 'Abdullaha ibn Nafi'a, a on od Malika;
Bejheki, El-Esmau ves-sifat, str. 408, predajom od 'Abdullaha ibn Vehba, a on od Malika. Hafiz hadisa Ibn-Hadžer kaže (u djelu: Fethul-Bari, 13/406-407): "Lanac prenosilaca ove predaje je dobar". Zehebi ga smatra vjerodostojnim. v. El-'Uluvu, str. 103.

1 Zindik je perzijska riječ koju su muslimani u početku koristili za one koji su vjerovali u dvojnu osnovu: tamu i svjetlo, – shodno vjerovanju manevija i drugih koji su slični njima. Nakon toga, termin je korišten za one: koji nisu vjerovali u proživljenje, krivovjernike i sve druge koji su gajili neispravna vjerovanja. Štaviše, termin je kasnije korišten za sve licemjere i sve koji ne poštuju vjerske propise u vjerovanju i postupcima. v. El-Mevsua el-mujessera (1/929); Abdur-Rahman Bedevi, Tarihu el-ilhad, str. 24-32.

2 Govor imama Malika odnosi se na osobu kojoj je pojašnjen šerijatski dokaz, a ona uporno ustraje na svom mišljenju i pored traženja da se pokaje od strane islamskog vladara. Pri tome, ta osoba se ne pokaje i ustrajava na svom mišljenju. Time poriče poznati dio vjere, to jest, da Uzvišeni Allah govori. Sve sumnje u njegovo nevjerovanje su time otklonjene te zaslužuje smrtnu kaznu. (op. rec. - preuzeto od šejha Ahmeda el-Kadija, učenika Muhammeda ibn Saliha el-'Usejmina).

3 El-Hil'je (6/325); El-Lalekai, Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (1/249), predajom od Ebu-Muhammeda Jahjaa ibn Halefa, a on od Malika; Kadija 'Ijad, Tertibu el-medarik (2/44).

4 El-Intika, str. 35.

7- Ebu-Davud bilježi predaju od 'Abdullaha ibn Nafi'a u kojoj kaže da je rekao Malik: "Allah je na nebesima, a njegovo znanje je na svakom mjestu (obuhvata svako mjesto)".[1]

b) NJEGOV GOVOR O ODREĐENJU (KADERU)

1- Ebu-Nu'ajm prenosi od Ibn-Vehba[2] da je rekao: "Čuo sam Malika da je rekao nekom čovjeku: "Pitao si me jučer o kaderu?" "Da", odgovori čovjek, a Malik mu kao odgovor reče:

﴿ وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدَىٰهَا وَلَٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾ ﴾

"A kad bi htjeli, svakog čovjeka bismo na Pravi put uputili, ali ja sam već istinu rekao: "Napunit ću, zaista, Džehennem džinima i ljudima zajedno!"[3] "Ono što je Allah, subhanehu we te'ala, rekao – to će i biti".[4]

2- Kadija 'Ijad kaže: "Upitan je imam Malik o kaderijama, pa je rekao: "To su oni koji tvrde da Allah nije stvorio grijehe". Drugom prilikom je rekao: "To su oni koji kažu da je volja u njihovim rukama. Stoga, ako hoće, budu pokorni; a ako hoće, budu nepokorni".[5]

3- Ibn Ebi 'Asim bilježi od Se'ida ibn 'Abdu-l-Džebara da je rekao: "Čuo sam Malika ibn Enesa da je rekao: "Moje mišljenje

---

[1] Ebu-Davud, Mesailul-imam Ahmed, str. 263; 'Abdullah ibn Ahmed, Es-Sunne, str. 11; Ibn 'Abdul-Berr, Et-Temhid (7/138).

[2] 'Abdullah ibn Vehb el-Kureši, kurejšijski mevla, el-Misri. Ibn-Hadžer kaže o njemu: "Fakih, pouzdan (siqat), hafiz hadisa, pobožan. Umro 197. h.g." v. Takribu et-tehzib (1/460).

[3] Es-Sedžde, 13.

[4] El-Hil'je (6/326).

[5] Tertibul-medarik (2/48). v. Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/701).

o njima (tj. kaderijama) jeste da se od njih traži pokajanje. Pa ako se pokaju, bivaju ostavljeni; a ako ne, onda se ubijaju".[1]

4- Ibn 'Abdul-Berr kaže: "Malik je rekao: "Nisam vidio nikoga od sljedbenika kaderijskog mišljenja, a da nije ograničenog uma, nerazuman i brzoplet".[2]

5- Ibn Ebi-'Asim bilježi od Mervana ibn Muhammeda et-Tatirija da je rekao: "Čuo sam Malika ibn Enesa kada je upitan: "Da li je dozvoljeno dati kćerku nekom ko je kaderija?" Pa je, kao odgovor, proučio: ﴿وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّن مُّشْرِكٍ﴾ **"Uistinu je rob vjernik bolji od mnogobošca..."**[3, 4]

6- Kadija 'Ijad kaže da je rekao Malik: "Ne prima se svjedočenje kaderije koji poziva u svoju novotariju, kao ni svjedočenje haridžije i rafidije".[5]

7- Kadija 'Ijad također kaže: "Bio je upitan Malik o kaderijama: - Da li je dozvoljeno ne komunicirati sa kaderijama? Pa je odgovorio: "Da, ukoliko je pitalac svjestan onoga na čemu je (taj kaderija)". U drugoj predaji se kaže: "Namaz za njima nije ispravan; od njih se prenošenje hadisa ne prima; ukoliko ih nađete u graničnim utvrdama, odstranite ih iz njih".[6]

c) NJEGOV GOVOR O IMANU

1- Ibn 'Abdul-Berr bilježi od 'Abdur-Rezaka ibn Hemmama da je rekao: "Čuo sam Ibn-Džurejdža[7], Sufjana es-Sevrija, Ma'mera ibn Rašida, Sufjana ibn 'Ujejnu i Malika ibn Enesa

---

[1] Ibn Ebu-'Asim, Es-Sunne (1/87-88); Ebu-Nu'ajm, El-Hil'je (6/326).

[2] El-Intika, str. 34.

[3] El-Bekare, 221.

[4] Ibn Ebu-'Asim, Es-Sunne (1/87-88); El-Hil'je (6/326).

[5] Tertibu el-medarik (2/47).

[6] Ibid.

[7] 'Abdul-Melik ibn 'Abdul-'Aziz ibn Džurejdž er-Rumi el-Emevi, mevla umejevića el-Mekkija. Zehebi o njemu kaže: "Imam, hafiz hadisa, fakih mekanskog harema,

da kažu: "Iman se sastoji od govora i djela, povećava se i smanjuje".[1]

2- Ebu-Nu'ajm prenosi, od 'Abdullaha ibn Nafi'a, da je Malik ibn Enes govorio da je iman govor i djelo.[2]

3- Ibn 'Abdul-Berr prenosi, od Ešheba ibn 'Abdul-'Aziza, da je rekao Malik: "Ljudi su klanjali namaz u pravcu Kudsa šesnaest mjeseci. Zatim je došla naredba o okretanju prema Mekki, nakon čega je Allah objavio: ﴿وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَٰنَكُمْ﴾ **"Allah neće dozvoliti da propadne vjerovanje vaše (vaš iman)."**[3] Drugim riječima: - Neće propasti vaš namaz kojeg ste obavljali okrećući se prema Kudsu. Malik kaže: "Ja ovim podsjećam murdžije koji kažu da namaz nije od imana".[4]

d) NJEGOV GOVOR O ASHABIMA

1- Ebu-Nu'ajm bilježi, od 'Abdullaha el-'Anberija,[5] da je rekao Malik ibn Enes: "Ko umanjuje vrijednost ijednog od ashaba Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, ili u njegovom srcu bude prezir i mržnja prema njima, taj ne zaslužuje dio muslimanskog plijena". Zatim je proučio slijedeći ajet:

﴿وَٱلَّذِينَ جَآءُو مِنۢ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا ٱغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَٰنِنَا ٱلَّذِينَ سَبَقُونَا بِٱلْإِيمَٰنِ وَلَا تَجْعَلْ فِى قُلُوبِنَا غِلًّا لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا۟﴾

Ebul-Velid, umro 150. h.g." v. Tezkiretul-huffaz (1/169). Pogledaj više o njemu u djelu: Tarihu Bagdad (10/400).

1 El-Intika, str. 34.

2 El-Hil'je (6/327).

3 El-Bekare, 143.

4 El-Intika, str. 34.

5 'Abdullah ibn Suvar ibn 'Abdullah el-'Anberi el-Basri, kadija. Ibn-Hadžer o njemu kaže: "Vjerodostojan prenosilac (siqat); umro 228. h.g. Postoje i druga mišljenja o datumu njegove smrti". v. Takribu et-tehzib (1/421); Tehzibu et-tehzib (5/248).

"Oni koji poslije njih dolaze – govore: "Gospodaru naš, oprosti nama i braći našoj koja su nas u vjeri pretekla i ne dopusti da u srcima našim bude imalo zlobe prema vjernicima..."[1] Zato, ko bude omalovažavao ashabe, ili u njegovom srcu bude zlobe prema njima, taj nema pravo na dio muslimanskog plijena".[2]

2- Ebu-Nu'ajm prenosi, od jednog od Zubejrovih potomaka[3], da je rekao: "Bili smo kod Malika kada je spomenut neki čovjek koji ružno govori o ashabima Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, pa je Malik proučio sljedeći ajet:

﴿مُّحَمَّدٌ رَّسُولُ ٱللَّهِ ۚ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥٓ أَشِدَّآءُ عَلَى ٱلْكُفَّارِ رُحَمَآءُ بَيْنَهُمْ ۖ تَرَىٰهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضْوَٰنًا ۖ سِيمَاهُمْ فِى وُجُوهِهِم مِّنْ أَثَرِ ٱلسُّجُودِ ۚ ذَٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِى ٱلتَّوْرَىٰةِ ۚ وَمَثَلُهُمْ فِى ٱلْإِنجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْـَٔهُۥ فَـَٔازَرَهُۥ فَٱسْتَغْلَظَ فَٱسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِۦ يُعْجِبُ ٱلزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ ٱلْكُفَّارَ ۗ وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِنْهُم مَّغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾﴾

"Muhammed je Allahov poslanik! a njegovi su sljedbenici strogi prema nevjernicima, a samilosni među sobom. Vidiš ih kako ruku' i sedždu čine, želeći od Allaha obilje i zadovoljstvo – na licima su im znaci od spuštanja licâ na tlo. Tako su opisani u Tevratu, a njihov je primjer u Indžilu: oni su kao biljka kad izdanak svoj izbaci, pa ga onda učvrsti, i on ojača, i ispravi se na svojoj stabljici izazivajući divljenje sijačâ – da bi On s vjernicima najedio nevjernike. a onima

---

[1] El-Hašr, 10.

[2] El-Hil'je (6/327).

[3] Od Zubejrovih potomaka koji su učili kod imama Malika je 'Abdullah ibn Nafi' ibn Sabit ibn 'Abdullah ibn ez-Zubejr ibn el-'Avvam, o kojem smo već rekli par riječi. Njegov učenik je bio i Mus'ab ibn Abdullah ibn Mus'ab. O njemu će biti govora kasnije.

koji vjeruju i dobra djela čine Allah obećava oprost i nagradu veliku."[1]

Zatim je rekao: "Ko osvane, a u njegovom srcu bude zlobe prema nekom od ashaba Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, na njega se odnosi ovaj ajet".[2]

3- Kadija 'Ijad je spomenuo, prenoseći od Ešheba ibn 'Abdul-'Aziza, da je on rekao: "Bili smo kod Malika kada je kod njega došao neki čovjek od alevija koji su rado dolazili na njegova predavanja. Pa ga je pozvao taj čovjek: "O, Ebu-'Abdullah!" Malik je podigao glavu, a obično je dizao glavu kad ga neko pozove. Čovjek nastavi: "Želim da te uzmem kao dokaz između mene i Allaha kada stanem pred Njega i on me upita da Mu mogu reći da mi je to rekao Malik". Malik mu odgovori: "Reci". Čovjek upita: "Ko je najbolja osoba nakon Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem?"

- Ebu-Bekr.
- a zatim?
- Omer.
- a zatim?
- Halifa Osman, koji je bespravno ubijen.

Nakon toga čovjek reče: "Tako mi Allaha, nikad više neću sjediti kod tebe!", a Malik mu odgovori: "To je tvoj slobodni izbor".[3]

e) NJEGOVA ZABRANA KELAMA (SKOLASTIKE) i SUVIŠNIH RASPRAVA U VJERI:

1- Ibn 'Abdul-Berr bilježi, od Mus'aba ibn 'Abdullaha ez-Zubejrija,[4] da je rekao Malik ibn Enes: "Prezirem *kelam* u

---

[1] El-Feth, 29.

[2] El-Hil'je (6/327).

[3] Tertibu el-medarik (2/44-45).

[4] Mus'ab ibn Abdullah ibn Mus'ab ibn Sabit ibn Abdullah ibn ez-Zubejr ibn el-'Avvam el-Esedi el-Medeni. Naselio se i Bagdadu. Ibn-Hadžer je o njemu rekao:

vjeri, a i oni koji žive u ovoj zemlji ga preziru i zabranjuju ga. Primjer takvog kelama je primjer Džehmovog mišljenja, govor kaderija i ono što je slično tome". - On nije volio teoriju koja nije bila vezana za praktičnu primjenu. - "A što se tiče kelama u Allahovoj vjeri, šutnja mi je draža od toga. Jer, vidio sam da oni koji žive u ovoj našoj zemlji zabranjuju govor (kelam) o vjeri ukoliko nije vezan za praktičnu primjenu".[1]

2- Ebu-Nu'ajm bilježi predaju od 'Abdullaha ibn Nafi'a u kojoj se kaže da je čuo Malikov govor: "Kada bi čovjek počinio sve velike grijehe, ne pripisujući Allahu druga, a bio čist od ovih strasti i novotarija (spomenuvši i 'ilmul-kelam) – ušao bi u Džennet".[2]

3- El-Herevi prenosi, od Ishaka ibn 'Isaa,[3] da je rekao Malik: "Ko traži nauku sa kelamom – postat će otpadnik (zindik); ko traži imetak u alkemiji – propao je; a ko traži hadise nepoznate učenjacima hadisa – bit će smatran lažovom".[4]

4- El-Hatib bilježi od Ishaka ibn Isaa da je rekao: "Čuo sam Malika ibn Enesa kako kritizira raspravljanje u vjeri govoreći: "Svaki put kada nam dođe neki čovjek koji se bolje raspravlja od onog prije njega, time samo hoće od nas da odbijemo ono s čim je Džibril došao Poslaniku, sallallahu 'alejhi we sellem".[5]

5- El-Herevi bilježi predaju od 'Abdur-Rahmana ibn Mehdija u kojoj se kaže: "Ušao sam kod Malika i kod njega sam zatekao nekog čovjeka koji mu je postavljao neka pitanja, nakon čega

"Iskren (saduq), veliki poznavalac rodoslovlja. Umro je 236. h.g." v. Tekribu et-tehzib (2/252). Vidi njegovu biografiju u djelu: Tehzibu et-tehzib (10/162).

1 Džami'u bejani el-'ilmi ve fadlihi, str. 415.

2 El-Hil'je (6/325).

3 Ishak ibn Isa ibn Nedžih el-Bagdadi. Ibn-Hadžer o njemu kaže: "Bio je povjerljiv (saduq) prenosilac; umro je 214. h.g." v. Takribu et-tehzib (1/60); Vid njegovu biografiju u djelu: Tehzibu et-tehzib (1/245).

4 Zemmu el-kelam (qaf 173-elif).

5 Šerefu ashabi el-hadis, str. 5.

mu je rekao Malik: "Ti si vjerovatno od sljedbenika 'Amra ibn 'Ubejda, Allah ga prokleo, jer on je počeo sa ovom novotarijom zvanom El-Kelam. Da je *kelam* nauka sigurno bi je govorili ashabi i tabi'ini, kao što su učili i prenosili i govorili o šerijatskim propisima".[1]

6- El-Herevi, također, bilježi predaju od Ešheba ibn 'Abdul-'Aziza u kojoj kaže: "Čuo sam Malika da je rekao: "Čuvajte se novotarija". Neko je zatim rekao: "O, Ebu-'Abdullahu! a šta je to novotarija?" "Novotari su", reče on, "oni koji govore o Allahovim imenima i svojstvima, Njegovom govoru i znanju i Njegovoj moći tako da ne prešućuju stvari o kojima su šutili ashabi i njihovi nasljednici po dobru".[2]

7- Ebu-Nu'ajm bilježi od Šafije da je rekao: "Kada bi neko od sljedbenika zablude došao Maliku, rekao bi mu: "Što se mene tiče, ja sam na čvrstom ubjeđenju i dokazu koji mi je došao od moga Gospodara u vezi moje vjere, a ti si u sumnji. Zato idi nekome ko je također u sumnji pa se sa njim raspravljaj".[3]

8- Ibn 'Abdul-Berr prenosi predaju od Muhammeda ibn Ahmeda ibn Huvejza Mundada el-Misrija el-Malikija (djelo: El-Hilaf, poglavlje o unajmljivanju), u kojoj Malik kaže: "Nije dozvoljeno iznajmljivati knjige pobornika zablude, novotara i gatara". Zatim je spomenuo neke knjige, pa nastavio: "Jer te knjige kod nas predstavljaju djela sljedbenika kelama – kao što su *mu'tezile* i njima slični – pa se ugovor o iznajmljivanju zbog toga prekida".[4]

❁ ❁ ❁

[1] Zemmu el-kelam (qaf 173-ba).
[2] Ibid. (qaf 173-elif).
[3] El-Hil'je (6/324).
[4] Džami'u bejani el-'ilmi ve fadlihi, str. 416-417.

IMAM ŠAFIJA

a) NJEGOV GOVOR O TEVHIDU

1- El-Bejheki bilježi, posredstvom Er-Rebi'a ibn Sulejmana, da je Šafija rekao: "Ko se zakune Allahom ili nekim od Njegovih imena, a zatim to prekrši, dužan je da se iskupi (kefaret učini). a ko se zakune nečim mimo Allaha (Ka'bom, ocem i slično), a zatim to prekrši, nije dužan da se iskupljuje. Isto tako, kada čovjek kaže: "Života mi", nije dužan da se iskupljuje. Ali zaklinjanje nečim mimo Allaha je zabranjeno riječima Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, koji kaže: "Allah, subhanehu we te'ala, vam zabranjuje da se zaklinjete vašim očevima. Zato, ako se neko zaklinje, neka se zaklinje Allahom, ili neka šuti[1]..."[2]

Šafija je to rekao zbog toga što Allahova imena nisu stvorena. Pa ko se bude zaklinjao njima, a zatim prekrši zakletvu, dužan se iskupiti.[3]

2- Ibnul-Kajjim (u djelu: Idžtima'ul-džujuši el-islamijjeti) bilježi predaju u kojoj kaže Šafija: "Sunnet na kojem sam ja i na kojem su bili oni poput mene – učenjaci hadisa koje sam vidio i od kojih sam učio, kao što su Sufjan, Malik i drugi – jeste uvjerenje u svjedočenje da nema istinskog boga osim Allaha i da je Muhammed Njegov poslanik, da je Allah iznad Svoga Arša (prijestolja) na nebu. Svojim stvorenjima se približava

[1] Buhari: Kitabu el-ejman ven-nuzur, Babun "La tehlifu biabaikum" (11/530); Muslim: Kitabu el-iman, Babun "En-nehju 'an el-halifi bi gajrillah" (3/1266), hadis br. 1646.

[2] Menakibu eš-Šafi'i (1/405).

[3] Ibn Ebu-Hatim, Adabu eš-Šafi'i, str. 193; Ebu-Nu'ajm, El-Hil'je (9/112-113); Bejheki, Es-Sunenu el-kubra (10/28); El-Esmau ves-sifat, str. 255-256; Begavi, Šerhu es-sunne (1/188); v. El-'Uluvu, str. 121; ili njegovo skraćeno izdanje, str. 177.

onako kako On hoće, i spušta se na zemaljsko nebo onako kako On hoće".[1]

3- Ez-Zehebi bilježi od El-Muzenija da je rekao: "Ako ima neko ko može da mi otkloni sumnje i pitanja koja se nalaze u meni kada je riječ o Allahovoj jednoći (tevhidu), onda je to Šafija. Zato sam se uputio njemu i našao ga u jednoj džamiji u Egiptu. Nakon što sam sjeo ispred njega, rekao sam mu: "Naumpale su mi neke stvari vezane za pitanja iz tevhida – a znam da niko, od ljudi, nema znanje kao ti – pa mi reci ono što znaš". On se nakon toga naljuti, pa me upita: "Znaš li ti gdje si?" "Da", odgovorih mu. "Ovo je mjesto gdje je Allah potopio Faraona", nastavi on, a zatim upita: "Jesi li ti čuo da je Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, naredio da se pita o tim stvarima?" "Ne", odgovorih, a on nastavi: "A jesu li o tome ashabi govorili?" "Ne", rekoh mu, a on opet upita: "Znaš li koliko je zvijezdâ na nebu?" "Ne", odgovorih, a on nastavi: "A da li znaš i za jednu od tih zvijezda – čiju vrstu, izlazak i zalazak poznaješ – od čega je stvorena?" "Ne", odgovorih, a on doda: "Ne poznaješ, od stvorenja, ono što vidiš svojim očima, a diskutiraš o Stvoritelju?" Nakon toga me upitao neko pitanje vezano za abdest, pa sam pogriješio. Zatim mi je on uprostio pitanje spominjući četiri podpitanja, a ja nisam znao odgovor ni na jedno od njih. On mi onda reče: "Ostavljaš znanje o onome što ti treba pet puta dnevno, a opterećuješ se znanjem o Stvoritelju, kada ti naumpadne ta misao. Vrati se onome što kaže Allah, subhanehu we te'ala:

﴿وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ لَّا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَٰنُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٣﴾ إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنزَلَ اللَّهُ

[1] Idžtima'u el-džujuši el-islamijjeti, str. 165; Isbatu sifeti el-'uluvi, str. 124; Medžmu'u el-fetava (4/181-183); Ez-Zehebi, El-'Uluvu, str. 120; Albani, Muhtesaru el-'uluvi, str. 176.

مِنَ ٱلسَّمَآءِ مِن مَّآءٍ فَأَحۡيَا بِهِ ٱلۡأَرۡضَ بَعۡدَ مَوۡتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِن كُلِّ دَآبَّةٍ وَتَصۡرِيفِ
ٱلرِّيَٰحِ وَٱلسَّحَابِ ٱلۡمُسَخَّرِ بَيۡنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِ لَأٓيَٰتٖ لِّقَوۡمٖ يَعۡقِلُونَ ﴿١٦٤﴾

"A vaš Bog – jedan je Bog! Nema boga osim njega, Milostivog, Samilosnog! Doista, u stvaranju nebesa i Zemlje, i u mijeni noći i dana, i u lađi koja morem plovi s korisnim tovarom za ljude, i u tome što Allah s neba kišu spušta pa tako u život vraća zemlju nakon mrtvila njezina – po kojoj je rasijao svakojaka živa bića, i u promjeni vjetrova i u oblacima koji između neba i Zemlje lebde – dokazi su istinski za one koji imaju pameti."[1] "Neka ti stvorenja budu dokaz tvoga Stvoritelja i ne opterećuj se sa onim što je iznad tvog razuma".[2]

4- Ibn 'Abdul-Berr bilježi od Junusa ibn 'Abdul-E'ala[3] da je rekao: "Čuo sam Šafiju da je rekao: "Ko kaže da ime nije isto što i biće, ili nešto nije to što jeste, onda posvjedoči da je otpadnik (zindik)."[4]

5- Šafija kaže (u svom djelu: Er-Risale): "Hvala Allahu ... On je onakav kako je sam Sebe opisao, a iznad onoga kako Ga opisuju Njegova stvorenja".[5]

6- Ez-Zehebi prenosi (u svom djelu: Es-Sijeru e'alami en-nubela) predaju od Šafije, u kojoj kaže: "Potvrđujemo Allahu, subhanehu we te'ala, ona svojstva s kojima je došao Kur'an ili se spominje u vjerodostojnom sunnetu, a odbacujemo

---

1 El-Bekare, 163-164.

2 Sijeru e'alami en-nubela (10/31).

3 Junus ibn 'Abdul-E'ala ibn Mejsera es-Sadefi el-Misri. Ibn-Hadžer o njemu kaže: "Vjerodostojan je prenosilac (siqat); od mlađih prenosilaca desete generacije. Umro je 264. h.g." v. Takribu et-tehzib (2/385); Pogledaj više o njemu u djelu: Šezeratu ez-zeheb (2/149); Ibn-Hidajetullah, Tabekatu eš-šafi'ijje, str. 28.

4 El-Intika, str. 79; Medžmu'u el-fetava (6/187).

5 Er-Risale, str. 7-8.

uspoređivanje (tešbih) za koje je On rekao da Mu ne priliči, kao što kaže Uzvišeni: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ﴾ **"Niko nije kao On."**[1,2]

7- Ibn 'Abdul-Berr prenosi, posredstvom Er-Rebi'a ibn Sulejmana, predaju u kojoj se kaže da je čuo Šafiju da je – tumačeći riječi Allaha, subhanehu we te'ala:

﴿كَلَّآ إِنَّهُمْ عَن رَّبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوبُونَ ﴿١٥﴾﴾

"Uistinu, oni će toga dana od Gospodara svoga zaklonjeni biti."[3] -rekao: "Iz ovoga se zaključuje da će biti oni koji neće biti zaklonjeni od Njega i neće imati nikakve prepreke pri gledanju u Njega."[4]

8- El-Lalikai bilježi od Er-Rebi'a ibn Sulejmana da je rekao: "Prisustvovao sam predavanju kod Muhameda ibn Idrisa eš-Šafija, kada mu je došlo pismo iz Es-Saida (Egipat) u kojem je stajalo pitanje u vezi ajeta: ﴿كَلَّآ إِنَّهُمْ عَن رَّبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوبُونَ ﴿١٥﴾﴾ **"Uistinu, oni će toga dana od Gospodara svoga zaklonjeni biti."**[5], pa je rekao Šafija: "Pošto će oni biti zaklonjeni zbog Allahove srdžbe, to dokazuje da će Ga drugi vidjeti zbog zadovoljstva". Pa je rekao Er-Rebi'a: "O, Ebu-'Abdullahu! Da li ti to tvrdiš?" "Da, i s tim vjerujem u Allaha", odgovori on.[6]

9- Ibn 'Abdul-Berr bilježi od El-Džarudija[7] da je rekao: "Jedne prilike je kod Šafije spomenut Ibrahim ibn Ismail ibn

---

1 Eš-Šura, 11.

2 Sijeru e'alami en-nubela (20/341).

3 El-Mutafifun, 15.

4 El-Intika, str. 79.

5 El-Mutafifun, 15.

6 Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/506).

7 Vjerovatno je to Musa ibn Ebi el-Džarud, o kojem Nevevi kaže da je to jedan od Šafijinih drugova koji je učio i prenosio od njega. Ibn-Hibetullah kaže: "Davao je fetve u Mekki, slijedeći pri tome šafijski mezheb. Nije poznat datum njegove smrti". Tehzibu el-esmai vel-lugat (2/120); Ibn-Hidajetullah, Tabekatu eš-Šafi'i, str. 29.

'Ulejje,[1] pa je rekao Šafija: "Ja se s njim razlikujem u svemu pa čak i u (tumačenju govora: "La ilahe illallah"), jer ja ne kažem kao što on kaže. Ja kažem: "Nema istinskog boga osim Allaha, koji je razgovarao sa Musaom, 'alejhis-selam, iza zastora", a on kaže: "La ilahe illallah! Nema istinskog boga osim Allaha, koji je stvorio govor kojeg je čuo Musa, 'alejhis-selam, iza zastora".[2]

10- El-Lalekai bilježi, posredstvom Er-Rebi'a ibn Sulejmana, predaju u kojoj kaže Šafija: "Ko kaže da je Kur'an stvoren – postao je nevjernik".[3]

11- El-Bejheki bilježi predaju, posredstvom Ebu-Muhammeda ez-Zubejrija, u kojoj se kaže da je neki čovjek upitao Šafiju: "Reci mi o Kur'anu, je li on stvoritelj?"

- Allahu moj, ne.
- a je li onda stvoren?
- Allahu moj, ne.
- Znači on je nešto mimo stvorenja?
- Da.
- a šta je dokaz da nije stvoren?

Nakon toga Šafija podiže glavu i reče: "Da li potvrđuješ da je Kur'an Allahov govor?" "Da", odgovori čovjek, a Šafija nastavi: "O ovom je već prije rečeno, jer Allah, subhanehu we te'ala, kaže: ﴿وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ٱسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّىٰ يَسْمَعَ كَلَٰمَ ٱللَّهِ﴾ **"Ako te neki od mnogobožaca zamoli za zaštitu, ti ga zaštiti da bi saslušao Allahove riječi..."**[4]

---

[1] Ibrahim ibn Ismail ibn 'Ulejje. Ez-Zehebi o njemu kaže: "Bio je džehmija, propalica. Govorio je da je Kur'an stvoren, umro 218. h.g." v. Mizanu el-i'tidal (1/20). Više o njemu pogledaj u djelu: Lisanu el-mizan (1/34-35).

[2] El-Intika, str. 79. Ovu predaju spominje Ibn-Hadžer navodeći je iz djela: Menakibu eš-Šafi'i od Bejhekija. v. El-Lisan (1/35).

[3] Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (1/252).

[4] Et-Tevbe, 6.

I kaže: ﴿وَكَلَّمَ ٱللَّهُ مُوسَىٰ تَكْلِيمًا﴾ **"Allah je uistinu s Musaom razgovarao."**[1] Zatim Šafija reče: "Da li tvrdiš da je bio Allah i da je bio Njegov govor, ili tvrdiš da je bio Allah, a nije bilo Njegovog govora?" "Ne, nego je bio Allah i bio je Njegov govor", odgovori čovjek, a Šafija se nasmiješi, pa reče: "O, stanovnici Kufe! Vi zaista govorite nešto veliko, kada tvrdite da je Allah bio prije onog prije i da je bio njegov govor. Otkud vam te riječi da je govor (kelam) Allah, ili da je to nešto drugo do Allah, ili nešto mimo Allaha, ili nešto što opstoji bez Allaha?" Nakon toga čovjek ušuti i ode.[2]

12- U djelu Džuz'ul-i'tikad, koje se pripisuje Šafiji, zabilježena je predaja od Ebu-Taliba el-'Ušarija,[3] i u njoj se navodi da je upitan Šafija o svojstvima Allaha, subhanehu we te'ala, i o onome u šta se mora vjerovati kada je riječ o tome. On je rekao: "Allah, subhanehu we te'ala, ima Svoja imena i svojstva. O njima nas je obavijestio putem Svoje Knjige i Svoga Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem. i nije dozvoljeno nikome od Allahovih, subhanehu we te'ala, stvorenja, od onih do kojih je došao dokaz – koji je objavljen u Kur'anu ili se prenosi vjerodostojno do njega od Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem – da se suprotstavlja tome. Jer, ukoliko to bude radio – i pored jasnog dokaza, taj

[1] En-Nisa, 164.

[2] Menakibu eš-Šafi'i (1/407-408).

[3] Muhammed ibn 'Ali el-'Ušari. Bio je povjerljiv (saduq) i poznat prenosilac. Jedini je koji prenosi ovaj dio, a što je jedna od stvari koja je pripisana njemu, i to bez loše namjere. Tako kaže Zehebi (u djelu: El-Mizan, 3/656). Ali mnogi pripadnici i sljedbenici selefa se oslanjaju na ono što je ovdje potvrđeno od akideta. Takvi su, primjerice: El-Muveffek ibn Kudame (u djelu: Zemmu et-te'vil, str. 124); Ibn Ebi-Ja'la (u djelu: Et-Tabekat, 1/283); Ibnul-Kajjim (u djelu: Idžtima'u el-džujuš, str. 165); kao i sam Zehebi (u djelu: Es-Sijeru e'alami en-nubela, 10/79). Također je ova poslanica, koju ću citirati, prezentirana kod imama, hafiza Ibn-Nasra ed-Dimiškija; i koju je cijelu prenio Ibn Ebi-Ja'la (u djelu: Et-Tabekat), a ja ću spomenuti razlike među njima.

je počinio nevjerstvo (kufr) u Allaha, subhanehu we te'ala. Međutim, ukoliko se to desi prije nego do njega dopre dokaz, takav se opravdava neznanjem. To je zbog toga što se znanje o tome se ne postiže razumom i razmišljanjem. Primjer ovoga je da nas je Allah, subhanehu we te'ala, obavijestio da je On onaj koji sve čuje (Es-Semi'), da ima dvije ruke, kao što kaže Uzvišeni: ﴿بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ﴾ **"Ne, obje su ruke Njegove pružene."**[1] On ima desnicu, kao što kaže Uzvišeni: ﴿وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ﴾ **"...A nebesa će u desnici Njegovoj smotana ostati."**[2] On ima lice, kao što kaže Uzvišeni: ﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾ **"Sve će, osim Njegovog lica, propasti!"**[3] i kaže: ﴿وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٢٧﴾﴾ **"A ostaje lice tvoga Gospodara, veličanstveno i plemenito."**[4] On ima stopalo, kao što kaže Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem: "Sve dok Allah na njega (Džehennem) ne stavi Svoje stopalo".[5]

Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže za onoga koji je ubijen na Allahovom putu da je sreo Allaha, subhanehu we te'ala, a On mu se nasmijao.[6]

On se svake noći spušta na zemaljsko nebo, shodno riječima Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, o tome. On nije slijep, jer

---

1 El-Maide, 64.

2 Ez-Zumer, 67.

3 El-Kasas, 88.

4 Er-Rahman, 27.

5 Buhari: Kitabu et-tefsir, Babun "Ve tekul hel min mezid" (8/594), hadis br. 4848; Muslim: Kitabu el-Dženneti ve sifeti ne'imiha ve ehliha, Babun "En-naru jedhuluha el-džebbarun vel-džennetu jedhuluha ed-du'afa" (4/2187), hadis br. 2848. Oba šejha ovaj hadis prenose posredstvom Katadea od Enesa ibn Malika.

6 Buhari: Kitabu el-džihadi, Babun "El-kafiru jektulu el-muslime" (6/39), hadis br. 2826; Muslim: Kitabu el-imare, Babun "Bejan er-redžulejn jektulu chaduhuma el-ahar jedhulani el-dženne" (3/1504), hadis br. 1890. Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom El-E'aredža od Ebu-Hurejre.

kaže Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, spominjući Dedždžala: "On je ćorav, a vaš Gospodar uistinu nije slijep".[1]

Vjernici će vidjeti svoga Gospodara, subhanehu we te'ala, na Sudnjem danu, svojim očima kao što vide pun mjesec. On ima prste, shodno riječima Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem: "Svako srce je između dva prsta od prstiju Milostivog Allaha".[2]

Suština ovih svojstava kojima je Allah sebe opisao ili ga je njima opisao Njegov Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, ne može se spoznati kroz razmišljanje i iskustvo, niti se može proglasiti nevjernikom koji ih zaniječe iz neznanja, sve dok do njega ne dopre dokaz. Ukoliko o tome dopre vijest do onoga koji je čuo, a koja se učvrsti u shvatanju kao svjedočenje, tada ona, za onoga ko tu vijest čuje, postaje obavezna da se prihvati kao stvar vjere – kao da je (taj pojedinac – nap. lek.) to vidio ili čuo od Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem. Mi potvrđujemo ova svojstva, a niječemo njihovo poređenje (tešbih) sa svojstvima stvorenja, kao što to niječe Allah, subhanehu we te'ala, kada kaže:

﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ ۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴿١١﴾﴾ **"Niko nije kao On! On sve čuje i sve vidi."**[3,4]

---

[1] Buhari: Kitabu el-fiten, Babun "Zikru ed-Dedžal" (13/91), hadis br. 7131; Muslim: Kitabu el-fiten ve ešratu es-sa'ati, Babun "Zikru ed-Dedždžal ve sifetuhu" (4/2248), hadis br. 2933. Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom Katadea od Enesa ibn Malika.

[2] Ahmed, Musned (4/182); Ibn-Madže: El-Mukeddime, Babun "Fima enkerat el-džehmijje" (1/72), hadis br. 199; Hakim, Mustedrek (1/525); El-Adžuri, Eš-Šeri'a, str. 317; Ibn-Munde, Er-Reddu 'ala el-džehmijje, str. 87. Hadis su prenijeli od En-Nevvasa ibn Sem'ana. Hakim je rekao: "Hadis je vjerodostojan i ispunjava uslove Buharije i Muslima, mada ga oni ne bilježe". S njim se slaže i Ez-Zehebi (u djelu: Et-Telhis). Ibn-Munde kaže za hadis: "Hadis En-Nevvasa ibn Sem'ana je pouzdan; prenijeli su ga poznati učenjaci za koje se ne može naći nedostatak".

[3] Eš-Šura, 11.

[4] Ovaj tekst je uzet iz kopije pisanog orginala koji se čuva u centralnoj biblioteci Univerziteta Liden u Holandiji.

b) NJEGOV GOVOR O KADERU

1- El-Bejheki bilježi predaju, posredstvom Er-Rebi'a ibn Sulejmana, u kojoj se kaže da je imam Šafija upitan o kaderu, pa je odgovorio:

"Ono što Ti hoćeš bude, pa makar ja i ne htio,
A ono što ja hoću ne biva, osim ako to Ti hoćeš.
Stvorio si robove prema Svome znanju,
I po tom znanju ide i mladić i starac.
Neke si uzdigao, a neke ponizio,
Neke pomogao, a neke nisi.
Neki su nesrećni, a neki srećni,
Neki su ružni, a neki lijepi".[1]

2- El-Bejheki bilježi (u djelu: Menakibu eš-Šafi'i) predaju u kojoj Šafija kaže: "Htijenje robova se vraća Allahu, subhanehu we te'ala, i oni ne mogu htjeti ništa mimo onoga što hoće Allah, Gospodar svjetova. Ljudi ne stvaraju svoja djela, nego je to stvorenje od Allahovih stvorenja, djela Njegovih robova; a sve što je određeno – i dobro i zlo – je od Allaha, subhanehu we te'ala. Zaista je kabursko iskušenje istina, kao i pitanja koja će biti postavljana onima koji su u kaburu; proživljenje je istina; polaganje računa je istina; Džennet i Džehennem su istina. Kao i sve drugo sa čim je došao sunnet".[2]

3- El-Lalikai bilježi, posredstvom El-Muzenija, da je rekao Šafija: "Znaš li ko je kaderija? - To je onaj koji kaže da Allah ne stvara ništa dok se to ne uradi".[3]

---

[1] Menakibu eš-Šafi'i (1/412); Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/702).

[2] Ibid. (1/415).

[3] Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/701).

4- El-Bejheki bilježi od Šafije da je rekao: "Kaderije su oni za koje je rekao Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, da su to medžusije (vatropoklonici) ovog ummeta.[1] a to su oni koji kažu da Allah ne zna za grijeh sve dok se ne desi".[2]

5- El-Bejheki bilježi od Er-Rebi'a ibn Sulejmana da je Šafija prezirao namaz koji bi obavio za kaderijom.[3]

c) NJEGOV GOVOR O IMANU

1- Ibn 'Abdul-Berr bilježi od Er-Rebi'a da je on čuo Šafiju kako kaže: "Iman se sastoji od govora, djela i ubjeđenje srcem. Zar nisi čuo riječi Allaha, subhanehu we te'ala:

﴿وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَٰنَكُمْ﴾ **"Allah neće dozvoliti da propadne vjerovanje vaše (iman vaš).";**[4] to jest, vaš namaz prema Kudsu. Tako je nazvao namaz imanom, jer je namaz: i govor, i djelo i ubjeđenje".[5]

2- El-Bejheki bilježi od Er-Rebi'a ibn Sulejmana da je rekao: "Čuo sam Šafiju da kaže da u definiciju imana ulaze govor i djela, a iman se povećava i smanjuje".[6]

3- El-Bejheki bilježi od Ebu-Muhammeda ez-Zubejrija da je neki čovjek upitao Šafiju: "Koje je djelo najvrednije kod Allaha?

- Ono bez čega se ne prima nikakvo djelo.

- a šta je to?

---

1 Ebu-Davud: Kitabu es-sunneti, Babun "Fil-kader" (5/66), hadis br. 4691; Hakim, Mustedrek (1/85). Oba muhaddisa hadis bilježe posredstvom Ebu-Hazima od Ibn-Omera. Hakim kaže: "Ovaj hadis je vjerodostojan i ispunjava šartove Buharije i Muslima, ukoliko je tačno da je Ebu-Hazim čuo od Ibn-Omera, mada ga nisu bilježili". Sa ovim se slaže i Ez-Zehebi.

2 Menakibu eš-Šafi'i (1/413).

3 Ibid.

4 El-Bekare, 143.

5 El-Intika, str. 81.

6 Menakibu eš-Šafi'i (1/387, 393).

- Iman u Allaha – pored kojeg drugog istinskog boga nema – je najvrednije djelo, sa najvećim stepenom i najvećom nagradom.

- Obavijesti me onda šta je to iman: da li je to govor i djela ili samo govor bez djela?

- Iman čine djela učinjena u ime Allaha, a govor čini dio tih djela.

- Opiši mi to kako bih shvatio?

- Iman ima svoja stanja, stepene i nivoe. Od tih stanja je potpun i upotpunjen iman, kao i nepotpun iman čija je nepotpunost jasna, a i jači čija je pretežnost jasna.

- Znači: iman biva nepotpun, povećava se i smanjuje?

- Da.

- a šta je dokaz tome?

- Allah, subhanehu we te'ala, je naredio iman i tjelesnim udovima sinova Ademovih; rasporedio ga je po tim dijelovima. Tako da svaki dio njegovog tijela – naređenjem Uzvišenog Allaha – ima obavezu koju nema drugi dio. Od tih dijelova je srce kojim razumije. Ono je vođa tijela, a sve ostalo slijedi njegova mišljenja i naređenja.

Od tih dijelova su i: njegove oči kojima gleda, uši kojima sluša, ruke kojima dohvata stvari, noge kojima se kreće, njegov polni organ kojim vrši polno općenje, njegov jezik kojim govori i njegova glava na kojoj je lice.

On nije naredio srcu ono što je naredio jeziku; nije dao za obavezu sluhu ono na šta je obavezao vid; naredio je rukama ono što nije naredio nogama; a polnom organu nije naredio ono na šta je obavezao lice.

Od stvari na koje je obavezao srce su: prihvatanje, spoznaja, ubjeđenje, zadovoljstvo i pomirenje s činjenicom da nema drugog boga osim Allaha Jedinog – koji nema druga i koji sebi nije uzeo ženu ni dijete, i da je Muhammed, sallallahu 'alejhi we sellem, Njegov rob i poslanik; kao i potvrda onoga što je došlo od Allaha, putem Njegovog Poslanika i Njegove Knjige. To je ono što je Allah naredio stvorenjima, i to su sve djela srca. Uzvišeni Allah kaže: ﴿إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُۥ مُطْمَئِنٌّۢ بِٱلْإِيمَٰنِ﴾ **"...Osim ako na to bude primoran, a srce mu ostane čvrsto u vjeri."**[1]

I kaže: ﴿أَلَا بِذِكْرِ ٱللَّهِ تَطْمَئِنُّ ٱلْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾﴾ **"A srca se, doista, kad se Allah spomene, smiruju."**[2]

I kaže: ﴿مِنَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا بِأَفْوَٰهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِن قُلُوبُهُمْ﴾ **"...Oni koji ustima svojim govore "Vjerujemo!" a srcem ne vjeruju."**[3]

I kaže: ﴿وَإِن تُبْدُوا۟ مَا فِىٓ أَنفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُم بِهِ ٱللَّهُ﴾ **"Pokazivali vi što je u dušama vašim ili skrivali, Allah će vas za to pitati."**[4]

Zato je iman ono što je Allah naredio srcu, a to su djela srca, i ono je poglavar imana.

Jeziku je naredio govor i izražavanje onoga što se nalazi u srcu. Uzvišeni Allah kaže:

﴿قُولُوٓا۟ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ﴾ **"Recite: "Mi vjerujemo u Allaha..."**

I kaže: ﴿وَقُولُوا۟ لِلنَّاسِ حُسْنًا﴾ **"...I ljudima lijepe riječi govorite."**[5] Zbog toga je od imana ono što je Allah stavio kao obavezu jeziku: govor i izražavanje onoga što se nalazi u srcu – i to su djela jezika.

---

1 En-Nahl, 106.
2 Er-Ra'd, 28.
3 El-Maide, 41.
4 El-Bekare, 284.
5 El-Bekare, 83.

Allah je sluh obavezao da se čuva onoga što je On zabranio i učinio haramom. Uzvišeni Allah kaže:

﴿وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ ۚ إِنَّكُمْ إِذًا مِثْلُهُمْ﴾

"On vam je u Knjizi objavio: kad čujete da Allahove riječi poriču i da im se izruguju, ne sjedite sa onima koji to čine, sve dok ne stupe u drugi razgovor. Inače, bit ćete kao i oni."[1]

Nakon toga je – kao izuzetak – spomenuo stanje zaborava. U skladu s tim, Uzvišeni Allah kaže: ﴿وَإِمَّا يُنسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ﴾ **"A ako te šejtan navede da zaboraviš"**, pa ostaneš sjediti s njima, ﴿فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَىٰ مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ **"onda ne sjedi više s nevjernicima kada se opomene sjetiš."**[2]

Uzvišeni Allah također kaže:

﴿فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ ۚ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمْ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿١٨﴾﴾

"Zato obraduj robove Moje koji govor slušaju i slijede ono najljepše u njemu. To su oni koje je Allah na Pravi put uputio i oni su pametni."[3]

﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ﴿٢﴾ وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ ﴿٤﴾﴾

"Ono što žele vjernici će postići: oni koji molitvu svoju ponizno obavljaju, i koji ono što ih se ne tiče izbjegavaju, i koji milostinju udjeljuju..."[4]

---

[1] En-Nisa, 140.

[2] El-En'am, 68.

[3] Ez-Zumer, 17-18.

[4] El-Mu'minun, 1-4.

﴿ وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ ﴾

"A kada čuju besmislicu kakvu, od nje se okrenu..."[1]

﴿ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ﴾

"I koji, prolazeći pored onog što ih se ne tiče, prolaze dostojanstveno."[2]

To je ono na što je Allah, subhanehu we te'ala, obavezao sluh, od ostavljanja onoga što ga se ne tiče. To su djela jezika – i to je od imana.

Allah je očima stavio u obavezu da ne gledaju u ono što je On zabranjenim učinio, i da od toga pogled skreću. Zato je Uzvišeni Allah rekao:

﴿ قُل لِّلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ... ﴾

"Reci vjernicima neka obore poglede svoje i neka vode brigu o stidnim mjestima svojim..."[3]

U ovom, a i sljedećem ajetu, Allah, subhanehu we te'ala, zabranjuje pogled u tuđe stidno mjesto i naređuje čuvanje svoga stidnog mjesta od tuđih pogleda.

Zatim je Šafija rekao: "Na svim mjestima u Kur'anu, gdje se spominje čuvanje stidnog mjesta, ajeti se odnose se na čuvanje od bluda, osim u ovim ajetima – gdje se misli na pogled.

To je ono što je Allah, subhanehu we te'ala, dao kao obavezu očima: obaranje pogleda. To su djela očiju – i to je od imana.

Zatim nas je obavijestio o onome na šta je, zajednički, obavezao i srce, i sluh, i vid. Zato je Uzvišeni Allah rekao:

---

1 El-Kasas, 55.

2 El-Furkan, 72.

3 En-Nur, 30.

﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ ۚ إِنَّ ٱلسَّمْعَ وَٱلْبَصَرَ وَٱلْفُؤَادَ كُلُّ أُو۟لَٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔولًا ﴿٣٦﴾﴾

"Ne povodi se za onim što ne znaš! i sluh, i vid, i razum, za sve to će se, zaista, odgovarati."[1]

Stidnom mjestu, tj. polnom organu, je stavio u obavezu da ne narušava onim što je On zabranio, pa kaže Uzvišeni: ﴿وَٱلَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَٰفِظُونَ ﴿٥﴾﴾ **"I koji stidna mjesta svoja čuvaju."**[2]

I kaže: ﴿وَمَا كُنتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَن يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَآ أَبْصَٰرُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ﴾ **"Vi se niste krili zato da ne bi uši vaše i oči vaše i kože vaše protiv vas svjedočile..."**[3].

Pod kožama se podrazumijevaju i stidna mjesta i bedra. Zato je Allah, subhanehu we te'ala, dao kao obavezu stidnom mjestu: da se čuva od onoga što mu nije dozvoljeno – i to su njegova djela.

Rukama je dao u obavezu da ne uzimaju ono što je Allah, subhanehu we te'ala, učinio zabranjenim, nego da budu ispružene u dijeljenju milostinje (sadake), čuvanju rodbinskih veza, borbi na Allahovom putu, čišćenju za namaz i slično. Uzvišeni Allah kaže:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا قُمْتُمْ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ فَٱغْسِلُوا۟ وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى ٱلْمَرَافِقِ ...﴾

"O, vjernici! Kada hoćete namaz obaviti, lica svoja i ruke svoje do iza laktova operite..."[4]

I kaže:

---

1 El-Isra, 36.
2 El-Mu'minun, 5.
3 Fussilet, 22.
4 El-Maide, 6.

﴿فَإِذَا لَقِيتُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ فَضَرْبَ ٱلرِّقَابِ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا۟ ٱلْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّۢا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَآءً...﴾

"Kada se u borbi sa nevjernicima sretnete, po vratovima ih udarajte, sve dok ih ne oslabite. a onda ih vežite, i poslije: ili ih velikodušno sužanjstva oslobodite ili otkupninu od njih zahtijevajte i tražite..."[1] audarac, borba, povezivanje rodbinskih veza i dijeljenje sadake su od postupaka ruku.

Dao je za obavezu nogama da ne vode čovjeka tamo gdje je Allah, subhanehu we te'ala, zabranio. Zato Uzvišeni Allah kaže:

﴿وَلَا تَمْشِ فِى ٱلْأَرْضِ مَرَحًا ۖ إِنَّكَ لَن تَخْرِقَ ٱلْأَرْضَ وَلَن تَبْلُغَ ٱلْجِبَالَ طُولًا﴾

"Ne hodi po zemlji nadmeno, jer zemlju ne možeš probiti ni brda u visinu dostići."[2]

Licu je naredio da Mu čini sedždu i noću i danju, kao i u vrijeme namaza, pa kaže Uzvišeni:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱرْكَعُوا۟ وَٱسْجُدُوا۟ وَٱعْبُدُوا۟ رَبَّكُمْ وَٱفْعَلُوا۟ ٱلْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٧٧﴾﴾

O, vjernici! Ruku' i sedždu obavljajte, i Gospodaru svome ibadet činite, i dobra djela činite, – da biste postigli ono što želite."[3]

I kaže: ﴿وَأَنَّ ٱلْمَسَٰجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا۟ مَعَ ٱللَّهِ أَحَدًا ﴿١٨﴾﴾ **"Mesadžidi[4] su Allaha radi, i ne molite se, pored Allaha, nikome!"**[5]

---

1 Muhammed, 4.

2 El-Isra, 37.

3 El-Hadždž, 77.

4 Riječ "mesadžid" u ajetu nosi dva značenja: mjesto na kojem se čini sedžda i dijelovi tijela koji čine sedždu. (nap. rec.)

5 El-Džinn, 18.

Pod mesadžidima se podrazumijeva i svako mjesto na kome čovjek čini sedždu u svom namazu: čelo, ruke i ostalo.

To su stvari koje je Allah dao za obavezu dijelovima tijela.

Allah je, također, abdest i namaz u Svojoj Knjizi nazvao imanom, a to se desilo kada je Poslaniku, sallallahu 'alejhi we sellem, došla naredba o okretanju lica u namazu u pravcu Ka'be u Mekki. Muslimani su prije toga, šesnaest mjeseci, klanjali licem okrenutim prema Kudsu. Kada je došla naredba o promjeni kible, upitali su: "O, Allahov Poslaniče! a šta je sa namazima koje smo obavili okrenuti prema Kudsu?, nakon čega je Allah objavio sljedeći ajet: ﴿وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَٰنَكُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ بِٱلنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٤٣﴾﴾ **"Allah neće dozvoliti da propadne vjerovanje vaše (iman vaš) – a Allah je prema doista blag i milostiv."**[1]

On je nazvao namaz imanom. Zato, ko dođe pred Allaha sa sačuvanim i ispravnim namazom, kao i od grijeha sačuvanim dijelovima tijela – ispunjavajući obaveze koje je Allah, subhanehu we te'ala, naredio za svaki dio tijela – sresti će Allaha sa potpunim imanom i bit će od stanovnika Dženneta. a ko dođe pred Njega bez nečega od ovih stvari, koje je namjerno ostavio, sresti će Ga sa nepotpunim imanom.

Čovjek tada reče: "Shvatio sam povećanje i smanjenje imana, ali odakle dolazi povećanje? Šafija odgovori: "Uzvišeni Allah kaže:

﴿وَإِذَا مَآ أُنزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُم مَّن يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَٰذِهِۦٓ إِيمَٰنًا ۚ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ فَزَادَتْهُمْ إِيمَٰنًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَىٰ رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا۟ وَهُمْ كَٰفِرُونَ ﴿١٢٥﴾﴾

"A kada bude objavljena neka sura, ima ih koji govore: "Kome je od vas ova povećala vjerovanje?" Što se

[1] El-Bekare, 143.

tiče vjernika, njima je povećala vjerovanje, i oni se raduju. a što se tiče onih čija su srca bolesna, ona im je nevjerovanje dodala na nevjerovanje koje već imaju, i oni kao nevjernici umiru."[1]

I kaže: ﴿إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ ءَامَنُوا۟ بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَٰهُمْ هُدًى ﴿١٣﴾﴾ **"To su bili mladići, vjerovali su u Gospodara svoga, a mi smo im Uputu još više povećali."**[2]

Šafija je nakon toga rekao: "Da je ovaj iman bio iz jednog dijela, bez povećanja i smanjivanja, niko ne bi mogao da bude bolji; svi bi ljudi bili jednaki i nikome se ne bi davala prednost. Ali sa upotpunjenjem imana vjernici će ući u Džennet. Zbog povećanja imana davat će se prednost vjernicima u stepenima kod Allaha, subhanehu we te'ala, u Dženetu; a zbog nedostatka imana grješnici će ući u Vatru."

Šafija kaže: "Allah, subhanehu we te'ala, je dao da se Njegovi robovi natječu, kao što se natječu konji na trkama. Prema tome, svaki vjernik ima svoj stepen u tom natjecanju prema Njemu i svaka osoba na osnovu toga ima svoj stepen kod Njega. Pri tome se ničije pravo ne uskraćuje, niti se daje prednost onome ko zaostaje nad onim koji prednjači. Tako su prvaci iz ovog *ummeta* odlikovani nad onima koji su došli poslije. Jer da nemaju prednosti oni koji prednjače u imanu nad onima koji su "zaostali" na tom polju, tada bi posljednji iz ovog *ummeta* stigli one koji su bili prije njih".[3]

d) NJEGOV GOVOR O ASHABIMA

1 – El-Bejheki bilježi od Šafije da je rekao: "Allah, subhanehu we te'ala, je u Kur'anu, Tevratu i Indžilu pohvalio ashabe

[1] Et-Tevbe, 124-125.

[2] El-Kehf, 13.

[3] Menakibu eš-Šafi'i (1/387, 393).

Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, a sam Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, je spomenuo mnoge njihove vrijednosti u svojim hadisima, koje pripadaju samo njima. Allah im je podario Svoju milost i počastio ih na taj način što im je podario najviše stepene – stepene iskrenih, šehida i dobrih ljudi. Oni su do nas dostavili sunnet Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, i bili su živi svjedoci spuštanja objave; tako su znali značenje onoga što je dolazilo od Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, bilo da se to odnosilo o općenitim ili posebnim stvarima, ili se radilo o strogoj naredbi ili samo preporuci. Oni su znali od sunneta ono što mi i znamo i ne znamo, tako da su ispred nas u svakom (vjerskom) znanju, rasuđivanju (idžtihadu), bogobojaznosti i razumijevanju, kao i u stvarima koje se postižu znanjem. Njihova mišljenja su preča i bolja za nas od naših, a Allah najbolje zna".[1]

2 – El-Bejheki bilježi od Rebi'a ibn Sulejmana da je rekao: "Čuo sam Šafiju da je govorio o prednostima i vrijednostima Ebu-Bekra, Omera, Osmana i Alije".[2]

3 – El-Bejheki također bilježi predaju, posredstvom Muhammeda ibn 'Abdullaha ibn 'Abdul-Hakima,[3] u kojoj se kaže da je čuo Šafiju kako kaže: "Najbolji ljudi nakon Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, su Ebu-Bekr, a zatim Omer, pa Osman, pa Alija, radijallahu 'anhum".[4]

---

[1] Ibid. (1/442).

[2] Ibid. (1/432).

[3] Muhammed ibn 'Abdullah ibn 'Abdul-Hakim el-Misri, Ebu-'Abdullah. Eš-Širazi kaže o njemu: "Jedan od Šafijinih drugova i učenika. U vrijeme smutnji odveden je u Bagdad pred Ibn Ebi-Du'ada, ali nije pristao na ono što su od njega tražili, pa je vraćen u Egipat... Umro je 62. h.g." v. Tabekatu el-fukaha, str. 99. Pogledaj više o njemu u: Ibn-Hidajetullah, Tabekatu eš-šafi'ijje, str. 30; Šezeratu ez-zeheb (2/154).

[4] Menakibu eš-Šafi' (1/432).

4 – El-Herevi bilježi od Jusufa ibn Jahjaa el-Buvejtija da je pitao Šafiju: "Da li da klanjam za rafidijom?", a on odgovori: "Ne klanjaj za rafidijom, ni za kaderijom, ni za murdžijom". "Opiši nam ih", rekoh mu, a on reče: "Ko smatra da je iman samo govor – taj je murdžija; ko smatra da Ebu-Bekr i Omer nisu naše vođe – taj je rafidija; a ko htijenje pripisuje sebi – taj je kaderija".[1]

e) NJEGOVA ZABRANA *KELAMA* i BESPOTREBNIH RASPRAVA U VJERI

1 – El-Herevi bilježi predaju od Rebi'a ibn Sulejmana u kojoj se kaže da je čuo Šafiju kako kaže: "...Kada bi čovjek svoje naučne knjige oporučio drugome čovjeku, a među njima budu knjige o *kelamu*, te knjige ne bi ulazile u tu oporuku jer *kelam* nije nauka".[2]

2 – El-Herevi, također, bilježi predaju od El-Hasana ez-Za'feranija u kojoj kaže da je čuo Šafiju kako kaže: "Samo sam se jednom raspravljao sa jednim sljedbenikom kelama, i od Allaha tražim oprost za taj postupak".[3]

3 – El-Herevi bilježi predaju od Rebi'a ibn Sulejmana u kojoj se kaže da je rekao Šafija: "Kada bih htio da za svakog prestupnika napišem veliku knjigu, mogao bih to. Ali kelam nije moje zanimanje i ne želim da se išta od toga meni pripisuje".[4]

4– Ibn-Betta bilježi posredstvom Ebi-Sevra da mu je rekao Šafija: "Nisam vidio da je uspio iko ko se ogrnuo nečim od kelama".[5]

---

1 Ibid. (1/433).

2 Zemmu el-kelam (qaf – 213); Zehebi, Es-Sijer (10/31).

3 Ibid.; Ibid. (10/30).

4 Ibid.

5 Zemmu el-kelam (qaf, 215).

5 – El-Herevi bilježi od Junusa el-Misrija predaju u kojoj kaže Šafija: "Da čovjek bude iskušan stvarima koje je Allah zabranio – izuzevši širk – bolje mu je nego da bude iskušan kelamom".[1]

❁ ❁ ❁

IMAM AHMED IBN HANBEL

a) NJEGOV GOVOR O TEVHIDU

1 – Bilježi se (u djelu: Tabekatu el-hanabile, 1/416) da je upitan Imam Ahmed o *tevekkulu* (pouzdanju u Allaha). On je zatim rekao da je to: "...prekidanje iščekivanja gubitkom nade u stvorenja".

2 – Bilježi se (u djelu: El-Mihnetu, autora Hanbela, str. 68), da je rekao imam Ahmed: "Allah, subhanehu we te'ala, je oduvijek govorio; Kur'an je Njegov govor, nije stvoren. Njegov govor je svestran,[2] i mi Allaha ne opisujemo ništa više od onoga kako je On sam Sebe opisao".

3 – Prenosi Ibn Ebi-Ja'la od Ebi Bekra el-Mervezija koji je rekao: "Upitao sam Ahmeda ibn Hanbela o hadisima koje ponavljaju džehmije, a koji govore o Allahovim svojstvima, Njegovom viđenju na Sudnjem danu, Israu i priči o Aršu". Ahmed je zatim rekao da su to vjerodostojni hadisi govoreći: "Prenošeni su i prihvatani kroz generacije, a mi ih uzimamo onako kako su došli".[3]

4 – Abdullah ibn Ahmed kaže (u svom djelu: Es-Sunne) da je rekao njegov otac Ahmed: "Ko smatra da Allah, subhanehu

[1] Ibn-Betta, El-Ibanetu el-kubra, str. 535-536.

[2] To jest, podrazumijeva sve što podrazumijeva govor, slova, glasove, pozive, šapat, kao što je Uzvišeni Allah rekao. (Preuzeto od šejha Ahmeda el-Kadija. - nap. rec.)

[3] Ibn Ebu-Hatim, Menakibu eš-Šafi', str. 182.

we te'ala, ne govori, taj je nevjernik. a mi hadise, koji o tom govore, prenosimo onako kako su došli".[1]

5 – El-Lalikai bilježi od Hanbela[2] da je upitao imama Ahmeda o viđenju Allaha, subhanehu we te'ala, na Sudnjem danu. Odgovorio je: "O tome govore vjerodostojni hadisi i mi u njih vjerujemo i potvrđujemo ih, kao i svaki hadis koji se pouzdanim lancima prenosilaca prenosi od Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem".[3]

6 – El-Dževzi bilježi (u djelu: El-Menakib) pismo Ahmeda ibn Hanbela upućeno Museddedu,[4] u kojem se kaže: "Opisujte Allaha onako kako je On Sebe opisao, a niječite Mu ono što je On Sebi zanijekao..."[5]

7 – Bilježi se (u djelu: Er-Reddu 'alel-džehmijje, od imama Ahmeda) njegov govor u kojem je rekao: "Džehm ibn Safvan je pogrešno rekao da je nevjernik i *mušebbih* (antropomorfista) svako onaj koji opisuje Allaha onim čime je On sebe opisao u Kur'anu, ili Ga je tako opisao Njegov Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem".[6]

8 – Ibn-Tejmije prenosi govor imama Ahmeda, pa kaže: "Mi vjerujemo da je Allah, subhanehu we te'ala, na Aršu, onako kako je On htio i na način na koji je On htio, bez ograničenja. Njegova

[1] Tabekatu el-hanabile (1/56).

[2] Es-Sunne, str. 71.

[3] Hanbel ibn Ishak ibn Hanbel ibn Hilal ibn Esed, Ebu-'Ali eš-Šejbani, amidžić Ahmeda ibn Hanbela. Za njega El-Hatib kaže da je čvrst i vjerodostojan prenosilac. Umro je 273. h.g. v. Tarihu Bagdad (8/286-287). Pogledaj njegovu opširnu biografiju u djelu: Tabekatu el-hanabile (1/143).

[4] Musedded ibn Muserhed ibn Muserbel el-Esedi el-Basri. Ez-Zehebi kaže o njemu: "Imam, hafiz hadisa, autoritet". Umro je 228. h.g. v. Sijeru e'alami en-nubela (10/591).

[5] Šerhu i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/507).

[6] Menakibu el-imami Ahmed, str. 221.

svojstva ne može u potpunosti spoznati onaj ko Ga opisuje, niti Mu neko može pripisati granice, jer su Allahova svojstva prenesena od Njega i to su Njegova svojstva. On je onakav kako je On sam Sebe opisao, a pogled ga ne može obuhvatiti".[1]

9 – Ibn Ebi-Ja'la bilježi predaju od Ahmeda u kojoj se kaže: "Ko smatra da Allah neće biti viđen na Sudnjem danu – taj je nevjernik, i kao takav laže na ono što je došlo u Kur'anu".[2]

10 – Ibn Ebi-Ja'la bilježi predaju od Abdullaha ibn Ahmeda u kojoj kaže: "Pitao sam oca o onima koji govore da Allah nije govorio glasom kada je razgovarao sa Musaom, alejhis-selam, pa je rekao: "Allah je sa Musaom razgovarao glasom i o tome govore hadisi koje mi prenosimo onako kako su do nas došli".[3]

11 – El-Lalekai bilježi predaju od 'Abdusa ibn Malika el-'Attara u kojoj se kaže da je čuo Ahmeda ibn Hanbela kako kaže: "...Kur'an je Allahov govor i nije stvoren, i ne ustručavaj se da to kažeš! Jer Allahov govor je od Njega (tj. Njegovo svojstvo), a sve što je od Njega – nije stvoreno".[4]

b) NJEGOV GOVOR O KADERU

1 – Ibnul-Dževzi bilježi (u djelu: El-Menakib) tekst pisma koje je Ahmed poslao Museddedu, tj. predaju u kojoj kaže imam Ahmed: "...I vjerovanje da je određenje – i dobro i zlo, i gorko i slatko – od Allaha, subhanehu we te'ala".[5]

2 – El-Hallal bilježi predaju od Ebi-Bekra el-Mervezija u kojoj se kaže da je Ebu-Abdullahu, Ahmedu ibn Hanbelu, postavljeno pitanje, pa je rekao: "Dobro i zlo je Allah odredio

[1] Der'u te'arudi el-'akli ven-nakli (2/30).
[2] Tabekatu el-hanabile (1/59, 145).
[3] Ibid. (1/185).
[4] Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (1/157).
[5] Menakibu el-imami Ahmed, str. 169, 172.

Svojim robovima." Rečeno mu je: "Da li to podrazumijeva da je Allah, subhanehu we te'ala, stvorio i dobro i zlo?" Rekao je: "Da, Allah je to odredio".[1]

3 – Bilježi se (u djelu: Kitabu es-sunne, od Abdullaha ibn Ahmeda) da je rekao imam Ahmed: "Sve što je određeno – i dobro i zlo, i mnogo i malo, i vidljivo i nevidljivo, i slatko i gorko, i ugodno i neugodno, i lijepo i ružno, i prvo i posljednje – je od Allaha, subhanehu we te'ala. On je to odredio svojim robovima i presudio; i niko od njih ne može narušiti Njegovu volju, niti premašiti Njegovu presudu ".[2]

4 – Bilježi El-Hallal od Muhammeda ibn Ebi-Haruna, a on od Ebu el-Harisa da je čuo Ahmeda ibn Hanbela kako kaže: "Allah je odredio i pokornost i nepokornost, i dobro i zlo. Onaj ko je upisan u srećne – on je srećan; a onaj koji je upisan u nesrećne – taj je nesrećan".[3]

5 – 'Abdullah ibn Ahmed kaže da je čuo svoga oca da – odgovarajući na pitanje koje mu je postavio'Alij ibn Džehm o onima koji slijede kaderijska mišljenja, da li su nevjernici ili ne – kaže: "Ukoliko poriče Allahovo znanje i kaže da Allah nije znao sve dok nije stvorio znanje, pa je tek onda znao (poričući tako Allahovo znanje) – pa, taj je nevjernik".[4]

6 – 'Abdullah ibn Ahmed kaže da je jedne prilike upitao oca da li je dozvoljeno obavljati namaz za kaderijom, pa je rekao: "Ukoliko brani to mišljenje i njemu poziva, ne klanjaj za njim".[5]

---

1 El-Hallal, Es-Sunne (qaf – 85).

2 Es-Sunne, str. 68.

3 El-Hallal, Es-Sunne (qaf – 85).

4 'Abdullah ibn Ahmed, Es-Sunne, str. 119.

5 Es-Sunne (1/384).

c) NJEGOV GOVOR O IMANU

1 – Ibn Ebi-Ja'la bilježi predaju od Ahmeda u kojoj se kaže: "Od najboljih osobina u imanu jeste ljubav u ime Allaha i mržnja u ime Allaha".[1]

2 – Ibnul-Dževzi bilježi od imama Ahmeda da je rekao: "Iman se povećava i smanjuje kao što se kaže u hadisu: "Vjernici sa najpotpunijim imanom su oni sa najboljim moralom ...".[2,3]

3 – El-Hallal bilježi od Sulejmana ibn Eš'asa[4] predaju u kojoj se kaže da je rekao imam Ahmed: "Namaz, zekat, hadždž i dobročinstvo su od imana, dok grijesi umanjuju iman".[5]

4 – 'Abdullah ibn Ahmed kaže da je upitao oca da li je *murdžija* onaj koji kaže da je iman govor i djelo, da se povećava i smanjuje, ali koji pri tome ne pravi el-istisna (izuzimanje: tj. ne kaže da je vjernik, inšallah). Otac je rekao: "Nadam se da nije murdžija". Pored toga, 'Abdullah kaže: "Čuo sam oca da je rekao: "Dokaz protiv onih koji ne prave izuzimanje (el-istisna)

---

1 Tabekatu el-hanabile (2/275).

2 Ahmed, Musned (2/250); Ebu-Davud: Kitabu es-sunne, Babun "Ed-delilu 'ala zijadeti el-iman ve nuksanihi" (5/60), hadis br. 4682; Tirmizi: Kitabu er-rida'a, Babun "Ma džae' fi hakki el-mer'eti 'ala zevdžiha" (3/457), hadis br. 1162. Sva trojica bilježe ovaj hadis posredstvom Ebu-Selemea od Ebu-Hurejre. Tirmizi je rekao: "Hadis je hasenun-sahih (dobar i vjerodostojan)."

3 Menakibu el-imami Ahmed, str. 173, pogledaj i stranice: 153 i 168.

4 Ebu-Davud, Sulejman ibn Eš'as ibn Ishak es-Sidžistani: napisao je zbirku hadisa "Sunen". Zehebi o njemu kaže: "Imam, pouzdan i ugledan hafiz hadisa." Umro 275. h.g. v. Tezkiretu el-huffaz (2/591). Pogledaj o njemu više u djelu: Tarihu Bagdad (9/55).

5 El-Hallal, Es-Sunne (qaf – 96).

jesu riječi Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, stanovnicima kaburova[1]: "Mi ćemo se vama, inšallah, priključiti..."[2,3]

5 – 'Abdullah ibn Ahmed kaže da je čuo kako je njegov otac upitan o "irdžau"[4] pa je rekao: "Mi kažemo da je iman govor i djelo; povećava se i smanjuje. Tako da, kada osoba čini blud ili pije alkohol, njen iman biva umanjen".[5]

d) NJEGOV GOVOR O ASHABIMA

1 – Bilježi se (u djelu: Es-Sunne, od imama Ahmeda): "Od sunneta je spominjanje dobrih osobina svih ashaba Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, kao i suzdržavanje od spominjanja loših osobina i sukoba koji se desio između njih. Onaj ko vrijeđa ashabe Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, ili nekog od njih – taj je novotar, pokvareni *rafidija*. To je onaj koji ne priznaje njihova prava, a od njega Allah neće primiti ni nafile ni farzove. Ljubav prema ashabima je ispravan put; dova za njih je dobro djelo; ugledanje na njih je sredstvo kojim se približavamo Allahu, subhanehu we te'ala, a slijeđenje njihovih postupaka je odlika". Zatim je rečeno: "Ashabi Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, nakon četverice halifa, su najbolji narod. i nije dozvoljeno spominjati njihove loše osobine, niti je dozvoljeno vrijeđati ih pripisujući im slabosti i nedostatke. a ko bude tako nešto radio, obaveza vladara je da ih sankcionira i primjereno kazni, a nema pravo da im oprosti".[6]

---

[1] Priključenje stanovnicima kaburova je sigurno, a Poslanik je rekao inšallah. Isto je i sa imanom: čovjek čvrsto vjeruje, a ipak kaže inšallah. (nap. rec.)

[2] Muslim: Kitabu el-dženaiz, Babun "Ma jukalu 'inde duhuli el-kuburi ved-du'a li ehliha" (2/669), hadis br. 974. Muslim bilježi ovaj hadis posredstvom 'Ata ibn Rebaha od Aiše.

[3] 'Abdullah ibn Ahmed, Es-Sunne (1/307-308).

[4] Smatranje da djela nisu dio imana.

[5] 'Abdullah ibn Ahmed, Es-Sunne (1/307).

[6] Imam Ahmed, Es-Sunne, str. 77-78.

2 – Ibnul-Dževzi prenosi sadržaj pisma kojeg je Ahmed poslao Museddedu, a u kojem stoji: "...I da svjedočiš za njih desetericu da su od stanovnika Dženneta: Ebu-Bekr, Omer, Osman, Alija, Talha, Zubejr, Sa'd, Se'id, 'Abdur-Rahman ibn 'Auf i Ebu-'Ubejde ibn el-Džerrah. Jer onome – za koga Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže da je od stanovnika Dženneta – i mi svjedočimo da je stanovnik Dženneta (dženetlija)".[1]

3 – 'Abdullah ibn Ahmed kaže da je upitao oca o imamima (halifama) pa je rekao: "To su: Ebu-Bekr, pa Omer, pa Osman, pa Alija".[2]

4 – Također, 'Abdullah ibn Ahmed veli da je upitao oca o onima koji kažu da 'Alija nije bio halifa, pa je rekao: "To je ružan i pokvaren govor".[3]

5 – Ibnul-Dževzi prenosi od Ahmeda da je rekao: "Ko niječe hilafet Alije, radijallahu 'anhu, taj je zalutao više od porodičnog magarca".[4]

6 – Ibn Ebi-Ja'la bilježi od Ahmeda da je rekao: "Ko ne kaže da je 'Alija, radijallahu 'anhu, četvrti u nizu halifa, nemojte sa njim razgovarati, niti sa njim praviti bračne ugovore. "[5]

e) NJEGOVA ZABRANA KELAMA i BESPOTREBNIH RASPRAVA U VJERI

1 – Ibn-Betta bilježi od Ebi-Bekra el-Mervezija da je rekao: "Čuo sam Ebu-'Abdullaha da je rekao: "Neće uspjeti onaj ko se upusti u *kelam*. Jer ko se u njega upusti – taj nije siguran da neće postati džehmija".[6]

---

1 Ibnul-Dževzi, Menakibu el-imami Ahmed, str. 170.
2 Es-Sunne, str. 235.
3 Ibid.
4 Menakibu el-imami Ahmed, str. 163.
5 Tabekatu el-hanabile (1/45).
6 Ibn-Betta, El-Ibane (2/538).

2 – Ibn 'Abdul-Berr bilježi (u djelu: Džami'u bejanil-'ilm) predaju u kojoj kaže imam Ahmed: "Neće uspjeti nikada onaj ko se bavi *kelamom*; teško je naći nekoga ko se bavio Kelamom a da u njegovom srcu nema skrivene mržnje i iskvarenosti".[1]

3 – El-Herevi bilježi predaju od 'Abdullaha ibn Ahmeda ibn Hanbela u kojoj se kaže: "Moj otac je poslao pismo 'Ubejdullahu ibn Jahjau ibn Hakanu[2] u kojem mu kaže: "Nisam od onih koji se bave *kelamom*, niti smatram da *kelam* ima udjela u ovome (u ovoj vjeri), osim ono što je došlo u Allahovoj Knjizi i u hadisima Njegovog Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem. a što se tiče ostalog, govor u njemu nije pohvalan".[3]

4 – Ibnul-Dževzi bilježi predaju od Musaa ibn 'Abdullaha et-Tarsusija u kojoj se kaže da je čuo Ahmeda ibn Hanbela da je rekao: "Ne sjedite sa onima koji se bave *kelamom*, pa makar oni branili sunnet".[4]

5 – Ibn-Betta bilježi od Ebu el-Harisa es-Sajiga da je rekao: "Ko zavoli *kelam* – ostat će u njegovom srcu; a nećeš vidjeti da je uspio onaj ko se *kelamom* bavi".[5]

6 – Ibn-Betta prenosi od 'Ubejdillaha ibn Hanbela njegove riječi: "Pripovijedao mi je otac i rekao da je čuo Ebu-'Abdullaha (Ahmeda ibn Hanbela) da je rekao: "Držite se sunneta i hadisa,

---

[1] Džami'u bejani el-'ilmi ve fadlihi (2/95).

[2] Ebul-Hasen, 'Ubejdullah ibn Jahja ibn Hakan et-Turki, potom el-Bagdadi. Zehebi je za njega rekao: „Bio je ugledan vezir (...) Bio je vezir halifama Mutevekkilu i El-Mu'temidu (...) Posrećilo mu se kod El-Mutevekkila. Bio je blag i darežljiv". Ibn Ebu-Ja'la je rekao: "Prenesene su od našeg imama neke stvari, između ostalog da je rekao: "Čuo sam Ahmeda da kaže: "Ne uzimam imetak od vladara, iako nije haram." Umro je 263. h.g. v. Sijeru e'alami en-nubela (13/9); Tabekatu el-hanabile (1/204).

[3] Zemmu el-kelam (qaf – 216 – ba).

[4] Ibnul-Dževzi, Menakibu el-imami Ahmed, str. 205.

[5] Ibn-Betta, El-Ibane (2/539).

Allah će dati da od toga imate koristi. Čuvajte se zalaženja u rasprave i prepirke, jer neće uspjeti onaj ko voli *kelam*. Svako uvođenje *kelama* završava sa novotarijom, jer *kelam* ne poziva u dobro, i zbog toga ne volim zalaženje u rasprave i prepirke. Zato se držite sunneta, vjerodostojnih predaja i fikha kojim ćete se okoristiti, a kanite se rasprava, govora smutljivaca i onih koji vole rasprave. Zatekli smo narod koji nije poznavao ove stvari i koji su izbjegavali sljedbenike *kelama*; krajnji ishod *kelama* ne vodi ka dobru. Neka nas Allah sačuva iskušenja i spasi nas od svake propasti".[1]

7 – Ibn-Betta bilježi od Ahmeda da je rekao: "Kada vidiš čovjeka koji voli *kelam*, čuvaj ga se".[2]

❁ ❁ ❁

Dakle, ovo je akidet četverice imama: Ebu-Hanife[3], Malika, Šafije i Ahmeda. Ovako su oni ispoljavali svoju vjeru u Allaha, subhanehu we te'ala, izuzev nekih pitanja vezanih za definiciju imana, gdje je došlo do razilaženja mišljenja Ebu-Hanife i selefa. Stoga će o tome biti više govora u trećem poglavlju ovog djela koje će obrađivati pitanja vezana za iman.

---

[1] Ibid.

[2] Ibid. (2/540).

[3] Spomenut ćemo posebno i njegov govor na odgovarajućem mjestu. Trudio sam se da što bolje predstavim njegova mišljenja i stavove u osnovama vjere, da ih razvrstam, poredam i uvežem sa pravcem selefa kako bi bilo što jasnije da je akidet sve četverice imama istovjetan, izuzev nekih pitanja vezanih za iman.

PRVO POGLAVLJE
BIOGRAFIJA EBU-HANIFE I OBJAŠNJENJE NJEGOVOG METODA, POSTAVLJANJA I POTVRDE TEMELJA VJERE

Sastoji se od dva dijela:

1- BIOGRAFIJA EBU-HANIFE
2- OBJAŠNJENJE NJEGOVOG METODA, POSTAVLJANJA i POTVRDE TEMELJA VJERE

PRVI DIO
BIOGRAFIJA IMAMA EBU-HANIFE

Sastoji se od tri dijela:

1- NJEGOV ŽIVOT
2- NJEGOV NAUČNI ŽIVOT
3- KRATKI OSVRT NA NJEGOVA DJELA NA TEMU IZ OSNOVA VJERE

1- NJEGOV ŽIVOT

1 – NJEGOVO IME I PORIJEKLO

On je En-Nu'man ibn Sabit ibn Zutajj el-Hazzaz el-Kufi.[1] Na tome su složni svi izvori njegove biografije, osim predaje od Es-Sajmerija od Isma'ila ibn Hamada u kojoj se kaže: "Ja sam Isma'il ibn en-Nu'man ibn Sabit ibn en-Nu'man ibn el-Merzeban".[2] Od njega ovu predaju prenosi El-Hatib[3] i El-Gazzi (u djelu: Et-Tabekatu es-senijje).[4]

El-Hazzaz[5] je dodato njegovom imenu jer se bavio trgovinom platna, hraneći se tom zaradom i tako tražeći

---

[1] Pogledaj njegovu biografiju u djelima: Ibn-Kutejbe, El-Me'arif, str. 495; Ibn en-Nedim, El-Fihrist, str. 255; Buhari, Et-Tarihu el-kebiru (8/81); Ibn Ebi-Hatim, El-Džerhu vet-ta'dilu (8/449); Eš-Širazi, Tabekatu-el-fukaha, str. 86; Ibn-Sa'd, Et-Tabekatu el-kubra (6/368-369); Tarihu Bagdad (13/323-454); Tezkiretu el-huffaz (1/168); Sijeru e'alami en-nubela (6/390); El-Kamilu fit-tarih (5/585); Vefejatu el-e'ajan (5/405-415); Mizanu el-i'tidal (4/265); En-Nudžumu ez-zahira (2/12); Tehzibu et-tehzib (10/449); Halife ibn Hajjat, Et-Tabekat, str. 167; Šezeratu ez-zeheb (1/227); Es-Sujuti, Tabekatu el-huffaz, str. 73. Lanci prenosilaca ovih djela su vjerodostojni, a u lancu prenosilaca su pouzdani prenosioci.
A djela koja su posvećena biografiji Ebu-Hanife su: 'Abdullah Muhammed es-Sa'di (poznat po imenu Ibn El-'Avvam), Fedailu Ebi-Hanife; Es-Sajmuri, Ahbaru Ebi-Hanife ve ashabihi; Ebul-Kasim ibn 'Abdul-'Alim el-Hanefi, Kalaidu 'ukudi el-'ikjan fi menakibil-imam Ebi-Hanife; Ez-Zehebi, Menakibul-imam Ebi-Hanife; El-Mekki, Menakibu Ebi-Hanife; Es-Salihi, 'Ukudu el-džuman; El-Hejtemi, El-Hajratul-hisan.

[2] Es-Sajmuri, Ahbaru Ebi-Hanife ve ashabihi, str. 2. Lanac prenosilaca ove predaje je izmišljen (mevdu').

[3] Tarihu Bagdad (13/326).

[4] Et-Tabekatu es-senijje (1/74-75).

[5] El-Hazz je odjeća napravljena od vune i svile, ili samo od svile. v. Tadžu el-'urus (4/33). - Tako onaj ko proizvodi tu odjeću ili trguje s takvom odjećom biva

halal-opskrbu.[1] El-Kufi: znači da je njegovo prebivalište bilo Kufa; u njoj se rodio i živio. a Et-Tejmi, jer je njegov djed Zutaj bio mevla[2] sinova Tejmullah ibn Sa'lebe,

---

prozvan imenom Hazzaz, a Ebu-Hanife se bavio trgovinom te tkanine. v. Tarihu Bagdad (13/324).

[1] Es-Sem'ani, El-Ensab (5/103); Ibnul-Esir, El-Lubabu fi tehzibil-ensabi (1/439).

[2] Šejh Muhammed ibn Muhammed Ebu-Šehbe je rekao (u knjizi: El-Vesit fi 'ulumi ve mustelahil-hadis):
"Spoznaja učenjaka i prenosilaca koji se oslovljavaju sa mevla. Riječ "el-mevali" je množina od riječi "el-mevla". Koristi se u značenju: pomagač, drag prijatelj, prijatelj, kolega, rodak poput amidžića i slično; komšija, saveznik, sin, amidža, saradnik, staratelj, vlasnik i slično. Sve to je spomenuto u rječniku Al-Kamus (u četvrtom tomu, na 401. stranici). Riječ mevla je višeznačna. Koristi se i za osloboditelja roba po uzlaznoj liniji, kao i za oslobođenog roba po silaznoj liniji. Riječ mevla u jeziku označava bliskost i vezu koja se odvija izmedu dvoje i više ljudi. Sve navedeno o velajetu spada u odlike islama. Jer, što je veća harmonija među ljudima i veze čvršće, ljubav je veća, a svada i sukoba je manje.
Riječ *mevla* možemo podijeliti na tri vrste:
1. **Oslobođenje roba od ropstva.** Ova vrsta predstavlja vezu izmedu osloboditelja i oslobođenog roba. Ova vrsta je bila poznata i prije islama, a dolaskom islama je potvrđena i uvjetovana određenim uslovima. Ova vrsta je najčešća.
2. **Potpomaganje i podrška.** i ova vrsta je bila poznata prije islama. Medutim, islam je ovu vrstu ograničio na podršku istine i dobra, a ukinuo podršku nasilju, nepravdi i kidanju rodbinskih veza.
3. **Veza po islamu.** Mevla postaje onaj ko primi islam preko nekoga. Ova vrsta nije bila poznata prije islama došla je sa islamom.
Primjeri za svaku vrstu:
Primjer za mevla po primanju islama je imam Buhari. On je mevla plemena Al-Džu'fi. Naime, njegov djed Al-Mugire ibn Berdizbeh primio je islam od El-Jemana ibn Ahnesa el-Džu'fija, koji je pradjed Abdullaha ibn Muhammeda ibn Dža'fera ibn Jemana el-Musnedija el-Džu'fija, Buharijevog šejha.
Primjer za mevla (štićenik) u smislu pomoći je imam Malik ibn Enes ibn Malik ibn Ebu-'Amir al-Asbehi. Stekli su vezu po djedu Zi Asbehom i njegovom grupom koji su imali dogovor o pomoći sa kurejšiskim ogrankom Tejm. Sklopili su savez sa Osmanom ibn Abdullahom el-Kurešijem et-Tejmijem, bratom Talhe ibn 'Ubejdullaha. Drugi opet kažu da se povezuje sa ogrankom Tejm po djedu Maliku ibn Ebu-'Amiru, koji je bio u najmu kod Talhe ibn 'Ubejdullaha (poznatog ashaba), dok je Talha radio kao trgovac.

koji vode porijeklo od plemena Rebia'.[1]

Ebu-Hanife je nadimak, i u tome se slažu svi izvori.

❁ ❁ ❁

2 – MJESTO i VRIJEME NJEGOVOG ROĐENJA

Imam Ebu-Hanife se rodio u Kufi osamdesete godine po Hidžri, u vrijeme vladavine Abdul-Melika ibn Mervana. Spominje se i to da je rođen šezdeset prve godine,[2] kao što bilježi El-Hatib (u svom djelu: Tarih), gdje kaže: "Ne znam da je iko slijedio pobornika ovog govora".[3] El-Mekki kaže (u djelu: Menakibu Ebi-Hanife): "Ova predaja je u suprotnosti sa onim što je spomenuto, a ispravna je prva predaja na kojoj su se složili ostali izvori".[4]

4. U nekim slučajevima došlo je do proširenja te veze u smislu **da se određenom plemenu pripisuje oslobođeni rob po osnovu oslobođenja oslobođenog roba.** Primjer za taj slučaj je Ebu el-Habbab Se'id ibn Jesar el-Hašimi. On je oslobođeni rob Šukrana, a Šukrana je ropstva oslobodio Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem.

5. Osim navednih značenja riječ *mevla* koristi se za osobu **koja se često druži s nekim a nije njen oslobođeni rob.** Primjer za to je Miksem ibn Budžre, Ebul-Kasim. On je nazvan mevla Ibn-Abbasa (zbog čestog druženja s njim), a nije njegov oslobođeni rob. Naime, njega je ropstva oslobodio Abdullah ibn el-Harise. (Op. rec.)

1 El-Medžruhin (3/63).

2 Lanac prenosilaca ove predaje nije vjerodostojan. U njemu se nalazi 'Abdullah ibn Ibrahim ibn Kutejbe, o kojem nisam našao detaljan opis. Davud ibn 'Ulejje je, pak, pobožnjak, ali (sa stanovišta nauke o hadisu) slab prenosilac, kao što stoji u djelu: Et-Takrib. Ibn-Me'in kaže: "Slab je prenosilac, a njegovi hadisi se ne pišu". Ibn-'Adijj, El-Kamil (3/984); Muzahim ibn Davud (prenosi): "Ibn Ebu-Hatim kaže: "Njegov hadis se zapisuje, ali se njime ne argumentira." v. Tehzibu et-tehzib (10/100).

3 Tarihu Bagdad (13/330).

4 Misli se na prvu predaju u kojoj se kaže da je rođen 80-te godine po Hidžri.

3 – NJEGOVO ODRASTANJE I LIČNE OSOBINE

Imam Ebu-Hanife, Allah mu Svoju milost dao, rodio se u Kufi, i u tom gradu je proveo svoje prve godine života. Što se tiče tog perioda njegovog života, nije nešto posebno o tome zabilježeno, jer djela koja sadržavaju biografije oskudijevaju u tome. Spominje se samo da je u početku bio trgovac platnom i da je imao poznatu trgovinu u kući Omera ibn Hurejsa.[1] Bio je pošten trgovac i nije varao niti je iznevjerio nekoga; tako je postao načelnik Udruženja trgovaca platnom.[2] Zatim se njegova trgovina proširila i umnožila, tako da je imao radnju za šivenje odjeće, gdje su bili zaposleni njegovi radnici.[3]

Fizičke osobine

Bilježi se da je imam Ebu-Hanife bio dobar govornik, sa lijepim izražavanjem. Isticao se jasnim govorom i lijepim glasom i najbolje je znao izraziti ono što je htio. Bio je lijep, tamnoput, lijepog lica i izgleda, čiste odjeće i ugodnog mirisa, tako da su ga mogli poznati po njegovom mirisu kada bi dolazio ili odlazio iz svog stana i prije nego bi ga i ugledali.

Njegov učenik, Ebu-Jusuf, ga opisuje i kaže: "Ebu-Hanife je bio osrednji čovjek: ni visok ni nizak; isticao se jasnim govorom i lijepom bojom glasa, a najbolje se znao izraziti za ono što je htio".[4]

Omer ibn Hammad o njemu kaže: "Ebu-Hanife je bio povisok, tamnoput, lijepe odjeće i prijatnog izgleda. Mnogo je koristio miris, tako da su ga mogli poznati po njegovom

[1] Tarihu Bagdad (13/325).
[2] Ibn-'Adijj, El-Kamil (7/2476).
[3] El-'Iberu fi haberi men gaber (1/214).
[4] Tarihu Bagdad (13/330-331).

mirisu kada bi dolazio ili odlazio iz svog stana i prije nego bi ga i ugledali".[1]

El-Hejsemi kaže: "Nema isključivosti u ove dvije izjave – gdje se u jednoj kaže da je bio srednje visine, a u drugoj da je bio povisok – jer je on bio srednjeg rasta, ali prije da je bio visok nego nizak".[2]

Njegov učenik, 'Abdullah ibnul-Mubarek, o njemu kaže: "Posjedovao je osobine dobrih ljudi; bio je lijepog lica i odjeće".[3]

Ebu-Nua'jm el-Fadl ibn Dukejn, opisujući ga, kaže: "Ebu-Hanife je imao lijepo lice, oblačio je lijepu odjeću i obuću. Bio je veliki dobročinitelj i pomagao je svakoga ko bi mu zatražio pomoć".[4]

Sve ove predaje ukazuju da je Ebu-Hanife posjedovao osobine dobrih ljudi; da je bio lijepog izgleda i da je njegova odjeća uvijek bila čista. a uz sve to krasila su ga svojstva prijatnog sugovornika i dobročinitelja za one koji su mu dolazili i koji su ga poznavali.

Moralne osobine

Spominje se da je bio pobožan, bogobojazan; strogo je pazio da ne radi haram. Bio je i skroman: ponuđen mu je jednom prilikom ogroman imetak, ali on je to odbio. Bio je bičevan, mučen i primoravan da zauzme mjesto sudije ili rizničara, ali on je to odbio. Es-Sajmeri bilježi od Er-Rebi'a ibn 'Asima da je rekao: "Poslao me Jezid ibn Omer ibn Hubejre[5] po Ebu-Hanifu. Kada

[1] Tarihu Bagdad (13/331).

[2] El-Hajratu el-hisan, str. 32.

[3] Es-Sajmeri, Ahbaru Ebi-Hanife ve ashabihi, str. 3.

[4] Ibid., str. 2.

[5] Jezid ibn Omer ibn Hubejre, Ebu-Halid el-Fezzari, zapovjednik i vođa u emevijskoj državi. Zehebi kaže o njemu: "Bio je hrabri junak; plemeniti vođa;

je došao, ponudio mu je mjesto rizničara. Međutim, Ebu-Hanife je to odbio, zbog čega je kažnjen sa dvadeset udaraca bičem".[1]

Također mu je Ibn-Hubejre, namjesnik Iraka, ponudio mjesto sudije u Kufi, ali je on strogo odbio tu ponudu. Nakon toga se Ibn-Hubejre zakleo da će ga, ukoliko odbije, kazniti bičevanjem po glavi. Kada je to rečeno Ebi-Hanifi, rekao je: "Udarac na dunjaluku je lakši od udaraca željeznim maljevima na Ahiretu. Tako mi Allaha, neću to uraditi pa makar me ubio!" Kada su to prenijeli Ibn-Hubejri, rekao je: "Došao je do tog stepena da se njegova zakletva suprotstavlja mojoj". Nakon tih riječi ga je pozvao i zakleo se da će ga, ukoliko se ne prihvati njegove ponude, kazniti bičevanjem po glavi sve do smrti. Ebu-Hanife mu je rekao na to: "To je samo jedna smrt", nakon čega je naređeno da ga udare sa dvadeset udaraca bičem po glavi. Ebu-Hanife je zatim rekao Ibn-Hubejri: "Neka ti je na umu tvoj položaj pred Allahom na Sudnjem danu, jer taj tvoj položaj će biti bjedniji nego što je moj položaj pred tobom. Nemoj mi prijetiti jer ja govorim *La ilahe illallah*. Allah će te pitati o meni na Dan kada od tebe neće prihvatiti ništa do istinu". Nakon toga je Ibn-Hubejre naredio stražarima-dželatima da odstupe, tako da je Ebu-Hanife ostao u zatvoru. Ujutro su mu lice i glava već bili otečeni od udaraca koje je primio, a Ibn-Hubejre je rekao: "Vidio sam u snu Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, i on mi reče: "Zašto se suprotstavljaš Allahu udarajući čovjeka iz moga ummeta bez ikakve krivice, prijeteći mu smrću". Nakon što je izrekao taj govor, naredio je da Ebu-Hanifu puste iz zatvora i zatražio halala od njega.[2]

---

govornik i hatib". Pogubio ga je Es-Seffah, 132. h.g. v. Sijeru e'alami en-nubela (6/207).

[1] Es-Sajmeri, Ahbaru Ebi-Hanife ve ashabihi, str. 57.

[2] Ibid., str. 58.

Abasijski halifa, El-Mensur, mu je također nudio mjesto sudije,[1] ali on je i to odbio. Zbog toga je zatvoren – i u zatvoru je i umro, neka je na njega Allahova milost.

Možda je njegovo odbijanje ove funkcije imalo više razloga od kojih je i: strah od Allaha, subhanehu we te'ala, jer se bojao da ne učini nekome nepravdu pri nekoj presudi koju bi (on kao sudija) donio. Zbog toga mu je bilo prihvatljivije da na dunjaluku primi udarce biča po glavi, nego da na Ahiretu bude udaran željeznim maljevima.

Dodat ćemo tome rečenom da su u to vrijeme kadijama dolazili ponekad i slučajevi koji bi govorili o međusobnim nesuglasicama vladara, namjesnika i onih koji su dijelili pravdu. Ebu-Hanife je bio čovjek koji nije težio da bude u blizini vladara i namjesnika, niti je ugađao veziru, niti je iskazivao simpatije prema nekom velikanu, kada je riječ o Allahovim granicama.

Ebu-Hanife je, pored svoje skromnosti i bogobojaznosti, bio i čovjek koji je mnogo ibadet činio. Tako se prenosi da je bio nazvan El-Veted[2] (drveni klin) zbog mnogo dobrovoljnog i noćnog namaza kojeg je obavljao i dugog stajanja na njemu.

Bio je plemenit, čestit, darežljiv; pomagao je svojim imetkom ulemu (učenjake), kao što je trošio i na svoju porodicu. Kada bi sebi kupio neko odijelo, učinio bi to i nekom od uleme; a kada bi dobio hurme ili neko drugo voće, ili bilo šta drugo što je želio da kupi sebi ili svojoj porodici, ne bi to kupovao dok ne bi kupio isto to za ulemu. Tek nakon toga bi kupio za svoju porodicu.

Kada bi kupovao nešto što je naumio udijeliti kao sadaku ili kao poklon prijatelju, kupovao je najbolje što je mogao;

[1] El-Muntezam, (qaf – 238 – ba); rukopis se nalazi u biblioteci Aja Sofija u Turskoj.

[2] Tarihu Bagdad (13/354).

a kada bi kupovao sebi, ili svojoj porodici, nije toliko gledao na kvalitet.[1] - Ovako je činio sa ulemom. a što se tiče onih koje je poznavao – i njima je činio dobro. Siromašne je pomagao imetkom, udjeljujući im; a nekima je pomagao da se ožene. Na primjer, na taj način je izdržavao svog učenika Ebu-Jusufa i njegovu porodicu deset godina.[2]

Šerik kaže: "Ebu-Hanife je bio strpljiv sa onima koje je podučavao. Ako bi neko od njih bio siromah, pomogao bi ga da ima dovoljno; pri tome je mnogo udjeljivao njemu i njegovoj porodici, sve dok ne bi postao učen. a nakon toga, rekao bi mu: "Sada si postigao najveće bogatstvo spoznavši šta je halal a šta haram".[3]

El-Fudajl ibn 'Ijad kaže: "Ebu-Hanife je bio poznat po tome što je mnogo radio, malo govorio i što je pomagao znanje i one koji se njime bave".[4]

Ukratko rečeno, moglo bi se reći da su Ebu-Hanifu krasila mnoga pozitivna svojstva i plemenite osobine. O njegovim odlikama napisana su i mala i velika djela.

Završit ću ovo poglavlje riječima Ebu-Jusufa, koji opisuje lijepe osobine imama, koje je izgovorio kada ga je o tim osobinama upitao abasijski halifa Harun er-Rešid: "O, Ebu-Jusufe! Opiši mi moral Ebu-Hanife, Allah mu se smilovao". Ebu-Jusuf je, kao odgovor, rekao: "Uzvišeni Allah kaže: **"On ne izusti ni jednu riječ, a da pored njega nije prisutan onaj koji bdije."**[5], a oni prate svačiji govor. Ono što ja znam o njemu jeste da se čvrsto protivio tome da se prelaze Allahove zabrane, strogo pazeći da o Allahovoj vjeri ne kaže ono o čemu nije imao znanja. Volio

[1] Es-Sajmeri, Ahbaru Ebi-Hanife ve ashabihi, str. 49.
[2] Ibid., str. 48.
[3] Ibid, str. 48.
[4] Ibid, str. 50.
[5] Qaf, 18.

je da ljudi budu pokorni Allahu, subhanehu we te'ala, i da mu ne griješe. Držao se po strani od onih koji su voljeli dunjaluk u njegovo doba, ne natječući se s njima; većinom je šutio i stalno razmišljao; bio je širokog znanja; nije bio šaljivdžija i pričalica. Ukoliko je bio upitan o nekom pitanju – o kojem je imao znanja – odgovorio bi na njega na osnovu onoga što je čuo; a ukoliko nije bilo tako, vršio bi usporedbu sa istinom (služio se kijasom, analogijom), i to bi slijedio. Čuvao je sebe i svoju vjeru; dijelio je i znanje i imetak, i nije bio ovisan ni od koga od ljudi. Nije bio pohlepan. Čuvao se ogovaranja, a ljude je spominjao samo po njihovim dobrim osobinama". Nakon toga Harun er-Rešid mu reče: "To su osobine dobrih ljudi". Zatim je rekao svom pisaru: "Zapiši ova svojstva i pokaži ih mom sinu ne bi li ih pročitao..."[1]

❁ ❁ ❁

4 – NJEGOVA SMRT

Umro je u noći, 15. ša'bana 150-te godine po Hidžri, u sedamdesetoj godini života. Ukopan je u mezarje El-Hajzeran u Bagdadu.[2]

Ez-Zehebi, opisujući kabur Ebu-Hanife, kaže: "Iznad njegovog kabura se nalazi ogroman kubet,[3] i to je ujedno jedno od znamenja u Bagdadu".[4]

---

[1] Es-Sejmeri, Ahbaru Ebi-Hanife ve ashabihi, str. 31-32.

[2] El-Intika, str. 171.

[3] Ovaj kubet je napravljen 453. h.g. Ibnul-Dževzi kaže (u djelu: El-Muntezam): "Čitao sam rukopis od Ebi el-Vefaa ibn 'Akila da je na mezaru Ebu-Hanife bio turkmenski krov. Zatim je Šeraful-Mulk 453. h.g. dao da se napravi ovaj kubet, mada su već bili postavljeni temelji mesdžida ispred kabura. Vladar je naredio da se ukloni to i ostalo što se nalazi oko kabura. Zatim su kopali temelje tražeći tvrd teren i tom prilikom su izvadili oko 400 vreća kostiju. Ibn-'Akil kaže: "Moguće je da su prilikom tog vađenja izvađene i njegove kosti, a kubet je nakon toga ostao prazan." v. El-Muntezam (kaf 238 – elif); rukopis pohranjen u biblioteci Ahmeda III u Turskoj.

[4] Sijeru e'alami en-nubela (6/403).

Na kaburu Ebu-Hanife i dan-danas stoji ta građevina na kojoj se nalazi kubet prekriven plavim porculanom. Pokraj njega se nalazi džamija, u kome se obavlja džuma-namaz i namaz u džematu, kao i prostor u kojem se sakuplja narod u vrijeme bajrama i drugih vjerskih manifestacija. To se vidi na fotografiji u knjizi Merakidu el-me'arif. Nema sumnje da je to u suprotnosti sa akidetom imama Ebu-Hanife, Allah mu se smilovao, i da je taj kubet izgrađen od strane onih koji tvrde da ga veličaju. Ebu-Hanife je prezirao da se na kaburu izgrađuje bilo šta, ili da se kabur obilježi sa nekim posebnim znakom.[1] Pri tome, on je slijedio šerijatske izvore i tekstove. Bilježi Muslim od Džabira ibn Abdullaha da je rekao: "Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, je zabranio da se kabur ozida gipsom, da se sjedi na njemu ili da se nešto na njemu gradi".[2]

❁ ❁ ❁

[1] Bedai'u es-sanai' (1/320); Tuhfetu el-fukaha (2/256); El-Metane, str. 301; Fethul-Mulhim (2/121-122); Me'arifu es-sunen (3/305, 307); Hašijetu et-Tahtavi 'ala meraki el-felahi, str. 405.

[2] Muslim: Kitabu el-dženaiz, poglavlje: En-nehju 'an tedžsisi el-kabri (2/667), hadis br. 970; Ebu-Davud: Kitabu el-dženaiz, poglavlje: Fil-bina' 'ala el-kabri (3/552), hadis br. 3225; Tirmizi: Kitabu el-dženaiz, poglavlje: Ma džae' fi kerahijeti tedžsisi el-kuburi vel-kitabe 'alejha (3/359), hadis br. 1052; Ibn-Madže: Kitabu el-dženaiz, poglavlje: Ma džae' fi en-nehji 'an el-bina' 'ala el-kuburi ve tedžsisiha vel-kitabe 'alejha (1/498), hadis br. 1562.

2- NJEGOV NAUČNI ŽIVOT

1- NJEGOVO STJECANJE ZNANJA

Ebu-Hanife je bio dijete u vrijeme nekih ashaba[1] – kao što su Enes ibn Malik i 'Abdullah ibn Ebi-Evfa – ali ga niko nije upućivao da od njih uzima znanje u vrijeme njegovog odrastanja,[2] jer se on bavio trgovinom platnom i odjećom. Pri tome je proširivao taj svoj zanat, tako da je imao svoju radionicu za proizvodnju odjeće u kojoj su radili majstor-radnici. U takvom je stanju ostao sve dok ga Allah nije povezao sa imamom Eš-Ša'bijem koji ga je podsticao da se počne baviti traženjem znanja. O tome je sam Ebu-Hanife kazivao: "Prolazio sam jednom pored Eš-Ša'bija pa me pozvao sebi i upitao gdje to ja stalno idem. Rekao sam mu da idem na pijacu, a pri tome sam spomenuo ime svog majstora. Reče: - Ne mislim na pijacu, nego na odlaske kod učenjaka i uleme!? Ja sam mu odgovorio da ja njima rijetko odlazim, a on mi reče: - Nemoj tako! Trebao bi

---

[1] El-Kari prenosi, posredstvom Sujutija, predaju u kojoj se kaže da je rekao Ibn-Hadžer: "Ebu-Hanife je doživio neke od ashaba, jer se rodio u Kufi 80. godine po Hidžri. U tom je vremenu bio živ 'Abdullah ibn Ebi-Evfa – i u tome nema razilaženja – a u Basri je živio Enes ibn Malik, koji je umro 90. godine po Hidžri, ili poslije te godine. v. El-Kari, Šerhu musnedi Ebi-Hanife, str. 581. Ebu-Ishak eš-Širazi kaže: "U njegovo vrijeme su bila živa četverica ashaba – Enes ibn Malik, 'Abdullah ibn Ebi-Evfa, Sehl ibn Sa'd i Ebu-Tufejl – ali on nije učio ni kod jednog od njih". v. Et-Tabekatu es-senijje (1/96).

[2] Es-Schavi kaže: "Hadisi sa dva prenosioca nalaze se u djelu imama Malika (El-Muvetta), a sa jednim prenosiocem u hadisima od Ebu-Hanife, ali sa neprihvatljivim lancem prenosilaca. Osnova je da on nije prenosio hadise ni od jednog ashaba". v. Fethu el-mugis (3/11). Međutim, El-Kari veli da je Ebu-Hanife prenosio hadise od ashaba i da broj takvih hadisa dostiže pedeset predaja. v. Šerhu musnedi Ebi-Hanife, str. 582.

da se pozabaviš znanjem i da se družiš sa učenima, jer ja u tebi vidim elan i budnost. Njegov govor je našao mjesto u mom srcu. Allah je dao da se okoristim od njega; klonio sam se čestog odlaska na pijacu, a krenuo sam putem traženja znanja. Tako mi je Alah dao koristi u njegovom govoru".[1]

Čini se da je on – i nakon što je krenuo putem traženja znanja – nastavio sa trgovinom. El-Hatib prenosi (u svom Tarihu) predaju od Kajsa ibn er-Rebi'a[2] u kojoj se kaže da je Ebu-Hanife slao robu u Bagdad po njemu, gdje je trgovao njome, mijenjajući je za drugu robu koja bi poslije dolazila u Kufu. Kada bi se kod njega, iz godine u godinu, skupila zarada, on bi od toga kupovao odjeću, hranu i sve ostalo što je potrebno *šejhovima* i *muhaddisima*. Ostatak novca bi im dao govoreći: "Uzmite sebi ono što vam je potrebno; i nemojte zahvaljivati nikome osim Allahu. Jer, ja vam nisam dao ništa od svog imetka, nego je to blagodat koju je preko mene Allah dao vama. a ova zarada je vaša; i sve je to – tako mi Allaha! – ono što Allah preko mene daje opskrbu za druge".[3]

Govori se da je Ebu-Hanife – nakon što se odlučio krenuti putem traženja znanja – bio neodlučan koju granu znanja da proučava; međutim, ta predaja je netačna, kao što kaže Ez-Zehebi (u djelu: Es-Sijeru e'alami en-nubela).[4]

U predaji koju prenosi El-Hatib od Ebi-Jusufa se kaže: "Kada sam se odlučio za traženje znanja, razmišljao sam o tome koju

---

[1] El-Mekki, Menakibu Ebi-Hanife, str. 54.

[2] Kajs ibn er-Rebi'a el-Esedi, Ebu-Muhammed el-Kufi. O njemu Ibn-Hadžer kaže: "Povjerljiv (saduq) prenosilac. Oslabilo mu je pamćenje u starosti; a njegov sin mu pripisuje hadise koje on nije prenosio. Pripada sedmoj generaciji prenosilaca. Umro je poslije 160. h.g." v. Takribu et-tehzib (2/128) i Tehzibu et-tehzib (8/391-395).

[3] Tarihu Bagdad (13/360).

[4] Ez-Zehebi, Sijeru e'alami en-nubela (6/396).

granu tog znanja da proučavam, raspitivajući se o njima i njihovim posljedicama. Kada mi je rečeno da proučavam Kur'an, upitao sam: "Kada proučim Kur'an i naučim ga napamet, šta ću biti na kraju?" Rekli su: "Sjedit ćeš u džamiji i podučavati djecu i one koji ne znaju, sve dok ne podučiš nekoga ko će biti hafiz kao i ti, ili bolji od tebe. Tako će tvoje prvenstvo proći". Zatim sam upitao: "Šta će se desiti ukoliko budem proučavao Hadis, posvetivši se tome tako da na ovom svijetu ne bude onoga koji je u tome bolji od mene?" Rekli su: "Prenosit ćeš hadis tek nakon što ostariš i oslabiš. Oko tebe će se sakupiti mladići i djeca, pa nećeš biti siguran od greške. Na kraju će te optužiti za laž, što će biti na poslijetku sramota za tvoje potomstvo". Zatim sam rekao: "Nemam ja potrebe za tim!" Zatim sam upitao o proučavanju arapskog jezika i gramatike, pa su mi rekli: "Bit ćeš učitelj, a tvoja primanja neće prelaziti dva do tri dinara", pa sam rekao da ni ova stvar nema neki ishod. Poslije sam upitao: "Šta ako budem pjesnik, tako da ne bude boljeg od mene?" Odgovorili su mi: "Nekoga ćeš pohvaliti pa ćeš biti nagrađen: ili će ti davati jahalicu, ili će ti pokloniti odjeću. a ako ti nešto uskrati, ti ćeš ga napasti pjesmom. Tako ćeš postati od onih koji potvaraju nevine žene". Zatim sam rekao: "Ni za tim nemam potrebu" i upitao o *kelamu*: - Kakav je ishod ako se budem bavio time?" Rekli su mi: "Ko se bude bavio *kelamom* nije siguran od njegovog ružnog sadržaja. Pri tome, takav čovjek često bude proglašen otpadnikom, a nakon toga bude uhvaćen i ubijen; ili se preda, pa bude jadan i ponižen". Zatim sam upitao o Fikhu, pa su mi rekli: "Bit ćeš pitan i davat ćeš ljudima fetve i odgovore; a bit ćeš i tražen za sudiju, pa makar bio i mladić". Nakon toga sam rekao da nema korisnije stvari od ove, pa sam počeo da se bavim Fikhom i da ga proučavam".[1]

[1] Tarihu Bagdad (13/331-332); Sijeru e'alami en-nubela (6/395-397). Ovu predaju skraćeno bilježi i Es-Sajmeri od Ebi-Jusufa. v. Ahbaru Ebi-Hanife ve ashabihi,

Ova priča predstavlja imama kao onoga koji traži ugled i dunjaluk, što je u suprotnosti sa njegovom pobožnošću, skromnošću i njegovom suzdržljivošću od dunjaluka. Činjenica je – po mom mišljenju – da se imam prvo posvetio proučavanju arapske gramatike, kao što bilježi El-Hatib el-Bagdadi (u svome Tarihu). Zatim se okrenuo *'Ilmul-kelamu*, uzevši od njega dobar dio – po čemu je bio prepoznatljiv u društvu. Nakon toga se počinje baviti Fikhom, posvetivši mu se u potpunosti. Ubrzo se upoznao sa Hammadom ibn Ebu-Sulejmanom i, družeći se sa njim osamnaest godina, od njega počeo da uči.[1] Vjerovatno je tokom svog druženja sa svojim učiteljem i šejhom Hammadom učio i kod drugih šejhova, u to vrijeme, ono za šta su oni bili stručni. Tako je učio Tefsir kod 'Ikrime, (on je mevla Ibn-Abbasa i Muhammeda ibn el-Munkedira); a Hadis je učio kod Hišama ibn 'Urveta i Muhariba ibn Disara es-Sedusija el-Kufija.

❁ ❁ ❁

2- NJEGOVI ŠEJHOVI

Ebu-Hanife je doživio neke od ashaba[2], ali on u svojoj mladosti nije imao nekoga ko će ga uputiti putem traženja znanja i slušanja[3] predavanja od onih koje je doživio. Uglavnom

str. 5.

[1] Tarihu Bagdad (13/333).

[2] Kao što je Enes ibn Malik. v. Tarihu Bagdad (13/324). Međutim, u nekim djelima se spominje da je on vidio više ashaba i slušao od njih. v. Es-Sejmeri, Ahbaru Ebi-Hanife, str. 4-5; El-Mekki, Menakibu Ebi-Hanife, str. 27 i 38; El-Kerderi, Menakibu Ebi-Hanife, str. 8-25; El-Kari, Šerhu musnedi Ebi-Hanife, str. 582.

[3] Neki od onih koji su pisali o Ebu-Hanifi – kao što su El-Mekki i El-Kerderi – tvrde da je Ebu-Hanife slušao neke od ashaba. Tako su neki učenjaci sakupili predaje koje, navodno, prenosi Ebu-Hanife od ashaba. Međutim, Ibn-Hadžer kaže da su lanci prenosilaca ovih predaja slabi, kao što se spominje u djelu 'Ukudu el-džumman, str. 50.

se bavio trgovinom i kupoprodajom,[1] sve dok Allah, subhanehu we te'ala, nije dao da se upozna sa imamom Eš-Ša'bijem, koji ga je podstakao na traženje znanja. Na taj način je, nakon određenog vremena, počeo da uči kod poznatih šejhova ono što su kod sebe imali od znanja.

El-Mizzi spominje (u djelu: Tehzibu el-kemal)[2] oko pedeset šejhova pred kojima je imam Ebu-Hanife učio znanje, a to su: Muhammed ibn el-Munkedir, Ismail ibn 'Abdul-Melik ibn Ebi-Sagirat,[3] Džebele ibn Suhajm, Ebu-Hind el-Haris ibn 'Abdur-Rahman el-Hemdani, El-Husejn ibn Ubejdullah, El-Hakem ibn 'Utejbe, Hammad ibn Ebi-Sulejman, Halid ibn 'Alkame, Rebia' ibn Ebi 'Abdur-Rahman, Zubejd el-Jami, Zijad ibn 'Ilaka, Se'id ibn Mesruk es-Sevri, Seleme ibn Kuhejl, Simak ibn Harb, Šeddad ibn 'Abdur-Rahman (Ebu-Ru'be), Šejban ibn 'Abdur-Rahman en-Nahvi (koji je bio od njegovih vršnjaka), Tavus ibn Kejsan (kao što neki tvrde), Tarif es-Sa'di, Ebu-Sufjan Talha ibn Nafi', 'Asim ibn Kulejb, 'Amir eš-Ša'bi, 'Abdullah ibn Ebi-Habibe, 'Abdullah ibn Dinar, 'Abdur-Rahman ibn Hurmuz el-E'aredž, 'Abdul-'Aziz ibn Refi', 'Abdul-Kerim ibn Ebi-Umejje el-Basri, 'Abdul-Melik ibn 'Umejr, 'Adijj ibn Sabit el-Ensari, 'Ata ibn Ebi-Rabah, 'Ata ibn es-Sajib, 'Atijje ibn Sa'd el-'Avfi, 'Ikrime (mevla Ibn-'Abbasa), 'Alkame ibn Mersed, 'Alij ibnul-Akmer, 'Alij ibnul-Hasen ez-Zinad,[4] 'Amr ibn Dinar, 'Avn ibn 'Abdullah ibn 'Utbe ibn Mes'ud, Kabus ibn Ebi-Zabjan, El-Kasim ibn 'Abdur-Rahman ibn 'Abdullah ibn Mes'ud, Katade ibn Di'ame, Kajs ibn Muslim, Muharib ibn Disar, Muhammed ibn ez-Zubejr el-Hanzali, Muhammed ibn es-Sajib el-Kelbi, Muhammed ibn 'Alij ibnul-Husejn ibn 'Alij ibn Ebi-Talib (Ebu-Dža'fer), Muhammed ibn Kajs el-Hemdani, Muhammed

[1] 'Ukudu el-džumman, str. 160.

[2] Et-Tehzibu el-kemal (3/1415).

[3] U nekim primjercima spominje se kao: Es-Sufejr ili Es-Sugajra'. (op. rec.)

[4] U nekim primjercima je Ez-Zerrad ili El-Berrad. (op. rec)

ibn Muslim ibn Šihab ez-Zuhri, Muhammed ibn el-Munkedir, Mihvel ibn Rašid, Muslim el-Betin, Muslim el-Mullai, Me'an ibn 'Abdur-Rahman, Miksem, Mensur ibn el-Mu'temir, Musa ibn Ebi-'Ajiše, Nasih ibn 'Abdullah el-Muhmeli, Nafi' (mevla Ibn-Omera), Hišam ibn 'Urve, Ebu-Gassan el-Hejsem ibn Habib es-Sarraf, El-Velid ibn Seri' el-Mahzumi, Jahja ibn Se'id el-Ensari, Jahja ibn 'Abdullah el-Kindi, Jahja ibn 'Abdullah el-Džabir, Jezid ibn Suhejb el-Fekir, Jezid ibn 'Abdur-Rahman el-Kufi, Junus ibn 'Abdullah ibn Ebi-Ferve (Ebu-Ishak es-Sebi'i), Ebu-Bekr ibn 'Abdullah ibn Ebil-Džehm, Ebu-Habbab el-Kelbi, Ebu-Husajn el-Esedi, Ebu-Zubejr el-Mekki i Ebu-Sivar. a prenosi se da su bili i: Ebul-Esved es-Sulemi, Ebu-'Avn es-Sekafi, Ebu-Ferve el-Džuheni, Ebu-Ma'bed (mevla Ibn-Abbasa) i Ebu-Ja'fur el-'Abdi.

Ovo je grupa šejhova pred kojima je učio Ebu-Hanife. O njima svima neće biti detaljno govora – a nisam ih sve ni naveo, jer bi to uticalo na obim ovog djela. Zbog toga sam se ograničio na njegove najpoznatije šejhove i učitelje.

❁ ❁ ❁

KRATKE BIOGRAFIJE NJEGOVIH NAJPOZNATIJIH ŠEJHOVA

1- Hammad ibn Ebi-Sulejman

On je Hammad ibn Ebi-Sulejman Muslim el-Eš'ari, mevla je Ebu-Isma'il el-Kufi, fakih.

Ez-Zehebi o njemu kaže: "Učenjak, imam, fakih Iraka... Porijeklom iz Isfahana. Prenosio je hadise od Enesa ibn Malika, a fikh je učio kod Ibrahima en-Nehaija. Bio je jedan od njegovih najvrednijih učenika, sa najboljim shvaćanjem i razumijevanjem, i sa najviše strpljenja u diskusijama i logičkim raspravama. Jedan od inteligentnih učenjaka; plemenit i darežljiv. Bio je imućan, skladno i lijepo obučen. Također je rekao: "Najpoznatiji učenjaci

fikha i pravnici u Kufi bili su Alija i Ibn-Mes'ud. Njihov najbolji učenik-fekih bio je 'Alkame; najbolji njegov učenik-fekih bio je Ibrahim; a Ibrahimov najbolji učenik-fekih bio je Hammad. Što se tiče samog Hammada, njegov najbolji učenik-fekih bio je Ebu-Hanife, čiji je najbolji učenik-fekih bio Ebu-Jusuf. Učenici Ebu-Jusufa su se, pak, razišli po raznim krajevima. Među njima je najučeniji bio Muhammed, a njegov najbolji učenik bio je Ebu-'Abdullah eš-Šafi'i, Allah im se svima smilovao".[1]

Ibn-Sa'd kaže: "Vele da je Hammad bio slab prenosilac u hadisu, a pred kraj života je i miješao hadise. Bio je murdžija i prenosio je dosta hadisa".[2]

En-Nesai o njemu kaže: "Pouzdan je prenosilac (siqat), osim što je bio murdžija".[3]

Ibn-Hibban kaže: "Bio je murdžija i nije govorio da je Kur'an stvoren, niti je podržavao to mišljenje".[4]

Bilježi se da je Ma'mer rekao Hammadu: "Bio si prvak i imam među tvojim učenicima. Zatim si se razišao s njima u mišljenju, pa si postao obični sljedbenik", a Hammad mu je odgovorio: "Bolje je biti sljedbenik u istini nego prvak u neistini". Zehebi kaže: "Ovdje je Ma'mer htio reći da je njegovo murdžijsko mišljenje poznato kao *irdžau el-fukaha*", jer takvi pravnici nisu smatrali namaz i zekat dijelom imana, govoreći da se iman svodi na izgovaranje jezikom i ubjeđenje srcem". Međutim, ovdje se radi samo o terminološkom razilaženju. S druge strane, pretjerivanje murdžija sastoji se u mišljenju da

[1] Sijeru e'alami en-nubela (5/231-236).
[2] Et-Tabekat (6/333).
[3] Tehzibu el-kemal (7/277); Tehzibu et-tehzib (3/17).
[4] Es-Siqat (4/160); Tehzibu et-tehzib (3/17).

sa tevhidom (i ubjeđenjem u srcu) ne šteti ostavljanje farzova, da nas Allah od toga sačuva".[1]

Halifa ibn Hajjat kaže: "Hammad je umro 120. godine po Hidžri".[2]

2- Zejd ibn 'Ali ibnul-Husejn ibn 'Alij ibn Ebi-Talib el-Hašimi el-'Alevi el-Medeni

Ez-Zehebi o njemu kaže: "Bio je učen, ugledan i čestit. Podigao je pobunu – misleći da je u pravu – i poginuo kao šehid. a kamo sreće da nije izišao".[3]

'Isa ibn Junus kaže: "Rafidije su tražile od Zejda da se odrekne Ebu-Bekra i Omera, govoreći mu da će ga nakon toga pomoći. a on im je rekao: "Naprotiv! Ja njih smatram svojim imamima (smatram da su halife i volim ih)". Tada su mu oni rekli da ga se odriču i da ga odbijaju. i od tog vremena oni se, zbog toga, nazivaju rafidije (odbijači), dok su zejdije prihvatili njegovo mišljenje i borili se uz njega".[4]

Ibn-Hadžer o njemu kaže: "Vjerodostojan prenosilac (siqat) iz četvrte generacije. Po njemu su zejdije dobile taj naziv. Podigao je pobunu u vrijeme vladavine Hišama ibn 'Abdul-Melika. Ubijen je u Kufi 122. godine po Hidžri, a rođen je 80. godine po Hidžri".[5]

3- **'Ata ibn Ebi-Rabah**, a ime Ebu-Rabaha je Eslem. On je kurejšijski mevla, el-Mekki, mekanski muftija i *muhaddis*. Ez-Zehebi kaže o njemu da je bio imam, šejhul-islam, haremski

---

1 Sijeru e'alami en-nubela (5/233).

2 Halife ibn Hajjat, Et-tabekat, str. 162. Pogledaj njegovu biografiju u djelima: Tabekat Ibn-Sa'd (6/332); Et-Tarihu el-kebir (3/18); Tehzibu el-kemal (7/269-279).

3 Sijeru e'alami en-nubela (5/389-391).

4 Ibid. (5/390).

5 Takribu et-tehzib (1/276).

(mekanski) muftija, kurejšijski mevla, Ebu-Muhammed el-Mekki. Kaže se da je mevla plemena Benu-Džumeh.[1]

Ibn-Hadžer kaže o njemu: "Vjerodostojan prenosilac i fakih. Međutim, prenio je mnogo mursel-predaja od treće generacije. Umro je 114. godine po Hidžri, prema poznatom mišljenju".[2]

4- **'Abdul-Melik ibn Ebil-Muharik**, Ebu-Umejje, el-Mu'allim el-Misri. Otac mu se zvao Kajs. Također se prenosi da se zvao Tarik, koji je živio u Mekki.

Ma'mer kaže: "Pitao me je Hammad, Ibn Ebi-Sulejman, o našim fakihima. Spomenuo sam ih, a on mi reče: - Izostavio si najučenijeg (misleći na Abdul-Kerima, Ebu-Umejjeta)". Ahmed ibn Hanbel kaže: "Slagao se s njim u *irdžau*".[3]

Ibn-Hadžer o njemu kaže: "Slab je prenosilac (da'if). El-Buhari bilježi jednu njegovu predaju – kao dodatak na početku poglavlja o noćnom namazu – lancem prenosilaca u kojem Sufijan prenosi od Sulejmana el-Ahvela, on od Tavusa, a on od Ibn-'Abbasa (o onome što se kaže prilikom noćnog namaza). Spomenut je u predgovoru Muslimove zbirke hadisa, a Nesai od njega prenosi vrlo malo. Pripada trećoj generaciji. Umro je 126. godine po Hidžri".[4]

5- 'Adijj ibn Sabit el-Ensari el-Kufi.

Ibn-Me'in o njemu kaže da je bio tvrdokorni šija.[5]

---

1 Sijeru e'alami en-nubela (5/79).

2 Takribu et-tehzib (2/22). Pogledaj njegovu biografiju u djelima: Tabekat Ibn-Sa'd (5/467); Et-Tarihu el-kebir (6/463); El-ma'rifetu vet-tarih (1/701).

3 Tehzibu et-tehzib (6/376).

4 Takribu et-tehzib (1/516).

5 Tehzibu et-tehzib (7/166); Mizanu el-i'tidal (3/62).

Darekutni kaže: "Vjerodostojan je prenosilac (siqat), osim što je bio uveliko naklonjen ši'izmu".[1]

Ahmed ibn Hanbel za njega kaže: "Bio je pouzdan (siqat). Međutim, naginjao je ši'izmu".[2], a Ez-Zehebi kaže: "Ši'itski učenjak; njihov propovjednik i imam njihove džamije. a da su ši'iti kao što je bio on, smanjilo bi se njihovo zlo".[3] Ibn-Hadžer, pak, za njega kaže: "Vjerodostojan prenosilac (siqat); pripisuje mu se ši'izam, umro je 116. godine po Hidžri".[4]

6- Katade ibn De'ame ibn Katade ibn 'Aziz es-Sedusi el-Basri, slijep i nijem.

Zehebi o njemu kaže: "Hafiz je svoga vremena; predvodnik među mufessirima i muhaddisima. Njegove predaje se, po konsenzusu, prihvataju, ako jasno kaže od koga je čuo. Bio je sklon improviziranju predaja (mudellis), i po tome je poznat. Naginjao je kaderijskom učenju, – da nas Allah sačuva od toga! Ali, i pored toga, nije se našao niko ko bi umanjio njegovu iskrenost, pravednost i pamćenje. Možda će Allah, subhanehu we te'ala, naći opravdanje njemu i sličnima za novotarije koje su učinili. Jer, oni su time željeli samo da veličaju svoga Gospodara – strahujući da Mu ne pripišu ono što Mu ne pripada, ili ono što umanjuje Njegovu veličinu – nakon uloženog truda u potrazi za istinom. Allah Mudri je milostiv i blag prema svojim robovima, i neće biti pitan za ono što radi. Zato, ukoliko neki pojedinac među imamima ima dosta dobrih dijela, zasluga i žrtvovanja za istinu – kao onaj koji je širokog znanja i mudrosti i ukoliko je poznata njegova dobrota, bogobojaznost i sljedbenici – bivaju

[1] Tehzibu et-tehzib (7/166).

[2] Ibn-Šahin, Tarihu esmai es-siqat, str. 177.

[3] Mizanu el-i'tidal (3/61).

[4] Takribu et-tehzib (2/16). Pogledaj njegovu biografiju u djelima: Tehzibu el-kemal (2/923); Hulasatu tezhibi tehzibi el-kemal (2/223).

mu oprostene njegove greške. Mi ga ne proglašavamo zalutalim, niti ga se odričemo, zaboravljajući na njegove dobre strane. Pri tome se – a to je jasno – nećemo povoditi za njim u novotariji i greškama koje je učinio, i za njega se nadamo da će mu biti oprostene te greške i novotarije".[1]

'Ali ibnul-Medini kaže: "Rekao sam Jahjau ibn Se'idu da 'Abdur-Rahman (Ibn-Mehdi) kaže: "Treba zanemariti i ostaviti sve one koji su vođe neke od novotarija i koji u nju pozivaju". Pa je rekao: "Kako to da učinim sa Katadetom, Ibn Ebi-Ravvadom i Omerom ibn Zerrom?", spomenuvši zatim još neke od njih. Jahja je zatim rekao: "Jer, ako bi to uradio, zanemario bih mnogo".[2]

Ibn-Hadžer o njemu kaže: "Vjerodostojan i čvrst prenosilac (siqatu sebt); kaže se da je rođen slijep. Predstavnik je četvrte generacije prenosilaca; umro je 110. i neke godine po Hidžri".[3]

7- Kajs ibn Muslim el-Džedeli el-Kufi, Ebu-'Amr

Ebu-Davud o njemu kaže da je bio murdžija[4], a En-Nesai kaže da je bio vjerodostojan prenosilac (siqat) koji je podržavao murdžijsko mišljenje.[5]

Zehebi o njemu kaže da je bio imam i muhaddis[6], a Ibn-Hiban kaže da je umro 120. godine po Hidžri.[7]

8- Muhammed ibn 'Ali ibnul-Husejn ibn 'Alij ibn Ebi-Talib el-Hašimi, Ebu-Džafer el-Bakir

[1] Sijeru e'alami en-nubela (5/271).

[2] Tehzibu et-tehzib (8/353).

[3] Takribu et-tehzib (2/123). Pogledaj njegovu biografiju u djelima: Tabekatu Ibn-Sa'd (7/229); Et-Tarihu el-kebiru (7/185); El-džerhu vet-ta'dilu (7/133).

[4] Sijeru e'alami en-nubela (5/164).

[5] Tehzibu et-tehzib (8/404).

[6] Sijeru e'alami en-nubela (5/164).

[7] Es-Sikat (7/326). Pogledaj njegovu biografiju u djelima: Tabekatu Ibn-Sa'd (6/317); Et-Tarihu el-kebiru (5/154); El-Džerhu vet-ta'dilu (7/103).

Ez-Zehebi o njemu kaže: "Bio je pouzdani imam; el-Hašimi, el-'Alevi, el-Medeni; jedan od autoriteta. Poglavar je plemena Benu-Hašim u svoje vrijeme; poznat pod imenom El-Bakir zbog mnoštva znanja, tj. Bekarel-ilmi: rascijepio je znanje i saznao njegove temelje i tajne".[1]

Salim ibn Ebi-Hafsa kaže: "Pitao sam Ebu-Dža'fera (Muhammeda ibn Alija) i njegovog sina Dža'fera ibn Muhammeda o Ebu-Bekru i Omeru, pa su mi rekli: "O, Salime! Voli ih i budi uz njih i odriči se svakoga ko je njihov neprijatelj, jer oni su bili predvodnici upute". a od njega se prenosi da je rekao: "Ne znam nikoga od moje porodice koji ih ne voli i nije uz njih".[2]

Ibn-Hadžer o njemu kaže: "Bio je povjerljiv, a umro je 110. i neke godine po Hidžri".[3]

9- **Muhammed ibn el-Munkedir ibn 'Abdullah** ibn **el-Hudejr el-Kureši et-Tejmi el-Medeni**

Zehebi o njemu kaže: "Bio je imam, hafiz hadisa, ugledan; jedan od islamskih prvaka".[4]

Ebu-Hatim el-Busti za njega kaže da je bio jedan od prvaka među učačima Kur'ana.[5] a i Malik kaže: "Bio je prvak učača".[6]

Ibn-Hadžer kaže: "Vjerodostojan je prenosilac (siqat), odlikovan; iz treće generacije prenosilaca. Umro je 130. godine po Hidžri, ili poslije nje".[7]

---

1 Tezkiretu el-huffaz (1/124-125).

2 Tehzibu et-tehzib (9/350-351).

3 Takribu et-tehzib (2/192). Pogledaj njegovu biografiju u djelima: Tezkiretu el-huffaz (1/124); Hiljetu el-evlija(3/180); Tabekatu Ibn-S'ad (5/235).

4 Sijeru e'alami en-nubela (5/353).

5 Ibid. (5/354).

6 Ibid. (2/210).

7 Takribu et-tehzib (2/210). Pogledaj njegovu biografiju u djelima: Et-Tarihu el-kebiru (1/219); Hiljetu el-evlija (3/146); El-Džerhu vet-ta'dilu (8/97).

10- Ebu-'Abdullah, Nafi' el-Kureši, zatim el-'Adevi el-'Umeri, mevla Ibn Omera i prenosilac hadisa od njega.

Ez-Zehebi o njemu kaže: "Imam, muftija, pouzdan, medinski učenjak".[1] a Ibn-Hadžer kaže: "Vjerodostojan je i pouzdan prenosilac; poznati fakih iz treće generacije. Umro je 117. godine po Hidžri".[2]

❁ ❁ ❁

3- NJEGOVI UČENICI

Mnogi su od Ebu-Hanife uzimali znanje i učili ga, od poznatih muhaddisa i fakiha. El-Mizzi (u djelu: Tehzibu el-kemal)[3] spominje sedamdeset njih koji su uzimali znanje od Ebu-Hanife, a oni su: Ibrahim ibn Tahman, El-Ebjed ibnu el-Egar ibn es-Sabbah, Esbat ibn Muhammed el-Kureši, Ishak ibn Jusuf el-Ezrak, Esed ibn 'Amr el-Kadi, Ismail ibn Jahja es-Sajrefi, Ejjub ibn Hani el-Džu'fi, El-Džarud ibn Jezid en-Nejsaburi, Dža'fer ibn 'Awn, El-Haris ibn Nebhan, Hibban ibn 'Ali el-'Anzi, El-Hasen ibn Zijad el-Lu'lui, El-Hasen ibn Furat el-Kazzaz, El-Husejn ibnul-Hasen ibn 'Atijje el-'Awfi, Hafs ibn 'Abdur-Rahman el-Belhi el-Kadi, Hakkam ibn Salim er-Razi, Ebu-Muti' el-Hakem ibn 'Abdullah el-Belhi, Hammad ibn Ebi-Hanife (njegov sin), Hamza ibn Habib ez-Zejjat, Haridže ibn Mus'ab es-Serhi, Davud ibn Nusajr et-Tai, Ebu el-Huzejl Zufer ibn el-Huzejl et-Temimi, Zejd ibn el-Hubbab el-'Ukli, Sabik er-Rakki, Sa'd ibn es-Salt (vrhovni kadija u Širazu), Se'id ibn Ebil-Džehm el-Kabusi, Se'id ibn Sellam ibn Ebil-Hejfa el-'Attar el-Basri, Salim (Selem) ibn Salim el-Belhi, Sulejman ibn 'Amr

[1] Sijeru e'alamin-nubela (5/95).

[2] Takribu et-tehzib (2/296). Pogledaj njegovu biografiju u djelima: Et-Tarihu el-kebiru (8/84); El-Ma'rifetu vet-tarih (1/645); El-Džerhu vet-ta'dilu (8/451).

[3] Et-tehzibu el-kemal (3/1415).

en-Nehi'i, Sehl ibn Muzahim, Šu'ajb ibn Ishak ed-Dimiški, Es-Sabbah ibn Muharib, Es-Salt ibn Hadždžadž el-Kufi, Ebu-'Asim ed-Dahhak ibn Mahled, 'Amir ibn Furat en-Nesevi, 'Ajiz ibn Habib, 'Abbad ibn el-'Avvam, 'Abdullah ibn el-Mubarek, 'Abdullah ibn Jezid el-Mukri, Ebu-Jahja 'Abdul-Hamid ibn 'Abdur-Rahman el-Himani, 'Abdur-Rezak ibn Hemmam, 'Abdul-'Aziz et-Tirmizi, 'Abdul-Kerim ibn Muhammed el-Džurdžani, 'Abdul-Medžid ibn 'Abdul-'Aziz ibn Ebi-Ravvad, 'Abdul-Varis ibn Se'id, 'Ubejdullah ibn ez-Zubejr el-Kureši, 'Ubejdullah ibn 'Amr er-Rakki, 'Ubejdullah ibn Musa, 'Attab ibn Muhammed ibn Ševzeb, 'Alij ibn Zabjan el-Kufi el-Kadi, 'Alij ibn 'Asim el-Vasiti, 'Alij ibn Mushir, 'Amr ibn Muhammed el-'Ankazi, 'Amr ibn Hejsem el-Kutaj'i, Ebu-Nu'ajm el-Fadl ibn Dukejn, El-Fadl ibn Musa es-Sinani, El-Kasim ibn el-Hakem el-'Ureni, El-Kasim ibn Me'an el-Mes'udi, Kajs ibn er-Rebi', Muhammed ibn Eban el-'Amberi el-Kufi, Muhammed ibn Bišr el-'Abdi, Muhammed ibnul-Hasen ibn Enes es-San'ani, Muhammed ibnul-Hasen eš-Šejbani, Muhammed ibn Halid el-Vehbi, Muhammed ibn 'Abdullah el-Ensari, Muhammed ibn Fadl ibn 'Atijje, Muhammed ibn el-Kasim el-Esedi, Muhammed ibn Mesruk el-Kufi, Muhammed ibn Jezid el-Vasiti, Mervan ibn Salim, Mus'ab ibnu el-Mikdam, Mu'afa ibn 'Imran el-Musili, Mekki ibn Ibrahim el-Belhi, Ebu-Sehl Nasr ibn 'Abdul-Kerim el-Belhi, Nasr ibn 'Abdul-Melik el-'Atiki, Ebu-Galib en-Nasr ibn 'Abdullah el-Ezdi, En-Nasr ibn Muhammed el-Mervezi, En-Nu'man ibn 'Abdus-Selam el-Asbehani, Nuh ibn Derradž el-Kadi, Ebu-'Ismet Nuh ibn Ebi-Merjem, Hušejm ibn Bešir, Hevze ibn Halife, El-Hejjadž ibn Bestam el-Burdžemi, Veki' ibnul-Džerrah, Jahja ibn Ejjub el-Misri, Jahja ibn Nasr ibn Hadžib, Jahja ibn Jeman, Jezid ibn Zurej' ibn Harun, Junus ibn Bukejr eš-Šejbani, Ebu-Ishak el-Fezzari, Ebu-Hamze

es-Sukkeri, Ebu-Sa'd es-Sagani, Ebu-Šihab el-Hannat, Ebu-Mukatil es-Semerkandi, Ebu-Jusuf el-Kadi.

Ovo su oni koji su uzimali znanje od Ebu-Hanife. Mada, bilo ih je i više, zbog njegovog prestanka podučavanja u dugom periodu koji je trajao približno četvrt stoljeća ili više. Zadovoljit ću se spominjanjem njegovih najpoznatijih učenika koji su od njega uzimali znanje.

NJEGOVI NAJPOZNATIJI UČENICI

1- Džerir ibn 'Abdul-Hamid ibn Kurt ed-Dibbi el-Kufi

En-Nesai i Ebu-Hatim el-'Idžli kažu o njemu da je bio vjerodostojan prenosilac (siqat), a Ahmed kaže: "Nije bio pronicljiv: pomiješao je hadis Eš'asa i 'Asima el-Ahvela".

Ibn-Hadžer o njemu kaže: "Kufljanin. Stanovao je u Er-Rejju i u njemu bio kadija. Vjerodostojan je prenosilac ispravnih knjiga. Kaže se da je pred kraj života potvoren za slabo pamćenje. Umro je 188. godine po Hidžri; imao je sedamdeset i jednu godinu".[1]

2- El-Hasen ibn Zijad el-Lu'lui, mevla plemena el-Ensar

El-Hatib kaže o njemu: "Jedan od sljedbenika Ebu-Hanife, fakih. Prenosi od Ebu-Hanife, a od njega prenose: Muhammed ibn Sima'a el-Kadi, Muhammed ibn Šudža' es-Seldži i Šu'ajb ibn Ejjub es-Sarajfini. Porijeklom je Kufljanin; poslije je prešao u Bagdad".

Ez-Zehebi: "Autoritet i fakih Iraka. Bio je oštrouman a bio je istaknut u racionalnom fikhu. Preuzeo je suđenje nakon Hafsa ibn Gijjasa, a zatim je napustio tu poziciju".

[1] Pogledaj njegovu biografiju u djelima: Takribu et-tehzib (1/127); Tehzibu et-tehzib (2/75); El-Dževahiru el-mudijje fi tabekati el-hanefijje (2/10).

Jahja ibn Me'in i En-Nesai kažu da je bio lažov i pokvarenjak, a i Ebu-Davud ga smatra lažovom – kao i: Ebu-Sevr, Ja'kub, Ed-Darekutni i drugi. Ibnul-Medini, pak, kaže da se njegovi hadisi ne bilježe.

Ebu-Hatim, Ebu-Davud, En-Nesai i drugi: "Nije vjerodostojan prenosilac (siqat) niti je pouzdan". Ed-Darekutni kaže za njega da je bio lažov, a da se predaje koje je on prenosio nisu prihvatale.Umro je 204. godine po Hidžri.[1]

3- Hafs ibn Gijjas ibn Talk ibn Mu'avija Ebu-'Omer el-Kufi, kadija

Ez-Zehebi kaže o njemu: "Imam, hafiz hadisa: Ebu-Omer en-Nehai; Kufljanin, kadija u Bagdadu a zatim u Kufi". Ibn-Hadžer kaže: "Kadija, vjerodostojan prenosilac (siqat), fakih; iz osme generacije prenosilaca. Pred kraj života mu je malo popustilo pamćenje. Umro je 194. ili 195. godine po Hidžri, a imao je približno osamdeset godina".[2]

4- Hammad ibn Ebi Hanife en-Nu'man ibn Sabit el-Kufi

Ez-Zehebi kaže za njega: "Ibn-'Adijj ga smatra slabim prenosiocem, zbog njegovog pamćenja".

Ibn-Hillkan kaže: "Bio je na mezhebu svoga oca, Allah s njim bio zadovoljan, i kod sebe je imao dosta dobrote i čestitosti. Učio je fikh od svoga oca; u njegovo vrijeme je izdavao fetve.

---

[1] Pogledaj njegovu biografiju u djelima: Tarihu Ibn-Me'in (2/114) i (3/36); Medžmu'atu resail lin-Nesai, str. 71; En-Nesai, Ed-Du'afa, str. 89; El-'Ukajli, Ed-Du'afa (1/227-228); El-Džerhu vet-ta'dilu (3/15); Tarihu Bagdad (7/314-317); Ibn-'Adijj, El-Kamil (2/731); Sijeru e'alami en-nubela (9/543); Mizanu el-i'tidal (1/491); Lisanu el-mizan (2/208-209); El-Fevaidu el-behijje, str. 61.

[2] Pogledaj njegovu biografiju u djelima: Tezkiretu el-huffaz (1/297); Mizanu el-i'tidal (1/564); Es-Siqat (6/200); Takribu et-tehzib (1/189); Tehzibu et-tehzib (2/415).

Uz to, od njega je fikh učio njegov sin Ismail. Bio je generacija Ebu-Jusufa, Muhammeda ibn el-Hasena i El-Hasena ibn Zijada. Isticao se skromnošću i bogobojaznošću. Postavljen je za kadiju u Kufi nakon El-Kasima ibn Me'ina el-Kufija, učenika Ebu-Hanife".[1]

Nisam našao djelo u kojem se govori o datumu njegove smrti.

5- El-Hakem ibn 'Abdullah ibn Muslim, Ebu-Muti' el-Belhi el-Hurasani

Ibn-Me'in kaže o njemu: "Bio je bezvrijedan". Ebu-Hatim kaže: "Odbacili su njegove hadise, a bio je džehmija".

Ibn-Hibban kaže: "Bio je od predstavnika murdžija, od onih koji su prezirali sunnet i one koji su se bavili sunnetom".

Ez-Zehebi kaže o njemu: "Ebu-Muti' el-Belhi, fakih, sljedbenik Ebu-Hanife. Od njega su fikh učili njegovi sunarodnjaci; poznavao je racionalni fikh. Bio je veliki učenjak i ugledan, ali je griješio prilikom prenošenja hadisâ. Bio je kadija u Belhu. Umro je 199. godine po Hidžri, a imao je 84 godine".[2]

6- Zufer ibn el-Huzejl ibn Kajs el-'Anberi

Ez-Zehebi kaže o njemu: "Fakih, mudžtehid, pobožan i ugledan... Jedan od onih koji je slovio za more fikha. Učio je fikh kod Ebu-Hanife i bio je jedan od njegovih prvih učenika.

---

[1] Pogledaj njegovu biografiju u djelima: El-Džerhu vet-ta'dilu (3/149); Ibn-'Adijj, El-Kamil (2/669); Vefejatul-e'ajan (2/205); Mizanu el-i'tidal (1/590); Lisanu el-mizan (2/346-347); El-Dževahiru el-mudijje (2/153); El-Fevaidu el-behijje, str. 69.

[2] Pogledaj njegovu biografiju u djelima: Tarihu Ibn-Me'in (4/356); En-Nesai, Ed-Du'afa, str. 259; Ibn-Hibban, El-Medžruhin (1/250); El-Džerhu vet-ta'dilu (3/122); Ibn-'Adijj, El-Kamil (2/631); El-Mizan (1/574); El-Lisan (2/334); El-Fevaidu el-behijje, str. 68.

Kod sebe je spojio učenje zajedno sa praksom. Prenosio je i dobro poznavao hadise".

Ibn-Hillikan kaže za njega: "Hanefijski fakih: jedan od onih koji su spojili znanje sa ibadetom. Dobro je poznavao hadis. Prevladala je kod njega metoda racionalista u fikhu. Bio je jedan od učenika Ebu-Hanife, koji je najbolje koristio i poznavao analogiju (kijas), Allah s njim bio zadovoljan".

Umro je 158. godine po Hidžri.[1]

7- 'Abdullah ibn el-Mubarek ibn Vadih el-Hanzali

Ez-Zehebi kaže o njemu: "Imam, šejhul-islam, učenjak svog vremena i predvodnik bogobojaznih: Ebu 'Abdur-Rahman el-Hanzali (njihov mevla), Et-Turki, El-Mervezi, hafiz hadisa, gazija i jedan od autoriteta".

El-Hatib kaže: "Bio je od onih koji su uz znanje odgajali druge. Opisan je kao hafiz hadisa i poznat po skromnosti".

Esved ibn Salim je rekao o njemu: "Ibn el-Mubarek je bio imam i vođa na kojeg su se drugi ugledali i najčvršće se držao sunneta. Zato ako vidiš nekoga da govori protiv Ibn el-Mubareka, znaj da je njegov islam upitan".

Umro je 181. godine po Hidžri, u šezdeset trećoj godini života.[2]

8- Muhammed ibnul-Hasen ibn Ferkad eš-Šejbani

Ez-Zehebi kaže o njemu: "Veliki učenjak, fakih Iraka, Ebu-'Abdullah eš-Šejbani el-Kufi, sljedbenik Ebu-Hanife. Rođen

[1] Pogledaj njegovu biografiju u djelima: Vefejatu el-e'ajan (2/317); Sijeru e'alami en-nubela (8/38); Šezeratu ez-zeheb (2/243); El-Dževahiru el-mudijje (2/207); El-Fevaidu el-behijje, str. 75.

[2] Pogledaj njegovu biografiju u djelima: Tarihu Bagdad (10/152); Sijeru e'alami en-nubela (8/378); El-Dževahiru el-mudijje (2/324); El-Fevaidu el-behijje, str. 103.

je u mjestu Vasit, a odrastao u Kufi. Učio je dio fikha kod Ebi-Hanife, da bi svoje znanje o fikhu upotpunio kod kadije Ebu-Jusufa. Preuzeo je sudstvo za vrijeme Er-Rešida nakon kadije Ebu-Jusufa. Pored svog ogromnog znanja o fikhu bio je jako inteligentan i navodio se kao primjer čovjeka sa velikom inteligencijom".

El-Hatib o njemu kaže: "Ebu-'Abdullah, mevla plemena Eš-Šejban. Sljedbenik Ebu-Hanife i predvodnik racionalista (ehlu-re'j). Odrastao je u Kufi; tražio je znanje i učio hadis. Družio se sa Ebu-Hanifom i učio od njega. Bavio se i logikom, pa je to preovladalo kod njega, i po tome je postao poznat. Preselio se u Bagdad, gdje je svijet od njega slušao predavanja iz hadisa i logike. Nakon toga odlazi u mjesto Er-Rakka,[1] gdje je boravio vođa pravovjernih Harun. Harun ga je postavio za kadiju u tom mjestu, a zatim ga je smijenio s tog mjesta. Nakon toga, ponovo odlazi u Bagdad. Kada je Harun odlazio u mjesto Er-Rejj[2] prvi put, naredio je da bude u njegovoj pratnji. U tom mjestu je i umro 189. godine po Hidžri, u svojoj pedeset osmoj godini".[3]

9- Nuh ibn Ebi-Merjem el-Mervezi, Ebu-'Ismete, mevla Kurešija

Ibn el-Mubarek kaže za njega da je izmišljao hadise kao što je izmišljao i El-Mu'alla.[4]

---

[1] Er-Rakka je svaka zemlja u dolini u kojoj se proteže voda. U konkretnom primjeru radi se o poznatom gradu na obali rijeke Eufrat. Ubraja se u gradove Arapskog zaljeva jer se nalazi istočnoj obali Eufrata. v. Mu'džemu el-buldan (3/58-59).

[2] Er-Rejj je poznati grad. Udaljen je od Nejsabura 160 ferseha. v. Mu'džemu el-buldan (3/116).

[3] Tarihu Bagdad (2/172); Sijeru e'alami en-nubela (9/134); El-Dževahiru el-mudijje (3/22); El-Fevaidu el-behijje, str. 163.

[4] Et-Tarihus-sagir (2/165).

Ahmed ibn Hanbel kaže: "Ebu-'Ismete je prenosio slabe hadise (munker), a bio je oštar prema džehmijama i odgovarao je na njihove sumnje".[1]

El-Buhari kaže da je Nuh ibn Ebi-Merjem bio vrlo loš prenosilac hadisa,[2] a njegovi hadisi su slabi (munker).[3] Muslim i drugi kažu da se njegovi hadisi ne prihvataju,[4] a Ibn-Hibban kaže: "Nuh je sakupljač: kod sebe skupio sve osim pouzdanosti u prenošenju hadisa".[5]

El-Leknevi kaže o njemu: "Ebu-'Ismete el-Mervezi je poznat po nazivu sakupljač (el-džami'). Međutim, iako je bio uvaženi fakih, nije bio pouzdan kod učenjaka hadisa".[6]

Ibn-Hadžer kaže: "Poznat je po nazivu sakupljač, jer je sakupio razne znanosti. Optužili su ga, međutim, da prenosi lažne hadise".[7]Umro je 173. godine po Hidžri.[8]

10- Ja'kub ibn Ibrahim Ebu Jusuf, kadija

El-Hatib kaže o njemu: "Bio je kadija i sljedbenik Ebu-Hanife. Živio je u Bagdadu gdje mu je Musa ibn el-Mehdi povjerio mjesto kadije, koje je zadržao i u vrijeme Haruna er-Rešida. On je prvi koji je nazvan vrhovni kadija u islamu".[9]

---

1 Ahmed ibn Hanbel, El-'Ilelu ve ma'rifetu er-ridžal (3/437); Tehzibu et-tehzib (10/487).

2 Et-Tarihu el-kebiru (8/111); Tehzibu et-tehzib (10/488).

3 El-Mizan (4/279).

4 Muslim, El-Kuna (1/643); El-Mizan (4/279).

5 Tehzibu et-tehzib (10/488). Njegova biografija je navedena u: Ibn-Hibban, El-Medžruhin (3/48-49), ali u toj knjizi nisam našao ovaj govor Ibn-Hibbana.

6 El-Fevaidu el-behijje, str. 221.

7 Takribu et-tehzib (2/309).

8 Pogledaj njegovu biografiju u djelima: Mizanu el-i'tidal (4/279-280); Šezeratu ez-zeheb (1/273); El-Dževahiru el-mudijje (2/7).

9 Tarihu Bagdad (14/242).

Talha ibn Muhammed ibn Dža'fer je rekao: "Ebu-Jusuf je poznata ličnost čije su vrijednosti vidljive. Bio je sljedbenik Ebu-Hanife i najbolji fakih svoga vremena, u čemu ga nije pretekao niko u njegovom dobu. Dostigao je vrhunac u znanju, vlasti, predvođenju i ugledu. On je prvi koji je pisao djela iz Usuli fikha u hanefijskom mezhebu. Također je diktirao šerijatska pitanja i onda ih objavljivao, šireći tako znanje Ebu-Hanife širom svijeta".[1]

El-Leknevi kaže: "Bio je dobar poznavalac i hafiz hadisa. Družio se sa Ebu-Hanifom te je zbog toga preovladala metoda racionalista u fikhu. Preuzeo je mjesto kadije u Bagdadu na kojem je ostao sve do svoje smrti 183. godine po Hidžri, u vrijeme Haruna er-Rešida".[2]

❁ ❁ ❁

4- NJEGOV NAUČNI UGLED I GOVOR UČENJAKA O NJEMU

NJEGOV NAUČNI UGLED

Ebu-Hanife je posjedovao veliko šerijatsko znanje. Isticao se u bavljenju i proučavanju šerijatskih nauka, kao i sposobnosti davanja fetvi, podučavanja i rješavanja istančanih i osjetljivih problema koji su mu se izlagali.

Pored toga, on je poznavao i neke druge nauke kao što su *'Ilmul-kelam* i diskusija (džedel) a što je usko povezano sa mjestom u kojem je odrastao (tj. Kufom), koja je, pak, bila poznata po razilaženjima i raspravama među mnogobrojnim različitim grupama i sektama. Možemo reći da je tako u tom društvu bilo mnogo rasprava i diskusija po pitanju akideta.

---

[1] Ibid., (14/242).

[2] El-Fevaidu el-behijje, str. 225. Pogledaj njegovu biografiju u djelima: Halife ibn Hajjat, Et-Tabekatu, str. 328; El-Dževahiru el-mudijje (3/613).

Zbog toga se, u početku svog traženja znanja, imam Ebu-Hanife bavio *'ilmul-kelamom*, sve dok nije u tome postigao zavidan nivo i postao poznat po tome. Raspravljao se s drugima služeći se njime i njega je branio; čak je putovao u Basru kako bi raspravljao sa onima koji su voljeli diskusije i rasprave.

U vezi s time imam Ebu-Hanife kaže: "Bio sam čovjek koje je bio spretan u raspravama, i neko vrijeme sam proveo učeći kelam. Radi kelama sam se sporio i njega sam branio. U Basri je živjela većina onih koji su voljeli rasprave i diskusije, tako da sam putovao u Basru više od dvadeset puta."[1]

Kabise ibn 'Ukbe kaže da je Ebu-Hanife u početku vodio rasprave sa predvodnicima zabluda i strasti, tako da je u tome postao jako poznat i ugledan. Zatim je ostavio rasprave i okrenuo se fikhu i pravcu ehlis-sunneta, pa je postao imam.[2]

Ovo je kratki osvrt na njegovo bavljenje *kelamom* u kojem je bio nenadmašiv. Međutim, nakon nekog vremena se okrenuo proučavanju fikha i sunneta. Zato ćemo spomenuti njegov ugled i dostignuće na ovom polju, na polju znanja iz nauka poput Fikha i Hadisa.

1. FIKH

Allah, subhanehu we te'ala, je htio dobro Ebu-Hanifi time što je ostavio *kelam* i rasprave okrećući se proučavanju Fikha i Sunneta, nakon čega se upoznao sa učenjacima Hadisa i Fikha i učio od njih. Tako ga vidimo kako sa Hammadom ibn Ebi-Sulejmanom provodi osamnaest godina. To, opet, ne znači da je on učio fikh samo kod Hammada, nego je potvrđeno da je učio i od mnogih drugih fakiha, kao što su: 'Ata ibn Ebi-Rebah,

[1] Menakibu Ebi-Hanife, str. 54.

[2] 'Ukudu el-džuman, str. 161.

fakih Mekke; Nafi', mevla Ibn-Omera; Zejd ibn 'Alij; Džafer es-Sadik i drugi.

Zbog toga Ebu-Hanife odgovara abasijskom halifi El-Mensuru na pitanje od koga je sve uzimao znanje na sljedeći način: "...Od drugova Omera, koji su to prenijeli od njega; od drugova Alije, koji su to od njega uzeli; od drugova 'Abdullaha, koji su to od njega preuzeli... a u vrijeme Ibn-'Abbasa nije bilo mimo njega – učenijeg čovjeka na zemlji". Zato mu je El-Mensur rekao: "Potvrdio si svoje znanje".

U drugoj predaji stoji da je odgovorio: "Od Hammada, a on od Ibrahima,[1] a on od Omera ibn el-Hattaba i Alije ibn Ebi-Taliba, 'Abdullaha ibn Mes'uda, 'Abdullaha ibn 'Abbasa", pa je rekao El-Mensur: "Bravo, bravo! Postigao si što si želio – o, Ebu-Hanife! – sve su to dobri i čestiti".[2]

Ovi cijenjeni šejhovi su bili prvaci i imami Fikha u njihovo vrijeme, dodajući tome njegovu jaku želju da što više nauči. U tome mu je pomagalo i to što mu je Allah podario oštroumnost i lijep moral, kao što su strpljenje i blagost. Ovo su neke od stvari koje su mu pomogle da bude poznat i da prestigne svoje savremenike koji su se bavili proučavanjem i traženjem znanja. Na taj su način oni koji su se bavili fikhom ovisili o njemu, kao što kaže imam Šafija: "Ko želi da spozna fikh neka se druži sa Ebu-Hanifom i njegovim sljedbenicima – jer, svi ljudi ga trebaju, kada je riječ o fikhu".[3]

---

[1] Ibrahim ibn Jezid ibn Kajs ibn el-Esved en-Nehai, Ebu-'Imran el-Kufi. Zehebi kaže o njemu: "Imam, hafiz hadisa, fakih Iraka". Ibn-Hadžer kaže: "Fakih i vjerodostojan prenosilac, s tim što je prenosio mnogo mursel-hadisa. Iz pete je generacije. Umro je 96. godine po Hidžri". v. Sijeru e'alami en-nubela (4/520); Takribu et-tehzib (1/46).

[2] Tarihu Bagdad (13/334).

[3] Ibid. (13/346).

'Abdullah ibn el-Mubarek kaže da je Ebu-Hanife bio najbolji fakih[1], a Hafs ibn Gijjas kaže da je njegov govor u fikhu bio istančaniji od dlake.[2]

Od preciznih pitanja koja su izložena Ebu-Hanifi jeste i sljedeće: prenosi Es-Salihi od Veki'a, da je rekao: "Bili smo kod Ebu-Hanife kada mu je došla neka žena i rekla da je njezin brat umro i da je ostavio iza sebe 600 zlatnika, a da su njoj dali samo jedan zlatnik od svega toga. Ebu-Hanife je upitao ko je vršio podjelu imetka. On mu je rekla da je to bio Davud et-Tai. Nakon toga joj Ebu-Hanifa reče: "To je tvoje pravo. Zar nije tvoj brat iza sebe ostavio dvije kćerke, majku, suprugu, dvanaest braće i jednu sestru?" Ona odgovori: "Da", a Ebu-Hanife nastavi: "Kćerkama pripadaju dvije trećine: a to je 400 dinara; majci šestina: 100 dinara; supruzi osmina: 75 dinara. Od toga ostaje 25 zlatnika braći i njegovoj sestri: svaki od njih dobija po dva dinara, a ti dobijaš jedan dinar".[3]

Zbog toga se Ez-Zehebi izjašnjava o fikhu Ebi-Hanife i kaže: "Vođstvo u Fikhu i njegovim istančanim pojedinostima predato je ovom imamu, u šta nema sumnje", a zatim je spomenuo sljedeći stih:

"Ništa nije tačno u shvatanju ljudi, ako je potrebno da se dan dokazuje"[4]

Govor ovih učenjaka – o vrijednosti Ebu-Hanife u fikhu – nije pretjerivanje. Naime, trag njegovog fikha jasno se vidi na njegovim učenicima, a i na onima koji su došli poslije; a i danas veliki dio islamskog ummeta slijedi njegov mezheb. Na raširenost njegovog mezheba imao je uticaj veliki broj njegovih

[1] Sijeru e'alami en-nubela (6/403).
[2] Ibid. (6/403).
[3] 'Ukudu el-džumman, str. 261.
[4] " Sijeru e'alami en-nubela (6/403).

učenika koji su širili ovaj mezheb pisanjem djela[1], podučavanjem i davanjem fetvi.

Također je od njih bilo i onih koji su zauzimali mjesta kadija[2], što je još jedan razlog raširenosti mezheba Ebu-Hanife u prvim stoljećima.

[1] Prvi koji je, od učenika Ebu-Hanife, počeo pisati djela jeste njegov najveći učenik Ebu-Jusuf. El-Leknevi kaže (u djelu: El-Fevaid, str. 225): "Ebu-Jusuf je prednjačio od svih učenika Ebu-Hanife, i on je prvi koji je pisao djela o hanefijskom mezhebu: djela u kojima je bilježio šerijatska pitanja. Tako je širio znanje Ebu-Hanife širom zemlje". Ibn en-Nedim spominje (u djelu: El-Fihrist, str. 256.) neka od djela koje je napisao Ebu-Jusuf, kao što su djela o: namazu, zekatu, postu, nasljednom pravu, kupoprodaji, oporuci, lovu, klanju, otimanju imovine, pričeku do potvrde o trudnoći, razlici gradova, haraču; zatim, odgovor Maliku ibn Enesu, i zbirka naslova. Do nas su stigla samo sljedeća djela: harač, el-asar i razilaženje Ebu-Hanife sa Ibn Ebi-Lejlom. Također su pisali djela i drugi njegovi učenici, kao što su: Zufer, Muhammed ibn el-Hasan, Esed ibn Omer ibn el-Furat i drugi. Tahavi kaže (u djelu: El-Fevaidu el-behijje, str. 224): "Bilo je četrdeset učenika Ebu-Hanife koji su pisali djela, a među prvih deset bili su: Ebu-Jusuf, Zufer, Muhammed, Davud et-Tai, Esed ibn 'Amr, Jusuf ibn Halid i Jahja ibn Zekerija. i njihova djela nisu sačuvana do danas osim nekih djela Muhammeda ibn el-Hasana kao što su: El-Džami'u es-sagir, El-Džami'u el-kebir, Es-Sijeru el-kebir, Es-Sijeru es-sagir, Kitabul-asar i Kitabul-hudždžeti 'ala ehli-Medine. Iz ovih i drugih njihovih djela hanefije su uzele mezheb Ebu-Hanife".

[2] Od onih koji su zauzimali mjesta kadija spomenut ćemo sljedeće:

1- Hafs ibn Gijjas ibn Talk en-Neha'i el-Kufi. Njemu je Harun er-Rešid povjerio sudstvo u Bagdadu, a bio je sudija i u Kufi. v. El-Dževahiru el-mudijje (1/138) i El-Fevaidu el-behijje, str. 68.

2- Hafs ibn 'Abdur-Rahman el-Belhi. Bio je sudija u Nejsaburu. v. El-Dževahiru el-mudijje (2/137).

3- Esed ibn 'Amr ibn 'Amir el-Kušejri el-Bedželi el-Kufi. Bio je sudija u Bagdadu i Vasitu. v. El-Fevaidu el-behijje, str. 44.

4- El-Hasen ibn Zijad el-Lu'lui el-Kufi. Bio je sudija u Kufi. v. El-Fevaidu el-behijje, str. 60.

5- Zufer ibnul-Huzejl. Bio je sudija u Basri u vrijeme Ebu-Hanife. v. El-Intika, str. 173.

6- 'Ali ibn Dabjan el-Kufi. Bio je sudija u Šerkiji, a u vrijeme Er-Rešida bio je vrhovni sudija. v. El-Dževahiru el-mudijje (2/573).

'Abdul-Hajj el-Leknevi kaže: "Najpoznatiji njegov učenik bio je Ebu-Jusuf, koji je bio vrhovni kadija u vrijeme Haruna er-Rešida. On sam je bio jedan od razloga širenja njegovog mezheba u Iraku i u zemljama Transoksanije".[1]

Zatim se njegov mezheb malo-pomalo širio, sve dok nije pokrio veliki dio muslimanskih zemalja.

Ibn-Haldun kaže: "Što se tiče Ebu-Hanife, danas ga slijede stanovnici Iraka, muslimani u Indiji i Kini, kao i u svim zemljama Transoksanije, i svi ostali nearapi".[2]

Ovo je bilo u vrijeme Ibn-Halduna, u osmom stoljeću po Hidžri. a ono što je pomoglo tom mezhebu da se održi do današnjeg dana jeste prihvatanje ovog mezheba – od strane Osmanske države – kao glavnog mezheba u svim pokrajinama koje su bile pod njihovom vlašću. Čak je u nekim arapskim zemljama – kao što su Šam, Egipat i druge – ovaj mezheb i dalje bio prisutan i primjenjivan (posebno kada se radilo o šerijatskom sudstvu vezanom za personalni status), i nakon povlačenja osmanske vladavine.

7- Jahja ibn Zekerijja ibn Ebi-Zaide el-Kufi. Bio je sudija u Medini. v. El-Fevaidu el-behijje, str. 45.

8- Jahja ibn Zekerijja. Preuzeo je sudstvo nakon Ebu-Jusufa. v. El-Fevaidu el-behijje, str. 45.

9- Muhammed ibnul-Hasen eš-Šejbani. Bio je sudija u Rakki. v. El-Intika, str. 175.

10- Nuh ibn Derradž el-Kadi. Bio je sudija u Kufi. v. El-Dževahiru el-mudijje (3/562).

11- Nuh ibn Ebi-Merjem. Bio je sudija u Mervu. v. El-Fevaidu el-behijje, str. 222.

12- Ebu-Jusuf, Jakub ibn Ibrahim. Bio je sudija u vrijeme trojice abasijskih halifa: El-Mehdija, El-Hadija i Er-Rešida. v. El-Intika, str. 173.

[1] En-Nafi'u el-kebir (predgovor djela: El-Džami'u es-sagir), str. 7; Hudždžetullah (1/152); Et-Tenkil (1/259-261).

[2] El-Mukadima (3/1052).

Ovo je, dakle, stepen Ebu-Hanife u Fikhu; njegov stepen u Hadisu ću tretirati u dijelu knjige koji slijedi.

2. Hadis

Ebu-Hanife se počeo baviti Hadisom kao naukom nakon stote godine po Hidžri[1]; slušao je predavanja hadisa od mnogih cjenjenih šejhova, od kojih su neki već spomenuti[2], a također je i putovao tražeći znanje iz te oblasti[3]. Međutim, i pored toga, on nije prenosio mnogo hadisa. Razlog za to jeste njegova strogoća kada je riječ o prihvatanju hadisa: smatrao je ispravnom predajom samo onu predaju koju prenosi prenosilac iz pamćenja. Ibnus-Salah kaže: "Kada je riječ o prihvatanju hadisa, neki učenjaci su bili veoma strogi – čak su pri tome odlazili u krajnost. Drugi su, pak, bili popustljivi, tako da su i oni prelazili granicu. Također, u pretjerivanje spada i pravac onih koji kažu da se predaja ne prihvata osim od prenosioca koji tu predaju zna napamet, i to je mezheb imama Malika i Ebu-Hanife".[4]

Es-Salihi spominje drugi razlog: to je zauzetost imamâ iznalaženjem propisâ iz tih dokaza i predaja. Zbog toga on kaže: "Razlog zbog kojeg se (od takvog učenjaka) prenosi malo hadisa jeste njegova zauzetost iznalaženjem propisâ iz dokaza i predaja. Takva situacija se odnosila i na neke cijenjene ashabe – poput: Ebu-Bekra, Omera i drugih – koje je zauzetost radom spriječila od prenošenja hadisa. Zbog toga se od njih prenosi malo predaja – u odnosu na ono što su oni znali, a mnoštvo predaja od drugih ashaba – u odnosu na njih dvojicu. Valja spomenuti, također, i imama Malika i Šafiju, koji prenose malo od onoga

[1] Sijeru e'alami en-nubela (6/396).
[2] Pogledaj stranicu 79.
[3] Sijeru e'alami en-nubela (6/392).
[4] 'Ulumu el-hadis, str. 185-186; El-Idah, str. 185; El-Intika, str. 139.

što su čuli; razlog tome je bila njihova zauzetost iznalaženjem propisa iz šerijatskih dokaza..."[1]

Smatram – a Allah najbolje zna – da imam Ebu-Hanife nije pisao djela iz Hadisa, nego su djela i zbirke (musnedi),[2] koja se vežu za njega, napisana poslije njegove smrti. To nisu njegova djela[3] – kao što kaže Eš-Šah 'Abdul-'Aziz ed-Dehlevi el-Hanefi[4] – nego su Ebu-Hanifine hadise sabrali oni koji su ih sabirali mnogo godina nakon njega; a hadis je u to vrijeme bio na dohvat ruke. El-Mu'allimi kaže: "Većina onih koji su sabirali te zbirke (musnede) došli su poslije, i od njih je bilo

[1] 'Ukudu el-džumman, str. 319-320.

[2] Hadise koje je prenosio imam skupili su neki od hanefijskih učenjaka od kojih su:
- 'Abdullah ibn Ja'kub ibnul-Haris el-Harisi el-Hanefi, poznatiji kao El-Ustaz (učitelj). To je velika zbirka, koju je revidirao i skratio Sadruddin Musa ibn Zekerijja el-Haskefi el-Hanefi, a tumačio ju je El-Mula 'Alij el-Kari, i to djelo je odštampano. Zatim je istaknuti muhaddis Muhammed ibn 'Abid es-Sindi poredao predaje i hadise po poglavljima iz fikha, a i to je djelo također štampano. Ovo djelo je tumačio i Muhammed ibn Hasen es-Sumbuli el-Hanefi, a to tumačenje je štampano pod naslovom Tensiku en-nizam fi musnedil-imam. a El-Harisi je poznat po lažnim hadisima, pogledaj El-Mizan (2/296) i El-Lisan (3/349).
- Muhammed ibn Mahmud el-Havarizmi. Umro je 655.godine po Hidžri. Svoju zbirku nazvao je Džami'u el-mesanidi, i to djelo je štampano u dva dijela. U njemu je sabrano petnaest zbirki, od kojih je i gore spomenuta zbirka od El-Harisija. Razlog zbog kojeg je pisao ovo djelo jeste taj da je čuo neke ljude u Šamu kako govore da je Ebu-Hanife prenosio malo hadisa pa je rekao: "Uzela me vjerska pristrasnost i hanefijski nu'manijski fanatizam". v. Džami'u el-mesanid (1/504). Ovo je priznanje osobe o njegovoj pristrasnosti, mada ovakva vrsta pristrasnosti nije poželjna već pokuđena u islamu.

[3] Bustanu el-muhaddisin, str. 50.

[4] 'Abdul-'Aziz ibn eš-Šah Velijjullah ed-Dehlevi, poznat kao Svjetiljka Indije. Rodio se 159. h.g., a umro 239. h.g. Od njegovih djela su: Bustanu el-muhaddisin i Tuhfetu el-isna 'ašerijje. a napisao je i tefsir koji je nazvao Fethu el-'Aziz. Taj tefsir se sastojao iz mnogo dijelova; većina njih se izgubila prilikom revolucije u Indiji. Pogledaj njegovu biografiju u djelima: Nuzhetu el-havatir (7/275-283); Ebdždedu el-'ulum (3/244).

i onih koji su bili optuženi za laž u hadisima. a ukoliko i nije bio optužen za laž u hadisima, onda je u njegovom lancu prenosilaca do Ebu-Hanife bilo onih koji su nepouzdani u prenošenju predaja".[1]

Vidimo iz govora Velijjullaha ed-Dehlevija da su svi lanci prenosilaca musneda neprihvatljivi (ispod nivoa argumentacije). Ubrojao je musned u četvrti stepen hadisa. Rekao je: "A najbolji hadisi u ovom stepenu su daif-hadisi koji se mogu pojačati drugim, a najgori su izmišljeni, izokrenuti i vrlo slabi".[2]

Zbog toga Ibn-Hadžer kaže: "Njegov govor,[3] – u kojem kaže da se za *Musned* Ebu-Hanife smatra da ga je skupio Ebu-Hanife – nije tačan! Od hadisa koje prenosi Ebu-Hanife (i koji su skupljeni u posebnu knjigu) jeste djelo El-Asar: djelo Muhammeda ibnul-Hasena, koji prenosi hadise od Ebu-Hanife lično. i u drugim djelima Muhammeda ibnul-Hasena, a i Ebu-Jusufa prije njega, nalaze se hadisi koje prenosi Ebu-Hanife".[4]

Također, ne postoje djela Ebu-Hanife iz područja ocjenjivanja prenosilaca hadisa (El-Džerhu vet-ta'dil), ali se od njega bilježe neke izjave koje su učenjaci ove struke prihvatali i po njima postupali. Spomenut ćemo neke od njih:

- "Nisam vidio većeg lažova od Džabira el-Džu'fija[5], i nisam vidio boljeg čovjeka od 'Ataa ibn Ebi-Rebaha".[6]

---

1 Et-Tenkil (1/214). Pogledaj sličnu izjavu u djelu Ebdžedu el-'ulum (3/244).

2 Hudždžetullahi el-baliga (1/135); El-Hutta, str.121; Kava'idu el-hadis, str. 251.

3 Misli se na govor hafiza hadisa Muhammeda ibn 'Alija ibn Hamze el-Husejnija ed-Dimiškija.

4 Ta'džilu el-menfe'a, str. 5.

5 Džabir ibn Jezid el-Džu'fi, Ebu-'Abdullah el-Kufi. Umro je 128. godine po Hidžri. Pogledaj o njemu u djelima: Et-Tarihu el-kebiru (2/210) i El-Medžruhin (1/208-209).

6 Tirmizi, El-'Ilelu, str. 741; Ibn-Hibban, El-Medžruhin (1/209); Šerhu 'ilel et-Tirmizi, str. 64.

- "Talk ibn Habib[1] je bio kaderija".[2]

- "Zejd ibn 'Ajjaš[3] je nepoznat (medžhul)".[4]

- Ebu-Hanife je bio upitan o predajama od Es-Sevrija. Odgovorio je zatim onome ko ga je upitao: "Bilježi od njega! Jer, on je vjerodostojan (siqat), osim predaja koje prenosi Ebu-Ishak od El-Harisa i predaje od Džabira el-Džu'fija".[5]

- Sufijan ibn 'Ujejne kaže: "Ebu-Hanife mi je prvi napravio mjesto za hadis u Kufi. Napravio mi je mjesto u džamiji i rekao: "On najbolje poznaje hadise 'Amra ibn Dinara". Od tada sam prenosio hadise".[6]

Također se bilježe neke njegove izjave iz područja osnova nauke o Hadisu, koje su bile objekat izučavanja učenjaka hadiskih znanosti. Te predaje se, pak, mogu naći i u djelima u kojima se izlaže terminologija hadisa. Spomenut ćemo neke od njih:

1- Uslovi Ebu-Hanife za ispravnost hadisa

Ibnus-Salah kaže: "Kada je riječ o uzimanju predaja, neki su bili strogi, odlazeći u tome u krajnost; a drugi su bili popustljivi, tako da su prelazili granicu. Strogim se smatrao i pravac onih koji su govorili da se predaja ne prihvata osim od prenosioca koji tu predaju zna napamet, a to jeste mezheb imama Malika i Ebu-Hanife".[7]

---

[1] Talk ibn Habib el-'Anzi el-Basri. Ibn-Hadžer o njemu kaže: "Povjerljiv (saduq), pobožnjak, proglašen murdžijom". Pripada trećoj generaciji. Umro je poslije devedesete godine po Hidžri. Takribu et-tehzib (1/380). Pogledaj o njemu u djelu: Tehzibu et-tehzib (5/31).

[2] Et-Tabekatu es-senijje (1/97).

[3] Zejd ibn 'Ajjaš, Ebu-'Ajjaš el-Medeni. Ibn Hadžer o njemu kaže: "Povjerljiv (saduq) iz treće generacije". v. Takribu et-tehzib (1/276) i Tehzibu et-tehzib (3/365).

[4] Tehzibu et-tehzib (3/366).

[5] Et-Tabekatu es-senijje (1/97).

[6] El-Iktina, str. 128.

[7] 'Ulumu el-hadis, str. 185 i 186; Et-Tekjidu vel-idahu, str. 185.

2- Mišljenje Ebu-Hanife o predajama koje prenosi novotar

El-Hatib prenosi predaju, sa svojim lancem prenosilaca, u kojoj Omer ibn Ibrahim kaže da je čuo Ibn el-Mubareka da je rekao: "Upitao je Ebu-'Ismete imama Ebu-Hanifu: "Od koga mi naređuješ da slušam predaje?" Ebu-Hanife mu je odgovorio: "Od svakoga pravednoga, bez obzira na sektu. No ipak nemoj slušati predaje od ši'ita, jer je osnova njihovog akideta smatranje ashabâ zabludjelim, kao i onih koji su pokorni svome vladaru. a što se mene tiče, ja ne kažem da im oni lažu, ili im naređuju nešto što nije dozvoljeno i što im ne priliči. Nego, oni su ih obmanuli, tako da se obični svijet povodi za njima. Zbog toga ova dvojica, ši'ija i sljedbenik strasti, nisu dostojna da budu predvodnici *ummeta*".[1]

3- Mišljenje Ebu-Hanife o predajama u kojima se nalazi nepoznat prenosilac (el-mestur)

Es-Serhasi kaže da El-Hasen prenosi od Ebu-Hanife da je nepoznat prenosilac (el-mestur) na stepenu pouzdanog prilikom prenošenja predaja. Jer, njegova je osnova pouzdanost, što je shodno hadisu koji se prenosi od Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, u kojem se kaže: "Muslimani su pouzdani jedni prema drugima..."[2, 3]

---

[1] El-Kifaje, str. 203.

[2] Ovo nije hadis nego je predaja od Omera, radijallahu 'anhu, koju bilježe: Darekutni, Sunen, Kitabu el-ekdijeti ve-l-ahkam, "Kitabu Omer, radijallahu 'anhu, ila Ebi-Musa" (4/206-207); Darekutni je bilježi kao predaju koju prenosi 'Abdullah ibn Ebu-Hamid od Ebul-Mulejha; Bejheki, Sunen, Kitabu adabu el-kadi, Poglavlje: Insafu el-hasmejni (10/155-156); Bejheki je bilježi kao predaju koju Sufjan ibn 'Ujejne prenosi od Idrisa el-Evdija, a on od Se'ida ibn Ebi-Burdea; Albani, Irvau el-galil (8/241, 258); Albani za ovu predaju kaže da je vjerodostojna.

[3] Usulu es-Serhasi (1/370).

4- Mišljenje Ebu-Hanife o dokazivanju sa mursel-hadisom

En-Nevevi kaže: "Mursel-hadis je da'if-hadis (slab) kod većine muhaddisa, kao i kod Šafije i mnogih fakiha i učenjaka Usuli fikha. Nasuprot njima, Malik i Ebu-Hanife spadaju u grupu učenjaka koji su ga smatrali pouzdanim".[1]

5- Mišljenje Ebu-Hanife o "munaveli"[2]

El-Hakim i Ibn-Salah spominju mnoge učenjake – a među njima i Ebu-Hanifu – koji ne smatraju "munavelu" slušanjem.[3]

A što se tiče dokazivanja predajama koje prenosi Ebu-Hanife – pa, učenjaci su se razišli u tome. Od njih su oni koji prihvataju njegove hadise[4] i koji smatraju da je on dokaz u onome što prenosi; drugi opet ne prihvataju njegove hadise[5] i smatraju ga nepouzdanim, zbog čestih grešaka i nedostatka preciznosti.

Ez-Zehebi kaže: "Imam nije pridavao pažnju preciznom prenošenju teksta hadisa i lanca prenosilaca, nego je svoju pažnju posvetio Kur'anu i Fikhu. To je, opet, slučaj sa svakim ko se posveti nekoj od grâna nauke, jer time biva slabiji u drugim granama. Zbog toga su se smatrali nepouzdanim hadisi koje su prenosili mnogi učenjaci u Kiraetu – kao što su Hafs i Kâlūn,

---

[1] Et-Takribu me'a šerhihi tedribu er-ravi (1/198).

[2] Prenošenje hadisa preuzimanjem knjiga, napismeno.

[3] Ma'rifetu 'ulumi el-hadis, str. 259-260; 'Ulumu el-hadis, str. 148; Et-Takjidu vel-idah, str. 161-162.

[4] Kao što su: Jahja ibn Me'in, 'Ali ibn el-Medini i Šu'be ibn el-Hadždžadž. Džami'u bejani el-'ilmi ve fadlihi (2/149) i El-Intika, str. 127.

[5] Kao što su: Buhari, Muslim, Ibn-Sa'd, En-Nesai, Ibn-Hiban i Ibn-'Adij. v. Et-Tarihu el-kebir (8/81); El-Kuna vel-esma (1/276); Et-Tabekatu el-kubra (6/369); Kitabu ed-du'afa vel-metrukin, str. 233; El-Medžruhin (3/63); El-Kamil fi ed-du'afa (7/2472-2479).

ili hadisi nekih pobožnjaka – kao što su Ferkad Es-Sebhi[1] i Šekik el-Belhi[2], kao i hadisi preneseni od nekih gramatičara. To nije bilo zbog toga što su oni bili nepouzdani kao osobe, nego zbog nepreciznosti u prenošenju hadisa – što je daleko od toga da budu smatrani lažljivcima".[3]

On je bio zauzet Fikhom, Gramatikom ili Kur'anom; i nije se smatrao stručnjakom u Hadisu i preciznom prenošenju riječi u hadisima i lancu prenosilaca,[4] što je bio glavni razlog zbog kojeg su hadise imama Ebu-Hanife smatrali manje pouzdanim.

Ibn-Redžeb kaže: "Postalo je pravilo kod onih koji su se bavili Fikhom kao naukom na racionalan način, i koji su se bavili njenim detaljima, da nisu pamtili hadise onako kako treba; pri tome, oni niti su pazili na ispravnost teksta niti na ispravnost lanca prenosilaca. Često su griješili prilikom pamćenja lanaca prenosilaca i, u većini slučajeva, su prenosili hadise po značenju. Tako su se razlikovali u nekim riječima od onih koji su pamtili hadise. Ponekad bi upotrebljavali riječi koje su ličile terminima koje učenjaci Fikha koriste u međusobnim dijalozima. Takav

[1] Ferkad ibn Ja'kub es-Sebhi, Ebu-Ja'qub el-Basri. Ibn Hadžer o njemu kaže: "Povjerljiv (saduq), pobožnjak. No bio je popustljiv u hadisu i s mnogo grešaka. Pripada petoj generaciji. Umro je 131. h.g." v. Takribu et-tehzib (2/108); Tehzibu et-tehzib (8/262-263).

[2] Šekik el-Belhi. O njemu Zehebi i Ibn-Hadžer kažu: "Bio je od velikih pobožnjaka, premda nepouzdan u hadisu (munker). Bio je veliki mudžahid, Allah mu se smilovao, poginuo je 194. h.g. Nezamislivo je da se smatra lošim (daif) prenosiocem hadisa, nego je razlog nepouzdanosti njegovih hadisa prenosilac koji ih prenosi od njega: on je Šefik ibn Ibrahim Ebu-'Ali". v. El-Mizan (2/279) i El-Lisan (3/151-152).

[3] Ez-Zehebi, Menakibu Ebi-Hanife ve sahibejhi, str. 28.

[4] Također među učenjacima hadisa imamo one koji su precizniji u proučavanju samog teksta hadisa, dok kod lanca prenosilaca griješe i obrnuto. Darekutni kaže (u djelu: El-'Ilel): "Šu'be je zbog zauzetosti učenja teksta hadisa griješio u imenima prenosilaca". To isto kaže Ibn-Hadžer (u djelu: Tehzibu et-tehzib).

je primjer hadisa kojeg prenosi Šerik u skraćenoj verziji od Rafi'a ibn Hadidža, koji govori o korištenju zemlje za sijanje, a u kome se kaže: "Onome ko bude sijao na nečijoj zemlji – bez dozvole njenih vlasnika – ne pripada usjev, nego mu pripada samo ono što je uložio".[1]

Ovo liči govoru fakiha. a zatim kaže: "Također i fakihi iz Kufe, sa Hamadom ibn Ebi-Sulejmanom, njegovim drugovima

[1] Ovaj hadis sa ovakvim tekstom bilježe: Ahmed (4/141); Ebu-Davud, Sunen, Kitabu el-buju', Babun zeru' el-erdi bi gajri izni sahibiha (3/692), hadis br. 3403; Tirmizi, Sunen, Kitabu el-ahkam, Babun ma džae' fi men zera' fi erdi kavmin bi gajri iznihim (3/639), hadis br. 1366; Ibn-Madže, Sunen, Kitabu er-ruhun, Babun men zera' fi erdi kavmin bi gajri iznihim (2/824), hadis br. 2466. Bilježe hadis od 'Ataa, a on od Rafi'a ibn Hadidža. El-Hattabi kaže: "Ovaj hadis je nepouzdan kod učenjaka hadisa. Pričao mi je El-Hasen ibn Jahja, prenoseći od Musa ibn Haruna el-Hammala, da je on smatrao ovaj hadis nepouzdanim. Govorio je da ovaj hadis od Ebu-Ishaka prenosi samo Šerik, a od 'Ataa samo Ebu-Ishak... a 'Ata nije od Rafia ibn Hadidža čuo (prenosio) ništa. Buhari ga je smatrao nepouzdanim, govoreći da ovu predaju od Ebu-Ishaka prenosi samo Šerik koji često griješi u prenošenju hadisa". Kažem: "Hadis o muzarei'i, kojeg prenosi Rafi' ibn Hadidž, ima lanac prenosilaca od njega, u kojem Ibn-Omer prenosi ovaj hadis. U tom hadisu stoji da je Ebu-Dža'fer el-Hatmi rekao: "Poslao me moj amidža sa jednim njegovim slugom do Se'ida ibn el-Musejjeba da ga upitamo o onome što on govori o muzara'ti, pa je rekao da Ibn-Omer nije vidio nikakve smetnje u tome, sve dok nije čuo od Rafi'a ibn Hadidža hadis o tome. Zatim je otišao njemu, a on ga je obavijestio da je Resul, sallallahu 'alejhi we sellem, došao plemenu Benu-Harise pa je vidio da je neko sijao na zemlji Zuhejra (Ibn-Rafi'a). i kada su ga obavijestili da to nije sijano za Zuhejra, nego je neko posijao za sebe, rekao je: "Uzmite ono što je posijano, a njemu vratite ono što je uložio". Zatim su – veli Hadidž – uzeli usjev, a njemu su vratili ono što je uložio. Hadis bilježi Ebu-Davud, Sunen, Kitabu el-buju' vel-idžarat, Babun "Fit-tešdidi fi zalike" (3/690), hadis br. 3399; Ebu-Davud ga bilježi preko Ebu-Dža'fera el-Hatmija, on od Se'ida ibn el-Musejjeba, od Ibn-Omera. Albani je rekao (u djelu: El-Irva'u el-galil, 5/353): "Lanac prenosilaca je vjerodostojan, nema mahane". Ibn-Redžeb želi reći da Šerik nije zapamtio hadis u potpunosti; nije ispravno prenio tekst, već ga je skratio i prenio izrazom koji nije rekao Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem.

i učenicima na čelu, kao i El-Hakem ibn 'Utejbe, 'Abdullah ibn Nafi' es-Saig (učenik Malika), i drugi".[1]

Ovo je kratak osvrt na njegovo znanje u hadisu i njegovom položaju kao učenjaka, a govor drugih učenjaka o njemu ćemo spomenuti u sljedećem poglavlju, ako Allah da.

GOVOR UČENJAKA O NJEMU

Mnogi su hvalili Ebu-Hanifu zbog njegovog znanja, fikha, bogobojaznosti i skromnosti, a od njih su:

1-El-Fudajl ibn 'Ijad: od kojeg El-Hatib prenosi da je rekao: "Ebu-Hanife je bio čovjek-fakih, poznat po tome, a i po svojoj pobožnosti. Bogat, poznat po udjeljivanju svakome ko bi mu se obratio za pomoć. Strpljiv je bio na putu podučavanja znanja, i noću i danju. Mnogo je šutio, a malo govorio. Tako je postupao sve dok ne bi dao odgovor na neko pitanje o halalu ili haramu; pri tome, trudio se da ukaže na istinu. a izbjegavao je vladare".[2]

2-Ibn-Džurejdž: od kojeg Es-Sajmeri prenosi da je rekao: "Čuo sam o En-Nu'manu, fakihu Kufe, da je bio vrlo bogobojazan, čuvajući svoju vjeru i znanje; nije davao prednost zaljubljenima u dunjaluk nad onima koji su se posvetili Ahiretu".[3]

3- Ahmed ibn Hanbel: od njega Es-Salihi prenosi da je rekao o Ebu-Hanifi: "On je čovjek od znanja i bogobojaznosti: od onih koji su davali prednost Ahiretu nad dunjalukom. Udaran je bičem kako bi prihvatio kadiluk kod Ebu-Dža'fera el-Mensura, ali je odbio. Zato, neka je Allahova milost na njega".[4]

---

[1] Šerhu 'Ileli et-Tirmizi, str. 373.

[2] Tarihu Bagdad (13/240).

[3] Ahbaru Ebi-Hanife ve ashabihi, str. 32 i 33.

[4] 'Ukudu el-džeman, str. 193.

4- Šu'be ibn el-Hadždžadž el-Atki: kada je čuo za Ebu-Hanifinu smrt, rekao je za njega: "S njim je otišao fikh Kufe, neka Allah obaspe Svojom milošću i nas i njega".[1]

5- Israil ibn Junus: od njega El-Hatib prenosi da je rekao: "En-Nu'man (Ebu-Hanife) je bio divan čovjek. i nije bilo boljeg poznavaoca hadisa, koji govore o fikhu, od njega; niti je neko drugi više od njega istraživao takve hadise, niti je poznavao ono što se u njima nalazi od fikha. Uzimao je znanje od Hammada i na najbolji način je to znanje sprovodio u djelo".[2]

6- El-Hasen ibn Salih: od njega Ibn 'Abdul-Berr prenosi da je rekao: "En-Nu'man ibn Sabit, Ebu-Hanife, je bio pametan čovjek, učen i provjeravao je znanje. Ukoliko bi se uvjerio u ispravnost hadisa od Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, postupao bi po njemu".[3]

7- Ebu-Davud es-Sidžistani: od njega, također, Ibn 'Abdul-Berr prenosi da je rekao: "Allah neka se smiluje Maliku koji je bio imam; i neka se smiluje Šafiji koji je bio imam; i neka se smiluje Ebu-Hanifi koji je bio imam".[4]

8- Ibn 'Abdul-Berr: od kojeg se prenosi da je rekao: "Ebu-Hanife je u fikhu bio imam; bio je precizan u iznalaženju rješenja, pronicljiv, razuman, inteligentan, bogobojazan i pametan".[5]

9- Ebu el-Hadždžadž el-Mizzi: koji kaže o njemu da je bio fakih Iraka i imam racionalne škole u fikhu.[6]

10- Šejhul-islam Ibn-Tejmijje: od njega se prenosi da je rekao: "Bez obzira što se neki ne slažu sa nekim mišljenjima

---

1 El-Intika, str. 126.
2 Tarihu Bagdad (13/339).
3 El-Intika, str. 128.
4 Ibid., str. 32.
5 El-Istigna (1/572).
6 Tehzibu el-kemal (3/1415).

Ebu-Hanife i negiraju ih, niko ne sumnja u njegovo znanje o fikhu, razumijevanju i njegovom znanju".[1]

11-Ez-Zehebi: on kaže o Ebu-Hanifi da je bio imam, bogobojazan, učen, pobožan, ugledan; i nije prihvatao nagrade vlastodržaca.[2]

Međutim, i pored svih riječi hvale o širini njegovog znanja, fikha, bogobojaznosti i izbjegavanju vlastodržaca, dešavalo se da su pojedini učenjaci kritizirali neka njegova mišljenja o imanu, govoreći protiv njega zbog tih njegovih stavova. Na primjer, takav je njegov stav da se djela ne podrazumijevaju pod pojmom imana[3], zbog čega su ga neki optužili da je murdžija.

Ibn 'Abdul-Berr kaže: "Svako ko pripada ehlis-sunnetu i kaže da iman podrazumijeva govor i djelo, njegov govor odbijaju a njega proglašavaju novotarom (tj. to mišljenje se podudara sa mišljenjem murdžija kada je riječ o tom pitanju)".[4]

Nema sumnje da je ovakav govor u suprotnosti sa stavovima *selefus-saliha*. No međutim, irdža' o kome je ovdje riječ je djelimičan irdža', a ne potpuni irdža'. Zagovornici potpunog irdža'a smatraju da sa imanom ne štete grijesi, kao što sa nevjerstvom (kufrom) ne pomaže pokornost. No iako se Ebu-Hanife s njima slaže u izostavljanju djela iz naziva iman, ipak se od njih u mnogo čemu razlikuje. Tako je, recimo, mišljenje da sa imanom ne štete grijesi.[5] Jer, Ebu-Hanife smatra da grješnik zaslužuje kaznu, a na Allahu je da li će ga kazniti ili će mu oprostiti. Imam Ebu-Hanife kaže, dajući odgovor

[1] Minhadžu es-sunne (2/619).

[2] Tezkiretu el-huffaz (1/168).

[3] El-Vesijje mea' šerhiha, str. 2; El-Fikhul-ekber, str. 304. Govor o ovome će biti spomenut opširno u jednom od narednih poglavlja.

[4] El-Intika, str. 149.

[5] El-Fikhul-ekber, str. 304.

na ovaj pogrešni pravac: "Mi ne kažemo da vjerniku ne štete grijesi, niti kažemo da će ga oni u vatru uvesti... Također, mi ne kažemo da su nam dobra djela primljena a da su naša loša djela oprošteno, kao što to tvrde murdžije".[1]

Poruka svega ovoga jeste da ne pripisujemo imamu potpuni irdža', jer tako nešto nije stav jednog muslimana.

Autor djela El-Imanu bejne es-selefi vel-mutekellimin kaže: "Bez obzira što se Ebu-Hanife razlikovao od *selefa* zbog njegovog neubrajanja djela u iman (dakle, on nije smatrao da su djela rukn imana) – pored druga dva njegova sastavna dijela (ubjeđenje i izgovor) – ipak nije u svojim mišljenjima i stavovima ostavio na miru sljedbenike prohtjeva koji su te svoje prohtjeve zadovoljavali poigravanjem sa olakšicama i potkopavanjem čistote Šerijata. Tako su, na primjer, radile murdžije: oni koji su negirali odgovornost grješnikâ, otvarajući im put ka haramima, bez osjećaja straha od Allahove kazne; jer, po tom mišljenju, čovjek ne može učiniti haram bez obzira šta radio. Prema tome grješnik ne zaslužuje prijekor i kaznu sve dok kod sebe ima iman – iman koji, po njihovom mišljenju, predstavlja samo ubjeđenje srcem. a Ebu-Hanife je čist od ovakvih riječi i ovakvih stavova. Zato nam nije dozvoljeno da mu pripisujemo potpuni irdža', jer se pod tim irdža'om podrazumijevaju stavovi i govor koji jedan musliman ne bi rekao nikada".[2]

Bez obzira na sve, Ebu-Hanife nije bio jedini koji je zastupao ova mišljenja. Poznato je da su ovakvo mišljenje zastupali i neki drugi učenjaci[3] koji su se bavili proučavanjem hadisa i njegovim

[1] Tarihu Bagdad (6/109).

[2] El-Imanu bejne es-selefi vel-mutekelimin, str. 91.

[3] O ovome govori Ibn 'Abdul-Berr (u djelu: Džami'ul-bejani el-'ilmi (2/148), pa kaže: "Ebu-Hanifi su također pripisivali irdža', mada se mnogim učenjacima pripisuje isto. Međutim, nikome se od njih ne pripisuju tako ružne stvari kao što je slučaj sa Ebu-Hanifom, zbog njegovog imameta. a i pored toga je bilo onih

prenošenjem; među njima čak ima i onih od kojih hadise bilježe El-Buhari i Muslim u svojim poznatim zbirkama.

Autor djela Isaru el-hakki 'alel-halki kaže: "U djelima koja se bave tematikom prenosilaca hadisa, mnogim prenosiocima – od kojih hadise bilježe El-Buhari, Muslim i drugi, i koji su pouzdani i poznati prenosioci – se pripisuje irdža'. Neki od njih su Zerr[1] ibn 'Abdullah el-Hemdani, tj. Ebu-Omer et-Tabi'i, od kojeg hadise prenose autori šest hadiskih zbirki.[2] Ahmed za njega kaže da je prvi koji je govorio o irdža'u.

Također, od njih je i Ejjub ibn 'Âiz et-Tai[3], od kojeg hadise bilježe El-Buhari, Muslim, Et-Tirmizi i Ebu-Davud; kao i Salim ibn 'Adžlan el-Eftas[4], od kojeg hadise bilježe El-Buhari, Ebu-Davud, En-Nesai i Ibn-Madže, a bio je od onih koji su pozivali u irdža'.

Tu je i Šebabe ibn Sevar Ebu-'Amr el-Medaini,[5] koji je pozivao u irdža. No prenosi se da se povratio od toga.

---

koji su mu zavidjeli i koji su mu pripisivali ono što mu ne doliči". Slično ovome kaže i Ibn-Tejmijje. v. Minhadžu es-sunne (2/619).

[1] Zerr ibn 'Abdullah ibn Zurare el-Murhebi el-Hemdani, Ebu-Omer el-Kufi. Ibn-Hadžer za njega kaže da je bio vjerodostojan prenosilac (siqat), pobožnjak; pripisuje mu se irdža'. Pripadao je šestoj generaciji, a umro je je prije stote godine po Hidžri. v. Takribu et-tehzib (1/238) i Tehzibu et-tehzib (3/218).

[2] To si zbirke imama Buharije, Muslima, Ebu-Davuda, Tirmizije, Nesaije i Ibn Madžea. (op. rec.)

[3] Ejjub ibn 'Âiz ibn Mudlidž et-Tai el-Buhteri el-Kufi. Ibn-Hadžer kaže o o njemu: "Pripisuje mu se irdža'. Pripada šestoj generaciji." v. Takribu et-tehzib (1/90); Tehzibu et-tehzib (1/406).

[4] Salim ibn 'Adžlan el-Eftas, mevla emevija, Ebu-Muhammed el-Harrani. Ibn-Hadžer o njemu kaže: "Vjerodostojan prenosilac (siqat); pripisuje mu se irdža'; pripada šestoj generaciji. Ubijen je nedužan 132. h.g." v. Takribu et-tehzib (1/281); Tehzibu et-tehzib (3/441).

[5] Šebabe ibn Sevvar el-Medaini, porijeklom iz Horasana. Ibn-Hadžer je rekao za njega: "Priča se da mu je bilo ime Mervan, da je bio mevla plemena Benu Fezare. Pouzdan je prenosilac, hafiz hadisa, optužen za irdža'. Pripada devetoj

I Ibn 'Abdur-Rahman Ebu-Jahja el-Himmani el-Kufi[1], od kojeg hadise bilježe El-Buhari, Muslim, Et-Tirmizi i Ibn-Madže, a bio je pozivač u to.

I Osman ibn Gijjas er-Rasibi el-Basri[2], od kojeg hadise prenose El-Buhari, Muslim, Ebu-Davud i En-Nesai. Kao i 'Amr ibn Zerr el-Hemdani el-Kufi, jedan od velikih pobožnjaka i hafiza. Bio je predvodnik u irdža'u, a od njega hadise prenose El-Buhari, Et-Tirmizi, Ebu-Davud i En-Nesai.

I 'Amr ibn Murre el-Džemeli[3], jedan od pouzdanih, iz generacije tabi'ina; njegove hadise bilježe sva šesterica prenosilaca.

I Ibrahim ibn Tahman el-Horosani[4], jedan od imama i njegovi hadisi su zastupljeni u poznatim hadiskim zbirkama. Kaže se da se povratio od svoga govora o irdža'u.

I Muhammed ibn Hazim, Ebu-Mu'avija ed-Darir[5], jedan od najpovjerljivijih drugova El-E'ameša, čiji se hadisi nalaze u

generaciji. Umro je 204/205/206 godine po Hidžri. Njegovi hadisi zastupljeni su u šest hadiskih zbirki". v. Tekribu et-tehzib (1/345).

1 'Abdul-Hamid ibn 'Abdur-Rahman el-Hammani Ebu-Jahja el-Kufi. Ibn-Hadžer o njemu kaže: "Povjerljiv prenosilac (saduq), koji je griješio u prenošenju. Pripisuje mu se irdža', a pripada devetoj generaciji. Umro je 202. h.g." v. Takribu et-tehzib (1/469) i Tehzibu et-tehzib (6/120).

2 Osman ibn Gajas er-Rasibi ili ez-Zehrani el-Basri. Ibn-Hadžer kaže o njemu: "Vjerodostojan je prenosilac (siqat). Pripisuje mu se irdža'; pripada šestoj generaciji". v. Takribu et-tehzib (2/13); Tehzibu et-tehzib (7/146).

3 'Amr ibn Murre ibn 'Abdullah ibn Tarik el-Džemeli el-Muradi, Ebu-'Abdullah el-Kufi, bio je slijep. Ibn-Hadžer kaže o njemu: "Vjerodostojan prenosilac (siqat), pobožnjak; nije iskrivljivao hadise. Pripisuje mu se irdža', a pripada petoj generaciji. Umro je 118. h.g. ili prije nje".

4 Ibrahim ibn Tahman el-Hurasani, Ebu-Se'id. Stanovao je u Nejsaburu, zatim u Mekki. Ibn-Hadžer kaže o njemu: "Vjerodostojan prenosilac (siqat). Govorio je o irdža'u, ali se prenosi da se klonio toga. Pripada sedmoj generaciji. Umro je 168. h.g." v. Takribu et-tehzib (1/36); Tehzibu et-tehzib (1/129).

5 Muhammed ibn Hazim, Ebu-Mu'avija ed-Darir el-Kufi, oslijepio je još kao mlad. Ibn-Hadžer kaže o njemu: "Vjerodostojan je prenosilac (siqat). Najbolje

gore pomenutim hadiskim zbirkama, kao i hadisi Verka' ibn 'Amra el-Kufija el-Ješkurija[1].

I Jahja ibn Salih el-Vuhazi[2], od kojeg hadise prenose El-Buhari, Muslim, Et-Tirmizi, Ebu-Davud i Ibn-Madže; kao i 'Abdul-'Aziz ibn Ebi-Revvad[3], od kojeg hadise prenose *četverica* (Tirmizi, Ebu-Davud, Nesai, Ibn-Madže), a Buhari njegove hadise navodi kao muallek predaje.

Ovo su oni koje spominje Ibn-Hadžer u predgovoru svog komentara Buharijine zbirke hadisa[4], mada se prenosi da se Ebu-Hanife povratio od tog govora (o irdža'u) i da se složio sa ostalim sljedbenicima *selefus-saliha* da djela ulaze u naziv iman. Ibn Ebil-'Izz el-Hanefi kaže: "Jasno je da ova neslaganja[5] nemaju pouzdanu vezu sa Ebu-Hanifom, Allah bio s njim zadovoljan. Ta neslaganja i taj govor vode porijeklo od njegovih sljedbenika, jer većina toga nema nikakvu osnovu; naime, s većinom toga Ebu-Hanife se nije slagao. Et-Tahavi prenosi

je od svih pamtio hadise od El-E'ameša, mada je ponekad griješio u hadisima koje je prenosio od drugih. Pripada starijoj devetoj generaciji. Umro je 195. h.g., u 82 godini života. Pripisuje mu se irdža'". v. Takribu et-tehzib (157); Tehzibu et-tehzib (11/137).

[1] Verka' ibn 'Amr el-Ješkuri, Ebu-Bišr el-Kufi, doselio se u Medain. Ibn-Hadžer o njemu kaže: "Povjerljiv prenosilac (saduq), prenosi hadise od Mensura; po karakteru blag, pripadao je sedmoj generaciji". v. Takribu et-tehzib (2/330); Tehzibu et-tehzib (11/113).

[2] Jahja ibn Salih el-Vuhazi el-Hissi. Ibn-Hadžer kaže o njemu: "Povjerljiv je prenosilac (saduq), bavio se racionalnim fikhom. Pripada mlađoj devetoj generaciji. Umro je 122. h.g., a živio je više od 90 godina". v. Takribu et-tehzib (2/349); Tehzibu et-tehzib (11/229).

[3] Abdul-'Aziz ibn Ebi-Revvad. Ibn-Hadžer kaže o njemu: "Povjerljiv (saduq), pobožnjak, ponekad nesiguran. Pripisuje mu se irdža'; pripada devetoj generaciji, a umro je 159. h.g." v. Takribu et-tehzib (1/509); Tehzibu et-tehzib (6/338).

[4] Hedju es-sari, str. 459-460; Isaru el-Hakki 'alel-halki, str. 405-406.

[5] Misli se na neslaganje sa mišljenjem selefa da iman nije sinonim za islam i da djela nisu dio imana. (op. rec).

razgovor Ebu-Hanife sa Hammadom ibn Zejdom, koji je vodio s njim nakon što mu je ovaj prenio hadis u kome se govori o tome koji je islam najbolji...[1] Zejd je rekao: "Zar ne vidiš da je Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, rekao: "Koji je islam najbolji?" Rekao je: "Iman". a zatim je uvrstio hidžru i džihad u iman. Nakon čega je Ebu-Hanife ušutio. Neko od prisutnih upita Ebu-Hanifu: "Zar nećeš odgovoriti?", a Ebu-Hanife reče: "Čime da mu odgovorim kad on meni prenosi hadis od Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem".[2]

Sve u svemu, ova priča – ukoliko je uzmemo kao vjerodostojnu – pokazuje da se Ebu-Hanife povratio od svojih stavova i slijedio ono što je došlo od Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, gdje se kaže da su djela od imana. Prema tome, ovakvo mišljenje trebamo imati o njemu. Kako i ne bi, kad je on rekao: "Ukoliko je hadis ispravan – to je moj mezheb".[3] a i ukoliko se nije vratio od svoga govora, molim Allaha da sačuva i nas i njega i da mu oprosti.

---

[1] Ahmed, Musned (4/114); 'Abdur-Rezzak, Musannef (11/127). Preneseno je od 'Amra ibn 'Abesea da je neki čovjek rekao: "Allahov Poslaniče, šta je islam?" Rekao je: "Da ti srce bude predano Uzvišenom Allahu i da drugi muslimani budu mirni od tvojih ruku i jezika". Čovjek upita: "A šta je iman?" Rekao je: "Iman je da vjeruješ u Allaha, meleke, objave, poslanike i proživljenje nakon smrti." Rekao je: "Koji dio imana je najbolji?" Rekao je: "Hidžra." Rekao je: "A šta je hidžra?" Rekao je: "Ostavljanje zla." Rekao je: "A koja je hidžra najbolja?" Rekao je: "Džihad." Rekao je: "A šta je džihad?" Rekao je: "Da se boriš protiv nevjernika kada se sukobiš s njima?" Rekao je: "A koji džihad je najbolji?" Rekao je: "Onaj u kome pogine konj i prolije vlastitu krv." Zatim je rekao Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem: "Ko radi dva djela – radi najbolja djela, osim ako neko ne uradi ista djela; to su primljen hadždž i umra." Lanac prenosilaca ovog hadisa je vjerodostojan.

[2] Šerhu et-Tahavijje, str. 359. v. Ibn 'Abdul-Berr, Et-Temhid (9/247).

[3] Hašijetu ibn 'Abidin (1/67); Rasmu el-mufti medžmu'atu resail Ibn-'Abidin (1/4).

3- KRATAK OSVRT NA NJEGOVA DJELA IZ OSNOVA VJERE (AKAIDA)

Ebu-Hanifi se pripisuju sljedeća djela:

1- **El-Fikhul-ekber**, po rivajetu Hammada ibn Ebu-Hanife.
2- **El-Fikhul-ekber**, po rivajetu Ebu-Muti'a el-Belhija, koje se još zove i El-Fikhul-ebsat.
3- **El-'Alimu vel-mute'allim**, po rivajetu Ebu-Mukatila es-Semerkandija.
4- **Risaletu el-imam Ebi-Hanife ila Osman el-Betti**, po rivajetu Ebu-Jusufa.
5- **El-Vasijje**, po rivajetu Ebu-Jusufa.

Spomenut ćemo nešto o svakom od ovih dijela, sa posebnim osvrtom na vezu sa njihovim autorom[1], kako bi došli do zaključka da li su to uistinu njegova djela ili su pogrešna i neispravna.

1 - El-Fikhul-ekber, po rivajetu Hammada ibn Ebu-Hanife.

To je jedno kraće djelo koje obrađuje stvari iz osnova vjere, kao što su Allahova svojstva, iman, određenje, poslanstvo

[1] Od naših savremenika, od onih koji su govorili o vezi ovih djela sa imamom Ebu-Hanifom, jeste orijentalista Karl Brokelman, koji niječe vezu svih ovih dijela sa Ebu-Hanifom. U tome ga je slijedio i Fuad Sizkin, jer tvrdi da su ova djela porijeklom od njegovih učenika, osim pisma koje je uputio Osmanu el-Betiju, za koje smatra da je njegovo djelo. Ernezdžan Vinsenk niječe vezu djela El-Fikhul-ekber i El-Fikhul-ebsat sa Ebu-Hanifom, u čemu ga slijedi i Muhammed Ebu-Zehra. Ahmed Emin, pak, smatra da je osnova djela El-Fikhul-ekber porijeklom od Ebu-Hanife, ali su na nju dodate neke stvari. v. Brokelman, Tarihu el-edebi el-'arebi (3/237); Fuad Sizkin, Tarihu et-turas (2/31-32); Akidetu el-islam, str. 116, 123; Ebu-Zehre, Ebu-Hanife ve ara'uhu el-fikhijje, str. 186-187; Ahmed Emin, Duha el-islam (2/198).

i proživljenje. Pri tome su korištene vrlo kratke i jasne rečenice, bez detaljnog navođenja dokaza, osim u dva slučaja. a to su:

Prvi: prilikom dokazivanja svojstva govora, gdje se kao dokaz navode riječi Uzvišenog:

﴿وَكَلَّمَ ٱللَّهُ مُوسَىٰ تَكۡلِيمٗا ١٦٤﴾ " **...A Allah je sigurno s Musaom razgovarao"**[1].

Drugi: prilikom objašnjenja da Njegova svojstva nisu kao svojstva stvorenjâ, gdje su kao dokaz navedene riječi Uzvišenog: ﴿لَيۡسَ كَمِثۡلِهِۦ شَيۡءٞۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ ١١﴾ **"Niko nije kao On! On sve čuje i sve vidi".**[2]

Ovo djelo je postalo jako poznato i tumačeno je mnogo puta od strane učenjaka približno petnaest puta[3] od kojih su skoro svi u rukopisu, izuzev dva tumačenja koje su uradili 'Ali el-Kari i El-Megisavi; ta dva djela su odštampana.

Djelo spominju sljedeći učenjaci u svojim djelima:

1- **Ibn en-Nedim** (u djelu: El-Fihrist, str. 256.)
2- **El-Bagdadi** (u djelima: El-Ferku bejne el-firak, str. 220; Usulu ed-din, str. 308.)
3- **Ebul-Muzaffer el-Isferaini** (u djelu: Kitabu et-tebsiri fid-din, str. 113-114.)
4- **'Ali ibn Muhammed el-Bezdevi** (u djelu: Kitabu usuli el-Bezdevi, kao i u djelu: Kešfu el-esrar, koje predstavlja tumačenje prethodnog djela, 1/7-8).
5- **Ibn-Tejmijje** (u djelu: Medžmu'u el-fetava, 5/46).
6- **Ibnul-Kajjim** (u djelu: Idžtima'u el-džujuši el-islamijjeti, str. 138.)

---

[1] En-Nisa, 164.

[2] Eš-Šura, 11.

[3] Pogledaj nazive ovih tumačenja u djelima: Kešfu ez-zunun (2/1287); Zebidi, Šerhul-Ihja' (2/3); Tarihu el-edebi el-'arebi (3/237); Tarihu et-turas (2/31).

7- **Ez-Zehebi** (u djelu: El-Muštebeh, 1/137).

8- **Ibn Ebil-'Izz** (u djelu: Šerhu 'akideti et-tahavijje, str. 3.)

9- **Ismail el-Bagdadi** (u djelu: Hidajetu el-'arifine, 2/495).

10- **El-Hadži Halife** (u djelu: Kešfu ez-zunun, 2/1287).

11- **Mahmud Šukri el-Alusi** (u djelu: Gajetu el-emani, 1/448).

OSVRT NA LANAC PRENOSILACA OVOG DJELA

Našao sam sened ovog djela u pisanom primjerku, sačuvanom u zbirci pod brojem 234, u biblioteci šejhul-islama 'Arifa Hikmeta u Medini. U tom senedu Nasr ibn Jahja prenosi od Ibn-Mukatila, on od 'Isama ibn Jusufa, on od Hammada ibn Ebu-Hanife, a on od svoga oca.

Sve prenosioce ćemo spomenuti pojedinačno:

1. Nasr ibn Jahja el-Belhi: učio je fikh od Ebu-Sulejmana el-Džuzdžanija. Od njega prenosi Ebu-Gajas el-Belhi. Umro je 268. h.g.[1]

2. Muhammed ibn Mukatil er-Razi: jedan od zagovornika racionalne fikhske škole; prednjačio je u fikhu. Prenosi od Sufjana ibn Ujejneta, Veki'a i Selema ibn el-Fadla. Od njega, pak, prenose Muhammed ibn Ejjub, Hamed ibn Hakim et-Tirmizi i El-Husejn ibn Ahmed. Ez-Zehebi o njemu kaže (u djelu: El-Mugni) da je bio nepouzdan (da'if) prenosilac. a u djelu El-Mizan kaže da je govoreno o njemu, ali se ne odbacuje. Umro je 248. h.g.[2]

---

[1] El-Dževahiru el-mudijje (3/546); El-Fevaidu el-behijje, str. 221. Nije spomenuto ništa o njegovoj vjerodostojnosti, a o njemu nisam našao ništa kod drugih mimo ova dva djela.

[2] El-Mugni fid-du'afa (2/635); Mizanu el-i'tidal (4/47); Lisanu el-mizan (5/388).

3. 'Isam ibn Jusuf el-Belhi:[1] prenosi od Sufijana i Šu'beta, a od njega prenose 'Abdus-Samed ibn Sulejman i drugi. Ibn-Sa'd o njemu kaže: "Bio je kod njih nepouzdan u hadisu". Ibn-'Adijj (u djelu: El-Kamil) kaže za njega: "Prenosi od Es-Sevrija i drugih hadise koje prenosi samo on i niko drugi, a El-Halili za njega kaže da je povjerljiv (saduq). Umro je 215. h.g."[2]

4. Hammad ibn (Ebu-Hanife) en-Nu'man ibn Sabit el-Kufi: Ibn-Hillikan o njemu kaže da je bio na mezhebu svoga oca i da je bio dobar i čestit. Spominje ga i Ibn Ebi-Hatim (u djelu: El-Džerhu vet-ta'dil), ne spominjući nikakve primjedbe na njegov račun. a spominje ga i Ibn-'Adijj (u djelu: El-Kamil) i kaže da ne poznaje od njega neku od ispravnih predaja. Ez-Zehebi (u djelu: El-Mizan) kaže za njega: "Ibn-'Adijj i drugi ga smatraju slabim prenosiocem zbog slabog pamćenja hadisa". Umro je 176. h.g.[3]

❁ ❁ ❁

2 - El-Fikhul-ekber[4], po rivajetu Ebu-Muti'a el-Belhija.

To je djelo u kojem Ebu-Hanife odgovara na pitanja svog učenika Ebu-Muti'a el-Belhija, koje se u potpunosti razlikuje od

[1] Njegovo ime se veže za poznati grad Belh u Horasanu; između njega i Tirmiza je 12 ferseha (mjera za dužinu). Također se za rijeku Džihon kaže Belh. v. Mu'džemu el-buldan (1/479-480); Merasidu el-ittila' (1/217).

[2] Ibn-'Adijj, El-Kamil (5/2008); Mizanu el-i'tidal (3/67); Lisanu el-mizan (4/168).

[3] El-Džerhu vet-ta'dil (3/149); Ibn-'Adijj, El-Kamil (2/669); Tarihu Bagdad (6/243); Vefejatu el-ea'jan (2/205); Mizanu el-i'tidal (1/590); Lisanu el-mizan (2/346).

[4] Ovo djelo je štampano pod naslovom El-Fikhul-ebsat, kako bi se razlikovalo od djela El-Fikhul-ekber, koje je opet preneseno predanjem Hammada ibn Ebi-Hanife. Uz to, ono nije poznato pod ovim imenom, osim kod nekih učenjaka hanefijskog mezheba koji su živjeli poslije. Među njima su – recimo i to – El-Bejadi, koji to spominje u djelu Išaratu el-meram, str. 28; Ez-Zebidi, koji to spominje u djelu Ittihafu es-sadeti el-muttekin (2/14). Njegovu predaju prenose:

onog prenesenog rivajetom Hammada ibn Ebu-Hanife, pošto se ovdje radi o detaljnim odgovorima na pitanja Ebu-Muti'a. S druge strane, u rivajetu od Hammada ibn Ebu-Hanife radi se o općenitom i jednostavnom izlaganju pitanja osnova vjere, gdje su korištene jednostavne i lahke rečenice. Međutim, njegova mišljenja, koja se spominju u ovom djelu, većinom se ne razlikuju od njegovih mišljenja spomenutih u drugim djelima koja se njemu pripisuju, s tim što je detaljnije obrađena tema vezana za kadâ i kader (određenje), kao i neka pitanja vezana za iman. Iz svega se zaključuje – a Allah opet najbolje zna – da direktni autor tog djela nije Ebu-Hanife, nego je to djelo njegovog učenika Ebu-Muti'a el-Belhija, u kojem je on sakupio mišljenja i riječi Ebu-Hanife.

Zbog toga Ez-Zehebi o Ebi Muti'u el-Belhiju kaže da je on autor djela El-Fikhul-ekber[1], što se može uzeti kao znak od njega kojim ukazuje da to djelo nije od djelâ koje je napisao imam, nego djelo njegovog učenika.

Isto to kaže i El-Leknevi: "Ebu-Muti' el-Belhi je jedan od drugova Ebu-Hanife i autor djela El-Fikhul-ekber".[2]

OSVRT NA LANAC PRENOSILACA OVOG DJELA

Pronašao sam sened ovog djela u jednom pisanom primjerku u biblioteci Daru el-kutub (u zbirci djela pod brojem 64-215),

Ibn-Tejmijje (u djelu: El-Hamevijje, koje je u sklopu njegovih djela Medžmu'u el-fetava, 5/46); Ibn-Kudame (u djelu: El-Uluvu, str. 116); Ibnul-Kajjim (u djelu: Idžtima'u el-džujuši el-islamijjeti); Zehebi (u djelu: El-'Uluvu, str. 101). Svi oni ga spominju pod imenom El-Fikhul-ekber. Ovo djelo je u Kairu proširio Muhammed Zahid el-Kevseri 1368. h.g., a štampano je i u Indiji sa tumačenjem od Muhammeda ibn Mahmuda el-Hanefija es-Semerkandija 1321. h.g. Ovo djelo je tumačeno i pod naslovom Nazmu ed-durer fi šerhil-fikhil-ekber, čiji je autor 'Ubejdullah el-Mufti. To djelo je štampano 1405. h.g.

[1] El-'Uluvu, str. 101.

[2] El-Fevaidu el-behijje, str. 68.

gdje se spominje predaja[1] prenesena lancem prenosilaca: Eš-Šejh Ebu-Bekr el-Kasani[2], El-'Ala' es-Semerkandi, Ebul-Mu'in en-Nesefi, Ebu-'Abdullah el-Husejn ibn 'Ali (poznat kao El-Fadl), Ebu-Malik Nasran ibn Nasr el-Hatli[3], Ebul-Hasen 'Ali ibn Ahmed el-Faris, Nasr ibn Jahja, Ebu-Muti' el-Hakem ibn 'Abdullah el-Belhi i imam Ebu-Hanife.

Kratak osvrt na svakog od ovih prenosilaca:

1. Ebu-Bekr ibn Mes'ud ibn Ahmed el-Kasani, 'Alaudin el-Kasani: autor djela Bedai'u es-sanai'. Učio je fikh kod 'Alaudina Muhammeda es-Semerkandija i oženio se njegovom kćerkom Fatimom, koja je također bila poznavalac fikha i fikhskih propisa. Tumačio je djelo Et-Tuhfe(t) od Es-Semerkandija – nazivajući to tumačenje El-Bedai'u – koje je ujedno bilo mehr za njegovu kćerku. Također, jedno od njegovih poznatijih djela je i: Es-Sultanu el-mubin fi usuli ed-din. Umro je 587. h.g.[4]

2. 'Alai es-Semerkandi: on je Muhammed ibn Ahmed ibn Ebi-Ahmed 'Alaudin es-Semerkandi. Učio je fikh kod Ebu-Mu'ina Mejmuna el-Mekhulija i Ebul-Jusra el-Bezdevija, a od

[1] Na ovaj lanac prenosilaca sam naišao povodom govora od El-Kevserija (u djelu: El-'Alimu vel-mute'alim, str. 6). Spominje ga i tumač djela El-Fikhul-ekber, 'Ubejdullah el-Mufti (u djelu: Nazmu ed-durer, str. 87-88).

[2] Dobio je nadimak po gradu Kasanu. To je jedan od većih gradova s početka Turkistana, koji se nalazi iza rijeke Sejhun i Eš-Šaš, čija je utvrda postavljena na ulaz u dolinu Ehsikt. v. Merasidu el-Ittila' (3/1143).

[3] U primjerku koji se čuva u Biblioteci Hikmet Arif stoji da Nasran ibn Nasr el-Hatli prenosi od El-Hasena ibn Alija ibnul-Husejna el-Gazzala, a on od Alija ibn Ahmeda el-Farisa.

[4] Tadžu et-teradžumi, str. 84-85. Pogledaj o njemu više u djelima: El-Dževahiru el-mudijje (14/25-28); El-Fevaidu el-behijje, str. 53; Taša Kubri Zade, Tabekatu el-fukaha, str. 102-103. U svim ovim djelima se ne spominje njegov stepen kao prenosioca hadisa.

njega su fikh učili Ebu-Bekr ibn Mes'ud el-Kasani i drugi. Nisam pronašao datum njegove smrti.[1]

3. Ebul-Mu'in en-Nesefi, Mejmun ibn Muhammed ibn Muhammed Mu'temid ibn Mekhul ibn Ebul-Fadl, Ebul-Mu'in en-Nesefi el-Mekhuli: Autor knjige Kitabu tebsireti el-edille i Et-Temhid li kavaidi et-tevhid. Umro je 508. h.g.[2]

4. Ebu-Abdullah El-Husein ibn 'Ali el-Elme'i el-Kašagiri,[3] vaiz: Ez-Zehebi kaže da mu neki pripisuju sklonost ka laganju, a Es-Sem'ani kaže: "Ugledan šejh i vaiz. Međutim, većina hadisa koje prenosi je nepouzdana. Pravo ime mu je El-Husejn, ali je poznat pod imenom El-Fadl. Autor je mnogih djela iz područja hadisa, čiji broj dostiže oko 120 knjiga; međutim, većinom se radi o sumnjivim i nepouzdanim hadisima. Prenosi hadise Ebu-'Abdullaha Muhammeda ibn 'Alija es-Surija i Muhammeda ibn Muhammeda el-Gejlana, a od njega prenosi Muhammed ibn Mahmud eš-Šudžai. Umro je nakon 484. h.g."[4]

5. Ebu-Malik Nasran ibn Nasr el-Hatli: Ez-Zehebi ga spominje (u djelu: El-Muštebeh) i kaže za njega da prenosi El-Fikhul-ekber od 'Alija ibnul-Husejna el-Gazzala, a od njega prenosi Ebu-'Abdullah el-Husejn el-Kašagiri.

6. Ebul-Hasen 'Ali ibn Ahmed el-Faris: nisam našao ništa o njemu.

---

[1] Tadžu et-teradžumi, str. 60; El-Dževahiru el-mudijje (3/18); El-Fevaidu el-behijje, str. 216; Tabekatu el-fukaha, str. 95. Ni u jednom od ovih djela se ne spominje ocjena po pitanju prenošenja hadisa.

[2] Tadžu et-teradžumi, str. 78; El-Dževahiru el-mudijje (3/527); El-Fevaidu el-behijje, str. 216. Ni u jednom od ovih djela se ne spominje ocjena po pitanju prenošenja hadisa.

[3] Dobio je nadimak po naselju u blizini Samarkanda. v. Merasidu el-ittila'i (3/1143).

[4] El-Ensab (11/22); El-Lubab fi tehzibi el-ensab (3/76); El-Mizan (1/544); Lisanu el-mizan (2/305-306).

7. Nasr ibn Jahja (već je bilo riječi o njemu na stranici 54).

8. El-Hakem ibn 'Abdullah ibn Muslim, Ebu-Muti' el-Belhi el-Hurasani:[1] jedan je od učenika Ebu-Hanife. Prenosi od Hišama ibn Hasana i Ibn-'Avna, a od njega prenose Ahmed ibn Meni' i Hallad ibn Eslem es-Saffar. Umro je 199. h.g. Ibn-Me'in o njemu kaže da nije od onih od kojih se prenosi, a Ahmed ibn Hanbel je rekao da nije potrebno od njega prenositi nešto. Ebu-Davud kaže za njega da je sljedbenik džehmijskog pravca i da se njegovi hadisi ne prenose. Ebu-Hatim kaže da je bio *murdžija* i slab (da'if) prenosilac i da su ga El-Buhari i En-Nesai okarakterizirali tako. Ibn-Hibban o njemu kaže da je bio jedan od predstavnika murdžija, od onih koji su mrzili sunnet, pravac ehlis-sunneta i njegove pobornike. Ibn-'Adijj kaže da je njegova slabost kao prenosioca jasna, a hadisi koje on prenosi uglavnom niko drugi ne prenosi. Ez-Zehebi i Ibn-Hadžer kažu i prenose da je Ibn el-Mubarek cijenio i poštovao ovog čovjeka zbog njegove vjere i njegovog znanja.[2]

Kažem: Ovaj njegov govor da ga je cijenio zbog njegove vjere znači zbog njegove pobožnosti i skromnosti; njegovo znanje se odnosi vjerovatno na fikh, jer su učenjaci složni u tome da hadisi koje on prenosi ne mogu biti dokaz, pošto je osumnjičen za laž. Čak je Ebu-Hatim smatrao njegove hadise lažnim, a i ostali su ga smatrali slabim prenosiocem. Prema tome, na njega i njemu slične nije se moguće pouzdati. Zbog toga nisam ni prihvatao ono što se u njegovoj knjizi nalazi, osim u onim stvarima koje su bile u suprotnosti sa njegovim novotarijama (kada je riječ o

[1] Ovaj nadimak je dobio po Horosanu, a to je područje Iraka u pravcu Indije. Od poznatih gradova tog područja su Nisabur, Herat, Belh, Talkan, Nisa i Serhas.

[2] Tarih Ibn-Me'in (4/356); En-Nesai, Ed-Du'afa vel-metrukin, str. 259; Ibn-Hibban, El-Medžruhin (1/250); El-Džerhu vet-ta'dil (3/122); Ibn-'Adijj, El-Kamil (2/631); El-Mizan (1/574); El-Lisan (2/334).

akidi džehmija i irdža'u), ili u onome za šta sam našao dokaz u drugim djelima Ebu-Hanife, ili u onome što *ehlis-sunet* vjeruje u vezi sa akidetom Ebu-Hanife i njegovog druga – a što bilježi Et-Tahavi, donoseći uz to valjan dokaz.

❁ ❁ ❁

3. El-'alimu vel-mute'allim

To je djelo u kojem imam odgovara na pitanja Ebu-Mukatila Hafsa ibn Seleme es-Semerkandija.

Djelo je započeto sa napomenom o važnosti znanja i rada (djela), govoreći da djelo slijedi znanje i da je znanje uz mala djela vrednije od neznanja uz koje dolaze mnoga djela.

Zatim je spomenuo važnost spoznaje 'ilmul-kelama, pa je objasnio značenje pojmova pravda i nasilje, a poslije je spomenuo mišljenje nekih sekti kada je riječ o negiranju imana onome koji čini blud.

Nakon toga je ukazao na razliku između pojmova "Šerijat" i "Ed-Din" (vjera), uz konstataciju da je "Ed-Din" zapravo "Et-Tevhid". a "Et-Tevhid" je jedan, i njega je Allah ostavio u oporuku poslanicima: da njemu pozivaju. Nakon toga je objasnio svoj mezheb (pravac) kada je riječ o shvatanju imana i pitanju da li je on povezan sa djelima.

Ovo djelo se ističe nad ostalim djelima, koja se pripisuju imamu, u stvarima koje se ne slažu sa onim što se od njega prenosi o pitanju akideta. Od tih stvari su:

1. Veličanje *'Ilmul-kelama* kao nauke i objašnjenje neophodnosti njegove spoznaje.[1]

[1] Ovo je u suprotnosti sa onim što se od njega prenosi, jer je poznato da je on krajem svoga života zabranjivao učenje *'ilmul-kelama*, kao i raspravâ u vjeri. Pogledaj o ovome opširnije u drugom poglavlju ove knjige, u njegovom prvom dijelu.

2. Korištenje analogije u pitanjima akideta.[1]
3. Njegova izjava o pravom irdža'u, kada je rekao: "Ko vjeruje u srcu – pa makar to ne potvrdio jezikom – on je vjernik kod Allaha".[2]
4. Njegova navodna izjava da je irdža' porijeklom od meleka.[3]

Da se primijetiti – a Allah najbolje zna – da ovo djelo nije od djelâ imama Ebu-Hanife. Ono je porijeklom od njegovog učenika Ebu-Mukatila Hafsa ibn Selema es-Semerkandija. i zbog toga Es-Sulejmani o njemu kaže (kada ga spominje u djelu: El-Lisan): "Autor je djela El-'Alimu vel-mute'allim i jedan od onih koji su skloni krivotvorenju hadisâ". Ovo je potvrdio i hafiz Ibn-Hadžer[4], što pokazuje da djelo El-'Alimu vel-mute'allim nije djelo čiji je autor imam Ebu-Hanife, nego je to jedno od djela Ebu-Mukatila.

- Treba napomenuti da je djelo El-'Alimu vel-mute'allim od onih djela u kojima učenik svome učitelju postavlja pitanja iz raznih oblasti. Ta pitanja i odgovore na njih piše učenik, a njemu se pripisuje i djelo; takav je primjer pitanja koje je El-Adžurri postavljao Ebu-Davudu, El-Berkani Ed-Darekutniju ili Ebu-Davud imamu Ahmedu. Kao što nije primjereno pripisivati ta djela učiteljima (šejhovima) – kao, na primjer, da kažemo da su pitanja Ebu-Davuda djelo imama Ahmeda – također nije primjereno pripisivati pitanja koja se navode u djelu El-'Alimu vel-mute'allim imamu Ebu-Hanifi; jer, nema sumnje da je autor ovog djela, Ebu-Mukatil es-Semerkandi, poznat po lažnim i nepouzdanim hadisima. Zbog toga treba biti oprezan kada je riječ o ovom djelu, tako da

[1] Pogledaj stranice 15 i 18.
[2] Pogledaj stranice: 10, 13, 22.
[3] Pogledaj stranicu 22.
[4] Lisanu el-mizan (2/323).

ne treba prihvatati ono što nema potvrde u drugim djelima koja govore o akidetu Ebu-Hanife.

Djelo su spomenuli sljedeći autori u svojim djelima:

1- **Ibn en-Nedim** (u djelu: El-Fihrist, str. 256.)
2- **'Ali ibn Muhammed el-Bezdevi** (u djelu: Kenzul-vusul ila ma'rifeti el-usul, 1/8).
3- **'Alaudin ibn 'Abdul-'Aziz el-Buhari** (u djelu: Kešfu el-esrar, 1/8).
4- **Ebul-Muzaffer el-Isferaini** (u djelu: Et-Tebsir, str. 113.)
5- **El-Bejjadi** (u djelu: Išaratu el-meram, str. 21.)
6- **Ez-Zebidi** (u djelu: Ittihafu es-sadeti el-muttekin, 2/14).
7- **Taš Kubri Zade** (u djelu: Miftahu es-se'ade, 2/203).
8- **Isma'il el-Bagdadi** (u djelu: Hidajetu el-'arifin, 2/495).
9- **Hadždži Halifa** (u djelu: Kešfu ez-zunun, 2/1437).

OSVRT NA LANAC PRENOSILACA OVOG DJELA

Naišao sam na *sened* djela u dva primjerka ovog djela:

- **Prvi primjerak** koji se čuva u Biblioteci Darul-kutubi el-misrijje (pod brojem 34147). U tom primjerku se navodi *sened*[1] u kome se spominju sljedeći prenosioci:

- Eš-Šejh Ebul-Hasen 'Alij ibn Halil ed-Dimiški, prenosi od:
- Ebul-Hasena Burhanudina 'Ali ibnul-Hasen el-Belhija, a on od:
- Ebul-Mu'ina en-Nesefija, a on od:
- svoga oca Muhammeda en-Nesefija, a on od:

[1] Na ovaj lanac prenosilaca sam naišao posredstvom predgovora El-Kevserija na ovo djelo, str. 5.

- 'Abdul-Kerima ibn Musa el-Bezdevija en-Nesefija, a on od:
- Ebu-Mensura el-Maturidija, a on od:
- Ebu-Bekra Ahmeda ibn Ishaka el-Džuzdžanija, a on od:
- Ebu-Sulejmana Musaa ibn Sulejmana el-Džuzdžanija, a on od:
- Muhammeda ibn Mukatila er-Razija, a njih dvojica od:
- Ebu-Muti'a El-Hakema ibn 'Abdullaha i od Ebu-'Ismeta 'Isama ibn Jusufa el-Belhija, a njih dvojica od:
- Ebu-Mukatila Hafsa ibn Selema es-Semerkandija, koji prenosi od Ebu-Hanife.

Osvrnut ćemo se ukratko na svakog od ovih prenosilaca:

1- 'Ali ibn Halil ibnul-Husejn ed-Dimiški Ebul-Hasen: poznat kao Ibn-Kadi el-'Askeri, književnik i fakih. Rođen je u Damasku 608. h.g., a umro 651. h.g. Autor je djela Šerhu el-džami'i el-kebir.[1]

2- 'Ali ibnul-Hasen ibn Muhammed ibn Ebi-Dža'fer, Ebul-Hasen, poznat kao El-Burhan el-Belhi: Ez-Zehebi o njemu kaže: "Bio je skroman, odrekao se dunjaluka. On je ukinuo u Halebu, prilikom učenja ezana, riječi: Hajje 'ala hajril-'amel, a El-Leknevi kaže da je bio stručan u naukama: Fikhu i Usulu fikhu. Doselio se u Damask i tu podučavao. Umro je 548. h.g.[2]

3- Ebul-Mu'in en-Nesefi: Već je spomenut na str. 55.

4- Muhammed en-Nesefi (Nisam našao ništa o njegovoj biografiji).

5- 'Abdul-Kerim ibn Musa ibn Isa el-Bezdevi en-Nesefi: dobio je ime po mjestu Bezd, koje je udaljeno šest fersaha od

[1] Tadž.u et-teradžumi, str. 43; El-Dževahiru el-mudijje (2/568).

[2] Ez-Zehebi, El-'Iberu (3/6); El-Fevaidu el-behijje, str. 120-121.

Nesefa[1]. Djed Fahrul-islama el-Bezdevija. Učio je fikh kod Ebu-Mensura el-Maturidija. Umro je 390. h.g.[2]

6- Ebu-Mensur Muhammed ibn Muhammed ibn Mahmud el-Maturidi: dobio je ime po mjestu Maturid,[3] a ono je mjesto u Samarkandu[4]. Začetnik maturidijskog mezheba u akidetu. Učio je fikh kod Ebu-Bekra Ahmeda el-Džuzdžanija i Ebu-Nasra Ahmeda ibnul-Abasa el-'Ijada, a od njega su fikh učili Ishak ibn Muhammed es-Semerkandi, Ebu-Muhammed 'Abdul-Kerim ibn Musa el-Bezdevi i drugi. Autor je djela: Kitabu et-tevhid, Te'vilatu el-Kur'an i drugih. Umro je 333. h.g., devet godina nakon smrti Ebul-Hasena el-Eš'arija.[5]

7- Ahmed ibn Ishak Ebu-Bekr el-Džuzdžani: dobio je ime po mjestu Džuzdžan.[6] Učio je fikh kod Ebu-Sulejmana el-Džuzdžanija. El-Kureši, autor knjige El-Dževahiru el-mudijje, o njemu kaže: "Bio je od onih koji su spojili znanje iz osnova fikha i fikha (usuli fikha i fikha), a bio je jako učen u raznim naukama. Autor je djela: El-Ferk vet-temjiz, Kitabu et-tevbe i drugih". Nisam našao datum njegove smrti.[7]

---

[1] Nesef, grad koji se nalazi između Džejhuna i Semerkanda. v. Mu'džemu el-buldan (5/285).

[2] El-Dževahiru el-mudijje (2/458); El-Fevaidu el-behijje, str. 101.

[3] Maturid je malo mjesto (mahala) u gradu Samarkandu. Za to mjesto se veže ličnost Ebu-Mensura el-Maturidija, koji je bio imam sljedbenika hanefijskog fikhskog mezheba maturidijskog akaidskog pravca. v. El-Ensab (12/2); El-Lubab (3/140); El-Fevaidu el-behijje, str. 195.

[4] Samarkand, jedan od većih gradova Horosana. Nedavno je proglašen samostalnim gradom, čime je izašao iz okvira boljševičke Rusije. v. Mu'džemu el-buldan (3/246); Mu'džemu ma istua'džime (3/754); Merasidu el-ittila (2/736).

[5] Tadžu et-teradžum, str. 59; El-Dževahiru el-mudijje (3/360); El-Fevaidu el-behijje, str. 195.

[6] Džuzdžan je područje u Horosanu između Mervu er-Ruza i Belha. Od poznatijih gradova su El-Enbar i Farijab. v. Mu'džemu el-buldan (2/182).

[7] El-Dževahiru el-mudijje (1/144); El-Fevaidu el-behijje, str. 14.

8- Ebu-Sulejman Musa ibn Sulejman el-Džuzdžani. Slušao je od 'Abdullaha ibn el-Mubareka, Ebu-Jusufa Ja'kuba ibn Ibrahima el-Ensarija i Muhammeda ibn Hasena eš-Šejbanija, a od njega prenose 'Abdullah ibn Hasen el-Hašimi i Ahmed ibn Muhammed el-Burti. El-Hatib o njemu kaže: "Bio je fakih, poznavalac racionalnog mezheba u fikhu; kada je riječ o Kur'anu, zastupao je mezheb ehlis-sunneta". a Ibn Ebi-Hatim kaže da je smatrao nevjernicima one koji su zastupali mišljenje da je Kur'an stvoren. i kaže dalje: "Moj otac je pisao slušajući i prenoseći od njega, a kada bi ga neko o njemu upitao, rekao bi da je bio sljedbenik racionalizma; kao prenosilac je bio povjerljiv (saduq)".[1]

9- Muhammed ibn Mukatil er-Razi.[2]

10- Ebu-Muti' El-Hakem ibn 'Abdullah.[3]

11- Ebu-'Ismet 'Isam ibn Jusuf el-Belhi.[4]

12- Hafs ibn Selem Ebu-Mukatil es-Semerkandi: Prenosi od Hišama ibn 'Urveta, a od njega prenosi 'Atik ibn Muhammed. Es-Sulejmani o njemu kaže: "Autor je djela El-'Alimu vel-mute'allim, a jedan je od onih koji su bili skloni izmišljanju hadisa".[5]

El-Hakim kaže: "Prenosio je od 'Ubejdullaha ibn Omera, Ejjuba, Mis'ara i drugih apokrifne hadise. a Veki' ibnul-Džerrah u Kufi ga je smatrao sklonim laganju".[6]

Kutejbe ga je jako kritizirao i smatrao ga lošim prenosiocem, govoreći da ne zna šta prenosi.[7]

---

1 El-Džerhu vet-ta'dilu (8/145); Tarihu Bagdad (13/36-37).

2 Već je spomenut na stranici 54.

3 Već je spomenut na stranici 40.

4 Već je spomenut na stranici 54.

5 El-Mizan (1/558); El-Lisan (2/323).

6 El-Medhal iles-Sahih, str. 130-131.

7 Ibn-Hibban, El-Medžruhin (1/256); El-Mizan (1/557); El-Lisan (2/322).

El-Džuzdžani kaže: "Čuo sam da je Ebu-Mukatil za lijep govor izmišljao sened (da izgleda kao hadis)".[1], a Ebu-Nu'ajm tvrdi da je prenosio od Ejjuba Es-Sihtijanija, 'Ubejdullaha ibn Omera i Mis'ara, hadise okvalificirane kao nepouzdane (munker). Veki' ga nije prihvatao kao prenosioca i smatrao ga je lašcem.[2]

'Abdur-Rahman ibn Mehdi kaže: "Tako mi Allaha! Prenositi od njega nije dozvoljeno!"[3]

Ibn-Redžeb spominje da je El-Džarud es-Sulemi rekao: "Bili smo kod Mu'avije (Ed-Darira) pa mu je spomenut neki hadis kojeg prenosi Ebu-Mukatil od Sufjana es-Sevrija, preko El-E'ameša, a on od Ebu-Zabjana, da je upitan Alija, radijallahu 'anhu, o uzimanju pčelinjaka pa je rekao: "Nije problem, jer je on na stepenu morskog ulova". Ebu-Mu'avija je nakon toga rekao: "Ne kažem da je vaš prenosilac lažov, ali ovo je lažni hadis".[4]

Kažem: Dovoljno je reći da je taj čovjek bio poznat po svom ibadetu, ali mu znanje nije bila najbolja strana.

Ibn el-Mubarek kaže: "Ugledajte se na Ebu-Mukatila kada je riječ o ibadetu, i to vam je od njega dovoljno".[5] Ibrahim ibn Tahman kaže: "Od njega uzmite ibadet – i to je sve".[6]

Kažem: Poznato je, prema mišljenju učenjakâ, da ljudi potpuno posvećeni ibadetu obično bivaju nemarni prema pitanjima nauke o hadisu. Sve je to zbog njihove zauzetosti obavljanjem mnogobrojnih nafila, što je dovodilo do zanemarivanja traženja znanja i njegovog proučavanja.

---

1 El-Lisan (2/323).
2 Ed-Du'afa, str. 57.
3 El-Medžruhin (1/256).
4 Šerhu 'ileli et-Tirmizi (1/79).
5 Ibn-Hibban, El-Medžruhin (1/256).
6 El-Mizan (1/557); El-Lisan (2/322).

U predgovoru svoga Sahiha[1], Muslim prenosi rivajet od Muhammeda ibn Jahjaa ibn Se'ida el-Katana, a on od svoga oca, da je rekao kako pobožni ljudi najviše griješe kada je riječ o Hadisu kao nauci.

Ibn-Mehdi kaže da je upitao Mejseru ibn 'Abdurabbihi o jednoj od njegovih predaja i njenom senedu, pa je rekao: "Ja sam je izmislio kako bi podstakao ljude na tu stvar".[2]

El-Hafiz Ibn-Munde kaže: "Ako u nekom od hadisa vidiš da prenosilac kaže: "Pričao nam je jedan pobožan i skroman čovjek", operi ruke od njega".[3]

Ovome se može dodati to da Ebu-Mukatil nije pridavao pažnju svojim knjigama niti ih je čuvao. Prenosi Ibn-'Adijj hadis koji govori o osinjaku *rivajetom* u kojem Kutejbe ibn Se'id prenosi od Ebi-Mukatila njegovim *senedom.* Zbog toga mu je Kutejbe rekao da je to izmišljena, mevdu-predaja. On mu odgovori da o tome govori jedno čitavo poglavlje u njegovoj knjizi, pa kako može reći da je izmišljena. a Kutejbe mu odgovori: "Da! Lažno su je (tu predaju) svrstali u tvoju knjigu".[4]

Od onoga što govori o veličini njegove nepažnje, kada je riječ o ovom pitanju, jeste predaja koju bilježi Et-Tirmizi (u djelu: El-'Ilelu es-sagir). U tom djelu se, naime, spominje predaja u kojoj se kaže: "Obavijestio me je Musa ibn Hizzam da je čuo Saliha ibn 'Abdullaha kako kaže: "Bili smo kod Ebu-Mukatila es-Semerkandija, pa je počeo da nam spominje neke predaje od 'Avna ibn Ebi-Šedada. Bilo je riječi o dužim predajama – kao što su oporuka Lukmana, ubistvo Se'ida ibn Džubejra i predaje njima slične – pa mu je njegov bratić rekao: "O, amidža! Ne

[1] Sahihu Muslim (1/17).
[2] Ibn-Hibban, El-Medžruhin (1/64).
[3] Ibn-Redžeb, Šerhu 'ileli et-Tirmizi, str. 115.
[4] El-Kamil fid-du'afa (2/800).

reci "pričao nam je", jer ti nisi od njega lično čuo ove stvari", a on mu odgovori da je to samo lijep govor.[1]

Kažem: Sened ove priče je ispravan, što ukazuje na nedostatak suzdržljivosti kada je riječ o ovakvom načinu prenošenja. Ovo je stanje Ebu-Mukatila, a ocjenu toga su dali učenjaci. i zbog toga se kod ovakvih slučajeva ne prihvata kako hadis tako ni neka druga predaja. Izuzetak od ovakve ocjene njegovog stanja čini El-Halili, kada za njega kaže da je poznat po iskrenosti, ali ipak od njega nisu zabilježene predaje u vjerodostojnim (sahih) zbirkama (Buhari).[2]

- **Sened drugog primjerka** sam našao u djelu: Menakibu Ebi-Hanife.[3] To je djelo od El-Mekkija, a u njemu se spominju sljedeći prenosioci:

- El-Muvefak el-Mekki, prenosi od:
- Ebu-Hafsa Omera ibn Muhammeda en-Nesefija, a on od:
- Ebu-'Alija el-Hasena ibn Abdul-Melika en-Nesefija, a on od:
- imama Dža'fera ibn Muhammeda el-Mustagfirija en-Nesefija, on od:
- Ebu-Omera i Muhammeda en-Nesefija, a oni od:
- imama Ebu-Muhammeda el-Harisija el-Buharija, a on od:
- Muhammeda ibn Jezida, a on od:
- El-Hasena ibn Saliha, a on od:

---

[1] 'Ilelu et-Tirmizi (u sklopu njegovog Sunena, 5/743). v. Ibn-Redžeb, Šerhu 'Ileli et-Tirmizi, str. 79.

[2] El-Halili, El-Iršad (3/975).

[3] El-Mekki, Menakibu Ebi-Hanife (1/84, 97). v. El-Kevseri, uvod u djelo El-'Alim vel-mute'allim, str. 4.

- Ebu-Mukatila, koji prenosi od Ebu-Hanife.

Kratak osvrt na prenosioce u ovom senedu:

1. El-Muvefak ibn Ahmed ibn Muhammed el-Mekki, Ebul-Muejjed: El-Fasi o njemu kaže: "Jako poznat učenjak, hatib Havarizma; bio je književnik i rječit govornik. Dugo vremena j bio hatib u Havarizmu"[1]. Umro je 568. h.g.[2]

2. Ebu-Hafs Omer ibn Muhammed ibn Isma'il en-Nesefi, zatim es-Semerkandi: Es-Sem'ani o njemu kaže: "Bio je vrijedan i precizan imam. Pisao je iz područja Hadisa i Tefsira (...) Kada sam posjetio Samarkand,[3] iznajmio sam nekoliko njegovih djela. Čitajući ta djela, uvidio sam dosta stvari i stavova koji su prelazili granice. Shvatio sam da je bio jedan od onih koji su voljeli hadis, ali nisu počašćeni njegovim ispravnim shvatanjem". a Ez-Zehebi za njega kaže da je imao mnogo grešaka. Umro je 537. h.g.[4]

3. El-Hasen ibn 'Abdul-Melik en-Nesefi: u Et-Tabekatu es-senijje stoji: El-Hasen ibn 'Abdullah en-Nesefi, Ebu-'Ali, kadija. Učio je kod Ebu-'Abbasa Dža'fera ibn Muhammeda el-Mustagfirija. Nisam naišao na datum njegove smrti.[5]

4. Dža'fer ibn Muhammed ibnul-Mu'atez en-Nesefi el-Mustagfiri: Ez-Zehebi o njemu kaže: "Bio je jako poznat kao hafiz i kao muhaddis, Ebul-'Abbas... Autor mnogih djela... Kao prenosilac bio je povjerljiv (saduq), ali je prenosio izmišljene hadise u nekim poglavljima svojih djela, ne ukazujući na njihovu

[1] Havarizm. Jakut kaže da se to ime ne odnosi na grad nego na pokrajinu (područje), a najveće naselje se danas naziva El-Durdžanijje. v. Mu'džemu el-buldan (2/395).

[2] El-'Akdu es-semin (7/310); El-Dževahiru el-mudijje (3/523).

[3] Samarkand. Poznati grad u području preko rijeke (Sihun): govori se da ga je sagradio Zulkarnejn. v. Mu'džemu el-buldan (3/452).

[4] El-'Iber (4/452); Lisanu el-mizan (4/327).

[5] El-Dževahiru el-mudijje (2/68); Et-Tabekatu es-senijje (3/74).

slabost". Prenosio je od Zahira ibn Ahmeda es-Serhasija i Ibrahima ibn Lukmana, a od njega prenose El-Hasen ibn Ahmed es-Semerkandi i drugi. Umro je 432. h.g.[1]

5. Ebu-Omer i Muhammed en-Nesefi. Što se tiče Ebu-Omera, nisam pronašao o kome se radi, a Muhammed en-Nesefi je vjerovatno Muhammed ibn Ahmed ibn Mahmud Ebu-Dža'fer en-Nesefi, kadija. Es-Safedi kaže o njemu: "Bio je od prvaka u fikhu; napisao je komentar na zapis o razilaženjima. Bio je skroman, pobožan, bogobojazan, blag, siromašan i umjeren". Prenosio je od Ebu-Bekra Ahmeda ibn 'Alija el-Džassasa er-Razija i 'Ubejdullaha el-Bezzaza el-Bagdadija, a od njega prenose Ebu-Hadžib el-Istrabazi i Ebu-Nasr eš-Širazi. Umro je 414. h.g[2]

6. Ebu-Muhammed 'Abdullah ibn Ja'kub el-Harisi el-Buhari, fakih. Ibnul-Dževzi kaže da je Ebu-Se'id er-Ravvas za njega rekao da je bio osumnjičen za izmišljanje hadisa, a Ahmed es-Sulejmani kaže da je pripisivao *sened* nekom drugom hadisu i obrnuto; što je jedan od oblika krivotvorenja hadisa. Hamza es-Sehmi kaže da je upitao Ebu-Zur'u er-Razija o njemu, pa mu je odgovorio da je to loš (da'if) prenosilac. a El-Hatib o njemu bilježi da je kod sebe imao čudnih, rijetkih i neprovjerenih stvari i da nije dostigao stepen onoga čije riječi predstavljaju dokaz. On je sakupio zbirku hadisa od imama Ebu-Hanife. Umro je 345. h.g.[3]

7. Muhammed ibn Jezid: nisam našao ništa opširnije o njemu.

---

[1] Tezkiretu el-huffaz (3/1102); El-'Iber (2/266); Šezeratu ez-zeheb (3/249).

[2] El-Vafi bil-vefajat (2/74); El-Muntezam (8/15); En-Nudžumu ez-zahire (4/259).

[3] Ibnul-Dževzi, Ed-Du'afa (2/141); Tarihu Bagdad (10/126); Mizanu el-i'tidal (2/496-497); Lisanu el-mizan (3/348-349); El-Mugni fid-du'afa (1/355).

9. El-Hasen ibn Salih: vjerovatno je to El-Hasen ibn Salih ibn Haj el-Hamdani es-Sevri. Ibn-Hadžer kaže o njemu: "Vjerodostojan je prenosilac (siqat); fakih, pobožnjak. Bio je optužen za ši'izam. Pripadao je sedmoj generaciji. Umro je 199. h.g., a rođen je 100. h.g."[1]

10. Ebu-Mukatil: o njemu je već bilo govora na stranici 58.

❁ ❁ ❁

4 – Risaletul-imam Ebi-Hanife ila Osman el-Betti[2]

Ovo je malo djelo, za koje se kaže da ga je imam Ebu-Hanife napisao kao pismo kadiji u Basri, Osmanu el-Bettiju, kao odgovor na njegovo pismo koje mu je napisao kada je čuo da imam zastupa mišljenje murdžija. Naime, Osman el-Betti se jako rastužio kada je to čuo, pa mu je Ebu-Hanife napisao pismo u kojem poriče bilo kakvu vezu sa mišljenjem murdžija.

Učenjaci koji u svojim djelima spominju ovog djelo:

1- Ibn en-Nedim (u djelu: El-Fihrist, str. 256.)

2- 'Ali ibn Muhammed el-Bezdevi (u djelu: Kenzu el-usul, 1/8).

3- 'Alaudin 'Abdul-'Aziz ibn Ahmed el-Buhari (u djelu: Kešfu el-esrar, 1/8).

4- Ebul-Muzaffer el-Isferaini (u djelu: Et-Tebsiru fid-din, str. 114.)

5- El-Bejjadi (u djelu: Išaratu el-meram, str. 21.)

---

[1] Takribu et-tehzib (1/167); Tehzibu et-tehzib (2/285).

[2] Osman ibn Muslim el-Betti: bavio se trgovinom ogrtača napravljenih od grubljeg platna (El-Betut), po čemu je i dobio nadimak. Ibn-Hadžer o njemu kaže: "Povjerljiv prenosilac (saduq). Bio je kritiziran zbog davanja fetvi na osnovu mišljenja. Pripada petoj generaciji. Umro je 143. h.g." v. Takribu et-tehzib (2/14); Tehzibu et-tehzib (7/153); Ez-Zehebi, Sijeru e'alamin-nubela (6/148).

6- Ez-Zebidi (u djelu: Ittihafu es-sadeti el-muttekin, 2/13-14).

7- Isma'il el-Bagdadi (u djelu: Hidajetu el-'arifin, 2/495).

8- Hadždži Halifa (u djelu: Kešfu ez-zunun, 1/842).

OSVRT NA SENED OVOG DJELA:

Naišao sam na *sened* ovog djela u pisanom primjerku koji se čuva u Biblioteci šejhul-islama 'Arifa Hikmeta, u Medini (pod brojem 232). U tom senedu se spominju sljedeći prenosioci:

- Husamudin Husejn ibn 'Ali ibnul-Hadždžadž es-Signaki, koji prenosi od:
- Hafizudina Muhammeda ibn Nasra el-Buharija, a on od:
- Šemsu el-eime Muhammeda ibn Muhammeda ibn 'Abdus-Settara el-Kerderija, a on od:
- Burhanudina el-Mergijanija, a on od:
- Dijaudina ibnul-Husejna ibn Nasrudina en-Nusuhija, a on od:
- 'Alaudina Ebu-Bekra Muhammeda Ahmeda es-Semerkandija, a on od:
- Ebul-Mu'ina en-Nesefija, a on od:
- Ebu-Zekerijjaa Jahja ibn Matarrefa el-Belhija, a on od:
- Ebu-Saliha Muhammeda ibnul-Husejna es-Semerkandija, a on od:
- Ebu-Se'ida Muhammeda ibn Bekra el-Bustija, a on od:
- Ebul-Hasena Alija ibn Ahmeda el-Farisa, a on od:
- Nasra ibn Jahjaa el-Belhija, a on od:
- Muhammeda ibn Semaa et-Temimija, a on od:
- Ebu-Jusufa, koji prenosi od Ebu-Hanife.

Kratak osvrt na prenosioce u ovom *senedu*:

1- El-Husejn ibn 'Ali ibn Hadždžadž ibn 'Ali, Husamudin es-Signaki: nosi ime po mjestu Signak u Turkistanu. Učio je fikh kod Muhameda ibn Muhammeda ibn Nasra el-Buharija, a od njega je fikh učio Dželaludin el-Kerlani. Od njegovih djela su: En-Nihaje fi šerhi el-hidaje i El-Kafi, koje predstavlja tumačenje djela: Usulu el-Bezdevi. Također je autor djela Et-Tesdid fi šerhi et-temhid, koje predstavlja tumačenje djela od Ebul-'Mu'ina en-Nesefija.[1]

2- Hafizudin Muhammed ibn Muhammed ibn Nasr el-Buhari, Ebul-Fadl: rođen je krajem 615. h.g. u Buhari[2]. Učio je fikh od Muhammeda ibn 'Abdus-Settara el-Kerderija i Muhammeda ibnul-Hasena et-Tahirija, a od njega su učili 'Ubejdullah ibn Ibrahim el-Mahbubi i Ebul-'Ala el-Buhari. Umro je 693. h.g.[3]

3- Muhammed ibn 'Abdus-Settar ibn Muhammed el-Mi'madi el-Kerderi: nosi ime po mjestu Kerder u području Havarizma. Ez-Zehebi o njemu kaže, kao što stoji u djelu En-Nudžumu ez-zahira: "Bio je učitelj i imam. Dolazili su mu sa raznih strana kako bi učili od njega; isticao se u znanju i postojanosti u raznim naukama. Preuzeo je vođstvo hanefija u svoje doba". Umro je 642. h.g.[4]

---

[1] El-Fevaidu el-behijje, str. 62; Ed-Dureru el-kamine (2/147); Bugjetu el-vu'ati (1/537); Taš Kubri Zade, Et-Tabekat, str. 119; Kešfu ez-zunun (1/112, 403, 484).

[2] Buhara je jedan od većih gradova iza rijeke. Osvojio ju je Kutejbe ibn Muslim. Jakut kaže da mu nije poznato po čemu je ovaj grad dobio ime, a radi se o drevnom gradu sa mnogo vrtova i voćnjaka. v. Mu'džemu el-buldan (1/3253).

[3] El-Dževahiru el-mudijje (3/337); El-Fevaidu el-behijje, str. 199-200.

[4] En-Nudžumu ez-zahira (6/351); El-Vafi bil-vefajat (3/254); Tadžu et-teradžumi, str. 64.

4- 'Ali ibn Ebi-Bekr ibn 'Abdul-Dželil el-Fergani, Burhanudin el-Merginani: nosi ime po gradu Merginan u oblasti Fergane[1]. El-Kureši o njemu kaže: "Bio je istaknuti učenjak i istraživač. Autor je djela El-Hidaje. Ljudi njegovog vremena su mu priznavali prvenstvo u znanju". Učio je fikh od Omera ibn Muhammeda en-Nesefija, Husamudina Omera ibn 'Abdul-'Aziza ibn Mazeta i drugih, a od njega je učio Muhammed ibn 'Abdus-Settar el-Kerderi. Umro je 593. h.g.[2]

5- Dijaudin Muhammed ibnul-Husejn ibn Nasir ibn 'Abdul-'Aziz en-Nusuhi: nosi ime po mjestu Nusuh iz područja Fergane. Učio je fikh od imama 'Alaudina Ebu-Bekra Muhammeda ibn Ahmeda es-Semerkandija, a od njega je učio 'Ali el-Fergani koji je rekao: "Dao mi je usmenu *idžazu* u Mervu, za sve ono što je on lično čuo, 545. h.g."[3]

6- 'Alaudin Ebu-Bekr Muhammed ibn Ahmed es-Semerkandi: o njemu je bilo govora na strani 55.

7- Ebul-Mu'in en-Nesefi: o njemu je bilo govora na strani 55.

8- Jahja ibn Matarraf el-Belhi: nisam pronašao nešto opširnije o njemu.

9- Muhammed ibn Bekr el-Busti: također nisam o njemu našao ništa opširno.

10- 'Ali ibn Ahmed el-Faris: o njemu nisam našao nešto opširnije.

11- Nasr ibn Jahja el-Belhi: već je spomenut na strani 54.

12- Muhammed ibn Sema'a ibn 'Ubejdillah ibn Hilal ibn Veki' ibn Bišr et-Temimi, Ebu-'Abdullah el-Kufi: prenosi

---

[1] Široko područje iza rijeke, graniči sa područjem Turkistana. v. Mu'džemu el-buldan (4/252).

[2] El-Dževahiru el-mudijje (1/628); Tadžu et-teradžumi, str. 42; El-Fevaidu el-behijje, str. 141, 146.

[3] El-Dževahiru el-mudijje (3/146); El-Fevaidu el-behijje, str. 166.

od Ebu-Jusufa, Muhammeda ibnul-Hasena i El-Lejsa ibn Sa'da, a od njega prenose El-Hasen ibn Muhammed ibn 'Anber i Muhammed ibn 'Imran ed-Dabi. Ibn-Hadžer o njemu kaže: "Povjerljiv je prenosilac (saduq). Pripada desetoj generaciji". Umro je 233. h.g., a po drugoj predaji 236. h.g.[1]

13- Ebu-Jusuf Ja'kub ibn Ibrahim: o njemu je bilo govora na strani 41.

❁ ❁ ❁

5 – Vasijjetu Ebi-Hanife

Radi se o manjem djelu u kojem se spominju neka osnovna pitanja iz osnova vjere, kao što su: iman, kader, Kur'an (za koji kaže da je Allahov govor i da nije stvoren), i slično.

Učenjaci koji u svojim djelima spominju ovo djelo:

1- El-Bejjadi (u djelu: Išaratu el-meram, str. 21).

2- Ez-Zebidi (u djelu: Ittihafu es-sadeti el-muttekin, 2/13-14).

Ez-Zebidi kaže: "Ovu oporuku u potpunosti spominje imam Sarim el-Misri u djelu Nazmu el-džeman. Od onih koji su, pak, došli poslije, spominju ga kadija Tekijudin et-Temimi (u djelu: Et-Tabekatu es-sennijje) i kadija Ebul-Fadl Muhammed ibn eš-Šahne el-Halebi (u djelu: Evailu šerhi el-hidaje).[2]

OSVRT NA SENED OVOG DJELA:

Naišao sam također i na sened ovog djela u pisanom primjerku koji se čuva u Biblioteci šejhul-islama 'Arifa Hikmeta, u Medini (broj 2, 3 i 4). U njemu se spominju sljedeći prenosioci:

- Husamudin Husejn ibn 'Ali es-Signaki,

[1] Takribu et-tehzib (2/167); Tehzibu et-tehzib (9/204).

[2] Ittihafu es-sadeti el-muttekin (2/13-14).

- Muhammed ibn Muhammed ibn Nasr el-Buhari,
- Muhammed ibn 'Abdus-Settar el-Kerderi,
- Burhanudin el-Merginani,
- Muhammed ibnul-Husejn en-Nusuhi,
- 'Alaudin Muhammed ibn Ahmed es-Semerkandi,
- imam Sejfu el-Hakki Ebul-Mu'in Mejmun ibn Muhammed el-Mekhuli en-Nesefi,
- imam Ebu-Tahir Muhammed ibnul-Mehdi el-Husejni,
- Ishak ibn Mensur el-Misjari,
- Ahmed ibn 'Ali es-Sulejmani,
- Hatim ibn 'Akil el-Dževheri,
- Ebu-'Abdullah Muhammed et-Temimi i
- Ebu-Jusuf koji prenosi od Ebu-Hanife.

Kratak osvrt na prenosioce ovog djela:

1- Hisamudin es-Signaki: spomenut na strani 62.
2- Muhammed el-Buhari: spomenut na strani 62.
3- Muhammed el-Kerderi: spomenut na strani 62.
4- Burhanudin el-Merginani: spomenut na strani 62.
5- Muhammed ibnul-Husejn en-Nusuhi: spomenut na strani 62.
6- 'Alaudin Muhammed es-Semerkandi: spomenut na strani 55.
7- Ebul-Mu'in en-Nesefi: spomenut na strani 55.
8- Ebu-Tahir Muhammed ibnul-Mehdi el-Husejni: nisam našao ništa opširnije o njemu.
9- Ishak ibn Mensur El-Misjari: ni o njemu nisam našao ništa opširnije.
10- Ahmed ibn 'Ali es-Sulejmani: ibid.
11- Hatim ibn 'Akil el-Dževheri: ibid.

12- Muhammed ibn Sema'a et-Temimi: spomenut na strani 62.

13- Ebu-Jusuf: spomenut na strani 41.

Nakon što smo naveli nekoliko djela koja se pripisuju Ebu-Hanifi, dolazimo do sljedećih rezultata. Njih ćemo spomenuti ukratko:

Gledajući sa strane ispravnosti ovih predaja – koje se mjeri prema pravilima učenjaka Hadisa – ova djela nemaju čvrst sened koji ih veže za imama Ebu-Hanifu. Zbog toga nisam naišao na pouzdanu predaju ili pouzdan primjerak za koji bi mogli sa sigurnošću tvrditi da potiče od Ebu-Hanife. Dodavši tome da pojedini učenjaci hanefijskog mezheba – poput Ez-Zebidija[1] i Ebul-Hajra el-Hanefija –[2] tvrde da ova djela nije napisao lično imam, nego se radi o nekim njegovim izjavama i stavovima koje su njegovi učenici poslije sabirali u zbirke.

Nema sumnje da su neki novotari – ujedno i sljedbenici mezheba Ebu-Hanife – dodavali, odnosno oduzimali neke stvari. Time su imali namjeru dokazivati superiornost svog mezheba. Pri tome su mijenjali, pa čak i izmišljali hadise koji navodno potiču od Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem. Tako je, primjerice, radio Usejd ibn 'Amr Ebu-Munzir el-Bedželi, za kojeg Ibn-Hibban kaže: "Od njega su prenosili hadise sljedbenici Ebu-Hanife, a on je prilagođavao hadise njihovom mezhebu".[3]

Zbog toga je Ebul-'Abbas el-Kurtubi kazao: "Pojedini učenjaci Fikha, zagovornici racionalne škole, dozvoljavaju pripisivanje propisa (na koji ukazuje analogija) Poslaniku, sallallahu 'alejhi we sellem, kao da se odnosi na njegov govor. Zbog toga ponekad govore da je Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, rekao to i to.

[1] Ittihafu es-sadeti el-muttekin (2/14).

[2] Akidetu el-islam, str. 113-114.

[3] Ibn-Hibban, El-Medžruhin (1/180); Tenzihu eš-šeri'a, str. 38; El-Kešfu el-hasis, str. 96.

Zbog toga su njihove knjige krcate hadisima čiji tekstovi ukazuju na izmišljene hadise, pošto svojim sadržajem oponašaju odgovore (fetve) fakiha, a i zbog toga što se za njih ne navode senedi kojim su preneseni".[1] To kaže i El-'Alai[2].

Također se spominje i Iban ibn Dža'fer en-Nudžejrimi, za kojeg Ibn-Hibban kaže: "On je lažov! Izmišljao je predaje od Ebu-Hanife, i to preko tri stotine hadisa"[3], kao (što je rečeno) i za druge mimo njih.[4]

Već su spomenuti primjeri na koji način su mijenjali govor Ebu-Hanife, Allah mu se smilovao. No nije suvišno da spomenemo jedan primjer – kojeg spominje autor djela Kalaidu 'ukudi el-'ikjan (qaf-97-ba) – gdje se bilježi da je neki čovjek govorio za Ebu-Hanifu kako je rekao da stanovnici Dženneta neće vidjeti Uzvišenog Gospodara. Ebu-Hanife mu je zatim napisao pismo u kojem ga kritizira zbog toga i u kojem, između ostalog, stoji: "Preneseno ti je kako ja smatram da stanovnici Dženneta neće vidjeti Uzvišenog Gospodara. Neka je slavljen Allah Uzvišeni, kako pripisuješ takve riječi onome ko ih nije izgovorio. Uzvišeni Allah kaže: ﴿وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ۝٢٢ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ۝٢٣﴾ **"Toga dana će neka lica blistava biti,**

[1] Ovaj govor prenose od Kurtubija hafiz hadisa Ibn-Hadžer (u djelu: Kitabu en-nuket 'ala kitabi Ibnis-Salah, 2/852) i Ibn-'Arrak (u djelu: Tenzihu eš-šeri'a, 1/11).

[2] En-Nuket 'ala kitabi Ibnis-Salah (2/857).

[3] Tenzihu eš-šeri'a (1/19).

[4] Kao što je El-Hakem ibn 'Abdullah el-Belhi. Ibnul-Dževzi spominje hadis (u djelu: El-Mevdu'at, u poglavlju koje govori o tome kako se iman ne povećava niti smanjuje, 1/131) i kaže: "Nema sumnje da je ovo jedna od izmišljotina koja vodi porijeklo od Ebu-Muti'a". Među onima koji su izmišljali ove predaje je i Muhammed ibn Šudža' es-Seldži. Ibn-'Adijj kaže o njemu: "Izmišljao je hadise kojima je htio dokazati usporedbu svojstava Allaha, subhanehu we te'ala, sa svojstvima stvorenja (ar. Et-tedžsîm). i pri tome je pripisivao te predaje muhaddisima, s ciljem njihovog ponižavanja i ocrnjivanja zbog mezhebskih razilaženja i svađa". v. El-Kamil (6/2292); Ibn-Hadžer, En-Nuket 'ala kitabi Ibnis-Salah (2/852); Tenzihu eš-šeri'a (1/11).

u Gospodara svoga će gledati".[1] Zato, ako bih ja rekao da oni neće u Njega gledati, bio bih od onih koji poriču i lažu. Međutim, ti si izmijenio moj govor".

Zbog toga je pravac, na osnovu kojeg sam radio ovaj dio, bio sljedeći:

Naime, radi se o tome da sam za glavni oslonac uzimao ono akidu koju je potvrdio i predstavio Et-Tahavi, kada je objašnjavao akidet ehlis-sunneta vel-džema'ata po mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika. Također, u obzir sam uzeo i selefijska djela (u kojima je spomenut i lanac prenosilaca), davajući im prednost nad ostalim djelima koja se vežu za imama Ebu-Hanifu.

Osim toga, oslonac sam našao i u djelu El-Fikhul-ekber (sa predajom od Hammada ibn Ebi-Hanife), kao i na djela Vasijjetu Ebi-Hanife i Pismo Ebu-Hanife El-Bettiju (sa predajom od Ebu-Jusufa), zbog reputacije ovih djela i njihovog čestog korištenja od strane hanefijskih i drugih učenjaka, kao i zbog činjenice da su učenjaci i istraživači[2] koristili sadržaj ovih djela u svojim knjigama. a ukoliko primijetimo da se neke stvari iz ovih djela ne slažu sa onim što je spomenuo Et-Tahavi kada je govorio o akidetu, mi ćemo to smatrati dodatkom. Takve su, primjerice, spomenute riječi: "Allah je govorio sa Musaom Svojim govorom koji je Njegovo svojstvo oduvijek[3], a On govori bez nekog organa i bez slova[4]; a ovaj Kur'an nije On, niti je nešto drugo[5]. Njegova slova, riječi i ajeti ukazuju na Kur'an[6],

[1] El-Kijame, 22-23.

[2] Kao što su: Ibn-Tejmijje, Ibnul-Kajjim, Ez-Zehebi, Ibn-Kudame i drugi. v. Medžmu'u el-fetava (5/46); Idžtima'u el-džujuši el-islamijjeti, str. 138; El-Muštebih (1/137); El-'Uluvu, str. 101.

[3] El-Fikhul-ekber, str. 302.

[4] Ibid., str. 302.

[5] El-Vesijje (sa tumačenjem), str. 11.

[6] Ibid., str. 12.

a naše izgovaranje Kur'ana je stvoreno[1]. Allah će biti viđen bez pravca gledanja[2], a između Njega i Njegovih stvorenja nema razdaljine"[3].

Sve ovo su stvari koje su ubacili oni koji su došli poslije Ebu-Hanife i ovo je nepoznato u govoru selefus-saliha. Takve su i izjave da Allahov govor znači: govor "u sebi". a Kur'an, kojeg mi učimo, jeste – navodno – primjer takvog unutarnjeg govora. No, to su primjeri govora koje je uveo u svom mezhebu - Ibn-Kullab.

Neke od tih stvari se vraćaju na novotariju govora da je izgovaranje Kur'ana stvoreno,[4] što je prvi uveo El-Kerabisi u vrijeme imama Ahmeda ibn Hanbela. Neke se opet vraćaju na uslove koji dovode do nemogućnosti viđenja Allaha, subhanehu we te'ala, što predstavlja primjer novotarija koje su uveli sljedbenici kelama iz reda eš'arijskog i maturidijskog pravca.

Sve ove stvari su primjeri koji su ubačeni u djela koja se pripisuju Ebu-Hanifi. a ono što je mimo njih (mimo tih novotarija) se smatra govorom Ebu-Hanife; ili, to su zaključci nekog od njegovih učenika, izvedeni na osnovu njegovog govora.

Što se tiče djela El-Fikhul-ekber (kojeg prenosi Ebu-Muti') i djela El-'Alimu vel-mute'allim (kojeg prenosi Ebu-Mukatil es-Semerkandi) – pa, nema sumnje da se radi o dvojici ljudi sklonih lažima i izmišljanjima hadisa, na što su ukazali mnogi učenjaci-kritičari koji se bave tom tematikom. Zato iz ova dva djela i od ova dva prenosioca nije uzimano ništa, sve dok se ne bi našla potvrda njihovog govora u ostalim djelima Ebu-Hanife, ili u objašnjenju akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata od Tahavije.

❁ ❁ ❁

[1] El-Fikhul-ekber, str. 301.

[2] El-Vesijje, str. 31.

[3] El-Fikhul-ekber, str. 304.

[4] Opširno o ovome vidi u govoru o svojstvu Allahovog govora.

DRUGO DIO
OBJAŠNJENJE NJEGOVOG METODA I USTANOVLJIVANJA VJERSKIH TEMELJA

Sastoji se iz tri dijela:

1- IZVORI AKIDETA IMAMA EBU-HANIFE

2- NJEGOV STAV PREMA NOVOTARSKOM 'ILMUL-KELAMU

3- NJEGOV STAV PREMA NEKIM SEKTAMA, KAO ŠTO SU: DŽEHMIJE, MU'TEZILE i HARIDŽIJE

1– IZVORI AKIDETA IMAMA EBU-HANIFE

Pitanja temelja vjere su pojasnili Allah i Njegov Poslanik na sasvim jasan, dovoljan i kategorički način koji isključuje svako opravdanje. Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, je vrlo jasno objasnio pitanja iz osnova vjere, jer su stvari vezane za akidet nešto najveće s čim je došao, kako bi ih dostavio ljudima i potanko ih objasnio. Čak bi se moglo reći da je to najveći dokaz kojeg je Allah, subhanehu we te'ala, pokazao ljudima preko Svojih poslanika koji su ga ljudima prenosili i pojašnjavali.[1]

Ovog puta su se prihvatili ashabi, slijedeći Allahove objavljene riječi i ugledajući se na uputu Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem – kako riječima, tako i djelima. Tako da ni kod jednog od njih nije bilo drugog dokaza za pitanja akideta mimo Allahove Knjige i hadisa Njegovog Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem. El-Makrizi kaže: "Niko od njih nije uzimao ništa drugo mimo Allahove Knjige, kao dokaz Allahove jednoće, i Muhamedovog, sallallahu 'alejhi we sellem, poslanstva..."[2]

Iz Kur'ana su oni uzimali dokaz o Allahu, melekima, knjigama, poslanicima, Sudnjem danu, kaderu (određenju) i ostalim stvarima koje su vezane za osnove vjerovanja i njegove temelje, jer sve to se nalazi u Kur'anu i sunnetu. Ovim putem su nastavili tabi'ini i oni koji su došli poslije njih, od kojih je i imam Ebu-Hanife. Kur'an i vjerodostojan sunnet su mu bili osnovna dva izvora u pitanjima vezanim za vjeru općenito, a i za uvjerenja posebno.

---

[1] Deru' te'arudi el-'akli ven-nakli (1/27).

[2] Hutatu el-Makrizi (2/356).

1– IZVORI AKIDETA IMAMA EBU-HANIFE

Pitanja temelja vjere su pojasnili Allah i Njegov Poslanik na sasvim jasan, dovoljan i kategorički način koji isključuje svako opravdanje. Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, je vrlo jasno objasnio pitanja iz osnova vjere, jer su stvari vezane za akidet nešto najveće s čim je došao, kako bi ih dostavio ljudima i potanko ih objasnio. Čak bi se moglo reći da je to najveći dokaz kojeg je Allah, subhanehu we te'ala, pokazao ljudima preko Svojih poslanika koji su ga ljudima prenosili i pojašnjavali.[1]

Ovog puta su se prihvatili ashabi, slijedeći Allahove objavljene riječi i ugledajući se na uputu Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem – kako riječima, tako i djelima. Tako da ni kod jednog od njih nije bilo drugog dokaza za pitanja akideta mimo Allahove Knjige i hadisa Njegovog Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem. El-Makrizi kaže: "Niko od njih nije uzimao ništa drugo mimo Allahove Knjige, kao dokaz Allahove jednoće, i Muhamedovog, sallallahu 'alejhi we sellem, poslanstva..."[2]

Iz Kur'ana su oni uzimali dokaz o Allahu, melekima, knjigama, poslanicima, Sudnjem danu, kaderu (određenju) i ostalim stvarima koje su vezane za osnove vjerovanja i njegove temelje, jer sve to se nalazi u Kur'anu i sunnetu. Ovim putem su nastavili tabi'ini i oni koji su došli poslije njih, od kojih je i imam Ebu-Hanife. Kur'an i vjerodostojan sunnet su mu bili osnovna dva izvora u pitanjima vezanim za vjeru općenito, a i za uvjerenja posebno.

---

[1] Deru' te'arudi el-'akli ven-nakli (1/27).

[2] Hutatu el-Makrizi (2/356).

Ibn 'Abdul-Berr prenosi (u djelu: El-Intika) predaju od Ebu-Hanife u kojoj imam kaže: "Držim se Allahove Knjige. a ono što tu ne nađem tražim u sunnetu Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem. Pa ukoliko ni tu ne nađem ono što tražim, onda se držim govora ashabâ".[1]

U drugoj predaji od njega stoji da je Ebu-Hanife rekao: "Ukoliko ne nađem odgovor u Allahovoj Knjizi ili sunnetu Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, onda se oslanjam na govor ashabâ, od kojeg ne odstupam zbog nečijeg drugog govora. Međutim, ukoliko se stvar vraća na Ibrahima, Eš-Ša'bija, Ibn-Sirina, El-Hasena, 'Ataa, Se'ida ibn Džubejra (a zatim je nabrojao druge mimo njih), tada se radi o ljudima koji su bili mudžtehidi. Zato i ti postupi kao i oni, tj. budi mudžtehid".[2]

Iz ovog se zaključuje da je redoslijed dokaza kod imama Ebu-Hanife bio sljedeći: Prvi izvor dokazâ bio je Kur'an, a zatim vjerodostojan sunnet. Nakon toga, on je uzimao ono što je došlo od ashabâ – a što je vezano za pitanja vjere općenito, i posebno za pitanja koja se tiču akideta – pri čemu nije odstupao od i nije ostavljao njihov govor zbog govora drugih mimo njih. Razlog tome bila je njihova neiskvarenost i čistoća od prohtjeva, strasti i novotarija, kao i čistoća njihove nutrine i njihovih namjera; a dodat ćemo tome i njihovo prisustvovanje objavi i spuštanju Kur'ana, znači: njihov život u vrijeme njegove objave.

Ali, i pored toga, o Ebu-Hanifi se proširilo mišljenje koje ga prikazuje kao čovjeka koji je radio suprotno hadisu Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem; koje ga prikazuje kao čovjeka koji daje prednost analogiji i mišljenju nad sunnetom i eserom, kao i onome što je racionalno i logično nad prenesenim.

[1] El-Intika, str. 142.
[2] El-Intika, str. 143.

Imam ipak negira ovakve stvari i potvore. Tako se prenosi da je rekao: "Tako mi Allaha! Slagao je na mene i potvorio me onaj koji kaže da mi dajemo prednost analogiji nad šerijatskim tekstom (ar. En-Nass). Pa zar ima potrebe za analogijom nakon pominjanja teksta?"[1]

I kaže: "Niko nema pravo da govori po svom nahođenju kada se spominju ajeti iz Allahove Knjige ili hadisi Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, niti kada se spominje ono na čemu su se složili ashabi".[2]

Kada ga je Muhammed ibn 'Ali ibnul-Husejn, radijallahu 'anhum, upitao o ovim stvarima, koje su uistinu potvora, imam mu je odgovorio riječima: "Utječem se Allahu od činjenja takvih stvari", pa mu je Muhammed odvratio: "Nije tako! Nego si ti izmijenio vjeru moga djeda (Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem) i njegove hadise svojom analogijom". Nakon toga je Ebu-Hanife ustao ispred njega i rekao mu (rekao Ebu-Džaferu): "Sjedi na svoje mjesto onako kako ti pristaje, kako bi i ja sjeo na svoje mjesto onako kako mi dolikuje. Jer, ja te poštujem kao što je tvoj djed, sallallahu 'alejhi we sellem, bio poštovan od svojih ashaba za vrijeme svoga života". Zatim je Ebu-Dža'fer sjeo, a Ebu-Hanife je sjeo ispred njega, pa mu reče: "Pitat ću te za troje, pa mi odgovori:

- Je li slabiji muškarac ili žena?
- Žena, naravno. - odgovori on.
- Koliko dijelova dobija žena, a koliko muškarac?
- Muškarac dobija dva dijela, a žena jedan.
- Tako je govorio tvoj djed. a da sam ja mijenjao njegovu vjeru, analogijom bi bilo neophodno da ženi pripadnu dva dijela, jer je žena slabija od muškarca.

[1] El-Mizanu el-kubra, 1/65.

[2] 'Ukudu el-džeman, str. 175.

- Šta je vrednije: namaz ili post?
- Namaz je vredniji, odgovori Ebu-Dža'fer.
- To je govor tvoga djeda. a da sam ja mijenjao vjeru njegovu, bilo bi analogno da žena nakon menstrualnog ciklusa naklanja izostavljene namaze, a ne da napašta propuštene dane posta.
- A šta je nečistije: mokraća ili sperma?
- Mokraća, odgovori on.
- Pa da sam ja mijenjao vjeru tvoga djeda analogijom, naredio bih da se čovjek okupa nakon mokrenja a da se abdesti nakon izlaska sperme, jer je mokraća nečistija od sperme.

Zatim je Ebu-Hanife nastavio: "Međutim, ja se Allahu utječem da analogijom mijenjam vjeru tvoga djeda". Nakon tih riječi, Ebu-Dža'fer je ustao i zagrlio Ebu-Hanifu.[1]

Čak je – kada je riječ o kijasu (analogiji) – davao prednost mursel[2] i da'if-hadisima, koji se prenose od Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem. On nije smatrao dozvoljenim upotrebu analogije ukoliko postoji neki od ovakvih hadisa. Ibn-Hazm (u djelu: El-Ahkam) spominje da je Ebu-Hanife rekao: "Hadis – bilo da'if ili mursel – koji se prenosi od Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, prečI je od analogije (kijasa); i nije dozvoljeno koristiti analogiju s njima".[3]

Štaviše, prezirao je analogiju u svakoj situaciji u kojoj je mogao pronaći šerijatski tekst (En-Nass). Također, prezirao je i samu analogiju ako ona nije bila utemeljena na Kur'anu ili vjerodostojnom sunnetu. Es-Sajmeri bilježi, posredstvom

[1] El-Mekki, Menakibu Ebi-Hanife, str. 143.

[2] Hadis je mursel ako tabi'in kaže: "Rekao je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem".

[3] El-Ihkam fi usuli el-ahkam (7/54).

Veki'a,[1] predaju u kojoj se kaže da je čuo od Ebu-Hanife sljedeće riječi: "Neka vrsta analogije je štetnija od štetnosti mokraće u mesdžidu".[2]

Neki od učenjaka su mu također nijekali ovakve sumnje i stali su u njegovu odbranu – kako njegovi savremenici, tako i oni poslije. Njih je mnogo, a zadovoljit ćemo se spominjanjem riječi nekih od njih.

Od njegovih savremenika spomenut ćemo Sufjana es-Sevrija koji je rekao: "Ebu-Hanife je bio od onih koji su znanje uzeli čvrsto i bespogovorno; zabranjivao je da se krše Allahove zabrane. Uzimao je ono što je smatrao da je vjerodostojno preneseno od Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, od njegovih hadisa, koje su prenosili vjerodostojni i pouzdani prenosioci, i ostalo što se prenosi od djela Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, koja su bila poznata učenjacima Kufe. Zatim su neki ljudi, i pored toga, počeli da ga vrijeđaju, neka Allah oprosti i nama i njima".[3]

Zufer ibn el-Huzejl, jedan od učenika Ebu-Hanife, rekao je: "Ne osvrćite se na govor onih koji su protiv i onih koji se suprotstavljaju Ebu-Hanifi. Jer Ebu-Hanife i naše društvo nisu objašnjavali ništa od vjere, a da to nije bilo na osnovu Kur'ana, sunneta ili vjerodostojnog govora (ashabâ). Tek nakon toga bi, po potrebi, koristili analogiju koja je bila u skladu prema njima".[4]

---

[1] Veki' ibn el-Džerrah ibn Melih er-Ruasi. Ibn-Hadžer o njemu govori: "Bio je vjerodostojan prenosilac (siqat), hafiz, i pobožan. Pripada grupi starijih prenosilaca iz devete generacije". Umro je krajem 196. h.g., ili početkom 197. h.g., u sedamdesetoj godini života. v. Takribu et-tehzib (2/331); Tehzibu et-tehzib (11/123).

[2] Es-Sejmeri, Ahbaru Ebi-Hanife ve ashabihi, str. 13; Ibn-'Adijj, El-Kamil (7/2476).

[3] El-Intika, str. 142.

[4] El-Mekki, Menakibu Ebi-Hanife, str. 75.

El-Hasen ibn Salih[1] o njemu kaže: "Ebu-Hanife se jako interesirao za derogirane i derogirajuće hadise. a kada bi bio uvjeren da je hadis od Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, radio bi po njemu".[2]

Od onih koji su živjeli poslije njega, spominje se da je Ibn-Tejmijje o Ebu-Hanifi rekao sljedeće: "Ko smatra da je Ebu-Hanife, ili neko drugi od muslimanskih imama, namjerno radio suprotno vjerodostojnom hadisu, koristeći se analogijom, taj je pogriješio prema njima. Povodeći se za svojim prohtjevima, takav čovjek govori bez argumenata. a vidimo Ebu-Hanifu kako dozvoljava da se čovjek na putovanju abdesti nebizom (sokom od voća), postupajući suprotno analogiji a slijedeći hadis od Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem. Isto tako je postupio kada je bila riječ o smijanju u namazu,[3] gdje je postupio po hadisu a suprotno analogiji; i to sve zbog njegovog ubjeđenja da se radi o vjerodostojnim hadisima, mada su učenjaci Hadisa smatrali te hadise slabima".[4]

Ibnul-Kajjim je rekao: "Drugovi i učenici Ebu-Hanife su složni u tome da u hanefijskom mezhebu da'if-hadis ima prednost nad analogijom i ličnim mišljenjem, i na ovim osnovama je utemeljio mezheb". a zatim je spomenuo neke primjere, kao što su:

- zabranio je odsijecanje ruke kradljivcu za vrijednost manju od 10 srebrenjaka, mada je hadis o tome nepouzdan.

---

[1] El-Hasen ibn Salih ibn Salih ibn Hajij. On je Hajjan ibn Šufejji'. Ibn-Hadžer kaže o njemu: "Vjerodostojan je prenosilac (siqat). Bio je pobožni fakih; bio je od onih koji su optuženi za ši'izam. Pripadao je sedmoj generaciji". Umro je 199. h.g., a rođen je 100. h.g. v. Takribu et-tehzib (1/167); Tehzibu et-tehzib (2/285).

[2] Es-Sajmeri, Ahbaru Ebi-Hanife ve ashabihi, str. 11.

[3] Hadis govori o tome da smijanje u namazu kvari i namaz i abdest. (op. rec.)

[4] Ibn-Tejmijje, Medžmu'u el-fetava (20/304).

- rekao je da menstrualni ciklus traje deset dana, iako je hadis o tome slab.
- uvjetovao je da se džuma-namaz održava u većim naseljima, a hadis o tome je slab.
- ostavio je čistu analogiju kada je bilo riječi o bunarima, a sve zbog predaja koje nisu merfu', tj. ne dostižu do Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem.

Ovo ukazuje da je davao prednost slabim hadisima i predajama od ashabâ nad analogijom i ličnim mišljenjem. Međutim, treba napomenuti da da'if-hadisi kod Ebu-Hanife i Ahmeda nisu bili tretirani na sličan način kod učenjaka koji su došli poslije. Termin da'if (slab) kod *selefa* nije značio isto kao i kod onih koji su došli poslije: taj termin se odnosio na hasen-hadise (one čiji je sened dobar) po terminologiji onih koji su došli prije".[1]

Završit ćemo sa odgovorima na potvore riječima Ibn Ebil-'Izza: "Obaveza nam je – kada neko kaže za Ebu-Hanifu da je radio suprotno najodabranijem Poslaniku, sallallahu 'alejhi we sellem – da mu kažemo da je to lažan govor i potvora, kao i uvreda za tog cijenjenog imama. a onaj ko to kaže treba da se odvrati od tih pokvarenih riječi i da se sankcionira i spriječi od izgovaranja istih, ukoliko smatra da je Ebu-Hanife to radio s namjerom. a ukoliko smatra da je to učinio zbog određenog tumačenja ili odgovora na mišljenje, ne spominjući od koga potiču te riječi, onda se to smatra lahkim. a takav je slučaj prilikom razilaženja mišljenja učenjakâ prilikom idžtihada".

Zatim je rekao: "Namjerno suprotstavljanje šerijatskom tekstu (en-Nass) je nevjerstvo (kufr); a ako je došlo do toga zbog nečijeg samostalnog razmatranja (idžtihada), onda je to greška koja će biti oprošteno. Zato nije dozvoljeno da se o Ebu-Hanifi, ili nekom drugom učenjaku, govore takve stvari. Štaviše,

[1] E'alamu el-muvekkine (1/77).

u slučaju da neka njegova djela budu u suprotnosti sa vjerskim tekstovima, treba reći da do njega nisu doprli ti tekstovi[1] i da se on nije namjerno suprotstavljao Poslaniku, sallallahu 'alejhi ve sellem; ili, da nije znao za dokaz po određenom šerijatskom propisu; ili, da su se kod njega tim dokazima suprotstavljaju drugi dokazi; ili, da je imao neko drugo opravdanje".[2]

Poznato je da je Ebu-Hanife bio temeljit i precizan u svome znanju: u slučaju zaključka da se radi o vjerodostojnoj predaji, prihvatao je taj dokaz i po njemu radio.

Ibn 'Abdul-Berr prenosi, lancem prenosilaca, predaju od Ebu-Hamze es-Sukerija[3] koji kaže: "Čuo sam Ebu-Hanifu da je rekao: "Ukoliko se hadis vjerodostojno prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, mi ga prihvatamo i ne ostavljamo ga".[4]

Ovaj tekst ukazuje da je imam – u situacijama kad bi do njega dopro vjerodostojan hadis od Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem – vjerovao u njega i prihvatao ga, bez obzira

[1] Ebu-Hanife je živio u vrijeme kada hadis još nije bio kompletiran u zbirke. O tome nam govori i Bejheki, pa kaže: "Ova razilaženja mogu biti posljedica toga što je on živio u vremenu ubrzo nakon Vjerovjesnikove, sallallahu 'alejhi we sellem, smrti – a prije nego se sunnet proširio po različitim islamskim pokrajinama: ili u potpunosti ili većinom nedvosmisleno došao do njega (kada bi se moglo reći da ih je smišljeno odbacio). Mada je poznato da su se Ebu-Jusuf i Muhammed povratili sunnetu kod mnogih svojih stavova, kao što su stajanje u namazu, tekbiri na bajram-namazima, nisab za usjeve i plodove, dio ratnog plijena za konjanika i druga pitanja. Ebu-Jusuf bi tada imao običaj reći: "Da je moj učitelj znao za ovo, povratio bi se od svoga stava kao što ja to činim". Bejheki, Menakibu eš-Šafi'i (1/172); Medžmu'u el-fetava (20/304).

[2] El-Ittiba, str. 28-30.

[3] Muhammed ibn Mejmun el-Mervezi, Ebu-Hamza es-Sukeri. Ibn-Hadžer kaže o njemu: "Vjerodostojan je prenosilac (siqat), i vrijedan". Umro je 167. h.g., a po nekim predajama 168. h.g. v. Takribu et-tehzib (2/212); Tehzibu et-tehzib (9/486).

[4] El-Intika fi fedaili es-selaseti el-eimmetil-fukaha, str. 144.

da li se radilo o *mutevatir* ili *ahad*[1] predaji. Na tim osnovama je temeljio svoj akidet. a kako i ne bi kada je rekao: "Ukoliko je hadis vjerodostojan, to je moj mezheb".[2]

On je rekao: "Dolazak Dedždžala, pojava Je'džudža i Me'džudža, izlazak Sunca za zapada, silazak Isaa, 'alejhis-selam, i ostali predznaci Sudnjeg dana, o kojima se govori u vjerodostojnim predajama[3], su nepobitna istina".[4]

Upitan je imam Ebu-Hanife da li svjedoči za nekoga mimo poslanikâ da je od stanovnika Dženneta, pa je rekao: "Svjedočim za svakoga za koga je posvjedočio Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, u vjerodostojnoj predaji".[5]

Ovo je potvrdio i Et-Tahavi prilikom pisanja djela o akidetu, gdje je objašnjavao akidet imama Ebu-Hanife i njegove dvojice drugova. Stoga on kaže: "Sve ono što se vjerodostojno prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, kada je riječ o pitanjima Šerijata, je istina". Osim toga, on dodaje na drugom mjestu: "A sve što je došlo u vjerodostojnom hadisu jeste onako kao što je rečeno: "Mi vjerujemo u ono što se prenosi o kerametima i vjerodostojnosti onih koji su ih prenijeli".[6]

---

[1] Mutevatir-predaja (mutevatir-hadis) se odnosi na onu predaju koju u svakoj generaciji prenosi grupa prenosilaca, a ahad se odnosi na one predaje koju prenosi po jedan, ili eventualno dva prenosioca, u svakoj generaciji. (op. prev.)

[2] Hašijetu Ibn-'Abidin (1/67); Rasmu el-mufti medžmu'atu rasail Ibn-'Abidin (1/4); El-Fullani, Ikazu el-himem, str. 62.

[3] Ebu-Hanife je temeljio svoj akidet (za što su neki primjeri navedeni maloprije) na osnovu vjerodostojnih predaja – predaja koje u njegovo vrijeme nisu smatrane mutevatir-predajama, mada se, nakon sakupljanja hadisa u zbirke, ispostavilo da se radi o mutevatir-predajama.

[4] El-Fikhul-ekber, str. 306.

[5] El-'Akidetu et-Tahavijje, s tumačenjem Albanija, str. 26, 27, 43, 59.

[6] Ibid.

Na ovome su bila i njegova dva učenika: Ebu-Jusuf i Muhammed ibnul-Hasen. a dokaz tome su riječi Ebu-Jusufa: "Allah, subhanehu we te'ala, ti je naredio da vjeruješ u sve ono s čim je došao Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, pa kaže:

﴿ قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنِّى رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا ٱلَّذِى لَهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحْىِۦ وَيُمِيتُ ۖ فَـَٔامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِ ٱلنَّبِىِّ ٱلْأُمِّىِّ ٱلَّذِى يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَكَلِمَٰتِهِۦ وَٱتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٨﴾ ﴾

'Reci: "O, ljudi! Ja sam svima vama poslanik Allahov. On je taj čija je vlast je na nebesima i na Zemlji! Nema drugog boga osim Njega, On život i smrt daje! - i zato vjerujte u Allaha i poslanika Njegova: vjerovjesnika, koji ne zna da čita i piše, koji vjeruje u Allaha i riječi Njegove. Njega slijedite – da biste na Pravom putu bili!"[1] Tako da ti Allah, subhanehu we te'ala, naređuje da budeš od onih koji će slijediti, slušati i pokoravati se".[2]

Ovo je jasan tekst koji upućuje na vjerovanje u sve što dolazi od Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, bez obzira sa li se radilo o mutevatir[3] predaji. U prilog ovome Muhammed ibnul-Hasen kaže: "Ove hadise prenose vjerodostojni prenosioci, pa ih i mi prenosimo i vjerujemo u njih".[4] Sve ovo ukazuje na prihvatanje vjerodostojnih hadisa, bez obzira o kojoj se vrsti radilo – bez obzira da li je hadis mutevatir, mešhur ili ahad[5] – ukoliko su preneseni vjerodostojno.[6]

---

1 El-A'raf, 158.

2 Et-Temimi, El-Hudždžetu fi bejani el-mehadždže, str. 31.

3 Mutevatir je predaja koju prenese skupina prenosilaca od početka lanca prenosilaca do kraja, čije prenošenje urodi znanjem koje ne treba potvrđivati istraživanjem, a ne postoji mogućnost da dogovorom lažu. v. Takribu en-Nevevi mea' tedribi er-ravi (2/176).

4 El-Lalikai, Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (3/433).

5 Ahad su predaje koje prenosi jedan prenosilac. Terminološki: to su predaje koje nisu mutevatir. v. Nuzhetu en-nezar, str. 18; Fethul-Bari (13/233).

6 Mešhur je predaja ograničenog broja prenosilaca (više od dva), a nije muevatir. v. Tedribu er-ravi (2/173).

Zatim je spomenuo da se i učenjaci Fikha slažu u tome, pa kaže: "Svi učenjaci Fikha, od istoka do zapada, složni su u tome da je obaveza vjerovati u Kur'an i hadis koji je vjerodostojno prenesen od Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem. Osim toga, obaveza je vjerovati i u sve ono što se u njima govori o svojstvima Allaha, subhanehu we te'ala, bez promjena, opisivanja ili upoređivanja...".[1]

Ovo je ono na čemu je složan *selefus-salih* (ispravni prethodnici)[2], i to je istina u koju nema sumnje; a pravljenje razlike između mutevatir i ahad-hadisa može se smatrati novotarijom[3] ubačenom u islam.

---

[1] El-Lalikai, Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (3/432, 433).

[2] Eš-Šafi'i spominje koncenzus (idžma') selefa o tome da ahad-predaja predstavlja dokaz. U skladu s time, on kaže (u djelu: Er-Risale, str. 403-407): "Muslimani – kako oni prijašnji, tako i oni u novije vrijeme – su složni u tome da je *ahad*-hadis pouzdan i vjerodostojan. Ne prenosi se od nekog muslimanskog fakiha suprotno mišljenje". Prije toga je rekao: "Ovoga su se držali naši prethodnici u prijašnjim stoljećima, a i oni koje smo mi upamtili".

[3] Ovo su uveli neki od racionalista, da bi se to ponekad pripisivalo i nekim učenjacima Fikha i njegovih osnova (učenjacima Usulu el-fikha). Ebul-Muzafer Mensur ibn Muhammed es-Sem'ani kaže (u djelu: El-Intisar, a što se spominje i u djelu: Muhtesaru es-sava'ik): "Mišljenje da se ahad-hadis ne prihvata kao dokaz proširili su novotari kako bi izbjegavali predaje. Jer, ukoliko se ispostavi da hadis prenose vjerodostojni prenosioci, a učenjaci su ga prihvatali kao ispravnu predaju, dužnost je postupati po njemu – što je mišljenje većine muhaddisa. Nasuprot njima, kaderije i mu'tezile ne misle tako jer se povode za novotarskim mišljenjem. Nažalost, u tome su se za njima poveli neki učenjaci Fikha koji nisu bili čvrsti u svom znanju, ili nisu shvatili stvarne poslijedice ovakvog mišljenja...".
Odgovarajući na ta iskrivljena mišljenja, Ibn-Kajjim kaže: "Mi svedočimo u ime Allaha – a i Allahovo čvrsto svjedočanstvo to tvrdi i potvrđuje – da su ashabi, radijallahu 'anhum, precizni u onome što prenose od Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem. Na taj način, niko od ashaba, ni oni poslije njih, nije sumnjao u ono što su od Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, prenijeli Ebu-Bekr, Omer, Osman, 'Alija, 'Abdullah ibn Mes'ud, ili neki drugi od ashaba. Nisu sumnjali ni u hadise koje je prenosio Ebu-Hurejre, mada je u mnogo slučajeva jedini on prenosio neke od hadisa; niko mu od njih nikada nije rekao: "Ovo prenosiš samo

Urođena vjera (ar. El-Fitra) kod Ebu-Hanife je, također, jedan od načina spoznaje. Ebu-Hanife tom urođenom vjerom dokazuje da se Allah, subhanehu we te'ala, uzvisio iznad sedam nebesa, pa kaže: "Allah se poziva prema gore, a ne prema dolje. Nizina nije osobina gospodarstva, niti je dio božanstva".[1]

Zato su *fitra* i Šerijat dvije osnovne stvari kojih su se držali naši ispravni prethodnici kada bi argumentirali pitanja vjerovanja i izvodili dokaze za njega. El-Mu'allimi kaže: "Ko bude proučavao Kur'an, i iščitavao hadis i historiju, sigurno će uvidjeti da su se naši prethodnici čvrsto držali ova dva izvora kada bi govorili o akidetu; bili su u njih krajnje ubjeđeni i izbjegavali su stvari koje su suprotne tome. Tome ih je pozivao i Šerijat: skoro da nema ajeta u Kur'anu a da ne podstiče na to.

Ovo nam kategorički pokazuje da je njihov akidet bio plod ova dva selefijska izvora sa kojih su se napajale te prve generacije. Pri tome, oni su: jasno uzimali za činjenicu ono što se kategorički kod njih smatralo za činjenicu; ostajali rezervisani prema onome što je bilo ocijenjeno kao pretpostavka i što je bilo podložno racionalnom promišljanju; bili suzdržani od onoga što je bilo mimo toga. Ovo nam potvrđuju i predaje koje se od njih prenose, kao što se to jasno da primijetiti u djelima u

ti, što znači da nije obavezujuće za nas", jer je hadis Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, u njihovim srcima bio mnogo vredniji od toga. Zato su imali povjerenja kada bi jedan drugom prenosili neki hadis o Allahovim, subhanehu we te'ala, svojstvima, vjerujući u to i prihvatajući ga kao nepobitnu istinu...". Na kraju je završio riječima: "Ovakvo mišljenje imaju oni kojima je cilj negiranje znanja, oni koji time pobijaju koncenzus ashaba (koji je općepoznat), kao i koncenzus tabi'ina i islamskih učenjaka. Time su stali na stranu mu'tezila, džehmija, rafidija i haridžija, koji su oskrnavili ovu "svetinju", a u čemu su ih slijedili neki od učenjaka Fikha i njegovih osnova, mada nije poznato da je neko od selefa zastupao takvo mišljenje...". v. Muhtesaru es-sava'ik (2/504-508), (2/473-475).

[1] El-Fikhul-ebsat, str. 51.

kojima su pitanja vjere tumačile prve generacije i u djelima koja se odnose na sunnet. Mlađi ashabi su to preuzimali od onih starijih, a od njih su to opet preuzimali tabi'ini koji su najbolje poznavali ashabe, koji su im bili najbliži i bolje ih slijedili nego drugi. Od tabi'ina su, pak, prenosili njihovi sljedbenici koji su ih najbolje poznavali i oni koji su ih najdosljednije slijedili, i sve tako dalje.

Ovo je ono što predstavlja govor sljedbenikâ selefa o ta dva izvora i o akidetu prvih generacija, a u tome ih podržavaju najveći učenjaci...".[1]

Ovo je zadnje što rekosmo o izvorima akide imama Ebu-Hanife. a što se tiče njegovog stava o 'ilmul-kelamu, o tome će biti govora u narednom izlaganju.

❁ ❁ ❁

[1] Et-Tenkil (2/344); El-Kaidu ila tashihi el-'akaid, str. 172.

2– STAV EBU-HANIFE PREMA 'ILMUL-KELAMU[1]

Ebu-Hanife je živio u sredini u kojoj je preovladavala rasprava (vjerska diskusija i polemika), jer je u to vrijeme Kufa bila mjesto okupljanja i "domovina" raznih i mnogobrojnih sekti i vjerskih pravaca. Zato i ne čudi što se Ebu-Hanife u početku svog traženja znanja zanimao za 'ilmul-kelam, koristeći se njim u raspravama i braneći ga, dok fikh nije posebno proučavao.

Ebu-Bekr ibn 'Ajjaš[2] kaže: "Zatekli smo ga se dok je bio čovjek sklon raspravi, a fikh još nije proučavao".[3]

---

[1] 'Ilmul-kelam je znanje koje osposobljava čovjeka da polemizira i diskutira o akidetu navodeći argumente i nedoumice i pobijajući navode oponenata. Ukratko kazano: to je znanje o prepirci sa teološkom osnovom, koja je pokudena sa stanovišta Šerijata; odnosno, to je licemjerno isticanje i promoviranje ideoloških pravaca i pristrasnost prema njima. 'Ilmul-kelam se oslanja na logičke termine i kelamske analogije i pod uticajem je faktora koji su izvan smisla Kur'ana i sunneta. 'Ilmul-kelam je ono što su inovirali apologetičari, a tiče se temelja vjere. To je afirmiranje raznih ideologija (vjerovanja) putem metoda koje su sami izmislili, okrećući se time od onoga što nalaže Kur'an i sunnet. Naši časni prethodnici iz prvih generacija islama (selef) izrekli su razne izjave upozoravajući na opasnost kelama i njegovih zagovornika, zato što on rezultira nedoumicama i sumnjama. Imam Ahmed je tako rekao: "Zagovornik kelama neće uspjeti nikada!"
A imam Šafija je rekao: "Moj sud u vezi sa zagovornicima kelama jeste da se imaju udarati palminom granom i sandalama, da ih se vodi po plemenima i njihovim ograncima i da se oglašava: "Ovo je kazna onima koji ostave Kur'an i sunnet i prihvate se 'ilmul-kelama". (v. Stavovi uleme o Gazalijevoj knjizi "Ihja ulumud-din", str. 31-32.) (op. rec.)

[2] Ebu-Bekr ibn 'Ajjaš ibn Salim el-Esedi el-Kufi. Ibn-Hadžer o njemu kaže: "Vjerodostojan je prenosilac (siqat), i pobožan. U starosti mu je oslabilo pamćenje, mada su njegove knjige ispravne. Pripada sedmoj generaciji. Umro je 194. h.g., mada se u nekim predajama spominje godina ili dvije poslije toga". v. Takribu et-tehzib (2/399); Tehzibu et-tehzib (1/34).

[3] El-Herevi, Zemmu el-kelam (qaf-194-ba).

Šurejk[1] je rekao: "Zatekli smo Ebu-Hanifu dok je još bio sklon raspravama".[2]

El-Hasen[3] ibn Salih je kazao: "Zatekli smo ga dok je još bio sklon raspravi".[4]

Ebu-Hanife se raspravljao sa onima koji su slijedili svoje strasti i koji su se inače voljeli raspravljati. Čak je zbog toga putovao u Basru više od dvadeset puta. Svom sinu je preporučivao da se bavi kelamom i bio je uporan na tome. Stoga Hammad kaže: "Ebu-Hanife me gonio na proučavanje kelama i jako me podsticao, govoreći mi da je to najveći stepen fikha".[5]

Znači, po Ebu-Hanifinom tadašnjem mišljenju, 'ilmul-kelam je najveći stepen fikha, pa čak i najvrednija vrsta znanja kod njega. Imam Ebu-Hanife je rekao: "U Basri je mnogo onih koji se povode za svojim strastima, tako da sam tamo putovao više od dvadeset puta i tamo boravio – manje-više, godinu dana – misleći da je 'ilmul-kelam najvrednija vrsta znanja".[6]

Nastavio je tim putem, sve dok nije postao jako poznat po raspravama sa sektašima. Zatim se okanio toga i okrenuo se učenju fikha i sunneta.

---

1 On je Šurejk ibn Abdullah en-Nehai el-Kufi, kadija u Vasitu, a zatim u Kufi. Ibn-Hadžer za njega kaže: "Povjerljiv je, ali mnogo griješi. Njegova memorija se promijenila poslije preuzimanja sudstva u Kufi. Bio je pošten, ugledan, pobožnjak; izrazito rigorozan prema sljedbenicima novotarija. Umro je 177. ili 178. h.g." v. Takribu et-tehzib (1/351). Pogledaj njegovu biografiju u djelu: Tezkiretu el-huffaz (1/232).

2 El-Herevi, Zemmu el-kelam (qaf-194-ba).

3 Već je spomenut na stranici 61.

4 El-Herevi, Zemmu el-kelam (qaf-194-ba).

5 El-Mekki, Menakibu Ebi-Hanife, str. 183.

6 El-Kerderi, Menakibu Ebi-Hanife, str. 137.

Kubejsa ibn 'Ukbe[1] kaže: "Imam Ebu-Hanife je u početku vodio rasprave sa sljedbenicima strasti i sektašima, sve dok nije postao jako poznat po tome. Ali je nakon toga ostavio raspravu i vratio se proučavanju fikha i suneta, da bi nakon toga postao imam".[2]

Što se tiče njegovog opredjeljenja za proučavanje fikha i sunneta, Ebu-Hanife nam govori o razlozima, pa kaže: "Smatrao sam kelam najboljom naukom i govorio sam da taj kelam predstavlja osnovu vjere. Zatim sam se preispitao, nakon što sam tome posvetio dio svoga života, pa sam rekao sebi: "Oni koji su bili prije nas – ashabi Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, tabi'ini i oni poslije njih – poznavali su sve što i mi danas znamo o vjeri; čak su bili bolji od nas u poznavanju tih stvari, u njihovom shvaćanju i njihovoj suštini. No, i pored toga, nisu se bavili raspravama i diskusijama niti su se u to udubljivali; štaviše, toga su se čuvali i od toga strogo odvraćali. Primijetio sam da su se oni interesirali za propise, kao i za razna poglavlja fikha, posvećujući svoj govor isključivo tome... Kada su nam te stvari postale jasne, ostavili smo rasprave, diskusije i zanimanje za kelam. Nakon čega sam se prihvatio onoga na čemu su bili naši prethodnici".[3]

U drugoj predaji stoji da je rekao: "Nakon što je prošao dio mog života, razmislio sam i rekao sebi: "Naši prethodnici su bolje poznavali suštinu stvari, a nisu se odavali raspravama. Oni su se toga klonili, zanimajući se za Šerijat. Prema tome su gajili ljubav; izučavali su ga, druge podučavali njemu i o njemu

[1] Kubejsa ibn 'Ukbe ibn Muhammed ibn Sufjan es-Suvai, Ebu-'Amir el-Kufi. Ibn-Hadžer kaže o njemu: "Povjerljiv je prenosilac (saduq), a možda je činio greške. Pripada devetoj generaciji. Umro je 215. h.g." v. Takribu et-tehzib (2/122); Tehzibu et-tehzib (8/347).

[2] 'Ukudu el-džuman, str. 161; El-Mekki, Menakibu Ebi-Hanife, str. 137-138.

[3] El-Mekki, Menakibu Ebi-Hanife, str. 54-55.

diskutirali. Tako sam odlučio ostaviti kelam i prihvatiti se fikha. Nakon čega sam primijetio da se na onima koji su se bavili kelamom ne primjećuju tragovi dobra, nego su bili tvrda srca i grube nutrine. Nije ih brinulo ako su u suprotnosti sa Kur'anom, sunnetom i mišljenjima ispravnih prethodnika; a da je u tome bilo dobra, njime bi se bavili naši ispravni prethodnici...".[1]

Ovakvo je stanje onih koji su se bavili kelamom, jer su se zanimanjem za njega udaljili od Allahove Knjige[2] i sunneta Njegovog Poslanika[3], sallallahu 'alejhi we sellem,

[1] El-Kerderi, Menakibu Ebi-Hanife, str. 137-138.

[2] Prilikom objašnjavanja načina na koji dolazi do tog udaljavanja od Kur'ana i njihovog bogohuljenja, Ibn-Kutejbe: "Želio sam ostvariti vezu sa svakom vrstom znanja i imati udjela u svakom znanju. Tako sam jedne prilike prisustvovao jednom od njihovih sijela; želio sam pri tome od njih vidjeti kakvu korist ili čuti nešto što ukazuje na dobro ili upućuje na istinu. Međutim, naišao sam na bogohuljenje i malo bogobojaznosti; naišao sam na srljanje u velike greške zbog općenitosti analogije ili zbog želje da se ne prekine logički slijed. Od njih sam se vratio žaleći samog sebe i osjećajući se kao gubitnik". v. Te'vilu el-muhtelefi el-hadis, str. 61 i 62.

[3] Govoreći na koji način se učenjaci kelama izigravaju sa vjerodostojnim hadisima, dajući nad njima prednost svom pokvarenom razumu, Eš-Šatibi kaže: "Oni niječu hadise koji su u suprotnosti sa njihovim namjerama i ciljevima njihovog mezheba, govoreći da su ti hadisi u suprotnosti sa razumom i da ne podrazumijevaju dokaz, tako da je obavezno njihovo neprihvatanje. Takav je primjer onih koji niječu kaburska iskušenja, sirat-ćupriju, vagu, viđenje Allaha, subhanehu we te'ala, na Sudnjem danu i slično. Ponekad pri tome potvore prenosioca tog hadisa, nekog od ashaba Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, ili tabi'ina ili nekog za koga su učenjaci hadisa složni kada je riječ o pitanju njegove vjerodostojnosti. Sve to s ciljem kako bi uzvratili onima koji se suprotstavljaju njihovom mezhebu... Oni kažu da su pojmovi poput sirat-ćuprije, vage, El-Havda – neshvatljive za razum. Neki od njih su upitani: "Da li čini kufr onaj koji kaže da će Allah, subhanehu we te'ala, biti viđen na Sudnjem danu?" Njihov odgovor je bio da ne čini, jer on kaže ono što je neshvatljivo; a ko kaže nešto neshvatljivo – taj nije kafir. (v. El-I'tisam, 1/231-232). Od primjera koji ukazuju na njihovo nijekanje vjerodostojnih hadisa, ukoliko su u suprotnosti sa njihovim mezhebom, jeste predaja koju bilježi El-Hatib svojim lancem prenosilaca od 'Amra ibn 'Ubejda.

a njihova srca su postala izložena sumnjama, nedoumicama i nemiru.[1]

Međutim, glavni razlog njegovog okretanja ka proučavanju fikha spominje El-Hatib el-Bagdadi, prenoseći od Zufera ibnul-Huzejla, da je Ebu-Hanife rekao: "Bavio sam se kelamom, sve

---

Naime, kada je kod njega spomenut hadis koji govori o stvaranju čovjeka u utrobi majke – u kojem se kaže da se čovjek razvija u utrobi majke tako što četrdeset dana bude kapljica, zatim zakvačak isto toliko vremena, zatim bude komad mesa isto toliko vremena, a zatim mu se pošalje melek – 'Amr ibn 'Ubejd je tada rekao: "Da sam čuo El-E'ameša da kaže ovo, rekao bih mu da laže; da sam čuo Zejda ibn Vehba, ne bih mu se odazvao; da sam čuo 'Abdullaha ibn Mes'uda, rekao bih mu da se njegov govor ne prihvata; da sam čuo Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, uzvratio bih mu; a da sam čuo Allaha, subhanehu we te'ala, da ovo kaže, rekao bih mu da nije zbog ovoga od nas zavjet uzeo". v. Tarihu Bagdad (12/172).

[1] Mnogi su primjeri njihovih sumnji i nedoumica, koji ukazuju koliki je njihov nemir. Er-Razi je rekao:

"Vrhunac svakog razuma je ograničenost,
a većina ljudskog truda je zabluda.
Duše su naše usamljene u tijelima,
a od dunjaluka imamo nemir i nesreću.
Od naše nauke cijelog života nemamo ništa,
osim što smo sabrali rekla-kazala".

Šehristani je rekao:

"Života mi, obišao sam sve škole!
Prošao sam kroz njih sve.
Ali vidio sam samo ljude zbunjene,
i ljude koji se jako kaju".

Zato, kada opisuje stanje učenjaka Kelama i njihov nemir, Ibn-'Akil kaže: "Kelam je svoje sljedbenike odveo u sumnju, a mnoge od njih i u bezboštvo. Jer se zadah bezboštva osjeća iz njihovih grešnih postupaka, a osnova toga jeste što se nisu zadovoljili s onim što je došlo u Šerijatu..."

Ovako ih opisuje Kurtubi, pa kaže: "Kelam je mnoge svoje sljedbenike zaveo: neke od njih odveo je u neznaboštvo i otpadništvo, a neke u poigravanje sa propisima. Razlog tome jeste nepoštivanje Allahovih riječi i njihovo traženje suštine stvari u nečemu drugom...". v. Nihajetu el-ikdam, str. 3; El-Hamevijje, str. 91; Telbisu Iblis, str. 93; Fethul-Bari (13/350).

dok nisam postao jako poznat. Jednog smo dana sijedili tako u halki u blizini halke Hammada ibn Ebi-Sulejmana. Tada mi je došla neka žena i upitala: "Kako će čovjek po sunnetu razvesti svoju ropkinju?" Rekao sam joj da upita Hammada, jer ja nisam znao da joj odgovorim. Rekao sam joj također da se vrati i da me obavijesti. Otišla je Hammadu, a on joj je rekao: "...Da razvod treba biti u vrijeme čistoće od hajza u kojem nije bilo odnosa. Nakon toga će je ostaviti dok joj ne prođu dva ciklusa menstruacije. a kada se nakon toga okupa, bit će joj dozvoljeno da se uda". Poslije se žena vratila meni i prenijela mi ono što joj je rekao Hamad. Ja sam rekao da nemam više potrebe za kelamom, pa sam uzeo svoju obuću i otišao Hamadu..."[1]

Tako je imam – nakon što je bio poznat među zagovornicima kelama i jedan od njihovih predvodnika i koji je u mesdžidu imao svoju halku u blizini halke Hamada ibn Ebi-Sulejmana – postao jedan od učenika Hamada ibn Ebi-Sulejmana, učeći od njega fikh i sunnet. Nakon što je bio vatreni zagovornik kelama, on je postao onaj koji ga je jako kritizirao i odvraćao od njegovog učenja i podučavanja. a nakon što je svome sinu Hamadu naređivao njegovo učenje – podstičući ga na tom putu – Ebu-Hanife je (poučen spomenutim događajem) zabranjivao svom sinu bavljenje kelamom i raspravama.

Hamad nam o tome kaže: "Jednog dana mi je došao moj otac dok je kod mene bila grupa mutekelimina. Mi smo, podižući svoje glasove, raspravljali o nekoj stvari. a kada sam čuo da mi je otac ušao u kuću, krenuo sam mu u susret. Kad me je vidio, upitao me je s kim sam. Ja sam mu nabrojao one s kojima sam sijelio. Zatim me je upitao o čemu razgovaramo, pa sam mu i to rekao, a on mi reče: "Hamade, kloni se kelama!" Nisam poznavao oca kao čovjeka koji miješa stvari, niti kao čovjek koji naređuje nešto da bi poslije isto to zabranjivao. Zato sam ga upitao za razlog te

[1] Tarihu Bagdad (13/333).

njegove promjene, a on mi reče: "Sine moj! Ovi ljudi, koje vidiš da se raspravljaju, bili su jednog mišljenja i jedne vjere, sve dok se šejtan nije među njih umiješao. Zatim je on ubacio među njih neprijateljstvo i razdor, pa su se razišli..."[1]

Nakon što je kelam smatrao najvrednijom vrstom nauke, Ebu-Hanife je uvidio da pitanja o kojima raspravljaju sljedbenici kelama predstavljaju – običan govor filozofâ, što predstavlja ubačenu novinu u islam; to je ono o čemu nisu govorili ispravni prethodnici. a svaka takva novina u vjeri je novotarija.

Upitan je imam Ebu-Hanife o onome što sljedbenici kelama govore o pojmovima kao što su (العرض) *el-'ared*[2] i (الجسم) *el-džism*, pa je rekao: "To je govor filozofâ. Ti se drži predaja i puta selefa; a čuvaj se novina, jer one su novotarija!"[3] Tako je imam preporučivao onima koji su ga pitali o kelamu da slijede tragove i put selefa a da se klone novina.

Iz svega navedenog se vidi da je imam bio direktno upućen u područje 'ilmul-kelama, da bi nakon toga odvraćao od njega, kudeći i kritizirajući ga. Upravo onako kao što je radio i imam

---

1 El-Mekki, Menakibu Ebi-Hanife, str. 183-184.

2 El-E'arad (الأعراض) je množina od el-'ared (العرض), što znači pojava. El-Dževheri kaže: "...Kod učenjaka Kelama to znači suprotnost od riječi "el-džism" (الجسم), jer pojam "el-džism" podrazumijeva stvar koja sama po sebi opstoji i nije ovisna o nečemu; to je materija. Tako da el-džism podrazumijeva materiju koja sama po sebi opstoji (tj. nešto konkretno). Dok, na primjer, boja predstavlja el-'ared (tj. nešto apstraktno, manifestaciju), jer ona ne može opstojati osim sa nečim konkretnim. Od mu'tezila, govor o nijekanju apstraktnog zagovara 'Abdur-Rahman ibn Kejsan el-Esam, kao i neki sljedbenici otpadničkih sekti". v. Es-Sihah (3/1082); El-Bagdadi, Usulu ed-din, str. 37; El-Bezdevi, Usulu ed-din, str. 11-12; Mekalatul-islamijin, str. 343-344; El-Ferku bejnel-firak, str. 115-116; kadija Ebu-Ja'la, El-Mu'temed fi usuli ed-din, str. 37; Eš-Šamil fi usuli ed-din, str. 168; El-Mevakif, str. 96; El-Mu'džemu el-felsefi (2/69).

3 El-Hudždže fi bejani el mehadždže, str. 22; El-Herevi, Zemmu el-kelam (qaf-194-ba).

Medine Malik ibn Enes, koji je rekao: "Ko je tražio vjeru preko kelama postao je otpadnik".[1]

I rekao je: "Prezirem kelam u vjeri".[2]

Ovo dokazuje da je 'ilmul-kelam bio prisutan i poznat narodu. Što se tiče izjave Ez-Zehebija da 'ilmul-kelam nije postojao,[3] to ne znači da ga je on nijekao u potpunosti, nego je htio reći da to nije bila neka posebna vrsta znanja zapisana u knjigama i djelima; a što se tiče njegove raširenosti kao vrste znanja koja se prenosila usmeno i raspravama, u to nema sumnje.

Završit ćemo ovo izlaganje oporukom imama svojim učenicima, u kojoj ih podstiče na proučavanje fikha, odvraćajući ih od kelama i raspravljanja u vjeri.

Muhammed ibnul-Hasen kaže: "Ebu-Hanife nas je podsticao na učenje fikha, a zabranjivao nam je kelam".[4]

Ebu-Hanife je rekao Ebu-Jusufu: "Pazi se da običnom svijetu ne govoriš o osnovama vjere koristeći se kelamom, jer oni su naučili da slijepo slijede i da se time zabave".[5]

Njegovi učenici su se držali ove oporuke. Ebu-Jusuf je zabranjivao raspravljanje i prepirku u vjeri. Tako je govorio svojim učenicima: "Okanite se rasprava i prepirke u vjeri, jer je vjera jasna i jednostavna. Allah, subhanehu we te'ala, je naredio naredbe; objasnio Svoje zakone; postavio Svoje granice; halal učinio dozvoljenim, a haram zabranjenim. Uzvišeni kaže:

﴿ٱلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلْإِسْلَٰمَ دِينًا ۚ فَمَنِ ٱضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِّإِثْمٍ ۙ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣﴾﴾

[1] Zemmu el-kelam (qaf-173-clif).
[2] Džami'u bejanil-ilmi ve fadlihi, str. 415.
[3] Sijeru e'alami en-nubela (6/398).
[4] Zemmu el-kelam (qaf-196-ba).
[5] El-Mekki, Menakibu Ebi-Hanife, str. 373.

"Danas sam vam vjeru vašu usavršio i blagodat Svoju prema vama upotpunio i zadovoljan sam da vam islam bude vjera. – a onome ko bude primoran kad hara glad, bez namjere da učini grijeh, Allah će oprostiti i samilostan biti."[1]

Zato uzimajte za halal ono što je Kur'an dozvolio, a zabranjujte ono što je u njemu zabranjeno. Slijedite njegove jasne ajete, vjerujte u manje jasne i izvlačite pouke iz njegovih primjera. Da je rasprava u vjeri dio bogobojaznosti kod Allaha, pretekli bi nas u tome Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, i njegovi ashabi – a jesu li se oni raspravljali u prepirali u pitanjima vjere?! Oni su diskutirali i raspravljali o fikhu i njegovim propisima; čak su se razilazili[2] kada je riječ o nekim propisima vezanim za: nasljedstvo, namaz, hadždž, razvod braka, halal i haram. Međutim, nikada se nisu raspravljali kada je riječ o temeljima vjerovanja i nikada se nisu o njemu prepirali. Zadovoljite se bogobojaznošću i pokornošću; uzmite ono što je došlo u sunnetu, jer dobili ste dostatnu opskrbu. Ostavite se onoga što su uveli novotari, razilazeći se i raspravljajući se u vjeri. Privrženost sunnetu znači štit onome ko ga se drži, a onaj ko ga je propisao znao je šta je mimo toga od rasprava, grešaka i propusta. Allah, subhanehu we te'ala, je u Svojoj Knjizi rekao: ﴿وَإِذَا رَأَيْتَ ٱلَّذِينَ يَخُوضُونَ فِىٓ ءَايَٰتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا۟ فِى حَدِيثٍ غَيْرِهِۦ﴾ **"Kada vidiš one koji se riječima Našim rugaju, budi daleko od njih, sve dok na drugi razgovor ne pređu."**[3]

Da je htio On bi objavio da se u tom slučaju raspravljamo; međutim, On je to zabranio govoreći:

---

[1] El-Maide, 3.

[2] Možda ovim želi reći da u se razišli u pitanjima vjere, ali to njihovo razilaženje nije dovodilo do svađa i razjedinjavanja; ili je želio reći da su se razišli u drugorazrednim pitanjima vjere, ali ne i u primarnim.

[3] El-En'am, 68.

﴿فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ ۚ إِنَّكُمْ إِذًا مِّثْلُهُمْ﴾ **"...Ne sjedite s onima koji to čine dok ne stupe u drugi razgovor. Inače, bit ćete kao i oni."**[1]

Uzvišeni Allah također kaže: ﴿فَإِنْ حَاجُّوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلَّهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ﴾ **"Ako se oni budu prepirali s tobom, reci: "Ja se samo Allahu pokoravam, a i oni koji me slijede."**[2] a nije rekao: "Raspravljajte se".[3]

Ebu-Jusuf kaže: "Učenje kelama vodi u otpadništvo".[4]

I kaže: "Ne traži tri stvari koristeći se sa druge tri: ne traži vjeru u raspravama, jer ko se tome posveti u opasnosti je da za njega kažu da je – otpadnik; ne traži imetak alhemijom, jer ko se tome preda postaje – bahat; ne traži znanje o hadisu sa mnogo predaja, kako se ne bi desilo da preneseš nešto nepoznato, pa da se za tebe kaže da si – lažov".[5] a u drugoj predaji stoji da je rekao: "Ko traži vjeru kelamom – postaje otpadnik; ko traži rijetke hadise – biva proglašen lažovom; a ko traži imetak alhemijom – postaje bahat".[6]

Također se prenosi da je rekao: "Spoznaja u kelamu je neznanje u stvarnosti".[7]

Ovo je zadnje što se prenosi o stavu Ebu-Hanife prema pitanju novotarskog kelama. U sljedećoj studiji ćemo spomenuti njegov stav prema sljedbenicima kelama i njihovim sektama.

❁ ❁ ❁

---

1 En-Nisa, 140.
2 Ali 'Imran, 20.
3 Ibnul-'Avvam, Fedailu Ebi-Hanife ve ashabihi, str. 88.
4 Ibn-Betta, El-Ibanetul-kubra, str. 538.
5 El-Hudždžetu fi bejanil-mehadždže, str. 23.
6 Ibid.; Ibn-Betta, El-Ibanetul-kubra, str. 537-538.
7 El-Hudždžetu fi bejanil- mehadždže, str. 23.

3- NJEGOV STAV O NEKIM KELAMSKIM SEKTAMA

Uzvišeni Allah je naredio jedinstvo i džemat, a zabranio razdor i neslogu u vjeri. Tako Uzvišeni Allah kaže:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسۡلِمُونَ ١٠٢ وَٱعۡتَصِمُواْ بِحَبۡلِ ٱللَّهِ جَمِيعٗا وَلَا تَفَرَّقُواْۚ وَٱذۡكُرُواْ نِعۡمَتَ ٱللَّهِ عَلَيۡكُمۡ إِذۡ كُنتُمۡ أَعۡدَآءٗ فَأَلَّفَ بَيۡنَ قُلُوبِكُمۡ فَأَصۡبَحۡتُم بِنِعۡمَتِهِۦٓ إِخۡوَٰنٗا﴾

"O, vjernici! Bojte se Allaha onako kako Ga se treba bojati i umirite samo kao muslimani! Svi se čvrsto Allahova užeta držite i nikako se ne razjedinjujte! i sjetite se Allahove milosti prema vama kada ste bili jedni drugima neprijatelji, pa je On složio srca vaša i vi ste postali, milošću Njegovom, prijatelji...".[1]

Svom poslaniku Muhammedu, sallallahu 'alejhi we sellem, je naredio da se kloni i odrekne onih koji koji su svoju vjeru izmijenili i koji su se u svojoj vjeri podijelili – od Jevreja i kršćana, kao i od onih koji njima istovjetno postupaju, od sljedbenika raznih sekti i novotarija – govoreći mu da on nije od njih niti su oni od njega. Uzvišeni Allah kaže:

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ فَرَّقُواْ دِينَهُمۡ وَكَانُواْ شِيَعٗا لَّسۡتَ مِنۡهُمۡ فِي شَيۡءٍۚ إِنَّمَآ أَمۡرُهُمۡ إِلَى ٱللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُواْ يَفۡعَلُونَ ١٥٩﴾

"Tebe se ništa ne tiču oni koji su vjeru svoju raskomadali i u stranke se podijelili, Allah će se za njih pobrinuti. On će ih o onome što su radili obavijestiti."[2]

---

[1] Ali 'Imran: 102-103.

[2] El-En'am: 159.

Milošću Allaha, subhanehu we te'ala, nije se među ashabima, radijallahu 'anhum, desilo razilaženje koje bi bilo razlog da jedni druge proglašavaju grešnicima ili zalutalim. Naprotiv, oni su bili na jednom akidetu, kao što kaže Taš Kubri Zade[1]: "Svi ashabi, radijallahu 'anhum, su u vrijeme Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, bili na jednom akidetu; oni su živjeli u vrijeme Objave i imali su čast družiti se sa Vjerovjesnikom, sallallahu 'alejhi we sellem".[2]

Možda je među njima bilo razilaženja kada je bilo riječi o nekim pitanjima vezanim za određene propise – što nije dovodilo do razdora, niti do toga da neki od njih bude proglašen grješnikom ili nevjernikom. Uglavnom se radilo o ličnom *idžtihadu*, a razlike su se pojavljivale zbog pojedinačnog različitog shvatanja nekog ajeta ili hadisa: tako da u tom slučaju takav pojedinac ima dvije nagrade – ako je bio u pravu; ili jednu nagradu – ako je pogriješio.

Ibnul-Kajjim kaže: "Ashabi, radijallahu 'anhum, su se često razilazili kada je bilo riječi o pitanju (i karakteru) nekih propisa, ali, i pored toga, oni su predvodnici vjernikâ i ummet sa najpotpunijim vjerovanjem. Štaviše – hvala Allahu! – nikada se nisu razilazili ni u jednoj jedinoj meseli kada je bilo riječi o pitanjima vezanim za Allaha, Njegova imena, svojstva ili djela".[3]

Ovakvo je stanje i među drugim muslimanima mimo ashabâ, onima koji su bili složni oko hilafeta Ebu-Bekra i Omera. Među njima se pojavilo razilaženje nakon što su smutljivci[4] i pokvarenjaci počinili ubistvo Osmana, radijallahu 'anhu.

---

[1] Ahmed ibn Mustafa ibn Halil Ebu-l-Hajr 'Isamu-d-din Taš Kubri Zade, historičar turskog porijekla, rođen u Bursi 901. h.g. Odrastao je u Ankari gdje se školovao i učio fikh. Preuzeo je mjesto kadije u Stambolu 958. h.g., a oslijepio 961. h.g. Umro je 968. h.g. v. El-E'alam (1/257).

[2] Miftahu es-se'ade (2/143).

[3] I'alamu el-muvekki'in (1/49).

[4] Minhadžu es-sunne (6/231).

Nakon tog događaja, muslimani su se podijelili. Tako je prva grupa, koja se izdvojila od muslimanske zajednice i koja je ustala protiv vođe pravovjernih Alije, radijallahu 'anhu, bila – skupina haridžija: to su bili oni koji su se odrekli vođe muslimana, proglašavajući njega i one s njim nevjernicima. Na isti taj način tretirali su i Mu'aviju, radijallahu 'anhu, i one koji su bili s njim. Nakon toga su se pojavili ši'iti (rafidije): to su bili oni koji su podržavali i pomagali Aliju, radijallahu 'anhu.

Nakon toga su se počele pojavljivati ostale novotarije. Tako se pred kraj vremena ashaba, radijallahu 'anhum, pojavila sekta kaderija i murdžija; a pred kraj emevijskog hilafeta su se pojavile džehmije, a nedugo zatim i mu'tezile.

Govoreći o stavu Ebu-Hanife prema tim novotarskim sektama, potrebno je spomenuti svaku od njih posebno, kako bismo uvidjeli njegov odnos i stav prema njima.

1– HARIDŽIJE

Znamo da su haridžije sekta koja je ustala protiv vođe pravovjernih: Alije ibn Ebi-Taliba, radijallahu 'anhu. Oni su ti koji su proglasili muslimane nevjernicima zbog velikih grijeha, učinivši tako dozvoljenim njihovu krv i njihove imetke, ne dozvoljavajući da nasljeđuju ili da ih nasljeđuju, niti da se ukopavaju u muslimanska mezarja; a na Ahiretu će (ti "nevjernici"), po njihovom mišljenju, biti vječno u vatri.

Nema sumnje da su pogriješili prilikom optuživanja vjernikâ za nevjerstvo (kufr) zbog njihovih grijeha. Ljudi se, prema njihovom mišljenju, dijele na dvije grupe: vjernici – koji nemaju grijeha; i nevjernici – koji nemaju dobrih djela. Mada je Allah podijelio one koji su naslijedili Knjigu od ovog ummeta u tri skupine: oni koji su sebi nasilje učinili, oni čija su dobra

i loša djela jednaka (oni srednji) i oni koji su u dobru druge pretekli.[1]

Uzvišeni Allah kaže:

﴿أَوْرَثْنَا ٱلْكِتَٰبَ ٱلَّذِينَ ٱصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا ۖ فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِۦ ۖ وَمِنْهُم مُّقْتَصِدٌ ۖ وَمِنْهُمْ سَابِقٌۢ بِٱلْخَيْرَٰتِ بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَضْلُ ٱلْكَبِيرُ ﴿٣٢﴾﴾

"Mi ćemo učiniti da Knjigu poslije naslijede oni Naši robovi koje Mi izaberemo: bit će onih koji će se prema sebi ogriješiti, biće onih čija će dobra i loša djela podjednako teška biti, i bit će i onih koji će, Allahovom voljom, svojim dobrim djelima druge nadmašiti – za to će veliku nagradu dobiti."[2]

Što se tiče stava imama Ebu-Hanife prema novotariji haridžija (zbog toga što su muslimane proglašavali nevjernicima zbog njihovih grijeha), on kao odgovor na njihove tvrdnje kaže: "Mi ne proglašavamo nijednog muslimana nevjernikom zbog grijehâ koji učini, pa makar se radilo i o velikom grijehu, ukoliko ga ne smatra dozvoljenim; mi mu time ne odričemo njegov iman i ne lišavamo ga svojstva tog imana".[3]

I kaže: "Počinioci velikih grijeha – oni koji pripadaju ummetu Muhammeda, sallallahu 'alejhi we sellem, a koji će ući u vatru – neće u njoj vječno ostati, ukoliko su umrli sa tevhidom".[4]

To je potvrdio i imam Tahavi (u djelu: Vjerovanje ehlis-sunneta i džemata prema pravcu Ebu-Hanife i njegovih učenika): "Nijednog muslimana ne smatramo nevjernikom zbog grijeha, ako ga nije ohalalio".[5]

---

1 Medžmu'u el-fetava (7/485).

2 Fatir, 32.

3 El-Fikhul-ekber, str. 304.

4 El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 40.

5 Ibid., str. 45.

Ovo je stav Ebu-Hanife prema novotarijl haridžija. No, i pored toga, je razgovarao i diskutirao sa njihovim predstavnicima, bez obzira na njihov položaj.

Imam Ebu-Hanife kaže: "Diskutirao sam sa grupama haridžija: sa onima koji su bili sljedbenici El-Ibadija[1], Es-Sufrija[2] i drugih".[3]

Neke od tih diskusija spominje El-Muveffak el-Mekki (u djelu: Menakibu el-imam Ebi-Hanife), pa kaže: "Kada su haridžije ovladale Kufom, uzeli su imama i rekli mu da se pokaje od nevjerstva (kufra). On im je rekao da se on kaje Allahu

[1] El-Ibadije su sljedbenici 'Abdullaha ibn Ibada et-Temimija. On je podigao pobunu u vrijeme Mervana ibn Muhammeda, zadnjeg emevijskog halife, koji je protiv njega poslao vojsku i porazio ga. Nakon toga su se El-Ibadije medusobno podijelili u četiri skupine (hafsije, harisije, jezidije i grupa koja je dobila naziv *ibadeti kojima se ne želi Allah.* Naziv su dobili po tome što su sumnjali u iskrenost ibadeta ljudi). Svi oni su složni kada je riječ o pitanju vođstva 'Abdullaha ibn Ibada, kao i u mišljenju da nevjernici ovog ummeta – tj. oni koji se s njima ne slažu – nisu ni mu'mini (vjernici) ni mušrici (idolopoklonici), nego su kafiri (nevjernici)... v. El-Ferku bejne el-firak, str. 103; El-Milelu ven-nihal (1/134); Et-Tebsiru fid-din, str. 34; I'tikadatu firaki el-mislimin, str. 57.

[2] Es-Sufrije su također jedna od haridžijskih sekti. Podjeljena su mišljenja kada je riječ o samom njihovom nazivu. Po jednom mišljenju, to je zbog žutila (sufra) na njihovim licima; po drugom mišljenju, dobili su ime po 'Abdullahu ibn Saffaru; a po trećem mišljenju, dobili su naziv po Zijadu ibn el-Esferu, mada se veže za 'Abdullaha et-Temimija. Ova skupina je u svojim stavovima najmanje pretjerala i skrenula, od ostalih haridžijskih skupina. Jer oni ne smatraju općenito počinioce velikih grijeha nevjernicima, nego prave razliku na osnovu toga o kojem se grijehu radi: da li je za njega propisana kazna, kao što su blud ili krađa. Za takve grijehe, po njihovom mišljenju, ne slijedi et-tekfir (proglašavanje nevjernikom takve osobe), nego je Allah takve nazvao bludnicima ili kradljivcima. a što se tiče drugih grijeha – za koje nije jasno propisana kazna – kao što je ostavljanje namaza ili bježanje sa bojnog polja, po njihovom mišljenju, zbog tih grijeha osobu smatraju nevjernikom. v. El-Milelu ven-nihal (1/137); El-Ferku bejne el-firak, str. 91; Et-Tebsiru fid-din, str. 30; El-Edjan vel-firak, str. 119; Dirasetu 'anil-firak, str. 59.

[3] El-Mekki, Menakibu Ebi-Hanife, str. 54.

od svakog nevjerstva, pa su ga ostavili. a kada se okrenuo da ode, neko im reče da te njegove riječi znače da se on kaje od nevjerstva u koji su oni upali. Nakon toga su se opet njemu vratili i upitali ga: Da li to njegovo traženje oprosta od nevjerstva znači oprost od nevjerstva u kojem su oni? Ebu-Hanife ih je, čuvši te njihove riječi, upitao: Da li me to pitate povodeći se za pretpostavkama ili povodeći se za jasnim znanjem (tj. da li ste sigurni i ubjeđeni u to što govorite ili sumnjate u svoj govor?). a oni mu rekoše da nisu ubjeđeni u to. Nakon toga im je Ebu-Hanife citirao ajet u kojem Uzvišeni Allah kaže:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱجْتَنِبُواْ كَثِيرًا مِّنَ ٱلظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ ٱلظَّنِّ إِثْمٌ﴾

"O, vjernici! Klonite se mnogih sumnjičenja; neka su sumnjičenja, zaista, grijeh"[1], i rekao: "Vi ste počinili grijeh, a svaki grijeh kod tebe je – nevjerstvo! Zato se vi prvo pokajte od svoga nevjerstva". Haridžija mu reče: "O, šejhu! Istinu si rekao. a ja se kajem od nevjerstva!"[2]

Kada su haridžije čule da Ebu-Hanife ne smatra nevjernicima nikog od sljedbenika kible zbog učinjenog grijeha, poslali su mu svoju delegaciju da diskutira s njim o tome. Rekli su mu: "Šta kažeš za ove dvije dženaze pred vratima mesdžida: jedna će se klanjati čovjeku koji je bio notorni pijanica i umro u tom stanju, i druga koja će se klanjati ženi koja je bila bludnica i koja je u svojoj utrobi imala dijete, pa je u tom stanju počinila samoubistvo?

- Koje su vjere bili njih dvoje? Jesu li bili Jevreji? - upita ih Ebu-Hanife.
- Ne. - rekoše.

[1] El-Hudžurat, 12.

[2] El-Mekki, Menakibu Ebi-Hanife, str. 151-152.

- Jesu li bili kršćani?
- Nisu.
- A jesu li bili medžusije (vatropoklonici)?
- Ne.
- Pa koje su vjere bili?
- Bili su od onih koji svjedoče da nema istinskog boga osim Allaha i da je Muhammed Njegov poslanik.
- Recite mi: da li šehadet predstavlja trećinu imana ili njegovu četvrtinu ili petinu?
- Ne može se iman dijeliti po trećinama, četvrtinama ili petinama.
- Pa koliko onda imana predstavlja šehadet?
- Čitav iman.
- Zašto me onda pitate za osobe za koje ste vi potvrdili da su vjernici.
- Dobro. Reci nam onda: da li će oni biti od stanovnika Dženneta ili Džehennema?
- Ako baš insistirate, ja ću reći o njima ono što je rekao Allahov poslanik Ibrahim o narodu koji je mnogo više griješio od ovih, kada je rekao:

﴿ رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِّنَ ٱلنَّاسِ ۖ فَمَن تَبِعَنِى فَإِنَّهُۥ مِنِّى ۖ وَمَنْ عَصَانِى فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٦﴾ ﴾

"Oni (kumiri) su, Gospodaru moj, mnoge ljude na stranputicu naveli. Onaj ko bude mene slijedio – moje je vjere, a onaj ko bude protiv mene ustajao – pa, Ti uistinu praštaš i samilostan si."[1] i reći ću o njima ono što je rekao Allahov poslanik 'Isa o narodu koji se mnogo više griješio od ovo dvoje, pa kaže:

[1] Ibrahim, 36.

﴿إِن تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِن تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنتَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١١٨﴾﴾

"Ako ih kazniš, robovi su Tvoji; a ako im oprostiš, silan i mudar Ti si."[1] i reći ću o njima ono što je rekao Allahov poslanik Nuh, što prenosi Uzvišeni Allah, te kaže:

﴿قَالُوٓاْ أَنُؤْمِنُ لَكَ وَٱتَّبَعَكَ ٱلْأَرْذَلُونَ ﴿١١١﴾ قَالَ وَمَا عِلْمِى بِمَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ ﴿١١٢﴾ إِنْ حِسَابُهُمْ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّى لَوْ تَشْعُرُونَ ﴿١١٣﴾﴾

"Oni rekoše: "Kako da te poslušamo, kad te najniži sloj ljudi slijedi?" "Ne znam ja šta oni rade" – reče on - "svi će pred Gospodarom mojim – neka znate! – račun polagati."[2] i reći ću vam ono što je, također, rekao Allahov poslanik Nuh, neka je na sve njih Allahov mir i spas, kao i na našeg poslanika Muhammeda, sallallahu 'alejhi we sellem, kao što Uzvišeni Allah kaže:

﴿وَلَآ أَقُولُ لَكُمْ عِندِى خَزَآئِنُ ٱللَّهِ وَلَآ أَعْلَمُ ٱلْغَيْبَ وَلَآ أَقُولُ إِنِّى مَلَكٌ وَلَآ أَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِىٓ أَعْيُنُكُمْ لَن يُؤْتِيَهُمُ ٱللَّهُ خَيْرًا ٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا فِىٓ أَنفُسِهِمْ إِنِّىٓ إِذًا لَّمِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٣١﴾﴾

"Ja vam ne kažem: 'U mene su Allahove riznice', niti: 'Meni je poznata budućnost', niti kažem: 'Ja sam melek', - a ne govorim ni o onima koje vaše oči s prezirom gledaju: 'Allah im nikakvo dobro neće dati'. – a Allah dobro zna šta je u dušama njihovim. Jer, ukoliko bih to rekao, tada bi se uistinu ogriješio."[3]

Nakon toga, oni baciše svoje oružje i rekoše: "Odričemo se vjere na kojoj smo bili i vraćamo se vjeri u Allaha kojom ti vjeruješ. Jer je tebi Allah dao vrijednost, mudrost i znanje".[4]

---

1 El-Maide, 118.

2 Eš-Šu'ara', 111-113.

3 Hud, 31.

4 El-Mekki, Menakibu Ebi-Hanife, str. 108-109.

❁ ❁ ❁

2- ŠI'ITI[1]

Šije i haridžije su dvije suprotne skupine,[2] kada je u pitanju stav o vođi pravovjernih, Aliji, radijallahu 'anhu. Jer, haridžije ga smatraju nevjernikom i odriču ga se, a ši'iti ga podržavaju, potpomažu i daju mu prednost nad Osmanom, radijallahu 'anhu. Čak među njima ima i onih koji ga smatraju boljim i od Ebu-Bekra i Omera, jer je njemu – prema njihovom mišljenju – trebao pripasti hilafet nakon Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem. To (prema njima) dokazuju jasni dokazi, tako da vođstvo ne izlazi iz kruga njegovih potomaka.

Tako su ši'iti na novotariju haridžija odgovorili drugom novotarijom, koja nije ništa bolja od ove prve. To je zbog toga što je – prema tom mišljenju – Alija, radijallahu 'anhu, bezgrešan i vrijedniji od Ebu-Bekra i Omera, radijallahu 'anhuma, i on je trebao biti vođa nakom Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem.

---

[1] Ši'ita ima nekoliko vrsta. Jedna vrsta su el-mufaddile: to su prve šije koji su dali prednost Aliji nad Ebu-Bekrom i Omerom. Oni su iznijeli stav suprotan stavu svih ashaba, pa čak i Alije, radijallahu anhu. Preneseno je u više od osamdeset predaja od njega (od Alije) da je rekao da su najbolji ljudi u ummetu nakon Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, Ebu-Bekr i Omer. Također je rekao: "Ko kaže da sam bolji od Ebu-Bekra, bičevat ću ga kao za potvoru." Postoje i druge vrste ši'ita, a ima ih više od sedamdeset grupa. U njih se ubrajaju i imamije, dvanaestoimamske šije (isna-ašerijje). Oni kažu da je Allah u Kur'anu obznanio da halifa treba biti Alija i njegovih dvanaest potomaka nakon njega. Oni smatraju nevjernicima sve koji smatraju da je drugačije, pa čak i ashabe (u smislu ispravnosti, izdvajaju tek tri ili pet ashaba). Većina, ili svi u trećem i četvrtom hidžretskom vijeku, smatraju da je Kur'an iskrivljen. Smatraju da su njihovi imami, njih dvanaest, bolji od svih vjerovjesnika, poslanika i meleka. Smatraju da njihovi imami znaju nevidljivi svijet (gajb), da su bezgrješni i da im je Uzvišeni Allah prepustio da propisuju šerijat po svojoj volji. (v. Abdur-Rahman Abdul-Halik, Mevkifu ehlis-sunneti vel-džema'ati minel-bid'ati vel-mubtedi'a) (op. rec.)

[2] Minhadžu es-sunne (6/231).

Dodat ćemo toj tvrdnji njihovo smatranje Ebu-Bekra i Omera grešnicima, pa čak i nevjernicima.

Onaj ko smatra ispravnim ovakva novotarska mišljenja jeste pokvareni lažov. Takav čovjek omalovažava muhadžire i ensarije, a kazna koja mu je propisana je batinanje zbog laži i potvore. Tako vođa muslimana 'Ali ibn Ebi-Talib, radijallahu 'anhu, kaže: "Neće mi niko biti doveden, smatrajući me boljim od Ebu-Bekra i Omera, a da ga neću izbičevati za potvore".[1]

I govorio je: "Najbolji ljudi ovog ummeta, nakon Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, su Ebu-Bekr i Omer".[2]

Upitao je Muhammed ibn el-Hanefijje,[3] svog oca Aliju, radijallahu 'anhu, ko je najbolja osoba ovog ummeta, nakon Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem? "Ebu-Bekr", odgovorio je. "A zatim?", upitah ga. "Zatim Omer", odgovori on - mada sam se pobojao da ne kaže Osman - pa sam dodao: "A zatim ti". "Ja sam samo čovjek musliman", odgovorio je Alija".[4]

Nema sumnje da su najvredniji ashabi učesnici bitke na Bedru, a najbolji od njih su deseterica (kojima je obećan Džennet), a najbolji od njih su četverica imama: Ebu-Bekr, Omer, Osman i 'Alija, radijallahu 'anhum.

---

[1] En-Nubuvat, str. 132.

[2] Ibid. Ibn-Tejmije kaže: "To je preneseno od Alije, radijallahu anhu, mutevatir-predajom".

[3] Muhammed ibn Ali ibn Ebu-Talib el-Hašimi. Ibn-Hadžer je rekao: "Ebul-Kasim ibn el-Hanefijje el-Medeni je pouzdan učenjak druge generacije. Umro nakon osamdesete." v. Tekribu et-tehzib (2/192). Vidi njegovu biografiju u djelu: Tehzibu et-Tehzib (9/354).

[4] Buhari: Kitabu fadailu es-sahabe, Babun "Kavlu en-Nebijji: "Lev kuntu muttehizen halilen le-tehaztu Eba Bekrin halilen"" (7/20), hadis br. 4629; Ebu-Davud: Kitabu es-sunne, Babun "Fit-tefdil" (5/26), hadis br. 4629. Prenose ga posredstvom Ebu-Ja'la od Muhammeda ibn el-Hanefijje.

U ovome se slažu svi sljedbenici ehlis-sunneta. Ibn-Omer kaže: "U vrijeme života Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, smatrali smo Ebu-Bekra najboljim ashabom, zatim Omera ibn el-Hattaba, a zatim Osmana ibn 'Affana, radijallahu 'anhum".[1]

A u drugoj predaji kaže: "Za vrijeme Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, nismo nikoga smatrali vrednijim od Ebu-Bekra, pa Omera, zatim Osmana. a nakon njih nismo pravili razliku među ashabima".[2]

Na ovome je bio i Ebu-Hanife. To se dā zaključiti iz njegovih riječi: "Najvredniji od ljudi, nakon poslanikâ i vjerovjesnikâ, jeste Ebu-Bekr es-Siddik, pa Omer ibn el-Hattab el-Faruk, zatim Osman ibn 'Affan Zun-Nurejn, a onda 'Ali ibn Ebi-Talib, Allah sa svima njima bio zadovoljan. To su bili pobožni ljudi, čvrsti u istini. a mi sve njih slijedimo i smatramo ih našim velikanima".[3]

Ovo je potvrdio i Et-Tahavi prilikom objašnjenja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata po mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice drugova. Zato kaže: "Potvrđujemo hilafet nakon Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, prvo Ebu-Bekru es-Siddiku, radijallahu 'anhu, smatrajući ga najboljim članom ovog ummeta i dajući mu prednost nad ostalima; zatim Omeru ibn el-Hattabu, radijallahu 'anhu, zatim Osmanu, radijallahu 'anhu, a zatim 'Aliju ibn Ebi-Talibu, radijallahu 'anhu. Oni su upućene halife i vođe pravovjernih".[4]

---

[1] Buhari: Kitabu fadailu es-sahabe, Babun "Fadlu Ebi Bekrin ba'de en-Nebijji" (7/16), hadis br. 3655; Tirmizi: Kitabu el-menakib, Babun "Takdimu 'Usman fi hajati en-Nebijji" (5/629), hadis br. 3707. Prenose ga posredstvom Nafi'a koji prenosi od Ibn-Omera.

[2] Buhari: Kitabu fadailu es-sahabe, Babun "Menakibu 'Usman ibn 'Affan" (7/53), hadis br. 3697; Ebu-Davud: Kitabu es-sunne, Babun "Fit-tefdil" (5/24), hadis br. 4627. Obojica ga prenose posredstvom Nafi'a od Ibn-Omera.

[3] El-Fikhul-ekber, str. 303.

[4] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 57.

U Kufi je bio jedan od prvaka ši'ita po imenu Muhammed el-Bedželi[1], poznat kao Šejtanu et-Tak, po kome su šejtanije (jedna od ši'itskih sekti) dobile ime. On je pored novotarije u imametu – na koju pozivaju ši'iti – dodao nešto novo, a to je mišljenje da Allah, subhanehu we te'ala, ne poznaje zlo sve dok se isto ne desi. El-Eš'ari bilježi od njega (u djelu: El-Mekalat) da je rekao: "Smatraju da Allah u osnovi zna i da nije neznalica. Ali On zna za stvari nakon što ih odredi i kada ih htjedne, dok prije toga nije o njima znao, jer nije bilo moguće".[2]

Imam Ebu-Hanife je vodio mnoge diskusije sa njim. Primjerice, jedna o tih diskusija bila je na temu vrednovanja 'Alije ibn Ebi-Taliba. Nju spominje Ibn-Tejmijje (u djelu: Minhadžu es-sunne)[3], gdje se kaže da je Ebu-Hanife jedne prilike sreo Muhammeda ibn Nu'mana pa ga je upitao od koga je čuo hadis o povratku Sunca.[4] a ovaj mu je rekao: "Nisam ga prenio od onoga od koga ti prenosiš hadis: "O, Sarija, brdo!"

[1] Muhammed ibn 'Ali ibn Nu'man ibn Ebi-Tarifa el-Bedželi el-Kufi. Ibn-Hadžer kaže o njemu: "Ebu-Dža'fer, poznat po nadimku Šejtanu et-Taka, kojeg je dobio po pijaci u gradu Tak, na kojoj se bavio razmjenom novčanica. Tako se jednog dana raspravljao s nekim zbog lažnog srebrenjaka. a kada ga nadvladao, rekao je za sebe da je on Šejtan et-Taka. Kada je to čuo Hišam ibn 'Abdul-Hakem (jedan od rafidijskih ši'itskih šejhova), nazvao ga je Mu'min et-Taka. S druge strane, prenosi se da ga je Ebu-Hanife nazvao imenom Šejtan et-Taka". Nisam pronašao datum njegove smrti. v. Lisanu el-mizan (5/300-301).

[2] Mekalatu el-islamijin, str. 37.

[3] Minhadžu es-sunne (8/197). Spominje je i Ibn-Hadžer (u djelu: Lisanu el-mizan, 5/301).

[4] Hadis o vraćanju Sunca, koji se prenosi od 'Alije, spominju: Et-Tahavi (u djelu: Muškilu el-asar, 2/8); El-Džuzkani (u djelu: El-Ebatilu vel-menakir, 1/158); Ibnul-Dževzi (u djelu: El-Mevdu'at, 1/355-356). Svi oni ga prenose od Fatime bint el-Husejn, a ona od Esme bint 'Umejs. Za ovaj hadis El-Džuzkani kaže da je to jako slab hadis (mudtarib i munker). Tekst hadisa glasi: "Jedne prilike je Vjerovjesniku, sallallahu 'alejhi we sellem, dolazila objava, a njegova glava je bila na krilu Alije, radijallahu 'anhu. Zbog toga Alija, radijallahu 'anhu, nije uspio klanjati ikindiju-namaz prije zalaska Sunca. Zatim je rekao Poslanik, sallallahu

Nakon spominjanja ovog događaja, Ibn-Tejmijje kaže: "Ovo dokazuje da imami i učenjaci nisu vjerovali u ovaj hadis, jer njega ne prenosi nijedan imam muslimana. Vidimo Ebu-Hanifu, jednog od poznatih imama, kako ne potvara Aliju, mada potiče iz Kufe, koja predstavlja kolijevku ši'izma (tako da je od ši'ita čuo dosta stvari o vrijednostima Alije, radijallahu 'anhu, od onoga što je Allah, subhanehu ve te'ala, htio). On je također volio Aliju i smatrao ga svojim vođom, ali i pored toga nije prihvatio ovaj hadis kojeg mu je prenio Muhammed ibn Nu'man. Ebu-Hanife je bio bolji fakih i učeniji od Et-Tahavija i mnogih drugih, tako da je znao da mu En-Nu'man nije odgovorio ispravno... Ebu-Hanife nije poricao da su se Omeru, Aliji i drugim ashabima dešavali kerameti, nego je porekao ovaj hadis zbog mnoštva dokaza koji ukazuju na njegovu lažnost i suprotnost sa Šerijatom i razumom".[1]

Ebu-Hanife je također vodio diskusije o tome ko je bio najpreči za hilafet nakon Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem. Tako je jedne prilike rekao: "Mi kažemo da je to pravo imao Es-Siddik, a 'Alija se tome pokorio i priznao mu to pravo, iako je bio najjači čovjek. a vi kažete da je to pravo pripadalo Aliji i da je Es-Siddik silom od njega to uzeo, te je zbog toga bio najžešći čovjek jer je uzeo njegovo pravo na silu bez predaje".[2] Zbog tih laži i pretjerivanja skupine pripadnika ši'ita, imam Ebu-Hanife nije prihvatao njihovo svjedočenje kao ispravno.

Spominje se (u djelu: El-Kifaje) od Omera ibn Ibrahima, da je čuo Ibn el-Mubareka da je rekao: "Ebu-'Ismet je jedne prilike upitao Ebu-Hanifu od koga da uzima predaje, pa mu je

'alejhi we sellem: "Allahu, on je bio u pokornosti tebi i Tvome Poslaniku, pa mu vrati Sunce", pa je rekla Esma: "Tako sam vidjela Sunce kako zalazi, da bi nakon svoga zalaska opet izašlo".

[1] Minhadžu es-sunne (8/197-198).

[2] El-Kerderi, Menakibu Ebi-Hanife, str. 180.

rekao: "Uzmi od svakoga ko je pravedan, makar postupao prema svojim strastima (tj. makar bio novotar). Samo nemoj uzimati od ši'ita, jer je osnova njihovog akideta smatranje da su ashabi Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, bili u zabludi..."[1]

U ovom značenju Ibn-Tejmijje[2] kaže za imama Ebu-Hanifu da je odbijao svjedočenje onih koji su poznati po lažima, kao što su El-Hatabije.[3] Sve ovo što je rečeno predstavlja srž stava Ebu-Hanife prema ši'itima i njihovim novotarijama.

❁ ❁ ❁

3- PRAVE MURDŽIJE

Već je spomenuto da haridžije smatraju da počinioci velikih grijeha bivaju nevjernici. Nasuprot njima, murdžije smatraju da iman predstavlja samo spoznaju[4]. Oni su poznati i kao **murdžije-džehmije**. Neki od njih kažu da je iman potvrda jezikom[5], a to su **murdžije-keramije**.[6]

---

[1] El-Kifaje, str. 302.

[2] Minhadžu es-sunne (1/62).

[3] Sljedbenici Ebul-Hataba ibn Ebi-Zejneb, Miklas el-Esedi el-Kufi el-Edžde'i, ubijen 143. h.g. El-Bagdadi kaže: "El-Hatabije su sekta koja vjeruje u Allahovo utjelotvorenje u Džafera es-Sadika, a poslije njega u Ebu-Hataba el-Esedija. Ova sekta je počinila nevjerastvo (kufr) – kako sa strane rečenog, tako i zbog smatranja El-Hasana i El-Husejna Allahovom djecom i Njegovim miljenicima". v. El-Ferku bejne el-firak, str. 255. O ovoj sekti vidi djela: Mekalatu el-islamijjin (1/75); El-Fisal (4/187); El-Milelu ven-nihal (1/380); Et-Tebsir, str. 73.

[4] Mekalatu el-eš'ari, str. 132, 279.

[5] Mekalatu el-eš'ari, str. 141; El-Ferku bejne el-firak, str. 212; Ibn-Tejmijje, Kitabu el-iman, str. 126; El-Milelu ven-nihal (1/108).

[6] El-Kerramije su sekta koja se veže za Muhammeda ibn Kerrama, koji je odrastao u Sidžistanu, a umro u Kudsu 256. h.g. To je sekta koja Allahu, subhanehu we te'ala, pripisuje tijelo. Zato ih Eš-Šehristani ubraja u sekte koje su pretjerale kada je riječ o pitanju Allahovih, subhanehu we te'ala, svojstava; a to ih je dovelo do toga da Allahu pripisuju tijelo i da upoređuju Njegova svojstva sa svojstvima stvorenja (antropomorfizam). S druge strane, El-Eš'ari (u djelu: El-Mekalat) ih

Neki od njih smatraju da je iman samo potvrda[1], dok većina[2] njih smatra da je potvrda riječima dovoljna da se sprovedu dunjalučki propisi, a takvi su poznati kao **murdžije-maturidije.**

Neki od njih kažu da je iman ubjeđenje i svjedočenje[3], a takvi su poznati kao murdžietu el-fukaha (**murdžije fakihi).** a nazvani su murdžije jer su izostavili djela iz značenja pojma iman.

U vrijeme Ebu-Hanife su bile poznate samo prva i zadnja grupa, tako da je Ebu-Hanife odgovarao prvoj grupi, kao što će biti spomenuto; a zastupao je mišljenje zadnje grupe.

Odgovarajući na mišljenje prve grupe, čiji sljedbenici kažu: "Iman je (samo) spoznaja. a sljedbenici kible neće ući u vatru, bez obzira kakve grijehe radili" (pri čemu smatraju da sa imanom ne štete grijesi, kao što sa nevjerstvom ne koristi pokornost)[4], Ebu-Hanife veli: "Mi ne kažemo da vjerniku sa imanom ne štete grijesi, niti kažemo da takav pojedinac neće ući u vatru. Mi ne tvrdimo da su naša dobra djela primljena, a naša loša djela oprostena, kao što kažu murdžije".[5]

---

svrstava u murdžije zbog njihovog mišljenja da je iman samo potvrda, pri čemu oni izostavljaju ubjeđenje srcem i potvrdu djelima. Bili su poznati po svojoj skromnosti i ibadetu. Poznati su i brojni njihovi ogranci koji se ne razilaze u osnovama vlastitog vjerovanja, a većina njihovih sljedbenika je u Horosanu i Transoksaniji. v. El-Milelu ven-nihal (1/108); Mekalatu el-islamijjin, str. 141; Hutatu el-Makrizi (2/357).

[1] El-Musamera, str. 330-331; Es-Sabuni, El-Bidaje, str. 152; El-Bezdevi, Usulu ed-din, str. 153; En-Nesefi, Bahru el-kelam, str. 41; El-'Akaidu en-nesefije mea' šerhi et-Taftazani, str. 119.

[2] Kažem većina maturidija, jer neki od njih imaju mišljenje da je iman ubjeđenje i potvrda. v. Šerhu el-'akaidi en-nesefije, str. 120; Šerhu el-mekasid (5/176).

[3] Mekalatu el-eš'ari, str. 132-141; Ibn-Munde, Kitabu el-iman (1/331); Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 273.

[4] El-Fisal (4/45); El-Ferku bejne el-firak, str. 202; Et-Tebsir, str. 97.

[5] El-Fikhul-ekber, str. 304.

O ovome će biti više govora prilikom spomena njegove diskusije sa Džehmom ibn Safvanom o pitanju shvatanja imana. Et-Tahavi potvrđuje ovaj odgovor prilikom objašnjenja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice drugova. Zato on kaže: "Mi ne kažemo da sa imanom ne štete grijesi onome ko ih radi. Nadamo se za dobre vjernike (dobročinitelje) da će im Allah, subhanehu we te'ala, oprostiti i da će ih uvesti u Džennet Svojom milošću. Međutim, nismo za njih potpuno sigurni, niti svjedočimo da su od stanovnika Dženneta. Za one koji griješe od njih tražimo oprosta i bojimo se za njih, ali isto tako ne gubimo nadu za njih".[1]

Ebu-Hanife se odriče onih koji mu pripisuju irdža, pa kaže u pismu upućenom El-Bettiju: "Što se tiče tvog pominjanja imena murdžije – pa, nije grešan narod koji govori pravedno, a koje su novotari nazvali tim imenom. Naprotiv, oni su pravednici i sljedbenici sunneta (ehlis-sunet), ali su im to ime dali zlobnici".[2]

To je rekao zbog njegovog shvatanja pojma "irdža'" – a to je mezheb onih koji su u tome pretjerali i koji smatraju da je iman samo spoznaja kojoj ne štete grijesi, kao što je već spomenuto. Prema toma, kod Ebu-Hanife nailazimo na mali dio irdža'a – a to je njegova četvrta vrsta, s tim što je on bio čist od njegovih ostalih vrsta.

❁ ❁ ❁

4- KADERIJE

Ovaj naziv sljedbenici ehlis-sunneta pripisuju onima koji niječu određenje (kader) koje je Allah već odredio, i koji smatraju

[1] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 41.

[2] Risaletu Ebi-Hanife lil-Betti, str. 38.

da svoja djela rade neovisno od određenja Allaha, subhanehu we te'ala, i da se djela dešavaju bez znanja.[1]

Prvi koji je zastupao ovakvo mišljenje je čovjek iz Iraka – porijeklom je bio kršćanin te je primio islam – po imenu Sevsen[2]. Od njega je to preuzeo Mi'bed el-Džuheni[3], a od njega je to preuzeo Gejlan ed-Dimiški.[4]

El-Evza'i kaže: "Prvi koji je govorio o kaderu je čovjek iz Iraka, po imenu Sevsen. Bio je kršćanin koji je primio islam pa se opet vratio kršćanstvu. Od njega je učenje preuzeo Mi'bed el-Džuheni, a od njega Gejlan".[5]

Njima su se protivili i ashabi koji su još bili u životu, kao Ibn-Omer, Ibn-'Abbas i drugi. Rekli su za njih da su to medžusije (vatropoklonici) ovog ummeta, kao što je rekao Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem: "Kaderije su medžusije

---

1 El-Fisal (3/22); El-Milelu ven-nihal (1/43).

2 Nisam našao njegovu biografiju.

3 Mi'bed ibn 'Abdullah el-Džuheni el-Basri. Ez-Zehebi o njemu kaže: "U osnovi je bio povjerljiv (saduq), ali je uveo ružnu novotariju: bio je među prvima koji su poricali određenje. Zbog toga su se dobri ljudi udaljili od njegovih predavanja. Na taj način je otišao u zabludu, a i druge je u nju vodio". Ibn el-'Imad kaže: "U 80. godini po Hidžri Mi'beda je razapeo 'Abdul-Melik. A, prema drugoj predaji, kaže se da ga je jako kažnjavao, nakon čega ga je pogubio". v. Mizanu el-i'tidal (4/141); Šezeratu ez-zeheb (1/88); Pogledaj njegovu biografiju u: Sijeru e'alami en-nubela (4/85); Tehzibu et-tehzib (10/225).

4 Gejlan ibn Muslim ed-Dimiški, Ebu-Mervan. Ez-Zehebi kaže o njemu: "Ubijen je zbog kaderijskog učenja. Zalutao je jadnik...". Taš Kubri Zade kaže: "Bio je od učenika El-Hasena el-Basrija u fikhu. Imao je svoje sljedbenike koji su se zvali El-Gejlanije. Bio je porijeklom Kopt, kaderija. Prvi je koji je počeo da govori o kaderu i poziva njemu, nakon Mi'beda el-Džuhenija". Ubijen je na početku hilafeta Hišama ibn 'Abdul-Melika, nakon što je raspravljao sa El-Evzaijem, koji je nakon toga dao fetvu o njegovom pogubljenju. v. Mizanu-l-i'tidal (3/338); Miftahu dari es-se'ade (2/144); Lisanu el-mizan (4/424).

5 Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/749-750); Eš-Šeri'a, str. 232; Sijeru e'alami en-nubela (4/187).

ovog ummeta: ukoliko se razbole, ne obilazite ih; a ukoliko umru, ne prisustvujte njihovoj dženazi".[1]

Ebu-Hanife se jako trudio da odgovori na novotarije kaderija (posebno u djelu: El-Fikhul-ekber), gdje stoji da je rekao: "On je odredio stvari i propisao ih. Tako da nema ništa – ni na dunjaluku ni na Ahiretu – a da nije sa Allahovom odredbom uređeno i da nije obuhvaćeno Njegovim htijenjem, znanjem i odredbom".[2]

I kaže: "Sva djela robova – bilo da su urađena u stanju kretanja ili mirovanja – bivaju uistinu urađena. a Allah, subhanehu we te'ala, ih je stvorio i sva su u Allahovoj volji, Njegovom znanju, htijenju i određenju".[3]

Ovo je potvrdio i Et-Tahavi. On stoga kaže: "Sve se dešava Allahovom voljom i Njegovom odredbom. Njegova volja biva bespogovorno izvršena, a volja i htijenje Njegovih robova imaju slobodu u onolikoj mjeri koliko On to hoće. Tako da ono što On hoće i želi robovima – to bude; a ono što neće – to ne bude".[4]

I kaže: "Djela robova su stvorenja Allaha, subhanehu we te'ala, a čine ih sami robovi".[5]

Ebu-Hanife je savjetovao neke svoje učenike kako da diskutiraju sa kaderijama. El-Hatib prenosi predaju, posredstvom Ebu-Jusufa, u kojoj on kaže da je čuo Ebu-Hanifu kako je

---

[1] Ebu-Davud: Kitabu es-sunne, Babun "Fil-kader" (5/66), hadis br. 4691; Hakim, Mustedrek (1/85). Njih dvojica prenose ovaj hadis od Ebu-Hazima, a on od Ibn-Omera. Hakim za ovaj hadis kaže: "Ukoliko je tačno da ga je Ebu-Hazim čuo od Ibn-Omera, ovo je vjerodostojan hadis prema uvjetima dvojice šejhova, mada ga ne bilježe". Ez-Zehebi se složio sa njegovom konstatacijom.

[2] El-Fikhul-ekber, str. 302-303.

[3] Ibid.

[4] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 21.

[5] Ibid., str. 53.

rekao: "Kada razgovaraš sa kaderijom, upitaj ga za dvije stvari, nakon čega će: ili ušutjeti ili će kufr počiniti. a to pitanje je: "Da li Njegovo vječno znanje podrazumijeva da je znao da će se stvari desiti onakve kakve jesu?" Pa, ako odgovori negativno, počinio je nevjerstvo. a ako odgovori pozitivno, postavit će mu se pitanje: "Da li je Allah htio da bude onako kako je On znao, ili je htio da bude suprotno od onoga što je znao?" Pa ako odgovori da je htio da bude onako kako je znao, tada je potvrdio da je Allah, subhanehu we te'ala, od vjernika htio iman, a od nevjernika je htio nevjerstvo. a ako odgovori da je htio suprotno onome što je znao, tada je Allahu, subhanehu we te'ala, pripisao priželjkivanje i žaljenje za nečim: jer, ako neko želi da bude onako kako je on zamislio, pa se to ne desi ili se desi nešto što nije zamislio, tada osoba bude od onih koji priželjkuju ili žale za nečim. a ko Allahu, subhanehu we te'ala, bude pripisivao takvo nešto – taj je počinio nevjerstvo".[1]

Ebu-Hanife se raspravljao sa Gejlanom ed-Dimiškijem, jednim od velikana kaderija. Spominje se da je Gejlan rekao Ebu-Hanifi: "Ti kažeš da su grijesi u sklopu Allahove volje i Njegovog htijenja!?", a Ebu-Hanife mu reče: "A ti kažeš da je preko Njegove volje i Njegove nemoći! a ko Allahu, subhanehu we te'ala, pripisuje nemoć, taj je počinio nevjerstvo!", nakon čega je Gejlan ušutio.[2]

Ebu-Hanife se raspravljao i sa drugim kaderijama. Tako se spominje da je Ebu-Hanife rekao jednom kaderiji: "Da li si došao ili si doveden?" "Došao sam svojom voljom", odgovorio je. Ebu-Hanife mu reče da sjedne, pa ga upita: "Jesi li sjeo ili te je neko stavio da sjedeš?" "Sjeo sam svojom voljom",

[1] Tarihu Bagdad (13/382-383).

[2] Ebu-Muhammed Osman ibn Abdullah ibn el-Hasen, El-Kenzu el-hafijju min ihtijarati es-safijji (qaf-135-ba).

odgovori mu kaderija. Zatim mu Ebu-Hanife reče da ustane i da podigne jednu nogu, a zatim ga upita: "Jesi li je ti podigao ili je podignuta?" "Ja sam je podigao", odgovori on. a Ebu-Hanife mu reče: "Da je bilo po tvojim ubjeđenjima, sva ova djela bila bi od tebe i po tvom izboru. Stoga podigni i drugu nogu prije nego spustiš prvu", nakon čega se kaderija zbunio.[1]

Ebu-Hanife je diskutirao sa grupom kaderija koji su došli njemu i rekli mu da se žele s njim raspravljati o kaderu, pa im je Ebu-Hanife rekao: "Zar ne znate da je onaj ko se raspravlja o kaderu isti kao onaj ko gleda u sunčeve zrake: što se više raspravlja, to više biva zbunjen". "Onda o odredbi i pravednosti", rekoše. a Ebu-Hanife odgovori: "Onda govorite uz Allahovu pomoć". "Da li iko od Allahovih, subhanehu we te'ala, stvorenja može uraditi nešto što Allah nije odredio?", upitaše ga. a on odgovori: "Ne! Mada se treba znati da određenje ima dva oblika: jedan je naredba objave, a drugi je kosmički. Što se tiče kosmičkog, Allah ne dovodi Svoje robove pred svršen čin propisivajući im nevjerstvo. On ne naređuje nevjerstvo; naprotiv, On zabranjuje takvo nešto. Također i naredba ima dva oblika. Prvi je naredba postojanja, i ona označava događanje onoga što je određeno, što je različito od naredbe objavljivanja". "Reci nam da li je Allahova, subhanehu we te'ala, odredba u skladu sa njegovim htijenjem ili se razlikuju?", upitaše ponovo, a on im reče: "Njegovo naređenje je od Njegovog htijenja, a nije htijenje od Njegovog naređenja. Dokaz tome su riječi Uzvišenog Allaha:

﴿ فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ ٱلسَّعْىَ قَالَ يَٰبُنَىَّ إِنِّىٓ أَرَىٰ فِى ٱلْمَنَامِ أَنِّىٓ أَذْبَحُكَ فَٱنظُرْ مَاذَا تَرَىٰ ۚ قَالَ يَٰٓأَبَتِ ٱفْعَلْ مَا تُؤْمَرُ ۖ سَتَجِدُنِىٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿١٠٢﴾ ﴾

[1] Ibid.

"I kad on odraste toliko da mu poče u poslu pomagati, Ibrahim reče: "O, sinko moj! U snu sam vidio da treba da te zakoljem, pa šta ti misliš?" – "O, oče moj!", reče – "onako kako ti se naređuje postupi; vidjet ćeš, ako Bog da, da ću sve izdržati."[1] On nije rekao da će biti izdržljiv osim uz napomenu – "ako Bog da" – što dokazuje da je to bilo Njegovo naređenje, mada nije bilo ujedno i htijenje da Ibrahim žrtvuje sina".

Nakon toga mu rekoše: "Reci nam o Jevrejima i kršćanima, koji kažu o Allahu, subhanehu we te'ala, svakojake riječi. Kao što Uzvišeni kaže:

﴿ وَقَالَتِ ٱلْيَهُودُ عُزَيْرٌ ٱبْنُ ٱللَّهِ وَقَالَتِ ٱلنَّصَٰرَى ٱلْمَسِيحُ ٱبْنُ ٱللَّهِ ﴾

"Jevreji govore: "Uzejr je – Allahov sin", a kršćani kažu: "Mesih je – Allahov sin." Da li to znači da je Allah, subhanehu we te'ala, odredio za Sebe da će biti vrijeđan i da će mu se pripisivati supruga i dijete?" Ebu-Hanife reče: "To Allah nije propisao za sebe, nego je odredio da mu to pripisuju robovi. Jer da je to on odredio za Sebe – to bi se i desilo".

Zatim rekoše: "Reci nam: kada Allah, subhanehu we te'ala, odredi nekome nevjerstvo, da li mu čini dobro ili zlo?" a on reče: "Ne kaže se da je nekome želio zlo ili da je nekome nasilje učinio, jer On je visoko iznad toga. Allah odredi to svojim robovima samo u situaciji kada krše ono što je Allah, subhanehu we te'ala, naredio. On je Svojim robovima objasnio šta od njih traži prilikom naredbe da ispolje vjerovanje u Njega".

"A da li si ti vjernik?", upitaše ga, a on odgovori da jeste. Zatim ga upitaše: "A da li si ti vjernik kod Allaha?" Na to Ebu-Hanife reče: "Da li me pitate da vam to kažem na osnovu svoga znanja i mišljenja ili na osnovu Allahovog znanja i odluke?" Oni rekoše: "Pitamo te na osnovu tvoga mišljenja i znanja; ne

[1] Es-Saffat, 102.

pitamo te o Allahovom znanju", a on im odgovori: "Po mom mišljenju, ja smatram da sam vjernik. Ali ne tvrdim da je to tako kod Allaha u Njegovom znanju".

"O, Ebu-Hanife! Šta kažeš o onome koji poriče slovo (harf) iz Kur'ana?", upitaše ponovo. "Takav je počinio nevjerstvo prema Allahu, subhanehu we te'ala", – reče on, – "Jer, upozoravajući takve, Allah, subhanehu we te'ala, kaže:

﴿ وَقُلِ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ ۖ فَمَن شَآءَ فَلْيُؤْمِن وَمَن شَآءَ فَلْيَكْفُرْ ﴾

"Istina dolazi od Gospodara vašeg! Pa ko hoće – neka vjeruje, a ko hoće – neka ne vjeruje!"[1]

"Ukoliko je to upozorenje", – reče njihov predstavnik, – "Ja niti sam mu'min (vjernik), niti sam kafir (nevjernik)". Ebu-Hanife reče: "U tom slučaju vi sami sebe derogirate. Zar ne primjećujete da sam ja –u slučaju da nisam mu'min – primoran da budem nevjernik po Allahovoj odredbi. Također, vrijedi i obrnuti sud: ukoliko nisam nevjernik, onda sam primoran da budem, Allahovom odredbom, mu'min".

"O, Ebu-Hanife!", – rekoše, – "Do kad ćeš ti zavoditi ljude?" a on im odgovori: "Teško se vama! Ljude u zabludu odvodi onaj ko je u stanju da ih uputi; a Allah u zabludu odvodi koga hoće, a upućuje onog koga On hoće".[2]

❁ ❁ ❁

5- DŽEHMIJE

Ova sekta se veže za čovjeka po imenu Džehm ibn Safvan. On je Ebu-Muhriz, mevla plemena Benu Rasib, a neki mu još dodaju i Et-Tirmizi, a neki Es-Samarkandi, umro je 218. h.g. Njegovi sljedbenici su poznati po nazivu el-džehmije, a pod tim

[1] El-Kehf, 29.

[2] El-Intika, str. 164-165.

imenom su poznati oni koji niječu Allahova svojstva. Značenje tih riječi, tog nadimka i naziva je da su džehmije prve koji su o tome govorili, mada su oni kod sebe imali i drugih novotarija mimo ove. Takvo je, primjerice, njihovo mišljenje da iman podrazumijeva samo znanje o Allahu, subhanehu we te'ala. S druge strane, nevjerstvo, po njihovom mišljenju, znači neznanje o Allahu. Druga novotarija je i govor o primoravanju (džebr). Oni smatraju da čovjek nije u stanju učiniti ništa slobodnom voljom, nego je primoran na svoja djela.[1]

Oni su sa ovim mišljenjima u suprotnosti sa tekstovima Kur'ana i vjerodostojnog i jasnog sunneta. Zbog toga neki učenjaci iz reda *selefus-saliha* smatraju da oni ne pripadaju ummetu Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem. 'Abdullah ibn el-Mubarek kaže: "El-Džehmije se ne ubrajaju u sedamdeset i dvije grupe".[2]

Zbog svega toga je imam Ebu-Hanife proglasio Džehma ibn Safvana nevjernikom. El-Hatib bilježi predaju, posredstvom 'Abdul-Hamida ibn 'Abdur-Rahmana el-Himmanija,[3] koji je čuo Ebu-Hanifu da je rekao: "Džehm ibn Safvan je nevjernik"[4] U drugoj predaji stoji da mu je, nakon rasprave sa njim, rekao: "O, nevjerniče! Odlazi od mene".[5]

Autor djela El-Musajera tumači drukčije ove njegove riječi.

---

[1] Mekalatu el-islamijjin (1/338); El-Ferku bejnel el-firak, str. 221; Et-Tebsiru fi usuli ed-din, str. 63; El-Milelu ven-nihal (1/86-87); Tarihu et-Taberi (7/335); El-Bidaje ven-nihaje (10/26-27).

[2] Kitabu en-nubuvat, str. 133.

[3] 'Abdul-Hamid ibn 'Abdur-Rahman el-Himmani, Ebu-Jahja el-Kufi. Ibn-Hadžer o njemu kaže: "Povjerljiv prenosilac (saduq). Bio je sklon griješenju; optužen je za irdža'. Pripada devetoj generaciji". Umro je 202. h.g. v. Takribu et-tehzib (1/469); Tehzibu et-tehzib (6/120).

[4] Tarihu Bagdad (13/382).

[5] Usulu el-Bezdevi mea' šerhihi Kešful-esrar (1/11).

El-Kešmiri[1] kaže: "U djelu El-Musajera stoji da je Ebu-Hanife, nakon što se s njim raspravljao po određenom pitanju, oslovio Džehma sa riječju nevjernik (kafir). Nakon toga, autor djela tumači drugačije te njegove riječi. Međutim, ono što je rekao Ebu-Hanife je tačno i nije potrebno mijenjati značenje njegovih riječi; njegovo stanje i ugled su ipak iznad toga[2] da kaže neku riječ s kojom Allah, subhanehu we te'ala, i Njegov Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, nisu zadovoljni. a Džehm je svakako nijekao Allahova svojstva...".[3]

Ebu-Hanife je kritizirao Džehma i njegov govor. To spominje Ebu-Jusuf, pa kaže: "Ebu-Hanife je kritizirao Džehma, ukazujući na slabosti njegovih riječi".[4]

Od nedostataka Džehmovih riječi, na koje je ukazivao Ebu-Hanife, jeste njegovo mišljenje o stvaranju Kur'ana. El-Hatib bilježi od Ibn Ebi-Šejbe da je rekao: "Došao je Ibn el-Mubarek jedne prilike kod Ebu-Hanife pa ga je upitao za čovjeka koji je došao među njih. On mu odgovori da je to čovjek po imenu Džehm ibn Safvan. Ebu-Hanife ga upita o čemu su s njim razgovarali? Ibn el-Mubarek mu reče: "Kaže da je Kur'an stvoren", a Ebu-Hanife nakon toga prouči ajet u kojem[5] Uzvišeni kaže:

﴿ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَٰهِهِمْ ۚ إِن يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا ۝٥ ﴾

[1] Muhammed ibn Enver ibn Mu'zam Šah ibn 'Abdul-Kebir ibn 'Abdul-Halik en-Neruri el-Kešmiri. Rođen je 1292. h.g., a umro 1352. h.g. u Dejvindu. Od njegovih najpoznatijih djela su: Et-Tasrih bima tevatere fi nuzuli el-Mesih i Fejdul-Bari 'ala Sahihi el-Buhari. v. Nuzhetu el-havatir (8/80); Predgovor na djelo Fejdul-Bari, str. 17-24.

[2] Ovo je primjer pretjerivanja nekih hanefija kada je riječ o njihovim imamima i učenjacima.

[3] Fejdul-Bari (4/514).

[4] Tarihu Bagdad (13/382).

[5] El-Kehf, 5.

"...Kako krupna riječ izlazi iz usta njihovih! Oni ne govore drugo do neistinu!"[1]

Nakon toga je Ebu-Hanife zabranio takvo Džehmovo mišljenje, kao i klanjanje namaza za njim. Prenosi se od Ebu-Jusufa da je Ebu-Hanife rekao: "Ko kaže da je Kur'an stvoren – taj je novotar. Zato neka niko ne govori (ne potvrđuje) takvim govorom, i neka ne klanja za takvim čovjekom".[2]

Također ga je kritizirao zbog nijekanja Allahovih svojstava, pa kaže: "Ubio Allah Džehma ibn Safvana i Mukatila ibn Sulejmana. Jedan pretjeruje u nijekanju Allahovih svojstava, a drugi u njihovom potvrđivanju".[3]

A u drugoj predaji stoji da je rekao: "Džehm je pretjerao u nijekanju Allahovih svojstava kada je rekao da je Allah, subhanehu we te'ala, ništa".[4]

Ebu-Hanife je, kao odgovor na njegove sumnje o vječnosti Dženneta i Džehennema, rekao: "Džennet i Džehennem su dva Allahova stvorenja koja neće nestati nikada. a i hurije neće umrijeti nikada, kao što neće nikada proći Allahova kazna i nagrada".[5]

Et-Tahavi potvrđuje ovaj odgovor prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata po mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice drugova. On kaže: "Džennet i Džehennem su dva Allahova stvorenja koja neće nikada nestati niti proći. a Allah, subhanehu we te'ala, je Džennet i Džehennem stvorio prije ostalih stvorenja".[6]

---

1 Tarihu Bagdad (13/384).
2 Ibid.
3 Ibid.
4 Ibid. (13/166); Fethul-Bari (13/340).
5 El-Fikhul-ekber, str. 305.
6 El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 51.

Također je Ebu-Hanife odgovorio na Džehmovo mišljenje da je čovjek primoran i da nema moći niti slobode izbora. Zato kaže: "Niko od Allahovih stvorenja nije primoran[1] na nevjerstvo, niti na iman".[2]

I kaže: "Ko počini nevjerstvo – to uradi svojim djelima, tako što niječe i suprotstavlja se istini, a i zbog poniženja koje je zaslužio kod Allaha, subhanehu we te'ala. a onaj ko vjeruje – to postigne radeći prema jekinu i ubjeđenju, pokoravajući se; taj je potpomognut od Allaha, subhanehu we te'ala, i pod Njegovom je zaštitom".[3]

Završit ćemo govor o stavu imama Ebu-Hanife prema Džehmovim mišljenjima i novotarijama riječima samog imama, koje je izgovorio u situaciji kada je Džehm rekao da je iman samo spoznaja Allaha, subhanehu we te'ala. Ebu-Hanife je rekao: "Allah je u Kur'anu vezao iman za dva dijela tijela, srce i jezik. Zato je Uzvišeni Allah rekao:

﴿وَإِذَا سَمِعُوا۟ مَآ أُنزِلَ إِلَى ٱلرَّسُولِ تَرَىٰٓ أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ ٱلدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا۟ مِنَ ٱلْحَقِّ ۖ يَقُولُونَ رَبَّنَآ ءَامَنَّا فَٱكْتُبْنَا مَعَ ٱلشَّٰهِدِينَ ﴿٨٣﴾ وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَمَا جَآءَنَا مِنَ ٱلْحَقِّ وَنَطْمَعُ أَن يُدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ ٱلْقَوْمِ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٨٤﴾ فَأَثَٰبَهُمُ ٱللَّهُ بِمَا قَالُوا۟ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ جَزَآءُ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٨٥﴾﴾

[1] Riječ "džebr" (što znači: prisila, determinizam) nema osnova u Kur'anu i sunnetu. Zato su ispravni prethodnici prezirali da se spominje ova riječ. El-Evzai kaže: "Za riječ "džebr" ne poznajem osnovu u Kur'anu i sunnetu. Pribojavam se da tako nešto kažem i koristim riječi: određenje, sudbina, stvaranje i prirodnost. Ovo je poznato u Kur'anu i hadisu prenesenog od Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi we selem". Ez-Zebidi kaže: "Allahova odredba je veća i Njegova moć superiornija da bi On nekoga prisilio Svojim određenjem. Naprotiv, On određuje, daje mjeru, i Svoga roba stvara u prirodi kakvu On želi". v. Šerhu I'tikad ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/700).

[2] El-Fikhul-ekber, str. 303.

[3] Ibid.

"Kada slušaju ono što se objavljuje Poslaniku, vidiš kako im liju suze iz očiju, jer znaju da je to Istina. Zato govore: "Gospodaru naš! Mi vjerujemo, pa upiši i nas među one koji su posvjedočili! Zašto da ne vjerujemo u Allaha i u Istinu koja nam dolazi, kada jedva čekamo da i nas Gospodar naš uvede s dobrim ljudima!? i Allah će im, zbog onoga što govore, kao nagradu džennetske bašče dati, kroz koje će rijeke teći, u kojima će vječno boraviti. - a to će biti nagrada za sve one koji dobra djela čine."[1]

Učinio je i odredio im je Džennet naslijeđem zbog njihove spoznaje i govora, i učinio ih vjernicima zbog dva tjelesna organa: srca i jezika.

Uzvišeni Allah kaže:

﴿ قُولُوٓاْ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيۡنَا وَمَآ أُنزِلَ إِلَىٰٓ إِبۡرَٰهِـۧمَ وَإِسۡمَٰعِيلَ وَإِسۡحَٰقَ وَيَعۡقُوبَ وَٱلۡأَسۡبَاطِ وَمَآ أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَآ أُوتِيَ ٱلنَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمۡ لَا نُفَرِّقُ بَيۡنَ أَحَدٖ مِّنۡهُمۡ وَنَحۡنُ لَهُۥ مُسۡلِمُونَ ١٣٦ فَإِنۡ ءَامَنُواْ بِمِثۡلِ مَآ ءَامَنتُم بِهِۦ فَقَدِ ٱهۡتَدَواْۖ وَّإِن تَوَلَّوۡاْ فَإِنَّمَا هُمۡ فِي شِقَاقٖۖ فَسَيَكۡفِيكَهُمُ ٱللَّهُۚ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡعَلِيمُ ١٣٧ ﴾

"Recite: 'Mi vjerujemo u Allaha i u ono što se objavljuje nama, i u ono što je objavljeno Ibrahimu, i Ismailu, i Ishaku, i Jakubu, i unucima, i u ono što je dato Musau i Isau, i u ono što je dato vjerovjesnicima od Gospodara njihova. Mi ne pravimo nikakve razlike među njima, i mi se samo Njemu pokoravamo.' Pa, ako budu vjerovali u ono u što vi vjerujete, na Pravom su putu; a ako glave okrenu, oni su onda samo inadžije.

[1] El-Maide, 83-85.

a Allah će te sigurno od njih zaštititi, jer On sve čuje i sve zna."[1]

Uzvišeni Allah kaže: ﴿وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَىٰ﴾ **"...I obavezao ih riječju bogobojaznosti..."**.[2]

I kaže: ﴿وَهُدُوٓا۟ إِلَى ٱلطَّيِّبِ مِنَ ٱلْقَوْلِ وَهُدُوٓا۟ إِلَىٰ صِرَٰطِ ٱلْحَمِيدِ ﴿٢٤﴾﴾ **"Oni su bili nadahnuti da govore lijepe riječi i bili su nadahnuti na put Onoga koji je hvale dostojan."**[3]

﴿إِلَيْهِ يَصْعَدُ ٱلْكَلِمُ ٱلطَّيِّبُ﴾ **"... K Njemu se dižu lijepe riječi..."**.[4]

﴿يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْءَاخِرَةِ﴾ **"...Allah će vjernike postojanom riječju učvrstiti i na ovom i na onom svijetu..."**.[5]

Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže: "Recite *La ilahe illallah*, bit ćete spašeni".[6] Spas nije uslovio spoznajom bez riječi.

"Bit će izveden iz vatre svako ko kaže *La ilahe illallah* i u čijem srcu bude toliko i toliko imana...".[7]

---

1 El-Bekare, 136-137.

2 El-Feth, 26.

3 El-Hadždž, 24.

4 Fatir, 10.

5 Ibrahim, 27.

6 Hakim, Mustedrek (2/611-612). Prenio ga je putem Džami'a ibn Šeddada, a on od Tarika ibn 'Abdullaha el-Muharibija. Hakim kaže: "Ovo je hadis sa vjerodostojnim lancem prenosilaca, mada ga ne bilježe dvojica šejhova". Zehebi se slaže s njegovom ocjenom.
Ahmed, Musned (4/63). Ahmed ga prenosi od Šejbana, a on od Eš'asa, a on od šejha iz plemena Benu Malik Kinane.
Hejsemi, El-Medžme'a (6/21-22). Hejsemi je rekao: "Prenosioci ovog hadisa zastupljeni su u Sahihu".

7 Buhari: Kitabu et-tevhid, Babun kavlullahi te'ala: ﴿لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ﴾ (13/392-393), hadis br. 7410; Muslim: Kitabu el-iman, Babun "Edna ehlu el-dženneti menzileten fiha" (1/182), hadis br. 325; Ibn-Madže: Kitabu ez-zuhdi, Babun "Zikru eš-šefa'ati" (2/1442), hadis br. 4312. Svi ga bilježe od Katadea, a on prenosi od Enesa ibn

Nije rekao da će izaći iz vatre onaj koji je spoznao Allaha, subhanehu we te'ala, a u njegovom srcu to i to... Jer da nije bilo potrebe za govorom i da je dovoljna spoznaja, mu'minom bi se smatrao i onaj ko je spoznao Allaha u srcu, ali je to porekao svojim jezikom. Tada bi i Iblis bio mu'min, jer je on znao svoga Gospodara koji ga je stvorio, koji će ga usmrtiti i koji će ga ponovo oživjeti, i koji ga je u zabludu odveo. Ali on je rekao, kao što nas obavještava Uzvišeni:

﴿ قَالَ رَبِّ بِمَآ أَغْوَيْتَنِى لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٣٩﴾ ﴾

"Gospodaru moj" – reče – "zato što si me u zabludu doveo, ja ću njima na Zemlji poroke lijepim predstaviti i potrudit ću se da ih sve zavedem."[1]

Uzvišeni Allah kaže: ﴿ قَالَ أَنظِرْنِىٓ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤﴾ ﴾ **"Daj mi vremena do dana njihova oživljenja!" – zamoli on."[2]**

I kaže: ﴿ قَالَ مَا مَنَعَكَ أَلَّا تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ ۖ قَالَ أَنَا۠ خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِى مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُۥ مِن طِينٍ ﴿١٢﴾ ﴾ **"Zašto se nisi poklonio kad sam ti naredio?" – upita On. – "Ja sam bolji od njega: mene si od vatre stvorio, a njega od ilovače" – odgovori on."[3]**

Onda bi i nevjernici bili mu'mini zbog njihovog znanja o Gospodaru, mada Ga poriču svojim jezicima. Uzvišeni Allah kaže:

Malika. Tekst hadisa kod Muslima glasi: "Izaći će iz Vatre ko kaže *La ilahe illallah* i u čijem srcu bude dobra koliko zrno ječma. Zatim će izaći iz Vatre ko kaže *La ilahe illallah* i u čijem srcu bude dobra koliko zrno pšenice. Zatim će izaći iz Vatre ko kaže *La ilahe illallah* i u čijem srcu bude dobra koliko jedan trun".

1 El-Hidžr, 39.

2 El-A'raf, 14.

3 El-A'raf , 12.

﴿وَجَحَدُوا۟ بِهَا وَٱسْتَيْقَنَتْهَآ أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا ۚ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿١٤﴾﴾

"I oni ih, nepravedni i oholi, porekoše, ali su u sebi vjerovali da su istinita. - Zato pogledaj kako su skončali smutljivci."[1]

Nije ih učinio mu'minima i pored toga što su smatrali da je On jedan, jer su to poricali svojim jezicima. Uzvišeni Allah kaže: ﴿يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ ٱللَّهِ ثُمَّ يُنكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٨٣﴾﴾

"Oni priznaju da je blagodat od Allaha, pa je poslije poriču, - većina njih su nevjernici."[2]

I kaže:

﴿قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ أَمَّن يَمْلِكُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَٰرَ وَمَن يُخْرِجُ ٱلْحَىَّ مِنَ ٱلْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ ٱلْمَيِّتَ مِنَ ٱلْحَىِّ وَمَن يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ ۚ فَسَيَقُولُونَ ٱللَّهُ ۚ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾ فَذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمُ ٱلْحَقُّ ۖ فَمَاذَا بَعْدَ ٱلْحَقِّ إِلَّا ٱلضَّلَٰلُ ۖ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ﴿٣٢﴾﴾

"Upitaj: 'Ko vas hrani s neba i iz zemlje, čije su djelo sluh i vid, ko izvodi i stvara živo iz neživog a pretvara živo u neživo, i ko upravlja svim?' – "Allah"! – reći će oni. a ti reci: "Pa zašto Ga se onda ne bojite?" To vam je Allah, Gospodar vaš istinski! Zar poslije istine ima išta osim zablude? Pa kuda se onda odmećete?"[3]

I nije im koristila spoznaja jer su bili od onih koji poriču.

Uzvišeni Allah kaže:

﴿ٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَٰهُمُ ٱلْكِتَٰبَ يَعْرِفُونَهُۥ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَآءَهُمْ ۘ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ ٱلْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤٦﴾﴾

[1] En-Neml, 14.
[2] En-Nahl, 83.
[3] Junus, 31-32.

"Oni kojima smo dali Knjigu znaju Poslanika kao što sinove svoje znaju, ali neki od njih doista svjesno istinu prikrivaju."[1]

Znači da su poznavali Muhammeda, sallallahu 'alejhi we sellem, ali im nije koristilo to znanje jer su skrivali istinu o njemu i poricali je".

Nakon toga, Džehm reče: "Ubacio si mi u dušu neke stvari, pa ću ti se opet vratiti", nakon čega je ustao i više se nije vratio.[2]

Ovo su stavovi vezani za mezheb Ebu-Hanife, stavovi o pitanju neubrajanja djela u iman; naime, oni smatraju da je iman ubjeđenje srcem i potvrda jezikom.

Ono što je spomenuto od dokaza ukazuje na to da je potvrda jezikom od imana, kao i da se osnova imana – koji znači ulazak u islam – ne može postići osim sa ubjeđenjem u srcu i potvrdom jezikom; međutim, to ne dokazuje da djela ne ubrajaju u iman.

Stav Ebu-Hanife prema Džehmu i džehmijskim novotarijama može se svesti na sljedeće:

a) smatranje takvih nevjernicima, iz čega se zaključuje da ih ne smatra sljedbenicima kible.
b) zabrana klanjanja namaza za njima.
c) žestoko kritiziranje njihovih novotarija, kao što su: govor o stvaranju Kur'ana, govor o primoravanju (determinizam) na djela, nijekanje Allahovih svojstava i govor o potpunom irdža'u, koji podrazumijeva da se iman postiže samo spoznajom.

❁ ❁ ❁

[1] El-Bekare, 146.
[2] El-Mekki, Menakibu Ebi-Hanife, str. 124-126.

6- MU'TEZILE

Ova skupina se pojavila krajem prvog stoljeća po Hidžri, da bi svoj vrhunac dostigla u prvo vrijeme abasijskog hilafeta. Sam naziv je dobila zbog toga što se njihov osnivač i predvodnik Vasil ibn 'Ata'[1] odvojio (i'tezele) od predavanja El-Hasana el-Basrija, kada je rekao Vasil da počinitelj velikog grijeha: "... nije ni nevjernik ni mu'min, nego je takav na položaju između ta dva položaja". Nakon što se odvojio od predavanja El-Hasana el-Basrija, i nakon što mu se sa grupom istomišljenika pridružio 'Amr ibn 'Ubejd,[2] prozvani su mu'tezilama.[3] Od tog vremena počinju da iznose novotarska mišljenja, nepoznata onima koji su bili prije njih. Zbog toga su ih učenjaci selefa kritizirali i upozoravali svijet na njih. 'Abdullah ibn el-Mubarek kaže:

"O, ti, koji tražiš znanje! Dođi kod Hammada ibn Zejda.
Pa uzmi znanje sa blagošću, i dobro ga učvrsti.
I kani se novotarije koja potiče od 'Amra ibn 'Ubejda".[4]

---

[1] Vasil ibn 'Ata', poznat kao El-Gazzal, jedan od mevla plemena Benu Mahzum, a po nekim predajama Benu Dabbe. Ez-Zehebi o njemu kaže: "Rječit govornik... Nije mogao jasno izgovoriti slovo "ra", pa je izbjegavao prilikom govora riječi koje sadrže to slovo... On i 'Amr ibn 'Ubejd su začetnici mu'tezila. Odstranio ga je El-Hasan sa svoga predavanja kada je rekao da grješnik nije ni mu'min niti je kafir. U tome mu se pridružio i 'Amr, koji se s njim izdvojio iz halke El-Hasana. Nakon toga su oni i njihovi sljedbenici nazvani mu'tezile". Umro je 131. h.g. v. Sijeru e'alami en-nubela (5/464-465); Lisanu el-mizan (6/214); Šezeratu ez-zeheb (12/187).

[2] 'Amr ibn 'Ubejd el-Basri, mevla plemena Et-Temim. Ibn-Hibban o njemu kaže: "Bio je bogobojazan i pobožan, sve dok u vjeru nije uveo ono što je uveo. Nakon toga je napustio predavanja kod El-Hasana sa grupom svojih istomišljenika, te su zatim prozvani mu'tezile". Umro je 143. h.g., a po nekim predajama 144. h.g. v. Mizanu el-i'tidal (3/273); Tarihu Bagdad (12/187).

[3] El-Ferku bejne el-firak (3/273); Et-Tebsir, str. 37; El-Milelu ven-nihal (1/46-49); El-Makrizi, El-Hutat, (2/345-346).

[4] Zemmu el-kelam (qaf-196-elif).

El-Herevi prenosi od 'Abdur-Rahmana ibn Mehdija kako je jedne prilike došao kod Malika, a kod njega je bio čovjek koji ga je pitao o Kur'anu. Zatim ga je Malik upitao: "Da nisi slučajno od drugova 'Amra ibn 'Ubejda, Allah ga prokleo! On je uveo ovu novotariju kelama. a da je kelam vrsta znanja, uzeli bi ga ashabi i tabi'ini, kao što su uzeli znanje o propisima Šerijata. Nego je to laž koja ukazuje na laž".[1]

Također ga je prokleo i imam Ebu-Hanife – kao što prenosi El-Herevi od Muhammeda ibn el-Hasena da je rekao Ebu-Hanife: "Prokleo Allah 'Amra ibn 'Ubejda, jer on je otvorio ljudima vrata kelama".[2]

Imam Ebu-Hanife kaže o mu'tezilama: "Nije bilo među sektašima neko ko je više raspravljao od mu'tezila, jer je vanjština njihovog govora primamljiva i srce ga prihvata".[3]

Kritizirajući njihovo nijekanje Allahovih svojstava, Ebu-Hanife kaže: "Ne kaže se da Allahova ruka znači njegovu moć ili blagodat, jer se time niječe jedno od Allahovih svojstava – i to je govor kaderija i mu'tezila; a ruka je Njegovo svojstvo, bez pitanja o njegovoj kakvoći".[4]

Na njihovo mišljenje da je Kur'an stvoren, odgovorio je riječima: "To je Allahov govor, koji nije stvoren".[5]

Et-Tahavi potvrđuje ovo mišljenje prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice drugova. Stoga on kaže: "Budite ubijeđeni da

[1] Ibid. (qaf-173-ba).
[2] Ibid. (qaf-196-ba).
[3] El-Mekki, Menakibu Ebi-Hanife, str. (nije navedena).
[4] El-Fikhul-ekber, str. 302.
[5] Ibid.

je to, uistinu, Allahov govor koji nije stvoren, kao što je primjer govora stvorenja".[1]

Ukratko rečeno, njegovo djelo El-Fikhul-ekber predstavlja odgovor džehmijama i mu'tezilama, na njihova nijekanja Allahovih, subhanehu we te'ala, imena i svojstava, koja se spominju u Kur'anu i vjerodostojnom sunnetu. U knjizi je spomenuo nekoliko svojstava spomenutih u Kur'anu i sunnetu.

❁ ❁ ❁

7- EL-MUŠEBBIHE (ANTROPOMORFISTI)

Et-Tešbih (poređenje) u jeziku ukazuje na prisustvo osobina druge stvari u značenju nekog pojma. Prva stvar je ona koja se poredi, a druga je ona s kojom se poredi; a to značenje predstavlja vid sličnosti.[2]

Mušebihe su oni koji upoređuju Allaha, subhanehu we te'ala, sa stvorenjima, opisivajući Ga svojstvima stvorenja[3] i upoređujući svojstva Allaha, subhanehu we te'ala, sa onim što vide od svojstava stvorenja.

Od onih koji su zastupali *tešbih*, i postali poznati u islamu po takvim stavovima, jeste Mukatil ibn Sulejman.[4]On je pretjerao u potvrđivanju svojstava Allaha, subhanehu we te'ala, do te mjere

[1] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 24.

[2] El-Džurdžani, Et-Ta'rifat, str. 85.

[3] Ibid., str. 216.

[4] Mukatil ibn Sulejman ibn Bišr el-Hurasani, Ebul-Hasen el-Belhi, stanovnik Merva. Ibn-Hadžer kaže o njemu: "Smatrali su ga lažovom i izbjegavali su ga. Optuživan je za pripisivanje tjelesnih osobina Allahu, subhanehu we te'ala". Ibn-Hibban kaže: "Uzimao je određene stvari iz knjiga Jevreja i kršćana koje imaju sličnosti sa kur'anskim ajetima. Upoređivao je Allaha, subhanehu we te'ala, sa stvorenjima, a ujedno se koristio lažima prilikom prenošenja hadisâ". Umro je 150. h.g. v. Ibn-Hibban, Kitabu el-medžruhin (3/14); Takribu et-tehzib (2/272); Mizanu el-i'tidal (4/173); Tehzibu et-tehzib (10/279).

da Mu je pripisivao tijelo. Možda je razlog tome bila reakcija na pretjerivanje Džehma ibn Safvana u nijekanju Allahovih svojstava. Ez-Zehebi kaže: "U Horosanu se pojavio Džehm ibn Safvan, koji je pozivao u nijekanje Allahovih svojstava i nametao mišljenje o stvaranju Kur'ana. Nasuprot njemu, u Horosanu se također pojavio Mukatil ibn Sulejman el-Mufesir, koji je pretjerivao u potvrdi svojstava do te mjere da Mu je davao tjelesne osobine".[1]

El-Eš'ari prenosi od njega da je rekao: "Allah ima tijelo, bujnu kosu i ima izgled čovjeka od krvi, mesa, kostiju i udova poput ruke, noge, glave, očiju; a i pored svega toga ne liči nikome".[2]

Njegovi sljedbenici se nazivaju el-mukatilije, po njegovom imenu Mukatil. Njegovo učenje se proširilo i uspjelo u Horosanu, njegovom rodnom mjestu. Od onih koji su, pak, pali pod uticaj ovog učenja jesu: Hišam ibn el-Hakem, Hišam ibn Salim el-Dževaliki i Davud el-Dževaribi. Sva trojica su bili rafidije, a pod ovu ideju je poslije potpao i Ibn-Kerram.

Zbog toga ih je Ebu-Hanife opisao kao najgori narod, kada je rekao: "Dvije vrste ljudi su najgore u Horosanu: džehmije i mušebihe, ili je rekao mukatilije".[3]

Opisao je nijekanje i upoređivanje svojstava kao dva pokvarena mišljenja, pa kaže: "Došla su nam sa istoka (Horosana) dva pokvarena mišljenja: Džehmovo, koji niječe svojstva, i Mukatilovo, koji ih upoređuje sa svojstvima stvorenja".[4]

El-Hatib el-Bagdadi prenosi od Ebu-Jusufa da su jedne prilike kod Ebu-Hanife spomenuti Džehm i Mukatil, pa je rekao: "Obojica su pretjerali: Džehm u nijekanju upoređivanja,

[1] Tezkiretu el-huffaz (1/159-160).
[2] Mekalatu el-islamijjin (1/214, 258-259).
[3] Tarihu Bagdad (13/382).
[4] Ibid. (13/164).

kada je rekao da Allah nije ništa; i Mukatil ibn Sulejman, koji je išao dotle da je Allaha upoređivao sa stvorenjima".[1]

Učenjaci selefa su kritizirali Mukatilove novotarije i nisu prihvatali njegove predaje. Ishak ibn Ibrahim el-Hanzali kaže: "Horosan je iznjedrio trojicu kojima nema sličnih (u laži i novotarijama): Džehm ibn Safvan, Omer ibn Subejh[2] i Mukatil ibn Sulejman".[3]

Ahmed ibn Sejjar ibn Ejjub[4] kaže: "Mukatil ibn Sulejman je od stanovnika Belha. Zatim se preselio u Merv, a poslije toga u Irak, gdje je i umro. Nadimak mu je Ebul-Hasen. Inače je sumnjiv i neprihvatljiv prenosilac hadisa, neprihvatljivog govora. Govorio je o svojstvima Allaha, subhanehu we te'ala, stvari koje nije dozvoljeno ni prenositi od njega".[5]

Ebu-Jusuf je rekao: "Dvije vrste stvorenja na ovoj zemlji su mi najmrže: mukatilije i džehmije".[6]

Ebu-Hanife odgovara na novotariju *mušebiha* pa kaže: "On ne liči ničemu od Svojih stvorenja, niti bilo koje Njegovo stvorenje Njemu liči".[7]

---

1 Ibid. (13/166).

2 Omer ibn Subejh ibn Omer et-Temimi ili el-'Adevi, Ebu-Nua'jm el-Hurasani. Ibn-Hadžer kaže o njemu: "Neprihvatljiv prenosilac (metruk). Ibn-Rahavejh ga je smatrao lašcem. Pripadao je sedmoj generaciji". v. Takribu et-tehzib (2/58); El-Kamil fid-du'afa (5/1683).

3 Tarihu Bagdad (13/164).

4 Ahmed ibn Sejjar ibn Ejjub, Ebul-Hasen el-Mervezi. Ibn-Hadžer kaže o njemu: "Fakih, vjerodostojan prenosilac (siqat). Bio je hafiz hadisa, i pripadao je jedanaestoj generaciji". Umro je 261. h.g. v. Takribu et-tehzib (1/16); Tehzibu et-tehzib (1/35).

5 Tarihu Bagdad (13/163).

6 Ibid. (13/164).

7 El-Fikhul-ekber, str. 301.

Et-Tahavi potvrđuje ovaj odgovor, prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata po mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice drugova. On kaže: "Nema ništa njemu slično... Mašta Ga ne može dokučiti niti razum pojmiti, i ne liči stvorenjima".[1]

"Onaj ko se ne sačuva nijekanja i upoređivanja, pokleknut će i neće shvatiti značenje mišljenja da je Allah čist od svakog nesavršenstva".[2]

"Ko opiše Allaha, subhanehu we te'ala, nekom od osobina svojstvenom ljudima, počinio je nevjerstvo".[3]

Ovo je stav imama Ebu-Hanife prema sektama kelama, njihovim stavovima i novotarijama. a što se tiče njegovog shvatanja džemata, dovoljan će biti odgovor na pitanje koje mu je uputio 'Ata ibn Ebi-Rebah, kada ga je upitao kojoj skupini odgovara. Ebu-Hanife mu je odgovorio: "Ja sam od onih koji ne vrijeđaju selef, vjeruju u kader i ne proglašavaju nikoga nevjernikom zbog učinjenog grijeha". a 'Ata mu reče: "Shvatio si, a sada se toga drži".[4]

❁ ❁ ❁

[1] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 18-19.

[2] Ibid., str. 28.

[3] Ibid., str. 25.

[4] Tarihu Bagdad (13/331).

DRUGO POGLAVLJE
OBJAŠNJENJE NJEGOVOG AKIDETA U PITANJIMA TEVHIDA

Ovo poglavlje se sastoji od tri dijela:

1- TEVHID ER-RUBUBIJJE
2- TEVHID EL-ULUHIJJE
3- TEVHID EL-ESMAI VES-SIFAT

1- TEVHID ER-RUBUBIJJE

Ovaj dio je obuhvatio sljedeće teme:

a) Uvod: o definiciji tevhida i njegovoj podjeli.

b) Značenje tevhida er-rububijje
i njegove posebnosti.

c) Diskusija Ebu-Hanife sa sljedbenicima
ateizma zbog njihovog nijekanja Stvoritelja
i pobijanje načina na koji sljedbenici
kelama dokazuju postojanje Stvoritelja.

d) Metodologija Ebu-Hanife prilikom
potvrđivanja rububijjeta.

UVOD
O DEFINICIJI TEVHIDA I NJEGOVOJ PODJELI

1- DEFINICIJA TEVHIDA

a) Jezičko značenje

Jezički, tevhid znači "učiniti nešto jednim, jedinstvenim".[1] Obično se ta riječ koristi kao vjerovanje u jednog Boga koji nema sudruga.[2]

Ebul-Kasim et-Tejmi[3] kaže: "Riječ tevhid je infinitiv glagola *wehhade*, a znači: "učiniti nešto posebnim i jedinstvenim od onoga što Mu se pripisuje ili Mu liči u Biću ili svojstvima". *Tešdid* u riječi dolazi u značenju naglašavanja tog značenja. Za slovo *waw* se kaže da je došlo kao zamjena za *hemze* – pošto je praksa Arapa da mijenjaju ponekad *hemze* sa *wawom*, a i obrnuto u nekim slučajevima – s tim što je *waw* u ovoj riječi u osnovi *hemze*".

Arapi su ovu riječ koristili u više oblika u značenju jednoće – što znači da je Allah, subhanehu we te'ala, jedan u svakom pogledu i nema sudruga. a to ujedno znači smatranje Allaha, subhanehu we te'ala, čistim od sudruga ili nečeg sličnog Njemu u Biću ili svojstvima.[4]

---

[1] Es-Sihah (2/548); El-Kamusu el-muhit (1/343).

[2] El-Kamusu el-muhit (1/343).

[3] Isma'il ibn Muhammed ibn el-Fadl ibn el-'Ali ibn Ahmed el-Kureši et-Tejmi et-Talhi el-Asbahani, poznat po nadimku Kavamu es-sunne. Ez-Zehebi kaže o njemu: "Jako poznat imam, hafiz hadisa, šejhul-islam". Umro je 535. h.g. v. Sijeru e'alami en-nubela (20/80); Tezkiretu el-huffaz (4/1277); El-Muntezam (10/90).

[4] Et-Tejmi, El-Hudždžetu fi bejani el-muhidže, str. 339-340.

Kada kažu: "Vehhdtullahe", ta riječ ima isto značenje kao "azzamtullahe" i „kebbertullahe" što znači da je Allah veliki i veličanstven.

El-Džurdžani[1] kaže: "Et-tevhid jezički označava propis da je neka stvar jedna i znanje da je jedna".[2]

El-'Ajni[3] i El-Kastalani[4] kažu: "Smatrati Allaha, subhanehu we te'ala, Jednim znači biti ubjeđen da je On jedan – Bićem i osobinama – koji nema suparnika ni nekoga sličnog Njemu".[5]

Ukratko: tevhid, jezički, znači ubjeđenje da je neka stvar jedna, propis da je jedna i znanje da je jedna – pripisujući joj jednoću, čineći je jedinstvenom.

b) Terminološko značenje

Kod sljedbenika kelama tevhid se definira na više načina. Po jednoj definiciji to znači izdvajanje onog što je oduvijek od onog što je novo (stvoreno).[6]

Ili, po drugoj definiciji, to je potvrda Bića koje ne liči stvorenjima i čija se svojstva ne niječu.[7]

---

1 'Ali ibn Muhammed ibn 'Ali el-Džurdžani. El-Leknevi kaže o njemu: " Bio je autoritet, pronicljiv. Dostigao je vrhunac u obradi šerijatskih pitanja. Bio je rječit, precizan, stručan u diskusijama, iskusan u proučavanju i debatama. Rođen je u mjestu Džurdžan 740. h.g... Umro je u Širazu 816. h.g."

2 Kitabu et-ta'rifat, str. 69.

3 Bedrudin Ebus-Sena' Mahmud ibn Ahmed ibn Musa ibn Husejn el-'Ajnetabi. Živio je, radio i umro u Egiptu, odakle je porijeklom. Bio je sljedbenik hanefijskog mezheba. Poznat kao El-'Ajni. Njegov učenik Ibn-Tegri Burdi o njemu kaže: " Bio je autoritet; jedinstven u svome vremenu i poznati historičar..."

4 Ahmed ibn Muhammed ibn Ebi-Bekr ibn 'Abdul-Melik ibn Ahmed el-Kastalani el-Misri eš-Šafi'i. Ibn el-'Imad kaže o njemu: "Imam, jako poznat učenjak, fakih, karija..." Rođen je 851. h.g., a umro 923. h.g.

5 'Umdetu el-Kari (25/81); Iršadu es-sari (10/357).

6 Fethul-Bari (13/344).

7 'Umdetu el-Kari (25/81).

Ili, to je izdavajanje vječnog od novonastalog.[1]

Ili, to je nijekanje djeljivosti Njegovog Bića; nijekanje usporedbe Njegovih svojstava sa svim ostalim i nijekanje sudruga Njemu u Njegovim djelima i stvorenjima.[2]

Ili, pak, to je ono što nema kakvoće (u ovozemnom smislu) i kvantiteta. Jer je On u svome Biću jedan i ne dijeli se; u Svojim svojstvima nema Sebi sličnog: u obožavanju, vlasti i uređenju nema sudruga i pomagača; nema gospodara mimo Njega i nema stvoritelja mimo Njega.[3]

El-Džurdžani kaže da u terminologiji sljedbenika suštine tevhid znači izdvajanje Njegovog božanskog Bića od svega onoga kako ga ljudski umovi zamišljaju. Tevhid predstavljaju tri stvari: spoznaja Allaha, subhanehu we te'ala, kao Gospodara; priznanje Njegove jednoće; nijekanje bilo kakvog takmaca Njemu.[4]

Eš-Šehristani[5] kaže: "Allah je jedan u Svom Biću i i niko ga sa njim ne dijeli; jedan je u Svojim vječnim svojstvima i nema Mu ničega sličnog; i jedan je u Svojim djelima i nema sudruga".[6]

Mula 'Ali el-Kari[7] kaže: "Jedan u Svom Biću; jedan u Svojim svojstvima i Stvoritelj onoga što je kreirao".[8]

---

1 Iršadu es-sari (10/357).

2 Ibid.

3 Fethul-Bari (13/345).

4 Kitabu et-ta'rifat, str. 69.

5 Muhammed ibn 'Abdul-Kerim ibn Ahmed eš-Šihristani. Ez-Zehebi kaže o njemu: "Šejh sljedbenika kelama i mudrosti; autor mnogih djela, od kojih su: Nihajetu el-ikdam i El-Milelu ven-nihal. Mnogo je znao napamet, imao je bistro shvatanje i bio je dobar vaiz". Umro je 548. h.g. Sijeru e'alami en-nubela (20/286); Šezeratu ez-zeheb (4/149).

6 El-Milelu ven-nihal (1/42).

7 'Ali ibn Sultan el-Hereyi el-Kari el-Hanefi. Eš-Ševkani kaže o njemu: "Jedan od poznatih i uglednih učenjaka; imao je jako pamćenje i sposobnost dobrog shvatanja". Umro je 1014. h.g. v. El-Bedru et-tali' (1/445); Hulastu el-eser (3/185); Hidajetu el-'arifin (1/751).

8 El-Kari, Dav'u el-me'ali, str. 13.

Šejh Muhammed 'Abduhu[1] kaže: "Potvrda Allahove jednoće u Njegovom Biću i Njegovom stvaranju stvorenja, jer se Njemu jedinom sve vraća i On je krajnji cilj svake namjere".[2]

Ukratko rečeno, oni (mutekelimini) ne spominju tevhid el-uluhijje (jednoća u obožavanju), nego tevhid tumače kao tevhid er-rububijje (jednoća u gospodarenju), smatrajući da se to traži od robova i da *La ilahe illallah* (nema istinskog boga osim Allaha) znači nema drugog stvoritelja mimo Allaha, subhanehu we te'ala. Tako su potrošili živote dokazujući ono sa čim su se slagali i idolopoklonici prije islama, što im nije koristilo (jer ih takvo shvatanje nije uvelo u islam).

Poznato je da je najveća svrha slanja poslanikâ, objave knjiga i stvaranja ljudi i džina, upravo činjenje ibadeta Allahu, subhanehu we te'ala, jedinom, koji nema druga. Tako da riječi *La ilahe illallah* znače: "nema istinskog božanstva mimo Allaha".

A što se tiče tumačenja tevhida kroz Kur'an i sunnet, može se reći da je tevhid potvrda srcem i jezikom da je Allah, subhanehu we te'ala, Gospodar i Vlasnik svega. Tako da ono što On hoće da bude – to i biva; a ono što On neće – to se i ne desi. Jer On je u mogućnosti da uradi sve što hoće. On je Stvoritelj svega i ima Svoja lijepa imena i uzvišena svojstva. On je istinsko božanstvo i zaslužuje da se samo Njemu ibadet čini. Nema Gospodara osim Njega, niti božanstva mimo Njega. On nema sudruga ni pomagača. a što se tiče ibadeta, to znači da svaku vrstu toga ibadeta treba iskreno usmjeriti prema Njemu, pri tome Mu iskreno ispovijedajući vjeru. Eto, to je taj tevhid

[1] Muhammed ibn 'Abduhu ibn Hasen Hajrullah, porijeklom iz turkmenistanske porodice. Bio je muftija u Egiptu i jedan od novijih reformatora. Rođen je 1266. h.g., a umro 1323. h.g. v. Ez-Zerkeli, El-E'alamu (6/252-253).

[2] Risaletu et-tevhid.

s kojim su poslani poslanici, sa svim njegovim vrstama, javno i tajno, znanjem i djelima.

Ovo je njegovo pravo terminološko značenje. a što se tiče njegove veze sa značenjem u jeziku, može se reći da je njegovo terminološko značenje preciznije i detaljnije od njegovog jezičkog značenja, što je slučaj sa svim šerijatskim značenjima u odnosu na jezička značenja. Takvi su primjeri namaza, posta, hadždža i slično.

❁ ❁ ❁

2- PODJELA TEVHIDA

Učenjaci[1] dijele tevhid na različite načine; tako da ga neki dijele na dvije vrste, i to:

1- tevhid el-ma'rife vel-isbat - tevhid u spoznaji i potvrđivanju,

2- tevhid el-kasdi vet-talebi - tevhid u namjeri i traženju.

Drugi ga opet dijele na tri vrste i to:

1- tevhid er-rububijje (jednoća u gospodarenju),

2- tevhid el-uluhijje (jednoća u obožavanju),

3- tevhid el-esmai ves-sifat (jednoća u imenima i svojstvima).

Između ove dvije podjele nema suprotnosti. Jer onaj ko ga dijeli na dva dijela je to spomenuo u općenitom smislu, a onaj ko ga dijeli na tri dijela obrazlaže to na podrobniji način.

---

[1] A što se tiče sljedbenika kelama, oni dijele tevhid na tri dijela, i to:

1- tevhidu ez-zat (jednoća bića), tj. On je jedan u Svom Biću i nema onoga ko ga sa Njim dijeli.

2- tevhidu es-sifat (jednoća svojstava), tj. On je jedan u Svojim svojstvima i nema Mu sličnog.

3- tevhidu el-ef'al (jednoća dijela), tj. On je jedan u Svojim djelima i nema pomagača. v. Medžmu'u el-fetava (3/98).

Spominje se podjela tevhida općenito u govoru Ebu-Hanife i nekih njegovih sljedbenika, na šta ukazuju i njegove sljedeće riječi: "Allaha, subhanehu we te'ala, pozivamo iz nižeg ka višem, a ne obrnuto. Nizina nije od njegovih gospodarskih i božanskih svojstava niti je dio njih".[1]

Et-Tahavi potvrđuje ovo prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata, po mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice drugova, pa kaže: "Govorimo s ubjeđenjem o tevhidu, i uz Allahovu pomoć: – Allah je jedan. On nema saučesnika. Njemu nije ništa slično. Allahu ne može ništa izmaći (promaći), i nema drugog boga osim Njega".

Njegov govor: "Njemu ništa nije slično" označava tevhid u imenima i svojstvima. a govor: "Allahu ne može ništa izmaći (promaći)" označava tevhid u gospodarenju, vladanju i moći. Sve to je u okviru tevhida u spoznaji i potvrđivanju. Također, njegove riječi: "Nema istinskog boga osim Njega[2]" označavaju tevhid u obožavanju, što je ujedno tevhid u namjeri i traženju.

Ono što je rekao Et-Tahavi, potvrdio je i Ibn Ebil-'Izz, tumač djela Tahavijeva poslanica o akidi. Zato kaže: "...Zatim tevhid – u koji su pozivali Allahovi poslanici i o kojem su objavljene knjige – dijeli se na dva dijela: tevhid u spoznaji i potvrđivanju i tevhid u namjeri i traženju".[3]

Tumač djela El-Fikhul-ekber, Mula 'Ali el-Kari, kaže: "Otpočinjanje Njegovog govora u El-Fatihi sa riječima: "Hvala Allahu, Gospodaru svjetova", ukazuje na tevhid er-rububijje, nakon čega slijedi tevhid el-uluhijje, kojim se od stvorenja traži ostvarenje i realizacija robovanja".[4]

---

[1] El-Fikhul-ebsat, str. 51.

[2] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 17-18.

[3] Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 31.

[4] Šerhu el-fikhi el-ekber, str. 15.

Ono što je rekao Ebu-Hanife – i što su potvrdili Et-Tahavi i Ibn Ebil-'Izz – nalazi svoju potvrdu u Kur'anu, sunnetu i arapskom jeziku.

Uzvišeni Allah kaže:

﴿ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُ ۖ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٨٧﴾ ﴾

"A ako ih zapitaš ko ih je stvorio, sigurno će reći: 'Allah!' Pa kuda se onda odmeću?"[1]

﴿ قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ أَمَّن يَمْلِكُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَٰرَ وَمَن يُخْرِجُ ٱلْحَىَّ مِنَ ٱلْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ ٱلْمَيِّتَ مِنَ ٱلْحَىِّ وَمَن يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ ۚ فَسَيَقُولُونَ ٱللَّهُ ۚ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾ ﴾

"Upitaj: 'Ko vas hrani s neba i iz zemlje, čije su djelo sluh i vid, ko stvara živo iz neživog, a pretvara živo u neživo, i ko upravlja svim?' – 'Allah!' – reći će oni – a ti reci: 'Pa zašto Ga se onda ne bojite?'"[2]

﴿ قُل لِّمَنِ ٱلْأَرْضُ وَمَن فِيهَآ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَن رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ ٱلسَّبْعِ وَرَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٨٦﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾ قُلْ مَنۢ بِيَدِهِۦ مَلَكُوتُ كُلِّ شَىْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ فَأَنَّىٰ تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾ ﴾

"Upitaj: 'Čija je Zemlja i sve ono što je na njoj, znate li?' 'Allahova!' – odgovorit će, a ti reci: 'Pa zašto onda ne dođete sebi?' Upitaj: 'Ko je Gospodar sedam nebesa i ko je Gospodar svemira veličanstvenog?' 'Allah!' – odgovorit će, a ti reci: 'Pa zašto se onda ne bojite?' - "Upitaj: 'U čijoj je ruci vlast nad svim, i ko uzima

[1] Ez-Zuhruf, 87.

[2] Junus, 31.

u zaštitu, i od koga niko ne može zaštićen biti, znate li?' 'Od Allaha!' – odgovorit će, a ti reci: 'Pa zašto onda dopuštate da budete zavedeni?'"[1]

Allah nas u ovim ajetima obavještava da su idolopoklonici – u vrijeme Muhammeda, sallallahu 'alejhi we sellem – znali da je Allah, subhanehu we te'ala, Gospodar, i to nisu poricali. Također, nijedno svoje božanstvo nisu smatrali Allahu ravnim u vlasti i gospodarenju, kao što je primjer stvaranja, opskrbe, vladanja, uređenja i raspolaganja. To je činjenica koju ni idolopoklonici nisu poricali. Allah, subhanehu we te'ala, nas zapravo obavještava da se oni nisu sa Vjerovjesnikom, sallallahu 'alejhi we sellem, složili u drugoj činjenici: kada im je zabranio da Mu pridružuju partnere i božanstva u činjenju ibadeta, i kada im je naredio da taj ibadet čine isključivo i samo Allahu, subhanehu we te'ala.

Ovo je, po njihovom ubjeđenju, bila "greška" i "laž". Uzvišeni Allah nas o tome i o njihovim riječima obavještava u Svojoj Knjizi, pa kaže:

﴿أَجَعَلَ الْآلِهَةَ إِلَٰهًا وَاحِدًا ۖ إِنَّ هَٰذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ﴾ **"Zar on da bogove svede na Boga jednog? To je, zaista, nešto veoma čudno!"**[2]

Zato su se i čudili zbog njegove zabrane pripisivanja sudruga Allahu, subhanehu we te'ala, i njegove naredbe da se ibadet čini samo Allahu, subhanehu we te'ala.

A što se tiče dokaza is sunneta Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, zna se da je on podučavao svoje ashabe i one koji su tek prihvatali islam, da obožavaju samo Allaha, subhanehu we te'ala, i da mu u tome ne pripisuju nikakvog sudruga, jer su oni već vjerovali da je Allah stvoritelj. El-Buhari bilježi hadis od Ibn-'Abbasa, radijallahu 'anhuma, da je Poslanik, sallallahu

[1] El-Mu'minun, 84-89.
[2] Sad, 5.

'alejhi we sellem, nakon što je poslao Mu'aza u Jemen rekao: "Ti ćeš doći narodu ehlul-kitaba. Zato ih, kada im dođeš, pozivaj da posvjedoče da nema drugog boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov poslanik..."[1]

U drugoj predaji stoji: "Doći ćeš narodu ehlul-kitaba. Zato neka prvo, u što ćeš ih pozivati, bude to da ispovijedaju jednoću u robovanju Allahu..."[2]

U sličnoj predaji stoji: "Doći ćeš narodu ehlul-kitaba. Zato neka prvo, u šta ćeš ih pozivati, bude to da obožavaju samo Allaha, subhanehu we te'ala..."[3]

Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, u drugom hadisu kaže: "Naređeno mi je da se borim protiv naroda sve dok ne budu: svjedočili da nema drugog istinskog boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov poslanik, obavljali namaz i davali zekat. Pa kada to urade, zaštitili su od mene svoje živote i imetke, osim za pravo islama. a račun će polagati Allahu".[4]

Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, je obavijestio svoje ashabe, radijallahu 'anhum, da je pravo Allaha kod Njegovih robova da mu ne pridružuju druga u ibadetu i da jedino Njemu

---

[1] Buhari: Kitabu ez-zekati, Babun "Ahzu sadekatin minel-agnija' ve turaddu fi el-fukara' hajsu kanu" (3/357), hadis br. 1496. Buhari je ovaj hadis prenio posredstvom Ebu-Ma'beda od Ibn-'Abbasa.

[2] Buhari: Kitabu et-tevhid, Babun "Ma džae' fi du'ai en-Nebijji ummetehu ila tevhidillahi te'ala" (13/347), hadis br. 7372. Buhari je ovaj hadis prenio posredstvom Ebu-Ma'beda od Ibn-'Abbasa.

[3] Muslim: Kitabu el-iman, Babun "Ed-du'au ila eš-šehadetejn ve šera'ia el-islam" (1/51), hadis br. 31. Muslim prenosi ovaj hadis posredstvom Ebu-Ma'beda od Ibn-'Abbasa.

[4] Buhari: Kitabu el-iman, Babun ﴿فَإِن تَابُوا۟ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُا۟ ٱلزَّكَوٰةَ فَخَلُّوا۟ سَبِيلَهُمْ﴾ (1/75), hadis br. 25. Buhari je ovaj hadis prenio posredstvom Vakida ibn Muhammeda od njegovog oca, a on od Ibn-Omera; Muslim: Kitabu el-iman, Babun "El-emru bi kitali en-nasi hatta jekulu La ilahe illallah Muhammedu resulullah" (1/53), hadis br. 36.

budu pokorni, čuvajući se pri tome i najmanje vrste širka. Tako se prenosi da je rekao Mu'azu ibn Džebelu: "Znaš li šta je pravo Allaha kod Njegovih robova?" "Allah i Njegov Poslanik najbolje znaju", odgovori Mu'az. "Da samo Njega obožavaju i da Mu druga ne pripisuju", odgovori Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem. "A znaš li šta je njihovo pravo kod Njega?" "Allah i Njegov Poslanik najbolje znaju", odgovori opet Mu'az. a Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, nastavi: "Da ih ne kazni".[1]

Poznato je u arapskom jeziku da riječ "rabb" (gospodar) nema isto značenje kao riječ "ilah" (bog). Prva riječ ukazuje na: sveobuhvatnost, stvaranje, stvaranje iz ničega i odgajanje; a druga ukazuje na ono što se obožava, lažno ili istinito – o čemu će još biti govora.

Cilj ovoga jeste ukazati da Kur'an, sunnet i jezik dokazuju da uistinu postoji razlika između rububijjeta i uluhijjeta.

Ovo spominjemo da bismo objasnili suprotan stav na kome su zagovornici kelama. Naime, oni su pomiješali značenje Allahove božanstvenosti i gospodarstva, tako da su smatrali da uluhijjet znači sposobnost stvaranja. Stoga, prema njima, onaj ko prizna i prihvati da je Allah, subhanehu we te'ala, jedino u sposobnosti da stvara, taj je *muvehid*, tj. onaj koji priznaje Allahovu jednoću. Međutim, nije baš tako kao što oni misle. Istina je ta da je Istinski Bog onaj koji je jedini zaslužan da mu se ibadet čini.

❁ ❁ ❁

[1] Buhari: Kitabu et-tevhid, Babun "Ma džae' fi du'ai en-Nebijji ummetehu ila tevhidillahi te'ala" (13/347), hadis br. 7373; Muslim: Kitabu el-iman, "Babun ed-delilu ala enne men mate 'ala et-tevhidi dehale-l-džennete kat'an" (1/59), hadis br. 50. Dva šejha su prenijela ovaj hadis posredstvom El-Esveda ibn Hilala od Mu'aza ibn Džebela.

PRVI DIO
TEVHID ER-RUBUBIJJE I NJEGOVE SPECIFIČNOSTI

1– ZNAČENJE OVE VRSTE TEVHIDA U JEZIKU

Tevhid er-rububijje se sastoji od dvije riječi: tevhid (o kojem je već bilo govora) i er-rububijje (čija je osnova uzeta od riječi "er-Rabb"). Riječ "rabb" u arapskom jeziku ima sljedeća značenja:

Prvo značenje: Gospodar nečega i njegov vlasnik.

El-Dževheri[1] kaže: "Vladar svega, tj. njegov vlasnik".[2]

El-Ezheri[3] kaže: "Svako ko posjeduje nešto on je njegov vladar. Tako se kaže: gospodar životinje ili gospodar kuće".[4]

Drugo značenje: Vladar.

Tumačeći riječi Uzvišenog: ﴿اذْكُرْنِي عِندَ رَبِّكَ﴾ **"Spomeni me kod gospodara svoga!"**[5], El-Ezheri kaže: "Tj. kod svoga vladara".

Ibnul-Esir[6] kaže: "On mu se obraćao njima poznatim riječima; riječima kojima su ga oni nazivali".[7]

---

1 Isma'il ibn Hamad ibn Nasr el-Dževheri et-Turki. Ibnul-'Imad kaže o njemu: "Jezičar: jedan je od prvaka u toj nauci. Imao je jako pamćenje". Umro je 393. h.g., a po nekim predajama 400. h.g. v. Šezeratu ez-zeheb (3/142); Mu'džemu el-eddeba (6/151).

2 Es-Sihah (1/130-132).

3 Muhammed ibn Ahmed ibnul-Ezher el-Herevi. Ibnul-'Imad kaže o njemu: "Jezičar i gramatičar. Bio je sljedbenik šafijskog mezheba. Autor je djela Tehzibu el-luga, kao i drugih velikih i vrijednih djela". Umro je 370. h.g. v. Šezeratu ez-zeheb (3/72).

4 Tehzibu el-luga (15/176-184).

5 Jusuf, 42.

6 El-Mubarek ibn Muhammed ibn 'Abdul-Kerim eš-Šejbelni el-Džezuri, a zatim el-Musili. Ez-Zehebi kaže o njemu: "Kadija i voda. Bio je jako poznat, jedinstven i rječit". Umro je 606. h.g. v. Sijeru e'alami en-nubela (21/489); Šezeratu ez-zeheb (5/22).

7 En-Nihaje (2/179).

Treće značenje: Vođa koji se sluša.

El-Dževheri kaže da se ta riječ koristi za vođu.[1]

Ibn-Menzur[2] spominje isto mišljenje, navodeći za to dokaz iz govora Arapa.[3]

Četvrto značenje: Odgoj.

Er-Ragib el-Asfahani[4] kaže: "Er-Rabb ima osnovu deriviranu iz riječi odgoj (et-terbijje), što predstavlja postepeno uzgajanje (i odgajanje) nečega do sazrijevanja i upotpunjenja..."[5]

Peto značenje: Onaj koji popravlja stvari.

Ibn-Faris[6] kaže da se ova riječ odnosi na onoga koji popravlja stvari.[7]

❁ ❁ ❁

---

1 Es-Sihah (1/130).

2 Muhammed ibn Mukrram ibn 'Ali ibn Ahmed el-Ensari el-Ifriki, a zatim el-Misri. Ez-Zehebi kaže o njemu: "Naginjao je ši'izmu, ali nije bio rafidija". a Ibn-Hadžer kaže: "Živio je dugo godina i od njega se prenosi dosta hadisa". Es-Safedi kaže: "Napisao je djelo o jeziku, koje je nazvao Lisanu el-'areb..." Umro je 711. h.g. v. Ed-Dureru el-kamine (4/262-263); Fevatu el-vefejat (2/265).

3 Lisanu el-'areb (1/399).

4 El-Husejn ibn Muhammed ibnul-Mufeddal el-Asfahani, poznat po imenu Er-Ragib. Ez-Zehebi o njemu kaže: "Autoritet, stručan i učen. Imao je nadimak Ebul-Kasim. Autor je mnogih djela. Bio je jedan od najpronicljivijih sljedbenika kelama, a vrijeme njegove smrti je nepoznato". v. Sijeru e'alami en-nubela (18/120); Bugjetu el-vu'ati (2/297).

5 Mufredatu garibi el-Kur'an, str. 184.

6 Ahmed ibn Faris ibn Zekerija el-Kazvini, poznat kao Er-Razi el-Maliki. Ez-Zehebi kaže o njemu: "Imam i jako poznat muhaddis... Doselio se u Hamdan. Autor je djela El-Mudžmel. Umro je 395. h.g." v. Sijeru e'alami en-nubela (17/103); Mu'džemu el-eddeba (4/80); El-Muntezam (7/103).

7 Mu'džemu el-mekajisi el-luga (2/381).

b) Terminološko značenje

Tevhid er-rububijje znači priznanje da je Allah, subhanehu we te'ala, Gospodar svega, njegov Vladar, Stvoritelj i Opskrbitelj. To je uvjerenje da je On taj koji oživljuje i usmrćuje; Onaj koji korist i štetu daje; Jedini koji se odaziva na dove upućene u nevolji; Onaj koji u Svojoj ruci drži svu vlast i svako dobro; On je u mogućnosti da uradi sve i nema sudruga ni u čemu od navedenog.[1]

Veza između ovog značenja i značenja u jeziku se ogleda u tome što je riječ "er-Rabb" jezički svojstvena samo Allahu, subhanehu we te'ala, jer je On taj koji stvara i uzgaja stvari dok ne dođu do stepena koji im je On odredio. On je njihov Vlasnik, njima upravlja i brine se o njihovoj ispravnosti. On ih čuva – jer On održava nebesa i Zemlju – i On jedini Svojim rububijjetom zaslužuje istinski ibadet nad Svojim stvorenjima. Tako su sve ove osobine, vezane za značenje rububijjeta – kao što su: stvaranje, opskrba, vladanje, uređenje i raspolaganje – svojstvene samo Njemu Uzvišenome, i u tome mu ne pomaže niko od stvorenja. Tako onaj, koji nešto od toga pripiše drugome, šteti sam sebi. Jer time čini jednu vrstu širka.[2]

c) Posebnosti ove vrste tevhida

1- **tevhid er-rububijje ukazuje na nužnost tevhida u obožavanju.** Allah, subhanehu we te'ala, ukazuje na to idolopoklonicima koji Mu potvrđuju rububijjet, a zanemaruju činjenja ibadeta samo Njemu. Stoga Uzvišeni Allah kaže:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱعْبُدُوا۟ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُمْ وَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٢١﴾
ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ فِرَٰشًا وَٱلسَّمَآءَ بِنَآءً وَأَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجَ بِهِۦ مِنَ
ٱلثَّمَرَٰتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۖ فَلَا تَجْعَلُوا۟ لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾ ﴾

[1] Tejsirul-'Azizi el-Hamid, str. 33.

[2] El-Herras, Da'vetu et-tevhidi, str. 31-32.

"O, ljudi! Budite u ibadetu Gospodaru svome, koji je stvorio vas i one prije vas, da biste se kazne sačuvali i da biste bogobojazni bili; koji vam je Zemlju učinio posteljom, a nebo zdanjem; koji s neba spušta kišu i čini da s njom rastu plodovi, hrana za vas. Zato ne činite svjesno druge Allahu ravnim!"[1]

Tako Allah, subhanehu we te'ala, naređuje da se ibadet čini Njemu i spominje dokaz da je On jedini tome zaslužan. a to su Njegove riječi

﴿ٱلَّذِى خَلَقَكُمْ وَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٢١﴾ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ فِرَٰشًا وَٱلسَّمَآءَ بِنَآءً وَأَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجَ بِهِۦ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ رِزْقًا لَّكُمْ﴾

"...**Koji je stvorio vas i one prije vas, da biste se kazne sačuvali i da biste bogobojazni bili; koji vam je Zemlju učinio posteljom, a nebo zdanjem; koji s neba spušta kišu i čini da s njom rastu plodovi, hrana za vas.**" Sva božanstva mimo Njega su lažna, a navedeni ajet je dokaz zato. Zatim Uzvišeni dodaje:

﴿فَلَا تَجْعَلُوا۟ لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾﴾ "**Zato ne činite svjesno druge Allahu ravnim!**", što ih prisiljava na ono što već potvrđuju.

1- Prihvatanje rububijjeta od strane ljudi je prethodilo prihvatanju uluhijjeta. O ovome govori Ibn-Tejmijje, pa kaže: "Pošto su sve duše, shodno njihovom znanju, njihovim potrebama i njihovom ovisnošću, bile u potrebi za gospodarom i prije njihovog znanja o potrebi za božanstvom koje će obožavati – i pošto njihova potreba za otklanjanjem trenutnih nedaća dolazi prije potrebe za otklanjanjem onih naknadnih – njihovo priznavanje Allaha kao gospodara prethodilo je zbog svega toga priznavanju Njega kao božanstva. (...) Zbog toga je Allah, subhanehu we te'ala, poslao poslanike da ljude pozivaju u

[1] El-Bekare, 21-22.

obožavanje jedinog Allaha i da Mu ne pripisuju druga u tome, jer na to ih obavezuje priznavanje rububijjeta. Allah, subhanehu we te'ala, nas obavještava o njima pa kaže:

﴿وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٨٧﴾﴾ **"A ako ih zapitaš ko ih je stvorio, sigurno će reći: 'Allah!' Pa kuda se onda odmeću?"**[1]

I kaže: ﴿وَإِذَا مَسَّكُمُ ٱلضُّرُّ فِى ٱلْبَحْرِ ضَلَّ مَن تَدْعُونَ إِلَّآ إِيَّاهُ﴾ **"Kad vas na moru nevolja zadesi, tada nema onih koje inače obožavate, postoji samo On."**[2]

I kaže: ﴿وَإِذَا غَشِيَهُم مَّوْجٌ كَٱلظُّلَلِ دَعَوُا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ﴾ **"A kad ih talas - kao oblak - prekrije, mole se Allahu, iskreno Mu vjeru ispovijedajući."**[3]

Allah, subhanehu we te'ala, ih obavještava da oni priznaju da je On Gospodar (ljudi priznaju Njegov rububijjet), i da Mu u tom pogledu iskreno vjeru ispovijedaju, u trenutku kada ih zadesi kakva nedaća; oni tada bivaju iskreni u svojoj vjeri kada od Njega pomoć i zaštitu traže. No, nakon toga – nakon što nađu spas iz nevolje i nakon što im se ostvare želje – ljudi se opet okreću od ibadeta Allahu i polaze starim putem. Mnogi zagovornici kelama priznaju jednoću Allaha, subhanehu we te'ala, kada se radi o rububijjetu, mada je poznato da su poslanici pozivali u tu jednoću iz aspekta uluhijjeta".[4]

2- **Tevhid er-rububijje su priznavali i idolopoklonici.** Uzvišeni Allah kaže:

---

[1] Ez-Zuhruf, 87.

[2] El-Isra', 67.

[3] Lukman, 32.

[4] Medžmu'u el-fetava (14/14-15).

﴿ قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ أَمَّن يَمْلِكُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَٰرَ وَمَن يُخْرِجُ ٱلْحَىَّ مِنَ ٱلْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ ٱلْمَيِّتَ مِنَ ٱلْحَىِّ وَمَن يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ ۚ فَسَيَقُولُونَ ٱللَّهُ ۚ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾ ﴾

"Upitaj: 'Ko vas hrani s neba i iz zemlje, čije su djelo sluh i vid, ko stvara živo iz neživog, a pretvara živo u neživo, i ko upravlja svim?' – 'Allah!' – reći će oni, a ti reci: 'Pa zašto Ga se onda ne bojite?'"[1]

I kaže:

﴿ قُل لِّمَنِ ٱلْأَرْضُ وَمَن فِيهَآ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَن رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ ٱلسَّبْعِ وَرَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٨٦﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾ قُلْ مَنۢ بِيَدِهِۦ مَلَكُوتُ كُلِّ شَىْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ فَأَنَّىٰ تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾ ﴾

"Upitaj: 'Čija je Zemlja i sve ono što je na njoj, znate li?' 'Allahova!' – odgovorit će, a ti reci: 'Pa zašto onda ne dođete sebi?' - Upitaj: 'Ko je Gospodar sedam nebesa i ko je Gospodar svemira veličanstvenog?' 'Allah!' – odgovorit će, a ti reci: 'Pa zašto se onda ne bojite?' - Upitaj: 'U čijoj je ruci vlast nad svim, i ko uzima u zaštitu, i od koga niko ne može zaštićen biti, znate li?' 'Od Allaha!' – odgovorit će, a ti reci: 'Pa zašto onda dopuštate da budete zavedeni?'"[2] I kaže:

﴿ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُ ۚ قُلِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ ﴾

"A da ih upitaš: 'Ko je stvorio nebesa i Zemlju?' – sigurno bi

[1] Junus, 31.

[2] El-Mu'minun, 84-89.

rekli: 'Allah!' – a ti reci: 'Hvaljen neka je Allah!' – samo što većina njih ne zna."[1]

I kaže: ﴿وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٨٧﴾﴾ **"A ako ih zapitaš ko ih je stvorio, sigurno će reći: 'Allah!' Pa kuda se onda odmeću?"**[2]

El-Makrizi[3] kaže: "Nema sumnje da su tevhid er-rububijje priznavali i idolopoklonici, smatrajući da ih je Allah, subhanehu we te'ala, stvorio (kao što je stvorio nebesa i Zemlju), i smatrajući da se On brine o koristima čitavoga svijeta. Zapravo su poricali tevhid el-uluhijje (...) Onaj ko Allahu pripiše druga postaje idolopoklonik u smislu Allahovog prava na obožavanje (u uluhijjetu), pa makar imao ispravno shvatanje rububijjeta. Zato se, kada je riječ o tevhidu er-rububijje, slažu svi ljudi: i vjernici i kafiri. Dok se, s druge strane, tevhid el-uluhijje različito shvata kod vjernika u odnosu na mušrike".[4]

Mušrici su istinski priznavali tevhid er-rububijje i bili su Allahu pokorni sa tog stanovišta. No ipak Allah, subhanehu we te'ala, nije slao poslanike da potvrde ovu vrstu tevhida, i nisu ga spominjale nebeske knjige – kao što su spominjale tevhid u ibadetu – jer bi to bilo postizanje već postignutog.

Problem je u tome što su zagovornici kelama svoje živote potrošili dokazujući nešto sa čim se slažu i mušrici. Međutim, na njihovu žalost, nisu se tu zaustavili: smatrali su čak da je

[1] Lukman, 25.

[2] Ez-Zuhruf, 87.

[3] Ahmed ibn 'Ali ibn 'Abdul-Kadir el-Makrizi. Ibn-Hadžer kaže o njemu: "Bio je imam i muftija; precizan i pobožan. Volio je sljedbenike sunneta, a posebno je težio hadisu i radu po njemu. Zbog toga je rečeno da je zahirija. Kada bi bio u nečijem društvu, bio je prijatan; lijepo je držao predavanja". Umro je 845. h.g. Enba'u el-gumur (9/170-172); Ed-Daw'u el-lami' (2/21); El-Bedru et-tali' (1/79).

[4] Tedžridu et-tevhid, str. 20-21.

tevhid er-rububijje glavni razlog slanja poslanikâ. Zato su tvrdili da, ako ljudi to potvrde dokazom, potvrdili su krajnji cilj tevhida.[1]

O ovome govori šejh Muhammed 'Abduhu: "Osnova značenja tevhida jeste ubjeđenje da je Allah jedan i da nema sudruga. (...) To je potvrda jednoće Allaha, subhanehu we te'ala, u Njegovom Biću i stvaranju svjetova. Potvrda da se njemu vraća svaka stvar i da je On cilj svake namjere. Ovo je bio glavni razlog i najveći cilj slanja Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, a o tome svjedoče i ajeti iz Časne Knjige".[2]

Odgovor na ovakvo mišljenje:

a) Tevhid er-rububijje je samo jedna vrsta tevhida: jedan dio, a ne cjelina. Njega su priznavali i mušrici, pa kako će i pored toga biti najveći razlog slanja Poslanika?

b) Priznavanje samo ove vrste tevhida ne čini čovjeka muslimanom niti podrazumijeva ulazak istog u islam. Poznato je da su arapski idolopoklonici vjerovali da je jedino Allah, subhanehu we te'ala, Stvoritelj svega, ali ih je i pored toga Allah nazvao mušricima. Tako Uzvišeni kaže:

﴿وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُم بِاللَّهِ إِلَّا وَهُم مُّشْرِكُونَ ﴿١٠٦﴾﴾ **"Većina ovih ne vjeruje u Allaha zbog toga što druge Njemu smatra ravnim."**[3]

Smisao prvog dijela ajeta jeste taj da oni (mušrici) iskreno potvrđuju i vjeruju u Allaha, subhanehu we te'ala, kao Onog koji stvara, opskrbljuje, oživljava, umrtvljuje... Ali, smisao drugog dijela ajeta jeste taj da i pored te vjere oni Allahu pripisuju

[1] Iktida'u es-sirati el-mustekim (2/845-846); Medžmu'u el-fetava (3/98); Fethul-Medžid, str. 13.

[2] Risaletu et-tevhid, str. 42.

[3] Jusuf, 106.

druga u ibadetu Njemu, subhanehu we te'ala, kao što je došlo u tumačenju ovog ajeta od strane *selefus-saliha*.[1]

Prilikom tumačenja ovog ajeta, Mahmud el-Alusi el-Hanefi kaže: "U ovu grupu spadaju svi koji priznaju Allahovo postojanje i stvaranje, a čine bilo kakav vid širka. U njih se ubrajaju oni koji obožavaju kaburove, koji se zavjetuju kaburovima, koji vjeruju da korist i šteta dolazi od onih čije stanje zna samo Allah. Takvih je danas više nego crva".[2]

c) Tevhid el-uluhijje, zapravo, predstavlja taj glavni cilj i najveći razlog, jer su tome prvo pozivali poslanici. To je svrha stvaranja džina i ljudi kao što o tome svjedoče dokazi iz Kur'ana i vjerodostojnog sunneta.

Uzvišeni Allah kaže:

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ فَمِنْهُم مَّنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُم مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾﴾

"Mi smo svakom narodu poslanika poslali: 'Allahu ibadet činite, a a šejtana – taguta se klonite!' i bilo je među njima onih kojima je Allah na Pravi put ukazao, a i onih koji su zaslužili da ostanu u zabludi; zato putujte po svijetu da vidite kako su završili oni koji su poslanike u laž utjerivali."[3]

Ibn-'Abbas, radijallahu 'anhu, prenosi hadis u kojem Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, oporučuje Mu'azu kada ga šalje u Jemen: "Doći ćeš narodu ehlul-kitaba. Zato

[1] Kao što su: Ibn-'Abbas, Mudžahid, 'Ata', 'Ikrime, Eš-Ša'bi, Katade i Ed-Dahak. v. Džami'u el-bejan (14/77); Me'alimu et-tenzil (2/452).

[2] Ruhu el-me'ani (13/67).

[3] En-Nahl, 36.

neka ti prvo, u što ćeš ih pozivati, bude ibadet Allahu, subhanehu we te'ala..."[1]

Ovo su dva šerijatska teksta koji predstavljaju dokaz da je prvo u šta su pozivali poslanici bilo obožavanje jedinog Allaha, subhanehu we te'ala. To je bio ujedno i glavni razlog njihove misije, o čemu govore i mnogi drugi šerijatski tekstovi.

❁ ❁ ❁

[1] Već je spomenut na stranici 124.

DRUGI DIO
DISKUSIJA EBU-HANIFE SA ATEISTIMA ZBOG NJIHOVOG NIJEKANJA STVORITELJA I POBIJANJE NAČINA NA KOJI SLJEDBENICI KELAMA DOKAZUJU POSTOJANJE STVORITELJA

1- DISKUSIJA EBU-HANIFE SA ATEISTIMA ZBOG NJIHOVOG NIJEKANJA STVORITELJA

Ateizam nije bio poznat od davnina javno ili kao poznati pravac među ljudima, osim u slučaju male skupine po imenu ed-dehrije.[1] Oni su ti koji su poricali Stvoritelja koji uređuje i održava svijet, smatrajući da svijet postoji bez stvoritelja i opstoji sam po sebi. Tom prilikom oni govore o vječnosti vremena. Allah nas obavještava o njihovim riječima, pa kaže: ﴿وَقَالُوا۟ مَا هِىَ إِلَّا حَيَاتُنَا ٱلدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَآ إِلَّا ٱلدَّهْرُ ۚ وَمَا لَهُم بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٢٤﴾﴾ **"Postoji samo naš život zemaljski: živimo i umiremo; jedino nas vrijeme uništi" – govore oni. a oni o tome baš ništa ne znaju, oni samo nagađaju."**[2]

Pored toga što su poricali Stvoritelja, oni su također poricali proživljenje nakon smrti. Na taj su način ugonili u laž poslanike bez ikakvog valjanog dokaza.

Ebu-Hanife je sa ovom skupinom vodio diskusije od kojih ćemo spomenuti neke:

- Neki od njih su htjeli da s njim diskutiraju na temu tevhida er-rububijje, tj. o Allahu, subhanehu we te'ala, kao Stvoritelju. Ebu-Hanife im je rekao: "Recite mi – prije nego počnemo

---

[1] Pogledaj: Nihajetu el-ikdam, str. 123; Medžmu'u el-fetava (7/638).

[2] El-Džasije, 24.

govoriti o ovom pitanju – šta mislite o lađi na Tigrisu koja sama odlazi i napuni se se robom, zatim se vraća i odlaže robu i tako zaredom bez nekoga ko će njome upravljati?" "To je nemoguće", rekoše. "Pa, ako je to nemoguće sa jednom lađom, kako je onda moguće sa ovim svijetom, nebeskim i zemaljskim?..."[1]

El-Mekki spominje ovu raspravu u drugoj sličnoj verziji, gdje stoji da im je imam Ebu-Hanife rekao: "Šta biste rekli za čovjeka koji vam kaže da je vidio lađu krcatu robom i koju vjetrovi i valovi okružuju sa svih strana. Međutim, ona, i pored toga, plovi sigurno svome cilju bez onoga koji upravlja njome. Zato, je li to moguće i da li je u skladu sa zdravim razumom?" "To nije moguće" - rekoše - "niti to prihvata razum, i nezamislivo je". a Ebu-Hanife im reče: "Subhanallah! Pa kada je nezamislivo da jedna lađa plovi bez lađara koji njome upravlja, kako je moguć opstanak ovog raznolikog svijeta – s promjenom zakonâ, širinom strana, brojnošću pravaca i različitosti stanjâ – bez njegovog Stvoritelja i Održavatelja?..."[2]

Također se desila rasprava između imama i jednog od ateista *dehrija*, a spominje je El-Lejs es-Semerkandi (prilikom tumačenja djela: El-Fikhul-ekber), gdje se kaže da je rekao taj dehrija: "Stvari u prirodi mijenjaju svoje stanje jer su izgrađene na četiri prirodna stanja: vlažnosti, suhoći, hladnoći i vrućini. i sve dok su ova četiri stanja podjednako zastupljena kod neke stvari, ona će biti stabilna. a kada se desi da jedno od ovih stanja nadvlada nad ostalima, dolazi do narušavanja ravnoteže među njima. Isto tako se remeti ravnoteža dotične stvari".

Ebu-Hanife mu na to odgovori: "Ovim svojim govorom potvrđuješ da postoji Tvorac i ono što je stvoreno; Onaj koji

[1] Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 25-26; El-Kari, Šerhu el-fikhi el-ekber, str. 14.

[2] El-Mekki, Menakibu Ebi-Hanife, str. 151.

nadvladava i ono što je nadvladano. To jest, ti potvrđuješ ono što ustvari negiraš. Naime, rekao si da jedno od ovih stanja nadvlada ostale, tako da ova ostala postaju nadvladana. To upravo potvrđuje da postoji Onaj koji vlada ovim svijetom mudrošću, tako da na ovu vašu diskusiju možemo reći da je ono što je u stanju da nadvlada ono drugo zapravo sām Tvorac Svemogući..."[1]

Ovo su neke predaje koje se spominju od tih rasprava sa ateistima. Međutim, nije problem u dijalogu s njima sāmo nijekanje Gospodara. Zapravo, čak i ako priznaju Gospodara, to ne biva dovoljno da uđu u islam. Njihovo stanje tada liči stanju mušrikâ-idolopoklonikâ protiv kojih se borio Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem. Jer, njihovo vjerovanje u postojanje Allaha, subhanehu we te'ala, im nije od koristi, sve dok ne budu činili ibadet samo Njemu i dok Mu se potpuno ne pokore.

❁ ❁ ❁

2- POBIJANJE NAČINA NA KOJI SLJEDBENICI KELAMA DOKAZUJU POSTOJANJE STVORITELJA

Mu'tezile i oni koji su došli poslije njih od sljedbenika kelama, kao što su eš'arije[2] i maturidije, prilikom dokazivanja postojanja

[1] Pogledaj: Šerhu el-fikhi el-ebsat, str. 32. Knjiga je greškom štampana pod naslovom Šerhu el-fikhi el-ekber, kao djelo Ebu-Mensura el-Maturidija. Međutim, ispravno je da se radi o djelu Šerhu el-fikhi el-ebsat, autora Ebu-Lejsa Semerkandija. v. El-Kevseri, El-'Alimu vel-mute'allim (Uvod).

[2] Skupina koja je poznata pod ovim imenom u islamskom svijetu veže se svojim imenom za čovjeka po imenu 'Ali ibn Isma'il ibn Ebu-Bišr el-Eš'ari el-Basri. El-Makrizi kaže o njemu: "Preuzeo je od El-Džubbaija učenje mu'tezila, da bi ga poslije ostavio i prihvatio mišljenje 'Abdullaha ibn Kulaba o pitanju Allahovih svojstava i kadera. Nakon toga okuplja oko sebe pristalice koji su podržavali njegovo učenje. To učenje se poslije proširilo u Iraku, a zatim i u Šamu. U vrijeme vladavine dinastije Benu Ejjub učenje eš'arija se učvrstilo i pod pritiskom proširilo diljem islamskog svijeta". El-Eš'ari je umro 324. h.g., a od osnovâ učenja eš'arija jeste nijekanje Allahovih svojstava (osim njih sedam, koje, prema njihovom

Allaha, subhanehu we te'ala, su slijedili način objašnjavanja pojave (el-'ared) i materije (dževhera), dokazujući postankom nekog od njih postanak svijeta. Stoga, ako se dokaže da je svijet postao, Allah, subhanehu we te'ala, je taj koji ga je stvorio.

Objašnjavajući ovo učenje, El-Kadi 'Abdul-Džebbar[1] el-Mu'tezili kaže: "Onaj ko želi dokazati postojanje Allaha, subhanehu we te'ala, metodom manifesta (el-'ared), treba da dokaže da se neka stvar desila. Zatim će objasniti na koji način se desila i da je njeno događanje zahtijevalo onoga ko je to prouzročio i ko je vršilac radnje, a koji se razlikuje od svega toga – a to je, u stvari, Allah, subhanehu we te'ala".[2]

Objašnjavajući ovaj metod, Er-Razi el-Eš'ari kaže: "Poznato je da svijet može biti ili suština (dževher) ili manifest ('ared). Sa svakom od ove dvije stvari dokazuje se postojanje Tvorca, bilo to sa njegovom potencijalnom mogućnošću ili nastankom. Ovo su ta četiri načina..."[3]

'Aduddin el-Ejdži[4] el-Eš'ari ukazuje na ovaj metod pa kaže:

---

mišljenju, potvrđuje razum), kao i mišljenje da su djela robova stvorena a oni ih rade. Od poznatijih učenjaka ovog pravca su: El-Bakilani, El-Džuvejni, El-Ejdži i Er-Razi. v. El-Makrizi, El-Hutat (2/358-359); Šezeratu ez-zeheb (2/303). Njihovo pripisivanje Ebul-Hasenu el-Eš'ariju nije ispravno jer se on pokajao zbog svojih ubjeđenja i napisao knjige El-Ibane i Mekalatu el-islamijjin. U tim knjigama je opširno govorio o ispravnom vjerovanju i svom pokajanju od ranijeg vjerovanja. Vidi: Mu'džemu el-elfaz.

[1] 'Abdul-Džebbar ibn Ahmed ibn 'Abdul-Džebbar Ebul-Hasen el-Hemzani. Zehebi kaže o njemu: "Jako poznat; zagovornik je kelama. (...) Autor mnogih djela, poznati fakih šafijskog mezheba. (...) Preuzeo je mjesto vrhovnog kadije u Rejju, a kod njega su mnogi učili ovu vrstu pokuđene logike". Umro je 415. h.g. Sijeru e'alami en-nubela (17/144); Lisanu el-mizan (3/386); Šezeratu ez-zeheb (3/202).

[2] Šerhu el-usuli el-hamse, str. 92.

[3] Muhassalu efkari el-mutekadimin, str. 106.

[4] 'Abdur-Rahman ibn Ahmed ibn 'Abdul-Gaffar el-Ejdži. Ibn-Hadžer kaže o njemu: "Bio je imam. Dobro je poznavao osnove i značenja riječi u arapskom

"Treba da znaš da svijet može biti ili suština (dževher) ili manifest (el-'ared), a svakim od njih se ukazuje na postojanje Stvoritelja, bilo to sa potencijalnom mogućnošću ili nastankom toga, što predstavlja četiri načina..."[1]

Pojašnjavajući ovo (tumačeći djelo: El-'Akidetu en-nesefijje el-maturidijje) Et-Teftazani kaže: "Ukoliko se ispostavi da je svijet ili suština ili manifest – a suština su tijela i predmeti – mi kažemo da je sve to stvoreno. a što se tiče manifesta, neke su stvari vidljive, kao kretanje nakon mirovanja, svjetlost nakon tame, ili crnina nakon bjeline... Neke, pak, zahtijevaju dokaz, jer su u kontekstu nepostojećeg... Što se tiče suštine – pa, za nju je neophodno postojanje. Jer sve za što je neophodno postojanje je(ste) postalo... Iz ovoga proizilazi da je cijeli svijet nastao. a kada se dokaže da je nastao, onda se zaključuje da za sve što je nastalo mora da postoji onaj koji ga je načinio, zbog nužne nemogućnosti davanja prednosti jednoj strani mogućeg bez faktora na osnovu kojeg se daje prednost. Time je potvrđeno da ima onoga ko ga je stvorio, a stvoritelj svijeta je Allah, subhanehu we te'ala".[2]

Ovo je način na koji mu'tezile dokazuju postojanje Stvoritelja ovog svijeta, i oni koji ih slijede poput eš'arija i maturidija.

Kakav je onda stav Ebu-Hanife kada je riječ o ovom pitanju?

Kao odgovor na ovo pitanje želio bih da ukažem na metodologiju Ebu-Hanife prilikom dokazivanja rububijjeta, a koji se itekako razlikuje od njihovog načina dokazivanja.

---

jeziku, a poznavao je i druge grane nauke. (...) Imao je dosta imetka, a bio je čestit, plemenite duše; mnogo je dijelio onima koji su tražili. (...) Umro je 756. h.g." v. Ed-Dureru el-kamine (2/322-323).

[1] El-Mevakif, str. 266.

[2] El-'Akaidu en-nesefijje, str. 28-31.

Imam se u ovom pitanju držao pravca kojeg su odredile prve ispravne generacije, a čiji su korjeni vezani za Kur'an i sunnnet. To ukazuje da svaki metod – kojem osnova nije u Kur'anu i sunnetu – kod imama biva okarakteriziran kao novotarski. Zbog toga je i kritizirao 'Amra ibn 'Ubejda, jednog od mu'tezila, koji je otvorio polemiku o ovome. On kaže: "Neka je proklet 'Amr ibn 'Ubejd. On je ljudima otvorio put ka onome što ih ne bi trebalo interesirati od kelama".[1]

Također je savjetovao one, koji su mu postavljali pitanja, da se klone tog puta i načina. Prema njegovom mišljenju, to je bio govor filozofa. Zato im je on oporučivao slijeđenje puta *selefus-saliha*, koji svoje korjene vežu za Kur'an, sunnet i *eser*. Tako je jedne prilike upitan da kaže svoje mišljenje o stvarima koje neki ljudi govore: o stvarima vezane za manifest ('ared) i srž (džism), pa je rekao: "To je govor filozofâ. Ti se drži ispravnih predaja i puta ispravnih prethodnika. i kloni se novina, jer takvo nešto je novotarija".[2]

Na ovome su bili sljedbenici selefa. Oni su prezirali govor o *dževheru* i *'aredu*. U prilog tome Et-Tejmi kaže: "Ispravni prethodnici su prezirali govor o *'aredu* i *dževheru*. Govorili su da takvo nešto nije postojalo u vrijeme ashaba i tabi'ina, Allah s njima bio zadovoljan. Ukoliko su se oni suzdržali od govora o tim stvarima, iako su ih poznavali – pa, nama je preče da o tome ne govorimo. a ako su se suzdržavali od govora o takvim stvarima, jer ih nisu poznavali, onda ni mi nemamo potrebu da znamo ono što oni nisu znali. Hadis kojeg smo spomenuli[3]

[1] El-Herevi, Zemmu el-kelam (qaf-196-ba).

[2] Ibid. (qaf-194-ba).

[3] Misli se na hadis kojeg prenosi 'Aiša, radijallahu 'anha, u kojem Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže: "Ko u ovu našu stvar uvede ono što nije od nje – bit će mu odbijeno". Hadis bilježe Buhari i Muslim.

potvrđuje da govor onih koji su došli poslije, a koji nije u skladu sa govorom prvih generacija, biva odbijen..."[1]

Ibn-'Akil kaže: "Ja kategorično tvrdim da su ashabi, radijallahu 'anhum, umrli, a da nisu znali šta je dževher i 'ared. Pa ako želiš da budeš kao oni, onda i budi; a ako vidiš da je put sljedbenika kelama preči od puta Ebu-Bekra i Omera, onda zaista imaš ružno viđenje".[2]

❁ ❁ ❁

[1] El-Hudždžetu fi bejani el-mehadže, str. 17-18.

[2] Telbisu Iblis, str. 85.

TREĆI DIO
METODOLOGIJA IMAMA EBU-HANIFE PRILIKOM DOKAZIVANJA RUBUBIJJETA

Prilikom dokazivanja rububijjeta Ebu-Hanife je slijedio metod *selefus-saliha*, Allah neka je zadovoljan s njima. Oni se nisu bavili istraživanjima i traganjem za dokazima postojanja Allaha – jer to je općeprihvaćena stvar; to je stvar urođena ljudskom rodu i čovjekovoj prirodi, o kojoj ne raspravlja niko osim mala grupa ljudi, kao što su *dehrije* (u prošlosti) i komunisti i njima slični ateisti (u novije vrijeme).

Prilikom objašnjenja metoda Ebu-Hanife u dokazivanju rububijjeta, El-Mulla 'Ali el-Kari kaže: "Ebu-Hanife se nije bavio istraživanjima i traganjem za dokazima o postojanju Allaha, subhanehu we te'ala, nego se zadovoljio sa onim što je jasno, kao dokaz, došlo od Allaha, subhanehu we te'ala. Uzvišeni kaže: ﴿قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾

"Poslanici njihovi su govorili: 'Zar se može sumnjati u Allaha, Stvoritelja nebesa i Zemlje?'"[1]

I kaže: ﴿وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٨٧﴾﴾ **"A ako ih zapitaš ko ih je stvorio, sigurno će reći: 'Allah!' Pa kuda se onda odmeću?"**[2]

I kaže: ﴿فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا﴾ **"Ti upravi lice svoje vjeri iskreno; vjeri Allahovoj čistoj, prema kojoj je On ljude načinio."**[3]

---

[1] Ibrahim, 10.

[2] Ez-Zuhruf, 87.

[3] Er-Rum, 30.

Postojanje Istinitog je urođena stvar u čovjeku (fitret), na što ukazuje govor Uzvišenog, ajeti Kur'ana. Na to, također, ukazuje i hadis Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem: "Svako dijete se rodi u prirodnoj vjeri – fitretu..."[1], tj. U fitri, prirodi islama.

Poslanici su došli da pojasne Allahovu jednoću u ibadetu.

Zbog ovoga su njihovi stavovi bili jedinstveni, a njihovi dokazi identični prilikom govora o šehadetu *La ilahe illallah.* Tako da drugima nisu govorili da kažu da Bog postoji, nego su za cilj imali naglašavanje da mimo Allaha nema drugog istinskog božanstva. To je bio njihov odgovor na zamisli onih koji kažu:

﴿هَٰٓؤُلَآءِ شُفَعَٰٓؤُنَا عِندَ ٱللَّهِ﴾ **"Ovo su naši zagovornici kod Allaha."**[2]

﴿مَا نَعۡبُدُهُمۡ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَآ إِلَى ٱللَّهِ زُلۡفَىٰٓۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَحۡكُمُ بَيۡنَهُمۡ فِي مَا هُمۡ فِيهِ يَخۡتَلِفُونَۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهۡدِي مَنۡ هُوَ كَٰذِبٞ كَفَّارٞ ٣﴾

"Mi ih obožavamo samo zato da bi nas što više Allahu približili" – Allah će njima, zaista, presuditi o onome u čemu su se oni razilazili. Allah nikako neće ukazati na Pravi put onome ko je lažljivac i nevjernik."[3] Time se htjelo reći da tevhid podrazumijeva postojanje uz dodatak potvrde, a akidet je obavezno uzeti iz Šerijata koji je osnova...[4]

---

[1] Buhari: Kitabu el-dženaiz, Babun "Iza esleme es-sabijju fe mate hel jusalla alejhi? Ve hel ju'radu 'ala-s-sabijji el-islam?" (3/219), hadis br. 1359; Muslim: Kitabu el-kaderi, Babun "Me'ana kullu mevludin juledu 'ala el-fitra ve hukmu mevti etfali el-kuffari ve etfali el-muslimin" (4/2047), hadis br. 2658. Oba šejha prenijeli su hadis posredstvom Ebu-Seleme ibn Abdur-Rahmana od Ebu-Hurejrea. Tekst hadisa glasi: "Svako novorođenče rodi se u prirodnoj vjeri..."

[2] Junus, 18.

[3] Ez-Zumer, 3.

[4] El-Kari, Šerhu el-fikhi el-ekber, str. 17.

Ali, pošto je u vrijeme Ebu-Hanife bilo onih čiji je fitret bio poremećen i razum pomućen – tako da su sumnjali u postojanje Gospodara Stvoritelja, subhanehu we te'ala – imam je bio primoran raspravljati se s njima, dokazujući im postojanje Allaha.

Dokazivanje ljudskom prirodom:

Ovo predstavlja prvi stadij pri dokazivanju da je Allah, subhanehu we te'ala, nadahnuo stvorenja da Ga priznaju i smatraju jedinim. Shodno tome, nema ni jednog djeteta koje se rodi, a da se ne rodi u ovoj prirodi (fitretu). Uzvišeni kaže:

﴿ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَتَ ٱللَّهِ ٱلَّتِى فَطَرَ ٱلنَّاسَ عَلَيْهَا ۚ لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ ٱللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ ٱلدِّينُ ٱلْقَيِّمُ ﴾

"Ti upravi lice svoje vjeri iskreno; vjeri Allahovoj čistoj, prema kojoj je On ljude načinio. – Nema izmjene Allahove vjere, jer to je prava vjera..."[1]

I kaže: ﴿قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِى ٱللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ﴾ **"Poslanici njihovi su govorili: 'Zar se može sumnjati u Allaha, Stvoritelja nebesa i Zemlje?'"**[2]

Zdrava ljudska priroda čovjeka vodi ka priznavanju postojanja Gospodara Stvoritelja. Vjerovanje u Njega, subhanehu we te'ala, je usađeno u prirodu čovjeka, a to osjeća svaki razuman čovjek u svojoj duši. Oni su u svojim dušama shvatili nemoć stvorenjâ kada je riječ o pitanju stvaranja, opskrbe, uređenja i vladanja.

Dokaz ljudske prirode o postojanju Stvoritelja je ugrađen svakoj duši, bila ona vjernička ili nevjernička. Jer duša u svojoj suštini osjeća tu vjeru, iako se od nje odmiče zbog vanjskih uticaja; međutim, vidimo kako joj se, u slučaju nevolje, brzo

[1] Er-Rum, 30.
[2] Ibrahim, 10.

vraća. Da nije tako, duše ne bi osjećale potrebu za tom vjerom niti bi je tražile. Dokaz ovome nalazimo u riječima Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, koji kaže: "Nema djeteta koje se ne rodi u prirodi islama (fitretu), a zatim ga njegovi roditelji učine Jevrejom, kršćaninom ili vatropoklonikom".[1]

U ovom hadisu nije spomenuto da ga učine muslimanom, jer je islam podudaran sa fitretom.[2]

Mnogi pripadnici *selefus-saliha* su složni u tome da je moguće spoznati Allaha fitretom, bez nekog drugog dokaza. Značenje tog stava je: kada bi se rodilo dijete daleko od ljudi, tako da njegova ljudska priroda ne bi bila pokvarena, zaprljana i narušena neispravnim učenjem njegovih roditelja ili sredine u kojoj živi, ono bi bilo u mogućnosti spoznati Allaha svojom urođenom prirodom (fitretom) i uz pomoć razuma i razmišljanja o onome što je stvorio Allah.[3]

Na ovome je bio i imam Ebu-Hanife, Allah mu se smilovao. On je smatrao da nema opravdanja neznanjem onaj ko "ne zna" da postoji Gospodar i Stvoritelj, jer ga njegova priroda (fitret) primorava na spoznaju postojanja Gospodara. Ta urođena priroda je potpomognuta razumom kojim razmišljamo o onome što je stvorio Allah, subhanehu we te'ala – poput mnogih stvorenja rasprostranjenih po svijetu; a sva ta stvorenja dokazuju postojanje Gospodara, Stvoritelja.

Prenosi se od imama Ebu-Hanife da je rekao: "Niko nema opravdanja ukoliko ne zna da postoji Stvoritelj, kada vidi ono

[1] Buhari: Kitabu el-dženaiz, Babun "Iza esleme es-sabijju fe mate hel jusalla alejhi?" (3/219), hadis br. 1359; Muslim: Kitabu el-kaderi, Babun "Me'ana kullu mevludin juledu 'ala el-fitra" (4/2047), hadis br. 2658. Oba šejha prenose ovaj hadis posredstvom Ebu-Seleme ibn 'Abdur-Rahmana od Ebu-Hurejrea.

[2] Delili el-fitreti fi der'i et-te'arudi (8/354, 368); Ibn-Tejmijje ve mevkifuhu mine et-te'vil, str. 330.

[3] El-'Akaidu es-selefijje šerhu ed-dureri es-senijje, str. 53.

što je stvoreno: nebesa, Zemlju, sebe samoga i ostala stvorenja njegovog Gospodara".[1]

Iz ovog govora imama Ebu-Hanife se zaključuje sljedeće:

a) Spoznaja Allaha, azze ve dželle, je urođena stvar svakom čovjeku; Njegova jednoća i Njegov rububijjet su razumom shvatljivi, što je istina u koju nema sumnje.

b) Razum (nas) obavezno vodi ka spoznaji Allaha, subhanehu we te'ala. Na taj je način rob obavezan da spozna Allaha, samim tim što posjeduje razum, pa makar do njega i ne došao poseban poziv; rob koji ne poštuje Allahovu jednoću nema opravdanje.

Ovo je u suprotnosti sa mišljenjem većine pripadnika ehlis-sunneta, i ispravnih prethodnika. Po njihovom mišljenju, naime, razum nije pod obavezom, pa makar i bio u stanju da spozna Allaha, subhanehu we te'ala. Pored razuma, potrebno je da do osobe dopre poziv poslanikâ, što dokazuju riječi Uzvišenog: ﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا﴾ **"A Mi nijedan narod nismo kaznili dok poslanika nismo poslali!"**[2]

Ovaj ajet jasno ukazuje da rob neće biti kažnjen sve dok do nekoga ne dopre poziv nekog vjerovjesnika, što predstavlja akidet *selefus-saliha*. Imam El-Lalikai[3] (u svom djelu: Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati) je čitavo jedno poglavlje posvećuje ovom pitanju, i koje naziva: "Navođenje dokaza iz Kur'ana i onoga što se prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, da je

[1] Der'u te'arudi el-'akli ven-nakli (9/62); El-Musamera me'a šerhiha El-Musajera, str. 182.

[2] El-Isra, 15.

[3] Hibetullah ibnul-Hasen ibn Mensur et-Taberi er-Razi eš-Šafi' el-Lalikai. Zehebi kaže o njemu: "Bio je imam, hafiz hadisa i muftija". Hatib je rekao: "Imao je dobro shvatanje i jako pamćenje; pisao je djela o sunnetu i njegovom tumačenju u Ed-Dejnuru, gdje ga je zatekla smrt u mjesecu ramazanu 410. h.g." v. Tarihu Bagdad (14/17); Sijeru e'alami en-nubela (17/419).

obaveza spoznaje Allaha, subhanehu we te'ala, i Njegovih svojstava na osnovu onoga što se čuje od prenesenog, a ne onim što se razumom shvati", a u kojem kaže da je to mezheb ehlis-sunneta vel-džema'ata.[1] Tako da onaj ko stanuje udaljen od ljudi i do koga ne dopre poziv – a ne bude smatrao da je Allah jedan – ima opravdanje i neće biti za to pitan. Razlog tome je što obaveza ne biva osim sa Šerijatom i neće se upotpuniti Allahov dokaz nad Njegovim robovima osim s njime.

c) Neki od savremenih autora[2] su iz govora Ebu-Hanife zaključili da je prva obaveza čovjeku razmišljanje i traženje dokaza koji će ga odvesti ka spoznaji Allaha, subhanehu we te'ala.

Ovakav zaključak nije tačan. Ebu-Hanife nije rekao da nema opravdanje onaj ko ne razmišlja o ovim stvarima, nego je rekao da niko nema opravdanja u neznanju o svome Stvoritelju. Ovo predstavlja taj željeni cilj: kada se kaže da je prva dužnost razuma spoznaja Allaha – a već je spomenuto da je obaveza samo ono što Šerijat učini obaveznim. Zbog toga se traži spoznaja prve obaveze po Šerijatu – a već je dokazano da je ta prva obaveza svjedočenje da nema drugog boga mimo Allaha. O tome će biti govora na drugom mjestu.[3]

Također je Ebu-Hanife ovim načinom – tj. govorom o urođenoj prirodi i fitretu – dokazivao i neka Allahova svojstva, kao što je svojstvo uzvišenosti. U skladu s tim je rekao: "Allaha, subhanehu we te'ala, dozivamo odozdo ka gore, a ne obrnuto. Jer niskost i nizina ne predstavljaju ni u čemu ono čime se opisuju osobine Allahovog rububijjeta i uluhijjeta..."[4]

---

[1] El-Lalikai, Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/193-196).

[2] Dr. Ali Abdul-Fettah el-Magribi, El-Firaku el-kelamijje, medhalun ve dirasetun, str. 355.

[3] Vidi sljedeće stranice u originalu: 248, 207 i 210.

[4] El-Fikhul-ebsat, str. 51.

Dušama je urođena spoznaja da je Allah, subhanehu we te'ala, gore – a ne dolje. Imam to dokazuje hadisom u kojem Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, pita jednu ropkinju: "Gdje je Allah?", a ona mu odgovara: "Na nebu".[1]

Ona je odgovorila na osnovu onoga što joj je urođeno u duši, i time je dokazala da je urođena sklonost duše da potvrdi i vjeruje da je Allah na uzvišenom mjestu. To joj je Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, i odobrio. a zatim je naredio njenom vlasniku da je oslobodi, govoreći za nju da je vjernica. Ovo je način na koji urođena priroda i urođene sklonosti ukazuju na postojanje Stvoritelja i na mogućnost Njegove spoznaje. Iz svega toga se dā vidjeti da je ovakvo dokazivanje bazirano i zasnovano na znakovima u nama samima i prirodi. Allah skreće svojim robovima pažnju na to u Kur'anu – i to u više navrata – pa ne bi bilo loše da se o tome kaže nešto opširnije.

---

[1] Ahmed, Musned (5/448); Muslim: Kitabu el-mesdžid ve mevadi' es-salati, Babun "Tehrimu el-kelami fis-salati" (1/381), hadis br. 537; Ebu-Davud: Kitabu el-ejmani ven-nuzur, Babun "Fi er-rakabeti el-mu'mineti" (3/587), hadis br. 3282; Nesai: Kitabu es-salati, Babun "El-kelamu fis-salati" (3/18); Ibn Ebi-Šejbe, El-Iman, str. 27; Ibn-Huzejme, Kitabu et-tevhid, str. 21. Prenijeli su ga posredstvom Ataa ibn Jesara od Mu'avije ibn Hakema es-Sulemija. Imam Malik je zabilježio ovaj hadis (u svom djelu: Muvetta') u poglavlju: "Ma jedžuzu el-'itku fir-rikabi el-vadžibe" (2/776), hadis br. 8. Prenio ga je posredstvom Ataa ibn Jesara od Omera ibn el-Hakema umjesto Mu'avije ibn el-Hakema. Učenjaci kažu da je to greška imama Malika jer se kosi sa svim prenosiocima, a i ne postoji ashab pod tim imenom. v. Zerkanijev komentar na Malikov Muvetta' (4/84). Ahmed, Musned (2/291); Ebu-Davud: Kitabu el-ejmani ven-nuzur, Babun "Fi er-rakabeti el-mu'mineti" (3/588), hadis br. 3284; Ibn-Huzejme, Kitabu et-tevhid, str. 123. Prenijeli su ga posredstvom Ubejdullaha ibn Abdullaha ibn Utbea od Ebu-Hurejrea. Zehebi spominje ovaj hadis (u djelu: El-'Uluvu) i kaže za njega: "Ovo je vjerodostojan i mutevatir-hadis; prenosi ga grupa vjerodostojnih prenosilaca od Mu'avije es-Sulemija".

1- DOKAZI U NAMA

Primjer toga su ajeti u kojima Uzvišeni kaže:

﴿ وَلَقَدْ خَلَقْنَا ٱلْإِنسَٰنَ مِن سُلَٰلَةٍ مِّن طِينٍ ﴿١٢﴾ ثُمَّ جَعَلْنَٰهُ نُطْفَةً فِى قَرَارٍ مَّكِينٍ ﴿١٣﴾ ثُمَّ خَلَقْنَا ٱلنُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا ٱلْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا ٱلْمُضْغَةَ عِظَٰمًا فَكَسَوْنَا ٱلْعِظَٰمَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَٰهُ خَلْقًا ءَاخَرَ ۚ فَتَبَارَكَ ٱللَّهُ أَحْسَنُ ٱلْخَٰلِقِينَ ﴿١٤﴾ ثُمَّ إِنَّكُم بَعْدَ ذَٰلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿١٥﴾ ﴾

"Mi smo, zaista, čovjeka od biti zemlje stvorili; zatim ga kao kap sjemena na sigurno mjesto stavili; onda smo kap sjemena ugruškom učinili, zatim od ugruška grudu mesa stvorili; od grude mesa smo zatim kosti napravili, a onda kosti mesom zaodjenuli; i poslije ga, kao drugo stvorenje, oživljujemo – pa neka je uzvišen Allah, najljepši stvoritelj! a zatim ćete, poslije toga, svi umrijeti."[1]

Ovi ajeti ukazuju čovjeku da je bio kap u maternici. Zatim je ta kap postala ugrušak, pa komad mesa iz kojeg su se razvijali dijelovi, kosti, udovi i čula.

Nakon svih tih perioda rađa se čovjek oblikovan u najljepšem liku i stvoren na najbolji način. Zatim ulazi u stanja mladosti i starosti, slabosti i snage, znanja i zablude, zdravlja i bolesti; a zatim dolazi smrt i kraj života svemu živom. Zato je neophodno da u ovim promjenjivostima bude Onaj koji to mijenja, Onaj koji to zna, može i s mudrošću čini. U ovom smislu se prenosi od imama Ebu-Hanife da je upitan: "Šta je dokaz da postoji Stvaralac?" Pa je odgovorio: "Najčudniji primjer je kapljica koja se nalazi u maternici, i zametak u stomaku. Allah ga stvara u tami stomaka, maternice i posteljice... a nakon toga žena

[1] El-Mu'minun, 12-15.

rodi: nekada muško, a nekada žensko; ponekad budu blizanci, a ponekad i troje.

Ponekad žena želi da rodi, ali ne rodi; a ponekad želi da ne rodi, ali ipak rodi. Nekada želi da rodi muško, pa rodi žensko; a nekada želi žensko, pa se rodi muško – bez obzira na želje roditeljâ. To sve nam nesumnjivo ukazuje na moć Onoga koji može, zna i koji je mudar".[1]

❁ ❁ ❁

2- DOKAZI U PRIRODI

Uzvišeni kaže:

﴿أَفَلَا يَنظُرُونَ إِلَى ٱلْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿١٧﴾ وَإِلَى ٱلسَّمَآءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ﴿١٨﴾ وَإِلَى ٱلْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ﴿١٩﴾ وَإِلَى ٱلْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿٢٠﴾﴾

"Pa zašto oni ne pogledaju kamile – kako su stvorene; i nebo – kako je uzdignuto; i planine – kako su postavljene; i Zemlju – kako je prostrta?!"[2]

Ova ajet podstiče čovjeka da razmišlja o velikim Allahovim stvorenjima, koje svakodnevno viđa i promatra na ovome svijetu. To su: uzdignuta nebesa, prostrta zemlja, planine postavljene i usađene u zemlju i druga Allahova stvorenja.

Uzvišeni kaže:

﴿إِنَّ فِى خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱخْتِلَٰفِ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ وَٱلْفُلْكِ ٱلَّتِى تَجْرِى فِى ٱلْبَحْرِ بِمَا يَنفَعُ ٱلنَّاسَ وَمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مِن مَّآءٍ فَأَحْيَا بِهِ ٱلْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِن كُلِّ دَآبَّةٍ وَتَصْرِيفِ ٱلرِّيَٰحِ وَٱلسَّحَابِ ٱلْمُسَخَّرِ بَيْنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٦٤﴾﴾

[1] Kalaidu 'ukudi el-'ikjan fi menakibi Ebi-Hanifete en-Nu'man (qaf-77-ba).

[2] El-Gašije, 17-20.

"Stvaranje nebesa i Zemlje, smjena noći i dana, lađa koja morem plovi s korisnim tovarom za ljude, kiša koju Allah pušta s neba pa tako u život vraća zemlju nakon mrtvila njezina – po kojoj je rasijao svakojaka živa bića, promjena vjetrova, oblaci koji između neba i Zemlje lebde – doista su dokazi za one koji imaju pameti."[1]

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱخْتِلَٰفِ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ لَءَايَٰتٍ لِّأُو۟لِى ٱلْأَلْبَٰبِ
(١٩٠) ٱلَّذِينَ يَذْكُرُونَ ٱللَّهَ قِيَٰمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِى خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ
وَٱلْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَٰذَا بَٰطِلًا سُبْحَٰنَكَ فَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ (١٩١)﴾

"U stvaranju nebesa i Zemlje i u izmjeni noći i dana su, zaista, znamenja za razumom obdarene; za one koji i stojeći i sjedeći i ležeći Allaha spominju i o stvaranju nebesa i Zemlje razmišljaju: "Gospodaru naš! Ti nisi ovo uzalud stvorio. Hvaljen Ti budi i sačuvaj nas patnje u vatri!"[2]

Kada bi čovjek istinski razmislio o stvorenjima, njihovoj konstrukciji i uređenosti, to bi ga bez sumnje dovelo do zaključka da mora postojati Stvoritelj ovih stvorenja, koji uređuje sve to, a takav neko je mudar i sve zna. Ovako je i imam Ebu-Hanife iznosio dokaze kada je grupa ateista htjela s njim raspravljati o rububijjetu, pa im je rekao: "Recite mi – prije nego počnemo govoriti o ovom pitanju – šta mislite o lađi na Tigrisu koja sama odlazi i napuni se se robom, zatim se vraća i odlaže robu i tako zaredom bez nekoga ko će njome upravljati?" "To je nemoguće", rekoše. "Pa, ako je to nemoguće sa jednom lađom, kako je onda moguće sa ovim svijetom, nebeskim i zemaljskim?..."[3]

[1] El-Bekare, 164.

[2] Ali 'Imran, 190-191.

[3] Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 25-26; El-Kari, Šerhu el-fikhil-ekber, str. 14

Već je spomenut govor imama Ebu-Hanife kada je rekao: "... Kada vidi stvorenja poput nebesa, Zemlje, samog sebe i ostala stvorenja svoga Gospodara..."

U ovom svom govoru imam Ebu-Hanife je spojio dvije spomenute vrste dokaza – dokaze u nama i dokaze u prirodi – što predstavlja njegov način dokazivanja Allaha, subhanehu we te'ala, putem Njegovih stvorenja i urođenih znakova. Te znakove nije potrebno učiti i pamtiti; njih poznaju i civilizirani i primitivni. Jer u tome nema razilaženja. Štaviše, ti znakovi bivaju jasan dokaz. Tako se prenosi da je neki beduin, kada je bio upitan o Allahu, odgovorio: "Brabonjak ukazuje na kamilu, a trag ukazuje na put. Noć je tama, a dan je svjetlo; nebo je puno zvijezda – pa, zar to ne ukazuje na Stvoritelja koji je o svemu obaviješten?"[1]

Sa šerijatske strane gledajući, tome također poziva i Kur'an. Tako Uzvišeni Allah kaže: ﴿وَفِي ٱلْأَرْضِ ءَايَٰتٌ لِّلْمُوقِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَفِيٓ أَنفُسِكُمْ ۚ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾﴾ **"Na Zemlji su dokazi za one koji čvrsto vjeruju, a i u vama samima – zar ne vidite?"**[2]

Zemlja sa svim onim što je na njoj – poput brda, rijeka, drveća i drugog rastinja –ukazuje onome, koji razmišlja o tome, na veličinu njihovog stvaranja i širinu Allahove moći. Sve to u duši vjernika budi i donosi pouke i mudrosti koje mu ukazuju na Mudrog Stvoritelja.

Dokaz rečenom je i mnogobrojnost ljudskog roda, kojeg je Allah od jedne osobe stvorio, a to je Adem, 'alejhis-selam. Zato Uzvišeni kaže:

---

[1] El-Bejanu vet-tebjin (1/163).

[2] Ez-Zarijat, 20-21.

﴿خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَٰحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَأَنزَلَ لَكُم مِّنَ الْأَنْعَٰمِ ثَمَٰنِيَةَ أَزْوَٰجٍ ۚ يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَٰتِكُمْ خَلْقًا مِّنۢ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَٰتٍ ثَلَٰثٍ ۚ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ ۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ﴿٦﴾﴾

"On vas od jednog čovjeka stvara – a od njega je drugu njegovu stvorio – i On vam je dao osam vrsta stoke; On vas stvara u utrobama majki vaših, dajući vam likove, jedan za drugim, u tri tmine. To vam je, eto, Allah, Gospodar vaš! Njegova je vlast - nema boga osim Njega - pa kuda se onda odmećete?"[1]

A što se tiče samog stvaranja čovjeka, ono biva u etapama – počevši od kapljice, pa preko ugruška, zatim grude mesa i kostiju – a sve to u tijesnom prostoru: u utrobama majki i u tri tmine.

Pa kada se ispostavi da Allah nema sudruga u stvaranju i vladanju, dolazi se do zaključka da je On jedini zaslužan da mu se čini ibadet i da Mu se u tome ništa za druga ne pripisuje.

Allah, subhanehu we te'ala, spominje ove dvije vrste dokaza u jednom ajetu, pa kaže:

﴿سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ ۗ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٥٣﴾﴾

"Mi ćemo im pružati dokaze Naše u prostranstvima svemirskim, a i u njima samim, dok im ne bude sasvim jasno da je Kur'an istina. a zar nije dovoljno to što je Gospodar tvoj o svemu obaviješten?"[2]

Tumačeći ovaj ajet i njegova značenja, autor djela Isaru el-Hakki 'alel-halki kaže: "U ovom ajetu je Allah, subhanehu

[1] Ez-Zumer, 6.

[2] Fusilet, 53.

we te'ala, zajedno spomenuo dvije vrste dokaza – dokaze u nama i u prirodi – jer mi bez sumnje znamo da smo postali živi, sposobni da govorimo, čujemo, vidimo i shvatamo, nakon što smo bili ništa. Također znamo da smo u početku bili samo kapljica usklađenog izgleda i prirode, tako da je neshvatljivo svakom razumnom čovjeku da od nje nastane i bude stvorenje, bez Stvoritelja Mudrog. (...) Objašnjenje toga jeste da su stvorenja nastala od obične kapljice sjemena usklađenog izgleda i prirode. a pitanje je: Kako od toga postane stvorenje koje vidi, čuje, jede i osjeća miris? Osim toga, neka stvorenja imaju tvrdo tijelo, a neka mehko. Neka od tih stvorenja na trbuhu puze, neka se kreću na dvije noge, a neka na četiri – kao što nas o tome obavještava Allah, subhanehu we te'ala, u Svojoj plemenitoj Knjizi. Također znamo da kroz svoj život i stvaranje prolazimo razne etape i čudna stanja. Tako smo bili kapljica, pa ugrušak, pa komadić mesa i krvi... a zatim su nastale jake kosti, koje – učvršćene oko kičme u skelet – drže na okupu meso i krv i učvršćuju ih. a zglobovi povezuju te zdrave kosti u čvrst i solidan osnov, da bi nakon toga nastala osjetila potrebna za normalan život. Zatim pogledaj samo oči kako su smještene u unutrašnjost lobanje da bi bile zaštićene i kako su postavljene na uzdignuto mjesto kako bi njima mogli dovoljno vidjeti. a sve to nalazi se na licu koje nije potrebno zastirati odjećom zbog njegove ljepote. a da su kojim slučajem oči smještene na vrh glave, ili na leđima, ili na stomaku, ne bi se upotpunila blagodat koja nam je njima data. Takav je slučaj sa svim dijelovima našeg tijela koji potpuno odgovaraju svome mjestu. (...) a što se tiče dokaza u prirodi, tu su promjene koje se dešavaju na ovom svijetu, kao što je izlazak i pojava Sunca, Mjeseca i zvijezda, i njihov zalazak i nestanak kada se svemir pokrene, i vjetrovi koji sa svih strana pušu i koji ih pokreću... Također, tu su promjene u atmosferi, kao što su oblaci, munje i gromovi neobični, pomiješani sa

teškim oblacima koji vodu nose, a koja vatru gasi i suprotna je njoj. Pa ipak se u svemu tome oni miješaju prilikom spuštanja kiše, što bez sumnje predstavlja veliku mudrost... Zatim, tu je i promjena noći i dana, godišnjih doba, stanja..."[1]

Ovim se hoće reći da su dokazi koji govore o jednoći Allaha, subhanehu we te'ala – u gospodarenju, stvaranju i uređivanju – mnogobrojni. Stoga ovu vrstu tevhida ne poriče osim onaj u čijem je srcu veliki inat. Međutim, potrebno je napomenuti da onaj ko prizna postojanje Allaha, subhanehu we te'ala, nema koristi od toga ukoliko Ga ne prizna kao jedinog koji je zaslužan da mu se ibadet čini, kao što će biti o tome govora u narednim poglavljima.

❁ ❁ ❁

[1] Isaru el-Hakki 'alel-halki, str. 44-50.

2- TEVHIDU-L-ULUHIJJE

Ovaj dio obuhvata sljedeće teme:

a) Obrazloženje ove vrste tevhida kod *selefa*
b) Akidet Ebu-Hanife u pitanjima približavanja Allahu (tevessul).

A) OBRAZLOŽENJE POJMA TEVHID EL-ULUHIJJE KOD SELEFA

Ova tema će biti obrađena u dva dijela:

PRVI DIO
ZNAČENJE POJMA TEVHID EL-ULUHIJJE I NJEGOVIH OSOBENOSTI

a) Jezičko značenje

Tevhid el-uluhijje se sastoji od dvije riječi: tevhid (koja je već objašnjena) i el-uluhijje (koja vodi korijen iz riječi el-ilah), u značenju onoga koji se obožava. Prema tome, riječ "el-Ilah" (bog) označava sve ono što se obožava i čemu se ibadet čini.[1]

Glagol *elihe* sa fethom znači "obožavati"... Ilah je "fi'al", a znači "mef'ul", tj. me'luh. Primjer za to jeste imam koji je fi'al, a znači mef'ul, jer se ljudi za njim povode.[2] U tom kontekstu je kiraet koji je prenesen od Ibn-Abbasa, radijallahu anhu:

﴿وَيَذَرَكَ وَءَالِهَتَكَ﴾ **"Ostavit će tebe i obožavanje tebe."**[3] Izgovara se i sa kesrom, a znači obožavanje tebe.[4]

Et-Te'elluh također znači "et-Te'abud", tj. obožavanje. Kao što je spomenuto u jednom stihu od Ru'be[5]:

---

[1] El-Kamusu el-muhit (1/173); Er-Ragib, El-Mufredat, str. 21.

[2] Es-Sihah (6/2223).

[3] El-Ea'raf, 127.

[4] Es-Sihah (6/2223).

[5] Ru'be ibn el-'Adždžadž et-Temimi el-Basri. Ibn-Hadžer je rekao o njemu: "Poznati pjesnik po metrici radžeza. Osim toga, poznat je kao Et-Temimi, a potom Es-Sa'di. Bio je slab u hadisu i rječit. Umro je u pustinji 145. h.g." v. Tekribu et-tehzib (1/253). Vidi njegovu biografiju u djelima: Tehzibu et-tehzib

Ibn-Tejmijje kaže: "El-Ilah je onaj koji se obožava, koga srca obožavaju. Činjenica da zaslužuje obožavanje podrazumijeva posjedovanje savršenih osobina. Samo onaj ko posjeduje takve osobine zaslužuje, sam po sebi, da bude obožavan i voljen. Svako djelo kojim se, prilikom njegovog činjenja, ne želi Allahovo lice je neispravno i vid obožavanja drugog boga. Ljubav prema drugim donosi nered, kao što je Uzvišeni Allah rekao:

﴿ لَوْ كَانَ فِيهِمَآ ءَالِهَةٌ إِلَّا ٱللَّهُ لَفَسَدَتَا ۚ فَسُبْحَٰنَ ٱللَّهِ رَبِّ ٱلْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٢٢﴾ ﴾

"Da Zemljom i nebesima upravljaju drugi bogovi, a ne Allah, poremetili bi se. Pa nek je uzvišen Allah, Gospodar svemira, od onoga što Mu pripisuju!"[1]..."[2] To je značenje riječi "el-Ilah" (bog), u jeziku i Šerijatu.

Što se tiče značenja ove riječi kod sljedbenika kelama, oni kažu da riječ "ilah" (bog) označava onoga ko ima sposobnost stvaranja i kreiranja. Prema ovom njihovom mišljenju značenje riječi *La ilahe illallah* jeste: "nema drugog ko je sposoban da stvara mimo Allaha".

O ovome govori Ahmed ibn Musa el-Hajali[3] u tumačenju govora Et-Taftazanija[4]: "Njegove riječi: "da nije moguće da budu

(3/290); Ibn-Kutejbe, Tabekatu eš-šu'ara (2/594); El-Džumehi, Tabekatu eš-šu'ara (2/761).

[1] El-Enbija, 22.

[2] Ibn-Tejmijje, Iktidau es-sirati el-mustekim (2/846).

[3] Ahmed ibn Musa el-Hajali er-Rumi. Ševkani kaže o njemu: "Isticao se u psihološkim naukama nad svojim kolegama; školovao se u bizantijskim školama; bio je razborit, bistar, razuman. Ostavio je bez teksta velike učenjake svoga vremena širokim poznavanjem nauka (...) Autor je raznih djela (od kojih je i: Havaši šerhil-'akaid). Umro je nakon 860. h.g." v. El-Bedru et-tali' (1/121); El-Fevaidu el-behijje, str. 43.

[4] Mes'ud ibn Omer ibn 'Abdullah et-Teftazani; dobio ime po mjestu Teftaz u Horosanu. Ibn-Hadžer kaže o njemu: "Bio je autoritet. Autor je djelâ: Šerhu et-telhis i Šerhu el-'akaid, iz područja osnova vjere; kao i djela: Šerhu eš-šemsijje, iz područja logike (...) Poznat u stilistici i logici. Na Istoku (Horasan) nije bilo

dva boga" znače: "dva tvorca koji imaju svojstva potpunosti u djelima i u moći".[1]

Kažem: to je tumačenje osobine *uluhijjeta* osobinom *rububijjeta*, što je jasna greška. Jer riječ *ilah* nikada ne dolazi u značenju stvoritelja – ni u Kur'anu, a ni u arapskom jeziku – niti ju je tako tumačio neki od priznatih učenjaka i poznavalaca arapskog jezika.

Riječ *ilah* u Kur'anu dolazi u značenju onoga koji se obožava. Tako Uzvišeni Allah kaže: ﴿أَجَعَلَ الْآلِهَةَ إِلَٰهًا وَاحِدًا ۖ إِنَّ هَٰذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ ۝٥﴾ **"Zar on da bogove svede na Boga jednog? To je, zaista, nešto veoma čudno!"**[2]

I kaže:

﴿وَاتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لِّيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا ۝٨١ كَلَّا ۚ سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا ۝٨٢﴾

"Oni kao zagovornike nekakva božanstva, a ne Allaha, uzimaju. - a ne valja tako! Božanstva će poreći da su im se klanjali, i bit će im protivnici."[3]

I kaže:

﴿وَاتَّخَذُوا مِن دُونِهِ آلِهَةً لَّا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا ۝٣﴾

"Neki pored Njega božanstva prihvataju koja ništa ne stvaraju, a koja su sama stvorena, koja nisu u stanju

učenijeg od njega u ovim naukama, niti mu je bilo premca i u ostalim dijelovima islamskog svijeta kada je riječ o ovim naukama. Umro je u mjesecu saferu, 792. h.g." v. Ed-Dureru el-kamine fi e'ajani el-mieti es-samine (4/350); El-Bedru et-tali' (2/303); El-Fevaidu el-behijje, str. 134.

[1] Hašijetu el-Hajali 'ala šerhi el-akaid, str. 51.

[2] Sād, 5.

[3] Merjem, 81-82.

da od sebe neku štetu otklone ni da sebi kakvu korist pribave i koja nemaju moći da život oduzmu, da život daju i da ožive."[1]

I kaže:

﴿وَيَعۡبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَمۡلِكُ لَهُمۡ رِزۡقٗا مِّنَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ شَيۡـٔٗا وَلَا يَسۡتَطِيعُونَ ٧٣﴾

"...I ibadet, pored Allaha, čine onima koji nisu u stanju da im bilo kakvu hranu daju, ni iz nebesa ni iz zemlje, i koji ništa ne mogu!"[2]

I kaže:

﴿وَمَا ظَلَمۡنَٰهُمۡ وَلَٰكِن ظَلَمُوٓاْ أَنفُسَهُمۡۖ فَمَآ أَغۡنَتۡ عَنۡهُمۡ ءَالِهَتُهُمُ ٱلَّتِي يَدۡعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مِن شَيۡءٖ لَّمَّا جَآءَ أَمۡرُ رَبِّكَۖ وَمَا زَادُوهُمۡ غَيۡرَ تَتۡبِيبٖ ١٠١﴾

"Mi nismo prema njima bili nepravedni, već oni samo prema sebi. i kada bi pala naredba Gospodara tvoga, ništa im nisu pomogla božanstva njihova kojima su, a ne Allahu, ibadet činili, samo bi im propast njihovu povećali."[3]

I kaže:

﴿وَلَئِن سَأَلۡتَهُم مَّنۡ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُۚ قُلۡ أَفَرَءَيۡتُم مَّا تَدۡعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ إِنۡ أَرَادَنِيَ ٱللَّهُ بِضُرٍّ هَلۡ هُنَّ كَٰشِفَٰتُ ضُرِّهِۦٓ أَوۡ أَرَادَنِي بِرَحۡمَةٍ هَلۡ هُنَّ مُمۡسِكَٰتُ رَحۡمَتِهِۦۚ قُلۡ حَسۡبِيَ ٱللَّهُۖ عَلَيۡهِ يَتَوَكَّلُ ٱلۡمُتَوَكِّلُونَ ٣٨﴾

"Ako ih upitaš ko je stvorio nebesa i Zemlju, sigurno će reći: 'Allah!' - a ti reci: 'Mislite li vi da bi oni kojima, pored Allaha, ibadet činite mogli otkloniti štetu, ako

[1] Furkan, 3.
[2] En-Nahl, 73.
[3] Hud, 101.

Allah hoće da mi je učini? Ili, da bi mogli zadržati milost Njegovu, ako On hoće da im je podari?' Reci: 'Meni je dovoljan Allah! U Njega se pouzdaju oni koji se pouzdavaju.'"[1]

Da se zaključiti da su mušrici priznavali da je Allah, subhanehu we te'ala, stvorio nebesa i Zemlju i da je On jedini koji je u mogućnosti da stvara, opskrbljuje, oživljuje i usmrćuje. No, i pored tog priznavanja, nisu bili muslimani-monoteisti, nego su bili mušrici-politeisti.

Objašnjavajući mišljenje zagovornika kelama na ovu temu, Ibn-Tejmijje kaže: "Oni riječ *ilah* tumače u značenju onoga koji je u stanju stvarati, mada je poznato da mušrici u vrijeme Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, nisu bili u suprotnosti s tim. Naprotiv, oni su priznavali da je Allah, subhanehu we te'ala, Stvoritelj svega – čak su vjerovali i u kader (određenje) – ali su, i pored toga, bili mušrici".[2]

On, također, kaže: "Riječ *ilah* ne dolazi u značenju onog koji je u stanju da stvara, kao što to misle neki od predstavnika i uglednika kelama. Jer smatraju da je *uluhijjet* sposobnost u stvaranju. Osim toga, smatraju da onaj ko potvrdi da je Allah, subhanehu we te'ala, jedino u mogućnosti da stvara, biva svjedokom *La ilahe illallah.* No poznato je da su mušrici priznavali te činjenice, ali su i dalje bili mušrici. Kao što je već objašnjeno.

Međutim, istiniti bog jeste onaj koji zaslužuje da bude obožavan, a to je ilah-bog, u značenju: "božanstvo". Prema tome, srž tevhida predstavlja obožavanje Allaha, subhanehu

[1] Ez-Zumer, 38.

[2] Et-Tedmurijje, str. 180; Medžmu'u el-fetava (3/98); Bejanu telbisi el-džehmijje (1/478-479); Iktidau es-sirati el-mustekim (2/845-846).

we te'ala, Jedinog, koji nema sudruga. a širk je uz Allaha uzeti još neko božanstvo kojem će se činiti ibadet".[1]

Također, u arapskom jeziku u vrijeme prije islama riječ "el-Ilah" je značila onoga ko se obožava. U suštini ta riječ podrazumijeva istinskog boga – a to je Allah, subhanehu we te'ala. Ali kod predislamskih Arapa to su bila lažna božanstva koja se obožavaju mimo Allaha. U ovom smislu Ez-Zamahšeri kaže: "El-Ilah je imenica koja označava vrstu. To ime označava svako božanstvo koje se obožava – bilo ono istinsko ili lažno, da bi njegova upotreba preovladala da se označi istinsko božanstvo".[2]

A već je spomenut govor El-Fejruzabadija[3] koji kaže da riječ *ilah* označava ono što se uzme za obožavanje.[4]

Naravno da istinski bog predstavlja onoga koji stvara i koji je u stanju da kreira. Jer, ko to nije u mogućnosti ne može biti istinsko božanstvo, pa makar ga i nazivali božanstvom.

Tako da riječi *La ilahe illallah* (nema istinskog boga mimo Allaha) znače da nema drugog istinskog božanstva mimo Allaha, a ne podrazumijevaju značenje da nema drugog stvoritelja mimo Allaha, mada ga ujedno i obuhvata. Isto tako, te riječi ne znače da u današnjem vremenu ne postoje druga božanstva koja se obožavaju mimo Allaha. To značenje bi onda pobijalo stvarnost. Nažalost, danas – kao i prije – postoje mnoga lažna božanstva.

❁ ❁ ❁

[1] Et-Tedmurijje, str. 186; Medžmu'u el-fetava (3/101).

[2] El-Keššaf (1/36).

[3] Muhammed ibn Ja'kub el-Fejruzabadi eš-Širazi. Bio je jezičar; pripadao je šafijskom mezhebu u fikhu; autor je djela: Besairu zevi et-temjiz i drugih djela. Umro je 817. h.g. v. Ed-Dav'u el-lami' (10/79).

[4] El-Kamusu el-muhit (1/173).

b) Terminološko značenje.

Tevhid el-uluhijje označava znanje i priznavanje da Allah jedino božanstvo svim stvorenjima, što podrazumijeva činjenje ibadeta i iskreno ispovijedanje vjere samo Njemu.

Suština iskrenosti obožavanja Allaha, subhanehu we te'ala, jeste da Ga obožavamo iz ljubavi, straha i nade; da se na Njega oslanjanjamo; da Njegovo zadovoljstvo tražimo; da se Njegove srdžbe čuvamo; kao i da ostale ibadete samo Njemu činimo.

Uzvišeni Allah kaže:

﴿وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ وَيُقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤۡتُواْ ٱلزَّكَوٰةَۚ وَذَٰلِكَ دِينُ ٱلۡقَيِّمَةِ ٥﴾

"A naređeno im je da samo Allahu ibadet čine, da Mu iskreno – kao pravovjerni – vjeru ispovjedaju, i da namaz obavljaju, i da zekat daju. a to je – ispravna vjera."[1]

U ovoj prilici lijepo je spomenuti stihove Ibnul-Kajjima, u kojima je sadržan opis tevhida u ibadetu i objašnjeni njegovi uslovi:[2]

"Ova i druga vrsta tevhida, tevhid u ibadetu,
– tvoja je dužnost prema Milostivome.
Zato ne budi rob drugome mimo Njega,
i ne obožavaj Ga mimo propisa Šerijata.
Očituj islam, iman i ihsan,
– kako javno, tako i u tajnosti.
Iskrenost i vjernost dva su temelja
tevhida tog, kao što zgrada svoje temelje ima.
Suština vjernosti je jednoća željenog,
pa mu ne pridružuj u tome druga.

[1] El-Bejjine, 5.

[2] Tejsirul-'Azizi el-Hamid, str. 36; El-Kevašiful-dželijje, str. 418.

Međutim, želja roba će ostati jedna,
bez razlike kod čovjeka.
Ako ti je Gospodar jedan, neka je slavljen,
zato ispolji tevhid i proprati ga dobročinstvom.
Tvoj Gospodar je jedini koji te stvorio,
i niko drugi nije imao udjela u tvome stvaranju.
Također, obožavaj samo Njega,
i nikoga drugog – o, ti koji si spoznao!
Istina, tevhid u namjerama je
ulaganje truda, a ne lijenost i oklijevanje.
Najbolji sunnet je za onoga ko ka Allahu ide,
jedinstvo puta je najvažnije.
Zbog Jednog budi jedan na putu jednom,
– mislim na put istine i imana.
Ovo troje je sreća za onoga ko ih postigne,
a dobrota i blagodat pripadaju Onome koji puno daruje.
Kada se to troje spoji u slobodnoj duši,
dostigne svako visoki položaj kod Allaha".

❁ ❁ ❁

c) Osobenosti ove vrste tevhida

1- On je razlog stvaranja ljudi i džina. Tako Uzvišeni Allah kaže:

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾﴾ **"Džinove i ljude sam stvorio samo zato da Mi ibadet čine."**[1]

Zato je tevhid el-uluhijje željeni cilj Allaha, subhanehu we te'ala, i zbog njega je stvorio ljude i džine.

2- On je glavni razlog slanja poslanikâ i objavljivanja knjigâ; to je ključ njihove misije i srž njihovog zadatka.

Uzvišeni Allah kaže:

---

[1] Ez-Zarijat, 56.

﴿ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ ۖ فَمِنْهُم مَّنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُم مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ ۚ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾ ﴾

"Mi smo svakom narodu poslanika poslali: 'Allahu ibadet činite, a šejtana - taguta se klonite!' i bilo je među njima onih kojima je Allah na Pravi put ukazao, a i onih koji su zaslužili da ostanu u zabludi. Zato putujte po svijetu da vidite kako su završili oni koji su poslanike u laž utjerivali."[1]

I kaže: ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾ ﴾ **"Prije tebe nijednog poslanika nismo poslali, a da mu nismo objavili: 'Nema boga osim Mene, zato samo Meni ibadet činite!'"**[2]

Allah, subhanehu we te'ala, nas obavještava o Svojim poslanicima – Nuhu, Hudu, Salihu i Šu'ajbu – da su oni svom narodu govorili: ﴿ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ﴾ **"Allahu ibadet činite, vi drugog boga osim Njega nemate!"**[3]

3- Prva dužnost svakog šerijatskog obveznika jeste potvrda ove vrste tevhida. Na to nas upućuju riječi *La ilahe illallah*, a to je ono u što su najprije i poslanici pozivali. Ibn Ebil-'Izz el-Ezre'i el-Hanefi kaže: "Zbog toga je ispravno reći da je prva dužnost svakog šerijatskog obveznika – svjedočenje da nema drugog boga osim Allaha. To nije promatranje i posmatranje s namjerom, ili sumnja, kao što misle zagovornici nepoželjnog kelama. Stoga su svi predstavnici *selefa* složni u tome da je prva obaveza Allahovog roba da svjedoči kelime-i-šehadet..."[4]

---

[1] En-Nahl, 36.

[2] El-Enbija', 25.

[3] El-A'raf: 59, 65, 73, 85; Hud: 50, 61, 84.

[4] Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 16.

4- Zakonodavac – Allah, subhanehu we te'ala – je ovu vrstu tevhida zaštitio najvećom zaštitom od svakog govora, riječi ili namjere koja predstavlja širk ili sredstvo koje njemu vodi, kao što su: pretvaranje, zakletva nečim drugim mimo Allaha, gatanje ili gradnja džamija i mesdžida na mezarima ili bilo kakav vid njihovog veličanja.

Tu također spadaju i riječi čijim se izgovorom postavljaju neka od Allahovih stvorenja na istu razinu sa Allahom, subhanehu we te'ala. Takve su riječi nekih pojedinaca: "Ono što je htio Allah i taj i taj". Huzejfe ibn Jeman prenosi da je Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, rekao: "Ne govorite: 'Ono što je htio Allah i taj i taj', nego recite: 'Ono što je htio Allah, a zatim taj i taj'".[1]

❁ ❁ ❁

DRUGI DIO
O ZNAČENJU RIJEČI IBADET

Već je spomenuto da tevhid el-uluhijje znači smatranje Allaha, subhanehu we te'ala, jedinim zaslužnim da mu se čine mnogobrojni propisani ibadeti, kao i da je jedno od imena ove vrste tevhida *tevhid el-'ibade* (tevhid u ibadetu). Zbog toga je neophodno reći nešto o ibadetu, a što će biti i urađeno u narednih nekoliko naslova.

1- ZNAČENJE

Jezički ibadet znači poniznost i pokornost.

[1] Ahmed, Musned (5/384); Ebu-Davud: Kitabu el-edeb, Babun "Ma jukalu habuset nefsi" (5/259), hadis br. 4980; Nesai, Amelul-jevmi vel-lejle, str. 544; Tahavi, Muškilul-asar (1/90); Bejheki, Es-Sunen (3/216). Svi spomenuti prenose ovaj hadis posredstvom 'Abdullaha ibn Jesara od Huzejfe. Nevevi ga spominje (u djelu El-Ezkar, str. 308) i kaže: "Lanac prenosilaca ovog hadisa je vjerodostojan".

Er-Ragib el-Esfahani kaže: "*Ubudijjet* je pokazivanje poniznosti, a *ibadet* je specifičniji pojam jer predstavlja krajnju pokornost i poniznost".[1]

El-Dževheri kaže: "*Ibadet* je pokornost, a *te'abbud* je pobožnost (...) a osnova ibadeta je pokornost i poniznost".[2]

El-Enbari kaže: "Kada se kaže za nekoga da je abid, to podrazumijeva da je ponizan svome Gospodaru, pokorava se Njegovim odredbama i izvršava Njegova naređenja".[3]

Ibn-Džerir kaže: "*Ubudijjet* kod svih Arapa u osnovi znači poniznost. Tako se za utrt i utaban put kaže *muzelel* ili *mu'abbed*".[4]

Ovo kažu jezičari u svojim djelima, o značenju riječi ibadet, a da se primijetiti da su njihova mišljenja u ovome podudarna.

Terminološki, ibadet znači priznavanje božije jednoće kroz poniznost i poslušnost, uz potpunu ljubav i pokornost.

Ibn-Džerir et-Taberi, prilikom tumačenja riječi Allaha, subhanehu we te'ala: ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ﴾

"**Samo Tebi ibadet činimo**"[5], kaže da te riječi znače: "Tebi, naš Allahu, smo skrušeni; pred Tobom se ponižavamo i Tebi se predajemo, priznajući da si Ti jedini naš Gospodar mimo kojeg drugog nema".

Prenosi se od Ibn-'Abbasa, radijallahu 'anhuma, da je rekao: "Tebi jednoću priznajemo; od Tebe strahujemo i od Tebe se

[1] El-Mufredatu fi garibi el-Kur'an, str. 319.
[2] Es-Sihah (2/503).
[3] Tehzibu el-lugat (2/236).
[4] Džami'u el-bejjan (1/161).
[5] El-Fatiha, 5.

nadamo, a ne od nekoga drugoga[1]..."[2]

Tumačeći riječi Uzvišenog: ﴿اعْبُدُوا رَبَّكُمُ﴾ «**Ibadet činite Gospodaru svome**", El-Ezheri kaže: "Pokoravajte se svome Gospodaru, kao što je rečeno u govoru Uzvišenog: ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ﴾ «**Samo Tebi ibadet činimo**", tj. Tebi jednoću priznajemo. a *abid* je onaj koji Allahu priznaje jednoću".[3]

Prilikom govora o riječima Uzvišenog: ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ﴾ "**Samo Tebi ibadet činimo**", El-Begavi[4] kaže: "Tebi jednoću priznajemo i Tebi se s poniznošću pokoravamo. a ibadet je pokornost sa poniznošću. Rob je nazvan robom zbog njegove poniznosti i predanosti. Tako se i za utrt put kaže *mu'abbed*".[5]

Ibn-Tejmijje kaže: "Naređeni ibadet u sebi nosi značenje poniznosti i ljubavi, što podrazumijeva krajnju poniznost Allahu, subhanehu we te'ala, i potpunu ljubav prema Njemu. Tako da onaj ko se ponizi čovjeku, ali uz prijezir prema njemu, ne biva njegov rob; a i onaj ko voli nešto, ali mu se ne ponižava, također ne biva njegov rob. Tako, na primjer, čovjek voli svoje dijete ili nekog prijatelja.

---

1 Ovu predaju bilježi Ibn Ebi-Hatim u svom Tefsiru (1/19); Ibn-Kesir u svom Tefsiru; Sujuti (u djelu: Ed-Durru el-mensur, 1/14), pripisujući ga Ibn-Džeriru i Ibn Ebi-Hatimu.

2 Džami'u el-bejan (1/160).

3 Tehzibu el-lugat (2/236).

4 El-Husejn ibn Mes'ud ibn Muhammed el-Ferra' eš-Šafi'i el-Begavi. Ez-Zehebi kaže o njemu: "Imam, hafiz hadisa, fakih, mudžtehid, preporoditelj sunneta. Autor je djelâ: Me'alimu et-tenzil, Šerhu es-sunne, Et-Tehzib, El-Mesabih, i drugih. Allah mu je dao bereket u pisanju zbog njegove iskrene namjere, jer je bio od pobožnih učenjaka, bogobojazan i pristupačan. Bio je skroman i zadovoljan kada bi imao i ono nešto malo od dunjaluka". Umro je 516. h.g. v. Tezkiretu el-huffaz (4/1257-1258); Es-Subki, Tabekatu eš-šafi'ijje (7/75); Šezeratu ez-zeheb (4/48).

5 Tefsiru el-Begavi (1/41).

Zbog toga nije dovoljan samo jedan od ova dva pojma da se upotpuni ibadet Allahu, subhanehu we te'ala. Obavezno je da Allah bude draži Njegovom robu od svega ostalog – kao i da Allah bude kod Njega nešto najcjenjenije i najveće – jer niko mimo Allaha ne zaslužuje potpunu ljubav i poniznost. Zato je svaka ljubav u nečije drugo ime, mimo Allaha, pogrešna; a svako veličanje nekoga mimo Allahovog naređenja je neispravno..."[1]

Ibadet je pojam koji označava Šerijatom propisane radnje i djela koja se čine da bi se približilo Uzvišenom Allahu.

Ibn-Tejmijje, također, kaže: "Ibadet je pojam koji označava sve ono što Allah voli i s čim je zadovoljan od govora i djela, javnih i tajnih".[2]

2- USLOVI IBADETA

Svaki vid ibadeta mora ispuniti tri uslova da bi bio primljen kod Allaha, subhanehu we te'ala, jer će u suprotnom biti odbijen i neprihvaćen onome ko ga je činio.

Objašnjavajući te temelje i uslove, autor djela Edva'u el-bejan kaže: "Znaj, prije svega, da nas plemeniti Kur'an podučava da je dobro djelo ono koje upotpuni sljedeća tri uslova:

P r v i: Da je u skladu sa onim što je došlo od Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, jer Uzvišeni kaže:

﴿ وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمْ عَنْهُ فَٱنتَهُوا۟ ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٧﴾ ﴾

"Ono što vam Poslanik (kao nagradu) dā – to uzmite; a ono što vam zabrani – to ostavite. i bojte se Allaha, jer Allah, zaista, strahovito kažnjava!"[3]

---

[1] El-'Ubudijje, str. 44.

[2] Ibid., str. 38.

[3] El-Hašr, 7.

D r u g i: Da bude učinjeno iskreno radi Allaha, subhanehu we te'ala, jer Uzvišeni kaže:

﴿وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ وَيُقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤۡتُواْ ٱلزَّكَوٰةَۚ وَذَٰلِكَ دِينُ ٱلۡقَيِّمَةِ ٥﴾

"A naređeno im je da se samo Allahu ibadet čine, da Mu iskreno – kao pravovjerni – vjeru ispovijedaju, i da molitvu obavljaju, i da milostinju udjeljuju. a to je – ispravna vjera."[1]

I kaže: ﴿قُلِ ٱللَّهَ أَعۡبُدُ مُخۡلِصٗا لَّهُۥ دِينِي ١٤ فَٱعۡبُدُواْ مَا شِئۡتُم مِّن دُونِهِۦۗ﴾ **"Reci: 'Samo se Allahu ibadet činim, iskreno Mu ispovijedajući vjeru svoju, a vi se, pored Njega, klanjajte kome hoćete!'"**[2]

T r e ć i: Da bude urađeno na temeljima ispravnog akideta, jer Uzvišeni kaže:

﴿مَنۡ عَمِلَ صَٰلِحٗا مِّن ذَكَرٍ أَوۡ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَلَنُحۡيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةٗ طَيِّبَةٗۖ وَلَنَجۡزِيَنَّهُمۡ أَجۡرَهُم بِأَحۡسَنِ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ﴾

"Onome ko čini dobro - bio muškarac ili žena, a vjernik je - Mi ćemo dati da proživi lijep život i, doista, ćemo ih nagraditi boljom nagradom nego što su zaslužili."[3]

Ovdje se djelo uslovljava i vjerovanjem, što znači da: kada bi se radilo o onome čija je vjera neispravna, ne bi bilo od njega primljeno nikakvo dobro djelo. Allah, subhanehu we te'ala, pojašnjava ovo pravilo u mnogim ajetima. Takav je Njegov govor o djelima nevjernika. Tako Uzvišeni Allah kaže: ﴿وَقَدِمۡنَآ إِلَىٰ مَا عَمِلُواْ مِنۡ عَمَلٖ فَجَعَلۡنَٰهُ هَبَآءٗ مَّنثُورًا ٢٣﴾ **"I Mi ćemo pristupiti**

[1] El-Bejjine, 5.
[2] Ez-Zumer, 14-15.
[3] En-Nahl, 97.

djelima njihovim koja su učinili, i u prah i pepeo ih pretvoriti."[1]

I kaže:

﴿ أُولَٰئِكَ ٱلَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي ٱلْآخِرَةِ إِلَّا ٱلنَّارُ ۖ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا۟ فِيهَا وَبَٰطِلٌ مَّا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ ﴾

"Njih će na onom svijetu samo vatra peći. Tamo neće imati nikakve nagrade za ono što su na Zemlji radili i bit će uzaludno sve što su učinili."[2]

I kaže:

﴿ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ أَعْمَٰلُهُمْ كَسَرَابٍۭ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ ٱلظَّمْـَٔانُ مَآءً حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَهُۥ لَمْ يَجِدْهُ شَيْـًٔا وَوَجَدَ ٱللَّهَ عِندَهُۥ فَوَفَّىٰهُ حِسَابَهُۥ ۗ وَٱللَّهُ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ ﴿٣٩﴾ ﴾

"A djela nevjernika su kao varka u ravnici u kojoj žedan vidi vodu. Ali kad do tog mjesta dođe, ništa ne nađe; a zateći će da ga čeka kraj njega Allahova kazna. i On će mu potpuno isplatiti račun njegov, jer Allah veoma brzo obračunava."[3]

I kaže:

﴿ مَّثَلُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِرَبِّهِمْ أَعْمَٰلُهُمْ كَرَمَادٍ ٱشْتَدَّتْ بِهِ ٱلرِّيحُ فِى يَوْمٍ عَاصِفٍ ۖ لَّا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا۟ عَلَىٰ شَىْءٍ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلضَّلَٰلُ ٱلْبَعِيدُ ﴿١٨﴾ ﴾

"Djela nevjernika u Gospodara njihova nalik su na pepeo koji vihor u olujnom danu raznese; neće moći da očekuju nikakvu nagradu za djela koja su učinili, – to će teška propast biti!"[4, 5]

---

1 El-Furkan, 23.

2 Hud, 16.

3 En-Nur, 39.

4 Ibrahim, 18.

5 Edva'u el-bejan (3/352-353).

❁ ❁ ❁

3- VRSTE IBADETA

Već je spomenuto da ibadet podrazumijeva riječi i djela – kako javna, tako i tajna. Stoga imamo ibadet riječima i ibadet djelima, a imamo i ibadet ubjeđenja i vjerovanja. Gledajući s te strane, ibadet je raspoređen na srce, jezik i ostale dijelove tijela; svaki navedeni organ, prema tome, ima udjela u ibadetu.

Primjeri ibadeta ubjeđenja i vjerovanja su ubjeđenje da je Allah Gospodar, Stvoritelj i Vladar svega; da On svime upravlja i da je On u stanju da pomogne ili odredi neku štetu svom robu. On nema sudruga, pomagača ili ortaka, jer On je jedino istinsko božanstvo.

Također u ovu grupu spadaju: ljubav prema Allahu, subhanehu we te'ala, nada, strah, strahopoštovanje, traženje utočišta, oslanjanje, pouzdanje i iskrenost u djelima, koja treba da budu samo radi i u ime Allaha. Ovakve i slične stvari predstavljaju udio srca u ibadetu.

Primjer ibadeta u govoru jeste izgovaranje kelime-i-šehadeta, učenje Kur'ana, u namazu i mimo namaza, spominjanje Allaha, subhanehu we te'ala, zikrovima koji se navode prilikom namaza, hadždža i slično. Također, tu su: dova, zahvala i veličanje Allaha, traženje oprosta, zahvalnost, istinitost u govoru, naređivanje na dobro i odvraćanje od zla. Sve ovo, i slično tome, predstavlja udio jezika u ibadetu.

Primjer ibadeta u djelima jeste pet dnevnih namaza i ono što uz njih ide, kao i ostali islamski šarti, poput zekata, posta ili hadždža. Također tu spada džihad i borba protiv neprijatelja islama, kao i ostale obaveze i pohvalna djela. Sve to

što je navedeno predstavlja udio našeg tijela u ibadetu Allahu, subhanehu we te'ala.[1]

Nakon što smo iznijeli ovo objašnjenje, postaje nam jasna širina i obuhvatnost pojma ibadet u životu muslimana. Ibadet, dakle, podrazumijeva riječi i djela pojedinca muslimana – kako u javnosti, tako i u tajnosti – kao i ono što se nalazi u njegovom srcu od namjera i želja.

❁ ❁ ❁

TREĆI DIO
STVARI KOJE PONIŠTAVAJU TEVHID EL-ULUHIJJE

Već je spomenuto da su svi vjerovjesnici i poslanici prvo pozivali u obožavanje samo Allaha, subhanehu we te'ala, i odricanje od širka u svim njegovim oblicima, vrstama i izgledima. Uzvišeni kaže:

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾ **"Mi smo svakom narodu poslanika poslali: 'Allahu ibadet činite, a šejtana - taguta se klonite!'"**[2]

Tako je i vjerovjesnik Muhammed, sallallahu 'alejhi we sellem, došao sa pozivom u tevhid i sa zabranom širka, upozoravajući na njega žestokim upozorenjima. Tako se prenosi da je rekao Mu'azu ibn Džebelu: "Pravo Allaha kod Njegovih robova jeste da Ga obožavaju i da mu druga ne pripisuju".[3]

Također je jedne prilike Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, upitan koji je najveći grijeh kod Allaha, subhanehu we te'ala, pa je rekao: "Da Allahu pripišeš druga, a On te stvorio".[4]

---

[1] v. Medaridžu es-salikin (1/109-122).

[2] En-Nahl, 36.

[3] Spominje se na stranici 97.

[4] Buhari: Kitabu el-edeb, Babun "Katlu el-veledi hašjete en je'kule me'ahu" (10/433), hadis br. 6001. Buhari je prenio ovaj hadis posredstvom 'Amra ibn Šurahbila od

Allah nas obavještava da će oprostiti svaki grijeh – ako bude htio – osim širka. Tako Uzvišeni Allah kaže:

﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِۦ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ ۚ وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱفْتَرَىٰٓ إِثْمًا عَظِيمًا ﴿٤٨﴾﴾

"Allah neće oprostiti da Mu se neko drugi smatra ravnim, a oprostit će manje grijehe od toga, kome On hoće. a onaj ko drugog smatra Allahu ravnim čini, izmišljajući laž, grijeh veliki."[1]

I kaže:

﴿إِنَّهُۥ مَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ ٱلْجَنَّةَ وَمَأْوَىٰهُ ٱلنَّارُ ۖ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ﴿٧٢﴾﴾

"Ko drugog Allahu smatra ravnim, Allah će mu ulazak u Džennet zabraniti i boravište njegovo će Džehennem biti; a nevjernicima neće niko pomoći."[2]

Ibn-Kesir kaže: "Uzvišeni nas obavještava da On neće oprostiti da Mu se pripisuje drug, tj. neće oprostiti robu koji mu dođe na Sudnjem danu sa širkom koji mu je činio. Međutim, oprostit će ono što je mimo toga od grijeha, onome kome htjedne od Svojih robova".[3]

Autor djela Tejsirul-'Azizi el-Hamid kaže: "To je zbog toga što ta stvar najogavnija i najveće nasilje. Ona podrazumijeva umanjivanje vrijednosti Gospodara svjetova: čineći širk, čovjek Allahova prava daje drugome, stavljajući to drugo biće na istu razinu sa Allahom, subhanehu we te'ala.

'Abdullaha ibn Mes'uda.

1 En-Nisa, 48.

2 El-Maide, 72.

3 Tefsir Ibn-Kesir (2/308).

Uzvišeni kaže: ﴿ثُمَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ۝١﴾ **"Pa opet oni koji ne vjeruju – druge sa Gospodarom svojim izjedanačavaju!"**[1]

Sve to zbog toga što je ta stvar (širk) u suprotnosti sa značenjem stvaranja i objave. Ona ih negira u potpunosti, što predstavlja krajnju nepokornost Gospodaru svjetova i uzdizanje iznad pokoravanja i poniznosti Njemu pri slijeđenju Njegovih naredbi, mimo kojih nema dobrobiti za ovaj svijet. a kada se ostave te naredbe, propast će ovaj svijet i nastupit će Sudnji dan. Tako Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže: "Neće nastupiti Sudnji dan sve dok se na Zemlji ne bude govorilo: Allah, Allah".[2]

A i zbog toga što je širk upoređivanje stvorenja sa Uzvišenim i Svetim Stvoriteljem u Njegovim božanskim svojstvima, kao što su posjedovanje štete, koristi, vladanje, davanje i uskraćivanje. Sva ta svojstva zahtjevaju vezanje dove, strahovanja, nade, oslanjanja – kao i svih drugih vrsta ibadeta – samo za Njega Jedinoga. Zato, ko nešto od toga veže za neko stvorenje usporedio ga je sa Stvoriteljem".[3]

Zato je obaveza svakog muslimana, koji želi da očisti svoju dušu i spasi je od upadanja u stvari koje su u suprotnosti sa svjedočenjem da nema drugog boga mimo Allaha, da u potpunosti razlikuje tevhid od širka i da zna raspoznati istinu od laži, kao i uputu od zablude. Jer onaj ko ne raspoznaje razliku između stvari koje su od islama i onih koje to nisu – miješa stvari; a rezultat toga je gubljenje njegovog islama i nemogućnost pravilnog shvatanja suštine vjere: a to je priznavanje jednoće Uzvišenom Stvoritelju i sustezanje od činjenja širka Njemu.

---

[1] El-En'am, 1.

[2] Muslim: Kitabu el-iman, Babun "Zehabu el-imani fi ahiri ez-zemani" (1/131), hadis br. 234. Šejh ga prenosi posredstvom Sabita od Enesa ibn Malika.

[3] Tejsirul-'Azizi el-Hamid, str. 115.

Ibnul-Kajjim je protumačio jednu predaju koja se prenosi od vođe pravovjernih Omera ibn el-Hattaba, radijallahu 'anhu, a u kojoj se kaže: "Veze islama će se kidati jedna po jedna, kada dođu u islamu oni koji neće poznavati predislamsko neznaboštvo (džahilijet)". Tom prilikom je, tumačeći navedenu predaju, rekao: "Razlog ovome jeste što čovjek koji ne bude poznavao džahilijet i širk – kao i ono što Kur'an ne podržava i negira – zapada u te stvari, priznaje ih i poziva njima. Takav ih, pri tome, smatra dobrim i lijepim, ne znajući da su na tome bili i predislamski neznabošci (ili na sličnom ili gorem, ili čak na nečem manje štetnom od onoga što on čini). Tako se islam postepeno gubi iz njegovog srca; dobro postane zlo, a zlo dobro; novotarija postane sunnet, a sunnet novotarija. Takav pojedinac zatim proglasi čovjeka nevjernikom zbog imana i čiste primjene tevhida, a novotarom zbog isključivog slijeđenja sunneta i ostavljanja strasti i novotarija. Ko srcem vidi i ima živo srce vidi to sasvim jasno. Neka je Allah na pomoći".[1]

VRSTE ŠIRKA

Veliki širk: koji je u suprotnosti sa tevhidom u potpunosti. Zbog njega osoba prestaje biti musliman i taj mu grijeh Allah nikada neće oprostiti, osim ako se pokaje prije svoje smrti; a kazna mu je vječni boravak u vatri, ukoliko umre na tome.

Prilikom objašnjenja velikog širka, Ibnul-Kajjim kaže: "To znači da mimo Allaha nekoga drugog smatraš njemu ravnim i da ga voliš kao što se Allah voli. To je širk koji podrazumijeva izjednačavanje lažnih božanstava sa Gospodarom svjetova. Zbog toga će oni, koji su širk činili, reći svojim božanstvima u Vatri: ﴿إِذْ نُسَوِّيكُم بِرَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٩٨﴾﴾ **"Kad smo vas s Gospodarom svjetova izjednačavali."**[2] Bez obzira na to što su Allahu priznavali da je

[1] Medaridžu es-salikin (1/344).

[2] Eš-Šu'ara', 98.

On jedini Stvoritelj svega i njegov vladar i vlasnik, a da njihova božanstva nisu u stanju stvarati, opskrbljivati, oživljavati ili usmrćivati, oni su činili to poistovjećivanje u ljubavi, veličanju i ibadetu..."[1]

Šejh 'Abdur-Rahman[2] ibn Hasen Alu-Šejh je podijelio širk u četiri vrste:

Prva vrsta je širk u traženju i dovama. Dokaz tome su riječi Uzvišenog:

﴿ فَإِذَا رَكِبُوا۟ فِى ٱلْفُلْكِ دَعَوُا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ فَلَمَّا نَجَّىٰهُمْ إِلَى ٱلْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ ﴿٦٥﴾ ﴾

"Kad se u lađe ukrcaju, iskreno se mole Allahu, a kad ih On do kopna dovede, odjednom druge Njemu ravnim smatraju."[3]

Druga vrsta je širk u namjerama i htijenjima. Dokaz tome su riječi Uzvišenog:

﴿ مَن كَانَ يُرِيدُ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَٰلَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ﴿١٥﴾ ﴾

"Onima koji žele život na ovom svijetu i ljepote njegove – Mi ćemo dati plodove truda njihova i neće im se u njemu ništa prikratiti."[4]

---

[1] Medaridžu es-salikin (1/33).

[2] 'Abdur-Rahman ibn Hasen ibn Muhammed ibn 'Abdul-Vehhab. Ibn-Bišr kaže o njemu: "Veliki učenjak, more znanja (...) Znalac u raznim šerijatskim naukama, istraživač vjerskih nauka i hadisa Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem (...) Sudija islama i muslimana (...) Autor je mnogih djela – kako u osnovama, tako i u sporednim granama islamskih nauka". Od njegovih najvrednijih djela su: Fethul-medžid i Kurretu 'ujuni el-muvehhidin. Umro je 1285. h.g. v. Ibn-Bišr, Unvanu el-medžd (2/20).

[3] El-'Ankebut, 65.

[4] Hud, 15.

Treća vrsta je širk u pokoravanju. Uzvišeni kaže:

﴿ ٱتَّخَذُوٓا۟ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَٰنَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ ٱللَّهِ وَٱلْمَسِيحَ ٱبْنَ مَرْيَمَ وَمَآ أُمِرُوٓا۟ إِلَّا لِيَعْبُدُوٓا۟ إِلَٰهًا وَٰحِدًا ۖ لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ سُبْحَٰنَهُۥ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾ ﴾

"Oni, pored Allaha, bogovima smatraju svećenike svoje i monahe svoje i Mesiha, sina Merjemina, a naređeno im je da se samo jednom Bogu klanjaju, – nema boga osim Njega. On je vrlo visoko iznad onih koje oni Njemu ravnim smatraju."[1]

Objašnjenje za rečeno, u kojem sumnje nema, jeste da su se oni pokoravali svojim učenjacima i pobožnjacima u griješenju, a ne da su oni njima upućivali svoje dove i molitve. To je objasnio Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, kada mu je 'Adijj ibn Hatim, rekao da oni njih nisu obožavali. Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, mu je rekao: "Njihovo obožavanje jeste pokoravanje njima u griješenju".[2]

Četvrta vrsta je širk u ljubavi. Dokaz tome su riječi Uzvišenog:

﴿ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ ٱللَّهِ ۖ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَشَدُّ حُبًّا لِّلَّهِ ۗ وَلَوْ يَرَى ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓا۟ إِذْ يَرَوْنَ ٱلْعَذَابَ أَنَّ ٱلْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا وَأَنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعَذَابِ ﴿١٦٥﴾ ﴾

"Ima ljudi koji su mjesto Allaha kumire prihvatili: vole ih kao što se Allah voli. Ali pravi vjernici još

---

[1] Et-Tevbe, 31.

[2] Tirmizi: Kitabu tefsiru el-Kur'ani, Babun "Suretu et-Tevbe" (5/278), hadis br. 3905; Ibn-Džerir et-Taberi, Tefsir (10/114); Bejheki, Es-Sunen (10/116). Prenose ga posredstvom Mus'aba ibn Sa'da od 'Adijja ibn Hatima. Tirmizi za ovaj hadis kaže: "Hadis je slab. Pranosi ga samo 'Abdus-Selam ibn Harb, koliko je nama poznato. a 'Utejf ibn E'in nije poznat kao prenosilac".

više vole Allaha. a da znaju mnogobošci da će onda kada dožive patnju – svu moć samo Allah imati i da će Allah strahovito kažnjavati."[1,2]

Što se tiče druge vrste – to je mali širk. a nazvan je tako zbog toga što ne izvodi iz vjere, nasuprot velikom širku zbog kojeg osoba prestaje biti musliman.

Govoreći o ovoj vrsti, Ibnul-Kajjim kaže: "A što se tiče malog širka, njegovi primjeri su brojni, kao što je: mala količina pretvaranja, pretvaranje, zaklinjanje nečim drugim mimo Allaha i slično. Tako se prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, da je rekao: "Ko se zaklinje nečim drugim mimo Allaha počinio je širk".[3] U to spada i govor čovjeka kada drugome kaže: "Ono što želite Allah i ti", ili: "Ovo je od Allaha i tebe", ili: "Ja sam za Allaha i za tebe", ili: "Ne preostaje mi osim Allah i ti", ili: "Ja se oslanjam na Allaha i na tebe", ili: "Da nije tebe bilo bi tako i tako".

Ponekad ove stvari bivaju i veliki širk, zavisno od toga ko ih izgovara i kakve su njegove namjere. Prenosi se od Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, da je rekao i odgovorio čovjeku koji mu se obratio riječima: "Ono što hoćete Allah i ti" sljedećim riječima:

---

[1] El-Bekare, 165.

[2] Medžmu'atu et-tevhid, str. 347-348.

[3] Ahmed, Musned (2/69, 86); Ebu-Davud: Kitabu el-ejmani ven-nuzur, Babun "Kerahijetu el-halifi bil-aba'" (3/57), hadis br. 3251; Tirmizi: Kitabu en-nuzuri vel-ejmani, Babun "Ma džae' fi kerahijeti el-halifi bi gajrillah" (4/110), hadis br. 1535; Bejheki, Es-Sunen (10/29); Hakim, Mustedrek (1/18). Svi navedeni šejhovi prenose ovaj hadis posredstvom Sa'da ibn 'Ubejde od Ibn-Omera. Tirmizijeva i Bejhekijeva verzija hadisa glasi: "Ko se zakune nečim mimo Allaha – počinio je širk ili nevjerstvo". a Hakimova verzija glasi: "Ko se zakune nečim mimo Allaha – počinio je nevjerstvo". Tirmizi za ovaj hadis kaže: "Hadis je dobar". a Hakim kaže: "Hadis ispunjava uslove Buharije i Muslima, jer su slične lance prenosilaca koristili kao dokaz". Zehebi se s njim slaže u ovome (kao što stoji u djelu: Et-Telhis).

"Zar si me učinio sudrugom Allahu?! - Reci: "Ono što hoće Allah Jedini".[1] a ove riječi su lakše od drugih spomenutih".[2]

Ovo su dvije najprisutnije vrste širka. Stoga je obaveza svakog muslimana da se pričuva upadanja u veliki ili mali širk i da čuva svoj akidet i tevhid.

❁ ❁ ❁

ČETVRTI DIO
GOVOR EBU-HANIFE I NEKIH[3] NJEGOVIH SLJEDBENIKA KOJI JE VEZAN ZA ŠIRK, NJEGOVE OBLIKE I STVARI KOJE NJEMU VODE

Prenosi se od Ebu-Hanife i nekih njegovih sljedbenika zabrana širka: i velikog i malog. Primjeri takvog širka su: dova, traženje pomoći,[4] sedžda,[5] zavjet[6] ili žtrvovanje[7] upućeno nekom drugom mimo Allaha, subhanehu we te'ala.

---

[1] Ahmed, Musned (1/214); Buhari, El-Edebu el-mufred, str. 274, hadis br. 783; Nesai, Amelu el-jevmi vel-lejle, str. 545-546; Ibn-Madže: Kitabu el-keffarat, Babun "En-nehju en jukalu ma ša Allahu ve ši'te" (1/284), hadis br. 2117. El-Busajri kaže (u djelu: Misbahu ez-zudžadže fi zevaidi Ibn-Madže, 2/136): "U ovom lancu prenosilaca se nalazi El-Edžleh ibn 'Abdullah, oko kojeg su se razišli učenjaci. Imam Ahmed ga smatra slabim, kao i Ebu-Hatim, Nesai, Ebu-Davud i Ibn Sa'd, a pouzdanim ga smatraju Ibn-Me'in, Ja'kub ibn Sufjan i El-'Adželi, dok su ostali prenosioci vjerodostojni".

[2] Medaridžu es-salikin (1/344).

[3] Govor prethodnika – kao što su Ebu-Hanife i njegovi učenici – o širku i njegovim vrstama, i stvarima koje njemu vode, rijetko se pronalazi u knjigama, jer novotarije obožavalaca kabura nisu bile prisutne u njihovom vremenu. Oni su zapravo govorili o nekim pitanjima vezanim za ovu temu ukoliko bi na to naišli prilikom proučavanja šerijatskih tekstova. Njegovi sljedbenici (koji su došli nakon njega) su, pak, opširno govorili na ovu temu, što je vidljivo iz primjera nekih njihovih izjava koje će biti spomenute.

[4] Ruhu el-me'ani (11/98), (6/129).

[5] El-Bahru er-raik (5/124); Ruhu el-me'ani (17/213); El-Mirkatu šerhu el-Miškati (2/202).

[6] Hašijetu Ibn-'Abidin 'ale er-reddi el-muhtar (2/439-440); El-Bahru er-raik (2/298); Ruhu El-me'ani (17/313).

[7] Tuhfetu el-fukaha (3/67).

Osim navedenih primjera, spominju se i: ubjeđenje da dobri ljudi (evlije) imaju moć upravljanja[1] u svemiru zajedno sa Allahom, subhanehu we te'ala, ili da neko poznaje skriveno (gajb)[2] ili zaklinjanje nečim mimo Allaha.[3]

Imam Ebu-Hanife kaže: "Ne zaklinji se osim sa Allahom, iskreno ubijeđen u Njegovu jednoću".[4]

O onome ko se zakune nekim drugim mimo Allaha, Ibn-Nedžm el-Hanefi kaže: "Bojati se za nevjerstvo onoga koji kaže: "Tako mi moga života", ili: "Tako ti tvoga života".[5]

O onome ko se zavjetuje nekome mimo Allaha, Muhammed 'Alaudin el-Haskefi kaže: "Znaj da je zavjetovanje mrtvima, u koje upada mnogi običan svijet – tako što ostavljaju novac, svijeće, ulje i druge stvari kod turbeta dobrih ljudi, kako bi im se približili – po zajedničkom mišljenju učenjaka haram i neispravna stvar..."[6]

Tumačeći ovaj dio teksta: "Kako bi im se približili", Ibn-'Abidin kaže: "To je kao da neko kaže: "O, čovječe! O, gospodine! Vrati mi izgubljenu stvar!, ili: Učini da ozdravi bolesnik!, ili: Ispuni mi potrebu!", i pri tome obeća da će zbog toga njemu ostaviti toliko i toliko zlata i srebra (novca), hrane, svijeća, ulja ili nečega sličnog. a riječi: "To je neispravno i haram", znači da nije ispravno iz više razloga – kao, na primjer, zavjetovanje stvorenju. a zavjetovanje stvorenju nije dozvoljeno zato što je to jedan vid ibadeta, a ibadet nije dozvoljeno činiti stvorenjima.

---

1 El-Bahru er-raik (2/298); Ruhu el-me'ani (17/213).
2 El-Fetava el-hindijje (6/323, 325-326); El-Bahru er-raik (3/88), (5/124).
3 El-Bahru er-raik (5/124).
4 Bedai'u es-sanai' (3/8).
5 El-Bahru-raik (5/124).
6 Reddu el-muhtar me'a hašijeti Ibn-'Abidin (2/439).

Od toga je (od zabrane i pokuđenosti – nap.lek.) činjenica da je taj kome se zavjetuje mrtav, a mrtav čovjek nema moći...".[1]

Opisujući stanje onih koji traže pomoć od nekoga mimo Allaha i njihovo žestoko vezanje za mrtve, tako što njima upućuju razne vrste ibadeta kao što su zavjet i slično, El-Alusi kaže: "Oni od evlija (dobrih ljudi) pomoć traže u nevoljama – zanemarujući time Allaha, subhanehu we te'ala – tako što im se zavjetuju raznim zavjetima. Oni malo razumniji kažu da se oni tim činom približavaju Allahu, da su ta božanstva samo posrednici kod Allaha, i da se oni zavjetuju Allahu, samo što nagradu (sevab) predaju tim posrednicima, tj. tim "dobrim" ljudima (evlijama). Ovdje moramo obavezno primijetiti da u prvom primjeru postoji velika sličnost sa idolopoklonicima koji su za svoje idole rekli da ih obožavaju samo da bi se tako Allahu približili; za drugi primjer, pak, nema smetnje, ukoliko od njih ne traže lijeka za svoje bolesne ili povratak izgubljene stvari i slično.

Ono što je najupečatljivije od njihovog stanja jeste traženje. Na to nas navodi i upućuje to da kada bi nekom od njih rekli da se zavjetuje Allahu, subhanehu we te'ala, a da nagradu za to preda svojim roditeljima (koji su preči od tih evlija da im poklanjamo nagradu za svoja djela), oni to ne bi učinili.

Vidio sam mnoge od njih kako čine sedždu na pragovima turbeta njihovih evlija, dok im neki pripisuju mogućnost potpunog upravljanja iz njihovih kaburova. Međutim, i pored toga, oni se u tome razlikuju shodno njihovom stepenu. Njihovi učenjaci tu mogućnost upravljanja ograničavaju na njih četvericu ili petericu. a kada im se zatraži dokaz, oni odgovaraju da je to potvrđeno otkrovenjem. Allah ih ubio! Kako se samo povode za neznanjem i kako samo izmišljaju!

[1] Ibid. (2/440-449).

Neki od njih misle da njihove evlije izlaze iz svojih kaburova i da se predstavljaju u raznim likovima, dok njihovi učenjaci kažu da se njihove duše poprimaju razne oblike i da kruže po mjestima gdje oni hoće. Možda ponekad poprimi izgled lava, gazele i slično.

Sve ovo je neistina koja nema nikakve osnove u Kur'anu, sunnetu ili govoru nekog od selefa. Oni su svojim učenjem pokvarili ljudima vjeru, dok se sljedbenici derogiranih vjera, poput Jevreja i kršćana, s njima ismijavaju...".[1]

On također kaže: "Također vidimo mnoge ljude kako se raduju spominjanju mrtvih i traženju pomoći od njih. Pri tome, oni slušaju lažne predaje i hikaje o njima, koje se slažu sa njihovim prohtjevima i ubjeđenjima, veličajući one koji im prenose te predaje, suzdržavajući se od spominjanja Allaha, subhanehu we te'ala, i priznavanja samostalnosti u vladanju jedino Njemu (...) Takvi izbjegavaju one koji to prihvataju i vjeruju (čvrsto vjeruju u Allahovu jednoću i samostalnost), pripisujući im pokuđena svojstva. Tako sam jedne prilike rekao čovjeku koji je u nevolji tražio pomoć od mrtvih – dozivajući ih pojedinačno da mu pomognu – da traži pomoć od Allaha, subhanehu we te'ala, Onoga koji je rekao:

﴿ وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿١٨٦﴾ ﴾

"A kada te robovi Moji za Mene upitaju, Ja sam, sigurno, blizu: odazivam se molbi molitelja kad Me zamoli. Zato neka oni pozivu Mome udovolje i neka vjeruju u Mene, da bi bili na Pravom putu."[2] Nakon toga se taj čovjek žestoko

[1] Ruhu el-me'ani (17/212-213).

[2] El-Bekare, 186.

naljutio, a poslije sam saznao da je za mene rekao da osporavam vrijednost evlijâ.

Također sam čuo neke od njih da kažu da se evlija brže odaziva na molbu nego Allah, subhanehu we te'ala, što bez sumnje predstavlja nevjerstvo. Molim Allaha, subhanehu we te'ala, da nas sačuva od smutnji i pretjerivanja..."[1]

Također se prenosi od Ebu-Hanife i nekih njegovih sljedbenika da su zabranili stvari koje vode širku, kao što su: popločavanje i gipsanje kaburova[2], njihovo uzdizanje[3], pisanje po njima[4], gradnja na njima[5], izgradnja džamija[6], osvjetljenje[7] ili okretanje prema njima prilikom dove.[8]

Muhammed Jahja ibn Muhammed el-Kendehlevi el-Hanefi kaže: "Što se tiče izgradnje džamija na njima, ta stvar mnogo liči

[1] Ruhu el-me'ani (24/11).

[2] Popločavanje i gipsanje je zabranjena stvar kod Ebu-Hanife. v. Hašijetu reddu el-muhtar, Ibn-'Abidin (2/237); El-Fetava el-hindijje (1/194); El-Bahru er-raik (2/194); El-Mebsut (2/62); Bedai'u es-sanai' (1/320); Me'arifu es-sunen (3/306); Hašijetu muraki el-felah, str. 405; Hašijetu et-Tahtavi 'ala muraki el-felah, str. 335.

[3] Ez-Zejlei, Tebjinu el-hakaik (1/264); Fethul-Kadir (2/141); Fethul-Mulhim (2/506); Ruhu el-me'ani (15/237).

[4] Ebu-Jusuf je prezirao pisanje po kaburima. v. Bedai'u es-sanai' (1/320); Tuhfetu el-fukaha (2/256); Tebjinu el-hakaik (1/264); Hašijetu muraki el-felah, str. 405.

[5] Ebu-Hanife je prezirao gradnju na kaburovima i njihovo označavanje određenim znakovima. v. Bedai'u-s-sanai' (1/320); Tuhfetu el-fukaha (2/256); El-Metane (1/320); El-Metane, str. 301; Fethul-Mulhim (2/121-122); Me'arifu es-sunen (3/305, 307); Hašijetu et-Tahtavi 'ala meraki el-felah, str. 335.

[6] Tebjinu el-hakaik (1/264); Ruhu el-me'ani (15/237); El-Mirkatu fi šerhi el-miškati, (2/202); El-Kevkebu ed-durri (1/316-317).

[7] El-Kevkebu ed-durri (1/317).

[8] Ebu-Hanife je prezirao da se neko okrene prema kaburu Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, prilikom činjenja dove. v. Et-Tevessulu vel-vesile, str. 293; Ruhu el-me'ani (6/125); Medžme'u el-enhur fi šerhi multeka el-ebhur (1/313).

na ono što možemo naći kod Jevreja: oni su od kaburova poslanikâ i svojih velikana pravili mjesto za obavljanje molitve. To je, također, veličanje mrtvog, koje jako liči postupcima obožavatelja kipova i idola... a što se tiče njihovog osvjetljenja, to je prije svega rasipanje imetka – a to je Kur'anom zabranjeno. Uzvišeni Allah kaže: ﴿إِنَّ ٱلْمُبَذِّرِينَ كَانُوٓا۟ إِخْوَٰنَ ٱلشَّيَٰطِينِ ۖ وَكَانَ ٱلشَّيْطَٰنُ لِرَبِّهِۦ كَفُورًا ﴿٢٧﴾﴾ **"Rasipnici su braća šejtanova, a šejtan je Gospodaru svome nezahvalan."**[1] i to je, dakle, poistovjećivanje sa Jevrejima, jer su oni kačili svjetiljke na kaburove svojih velikana; ujedno je to i postupak veličanja kabura, kao i zauzetost onim što nas se ne tiče..."[2]

El-Alusi el-Hanefi kaže: "Vidio sam one koji dozvoljavaju stvari koje čine neznalice na kaburovima dobrih ljudi, kao što je njihovo uzdizanje, popločavanje, zidanje ciglom, osvjetljivanje sa svjetiljkama, klanjanje u njihovom pravcu, kruženje oko njih, potiranje i skupljanje oko njih u posebno određenim vremenima i slično... Sve ovo predstavlja opiranje prema Allahu, subhanehu we te'ala, i Njegovom Poslaniku, sallallahu 'alejhi we sellem, kao i uvođenje u vjeru onog što nije dozvolio Uzvišeni Allah... Dovoljno ti je, pri spoznaji istine, da vidiš šta su to ashabi radili sa kaburom Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem – a njegov kabur je najvredniji na cijeloj zemaljskoj kugli... i dovoljno ti je da spoznaš način na koji su oni posjećivali njegov kabur i selamili ga.

Zato slijedi to, i dobro obrati pažnju šta su oni radili u odnosu na ono što danas ljudi rade. a Allaha moli da te uputi na Pravi put..."[3]

Također se od Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, prenosi da je zabranjivao ove stvari. Muslim bilježi hadis od Džunduba

---

[1] El-Isra, 27.

[2] Kevkebu ed-durri (1/316-317).

[3] Ruhu el-me'ani (15/239-240).

ibn 'Abdullaha da je čuo Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem – na pet dana prije nego će umrijeti – da je rekao: "Ja sam čist kod Allaha od toga da nekog od vas uzmem za prisnog prijatelja (halila). Uistinu, jer mene je Allah uzeo za prisnog prijatelja, kao što je to uradio i sa Ibrahimom. a kada bi nekog od vas uzimao za prisnog prijatelja, uzeo bih Ebu-Bekra. Oni koji su bili prije vas pravili su od kaburova svojih vjerovjesnika i dobrih ljudi mjesta za činjenje molitve. Međutim, vi to ne činite sa kaburovima i ne pravite od njih mesdžide, jer vam ja to zabranjujem".[1]

Prenosi se od Džabira ibn 'Abdullaha da je rekao: "Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, je zabranio da se popločava kabur, da se na njemu sjedi i da se na njemu izgrađuje nešto".[2]

Također se prenosi od Ebul-Hejjadža el-Esedija[3], da je rekao 'Ali ibn Ebi-Talib: "Poslat ću te s onim s čime je mene poslao Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem. Uistinu, tada mi je rekao da srušim svaki kip na koji naiđem, i da poravnam svaki uzdignuti kabur koji ugledam".[4]

---

[1] Muslim: Kitabu el-mesadžidi ve mevadi' es-salati, Babun "En-nehju 'an binai el-mesadžidi 'ala el-kubur vet-tihazi es-suveri fiha ve-nehju 'an ittihazi el-kubura mesadžid" (1/377-378), hadis br. 532.

[2] Muslim: Kitabu el-dženaiz, Babun "En-nehju 'an tedžsisi el-kabri" (6/667), hadis br. 970; Ebu-Davud: Kitabu el-dženaizi, Babun "Fil-bina' 'ala el-kabr" (3/552), hadis br. 3225; Tirmizi: Kitabu el-dženaiz, Babun "Ma džae' fi kerahijeti tedžsisi el-kubura vel-kitabeti 'alejha" (3/359), hadis br. 1052; Ibn-Madže: Kitabu el-dženaiz, Babun "Ma džae' fi en-nehji 'an el-bina' 'ala el-kubur ve tedžsisiha vel-kitabeti alejha" (1/498), hadis br. 1562; Nesai: Kitabu el-dženaiz, Babun "Ez-zijadetu 'ala el-kabr" (4/86), hadis br. 2027. Prenose ga posredstvom Ebu-Zubejra od Džabira ibn 'Abdullaha.

[3] Hajjan ibn Husajn, Ebul-Hejjadž el-Esedi el-Kufi. Ibn Hadžer kaže o njemu: "Vjerodostojan prenosilac (siqat); pripada trećoj generaciji". v. Takribu et-tehzib (1/208); Tehzibu et-tehzib (3/67).

[4] Muslim: Kitabu el-dženaiz, Babun "El-emru bi tesvijeti el-kubur" (2/666), hadis br. 969; Tirmizi: Kitabu el-dženaiz, Babun "Ma džae' fi tesvijeti el-kubur" (3/357),

El-Buhari i Muslim bilježe hadis od Aiše, radijallahu 'anha, i Ibn-'Abbasa, radijallahu 'anhuma, u kojem se prenosi da su rekli: "Kada je bio na samrti, Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, bi pokrivao lice svojim ogrtačem. a kada bi mu došla muka, otkrivao bi lice. Tako je jedne prilike, u takvom stanju, rekao: "Allah je prokleo Jevreje i kršćane jer su kaburove svojih poslanika učinili mjestom za molitvu", upozoravajući nas da se ne povodimo za njima u tome".[1]

❁ ❁ ❁

hadis br. 1049; Nesai: Kitabu el-dženaiz, Babun "Tesvijetu el-kuburi iza rufiat" (4/88), hadis br. 2031. Prenose ga posredstvom Ebu-Vaila od Ebul-Hejjadža el-Esedija.

[1] Buhari: Kitabu es-salati, Babun 55, (1/532), hadis br. 436; Muslim: Kitabu el-mesadžidi ve mevadi' es-salati, Babun "En-nehju 'an binai el-mesadžidi 'ala el-kubur vet-tihazi es-suveri fiha ve-nehju 'an ittihazi el-kubura mesadžid" (1/377), hadis br. 531. Oba šejha ga prenose posredstvom 'Ubejdullaha ibn 'Abdullaha ibn 'Utbea od Aiše i Ibn-'Abbasa.

B) AKIDET EBU-HANIFE U VEZI S NAČINOM I SREDSTVIMA KOJA SE UZIMAJU KAO VID PRIBLIŽAVANJA ALLAHU (TEVESSUL)

Et-tevessul kod učenjaka jezika znači približavanje nečemu, uz korištenje nekog sredstva (el-wesile) za postizanje tog cilja.

Uzvišeni Allah kaže:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَٱبۡتَغُوٓاْ إِلَيۡهِ ٱلۡوَسِيلَةَ وَجَٰهِدُواْ فِي سَبِيلِهِۦ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ٣٥ ﴾

"O, vjernici! Allaha se bojte i nastojte da Mu se približite; i na putu Njegovu se borite, kako biste postigli što želite."[1]

Prilikom tumačenja ovog ajeta, Ibn-Džerir kaže: "El-Vesile predstavlja sredstvo ili vezu. Zato neko kaže da se "približio nekome ili nečemu posredstvom neke stvari..." a govor Uzvišenog: ﴿وَٱبۡتَغُوٓاْ إِلَيۡهِ ٱلۡوَسِيلَةَ﴾ **"Nastojte da Mu se približite"**, znači: "Približavajte Mu se sa djelima koja On voli i s kojima je zadovoljan".[2]

El-Dževheri kaže: "El-Vesile je sredstvo koje te približuje nekom drugom. Množina od toga je el-wesail; a et-tewsil i et-tewessul imaju isto značenje: približavanje. Tako se kaže da je neko uzimao vesilet ka Gospodaru, tj. nastojao Mu se približiti određenim djelima..."[3]

---

[1] El-Maide, 35.

[2] Džami'u el-bejan (6/226).

[3] Es-Sihah (5/1841).

A et-tevessul (približavanje) u Šerijatu posebno označava približavanje Allahu, subhanehu we te'ala.

Učenjaci su to približavanje (uzimanje sredstava) podijelili u dva dijela: propisano i zabranjeno.

Propisano je ono koje se temelji na valjanom šerijatskom dokazu, a ima ga tri vrste:

1- Približavanje Allahu Njegovim imenima i plemenitim svojstvima.

Primjer približavanja nekom od Njegovih svojstava je kao kad neko kaže: "Allahu moj! Tražim od Tebe, jer si ti Milostivi (Er-Rahman), Samilosni (Er-Rahim), Blagi (El-Latif) i o svemu si obaviješten (El-Habir), da me sačuvaš". Ili da kaže: "Molim Te Tvojom milošću, koja je sve obuhvatila, da mi se smiluješ i da mi oprostiš".

Dokaz dozvoljenosti ove vrste približavanja su riječi Uzvišenog:

﴿وَلِلَّهِ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ فَٱدْعُوهُ بِهَا ۖ وَذَرُوا۟ ٱلَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِىٓ أَسْمَٰٓئِهِۦ ۚ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾﴾

"Allah ima najljepša imena i vi Ga zovite njima. a klonite se onih koji iskreću Njegova imena – kako budu radili, onako će biti kažnjeni!"[1]

Dokaz tome imamo i u sunnetu Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem. Tako se prenosi od Enesa, radijallahu 'anhu, da je jedne prilike sjedio sa Poslanikom, sallallahu 'alejhi we sellem, dok je neki čovjek bio na namazu. Zatim je taj čovjek zamolio Allaha riječima: "Allahumme inni es'eluke bi enne lekel-hamdu, la ilahe illa Ente El-Mennan, Bedi'u es-semavati vel-erdi, ja zel-dželali vel-ikram, ja Hajju ja Kajjum".

[1] El-A'raf, 180.

("Allahu moj! Tražim od Tebe, jer Tebi pripada svaka zahvala, nema boga osim Tebe. Ti si Dobročinitelj i Stvoritelj nebesa i Zemlje. O, Ti, koji si Uzvišen i Plemenit! O, Živi i Vječni!")

Zatim je Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, rekao: "Pozvao je Allaha Njegovim najvećim imenom, kojim: kada Ga pozoveš, On odgovori; a kada Mu nešto tražiš, On ti daje".[1]

U govoru Ebu-Hanife se spominju izjave o ovoj vrsti tevessula. On kaže: "Nije primjereno nikome da doziva Allaha osim s Njegovim imenima. i dova, koja se uči na taj način, dozvoljena je i preporučena. To se zaključuje iz riječi Uzvišenog:

﴿وَلِلَّهِ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ فَٱدْعُوهُ بِهَا ۖ وَذَرُوا۟ ٱلَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِىٓ أَسْمَٰٓئِهِۦ ۚ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾﴾

"Allah ima najljepša imena i vi Ga zovite njima. a klonite se onih koji iskreću Njegova imena – kako budu radili, onako će biti kažnjeni!"..."[2]

Što se tiče druge dvije vrste, nisam našao neke izjave Ebu-Hanife o njima.

2- Približavanje dobrim djelima.

Primjer toga jeste da čovjek u svojoj dovi Allahu, subhanehu we te'ala, kaže: "Allahu moj! Tražim od tebe putem moga imana

---

[1] Ebu-Davud: Kitabu es-salati, Babun "Ed-dua'" (2/167-168), hadis br. 1495; Nesai: Kitabu es-sehvi, Babun "Ed-dua' ba'de ez-zikri" (3/52), hadis br. 1300; Ibn-Hibban, Mevaridu ez-zam'an, str. 592, hadis br. 2382; Hakim, Mustedrek (1/503-504). Svi ga prenose posredstvom Hafsa od Enesa. Ibn-Madže: Kitabu ed-dua', Babun "Ismullahi el-e'azam" (2/1268), hadis br. 3858. Prenosi ga posredstvom Enesa ibn Sirina od Enesa ibn Malika. Hakim kaže za ovaj hadis: "Hadis je vjerodostojan i ispunjava uslove Muslima. Nisu ga u svoje zbirke uvrstili ni Buhari ni Muslim". Ez-Zehebi se slaže s njim.

[2] Ed-Durru el-muhtar me'a hašijeti reddi el-muhtar (6/396-397).

u Tebe, moje ljubavi prema Tebi i moga slijeđenja Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, da mi oprostiš".

Dokaz propisnosti ove vrste tevessula nalazimo u riječima Uzvišenog, gdje se kaže:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَٱبۡتَغُوٓاْ إِلَيۡهِ ٱلۡوَسِيلَةَ وَجَٰهِدُواْ فِي سَبِيلِهِۦ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ٣٥ ﴾

"O, vjernici! Allaha se bojte i nastojte da Mu se približite; i na putu Njegovu se borite, kako biste postigli što želite."[1]

﴿ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ يَدۡعُونَ يَبۡتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ ٱلۡوَسِيلَةَ أَيُّهُمۡ أَقۡرَبُ وَيَرۡجُونَ رَحۡمَتَهُۥ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُۥٓۚ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحۡذُورٗا ٥٧ ﴾

"Oni kojima se oni mole sami traže načina kako će se što više Gospodaru svome približiti, i nadaju se milosti Njegovoj i plaše se kazne Njegove. a kazne Gospodara tvoga svako treba da se čuva."[2]

﴿ ٱلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَآ إِنَّنَآ ءَامَنَّا فَٱغۡفِرۡ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ ١٦ ﴾

"Oni koji budu govorili: 'Gospodaru naš! Mi, zaista, vjerujemo! Zato nam oprosti grijehe naše i sačuvaj nas patnje u ognju!'"[3]

Dokaz za ovu vrstu približavanja imamo i u sunnetu Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem. Tačnije, u hadisu koji se prenosi u oba Sahiha, i koji govori o trojici ljudi koji su bili zatvoreni u pećini. Zbog toga su molili Allaha, subhanehu we te'ala, putem svojih dobrih dijela da ih izbavi. Tako se jedan molio putem svoga dobročinstva prema roditeljima, drugi

[1] El-Maide, 35.
[2] El-Isra, 57.
[3] Ali 'Imran, 16.

putem njegovog suzdržavanja od bluda, a treći putem njegove potpune isplate računa čovjeku kojem je ostao dužan i čiji se imetak nakon toga nagomilao kod njega.[1]

3- Tevessul dovama dobrih ljudi.

Dokaz dozvoljenosti i propisnosti ove vrste posredništva nalazimo u hadisu kojeg bilježi Muslim (u svom Sahihu) od Safvana ibn 'Abdullaha ibn Safvana koji kaže: "Došao sam u Šam, pa sam otišao do Ebu-Derdaa njegovoj kući. Kako njega nisam zatekao – nego sam tamo zatekao samo Ummu Derda (njegovu ženu) – upitao sam je: "Da li ćeš ove godine ići na hadždž?" Ona mi odgovori da ima namjeru, rekavši mi da molim za njihovo dobro. Zatim mi je spomenula hadis Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, u kojem se kaže: "Dova čovjeka za svoga brata muslimana, i to u odsutnosti, biva uslišana. Kod njegove glave je zadužen melek, koji – svaki put kada ovaj upućuje dovu za svog brata – kaže: "Amin, i tebi isto tako".[2]

Ashabi, radijallahu 'anhum, su za vrijeme Vjerovjesnikova, sallallahu 'alejhi we sellem, života tražili njegovu dovu kao sredstvo približavanja Allahu, subhanehu we te'ala. Takav je primjer beduina koji je za vrijeme suše došao Poslaniku, sallallahu 'alejhi we sellem, govoreći: "O, Allahov Poslaniče! Propade imetak i u velikoj smo krizi, pa moli Allaha da nam

[1] Buhari: Kitabu el-buju', Babun "Iza ištera ešjae' li gajrihi bi gajri iznihi fe radije" (4/408), hadis br. 2215; Muslim: Kitabu ez-zikri ved-dua', Babun "Kissatu ashabi el-gari es-selase vet-tevessul bi salihi el-e'amal" (4/2099), hadis br. 2743. Dva šejha su ovaj hadis prenijeli posredstvom Nafi'a od Ibn-Omera. Ahmed, Musned (2/116). Ahmed je prenio ovaj hadis posredstvom Salima ibn Abdullaha od Ibn-Omera.

[2] Muslim: Kitabu ez-zikri ve-d-dua' vet-tevbe ves-stigfar, Babun "Fadlu ed-dua' lil-muslimine bi zahril-gajbi" (4/2099), hadis br. 2743; Ibn-Madže: Kitabu el-menasik, Babun "Fadlu dua'i el-hadždži" (2/967), hadis br. 2895. Prenijeli su ga posredstvom Ebu ez-Zubejra od Safvana ibn Abdullaha ibn Safvana.

spusti kišu!" Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, tada diže svoje ruke pa zamoli Allaha da im spusti kišu riječima: "Allahumme egisna" ("Allahu naš! Spusti kišu na nas".). Te riječi on ponovi tri puta..."[1]

Ashabi su se, kao što je spomenuto, približavali Allahu uzimajući za sredstvo Poslanikovu, sallallahu 'alejhi we sellem, dovu – za vrijeme njegovog života. a nakon njegove smrti, to su radili uzimajući za sredstvo svojih dovâ dovu njegovog amidže 'Abbasa, radijallahu 'anhu. Prenosi se (u Buharijinom Sahihu) da je Omer ibn el-Hattab rekao: "Allahu naš! Mi smo tražili sredstvo do Tebe putem dove našeg Vjerovjesnika, pa si nam spuštao kišu. a sada te molimo putem dove njegovog amidže pa nas napoji". Nakon toga im je Allah spustio kišu.[2]

Ashabi su se klonili i ustezali od posredovanja dovom Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, nakon njegove smrti. To su, dakle, činili putem dove Abbasa, radijallahu 'anhu. To ukazuje na to da je uzimanje Poslanikove dove kao sredstva prekinuto nakon njegove smrti. Drugim riječima, to znači: da je to bilo dozvoljeno i ispravno i nakon njegove smrti, ne bi se ashabi okrenuli dovama 'Abbasa, što je jasno toliko da ga shvata svako ko razuma ima.

❁ ❁ ❁

Zabranjeno i nepropisno približavanje Allahu (tevessul) je ono za koje ne postoji dokaz u Kur'anu ili sunnetu, a njega imamo tri vrste:

---

[1] Buhari: Kitabu el-istiska', Babun "Fi hutbeti el-džumua' gajru mustekbili el-kibleti" (2/507), hadis br. 1014; Muslim: Kitabu el-istiska', Babun "Ed-dua' fil-istiska'" (2/612), hadis br. 897. Dva šejha su prenijela ovaj hadis posredstvom Šerika od Enesa ibn Malika.

[2] Buhari: Kitabu el-istiska', Babun "Su'alu en-nasi el-imame el-istiska'e iza kahatu" (2/494), hadis br. 1010; Ibn-Sa'd, Et-Tabekatu el-kubra (4/28-29). Obojica prenose od Sumame b. Abdullaha, a on od Enesa b. Malika.

1- Tevessul kod Allaha, subhanehu we te'ala, bićem i osobom koja se uzima za vid približavanja, bez obzira da li se radilo o Poslaniku, sallallahu 'alejhi we sellem, ili nekom drugom. Ovaj tevessul se dijeli u dvije vrste:

Prva: da pojedinac upućuje dovu onome putem kojeg čini tevessul. Takva je, na primjer, situacija da mu se upućuju dove za pomoć u nevolji, ili da se od njega traži ono što nije u stanju uraditi niko mimo Allah, pa makar ga učinio samo posrednikom za ono što traži od Allaha. Ova vrsta tevessula spada u vrstu velikog širka, jer je to upućivanje dove nekom dugom mimo Allaha, subhanehu we te'ala, pri čemu se takvom molilac obraća u svojim potrebama. a to predstavlja upućivanje ibadeta nekom drugom mimo Allaha. Uzvišeni Allah o tome kaže:

﴿ وَمَن يَدْعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ لَا بُرْهَٰنَ لَهُۥ بِهِۦ فَإِنَّمَا حِسَابُهُۥ عِندَ رَبِّهِۦٓ ۚ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿١١٧﴾ ﴾

"A onaj koji se, pored Allaha, moli drugom bogu – bez ikakva dokaza o njemu – pred Gospodarom svojim će račun polagati, i nevjernici ono što žele neće postići."[1]

I kaže:

﴿ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُوا۟ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَن لَّا يَسْتَجِيبُ لَهُۥٓ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ وَهُمْ عَن دُعَآئِهِمْ غَٰفِلُونَ ﴿٥﴾ ﴾

"Ko je u većoj zabludi od onih koji, umjesto Allahu, ibadete čine onima koji im se do Sudnjeg dana neće odazvati i koji su prema njihovim molbama ravnodušni."[2]

---

[1] El-Mu'minun, 117.

[2] El-Ahkaf, 5.

Ibn-Tejmijje o ovome kaže: "Ko pod ovim podrazumijeva da je neophodno postojanje posrednika da bi se dobila neka korist ili otklonila neka šteta – kao da bude posrednik u opskrbljivanju Allahovih robova, njihovoj uputi i pomoći, tako da se od tog posrednika nada udjelu u tome – pa, on upada u jedan od najvećih vrsta širka. To je veliki širk zbog kojeg je Allah, subhanehu we te'ala, učinio idolopoklonike – nevjernicima. Jer su, mimo Allaha, uzeli druge zaštitnike, nadajući se od njih dobijanju koristi i otklanjanju nedaća".[1]

Allah, subhanehu we te'ala, nam ne naređuje da tražimo pomoć od dobrih ljudi i da molimo poslanike kako bi nam se odazvao i uslišao naša potraživanja, nego je rekao:

﴿وَقَالَ رَبُّكُمُ ٱدْعُونِيٓ أَسْتَجِبْ لَكُمْ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴿٦٠﴾﴾

"Gospodar vaš je rekao: 'Pozovite Me i zamolite, Ja ću vam se odazvati! Oni koji iz oholosti neće da Mi se klanjaju – ući će, sigurno, u Džehennem poniženi!"[2]

Allah nam naređuje da Ga molimo ibadetima i da od Njega tražimo, obećavajući nam da će nam se odazvati; a upozorava nas na oholost, obećavajući kaznu i poniženje.[3]

Druga: to je vrsta pri kojoj se tevessul vrši samim bićem. Tako, na primjer, neko uzme biće Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem – ili nekoga drugog – kao sredstvo u dovi Allahu, subhanehu we te'ala. Pri tome, takav pojedinac kaže: "Allahu moj! Ja Te molim tvojim vjerovjesnikom Muhammedom, sallallahu 'alejhi we sellem".

---

[1] Medžmu'u el-fetava (1/123-124).

[2] Gafir, 60.

[3] Tefsiru el-kelami el-Mennan (6/540).

Ibn-Tejmijje o ovome kaže: "Ovo neki ljudi dozvoljavaju. U tom smislu, prenose se čak i izjave pojedinaca iz redova *selefus-saliha*, a mnogi ljudi u svojim dovama čine tako nešto. No treba napomenuti da sve što se prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, na tu temu nije vjerodostojno – čak je i izmišljeno. Tako da se od njega ne prenosi vjerodostojan hadis koji bi bio dokaz njima u njihovim mišljenjima. Izuzevši hadis o slijepcu, mada ni u njemu nema dokaza za njihova mišljenja. U tom hadisu jasno je naznačeno da se tevessul činio dovom i ličnim zalaganjem Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem... Razilaženje pri ovom pitanju tevessula posredstvom vjerovjesnika i dobrih ljudi postoji, ali se ne odnosi na zaklinjanje Allaha s njima. Jer, postoji razlika između traženja posredstvom njih i zaklinjanja Allaha s njima. To je zato što onaj koji traži biva ponizan i traži uzrok koji odgovara uslišavanju, dok onaj koji zaklinje biva na većem stepenu, pošto on traži i svoje potraživanje pojačava zakletvom. (...) Ovaj tevessul i posredovanje poslanicima – tj. traženje posredstvom njih – je ono za koje Ebu-Hanife, njegovi sljedbenici (učenici) i drugi kažu da nije dozvoljeno. i nije poznato takvo nešto ni u mezhebu Malika, a pogotovo nije poznato da je ovo posredništvo Malik učinio uzrokom približavanja Allahu. Onaj ko prenosi od Malika da je dozvolio posredništvo u značenju zaklinjanja Allaha s njime ili traženja putem njega – pa, taj uopće nema predanje od Malika".[1]

I kaže Ibn-Tejmijje: "Prenosi se (u djelu: Menseku el-Mervezi) od Ahmeda dova u kojoj se spominje traženje putem Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem. Taj eser predstavlja jednu od dvije predaje u kojima se dozvoljava zaklinjanje Allaha s njime,

[1] Kaidetu dželile fit-tevessuli vel-vesile, str. 114-117.

mada je većina učenjaka na tome da je ta stvar zabranjena u oba slučaja".[1]

Kažem: Učenjaci su složni, kada je riječ o ovom pitanju, da je zaklinjanje stvorenjima nevažeće, osim u slučaju našeg Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, s tim u vezi se razilaze. Jer imam Ahmed, Allah mu se smilovao, prenosi dvije predaje kojima se ukazuje da takva zakletva predstavlja obavezu[2], dok je većina (džumhur)[3] učenjaka – Malik, Šafija i Ebu-Hanife – na tome da zakletva Poslanikom, sallallahu 'alejhi we sellem, nije validna. Takav je i slučaj sa jednom od predaja od imama Ahmeda, što je ispravno. Ibn-Kudame[4] o ovome kaže: "Zbog toga što se radi o zakletvi posredstvom stvorenja nije obavezan iskup. Takva je situacija i sa ostalim poslanicima, jer su to stvorenja. Zato iskup nije obavezan ukoliko se prekrši takva zakletva. Na takvo nešto ne ukazuju šerijatski tekstovi ni njihovo značenje. i zbog toga nije ispravno upoređivati nečije drugo ime sa Allahovim imenom, zbog nepostojanja sličnosti i nemogućnosti usporedbe".[5]

2- Tevessul kod Allaha sa nečijim pravom, ugledom i slično

Imam Ebu-Hanife je zabranjivao tako nešto. a primjer toga je da kaže čovjek u svojoj dovi: "Allahu moj! Tražim od Tebe

[1] Ibid., str. 275.

[2] Pogledaj: El-Mugni (9/513-514); El-Kafi (4/379); Eš-Šerhu el-kebir (6/78); Fethul-Bari (11/534); Tarhu et-tesrib (7/146).

[3] Kaidetu dželile fit-tevessuli vel-vesile, str. 273.

[4] 'Abdullah ibn Ahmed ibn Ahmed ibn Muhammed ibn Kudame ibn Mikdam ibn Nasr el-Makdisi el-Džema'ili, a zatim ed-Dimiški es-Salihi el-Hanbeli. Ez-Zehebi kaže o njemu: "Šejhul-islam, vođa, autoritet, mudžtehid". Umro je 626. h.g. v. Sijeru e'alami en-nubela (22/165-173); Šezeratu ez-zeheb (5/88-92); Zejlu et-tabekati el-hanabile (2/133-149).

[5] El-Mugni (9/514).

pravom tog i tog čovjeka kod Tebe, ili njegovim ugledom kod Tebe, da mi oprostiš".

Ebu-Hanife[1] kaže: "Pokuđeno je da čovjek prilikom dove kaže: "Tražim od Tebe pravom Tvojih poslanika i vjerovjesnika, ili pravom Svetog hrama ili Meš'ari el-harama".

Bešir ibn el-Velid kaže: "Pričao nam je Ebu-Jusuf i rekao: "Ebu-Hanife je jedne prilike rekao: "Ne pristoji nikome da moli Allaha nečim drugim mimo Njega i prezirem kada neko kaže: (me'akidu-l-'izzi min Aršik)[2] "Molim Te veličinom Tvog Arša[3],

---

[1] Šerhu el-'akideti et-tahavijje (2/133-149); Itihafu es-sadeti el-muttekin (2/285); El-Kari, Šerhu el-fikhi el-ekber, str. 198.

[2] Ako dova riječima: "Molim te sa *me'akide el-'izzi min Aršik*" znači molbu s Allahovim svojstvom, onda ona - zbog brojnih drugih dokaza - spada u dozvoljeni tevessul, i nema potrebe za tim izmišljenim hadisom. Ibn el-Esir je rekao: *"Molim te sa me'akide el-'izzi min Aršike" znači: "Molim te Tvojom veličinom zbog koje je i Arš veliki."* U suštini, to znači: *"...veličinom Tvoga Arša"*. Ebu-Hanife i njegovi sljedbenici preziru ove riječi u dovi. Prema prvom značenju - a to je molba Allahovom veličinom zbog koje je i Arš veliki - to bi bila dova s Allahovim svojstvom, a samim tim i dozvoljena. a prema drugom tumačenju - a to je ukazivanje da je to veličina Arša - bila bi to dova sa stvorenjem i nedozvoljena. (Et-Tevessul, enva'uhu ve ahkamuhu, Muhammed Nasiru-d-din Albani) (op. rec.)

[3] Ebu-Hanife i Muhammed ibnul-Hasen su prezirali da čovjek u svojoj dovi kaže: "Allahu moj! Tražim od tebe (*me'akidu-l-'izzi min Aršik*) veličinom Tvog Arša". Razlog tome je nepostojanje dokaza za dozvoljenost takvog. a što se tiče Ebu-Jusufa, on je to dozvolio na osnovu predaje od Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem. U toj predaji se prenosi da je rekao u dovi: "Allahu moj! Tražim od tebe (*me'akidu-l-'izzi min Aršik*) Tvojom veličinom zbog koje je i Arš veliki i Tvoje neograničene milosti u tvojoj Knjizi, Tvoga najvećeg imena, Tvoje uzvišene veličine i Tvojim potpunim riječima". Ovaj hadis bilježi Bejheki (u djelu: Ed-Da'watu el-kebir), kao što se spominje u djelu: El-Binaje (9/382) i Nesbu er-raje (4/272-273). U senedu ovog hadisa su tri nedostatka:
1- Davud ibn Ebi 'Asim, on nije čuo ovaj hadis od Ibn-Mes'uda.
2- 'Abdul-Melik ibn Džurejdž je nepouzdan prenosilac.
3- 'Omer ibn Harun je ocijenjen kao nepouzdan i sklon laži.

ili pravom Tvojih stvorenja".[1]

Ebu-Jusuf je rekao: "Prezirem da čovjek u dovi kaže: "S pravom te i te osobe"; ili: "S pravom tvojih vjerovjesnika i poslanika"; ili: "S pravom Tvoga Bejtul-Harama ili Meš'ari el-harama".[2]

Šejhul-islam Ibn-Tejmijje je rekao: "Ovo što kažu Ebu-Hanife i njegovi učenici, o tome da se Allah ne doziva putem Njegovih stvorenja, može imati dva značenja:

P r v o: To je u skladu sa onim što se prenosi od ostalih imama koji zabranjuju zaklinjanje stvorenjima. Pošto je zabranjeno zaklinjati neko stvorenje drugim stvorenjem, onda je zaklinjanje Stvoritelja nekim njegovim stvorenjima preče da bude zabranjeno... Za razliku od stvorenja čije zaklinjanje nekim drugim stvorenjem predstavlja širk Stvoritelju. Tako se i prenosi u sunnetu Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, gdje se kaže: "Ko se zaklinje nečim drugim mimo Allaha, počinio je širk"...[3]

D r u g o: To je traženje putem nečijeg ugleda – kao što su poslanici – u čemu postoji razilaženje. Već je spomenuto mišljenje Ebu-Hanife i njegovih učenika o zabrani toga, mada neki ljudi to dozvoljavaju".[4]

Kažem: "Među njima su: El-'Izz ibn 'Abdus-Selam, koji kaže: "A što se tiče pitanja dove, spominje se u nekim predajama da je Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, podučavao neke ljude

Zbog ovih stvari Ibnul-Dževzi kaže, kao što stoji u djelu El-Binaje (9/382): "Ovaj hadis je, bez sumnje, apokrifan. a njegov sened je slab kao što se dā vidjeti". v. Tehzibu et-tehzib (3/189), (6/405), (7/501); Takribu et-tehzib (1/520).

[1] Et-Tevessulu vel-vesile, str. 82; Šerhu el-fikhi el-ekber, str. 198.

[2] Itihafu es-sadeti el-muttekin (2/285); Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 234.

[3] Već je spomenut na 117 stranici.

[4] Et-Tevessulu vel-vesile, str. 83, 99.

dovi u kojoj se kaže: "Allahu moj! Zaklinjem Te Muhammedom, sallallahu 'alejhi we sellem, poslanikom milosti".

Ovaj hadis, ukoliko bi bio vjerodostojan, ukazuje da ova stvar vrijedi samo za vjerovjesnika Muhammeda, sallallahu 'alejhi we sellem, jer je on prvak sinova Ademovih. Shodno tome, nije preporučeno da Allaha zaklinjemo nekim drugim poslanikom ili melekom, jer oni nisu na njegovom stepenu. Tako bi se moglo reći da je ovo jedna od stvari koje su svojstvene samo njemu, ukazujući na njegov stepen i položaj".[1]

Kažem: "U ovom hadisu se govori da je neki slijep čovjek došao Poslaniku, sallallahu 'alejhi we sellem, i rekao: "Moli Allaha da Me izliječi", a Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, mu reče: "Ako hoćeš, molit ću; a ako hoćeš da se strpiš, bilo bi bolje za tebe". Slijepac nakon toga zatraži da on ipak zamoli Allaha da ga izliječi, a Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, mu naredi da se lijepo i potpuno abdesti, a zatim da uči sljedeću dovu: "Allahu moj! Tražim od Tebe i približavam Ti se Tvojim poslanikom Muhammedom, Poslanikom milosti. Ja se putem Tebe obraćam svome Gospodaru u ovoj svojoj potrebi kako bi mi bilo udovoljeno. Allahu moj, učini ga mojim zagovornikom kod Tebe!"[2]

U ovom hadisu se ne kaže: "Zaklinjem Te Muhammedom", i nisam našao ni u jednoj hadiskoj zbirci ovakve riječi.

---

[1] Fetava El-'Izz ibn 'Abdus-Selam, str. 126.

[2] Ahmed, Musned (4/138); Tirmizi: Kitabu ed-da'vat, Babun 119 (5/569), hadis br. 3578; Ibn-Madže: Kitabu imameti es-salati ves-sunnetu fiha, Babun "Ma džae' fi salati el-hadže" (1/441), hadis br. 1384; Hakim, Mustedrek (1/313). Prenose ga posredstvom 'Amara ibn Huzejmea ibn Sabita od Osmana ibn Hanifa.

Ovaj hadis su ocijenili vjerodostojnim učenjaci Hadisa, kao što su: Et-Taberani[1], El-Bejheki[2], Ibn-Tejmijje[3], El-Hakim[4], Ez-Zehebi[5], Es-Sujuti[6], El-Menavi[7], El-Albani[8].

Treba napomenuti da onaj koji smatra da u ovom hadisu može naći dozvolu za tevessul putem bića Vjerovjesnika, sallallahu alejhi we sellem, ili njegovog ugleda nema nikakvoga uporišta. Naprotiv, ovaj hadis jasan: on govori da je slijepac došao Poslaniku, sallallahu 'alejhi we sellem, tražeći da on moli Allaha za njegovo ozdravljenje, što ne predstavlja posredovanje njegovim bićem ili ugledom. a da je htio suprotno tome, sjedio bi u svojoj kući moleći se putem Poslanikovog, sallallahu 'alejhi we sellem, ugleda i položaja. To dokazuju njegove riječi Poslaniku, sallallahu 'alejhi we sellem, kada kaže: "Moli Allaha da me izliječi", a Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, mu odgovara: "Ako hoćeš, molit ću; a ako hoćeš da se strpiš, bilo bi bolje za tebe".

Iz ovoga nam postaje jasno da u ovom hadisu nema dokaza za one koji smatraju dozvoljenim posredništvo Poslanikovim, sallallahu 'alejhi we sellem, ugledom i bićem. Jer njegov govor: "Tvojim Poslanikom" dolazi u genitivnoj vezi, što znači: "Dovom Tvoga Poslanika ili njegovim zagovorništvom (šefa'atom)".[9]

[1] El-Mu'džemu es-sagir (1/184).
[2] Delailu en-nubuve (6/167); v. Et-Tevessulu vel-vesile, str. 187.
[3] Et-Tevessulu vel-vesile, str.187.
[4] El-Mustedrek (1/313).
[5] Telhisu el-mustedrek (1/313).
[6] El-Džami'u es-sagir (1/227).
[7] Fejdul-Bari (2/124-125).
[8] Et-Tevessulu, envauhu ve ahkamuhu, str. 70.
[9] Et-Tevessulu vel-vesile, str. 259.

3- Zaklinjanje i preklinjanje Allaha, subhanehu we te'ala, onim koga uzimamo za sredstvo.

Ovu vrstu posredništva je zabranio Ebu-Hanife[1], a primjer toga je da neko kaže: "Allahu moj! Zaklinjem Te tim i tim čovjekom da udovoljiš mojoj potrebi".

Zaklinjanje s Allahom, subhanehu we te'ala, predstavlja Njegovo veličanje, a veličanje Njegovo je ibadet. Zaklinjanje Njime je Njegovo veličanje uz iskrenost i čuvanje zakletve od svega što podrazumijeva omalovažavanje Allaha, subhanehu we te'ala. U skladu s time je već spomenut govor imama Ebu-Hanife, gdje se kaže: "Ne zaklinji se osim Allahom, ispoljavajući tevhid i iskrenost".[2]

Ko ovaj ibadet usmjeri nekom mimo Allaha – pa, taj pojedinac čini širk. Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže: "Ko se zaklinje nečim drugim mimo Allaha čini širk".[3]

I kaže: "Zaista vam je Allah zabranio da se zaklinjete svojim očevima. Pa ako se neko zaklinje, neka se zaklinje Allahom, ili neka šuti".[4]

---

1 Et-Tevessulu vel-vesile, str. 82; Ruhu el-me'ani (6/126).

2 Bedai'u es-sanai (3/8).

3 Ahmed, Musned (2/69, 86); Ebu-Davud: Kitabu el-ejmani ven-nuzur, Babun "Ma džae' fi kerahijeti el-halifi bil-aba'" (3/570), hadis br. 3251; Tirmizi: Kitabu en-nuzur vel-ejman, Babun "Ma džae' fi kerahijeti el-halifi bi gajrillah" (4/110), hadis br. 1535; Bejheki, Es-Sunen (10/29); Hakim, Mustedrek (1/18). Prenijeli su ga posredstvom Sa'da ibn 'Ubejde od Ibn-Omera. Tirmizi za ovaj hadis kaže da je dobar (hasen). Hakim veli da ovaj hadis ispunjava uslove dvojice šejhova, i da su uzimali za dokaz sened sličan ovome. Sa time se slaže i Zehebi.

4 Buhari: Kitabu el-ejmani ven-nuzur, Babun "La tehlifu bi abaikum" (11/5360), hadis br. 6646; Muslim: Kitabu el-ejman, Babun "En-nehju an el-halifi bi gajrillah" (3/1267), hadis br. 1646; Tirmizi: Kitabu en-nuzur vel-ejman, Babun "Ma džae' fi kerahijeti el-halifi bi gajrillah" (4/110), hadis br. 1534. Prenose ga posredstvom Nafi'a od Ibn-Omera.

Pa kada zaklinjanje stvorenjima znači širk, šta onda reći za preklinjanje Allaha nekim Njegovim stvorenjem?! Poruka ovoga jeste da je dova ibadet – kao što je rekao Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem: "Zaista je dova ibadet", a zatim proučio sljedeći ajet:

﴿وَقَالَ رَبُّكُمُ ٱدْعُونِيٓ أَسْتَجِبْ لَكُمْ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴿٦٠﴾﴾

"Gospodar vaš je rekao: 'Pozovite Me i zamolite, Ja ću vam se odazvati! Oni koji iz oholosti neće da Mi se klanjaju – ući će, sigurno, u Džehennem poniženi'."[1]

Nije dozvoljeno činiti tevessul, tj. približavati se Allahu, subhanehu we te'ala, osim sa onim što je On dozvolio, kao što su Njegova lijepa imena i plemenita svojstva i ostala dozvoljena sredstva približavanja. Ibadet se temelji na slijeđenju Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, i onoga što je propisao – uz iskrenost u namjerama i željama – a ne na osnovu prohtjevâ i uvođenja novotarija. Zato je obaveza svakog muslimana da bude čvrst u ovome i da obožava Allaha samo na osnovu onoga što je On propisao, naredio i odobrio. Također, svaki pregalac i trudbenik, musliman, treba da se dobro potrudi da raspozna sunnet od novotarije, tevhid od širka, a istinu od laži, kako

[1] Ahmed, Musned (4/267); Buhari, El-Edebu el-mufred, str. 249; Ebu-Davud: Kitabu es-salati, Babun "Ed-dua'" (2/161), hadis br. 1479; Tirmizi: Kitabu ed-dua', Babun "Ma džae fi fadli ed-dua'" (5/456), hadis br. 3372; Ibn-Madže: Kitabu ed-dua', Babun "Fadlu ed-dua'" (2/1258), hadis br. 3828; Hakim, Mustedrek (1/940). Svi oni bilježe ovaj hadis posredstvom Jesi'a el-Kindija el-Hadremija od En-Nu'mana ibn Bešira. Tirmizi za ovaj hadis kaže: "Hadis je dobar i vjerodostojan". Hakim kaže: "Lanac prenosilaca ovog hadisa je vjerodostojan. Buhari i Muslim nisu ga uvrstili u svoje zbirke".

bi se sačuvao od padanja u ono što će umanjiti i obezvrijediti njegovo shvatanje tevhida.

Ovo je kraj govora o tevhidu el-uluhijje, i ujedno kraj drugog poglavlja. Slijedi treće poglavlje o Allahovim imenima i osobinama.

❁ ❁ ❁

3- TEVHID EL-ESMAI VES-SIFAT
ALLAHOVA JEDNOĆA
U IMENIMA I SVOJSTVIMA

Ovo poglavlje se sastoji od predgovora i tri dijela:

Predgovor: Učenje selefa o pitanjima Allahove jednoće u imenima i svojstvima.

Prvi dio: Općenito objašnjenje ove vrste tevhida kod imama Ebu-Hanife.

Drugi dio: Spominjanje nekih Allahovih svojstava Bića (es-sifatu ez-zatijje) i govor imama Ebu-Hanife o njima.

Treći dio: Spominjanje nekih Allahovih svojstava djelovanja (es-sifatu el-fi'lijje) i govor imama Ebu-Hanife o njima.

PREDGOVOR
UČENJE SELEFA O PITANJIMA ALLAHOVE JEDNOĆE U IMENIMA I SVOJSTVIMA

Prije nego se počne sa izlaganjem ove teme, potrebno je spomenuti neke stvari zbog njihovog upoznavanja:

Prvo: Značenje tevhida el-esmai ves-sifat

To je ubjeđenje u potpunu i apsolutnu jednoću Allaha, subhanehu we te'ala, u svakom pogledu, (koje se postiže) vjerovanjem u veličinu i ljepotu Njegovih svojstava. Na taj način ćemo potvrditi Allahu ono što je On sam za sebe potvrdio, kao i Njegov Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, od imena i svojstava, njihovih značenja i propisa koji se spominju u Kur'anu i sunnetu. Takvo je, na primjer, ubjeđenje da Allah sve zna, da je On Svemogući, Živi i Samoopstojeći, Onaj kojeg ne obuzima drijemež niti san; On sve svojom voljom čini i Njegova mudrost je potpuna; On se na Arš uzdigao, sa Svojim je robovima gdje god da su. a svo to vjerovanje prati i ubjeđenost da niko i ništa nije kao On – kako u Biću, tako i u osobinama i djelima.[1]

Ovaj tevhid je najbolja spoznaja: njime se dolazi do spoznaje Allaha, subhanehu we te'ala, kroz Njegova imena i svojstva. a na osnovu njihove spoznaje se izgrađuje ibadet. Jer, ako rob ne poznaje svoga Gospodara, kako onda da Mu robuje i ibadet čini?! Kako će obožavati Boga koga ne poznaje? Zbog toga postoji mnoštvo dokaza koji spominju i skreću pažnju na tevhid. Što je stvar važnija, to su i pojašnjenja o njoj opširnija i mnogobrojnija u šerijatskim tekstovima.

---

[1] Tejsiru el-'Azizi el-Hamid, str. 34-35; El-Kevašifu el-dželijje, str. 417-418.

❁ ❁ ❁

Drugo: Zastranjivanja u ovoj vrsti tevhida

Spomenut ćemo ovdje pet stvari koje neizostavno dovode do zastranjivanja pri ovim pitanjima – a Allah sve to prezire, kao i počinioce toga. Uzvišeni kaže:

﴿وَلِلَّهِ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ فَٱدْعُوهُ بِهَا ۖ وَذَرُوا۟ ٱلَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِىٓ أَسْمَٰٓئِهِۦ ۚ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾﴾

"Allah ima najljepša imena i vi Ga zovite njima, a klonite se onih koji iskreću Njegova imena – kako budu radili, onako će biti kažnjeni!"[1]

Ova zastranjivanja ispoljavaju se kroz usporedbu Allaha sa Njegovim stvorenjima i nijekanje Allahovih svojstava, kroz nazivanje Allaha imenima koja nisu dostojna Njegove veličine, kao i kroz pripisivanje Allahu, subhanehu we te'ala, onoga što Mu ne priliči.

Ibnul-Kajjim kaže:

"Zastranjivanje u Allahovim imenima može biti raznoliko:

1- Da se idolima nadjevaju takva imena. Na primjer, takvo je nazivanje idola Lat – od *alih* (božanstvo); ili nazivanje idola Uzza – od imena El-'Aziz (Moćni); kao i nazivanje tih idola božanstvima.

2- Da se Allah, subhanehu we te'ala, naziva onim što Mu ne priliči. Na primjer, kao što kršćani za njega kažu da je otac; ili kao što filozofi kažu da je On neophodno biće ili prauzrok svega ('illetun fa'ile).

[1] El-A'raf, 180.

3- Da se Allah, subhanehu we te'ala, imenuje i naziva imenima i svojstvima koja podrazumijevaju nedostatak. Tako najgori Jevreji kažu da je Allah siromašan, ili da se odmorio nakon što je stvorio stvorenja, ili kažu da je Allahova ruka stisnuta, tj. da je Allah škrt, i slično tome.

4- Nijekanje Njegovih imena i njihovih značenja, i poricanje onog na šta ukazuju. Takav je govor džehmija i njihovih sljedbenika da ta imena ne podrazumijevaju nikakvo svojstvo ili značenje.

5- Upoređivanje Njegovih svojstava sa svojstvima stvorenja. Tako govore neke zalutale sekte, poput mušebiha (antropomorfista) i njima sličnih".[1]

❁ ❁ ❁

Treće: Pravci ljudi u shvatanju ove vrste tevhida.

Ljudi se pri zastranjivanju u ovom pitanju dijele u tri grupe:

1- MU'ATILE: oni koji niječu imena i svojstva. To su oni koji su zanijekali Allahu ono što je On za Sebe potvrdio od imena i svojstava. Ibn-Tejmijje ovo nijekanje dijeli na tri stepena:

P r v i: Opisivanje Allaha, subhanehu we te'ala, nijekanjem suprotnosti. To je pravac ortodoksnih i ekstremnih mu'atila. Oni kažu da Allah postoji i ne postoji, da nije ni živ ni mrtav. Jer ako ga, po njihovom mišljenju, opišemo potvrdnim svojstvima, onda ga upoređujemo sa stvorenjima; a ukoliko Ga opišemo sa odričnim svojstvima, onda Mu pripisujemo nepostojanje.

D r u g i: Opisivanje Allaha, subhanehu we te'ala, sa negacijom i dodavanjem bez potvrdnih osobina. To je pravac mu'atila-filozofa i džehmija. Oni niječu i negiraju imena i svojstva.

[1] Bedai'u el-fevaid (1/169-170).

T r e ć i: Potvrđivanje samo imena, a nijekanje svojstava. Time se predstavlja mezheb mu'tezila i njihovih sljedbenika.[1]

Što se tiče mu'atila – pa, njih imamo dvije vrste: oni koji ih niječu (imena i svojstva) na osnovu svog tumačenja i oni koji ih niječu govoreći da im se ne zna značenje.

Prva vrsta tumači tekstove Kur'ana i sunneta suprotno od njihovog pravog i izvornog značenja, bez ikakvog dokaza, što predstavlja jasno krivotvorenje.[2]

Druga vrsta su oni koji niječu značenja imena i svojstava, a potvrđuju samo nazive bez određenog značenja.[3]

2- MUŠEBIHE: to su oni koji porede svojstva Allaha, subhanehu we te'ala, sa svojstvima stvorenja, kao što kažu neki od njih: "Allahov sluh je kao naš sluh, i vid kao naš vid".

Ishak ibn Rahavejh kaže: "*Tešbih* biva kada neko kaže: "Ruka kao ruka ili slično ruci, ili sluh kao sluh ili slično sluhu".[4]

Ibn-Tejmijje kaže: "Ko kaže da je Allahovo znanje kao njegovo znanje; da je Allahova snaga kao njegova snaga; da je Allahova ljubav kao njegova ljubav; da je Allahovo zadovoljstvo kao njegovo zadovoljstvo; da su Allahove dvije ruke kao njegove dvije ruke, ili Allahovo uzdizanje kao njegovo uzdizanje, – taj je *mušebih* i taj poredi Allaha sa Njegovim stvorenjima".[5]

U poređenje (tešbih) spada i raspitivanje o kakvoći Allahovih svojstava i njihovoj suštini koju poznaje samo Allah, subhanehu we te'ala.[6]

---

[1] Medžmu'u el-fetava (3/7-8).

[2] Der'u te'arudi el-'akli ven-nakli (1/8-9).

[3] Muhtesaru es-sava'ik, str. 54.

[4] Džami'u et-Tirmizi (3/50-51).

[5] Medžmu'u el-fetava (3/16).

[6] 'Akidetu es-selefi ashabi el-hadis, str. 4.

O zastranjivanju *mušebiha* Ibnul-Kajjim kaže: "Ovo zastranjivanje je došlo kao kontraefekat na zastranjivanje *mu'atila*, koji su nijekali Allahova svojstva u potpunosti. Mušebihe su, pak, uporedile ta svojstva sa svojstvima stvorenja. Na taj način je objema skupinama zajednička stvar – zastranjivanje; mada im se putevi do toga razlikuju".[1]

3- VJERNICI KOJI ALLAHU PRIZNAJU JEDNOĆU

To su oni koji Allaha opisuju onako kako je On sam Sebe opisao i kako Ga je opisao Njegov Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, potpunim svojstvima koja pristoje Njegovoj veličini i uzvišenosti, bez upoređivanja i poređenja, krivotvorenja ili nijekanja nečega od Njegovih svojstava.[2] Es-Sabuni kaže: "Sljedbenici hadisa se drže Kur'ana i sunneta... Oni poznaju svoga Gospodara kroz svojstva kojima je On sam sebe opisao kroz Objavu, kao i kroz svojstva koja je potvrdio Njegov Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem – a što se prenosi u vjerodostojnim predajama i preko vjerodostojnih prenosilaca. Na taj način oni potvrđuju Allahu, subhanehu we te'ala, ono što je On za Sebe potvrdio u Kur'anu ili jezikom Svoga Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem. Pri tome, oni ne upoređuju Njegova svojstva sa svojstvima stvorenja... Oni, također, ne mijenjaju njihovo pravo značenje. Allah, subhanehu we te'ala, je sačuvao sljedbenike sunneta od krivotvorenja, mijenjanja i upoređivanja Njegovih svojstava, a počastio ih je njihovim poznavanjem i shvaćanjem. Tako su oni krenuli putem tevhida: oni ne pripisuju Allahu ono što Mu ne dolikuje; oni ostavljaju govor koji podrazumijeva neutemeljeno tumačenje i upoređivanje; oni, pri tome, slijede

[1] Bedai'u el-fevaid (1/170).

[2] El-Hakku el-vadihu el-mubin, str. 12, 19-20.

riječi Uzvišenog: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ ۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴿١١﴾﴾ **"Niko nije kao On! On sve čuje i sve vidi."**[1]..."[2]

Nakon ovog uopćenog izlaganja i upoznavanja pravaca i stavova ljudi koji su u vezi s Allahovim svojstvima, govorit ćemo o pravcu selefa nešto podrobnije.

❁ ❁ ❁

Četvrto: Učenje selefa o pitanjima Allahove jednoće u imenima i svojstvima.

1- Njihov metod u potvrđivanju

Prilikom potvrđivanja Allahovih svojstava oni ne uspoređuju ta svojstva. To rade na sljedeći način:

a) Vjerovanje i pokoravanje onome što se navodi od imena i svojstava.

Obavezno je vjerovanje u Allahova imena i svojstva, koja se spominju u Kur'anu i sunnetu, bez dodavanja ili oduzimanja bilo čega od njihovog značenja.

Ibn-Huzejme kaže: "Predaje koje govore o Allahovim svojstvima su u skladu sa onim što je došlo u Kur'anu. Njih su potonje generacije, kroz vijekove, prenosile od svojih prethodnika, počevši od ashaba, preko tabi'ina, pa do našeg vremena, govoreći o Allahovim svojstvima, njihovoj spoznaji i pokoravanju onome što je došlo od Allaha, subhanehu we te'ala, kroz Objavu i kroz ono što je rekao Njegov Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem. Pri tome, oni su se čuvali pogrešnog tumačenja, poricanja, poređenja ili pitanja o njihovoj kakvoći".[3]

---

[1] Eš-Šura, 11.

[2] I'tikadu es-selefi ashabi el-hadis, str. 3-4.

[3] Ibn-Kudame, Zemmu et-te'vil, str. 140.

Ebu-Bekr el-Isma'ili[1] kaže: "Znajte – Allah se smilovao i meni i vama! – da je mezheb sljedbenikâ hadisa i ehlis-sunneta vel-džema'ata: vjerovanje u Allaha, Njegove knjige i poslanike, prihvatanje onoga što je Allah rekao u Svojoj Knjizi, i onoga što se vjerodostojno prenosi od Njegovog Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem. Nema odstupanja od onoga što se tu spominje, niti je dozvoljeno odbacivati tako nešto. Njima je naređeno slijeđenje Kur'ana i sunneta, u kojima je osigurana uputa i gdje se svjedoči da Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, upućuje na Pravi put. Također, Kur'an i sunnet nas upozoravaju na iskušenje i bolnu patnju ukoliko ne postupamo po Njegovoj uputi. Oni vjeruju da se Allah doziva Svojim lijepim imenima i da ima svojstva kojima je On sam Sebe opisao ili Ga je opisao Njegov Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem..."[2]

Svaki šerijatski tekst o imenima i svojstvima prihvata se u svom osnovnom značenju, kao što je i došao. Pri tome je naša dužnost da se pokorimo i da prihvatimo ono što se s njima podrazumijeva od Allahovih potpunih svojstava onako kako Njemu priliče, bez izmjene i pitanja o kakvoći.

Svaki šerijatski tekst iz Kur'ana i vjerodostojnog hadisa obavezuje na vjerovanje u njega. Zbog toga svako onaj koji nešto zaniječe ili zastrani u vjerovanju i shvatanju dolazi u opasnost da počini djelo nevjerstva, nakon što mu dokazi postanu jasni. Šafija kaže: "Allah ima Svoja imena i svojstva o kojima nam govori Kur'an i hadis Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem. i nikome nije dozvoljeno, od Allahovih stvorenja, da ih niječe nakon što mu se dokazi jasno iznesu – jer, Kur'an govori o tome,

[1] Ahmed ibn Ibrahim ibn Isma'il ibn el'Abbas el-Isma'ili el-Durdžani, Ebu-Bekr. Zehebi kaže o njemu: "Imam, hafiz hadisa, pouzdan, šejhul-islam". Umro je 371. h.g. v. Tezkiretu el-huffaz (3/947); Tabekatu eš-šafi'ijje (3/7).

[2] Ibn-Kudame, Zemmu et-te'vil, str. 139.

a i vjerodostojan hadis od Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem. Ukoliko se ipak desi da neko postupa suprotno tome nakon jasno iznesenih dokaza, taj pojedinac postaje nevjernik u Allaha, subhanehu we te'ala. a ukoliko mu dokazi nisu jasno izneseni, on biva opravdan neznanjem".[1]

b) Sva imena i svojstva Allaha, subhanehu we te'ala, kod njih su došla Objavom (tevkifijje)

Oni Allahu, subhanehu we te'ala, ne pripisuju ništa mimo onoga što Šerijat dozvoljava: obaveza je da Mu se pripisuje ono što se spominje u Šerijatu; a ono što se u Šerijatu ne spominje nije dozvoljeno da se Njemu pripisuje. 'Abdur-Rahman ibn Kasim el-'Uteki[2] kaže: "Nije dozvoljeno nikome da opisuje Allaha, osim sa onim čime je On sebe opisao u Kur'anu".[3]

Es-Sidžzi kaže: "Islamski učenjaci su složni da se svojstva ne uzimaju osim sa Objavom, a i njihovo tumačenje biva također samo Objavom... Nije dozvoljeno opisivati Allaha, subhanehu we te'ala, osim sa onim čime je On sam Sebe opisao, ili s čime ga je opisao Njegov Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem".[4]

Razlog za to je činjenica da je vjerovanje u Allahova imena i svojstva dio vjerovanja u nevidljivo i skriveno (gajb), a spoznaja skrivenog i nevidljivog nije moguća osim posredstvom poslanika koji dostavljaju objavu od Allaha, subhanehu we te'ala.

---

[1] Ibid., str. 143.

[2] 'Abdur-Rahman ibnul-Kasim ibn Halid ibn Džunade el-'Uteki, Ebu-'Abdullah el-Basri. Ibn-Hadžer kaže o njemu: "Fakih, učenik Malika, vjerodostojan prenosilac (siqat). Pripadao je starijoj desetoj generaciji". Umro je 191. h.g. v. Takribu et-tehzib (1/495); Tehzibu et-tehzib (6/252).

[3] Ibn Ebi-Zemenin, Usulu es-sunne (1/212).

[4] El-Harfu ves-savtu, str. 139.

c) Potvrda svojstava je potvrda postojanja. Njihova značenja su poznata, a kakvoća nepoznata.

Upitan je Malik o riječima Uzvišenog: ﴿ٱلرَّحْمَٰنُ عَلَى ٱلْعَرْشِ ٱسْتَوَىٰ ۝٥﴾ **"Milostivi se na Arš uzdigao"**[1]: "Kako se uzdigao?" Pa je rekao: "Uzdignuće (istiva') je poznata stvar; kakvoća njegova je nepoznata; vjerovanje u njega je obaveza; pitanje o njemu je novotarija".[2]

Pojasnio je da je *istiva* poznatog značenja, a nepoznate kakvoće. To važi i za ostala svojstva.

Ebu-Sulejman El-Hatabi kaže: "Ako je poznato da potvrda Uzvišenog Allaha znači potvrdu Njegovog postojanja – a ne potvrdu Njegove kakvoće – onda kažemo: "Isto tako je potvrda Njegovih svojstava – potvrda postojanja, a ne potvrda kakvoće i ograničenja".[3]

Ebul-Kasim et-Tejmi, hafiz hadisa, kaže: "Potvrda Njegovog Bića je potvrda Njegovog postojanja, a ne potvrda Njegove kakvoće. Isto važi i za potvrdu Njegovih svojstava... a na ovome su bili svi pripadnici selefa".[4]

Es-Sidžzi kaže: "Kada Allah Sebe opiše nekim svojstvom, ono je razumljivo kod Arapa. Iz tog razloga im se Allah, subhanehu we te'ala, obraća riječima koje oni razumiju. Uz to, On ujedno ne kaže da je to u suprotnosti sa onim što oni shvaćaju, niti je to Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, tumačio suprotno vanjskom značenju. Zato su Njegova svojstva onakva kakva ih oni shvaćaju".[5]

---

1 Ta-Ha, 5.

2 Već je spomenuto na stranici 10.

3 El-Erbe'ine fi sifati Rabbi el-'alemine, str. 117; El-'Uluvu, str. 173.

4 El-Hudždžetu fi bejani el-muhadždže, str. 34.

5 El-Harfu ves-savtu, str. 183.

Es-Serhasi el-Hanefi[1] kaže: "Sljedbenici sunneta i džema'ata potvrđuju ono što je osnova poznata kroz šerijatske tekstove, tj. kroz jasne ajete i uvjerljive dokaze. a suzdržavali su se od tumačenja onoga što je nepoznato – a to je kakvoća – tako da nisu dozvolili da se to područje proučava".[2]

El-Bezdevi el-Hanefi[3] kaže: "Potvrda ruke i lica je istina kod nas; to je ono što je poznato u svojoj osnovi, i nepoznate je kakvoće. Zato nije dozvoljeno negirati osnovu zbog toga što nismo u stanju shvatiti njegovu kakvoću. Na taj su način mu'tezile zastranile kada je riječ o ovom pitanju: oni su zanijekali osnovu zbog njihovog nepoznavanja svojstava; time su postali mu'atile, tj. Obesnažili su i obezvrijedili svojstva Allaha, subhanehu we te'ala".[4]

d) Potvrda svojstava kod njih biva na detaljan način.

Ovo je način koji se spominje u Kur'anu, jer potvrda svojstava u Allahovoj Knjizi biva detaljna, a nijekanje biva sažeto i kratko.[5]

Od ajeta koji govore o detaljnoj potvrdi jeste ajet u kojem Uzvišeni kaže:

---

[1] Ebu-Bekr Muhammed ibn Ahmed es-Serhasi: dobio je ime po mjestu Serhas u Horosanu. El-Kureši kaže o njemu: "Bio je jako poznat imam i autoritet, racionalist, fakih". Umro je 490. h.g. v. El-Dževahiru el-mudijje (3/78); El-Fevaidu el-behijje, str. 158.

[2] El-Kari, Šerhu el-fikhi el-ekber, str. 60.

[3] 'Ali ibn Muhammed ibnul-Husejn ibn 'Abdul-Kerim el-Bezdevi: dobio je ime po mjestu Bezd, udaljenom od Nesefa šest sati. Jakut kaže o njemu: "Fakih područja preko rijeke; začetnik je tarikata po mezhebu Ebu-Hanife. Od njega prenose: Ebul-Mu'alla Muhammed ibn Nasr ibn Mensur el-Medini el-Hatib i njegov sin El-Kadi Ebu-Sabit el-Hasen ibn el-Bezdevi". Umro je 488. h.g. v. Mu'džemu el-buldan (1/409); El-Dževahiru el-mudijje (2/594).

[4] 'Alijudin el-Buhari, Usulu el-Bezdevi mea' šerhihi kešfu el-esrar (1/60-61).

[5] Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 53.

﴿هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِي لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْمَلِكُ ٱلْقُدُّوسُ ٱلسَّلَٰمُ ٱلْمُؤْمِنُ ٱلْمُهَيْمِنُ ٱلْعَزِيزُ ٱلْجَبَّارُ ٱلْمُتَكَبِّرُ ۚ سُبْحَٰنَ ٱللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢٣﴾ هُوَ ٱللَّهُ ٱلْخَٰلِقُ ٱلْبَارِئُ ٱلْمُصَوِّرُ ۖ لَهُ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ ۚ يُسَبِّحُ لَهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٢٤﴾﴾

"On je Allah – nema drugog boga osim Njega, Vladar, Sveti, Onaj koji je bez nedostataka, Onaj koji svakoga obezbjeđuje, Onaj koji nad svi bdi, Silni, Uzvišeni, Gordi. Hvaljen neka je Allah, On je vrlo visoko iznad onih koje smatraju Njemu ravnim! On je Allah, Tvorac, Onaj koji iz ničega stvara, Onaj koji svemu daje oblik, On ima najljepša imena. Njega hvale oni na nebesima i na Zemlji, On je Silni i Mudri."[1]

Šta podrazumijeva detaljnost?

To znači utvrđivanje i posebnost, a to biva i ostvaruje se spomenom imena i svojstava, koja su spomenuta u šerijatskim tekstovima, a nisu spomenuta posebno u općem tekstu, kao što je govor Uzvišenog:

﴿وَلِلَّهِ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ فَٱدْعُوهُ بِهَا ۖ وَذَرُوا۟ ٱلَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِيٓ أَسْمَٰٓئِهِۦ ۚ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾﴾

"Allah ima najljepša imena i vi Ga zovite njima. a klonite se onih koji iskreću Njegova imena – kako budu radili, onako će biti kažnjeni!"[2]

e) Sva Allahova svojstva kod njih su savršena.

Ono što se navodi u Kur'anu i sunnetu kao svojstvo Allaha, subhanehu we te'ala, oni smatraju savršenim, nužnim i obaveznim Allahu, subhanehu we te'ala. Ukoliko se Allahu ne bi pripisalo

[1] El-Hašr, 23-24.

[2] El-A'raf, 180.

neko svojstvo, to bi podrazumijevalo da Allah, subhanehu we te'ala, ima neki nedostatak (što je u suprotnosti sa istinom). Za razliku od Allaha, subhanehu ve te'ala, kipovi i idoli nikada nisu opisivani svojstvima potpunosti, govora, pomaganja ili štete, što je dokaz nepostojanja osobine božanstvenosti kod njih. Sve to dokazuje savršenost Allahovim svojstava. Pa, ukoliko je tako, onda ovakva svojstva predstavljaju svojstva potpunosti; a onaj koji ih ne posjeduje ne zaslužuje da bude opisan božanskim svojstvima.

Govoreći o onima onima koji su obožavali tele, Uzvišeni kaže:

﴿ وَٱتَّخَذَ قَوْمُ مُوسَىٰ مِنۢ بَعْدِهِۦ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلًا جَسَدًا لَّهُۥ خُوَارٌ ۚ أَلَمْ يَرَوْا۟ أَنَّهُۥ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا يَهْدِيهِمْ سَبِيلًا ۘ ٱتَّخَذُوهُ وَكَانُوا۟ ظَٰلِمِينَ ﴿١٤٨﴾ ﴾

"I narod Musaov, poslije odlaska njegova, prihvati da od nakita svoga napravi kip teleta koje je rikalo. Zar nisu vidjeli da im ono ne govori i da ih putem pravim ne vodi? Oni ga prihvatiše i prema sebi se ogriješiše."[1]

I kaže:

﴿ فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَّهُۥ خُوَارٌ فَقَالُوا۟ هَٰذَآ إِلَٰهُكُمْ وَإِلَٰهُ مُوسَىٰ فَنَسِىَ ﴿٨٨﴾ أَفَلَا يَرَوْنَ أَلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴿٨٩﴾ ﴾

"Pa im je izlio tele koje je davalo glas kao da muče, i oni su onda rekli: 'Ovo je vaš bog i Musaov bog, on ga je zaboravio!' Zar oni nisu vidjeli da im ono ni riječi ne odgovara i da od njih ne može nikakvu nevolju otkloniti niti im ikakvu korist pribaviti?"[2]

---

[1] El-A'raf, 148.

[2] Ta-Ha, 88-89.

f) Sva Allahova imena kod njih su najljepša.

Sva Allahova imena su najljepša, jer ona ukazuju na svojstvo potpunosti i veličine. a kada bi kojim slučajem bila samo imenice koje ne podrazumijevaju neko svojstvo, tada Njegova imena ne bi bila najljepša.[1] Zbog toga je Allah svojim robovima naredio da Ga njima dozivaju, jer su ona sredstvo kojim će Mu se približavati. To su imena koja On voli, kao što voli one koji ih znaju, koji proučavaju njihova značenja i Njemu ibadet čine posredstvom njih.[2]

Uzvišeni kaže:

﴿وَلِلَّهِ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ فَٱدْعُوهُ بِهَا ۖ وَذَرُوا۟ ٱلَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِىٓ أَسْمَٰٓئِهِۦ ۚ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾﴾

"Allah ima najljepša imena i vi Ga zovite njima. a klonite se onih koji iskreću Njegova imena – kako budu radili, onako će biti kažnjeni!"[3]

Svako Allahovo ime ukazuje na svojstvo iz kojeg je ime izvedeno i podrazumijeva sva njegova značenja. Ukazivanje imenima na biće i osobinu biva: kroz *mutabek* (slaganje, podudarnost), ukoliko objašnjavamo to ime kroz sve na šta ono ukazuje; kroz *tedamun* (obuhvatanje), ukoliko tumačimo neka njegova značenja; kroz *iltizam* (obaveznost), ukoliko njime ukazujemo na neko drugo ime od kojeg zavisi ovo prvo. Primjer toga je ime Milostivi (Er-Rahman), koje ukazuje na milost i na biće podjednako: na jedno od njih obuhvatnim ukazivanjem, jer ulazi u sadržaj; na drugo, također, što je dokazivanje imena koja su neophodna da bi se ostvarilo svojstvo

[1] Medžmu'u el-fetava (3/8).

[2] Tejsiru El-Kerimi Er-Rahman fi tefsiri kelami el-Mennan (3/120-121), (5/145).

[3] El-A'raf, 180.

milosti – kao što su život, znanje, moć i slično – i na koja se ukazuje dokazivanjem neophodnosti.[1] Ovim se hoće reći da Allahova imena predstavljaju naziv i svojstvo, koje ukazuje na njegovo značenje; a sve su to svojstva hvaljenja i veličanja.

❁ ❁ ❁

2- Njihov metod kod pobijanja nekog od svojstava koja ne priliče Allahu, subhanehu we te'ala (et-tenzih).

Pobijanje na koje ukazuju Kur'an i sunnet i kojeg su shvatili sljedbenici selefa, jeste pobijanje bez nijekanja nekog od svojstava kojim Se opisao Allah, subhanehu we te'ala, ili Ga je opisao Njegov Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem. Jer, nijekanje nekog svojstva koje je potvrđeno Kur'anom i sunnetom ne predstavlja ni u kom slučaju pobijanje[2], nego je to čisto pripisivanje mahanâ Allahu, subhanehu we te'ala.

---

[1] Bedai'u el-fevaid (1/162).

[2] Mutekelimi su se razišli sa selefom kada je riječ o tumačenju i shvatanju pojma "tenzih" (smatranje Allaha, subhanehu we te'ala, čistim od manjkavosti). Oni su ga učinili osloncem za nijekanje Allahovih svojstava koja su spomenuta u Kur'anu i sunnetu. Prvi koji su uveli nijekanje svojstava kroz *tenzih* jesu džehmije, za koje kaže imam Ahmed da je: "nijekanje njihova osnova prilikom govora o tevhidu". U tome su ih slijedile mu'tezile, za koje El-Eš'ari kaže (u djelu: El-Mekalat) da su oni složni na tome da je Allah jedan; da ništa nije kao On; da On vidi i čuje; da nije tijelo niti tome slično; da nije slika, meso, krv; da nije ličnost poput nas; da nema boju, okus ili miris. Ne može se dodirnuti. Nije toplota, ni hladnoća, ni vlažnost, ni suhoća, ni dužina, ni širina, ni dubina, ni spojenost, ni rastavljenost; On se ne kreće, niti miruje; ne dijeli se na dijelove, niti se može dijeliti, nema udove, nema dijelove tijela, ni stranu, nije ni iznad ni ispod, ni ispred ni iza, ni naprijed ni nazad, i ne obuhvataju Ga ni mjesto ni vrijeme, nema dodira sa stvorenjima i nije odvojen od njih... On se ne opisuje nekom od osobina stvorenja... Ovo su neke od njihovih izjava koje se vežu za tevhid. U tome se s njima poistovjećuju haridžije, kao i neke murdžije i šije. Objašnjavajući njihovu iskvarenost, Ibn Ebil-'Izz el-Hanefi kaže: "Oni koji niječu Allahova svojstva (el-mu'atile) zapostavljaju ono što je spomenuo Zakonodavac od Svojih imena i svojstava, ne razmišljajući o njihovom značenju. a ono što su oni izmislili

Pripadnici ehlis-sunneta niječu i negiraju ona svojstva za koja je i Allah, subhanehu we te'ala, rekao da Mu ne priliče, kao i Njegov Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem. U isto vrijeme, oni izbjegavaju negiranje i pogrešno tumačenje Allahovih potpunih svojstava i savršenih atributa.

Priznavanje svojstava potvrđenih Kur'anom i sunnetom ne može se ni u kakvom pogledu poistovijetiti sa upoređivanjem sa svojstvima stvorenja. Upoređivanje, samo po sebi, predstavlja nijekanje svojstava a ne njihovo priznavanje.

Pobijanje i nijekanje nedoličnih svojstava Allahu, subhanehu we te'ala, kod selefa se temelji na sljedećim osnovama:

a) Oni niječu i pobijaju samo ona svojstva koja podrazumijevaju nedostatak ili mahanu, uz priznavanje svojstava koja se spominju u Kur'anu i sunnetu. Oni potvrđuju istinita svojstva jasnom potvrdom bez pitanja o kakvoći, bez njihovog upoređivanja ili negiranja. Zbog toga i mi niječemo i negiramo Allahu sve ono što obavezuje na nedostatak ili mahanu, bez obzira da li su to osobine koje mogu biti vezane za Njega. Takve osobine, koje

od značenja i riječi smatraju osnovom u koju treba vjerovati i na koju se treba vraćati... Primjetno je da se većina njihovog akideta svodi na nijekanje, nije takav nije onakav, dok potvrdu spominju vrlo rijetko i ona se svodi na nekoliko osobina, kao što su znanje, moć, život... Većina stvari za koje smatraju da ih treba nijekati nisu spomenute u Kur'anu i sunnetu, niti se prenose od nekoga drugog racionalnog pravca, koji su slijedili drugi i koji potvrđuju postojanje Allaha. Uzvišeni kaže:
﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ ۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴿١١﴾﴾ **"Niko nije kao On! On sve čuje i sve vidi."** (Eš-Šura, 11). Ovdje se potvrđuje nijekanje onoga što podrazumijeva pojam nijekanje, iz čega je shvatljivo da je Allah, subhanehu we te'ala, jedinstven u svojim potpunim osobinama. Opisujemo Ga onako kako je On sam Sebe opisao ili Ga je tako opisao Njegov Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem. Niko nije kao On u osobinama, imenima ili djelima". v. Imam Ahmed, Er-Reddu 'alel-džehmije, str. 105; Mekalatu el-islamijjin, str. 155; Šerhu 'akideti et-tahavijje, str. 54; Medžmu'u el-fetava (11/483-484).

označavaju nedostatak ili mahanu su, primjerice: smrt, nemoć, drijemež, san, poniženost, raskalašenost, zaborav, nemarnost, nužda, umor i zamor. a ako se radi o osobinama koje su odvojene od Njegovog Bića, onda su to sljedeće osobine: postojanje sudruga, pomoćnika, zagovornika bez Njegovog dopuštenja, djeteta, roditelja, žene, pomoćnika zbog nemoći i slično.

Ibnul-Kajjim kaže:

"Tevhid je kod njih u dvije vrste,
ispoljen kroz govor ili rad, a svaki dokaz ima.
Prva vrsta, govorni, također je u dvije vrste
podijeljen, i spomenut u Kur'anu.
Prvi je nijekanje koje, također,
ima dva spomenuta načina:
Nijekanje svih nedostataka i mahana kod Njega,
što se očituje kroz dva shvatljiva vida.
Nijekanje onoga što se direktno i indirektno za Njega veže,
poznati su oblici, – a drugi:
Negiranje suparnika, pomagača i
zagovarača bez dozvole Vladara, Pravednog sudije.
Isto tako, tu je i negiranje supruge i djeteta, koje mu
pripisuju robovi krsta.
I, isto tako, negiranje Njemu ravnog, zaštitnika,
– Niko, sem Milostivog, grijehe ne prašta.
Prvo je negiranje da Milostivi ima pri Sebi
bilo kakvu mahanu ili manjkavost.
Kao što je smrt, nemoć, umor – što se kosi sa
svemoći Stvoritelja, Onoga koji mnogo daje.
San, drijemež (koji prethodi snu),
da Mu promakne bilo šta u ovom kosmosu (...)
Negiramo da čini nepravdu stvorenjima, a On je Neovisan,
On nema potrebe da čini nepravdu čovjeku.

Nemar – Uzvišen neka je, On zna
tajne svega – jasno je da ne postoji.
Zaborav, neka je uzvišen naš Bog,
– On nikad ništa ne zaboravlja.
Nije Mu potrebna hrana i opskrba,
On opskrbljuje druge, a da ne znaju ni kako.
Ovo i druga vrsta negiranja
koji je prvi na redu.
Negiramo da Njegova najpotpunija svojstva
liče svojstvima stvorenja, odričemo se poistovjećivanja, odbijanja i nepriznavanja.
Ne poredimo Njegova svojstva s našim,
Mušebbih je kao mušrik koji kip obožava".[1]

b) Nijekanje kod njih je općenito.

Već je spomenuto da potvrda kod njih (kod *selefus-saliha*) biva izvršena na osnovu onoga što je Allah, subhanehu we te'ala, potvrdio za Sebe u Kur'anu i Njegov Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, u sunnetu: na opširan način, bez pitanja o kakvoći (et-tekjif), i bez upoređivanja (et-temsil) ili nijekanja (et-t'atil). a što se tiče negiranja, ono kod njih biva općenito, kao što stoji u Kur'anu.

Uzvišeni Allah kaže: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ﴾ **"Niko nije kao On!"**[2]

I kaže: ﴿وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ ۝٤﴾ **"I niko Mu ravan nije!"**[3]

Pod pojmom mudžmel (idžmal) podrazumijeva se uopćenost i sveobuhvatnost, a općenito nijekanje jeste on pri čemu se

[1] El-Kasidetu en-nunijje, poznata kao: El-Kafijetu eš-šafi'ijje, str. 145.
[2] Eš-Šura, 11.
[3] El-Ihlas, 4.

ne spominje nijekanje konkretnih nedostataka i manjkavosti. Uzvišeni kaže: ﴿وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ ۝٤﴾ **"I niko Mu ravan nije!"** i kaže:

﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ﴾ **"Niko nije kao On!"**, što predstavlja općenito nijekanje jer se time niječe poređenje u svim svojstvima. Zato se kaže da niko nije kao On u znanju, moći, sluhu ili vidu. Međutim, ovo pravilo važi u mnogobrojnim situacijama. Ponekad nijekanje dolazi opširno, kao što se i potvrda spominje općenito. Prvi primjer je govor Uzvišenog:

﴿لَا تَأْخُذُهُۥ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ﴾

"Ne obuzima Ga ni drijemež ni san!"[1] i ﴿وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا ۝٤٩﴾ **"Gospodar tvoj neće nikome nepravdu učiniti."**[2]

A primjer druge vrste su riječi Uzvišenog:

﴿وَلِلَّهِ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ فَٱدْعُوهُ بِهَا﴾ **"Allah ima najljepša imena i vi Ga zovite njima."**[3] i riječi: ﴿ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ۝١﴾ **"Tebe, Allaha, Gospodara svjetova, hvalimo."**[4]

c) Oni ne opisuju Allaha čistim nijekanjem.

Pored toga što niječu Allahu ono za šta je On potvrdio da Mu ne pristoji, ili Njegov Poslanik, oni potvrđuju svojstva koja su u suprotnosti sa svojstvima koja se negiraju. Kao što Uzvišeni kaže: ﴿وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا ۝٤٩﴾ **"Gospodar tvoj neće nikome nepravdu učiniti"**, tako da oni na osnovu ovoga potvrđuju potpunost njegove pravednosti.

---

1 El-Bekare, 255.
2 El-Kehf, 49.
3 El-A'raf, 180.
4 El-Fatiha, 1.

I kaže: ﴿لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ﴾ **"Njemu ne može ništa, ni trunčica jedna izmaći"**[1], na osnovu čega oni potvrđuju potpunost Njegovog znanja.

I kaže: ﴿وَمَا مَسَّنَا مِن لُّغُوبٍ ﴿٣٨﴾﴾ **"I nije Nas ophrvao nikakav umor"**[2], na osnovu čega oni potvrđuju potpunost Njegove moći.

I kaže: ﴿لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ﴾ **"Ne obuzima Ga ni drijemež ni san!"**, na osnovu čega oni potvrđuju Allahu potpunost Njegovog života i održivosti. To je zato što negacija kod njih označava nepohvalnu i nepotpunu promjenjivost. Na taj način, ona predstavlja čisto nepostojanje; a čisto nepostojanje nije ništa.[3]

❁ ❁ ❁

[1] Sebe', 3.

[2] Kaf, 38.

[3] Risaletu et-tedmurijje, str. 57; Šerhul-'akideti et-tahavijje, str. 52.

PRVI DIO
OPĆENITO OBJAŠNJENJE OVE VRSTE TEVHIDA KOD IMAMA EBU-HANIFE

a) Imam Ebu-Hanife potvrđuje Allahu, subhanchu we te'ala, ono što je On potvrdio za Sebe, i što je potvrdio Njegov Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem. Na to ukazuje njegov govor: "Allah se ne opisuje svojstvima stvorenja. Ljutnja i zadovoljstvo su dva Njegova svojstva, i mi ne postavljamo pitanje o njihovoj kakvoći. To je govor ehlis-sunneta i džema'ata: On se ljuti i biva zadovoljan. Ne kaže se da Njegova ljutnja označava – kaznu; ili, da zadovoljstvo označava – nagradu. Opisujemo Ga onako kako je On sam Sebe opisao, rekavši: da je on Jedan, da je utočište svakome, da nije rodio i rođen nije, i niko Mu ravan nije. On je Živi i Moćni; On čuje, vidi i zna. Njegova ruka je iznad njihovih ruku, nije kao ruka Njegovih stvorenja; a Njegovo lice nije kao lice Njegovih stvorenja".[1]

I kaže: "On ima ruku, lice, sopstvo ili Biće (nefs), kao što spominje Uzvišeni u Kur'anu. a ono što Uzvišeni spominje u Kur'anu – kao što su: lice, ruka ili sopstvo (ili Biće, nefs) – predstavlja Njegovo svojstvo, i mi ne postavljamo pitanje o njegovoj kakvoći. Ne kaže se da je Njegova ruka – Njegova moć ili blagodat. Jer to predstavlja nijekanje jednog od Njegovih svojstava. a to je ono što zastupaju sljedbenici kaderijskog i mu'tezilskog učenja...".[2]

---

[1] El-Fikhul-ebsat, str. 56.

[2] El-Fikhul-ekber, str. 302.

El-Bezdevi[1] kaže: "Znanja imamo dvije vrste: prvo je znanje o tevhidu i sifatima, a drugo je znanje o propisima i zakonima. Osnova u prvoj vrsti je pridržavanje za Kur'an i sunnet, pri čemu je obaveza čuvati se od prohtjeva i novotarija, a držati se čvrsto puta sunneta i džema'ata. Na tom putu smo zatekli naše šejhove, i na njemu su bili naši prethodnici: Ebu-Hanife, Ebu-Jusuf, Muhammed i većina naših drugova. Ebu-Hanife je na ovu temu napisao djelo El-Fikhul-ekber, spominjući u njemu potvrdu Allahovih svojstava i potvrdu određenja (i dobra i zla) od Allaha, subhanehu we te'ala".[2]

b) Ebu-Hanife se nije oslanjao na razmišljanje i racionalne zaključke kada je riječ o govoru o Allahovim svojstvima, nego je priznavao svojstva onako kako su došla u Kur'anu i sunnetu. Na to ukazuju njegove riječi: "Ne priliči bilo kome da govori bilo šta o Allahovom Biću, nego Ga treba opisivati onako kako je On sam sebe opisao. O Njemu se ne govori ništa na osnovu racionalnih zaključaka, neka je uzvišen i slavljen Gospodar svjetova".[3]

Allahova svojstva se ne mogu pojmiti samo razumom, nego se do njihove pojedinačne spoznaje dolazi putem Objave. Njegova svojstva predstavljaju gajb (skriveno), a razum je ograničen i nemoćan da spozna taj gajb podrobno; štaviše, nemoćan je da shvati kakvoću svojstava Gospodara Uzvišenog i Slavljenog, jer se kakvoća nečega spoznaje viđenjem dotične stvari ili viđenjem njoj slične – a Allahu nema ništa slično.

[1] Ali ibn Muhammed ibn el-Husejn ibn Abdul-Kerim el-Bezdevi. Bezde je jaka tvrđava udaljena šest fersaha od Nesefa. Jakut je rekao za njega: "Bio je učenjak Fikha u Transoksaniji. Bio je na mezhebu Ebu-Hanife. Znanje je od njega prenio njegov učenik i hatib Ebu el-Mualla Muhammed ibn Nasr ibn Mensur el-Medeni i njegov sin kadija Ebu-Sabit el-Hasen ibn el-Bezdevi". Umro je 488. h.g. v. Mu'džemu el-buldan (1/409); El-Dževahiru el-mudijje (2/594).

[2] Usulu el-Bezdevi, str. 3; Kešfu el-esrar 'an usuli el-Bezdevi (1/7-8).

[3] Šerhul-'akideti et-tahavijje (2/427); Dželau el-'ajnejni, str. 368.

Kada je razum nemoćan da shvati kakvoću nekih stvorenja – kao što je duša ili Džennet[1], ili slične stvari koje su skrivene i predstavljaju gajb – onda je, kada je riječ o pitanju shvatanja kakvoće Allahovog Bića i Njegovih osobina, još nemoćniji. O ovome imam Šafija kaže: "Zabranjeno je razumu da smišlja kako Allah izgleda i mašti da Ga ograničava; mislima da stvaraju sliku; dušama da razmišljaju o tome, a savjesti da se udubljuje; pomislima da Ga obuhvate ili razumu da razumije. Dozvoljeno je samo vjerovanje u ono kako je On sam Sebe opisao ili Ga je tako opisao Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem".[2]

Ibn 'Abdul-Berr kaže: "Nema razilaženja među islamskim učenjacima Fikha i Hadisa o negiranju analogije, kada je u pitanju tevhid, i potvrdi njene primjene, kada se radi o fikhskim propisima".[3]

c) Svojstva Allaha, subhanehu we te'ala, kod Ebu-Hanife imaju poznato značenje, ali je njihova kakvoća nepoznata. Osim toga, kod njega nema neograničenog punomoćja, tj. apsolutne predaje značenja tih svojstava Allahu (tefvid). To dokazuju njegove riječi: kada je upitan o spuštanju Allaha, subhanehu we te'ala, na zemaljsko nebo, on je rekao: "Spušta se, ali kakvoća toga je nepoznata".[4]

Mulla 'Ali el-Kari, nakon spomena riječi imama Malika da je uzdizanje (el-istiva') poznata stvar a da je njegova kakvoća nepoznata, kaže: "Ovaj govor je prihvatio i imamu-el-e'azam, kao i sve ostalo što se navodi u ajetima i hadisima koji su manje jasni, a u kojima se spominju ruka, oko, lice i slične stvari koje

[1] Er-Risaletu et-tedmurijje, str. 46-47, 50-57; El-Hamevijje, str. 110, 112; Medžmu'u el-fetava (3/28, 30-34), (5/115-116).

[2] Ibn-Kudame, Zemmu et-te'vil, str. 143.

[3] Džami'u bejani el-'ilmi ve fadlihi, str. 74.

[4] 'Akidetu es-selefi ashabi el-hadis, str. 42; El-Bejheki, El-Esmau ves-sifat, str. 456; Šerhu 'akideti et-tahavijje, str. 245; El-Kari, Šerhu el-fikhi el-ekber, str. 60.

govore o Allahovim svojstvima. Značenja svojstava su sva poznata, ali njihova kakvoća je nepojmljiva, jer je shvatanje kakvoće samo dio znanja o kakvoći Njegovog Bića i Njegovog postojanja. Pa kada je to neshatljivo, kako će onda biti shvatljiva kakvoća svojstava. Zato je najbolje, u ovakvim situacijama, opisivati Allaha onim čime je On sam Sebe opisao ili Ga je tako opisao Njegov Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, bez izmjene značenja ili poricanja, kao i bez pitanja o kakvoći ili upoređivanja. Njegova svojstva i imena se potvrđuju, a niječe se poređenje sa stvorenjima. Tako će tvoja potvrda biti čista od upoređivanja, a poricanje čisto od potpunog negiranja. Tako da onaj koji niječe stvarnost uzdizanja niječe Njegova svojstva i postaje *mu'atil*; onaj koji Njegovo uzdizanje upoređuje sa uzdizanjem stvorenja biva *mušebih*; a onaj koji kaže da On u Svom uzdizanju ne liči nikome – taj je *muvehid*, koji Allahu, subhanehu we te'ala, priznaje jednoću i koji Ga smatra čistim od bilo kakvog nedostatka".[1]

d) Potpuno suzdržavanje od prenesenog značenja (*te'vila*)

Metod Ebu-Hanife u objašnjavanju svojstava jeste potpuno suzdržavanje od prenesenog značenja (*te'vila*), jer to podrazumijeva nijekanje svojstva i iskrivljivanje njegovog značenja koje je svojstveno samo Allahu, subhanehu we te'ala. Na to ukazuju njegove riječi: "Ne kaže se da Njegova ruka znači Njegovu moć ili blagodat, jer to predstavlja nijekanje svojstva, kao što rade kaderije i mu'tezile".[2]

I kaže: "Allah se ljuti i biva zadovoljan. No ne kaže se da je Njegova srdžba – Njegova kazna; ili da je Njegovo zadovoljstvo – Njegova nagrada".[3]

[1] Mirkatu el-mefatih, šerhu Miškatu el-mesabih (8/251).

[2] El-Fikhul-ekber, str. 302.

[3] El-Fikhul-ebsat, str. 56.

Suzdržavanje od tumačenja šerijatskih tekstova na način koji koji je suprotan osnovnom značenju jeste metod ispravnih imamâ, kao i imama Ebu-Hanife. El-Alusi el-Hanefi kaže: "Ti znaš da je metod i put mnogih uglednih imamâ i predvodnikâ islama općenito suzdržavanje od *te'vila*, uz nijekanje usporedbe i otjelovljenja.[1] Od njih su imam Ebu-Hanife, imam Malik, imam Ahmed, imam Šafija, Muhammed ibn el-Hasen, Sa'd ibn Mu'az el-Mervezi, 'Abdullah ibn el-Mubarek, Ebu-Mu'az Halid ibn Sulejman (učenik Sufjana es-Sevrija), Ishak ibn Rahavejh, Muhammed ibn Isma'il el-Buhari, Et-Tirmizi, Ebu-Davud es-Sidžistani...".[2]

e) Potpuno nijekanje usporedbe, a potvrda svojstava uz to nijekanje usporedbe kod Ebu-Hanife ne predstavlja ništa od poređenja Allahovih svojstava sa svojstvima stvorenja.

Ebu-Hanife je u potpunosti nijekao usporedbu Allaha sa Njegovim stvorenjima, jer Njemu ništa ne liči. Ali je, i pored toga, priznavao Njegova svojstva. To potvrđuju njegove riječi: "Njemu ne liči niko i ništa od Njegovih stvorenja, niti On liči nekom od Svojih stvorenja; oduvijek je i zauvijek sa Svojim imenima i svojstvima...".[3]

Osim toga, rekao je također: "Njegova svojstva su različita od svojstava stvorenja; Njegovo znanje nije kao naše znanje; On ima moć koja ne liči našoj moći; On vidi, ali ne kao što mi vidimo; On čuje, ali ne kao što mi čujemo; On govori, ali ne kao što mi govorimo...".[4]

---

[1] Et-Tedžsim (otjelovljenje) je jedan od općih novijih termina koje su uveli zagovornici kelama, dok se ne spominje u Kur'anu i sunnetu, niti se prenosi od ashaba, tabi'ina ili nekog od poznatih imama. v. Medžmu'u el-fetava (3/306); Minhadžu es-sunne (2/135).

[2] Ruhu el-me'ani (6/156).

[3] El-Fikhu el-ekber, str. 301.

[4] Ibid., str. 302.

"Allah se ne opisuje sa svojstvima Njegovih stvorenja".[1]

Et-Tahavi potvrđuje ovakva mišljenja, objašnjavajući akidet sljedbenika ehlis-sunneta prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice drugova. On kaže: "Ne liči stvorenjima".[2]

Allahu ništa nije slično niti se s Njim šta upoređuje; niko Mu nije ravan. Uzvišeni kaže:

﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ ۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴿١١﴾﴾ **"Niko nije kao On! On sve čuje i sve vidi."**[3]

I kaže: ﴿فَلَا تَضْرِبُوا۟ لِلَّهِ ٱلْأَمْثَالَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧٤﴾﴾ **"Zato ne navodite Allahu slične! Allah doista zna, a vi ne znate."**[4]

I kaže: ﴿وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ ﴿٤﴾﴾

"I niko Mu ravan nije!"[5]

Sve ono što se potvrđuje kao Allahovo potpuno svojstvo jeste samo Njemu svojstveno, i u tome nema saučesnika. a ko bude ubjeđen u ono što je suprotno tome –počinio je nevjerstvo.

Nua'jm ibn Hammad kaže: "Onaj ko usporedi Allaha sa nečim od Njegovih stvorenja – čini djelo nevjerstva; a onaj koji niječe nešto od Njegovih svojstava – također čini djelo nevjerstva. Pri tome treba reći da ne spada u poređenje ono s čim je Allah opisao Sebe ili Ga je opisao tako Njegov Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem".[6]

---

1 El-Fikhu el-ebsat, str. 56.

2 Šerhu el-'akideti et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 19.

3 Eš-Šura, 11.

4 En-Nahl, 74.

5 El-Ihlas, 4.

6 Šerhu el-usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/532).

Ishak ibn Rahavejh kaže: "Ko opisuje Allaha, uspoređujući Njegova svojstva sa svojstvima stvorenja, taj čini nevjerstvo prema Uzvišenom Allahu".[1]

Ovo je akidet Ebu-Hanife i njegove dvojice drugova. To potvrđuje i ono što je spomenuo Et-Tahavi, objašnjavajući akidet sljedbenika ehlis-sunneta prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika. On kaže: "Onaj ko Allaha opiše nekim svojstvom od svojstava stvorenja – počinio je djelo nevjerstva".[2]

Novotari opisuju one koji Allahu priznaju svojstva savršenstva i u kojima niko drugi nema udjela kao one koji Allaha porede sa stvorenjima i daju Mu tjelesne osobine. O tome El-Kunevi el-Hanefi kaže: "Mnogi pripadnici i sljedbenici selefa kažu da se džehmije prepoznaju tako što za sljedbenike ehlis-sunneta kažu da su *mušebihe*. Jer nema nikoga da niječe nešto od Allahovih svojstava a da ne naziva onoga ko ih potvrđuje *mušebihom*. Čak i neki *mufessiri* – kao što su 'Abdul-Džebbar, Ez-Zamahšeri i drugi koji pripadaju redu *mu'tezila* i *rafidija* – nazivaju *mušebihom* svakoga ko potvrđuje nešto od Allahovih svojstava ili podržava mišljenje o viđenju Allaha, subhanehu we te'ala, na Sudnjem danu. Poznato je kod većine učenjaka ehlis-sunneta vel-džema'ata da oni nijekanjem poređenja ne žele nijekati Allahova svojstva, nego smatraju da Allah, subhanehu we te'ala, ne liči stvorenjima u Svojim imenima, svojstvima i radnjama – kao što je to jasno objasnio imam".[3]

Onaj ko potvrđuje Allahova potpuna svojstva, u kojima Njemu nema ničega sličnog, nije od onih koji Ga uspoređuju sa stvorenjima niti je onaj koji mu pripisuje utjelovljenje.

---

[1] Ibid.

[2] Šerhu el-'akideti et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 25.

[3] El-Kari, Šerhu el-fikhu el-ekber, str. 24-25.

Naprotiv, *mušebih* jeste onaj koji je ubijeđen da su svojstva Allaha, subhanehu we te'ala, slična svojstvima stvorenja.

Ishak ibn Rahavejh kaže: "*Tešbih* biva kada neko kaže da je Allahova ruka kao naša ruka, sluh kao naš sluh ili sličan njemu. Pa, ukoliko tako nešto kaže, to je usporedba (*tešbih*). Međutim, ukoliko kaže da Allah, subhanehu we te'ala, ima ruku, sluh, vid – bez diskusije o kakvoći, i bez uspoređivanja tih svojstava sa svojstvima stvorenja – tada to ne predstavlja poređenje. Tada se radi u skladu sa riječima Allaha:

﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ ۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴿١١﴾﴾ **"Niko nije kao On! On sve čuje i sve vidi..."**[1,2]

Et-Tirmizi kaže: "O ovom hadisu – kao i sličnim hadisima koji govore o spuštanju Allaha, subhanehu we te'ala, na zemaljsko nebo svake noći – učenjaci kažu da predaje to potvrđuju; mi u to treba da vjerujemo bez sumnji i bez raspitivanja o kakvoći... Ovakvog su mišljenja učenjaci ehlis-sunneta, za razliku od džehmija koji niječu ove predaje, govoreći da je to uspoređivanje (*tešbih*)".[3]

Iz spomenutih tekstova koji potiču od imama Ebu-Hanife, uviđa se da on potvrđuje svojstva koja se navode u Kur'anu i sunnetu. Pri tome, on je napustio svaku diskusiju o njihovoj kakvoći, bez obesnaživanja i usporedbe. Potvrda svojstava kod njega, koja biva na ovakav način, nema ništa slično sa uspoređivanjem. a na tome su bili i ispravni prethodnici (selefus-salih), dok je sve mimo toga novina koju su uvele *mu'atile* i *mušebihe*.

---

[1] Eš-Šura, 11.

[2] Sunenu et-Tirmizi (3/42).

[3] Sunenu et-Tirmizi (3/41-42). Pogledaj: (5/251).

f) Podjela svojstava:

Učenjaci ehlis-sunneta smatraju[1] da se svojstva Allaha, subhanehu we te'ala, dijele u dvije grupe:

Prva: Sifatu zatijje (svojstva Bića)

To su svojstva koja su nerazdvojiva od Allahovog Bića, oduvijek i zauvijek. i za njih se ne veže htijenje[2] (el-mešijetu), kao što su: život, znanje, sluh i vid.

Druga: Sifatu fi'lijje (svojstva djela)

To su svojstva koja se vežu za Njegove mogućnosti i sposobnosti u svakom vremenu i koja se događaju Njegovim htijenjem, kao što su: spuštanje, uzdizanje, oživljavanje, usmrćivanje, zadovoljstvo i srdžba.[3]

Ovu podjelu prihvata i Ebu-Hanife. To dokazuju njegove riječi, kada kaže: "Njegova svojstva mogu biti osobine Bića (zatijje) i osobine djelâ (fi'lijje). Što se tiče svojstava Bića, to su: život, moć, znanje, govor, sluh, vid i htijenje (el-iradetu). a što se tiče osobina djelâ, to su: općenito stvaranje, opskrbljivanje,

---

[1] El-Bejheki, El-Esmau ves-sifat, str. 110; El-Bejheki, El-I'tikad, str. 70-72.; Ibn-Tejmijje, Medžmu'u el-fetava (5/99), (6/268); Ibn-Kajjim el-Dževzi, Idžtima'u el-džujuši el-islamijjeti, str. 300; Ez-Zehebi, El-'Uluvu, str. 174. a od zagovornika kelama ovu podjelu podržavaju: Ebul-Huzejl el-'Alaf (od mu'tezila) i El-Bakilani (od eš'arija). v. Mekalatu el-islamijin (1/165); El-Bakilani, Et-Temhid, str. 262. Neki učenjaci ehlis-sunneta svojstva dijele na dva dijela: sem'ijje i 'aklijje, kao što se prenosi od imama Ahmeda, Ibn-Kulaba, 'Abdul-'Aziza el-Mekkija, a što spominje Ibn-Tejmijje (u djelu: Et-Tedmurijje, str. 149-150).

[2] El-Bakilani, Et-Temhid, str. 262; Ibn-Tejmijje, Medžmu'u el-fetava (5/99); Ibn-Kajjim el-Dževzi, Idžtima'u el-džujuši el-islamijjeti, str. 300; Ez-Zehebi, El-'Uluvu, str. 174.

[3] Medžmu'u el-fetava (6/628, 172); Medžmu'u er-resail vel-mesail (1/369); El-Herras, Šerhu el-'akideti el-vasitijje, str. 98-99.

kreiranje, mudro stvaranje novih oblika i druga svojstva, jer On je oduvijek i zauvijek sa Svojim imenima i svojstvima".[1]

I kaže: "On nije prestao da djeluje Svojim djelima. Djelo(vanje) je njegovo svojstvo oduvijek, a počinitelj toga je Allah, subhanehu we te'ala. Djelo(vanje) je Njegovo svojstvo oduvijek. Objekti Njegovog djelovanja su stvoreni, dočim djelo(vanje), kao svojstvo Allaha, subhanehu we te'ala, nije stvoreno".[2]

Iz ovoga se jasno vidi da imam Ebu-Hanife nije pravio razliku između ove dvije vrste Allahovih svojstava, nego ih je sva potvrđivao Allahu, subhanehu we te'ala. Ovo je mezheb ehlis-sunneta vel-džema'ata – mezheb onih koji nisu pravili razliku između Njegovih svojstava, nego su potvrđivali sve ono čime je Allah opisao Sebe ili Ga je tako opisao Njegov Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, za razliku od novotara koji prave razliku među svojstvima.

Uzvišeni kaže: ﴿وَٱلرَّٰسِخُونَ فِي ٱلۡعِلۡمِ يَقُولُونَ ءَامَنَّا بِهِۦ كُلّٞ مِّنۡ عِندِ رَبِّنَا﴾ **"Oni koji su dobro u nauku upućeni govore: 'Mi vjerujemo u njih, sve je od Gospodara našeg!'"**[3]

❁ ❁ ❁

[1] El-Fikhu el-ekber, str. 301.

[2] Ibid.

[3] Ali 'Imran, 7.

DRUGI DIO
SPOMINJANJE NEKIH ALLAHOVIH SVOJSTAVA BIĆA I GOVOR IMAMA EBU-HANIFE O NJIMA

PRVO: SVOJSTVA BIĆA (SIFATU ZATIJJE)

1 - Uzvišenost (el-'uluvu)

Imam Ebu-Hanife je od onih koji smatraju da je Allah na nebu. To dokazuju njegove riječi, kada kaže: "Ko kaže da ne zna da li je Allah na nebesima ili na Zemlji počinio je nevjerstvo. A, također, i onaj koji tvrdi da je Allah na Aršu, ali ne zna da li je Arš na nebesima ili na Zemlji".[1]

Ženi, koja ga je upitala gdje je Allah koga on obožava, također je rekao i odgovorio: "Allah, subhanehu we te'ala, je na nebesima, a ne na Zemlji". a kada mu neko od ljudi reče: "A šta veliš za riječi Uzvišenog: ﴿وَهُوَ مَعَكُمْ﴾ **"On je s vama..."**[2], Ebu-Hanife odgovori: "To je kao kad pišeš čovjeku da si sa njim, a on je daleko od tebe".[3]

El-Bejheki kaže: "Ebu-Hanife je bio u pravu kada je nijekao da je Allah na Zemlji, kada je protumačio ajet i kada je slijedio općeniti dokaz da je Allah, subhanehu we te'ala, na nebesima".[4]

---

[1] El-Fikhu el-ebsat, str. 49; Sličnu predaju bilježe: Ibn-Tejmijje (u djelu: Medžmu'u el-fetava, 5/48), Ibn el-Kajjim (u djelu: Idžtima'u el-džujuši el-islamijjeti, str. 139); Zehebi, El-'Uluvu, str. 101-102; Ibn-Kudame, El-Uluvu, str. 116; Ibn Ebil-'Izz, Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 301.

[2] El-Hadid, 4.

[3] El-esmau ves-sifat, str. 429.

[4] Ibid., str. 439-440.

Ovo potvrđuje Et-Tahavi, objašnjavajući akidet sljedbenika ehlis-sunneta prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice drugova. Zato kaže: "Obuhvata sve i iznad svega je, a Svoja stvorenja je učinio nemoćnim da Ga dosegnu".[1]

Ono u šta je vjerovao Ebu-Hanife – kao što je uzvišenost Allaha, subhanehu we te'ala, nad stvorenjima i uzdignuće iznad Arša – vjerovali su i ostali imami. Dokazujući svojstvo uzvišenosti, potpomagali su se dokazima ljudske prirode, razuma i propisâ. Već je spomenuto na koji je način imam Ebu-Hanife koristio argumentaciju *fitreta*[2]. Raznovrsni su dokazi o uzvišenosti u Kur'anu i sunnetu. Ibnul-Kajjim spominje dvadeset vrsta dokaza:

1- Jasno ukazivanje na uzvišenost, uz korištenje prijedloga "min" kojim se označava da je Svojim Bićem iznad stvorenja, kao što stoji u riječima Uzvišenog:

﴿يَخَافُونَ رَبَّهُم مِّن فَوْقِهِمْ﴾ **"Boje se Gospodara svoga koji je iznad njih..."**.[3]

2- Spominjanje uzvišenosti bez prijedloga, kao što Uzvišeni kaže: ﴿وَهُوَ ٱلْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِۦ﴾ **"I jedini je On Vladar iznad robova Svojih"**.[4]

---

[1] Šerhu el-'akideti et-tahavijje, sa osvrtom od El-Albanija, str. 37.

[2] Stranica 120. U objašnjavanju argumentacije fitreta (urođene islamske prirode) treba spomeniti neka pojašnjenja. Imam Muhammed ibn Osman ibn Ebi-Šejbe kaže: "Svi su složni u tome da, kada mole Allaha, dižu ruke prema nebesima. a da je Allah na zemlji, ne bi dizali ruke ka nebesima. Jer On je, u tom slučaju, sa njima na zemlji. Također se spominju predaje, koje su dostigle stepen tevatura, da je Allah stvorio 'Arš, a zatim se na njega uzdignuo Svojim Bićem. Zatim je stvorio Zemlju i nebesa, i uzdignuo se iznad njih i iznad Arša. On je iznad nebesa i 'Arša svojim Bićem; odvojen je, ne miješa se s Svojim robovima. Svojim znanjem ih obuhvata, i niko ne izlazi iz okrilja Njegovog znanja". v. Ibn Ebi-Šejbe, Kitabu el-'Arš, str. 51.

[3] En-Nahl, 50.

[4] El-En'am, 18.

3- Jasno ukazivanje na dizanje nekih stvorenja Njemu, kao što Uzvišeni kaže: ﴿تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ﴾ **"Njemu se penju meleki i Džibril..."**[1]

4- Jasno ukazivanje na uzdizanje, kao i (uz)dizanje nekih stvorenja. Uzvišeni kaže: ﴿بَل رَّفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ﴾ **"...Već ga je Allah uzdigao Sebi."**[2] i kaže: ﴿إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ﴾ **"K Njemu se dižu lijepe riječi."**[3]

5- Jasno ukazivanje na potpunu uzvišenost, koja se dokazuje u svim svojim stepenima, Svojim Bićem, položajem i ugledom. Uzvišeni kaže:﴿وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ﴿٤﴾﴾

"On je Svevišnji, Veličanstveni!"[4] i kaže: ﴿وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٢٣﴾﴾ **"On je Uzvišen i Velik."**[5]

6- Ukazivanje na spuštanje knjige od Njega. Tako Uzvišeni kaže: ﴿تَنزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٢﴾﴾ **"Knjigu objavljuje Allah, Silni i Sveznajući."**[6] i kaže: ﴿تَنزِيلٌ مِّنَ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ ﴿٢﴾﴾ **"Objava je od Milostivog, Samilosnog."**[7]

7- Ukazivanje da je Allah, subhanehu we te'ala, na nebesima. Tako Uzvišeni kaže:

﴿ءَأَمِنتُم مَّن فِي السَّمَاءِ أَن يَخْسِفَ بِكُمُ الْأَرْضَ﴾ **"Jeste li sigurni od Onoga koji je na nebesima da vas neće u zemlju utjerati."**[8]

8- Ukazivanje na uzdizanje sa prijedlogom "*'ala*" (na), posebno kod spomena *Arša*, koji predstavlja najuzvišenije stvorenje.

---

1 El-Me'aridž, 4.
2 En-Nisa, 158.
3 Fatir, 10.
4 Eš-Šura, 4.
5 Sebe', 23.
6 Gafir, 2.
7 Fussilet, 2. (op.prev.) Riječ *tenzil* znači spuštanje, ali se u kontekstu prevodi kao "Objava", što ustvari i jeste.
8 El-Mulk, 16.

9- Pokazivanje na uzvišenost, kao što je uradio Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, koji je najbolje poznavao svoga Gospodara, kada je rekao svojim ashabima: "Bit ćete pitani o meni, pa šta ćete odgovoriti?", a oni rekoše: "Svjedočimo da si dostavio, izvršio i savjetovao". Nakon toga je Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, podigao prst ka nebu i rekao: "Allahu moj! Budi mi svjedok".[1]

10- Jasno ukazivanje pitanjem: "Gdje?" Kao što je govor najučenijeg stvorenja o Njemu i najboljeg savjetnika svome ummetu, kada je upitao: "Gdje je Allah?"[2]

Priznavanje uzvišenosti je akidet ashaba, tabi'ina i svih muslimana prije pojave novotara. El-Evza'i kaže: "Mi, i preostali ashabi, smo govorili da je Allah iznad Arša, vjerujući u ono što se prenosi vjerodostojno u sunnetu, od Njegovih svojstava".[3]

Ibn-Tejmijje kaže: "Ovo je El-Evza'i rekao nakon što se pojavio pravac Džehma ibn Safvana, čiji su sljedbenici nijekali Allahovo uzvišenje iznad Arša, i nakon što su se pojavili oni koji su nijekali Allahova svojstva – kako bi svijet znao da je mezheb selefa suprotan tim mišljenjima".[4]

'Abdullah ibn el-Mubarek kaže: "Znamo našeg Gospodara da je On iznad sedam nebesa, da je On taj koji se nad Arš uzdigao, da je odvojen od Svojih stvorenja. a ne kažemo onako kako to kažu džehmije".[5]

---

1 Muslim: Kitabu el-hadždž, Babun "Suhbetu en-Nebijji" (2/886), hadis br. 1218. Muslim ga je prenio posredstvom Dža'fera ibn Muhammeda od njegovog oca, a on od Džabira ibn Abdullaha.

2 Već je spomenut na stranici 105.

3 El-Esma'u ves-sifat, str. 408; Fethul-Bari (13/406).

4 Medžmu'u el-fetava (5/39).

5 'Abdullah ibn Ahmed, Es-Sunne, str. 13; Darimi, Er-Reddu 'alel-džehmijje, str. 67; El-Esma'u ves-sifat, str. 427.

Mnoge su izreke sljedbenika selefa o ovoj temi – kada bi ih nabrajali, to bi uzelo dosta prostora – ali bih volio preporučiti cijenjenom čitaocu djelo: Idžtima'u el-džujuši el-islamijjeti, od Ibnul-Kajjima, kao i djelo El-'Uluvu, od hafiza ez-Zehebijja. Jer, njih su dvojica prenijela mišljenja više od stotinu islamskih učenjaka, koji su jasno rekli da se Allah uzdigao iznad Arša.

Ovo je i akidet imama Ebu-Hanife kada je riječ o pitanju uzdignuća i uzvišenosti Allaha, subhanehu we te'ala. Stoga nije potrebno obraćati pažnju na mišljenja nekih koji se smatraju sljedbenicima njegovog mezheba, a koji su nijekali uzvišenje – kao i ostala svojstva, djelimično ili u potpunosti – jer su oni u suprotnosti sa njim (Ebu-Hanifom) u mnogim akidetskim pitanjima. Ibn Ebil-'Izz kaže: "Njemu se pripisuju grupe mu'tezila i drugih sekti koje su u suprotnosti s njim u mnogim akidetskim pitanjima. Međutim, i Maliku, i Šafiji i Ahmedu se pripisuju oni koji se s njima ne slažu u pojedinim akidetskim pitanjima".[1]

To je razumnom čovjeku čudno: koliko se samo jasnih vrsta dokaza navodi na ovu temu,[2] koja je, pak, vrlo jasna. a sumnje koje su okupirale razum mnogih ljudi su učinile da jasna i ubjedljiva stvar, kao što je ova, postane sumnjiva i nepouzdana.

❁ ❁ ❁

2 - Ruke, kao Njegovo svojstvo.

Imam Ebu-Hanife potvrđuje Allahu, subhanehu we te'ala, ovo svojstvo: da ima dvije stvarne ruke na način svojstven Njemu, subhanehu we te'ala, kojima ne liče ruke Njegovih stvorenja.

---

[1] Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 302.

[2] Mnogi su dokazi koji potvrđuju uzdignuće Allaha iznad stvorenjâ i Arša, tako da neki učenjaci spominju više od hiljadu dokaza. v. El-Dževabu es-sahih (3/84); Es-Sava'iku el-mursele (4/1279).

Na to ukazuju njegove riječi: "On ima ruku, lice i sopstvo ili Biće (nefs), kao što to spominje Allah, subhanehu we te'ala, u Kur'anu. a ono što se spominje u Kur'anu, poput lica i ruke, jeste Njegovo svojstvo bez pitanja o kakvoći".[1]

I kaže: "Allahova ruka je iznad njihovih ruku i nije kao ruka Njegovih stvorenja".[2]

Potvrda svojstva ruku Allahu, subhanehu we te'ala, spominje se na nekoliko mjesta u Kur'anu i u sunnetu Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem.

Tako, u suri El-Maide, Uzvišeni kaže: ﴿بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ﴾ **"Ne, obje ruke Njegove su otvorene."**[3]

A u sunnetu se spominje kao poglavlje u Buharijinoj zbirci hadisa koje je naslovio ajetom iz Kur'ana: ﴿لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ﴾ **"Koje sam Svojom rukom stvorio"**[4] To poglavlje nalazi se u dijelu o tevhidu. U tom poglavlju, on navodi više vjerodostojnih hadisa koji govore o dvjema rukama kao Allahovom svojstvu, a od njih su:

- Hadis kojeg prenosi Enes ibn Malik, radijallahu 'anhu, a koji govori o velikom zauzimanju (šefa'atu). U tom hadisu se kaže: "Skupit će se vjernici na Sudnjem danu pa će tražiti nekoga ko bi se zauzeo za njih kod Gospodara, da im olakša stanje u kojem su se našli tog dana. Tako će doći Ademu i reći mu: "O, Ademe! Vidiš li u kakvom su stanju ljudi? Allah je tebe stvorio Svojom rukom, tebi su meleki sedždu učinili,

[1] El-Fikhul-ekber, str. 302.
[2] El-Fikhul-ebsat, str. 56.
[3] El-Maide, 64.
[4] Sād, 75.

a Allah te je svim imenima podučio, pa se zauzmi za nas kod svoga Gospodara...".[1]

- Hadis kojeg prenosi Ibn-Omer, radijallahu 'anhuma, u kojem stoji da je rekao Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem: "Allah će na Sudnjem danu stisnuti zemlju a nebesa će biti u Njegovoj desnici. Onda će reći: "Ja sam vladar...".[2]

- Hadis kojeg prenosi Ebu-Hurejre, radijallahu 'anhu, i u kojem Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže: "Allahova ruka je puna; opskrba koja je kod Njega se ne umanjuje; a On dijeli stalno, i noću i danju...".[3]

Ovi tekstovi potvrđuju svojstvo ruku Allahu, subhanehu we te'ala, i nikako se ne mogu tumačiti drukčije nego u njihovom osnovnom značenju. a ko ih tumači drukčije od njihovog osnovnog značenja – taj je *mu'atil*, tj. niječe to svojstvo. Imam Ebu-Hanife odgovara onima koji ne tumače šerijatske tekstove u njihovom osnovnom značenju i koji za svojstvo ruke kažu da je to Njegova moć ili blagodat, pa kaže: "Ne kaže se da Njegova ruka znači: Njegovu moć ili blagodat, jer to upućuje na nijekanje svojstva, kao što čine kaderije i mu'tezile. Naprotiv, ruka jeste Njegovo svojstvo, bez pitanja o kakvoći".[4]

Znači da ruka ne znači moć kod Ebu-Hanife, nego je to svojstvo koje priliči Allahovom Biću, i to na način koji je istinski svojstven Njegovom Biću, subhanehu we te'ala.

❁ ❁ ❁

---

1 Buhari: Kitabu et-tevhid, Babun "Kavlullah: ﴿لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ﴾(13/392), hadis br. 7410. Buhari je prenio ovaj hadis posredstvom Katadea od Enesa.

2 Buhari: Kitabu et-tevhid, Babun "Kavlullah: ﴿لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ﴾(13/393), hadis br. 7412. Buhari ga je prenio posredstvom Nafi'a od Ibn-Omera..

3 Buhari: Kitabu et-tevhid, Babun "Kavlullah: ﴿لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ﴾(13/392), hadis br. 7411. Buhari ga je prenio posredstvom El-Ea'radža od Ebu-Hurejre.

4 El-Fikhul-ekber, str. 302.

3 i 4 - Lice i sopstvo ili Biće (nefs)

Allah je Svom svetom Biću potvrdio svojstvo lica u četrnaest ajeta[1] u Kur'anu. Od tih ajeta su:

﴿وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٢٧﴾﴾ **"Ostaje samo lice Gospodara tvoga, Veličanstvenog i Plemenitog."**[2]

﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾ **"Sve će, osim Njegovog lica, propasti!"**[3]

﴿إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ﴾ **"...Mi vas hranimo samo zbog želje za Allahovim licem."**[4]

Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, također potvrđuje svojstvo lica u svojim poznatim hadisima. Od njih su:

Hadis kojeg prenosi Ebu Musa el-Eš'ari u kojem se kaže: "Allah, subhanehu we te'ala, ne spava i nije Mu svojstveno da spava. Spušta i diže vagu: na nju stavlja djela noći prije djela dana, a djela dana prije djela noći. Zastor[5] Njegov je svjetlo".

A u drugoj predaji stoji: "Kada bi ga otkrio, svjetlost Njegova lica bi spalila sva stvorenja do kojih bi dopro Njegov pogled".[6]

---

1 Akidetu el-muslimin (2/215).

2 Er-Rahman, 27.

3 El-Kasas, 88.

4 Ed-Dehr, 9.

5 Pod zastorom se podrazumijeva ono što sprečava Njegovo viđenje. Ta prepreka je nazvana svjetlom ili vatrom zbog toga što u normalnim uvjetima sprečavaju svojim zrakama viđenje nečega. En-Nevevi, Šerhu Sahihi Muslim (3/14).

6 Ahmed, Musned (4/390, 400, 401, 405); Muslim: Kitabu el-iman, Babun "Kavluhu 'alejhis-selam: Innellahe la jenam" (1/161), hadis br. 293; Darimi, Er-Reddu 'alel-džehmije, str. 31; Ibn-Huzejme, Et-Tevhid, str. 75; El-Adužrri, Eš-Šeri'a, str. 304. Svi oni prenose ovaj hadis posredstvom Ebu-'Ubejde od Ebu-Musaa el-Eš'arija.

Također se vjerodostojno od njega prenosi da bi se u dovi utjecao Allahovim licem. U Buharijinoj zbirci hadisa se bilježi hadis od Džabira, radijallahu 'anhu, u kojem se kaže: "Kada je Vjerovjesniku, sallallahu 'alejhi we sellem, objavljeno: ﴿قُلْ هُوَ ٱلْقَادِرُ عَلَىٰٓ أَن يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّن فَوْقِكُمْ﴾ **"Reci: 'On je kadar da pošalje protiv vas kaznu iznad vaših glava'"**, rekao je: "Utječem se Tvome licu". Isto to je rekao i nakon riječi: ﴿أَوْ مِن تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ﴾ **"...ili ispod vaših nogu."** a nakon riječi: ﴿أَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا﴾ **"...ili da vas u stranke podijeli"**, rekao je: "Ovo je već lakše".[1]

Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, bi u dovi govorio: **"Es'eluke lezzete en-nezari ila vedžhike veš-ševka ila likaike!"** ("Tražim od Tebe slast gledanja u Tvoje lice i žudnju za susretom s Tobom").[2]

Allah, subhanehu we te'ala, je potvrdio Sebi svojstvo[3] sopstvo ili Biće (nefs) na više mjesta u Kur'anu, a to mu potvrđuje i Njegov Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, u svojim hadisima.

---

[1] Buhari: Kitabu et-tevhid, Babun "Kavlullahi, azze ve dželle: ﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾ (13/388). Buhari je ovaj hadis prenio posredstvom Hammada ibn Zejda od Amra, a on od Džabira ibn Abdullaha.

[2] Ibn Ebu-'Asim, Es-Sunne (1/185), hadis br. 24. Ibn Ebu-'Asim je prenio ovaj hadis posredstvom Kajsa ibn 'Abbada od 'Ammara ibn Jasira. Albani je rekao: "Hadis je vjerodostojan".

[3] Mnogi pripadnici ehlis-sunneta potvrđuju svojstvo sopstva (nefsa) Allahu, subhanehu we te'ala. v. El-Fikhu el-ekber sa tumačenjem od El-Karija, str. 58; Ibn-Huzejme, Kitabu et-tevhid (1/11-12); Ekavilu es-sikat, str. 186; Katfu es-semer, str. 66. Ibn-Tejmijje smatra da se pod riječju sopstvo (nefs) podrazumijeva Allahovo Biće i da to nije Njegovo svojstvo. v. Medžmu'u el-fetava (9/192-193) – (4/196-197). To mišljenje podržava i Buhari, koji navodi tekstove u kojima se spominje sopstvo (nefs), ne govoreći pri tome da je to Allahovo svojstvo, želeći time reći da je dozvoljeno Allahu pripisivati sopstvo (nefs), zbog navoda koji se spominju u šerijatskim tekstovima. To objašnjava El-Hašimi, tumačeći djelo: Kitabu et-tevhid, str. 70. Šejh 'Abdullah el-Gunejman na lijep način povezuje

Od tih dokaza iz Kur'ana su riječi Uzvišenog:

﴿كَتَبَ عَلَىٰ نَفْسِهِ ٱلرَّحْمَةَ﴾ **"On je Sebi propisao da bude milostiv."**[1] i riječi: ﴿وَيُحَذِّرُكُمُ ٱللَّهُ نَفْسَهُۥ﴾ **"Allah vas podsjeća na Sebe."**[2] i riječi: ﴿تَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِى وَلَآ أَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِكَ﴾ **"Ti znaš šta je u meni, a ja ne znam šta je u Tebi."**[3]

Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, je rekao u dovi: "Molim Te svakim imenom kojim si nazvao Sebe...".[4]

I kaže: "Nisam u stanju ispoljiti Tebi zahvalu. Ti si onakav kako si o Sebi pohvalno rekao".[5]

I kaže: "Kada je Allah stvorio stvorenja napisao je u Svojoj Knjizi, koju je On za sebe propisao i koja je kod Njega iznad Arša: "Moja milost je nadmašila Moju srdžbu".[6]

Ukratko, ono što je Allah, subhanehu we te'ala, potvrdio za Sebe od svojstava, kao i ono što Mu je potvrdio Njegov

ova dva mišljenja sljedbenika ehlis-sunneta. Pogledaj njegov komentar na djelo: Kitabu et-tevhid (1/249, 255).

1 El-En'am, 12.

2 Ali 'Imran, 28.

3 El-Maide, 116.

4 Ahmed, Musned (1/391); Taberani, El-Mu'džemu el-kebiru (10/209-210); Ibn-Hibban, Mevaridu ez-zam'an, str. 589. Sva trojica prenose ovaj hadis posredstvom 'Abdur-Rahmana ibn 'Abdullaha ibn Mes'uda od Ibn-Mes'uda. v. Hejsemi, El-Medžme'u (10/136), koji kaže: "Prenosioci koje spominju Ahmed i Ebu-Ja'la su vjerodostojni prenosioci; mimo Ebi-Selemea el-Džuhenija, mada ga Ibn-Hibban smatra vjerodostojnim".

5 Muslim: Kitabu es-salati, Babun "Ma jukalu fir-rukui' ves-sudžudi" (1/352), hadis br. 486. Muslim je prenio ovaj hadis posredstvom El-F'aredža od Ebu-Hurejre, a on od Aiše.

6 Buhari: Kitabu et-tevhid, Babun "Kavlullahi te'ala: Ve juhazzirukumullahu nefsehu" (13/384), hadis br. 7404; Muslim: Kitabu et-tevbe, Babun "Fi si'ati rahmetillahi ve enneha sebekat gadabehu" (4/2107), hadis br. 2751. Dva šejha prenose ovaj hadis posredstvom Ebu-Saliha od Ebu-Hurejre.

Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, obavezno Mu je potvrditi bez poređenja, nijekanja ili pitanja o kakvoći.

Ovo je akidet pripadnika ehlis-sunneta vel-džema'ata, i ispravnih prethodnika ovog ummeta. Ibn-Huzejme kaže: "Mi, i svi naši učenjaci iz područja Hidžaza, Tuhame, Jemena, Iraka, Šama i Egipta, smo na stavu da priznajemo i pripisujemo Allahu, subhanehu we te'ala, ono što je On pripisao Sebi. To potvrđujemo svojim jezicima i ubjeđeni smo u to svojim srcima. Uz to, mi Njegovo lice ne upoređujemo sa licem nekog Njegovog stvorenja. Jer naš Gospodar je iznad toga da Ga upoređujemo sa stvorenjima i daleko je od onoga što mu pripisuju mu'atile".[1]

Od skupine tih svojstava su i svojstva lica i sopstva ili Bića (nefsa), koja se pripisuju Allahu, subhanehu we te'ala, bez usporedbe, nijekanja ili pitanja o kakvoći. Ovo je akidet Ebu-Hanife, i on je u ovo vjerovao. Na to ukazuju njegove riječi kada kaže: "On ima ruku, lice i sopstvo ili Biće (nefs), kao što to spominje Allah u Kur'anu. a ono što Allah, subhanehu we te'ala, spominje u Kur'anu – kao što su lice, ruka sopstvo ili Biće (nefs), predstavlja Njegovo svojstvo, i ne postavlja se pitanje o njegovoj kakvoći".[2]

❁ ❁ ❁

5 i 6 - Sluh i vid

Allah, subhanehu we te'ala, čuje i vidi onako kako to priliči Njegovoj veličini i ugledu. To su dva Njegova istinska svojstva; jer, kao što je On istinsko Biće koje ne liči stvorenjima, On također ima Svoja istinska svojstva koja ne liče svojstvima stvorenja. Potvrda svojstva sluha se spominje u pedeset i sedam

[1] Ibn-Huzejme, Et-Tevhid, str. 10-11.
[2] El-Fikhul-ekber, str. 302.

ajeta, a svojstvo vida se spominje u pedeset ajeta Plemenitog Kur'ana.[1]

Od tih ajeta spomenut ćemo sljedeće:

Uzvišeni kaže:

﴿وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَٰهِـۧمُ ٱلْقَوَاعِدَ مِنَ ٱلْبَيْتِ وَإِسْمَٰعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّآ ۖ إِنَّكَ أَنتَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿١٢٧﴾﴾

"I dok su Ibrahim i Ismail temelje Hrama podizali, oni su molili: 'Gospodaru naš, primi od nas, jer Ti, uistinu, sve čuješ i sve znaš!'"[2]

I kaže:

﴿قَدْ سَمِعَ ٱللَّهُ قَوْلَ ٱلَّتِى تُجَٰدِلُكَ فِى زَوْجِهَا وَتَشْتَكِىٓ إِلَى ٱللَّهِ وَٱللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَآ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌۢ بَصِيرٌ ﴿١﴾﴾

"Allah je čuo riječi one koja se s tobom o mužu svome raspravljala i Allahu se jadala – a Allah čuje razgovor vaš međusobni. Jer Allah, uistinu, sve čuje i sve vidi."[3]

I kaže:

﴿مَّن كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ ٱلدُّنْيَا فَعِندَ ٱللَّهِ ثَوَابُ ٱلدُّنْيَا وَٱلْـَٔاخِرَةِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ سَمِيعًۢا بَصِيرًا ﴿١٣٤﴾﴾

"Onaj ko želi nagradu na ovom svijetu – pa, u Allaha je nagrada i ovoga i onoga svijeta. - a Allah sve čuje i sve vidi."[4]

I kaže: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ ۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴿١١﴾﴾ **"Niko nije kao On! On sve čuje i sve vidi."**[5]

❁ ❁ ❁

Što se tiče dokaza iz sunneta, El-Buhari u svom Sahihu čitavo poglavlje u Knjizi o tevhidu, naslovljava riječima Uzvišenog: ﴿وَكَانَ ٱللَّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا ﴿١٤٨﴾﴾ **"A Allah sve čuje i sve zna."**[6]

[1] Akidetu el-muslimin, str. 482-486.

[2] El-Bekare, 127.

[3] El-Mudžadele, 1.

[4] En-Nisa, 134.

[5] Eš-Šura, 11.

[6] En-Nisa, 148.

U tom poglavlju, on navodi više vjerodostojnih hadisa u kojima se spominju sluh i vid, kao svojstva Allaha, subhanehu we te'ala, a od kojih ćemo spomenuti neke.

1- Hadis od Ebu-Musaa el-Eš'arija u kojem se kaže: "Bili smo sa Poslanikom, sallallahu 'alejhi we sellem, na putovanju, pa kada bi se popeli na kakvu uzvišicu donosili bi tekbire (Allahu ekber), a Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, bi nam govorio: "Polahko, polahko! Vi ne dozivate gluhog i odsutnog, nego dozivate Onoga koji sve čuje, sve vidi i koji je blizu...".[1]

2- Hadis od Aiše, radijallahu 'anha, u kojem se kaže da je rekao Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem: "Džibril, 'alejhis-selam, me pozvao i rekao mi: "Allah je čuo govor tvoga naroda i ono što su ti odgovorili".[2]

Ovo su dva svojstva potpunosti i atributi savršenstva. Zar ne vidiš kako Allahov prijatelj (halil), Ibrahim, 'alejhis-selam, govori svome ocu? Kao što nas Uzvišeni Allah obavještava: ﴿يَٰٓأَبَتِ لِمَ تَعۡبُدُ مَا لَا يَسۡمَعُ وَلَا يُبۡصِرُ وَلَا يُغۡنِي عَنكَ شَيۡـٔٗا ٤٢﴾ **"O, oče moj! Zašto se klanjaš onome koji niti čuje niti vidi, niti ti može od ikakve koristi biti?"**[3]

I kada je rekao, u kontekstu izazivanja srdžbe i žalosti kod idolopoklonike:

﴿قَالَ هَلۡ يَسۡمَعُونَكُمۡ إِذۡ تَدۡعُونَ ٧٢ أَوۡ يَنفَعُونَكُمۡ أَوۡ يَضُرُّونَ ٧٣﴾ **"Da li vas oni čuju kad se molite; ili, da li vam mogu koristiti ili naškoditi?"**[4]

---

[1] Buhari: Kitabu et-tevhid, Babun ﴿وَكَانَ ٱللَّهُ سَمِيعَۢا بَصِيرًا ١٣٤﴾ (13/372), hadis br. 7386; Muslim: Kitabu ez-zikri ved-dua'i, Babun "Istihbabu hafdi es-savti biz-zikri" (4/2076), hadis br. 2704. Dva šejha prenose ovaj hadis posredstvom Ebu-Osmana od Ebu-Mussa el-Eš'arija.

[2] Buhari: Kitabu et-tevhid, Babun ﴿وَكَانَ ٱللَّهُ سَمِيعَۢا بَصِيرًا ١٣٤﴾ (13/372), hadis br. 7389. Buhari ga prenosi posredstvom 'Urvea od Aiše.

[3] Merjem, 42.

[4] Eš-Šu'ara, 72-73.

Sve ovo dokazuje da je u čovjeku urođeno shvatanje da je od osobina Boga da čuje kako bi se odazivao Svojim robovima, a i vid kako bi vidio one koji Ga obožavaju[1]. Od Allahovog sluha nije skriveno ništa, bez obzira koliko to tiho bilo; jer On čuje korake crnog mrava, na crnom kamenu, u mrkloj noći. On sve vidi, bez obzira koliko skriveno i daleko bilo; jer Njegov vid ne sprečavaju nikakve prepreke i zastori.[2]

Ovim se hoće reći da Allah, subhanehu we te'ala, ima sluh kojim čuje i vid kojim uistinu vidi, onako kako to priliči Njegovoj veličini i moći. Na ovo ukazuju tekstovi Kur'ana i sunneta; na ovome su bili ispravni prethodnici; a to je, ujedno, i akidet Ebu-Hanife i njegovo vjerovanje. To dokazuju njegove riječi: "Allah vidi, ali ne kao što mi vidimo; On čuje, ali ne kao što mi čujemo"[3], pri čemu je dodao, kao dokaz tome, riječi Uzvišenog: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ ۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴿١١﴾﴾ **"Niko nije kao On! On sve čuje i sve vidi."**[4]

❁ ❁ ❁

7- Znanje

Imam Ebu-Hanife potvrđuje ovo svojstvo Allahu, subhanehu we te'ala, smatrajući da je On onaj koji zna – ali, Njegovo znanje ne liči znanju Njegovih stvorenja. Zato on kaže: "On zna, ali Njegovo znanje nije kao naše".[5]

Allahovo znanje je potpuno i obuhvata svaku stvar: veliku i malu, bitnu i nebitnu. Zna općenitosti i pojedinosti svih stvari. Njegovo znanje obuhvata svaku stvar u svako doba: oduvijek i zauvijek. On je znao oduvijek šta će stvoriti, svako stanje Svojih

---

[1] El-'Akaidu es-selefijje, str. 63.

[2] Kevašifu el-dželijje, str. 147.

[3] El-Fikhul-ekber, str. 302.

[4] Ibid.

[5] Ibid., str. 301.

stvorenja, njihovu opskrbu, rok trajanja i njihova djela. Znao je za njihove sreće i nesreće, kao i to ko će od njih biti od stanovnika Dženneta, a ko od stanovnika Džehennema. Objašnjavajući opširnost Allahovog znanja i njegovu sveobuhvatnost, o tome imam Ebu-Hanife kaže: "Allah je znao za svaku stvar dok nije ni postojala, a znao je kakva bi bila ukoliko bi je stvorio. Zna za postojeće stvari u njihovom stanju, a zna kakav će njihov kraj biti. Znao je za ono što stoji u vlastitom stojećem stanju, a zna kako bi bilo njegovo sjedenje. i pri tome se ne mijenja Njegovo znanje; ili, Allah je neovisan od toga da sazna nešto novo. Promjena i novine se, zapravo, dešavaju kod Njegovih stvorenja".[1]

Ebu-Hanife je i odgovorio na sumnje kaderija, koji kažu: "Allah nije znao za djela Svojih robova prije nego ih urade".[2]

U skladu s time je rekao: "Allah je znao oduvijek i prije nego je stvorio".[3]

Et-Tahavi potvrđuje ovaj odgovor, objašnjavajući akidet sljedbenika ehlis-sunneta prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika. On kaže: "Njemu nije bilo skriveno ništa i prije nego je stvorio stvorenja; znao je šta će oni uraditi i prije nego ih je stvorio".[4]

I kaže: "Allah je oduvijek znao broj onih koji će ući u Džennet, kao i broj onih koji će ući u Vatru uopćeno i pojedinačno, i taj broj se ne povećava niti se smanjuje".[5]

---

[1] Ibid., str. 302, 303.

[2] El-Ferku bejne el-firak, str. 114-116; El-Milelu ven-nihal (1/45); Medžmu'u el-fetava (7/381).

[3] El-Fikhul-ekber, str. 302.

[4] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od El-Albanija, str. 21.

[5] Ibid., str. 31.

I kaže: "Stvorio je stvorenja sa znanjem (a ne iz neznanja)".[1]

Ono što je bio akidet (ubjeđenje) Ebu-Hanife, kada je riječ o pitanju ovog svojstva, dokazuju ajeti iz Kur'ana. Uzvišeni Allah kaže:

﴿وَعِندَهُۥ مَفَاتِحُ ٱلْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَآ إِلَّا هُوَ ۚ وَيَعْلَمُ مَا فِى ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ ۚ وَمَا تَسْقُطُ مِن وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِى ظُلُمَٰتِ ٱلْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِى كِتَٰبٍ مُّبِينٍ ﴿٥٩﴾﴾

"U Njega su ključevi svih tajni: samo ih On zna. i On jedini zna šta je na kopnu i šta je u moru. Nijedan list ne opadne, a da On za nj ne zna; i nema zrna u tminama Zemlje niti ima ičeg svježeg niti ičeg suhog, bilo čega što nije u jasnoj Knjizi."[2]

﴿إِنَّ ٱللَّهَ عِندَهُۥ عِلْمُ ٱلسَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ ٱلْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِى ٱلْأَرْحَامِ ۖ وَمَا تَدْرِى نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا ۖ وَمَا تَدْرِى نَفْسٌۢ بِأَىِّ أَرْضٍ تَمُوتُ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿٣٤﴾﴾

"Samo Allah zna kad će Smak svijeta nastupiti, samo On spušta kišu i samo On zna šta je u matericama. a čovjek ne zna šta će sutra zaraditi i ne zna čovjek u kojoj će zemlji umrijeti. - Allah, uistinu, sva zna i o svemu je obaviješten."[3]

﴿وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۖ وَيُعَلِّمُكُمُ ٱللَّهُ ۗ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٨٢﴾﴾ **"I bojte se Allaha!, - Allah vas uči, i Allah sve zna."[4]**

[1] Ibid., str. 21.
[2] El-En'am, 59.
[3] Lukman, 34.
[4] El-Bekare, 282.

﴿أَلَمْ يَعْلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَىٰهُمْ وَأَنَّ ٱللَّهَ عَلَّٰمُ ٱلْغُيُوبِ ﴿٧٨﴾﴾
"Zar oni ne znaju da Allah zna ono što oni u sebi kriju i ono o čemu se sašaptavaju i da je Allah znalac svega skrivenog."[1]

﴿وَهُوَ ٱللَّهُ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَفِي ٱلْأَرْضِ ۖ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ ﴿٣﴾﴾
"On je Allah na nebesima i na Zemlji; On zna i što krijete i što pokazujete, i On zna ono što radite."[2]

El-Buhari u svom Sahihu, u dijelu koji govori o tevhidu, čitavo poglavlje imenuje riječima Uzvišenog:

﴿عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِۦٓ أَحَدًا ﴿٢٦﴾﴾ **"On tajne zna i On tajne svoje ne otkriva nikome"**[3], ﴿إِنَّ ٱللَّهَ عِندَهُۥ عِلْمُ ٱلسَّاعَةِ﴾ **"Samo Allah zna kad će Smak svijeta nastupiti."**[4] U sklopu tog poglavlja, Buhari navodi dva vjerodostojna hadisa, koji potvrđuju svojstvo znanja Allahu, subhanehu we te'ala.

1- Hadis od Ibn-Omera u kojem kaže Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem: "Pet je ključeva skrivenog, koje ne zna niko mimo Allaha: samo Allah zna šta je u maternicama, samo Allah zna šta će sutra biti, samo Allah zna kad će pasti kiša; i niko ne zna u kojoj će zemlji umrijeti, i niko ne zna kada će nastupiti Sudnji dan".[5]

2- Hadis od Aiše, radijallahu 'anha, koja kaže: "Ko ti kaže da je Muhammed, sallallahu 'alejhi we sellem, vidio Gospodara, slagao je. Jer, Uzvišeni kaže: ﴿لَّا تُدْرِكُهُ ٱلْأَبْصَٰرُ﴾ **"Do Njega pogledi ne dopiru."** a ko ti kaže da on zna skriveno, slagao

[1] Et-Tevbe, 78.
[2] El-En'am, 3.
[3] El-Džinn, 26.
[4] Lukman, 34.
[5] Buhari: Kitabu et-tevhid, Babun "Kavlillahi te'ala: ﴿عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِۦٓ أَحَدًا ﴿٢٦﴾﴾ 'Alimul-gajbi fe la juzhiru 'ala gajbihi ehaden" (13/361), hadis br. 7379. Buhari je prenio ovaj hadis posredstvom Abdullaha ibn Dinara od Ibn-Omera.

ti je, jer Uzvišeni Allah je rekao da skriveno (gajb)[1] zna samo Allah."[2]

Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, je podučavao svoje ashabe istihara-namazu, u svim stvarima, kao što ih je podučavao surama u namazu. Tako je rekao: "Kada nekog od vas brine odluka u nekoj stvari, neka klanja dva rekata nafile, a zatim neka kaže:

"Allahumme inni estehiruke bi 'ilmike, ve estekdiruke bi kudretike, ve es'eluke min fadlike el-'azim, fe inneke tekdiru ve la ekdiru, ve ta'lemu ve la e'alemu..." ("Gospodaru moj! Iz Tvog znanja daj mi pravilnu odluku; tražim od Tvoje svemoći; i molim iz Tvoje velike dobrote. Jer, Ti odlučuješ, a ne ja; i Ti znaš, a ja ne znam..."[3]

Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, bi imao običaj reći u dovi:

"Allahu moj! Oprosti mi moje grijehe,[4] neznanje i pretjerivanje u postupcima mojim, i u onome što Ti bolje od mene znaš".[5]

---

[1] U ovom predanju spomenula je značenje ajeta, a u drugim predanjima ovog hadisa kod imama Muslima i Tirmizije navela je ajet u cjelost koji glasi:

﴿قُل لَّا يَعْلَمُ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ٱلْغَيْبَ إِلَّا ٱللَّهُ﴾

Reci: "Niko, osim Allaha, ni na nebu ni na Zemlji, ne zna gajb." (En-Neml, 65)

[2] Buhari: Kitabu et-tevhid, Babun "Kavlillahi te'ala: ﴿عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِۦٓ أَحَدًا ﴿٢٦﴾﴾ (13/361), hadis br. 7380. Buhari je prenio ovaj hadis posredstvom Sa'bija od Mesruka, a on od Aiše.

[3] Buhari: Kitabu ed-da'vat, Babun "Ed-dua' inde el-istihara" (13/261), hadis br. 7380. Buhari je prenio ovja hadis posredstvom Muhammeda ibn el-Munkedira od Džabira.

[4] Kaže ulema da je molio za oprost u kontekstu skromnosti i zahvale svome Gospodaru jer mu je oprošteno. (op. rec.)

[5] Buhari: Kitabu ed-da'vat, Babun "Kavlu en-Nebijji: "Allahumme-gfirli ma kaddemtu ve ma ehhartu" (11/183), hadis br. 6382. Buhari je prenio ovaj hadis posredstvom Ebu-Burde od Ebu-Musaa el-Eša'rijja.

Šerijatski tekstovi koji dokazuju svojstvo znanja Allahu, subhanehu we te'ala, su mnogobrojni. Pripadnici ehlis-sunneta vjeruju u njih i priznaju značenja na koja ona ukazuju, nijekajući pitanje o kakvoći. Dočim, džehmije i mu'tezile niječu Allahu svojstvo znanja koje On sebi pripisuje, kao što niječu da Njegovo znanje obuhvata svaku stvar. Pri tome, oni odbacuju i mijenjaju značenje tekstova koji o tome govore. Stoga njihovo božanstvo, po njihovom ubjeđenju, nije Onaj koji sve zna i koji je o svemu obaviješten, jer oni obožavaju nepostojeće.

❁ ❁ ❁

8, 9, 10 - Život, moć i htijenje

Život, moć i htijenje su svojstva Allahovoga Bića (zatijje), koja priznaje imam Ebu-Hanife. Dokaz tome su njegove riječi: "Što se tiče svojstava Bića (sifatu zatijje), to su: život, moć, znanje, govor, sluh, vid i htijenje".[1]

To su stvarna i vječna svojstva, koja priliče Allahu onako kako Mu to pristoji. Ta svojstva se ne uspoređuju sa svojstvima stvorenja. U skladu s tim, Ebu-Hanife kaže: "Oduvijek je moćan Svojom moći, a moć je njegovo svojstvo oduvijek".[2]

I kaže: "Njegova imena i svojstva su oduvijek i zauvijek".[3]

I kaže: "On je moćan, a Njegova moć nije kao naša".[4]

Et-Tahavi potvrđuje i ovo, objašnjavajući akidet sljedbenika ehlis-sunneta prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika. Stoga on kaže: "Kao što On oživljava mrtve i nakon što ih oživi, On zaslužuje ovo ime (El-Muhji – Onaj koji oživljava

[1] El-Fikhul-ekber, str. 301.
[2] Ibid.
[3] Ibid.
[4] El-Fikhul-ekber, str. 302.

mrtvo) i prije nego ih oživi. Također zaslužuje ime Stvoritelj i prije nego je stvorio stvorenja, zato jer On sve može. Sve je o Njemu ovisno i sve se Njemu vraća, a On nema potrebe ni za čim. Uzvišeni kaže: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ ۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴿١١﴾﴾ **"Niko nije kao On! On sve čuje i sve vidi."**[1]

I kaže: "Živ je i ne umire; postojan je i ne spava".[2]

I kaže: "Ne biva ništa, osim što On hoće".[3]

Ono s čim je Ebu-Hanife opisao Gospodara – od svojstava znanja, moći i htijenja –dokazuju jasni šerijatski tekstovi iz Kur'ana i sunneta Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem.

Što se tiče dokaza iz Kur'ana, spomenut ćemo sljedeće:

Uzvišeni kaže:

﴿ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْحَىُّ ٱلْقَيُّومُ﴾ **"Allah je – nema boga osim Njega - Živi i Vječni!"**[4]

﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى ٱلْحَىِّ ٱلَّذِى لَا يَمُوتُ﴾ **"Ti se pouzdaj u Živog, koji ne može umrijeti."**[5]

﴿وَعَنَتِ ٱلْوُجُوهُ لِلْحَىِّ ٱلْقَيُّومِ﴾ **"Ljudi će se Živome i Vječnom pokoriti."**[6]

﴿وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾﴾ **"Allah je svemoćan."**[7]

﴿إِنَّهُۥ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿٤٤﴾﴾ **"On, uistinu, sve zna i sve može."**[8]

﴿عِندَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿٥٥﴾﴾ **"...Kod Vladara Svemoćnoga."**[9]

---

1 El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od El-Albanija, str. 20.
2 Ibid., str. 19.
3 Ibid.
4 El-Bekare, 255.
5 El-Furkan, 58.
6 Ta-Ha, 111.
7 Ali 'Imran, 29.
8 Fatir, 44.
9 El-Kamer, 55.

﴿فَمَن يُرِدِ ٱللَّهُ أَن يَهْدِيَهُۥ يَشْرَحْ صَدْرَهُۥ لِلْإِسْلَٰمِ ۖ وَمَن يُرِدْ أَن يُضِلَّهُۥ يَجْعَلْ صَدْرَهُۥ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِى ٱلسَّمَآءِ ۚ﴾

"Onome koga Allah želi da uputi – On srce njegovo prema islamu raspoloži; a onome koga želi da u zabludi ostavi – On srce njegovo stegne i umornim učini, kao da čini napor da na nebo uzleti."[1]

﴿يُرِيدُ ٱللَّهُ بِكُمُ ٱلْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ ٱلْعُسْرَ﴾ **"Allah želi da vam olakša, a ne da poteškoće imate."[2]**

Od dokaza iz sunneta, navest ćemo hadis od Ibn-'Abbasa, radijallahu 'anhuma. U tom hadisu se kaže da je Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, govorio: "Allahu moj! Tebi se pokoravam, u Tebe vjerujem, na Tebe se oslanjam, Tebi se u zaštitu sklanjam i uz Tvoju pomoć i podršku se borim. Utječem se Tvojoj veličini, jer nema drugog boga mimo Tebe, da me u zabludu ne odvedeš. Ti si Živi, koji neće umrijeti – a džinni i ljudi će umrijeti".[3]

Također, dokaz je i hadis od Džabira, radijallahu 'anhu, u kojem se kaže: "Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, nas je podučavao istihara-namazu, kao što nas je podučavao suri u Kur'anu. Govorio nam je: "Kada nekog od vas brine odluka u nekoj stvari, neka klanja dva rekata nafile, a zatim neka kaže: "Gospodaru moj! Iz Tvog znanja daj mi pravilnu odluku; tražim od Tvoje svemoći; i molim iz Tvoje velike dobrote. Jer, Ti odlučuješ, a ne ja; i Ti znaš, a ja ne znam...".[4]

---

[1] El-En'am, 125.

[2] El-Bekare, 185.

[3] Muslim: Kitabu ez-zikri ve-d-dua' vet-tevbe, Babun "Et-t'avuz min šerri ma 'umile ve min šerri ma lem ju'mel" (4/2076), hadis br. 2717. Muslim je prenio ovaj hadis posredstvom Jahajaa ibn Ja'mura od Ibn-'Abbasa.

[4] Već je spomenut na prethodnoj stranici.

Osim ova dva hadisa, dokaz je i hadis Mu'avije ibn Ebi-Sufjana, radijallahu 'anhuma, u kojem kaže da je čuo Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, da je rekao: "Kome Allah želi dobro nauči ga shvatanju vjere".[1]

Mnogi su dokazi o ovome, tako da ćemo se zadovoljiti sa ovim što smo spomenuli. Allahova moć je potpuna: njome je stvorio stvorenja, uredio ih, uobličio i učinio ih postojanim. Svojom moći On oživljava i umrtvljuje; oživjet će Svoje robove radi obračuna; nadoknadit će dobrim onome ko je činio dobro, a lošim onome ko je činio loše. On kada hoće nešto kaže: "Budi", ono bude. Svojom moći prevrće srca i okreće ih kako On želi i hoće.[2]

Njegovo htijenje se provodi među svim stvorenjima; Njegov potpuni život podrazumijeva da su i ostala Njegova svojstva potpuna: Njemu pripada svako savršenstvo i potpuno svojstvo u kojem nema nedostatka koja se pripisuju nekom stvorenju. a Allah je najpreči da se tim svojstvom savršenosti i potpunosti opiše.[3]

Ibn Ebil-'Izz kaže: "Život podrazumijeva sva svojstva savršenosti, bez obzira o kojem se svojstvu radi, osim ako postoji slabost u životu. Pa ako je Njegov život najpotpuniji i najsavršeniji, to za sobom povlači potvrdu svakog svojstva potpunosti, čijim bi se nijekanjem porekla potpunost Njegovog svojstva života".[4]

---

[1] Buhari: Kitabu el-'ilm, Babun "Men juridillahu bihi hajran jufekkihhu fid-din" (1/164), hadis br. 71. Buhari je ovaj hadis prenio posredstvom Humejda ibn Abdur-Rahmana od Mu'avije. Muslim: Kitabu ez-zekati, Babun "En-nehju 'an el-mesc'le" (2/718), hadis br. 1037. Muslim je prenio ovaj hadis posredstvom Abdullaha ibn 'Amira od Mu'avije.

[2] Ibn-Sa'di, Tefsir (5/624-625).

[3] Šerhu el-esfahanijje, str. 85; Muvafekatu sahihi el-menakli (1/14-15).

[4] Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 72.

Ovim se hoće reći da htijenje i moć ne bivaju osim kod živog, jer se mrtvo i neživo ne opisuju svojstvima znanja, moći, htijenja i života.

❁ ❁ ❁

DRUGO: SVOJSTVA BIĆA S JEDNE STRANE, A SVOJSTVA DJELOVANJA S DRUGE STRANE

1- Allahovo prisustvo sa stvorenjima (me'ijje)

Allah, subhanehu we te'ala, nas obavještava da je On sa[1] Svojim robovima, pa kaže:

﴿مَا يَكُونُ مِن نَّجْوَىٰ ثَلَٰثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَآ أَدْنَىٰ مِن ذَٰلِكَ وَلَآ أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ﴾

"Nema tajnih razgovora među trojicom a da On nije četvrti, niti među petoricom a da On nije šesti; ni kad ih je manje, ni kad ih je više – a da On nije s njima gdje god oni bili."[2]

﴿وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۝٤﴾ **"On je s vama gdje god bili; i sve što radite Allah vidi."[3]**

On je s njima svojim znanjem, a Njegovo znanje obuhvata sva stvorenja. On je, također, sa nekim Svojim robovima: ne samo znanjem nego svojom pomoći, podrškom, podstrekom i potpomaganjem. To dokazuju riječi Uzvišenog kojima se obraća Musau i Harunu, 'alejhimas-selam. Uzvišeni kaže:

---

[1] Allahovog prisustva sa stvorenjima ima dvije vrste: opća (koja podrazumijeva znanje i obuhvaćanje) i posebna (koja podrazumijeva pomoć, podršku i potpomaganje). v. Medžmu'u el-fetava (5/103-104); Muhtesaru es-sava'ik, str. 409-410.

[2] El-Mudžadele, 7.

[3] El-Hadid, 4.

﴿إِنَّنِي مَعَكُمَآ أَسۡمَعُ وَأَرَىٰ ﴿٤٦﴾﴾ **"Ja sam s vama; Ja sve čujem i vidim."**[1]

Od predaja koje su vezane za sunnet, spomenut ćemo ćemo hadis od Ebu-Bekra, radijallahu 'anhu, u kojem se kaže: "Pogledao sam u stopala mušrika, koji su bili iznad naših glava, dok smo bili u pećini. Zatim sam rekao Poslaniku, sallallahu 'alejhi we sellem: "Allahov Poslaniče! Kada bi neko od njih pogledao ispod svojih stopala, vidio bi nas. a on reče: "Šta misliš – o, Ebu-Bekre! – o dvojici s kojima je Allah treći".[2]

Imam Ebu-Hanife objašnjava da nema suprotnosti između Allahove uzvišenosti i Njegove bliskosti sa stvorenjima. U skladu s tim se prenosi od njega da je rekao: "Allah je na nebesima, a ne na Zemlji". Neko mu reče: "A šta kažeš za riječi Allaha: ﴿وَهُوَ مَعَكُمۡ﴾ **"On je s vama"**, a on mu reče: "To je kao kad pišeš nekome u pismu da si s njim, a ti si odsutan od njega".[3]

El-Bejheki kaže: "Ebu-Hanife je bio u pravu kada je zanijekao da je Allah na Zemlji, i kada spominje tumačenje ajeta i slijedi dokaze da je Allah, subhanehu we te'ala, na nebesima".[4]

❁ ❁ ❁

2- Samoopstojeći Održavatelj

Allah je Svoje sveto Biće opisao sa neovisnošću i opstojnošću. On kaže:

---

1 Ta-Ha, 46.

2 Buhari: Kitabu fadailu es-sahabe, Babun "Menakibu el-muhadžirine ve fadluhum" (7/8-9), hadis br. 3653; Muslim: Kitabu fadailu es-sahabe, Babun "Min fadaili Ebi-Bekrin es-Siddik, radijallahu anhu" (4/1854), hadis br. 2381. Dva šejha su prenijela ovaj hadis posredstvom Sabita, a on od Enesa, a on od Ebu-Bekra es-Siddika.

3 El-Esma'u ves-sifat (2/170).

4 Ibid.

﴿ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلۡحَيُّ ٱلۡقَيُّومُ﴾ **"Allah je – nema boga osim Njega - Živi i Samoopstojeći!"**[1]

I kaže: ﴿وَعَنَتِ ٱلۡوُجُوهُ لِلۡحَيِّ ٱلۡقَيُّومِ﴾ **"Ljudi će se Živome i Samoopstojećem pokoriti."**[2]

Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, opisuje Ga ovim svojstvom, u hadisu koji je prenijet posredstvom Ibn-Mes'uda, radijallahu 'anhu. U tom hadisu se kaže da je rekao Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem: "Ko kaže: "Tražim oprosta od Allaha Veličanstvenog, pored kojeg nema drugog boga, Živog i Samoopstojećeg, i Njemu se kajem", bit će mu oprošteni grijesi pa makar bio od onih koji su pobjegli sa bojnog polja".[3]

"El-Kajjum" je Onaj koji sam po sebi opstoji, nije ovisan ni od kakvog stvorenja i On se o svemu brine. On ih je stvorio, održava ih u životu i opskrbljuje ih sa svime što je potrebno za njihov opstanak. On je neovisan od drugih, a drugi su ovisni o Njemu.[4]

Et-Tahavi potvrđuje ovo, objašnjavajući akidet sljedbenika ehlis-sunneta prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice

---

[1] El-Bekare, 255.

[2] Ta-Ha, 111.

[3] Hakim, Mustedrek (1/511). Hakim je ovaj hadis prenio posredstvom 'Avfa ibn Malika ibn Nazlea od 'Abdullaha ibn Mes'uda. Hakim je za ovaj hadis rekao: "Hadis je vjerodostojan: on ispunjava uslove dvojice šejhova, mada ga oni ne bilježe". S njim složio Zehebi (u djelu: Telhisu el-Mustedrek). Tirmizi: Kitabu ed-da'vat, Babun "Fi dua'i cd-dajf" (5/569), hadis br. 3577; Ebu-Davud: Kitabu es-salati, Babun "Fil-istigfari" (2/178), hadis br. 1517. Tirmizi i Ebu-Davud bilježe ovaj hadis posredstvom Jesara od njegovog oca Zejda, Poslanikovog, sallallahu 'alejhi we sellem, oslobođenog roba. Tirmizi kaže: "Hadis je slab. Poznat nam je samo putem ovog lanca prenosilaca". Bilježi ga i Munziri (u djelu: Et-Tergib) i kaže: "Lanac prenosilaca ovog hadisa je dobar".

[4] Tejsiru El-Kerimi Er-Rahman fi tefsiri kelami el-Mennan (1/313).

drugova. Zato kaže: "Živ je i neće umrijeti; postojan je i ne spava".[1]

3- Govor

Ispravni prethodnici su složni u potvrdi svojstva govora Allahu, subhanehu we te'ala, onako kako to priliči Njegovoj veličini i uzvišenosti. Allah, subhanehu we te'ala, govori kad hoće, šta hoće i kako hoće. To je osobina svojstvena Njegovom Biću: On govori glasom koji se čuje, pa makar određeni govor ne bio praiskonski. Na ovom ubjeđenju su bili prethodnici ovoga ummeta, učenjaci Hadisa i ostali upućeni sljedbenici ove vjere.[2]

Ibn-Tejmijje kaže: "Ovo je mezheb ispravnih prethodnika ovog ummeta i njihovih predvodnika – od ashaba i onih koji su ih u dobru slijedili, kao i ostalih predvodnika muslimana (kao što su četverica imama) i drugih, mimo njih, koji su slijedili dokaze Kur'ana i sunneta. a sve to se slaže sa zdravim i jasnim razumijevanjem da je Kur'an Allahov govor, koji je objavljen i nije stvoren. Od Njega je potekao i Njemu će se vratiti. On je govorio u Kur'anu, Tevratu i Indžilu, a i drugi Njegov govor nije stvoren i odvojen od Njega. On govori Svojom voljom i htijenjem. Niko od njih nije rekao da su Kur'an, Tevrat i Indžil obavezni Njegovom Biću, oduvijek i zauvijek, i da On nije u stanju da govori Svojom voljom i moći".[3]

I kaže: "Ko kaže da su slova alfabeta stvorena, i da je Allahov govor stvoren, rekao je govor suprotan jasnom razumu i ispravnom dokazu. a ko kaže da su sami glasovi robova, njihova tijela i ono što je slično tome oduvijek – i taj je u suprotnosti sa govorom selefa. Sama neispravnost njegovog govora je očita

[1] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 19.

[2] El-'Akaidu es-selefijje, str. 175.

[3] Medžmu'u el-fetava (12/37-38).

svakome; takav pojedinac izriče novotarski govor kojeg nije niko rekao od islamskih imama, niti je to rekla neka veća skupina muslimana. Naprotiv, četverica imama i njihovi drugovi čisti su od toga".[1]

Ovo je akidet selefa i četverice imama – Ebu-Hanife, Malika, Šafije i Ahmeda – o svojstvu govora općenito. a što se tiče opširnijeg objašnjenja akideta Ebu-Hanife kada je riječ o ovom pitanju, ono će biti objašnjeno kroz sljedeće teze:

a) Govor i razgovaranje.

b) Slušanje Allahovog govora.

c) Kur'an je istinski Allahov govor.

d) Kur'an nije stvoren.

GOVOR i RAZGOVARANJE

Ebu-Hanife smatra da Allah uistinu govori Svojim govorom, a ne u prenesenom značenju. To dokazuju njegove riječi: "On je bio onaj koji govori i prije nego je sa Musaom razgovarao".[2]

I kaže: "On govori svojim govorom, a govor je Njegovo svojstvo iz praiskona".[3]

To je govor onakav kako to pristoji Allahovoj veličini i ugledu, a nije kao govor ljudi. Imam Ebu-Hanife kaže: "On govori, a Njegov govor nije kao naš".[4]

Et-Tahavi potvrđuje i ovaj govor prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika. Stoga kaže: "Nije stvoren, kao što je

[1] Ibid. (12/54-55).

[2] El-Fikhul-ekber, str. 302.

[3] Ibid., str. 301.

[4] Ibid., str. 302.

stvoren govor ljudi. Ko ga čuje, a smatra da je to ljudski govor, počinio je djelo nevjerstva".[1]

SLUŠANJE ALLAHOVOG GOVORA

Allahov govor čuju oni kojima je Allah to omogućio – prvenstveno meleci i poslanici; a čut će ga i Njegovi robovi na Ahiretu. Tako je, primjerice, On govorio Musau, alejhis-selam, dozivajući ga, kada je Musa došao do drveta na Sinaju. a Musa, 'alejhis-selam, Ga je čuo.

Uzvišeni kaže:

﴿ فَلَمَّآ أَتَىٰهَا نُودِيَ مِن شَٰطِيِٕ ٱلْوَادِ ٱلْأَيْمَنِ فِي ٱلْبُقْعَةِ ٱلْمُبَٰرَكَةِ مِنَ ٱلشَّجَرَةِ أَن يَٰمُوسَىٰٓ إِنِّيٓ أَنَا ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٣٠﴾ ﴾

"A kad dođe do vatre, neko ga zovnu s desne strane doline, iz stabla, u blagoslovljenom kraju: 'O, Musa! Ja sam – Allah, Gospodar svjetova!'"[2]

﴿وَلَمَّا جَآءَ مُوسَىٰ لِمِيقَٰتِنَا وَكَلَّمَهُۥ رَبُّهُۥ﴾ **"I kad Nam Musa dođe u određeno vrijeme, i kada mu Gospodar njegov progovori..."**[3]

﴿فَلَمَّآ أَتَىٰهَا نُودِيَ يَٰمُوسَىٰٓ ﴿١١﴾ إِنِّيٓ أَنَا۠ رَبُّكَ فَٱخْلَعْ نَعْلَيْكَ ۖ إِنَّكَ بِٱلْوَادِ ٱلْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٢﴾﴾ **"A kad do nje dođe, neko ga zovnu: 'O, Musa! Ja sam, uistinu, Gospodar tvoj! Zato izuj obuću svoju. Ti si, doista, u blagoslovljenoj dolini Tuva.'"**[4]

﴿وَكَلَّمَ ٱللَّهُ مُوسَىٰ تَكْلِيمًا ﴿١٦٤﴾﴾ **"...A Allah je sigurno s Musaom razgovarao."**[5]

Ovo je akidet Ebu-Hanife, na što ukazuju njegove riječi: "Musa, 'alejhis-selam, je čuo Allahov govor, kao što Uzvišeni

---

1 El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 24.

2 El-Kasas, 30.

3 El-A'raf, 143.

4 Ta-Ha, 11-12.

5 En-Nisa, 164.

Allah kaže: ﴿وَكَلَّمَ ٱللَّهُ مُوسَىٰ تَكْلِيمًا ﴿١٦٤﴾﴾ **"...A Allah je sigurno s Musaom razgovarao."**[1] Allah, subhanehu we te'ala, je bio taj koji je govorio, a ne Musa, 'alejhis-selam".[2]

KUR'AN JE ISTINSKI ALLAHOV GOVOR

Kur'an – sa svojim surama, ajetima i riječima – je Allahov govor, slovom i značenjem. Nije objavljen nikome prije Muhammeda, sallallahu 'alejhi we sellem. Džibril, alejhis-selam, ga je čuo od Allaha; od Džibrila ga je čuo Muhammed, sallallahu 'alejhi we sellem; a od njega su ga čuli njegovi ashabi, radijallahu 'anhum. Džibril i Muhammed, sallallahu 'alejhi we sellem, su imali zadatak samo da ga dostave. On je zapisan na Levhu el-mahfuz, a na Zemlji je zapisan u mushafima i ljudi ga "uče" svojim jezicima i glasovima, čuju ga svojim ušima. On je u prsima (pamćenju) hafiza, slovom i značenjem. Allah je njime uistinu govorio, i on je Njegov istinski govor, a ne nekog drugog; od Njega je potekao i Njemu će se vratiti.[3]

Ovo je akidet Ebu-Hanife, a na to ukazuju njegove riječi: "Kur'an je Allahov govor; zapisan je u mushafima; sačuvan u srcima; "učen" jezicima; objavljen Vjerovjesniku, sallallahu 'alejhi we sellem".[4]

Et-Tahavi potvrđuje ovaj govor prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika. Stoga kaže: "Zaista je Kur'an – Allahov govor. Od Njega je potekao govorom, a kakvoća toga je nepoznata. Spustio ga je Svome Poslaniku objavom.

---

[1] Ibid.

[2] El-Fikhul-ekber, str. 302.

[3] 'Akidetu es-selefi ashabi el-hadis, str. 77-78; El-'Akidetu es-selefijje li kelami Rabbi el-berijje, str. 64; Medžmu'atu er-resaili vel-mesail (3/349-350).

[4] El-Fikhul-ekber, str. 301.

a vjernici su ubjeđeni u njegovu istinitost, i oni vjeruju da je to uistinu Allahov govor".[1]

Govor kojim Et-Tahavi potvrđuje mišljenje Ebu-Hanife predstavlja jasan dokaz o ništavnosti unutarnjeg govora. a njegove riječi: "Od njega je potekao" su odgovor mu'tezilama i drugim koji smatraju da Kur'an nije porijeklom od Njega, nego od nekih Njegovih stvorenja.[2]

Allah, subhanehu we te'ala, je njime govorio i od Njega je spušten i objavljen. Uzvišeni Allah kaže:

﴿تَنزِيلُ ٱلْكِتَٰبِ مِنَ ٱللَّهِ ٱلْعَزِيزِ ٱلْحَكِيمِ ﴿٢﴾﴾ **"Knjigu objavljuje Allah, Silni i Mudri!"**[3]

﴿وَٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَٰهُمُ ٱلْكِتَٰبَ يَعْلَمُونَ أَنَّهُۥ مُنَزَّلٌ مِّن رَّبِّكَ بِٱلْحَقِّ﴾ **"A oni kojima smo Mi dali Knjigu dobro znaju da Kur'an objavljuje Gospodar tvoj istinito."**[4]

﴿حمٓ ﴿١﴾ تَنزِيلٌ مِّنَ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴿٢﴾﴾ **"Ha-mim. Objava je od Milostivog, Samilosnog."**[5]

﴿قُلْ نَزَّلَهُۥ رُوحُ ٱلْقُدُسِ مِن رَّبِّكَ بِٱلْحَقِّ﴾ **"Reci: 'Od Gospodara tvoga objavljuje ga melek Džibril kao istinu.'"**[6]

A što se tiče njegovih riječi: "Njemu će se vratiti", to znači da će biti dignut iz prsa i mushafa, tako da niti će od njega ostati u prsima barem jedan ajet[7], a niti u mushafima. Ibn-Madže čak daje naslov jednom poglavlju u svojoj zbirci "Odlazak Kur'ana i znanja".[8] U tom poglavlju on spominje hadis od Huzejfe ibn

[1] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 24.
[2] Medžmu'atu er-resaili vel-mesail (3/486).
[3] El-Džasije, 2.
[4] El-En'am, 114.
[5] Fussilet, 1-2.
[6] En-Nahl, 102.
[7] Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 152-153.
[8] Ibn-Madže, Sunen (2/1344).

el-Jemana, u kojem se kaže da je rekao Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem: "Islam će se gubiti malo-pomalo, kao što se odjeća pohaba. Tako da će doći vrijeme kada niti će se znati šta je namaz, niti šta je post, niti šta su obredi hadždža, niti šta je sadaka. Tako da će se Kur'an uzdignuti (na nebesa) u jednoj noći, i neće od njega na Zemlji ostati ni jedan ajet...".[1]

KUR'AN NIJE STVOREN

Mišljenje Ebu-Hanife o Kur'anu bilo je identično mišljenjima ostalih imama, prethodnika ovog ummeta, koji su slijedili dokaze Kur'ana i sunneta – dokaze koji govore: da je Kur'an spušten i objavljen a ne stvoren, da je od Allaha potekao i Njemu će se vratiti. Ovo je tekst govora imama koji se navodi u djelu El-Fikhul-ekber, gdje se kaže: "...A Kur'an nije stvoren".[2]

U djelu El-Vesijje se kaže: "Potvrđujemo da je Kur'an Allahov govor koji nije stvoren"[3], i nisam naišao – ni u jednom djelu koje se njemu pripisuje – govor koji je suprotan ovome. Zbog toga ljudi od znanja nisu prihvatali predaje u kojima se govori da je Ebu-Hanife zastupao mišljenje o stvaranju Kur'ana; a ujedno su potvrđivali i bivali ubjeđeni da je mezhebu Ebu-Hanife primjereno neprihvatanje govora o stvaranju Kur'ana. Primjer takvih su: imam Ahmed, Bišr ibn el-Velid[4], Et-Tahavi, El-Lalikai,

[1] Ibn-Madže: Kitabu el-fiten, Babun "Zehabu el-Kur'ani vel-'ilmi" (2/1344), hadis br. 4049; Hakim, Mustedrek (4/473). Obojica ovaj hadis prenose posredstvom Rebi'a ibn Hiraša od Huzejfe ibn el-Jemana. Hakim kaže: "Hadis je vjerodostojan, ispunjava uslove Muslima. Nisu ga uvrstili u svoje zbirke ni Buhari ni Muslim". Ez-Zehebi nije rekao ništa o njemu (u djelu: Et-Telhis). El-Busajri kaže (u djelu: Misbahu ez-zudžadže, 2/307): "Lanac prenosilaca ovog hadisa je vjerodostojan, a njegovi prenosioci su pouzdani".

[2] El-Fikhul-ekber, str. 301.

[3] El-Dževahiru el-munife fi šerhi vesijjeti el-imam, str. 10.

[4] Bišr ibn el-Velid ibn Halid el-Kindi: dobio je ime po poznatom plemenu u Jemenu, bio je kadija i fakih. Zehebi kaže o njemu: " Bio je fakih. Slušao je predavanja Malika ibn Enesa, a fikh je učio (k)od Ebu-Jusufa (...) Preuzeo je mjesto kadije u

Ibn-Tejmijje i Ibn-Hadžer. Primjerice, imam Ahmed smatra da su neki drugovi Ebu-Hanife slijedili Džehma u mišljenjima o stvaranju Kur'ana. Tako se spominje (u njegovom djelu: Er-Reddu 'alel-džehmijje): "Njega (tj. Džehma) su slijedili u njegovom mišljenju neki drugovi Ebu-Hanife i 'Amra ibn 'Ubejda, čime se zasnovao džehmijski pravac".[1] Slično kaže i Bišr ibn el-Velid – kao što bilježi Ibn 'Abdul-Berr (u djelu: El-Intika) od Sehla ibn 'Amira predaju u kojoj se kaže: "Čuo sam Bišra ibn el-Velida da je rekao: "Bili smo kod zapovjednika vjernikâ, pa je rekao Ismail ibn Hammad ibn Ebi-Hanife: "Kur'an je stvoren, i to je moje mišljenje i mišljenje mojih očeva". Bišr ibn el-Velid mu je odgovorio na te riječi: "Tačno je da je to tvoje mišljenje, ali nije tačno da je to mišljenje tvojih očeva".[2] Ovdje se radi o laži na njih dvojicu (njegovog oca i djeda)[3], a takvi su upravo doprinijeli lošem glasu o Ebu-Hanifi i njegovim učenicima.[4]

Prilikom objašnjavanja akideta Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika, Et-Tahavi navodi riječi: "Bili su ubjeđeni da je to uistinu Allahov govor i da nije stvoren",[5] a zatim ne ukazuje na suprotno mišljenje.

El-Lalikai navodi imena učenjaka selefa koji su bili mišljenja da Kur'an nije stvoren, od tabi'ina i onih koji su ih slijedili od učenjaka Medine, Mekke, Kufe, Basre, Vasita, Šama,

gradu Mensura, sve do 213. h.g. Bio je poznat po učenosti u fikhu i po pobožnosti". Umro je 238. h.g. v. Mizanu el-i'tidal (1/326); El-Fevaidu-l-behijje, str. 54.

[1] Stranica: 104-105.

[2] El-Intika, str. 166.

[3] El-Lisan (1/399).

[4] Tarihu Bagdad (13/384).

[5] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 24.

Egipta, Rejja[1], Isfahana, Horosana, Belha[2], Nejsabura, Buhare i Samarkanda.

Govoreći o stanovnicima Kufe i zavičaju imama Ebu-Hanife, El-Lalikai kaže: "Što se tiče stanovnika Kufe, prvi koji su im došli od tabi'ina bili su: Sulejman ibn Mehran, El-E'ameš, Hammad ibn Ebi-Sulejman i drugi. a od prve generacije njenih fakiha bili su: Muhammed ibn 'Abdur-Rahman ibn Ebi-Lejla, Sufjan ibn Se'id es-Sevri, Ebu-Hanife Nu'man ibn Sabit, Ebu-Jusuf Ja'kub ibn Ibrahim, Muhammed ibn el-Hasen i drugi".[3]

Ibn-Tejmijje, također, potvrđuje da je akidet Ebu-Hanife – kada je riječ o pitanju Kur'ana – bio identičan akidetu[4] ostale trojice imama: Malika, Šafije i Ahmeda. Pri tome, on smatra da su neki sljedbenici Ebu-Hanife bili na mišljenju da je Kur'an stvoren.[5]

Ibn-Tejmijje kaže: "Sa njihovim mišljenjima su se slagali mnogi pripadnici mu'tezilskog reda, koji su u fikhu slijedili Ebu-Hanifu".[6]

Ibn-Hadžer je zastupao isto mišljenje. Spominje se (u djelu: Lisanu el-mizan) njegov govor o Isma'ilu ibn Hammadu ibn Ebi-Hanifi: "On je bio jedan od pozivača u vrijeme Me'muna: u

---

[1] Er-Rejj je grad u Horosanu. Osvojio ga je 'Urve ibn Zejd et-Tai, dvadesete godine po Hidžri, a po drugim predajama devetnaeste godine po Hidžri. Jakut ga opisuje kao poznat i drevan grad, poznat po voću i mnogim dobrima. v. Mu'džemu el-buldan (3/116).

[2] Belh je poznati grad u Horosanu. Osvojio ga je El-Ahnef ibn Kajs, za vrijeme hilafeta Osmana, radijallahu 'anhu. Jakut ga opisuje riječima: "Belh je jedan od najljepših, najčešće spominjanih gradova Horosana. U njemu je najviše dobra i prilikâ za život". v. Mu'džemu el-buldan (1/479).

[3] Šerhu usuli el-'itikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (1/277).

[4] Medžmu'atu er-resaili vel-mesa'il (3/477); Medžmu'u el-fetava (5/265); Minhadžu es-sunne (2/106).

[5] Medžmu'atu er-resaili vel-mesail (3/360).

[6] Ibid.

vrijeme iskušenja koje se desilo u vezi sa pitanjem "stvorenosti" Kur'ana. On je govorio da je to njegova vjera, kao i vjera njegovog oca i djeda, mada je to bila laž na njih dvojicu".[1]

Iz dosad navedenoga štiva se jasno dā uvidjeti ispravnost akideta Ebu-Hanife kada je riječ o ovom pitanju. Allah je dao da ga ovaj ummet s lijepim spominje i da moli za njega, tražeći od Allaha da ga obaspe Svojom milošću i Svojim zadovoljstvom. a ovo ne bi bilo moglo biti združeno sa novotarijom o stvaranju Kur'ana, neka je na njega Allahova milost i neka je On s njim zadovoljan.

❁ ❁ ❁

[1] Lisanu el-mizan (1/399).

TREĆI DIO
SPOMINJANJE NEKIH ALLAHOVIH SVOJSTAVA DJELA I GOVOR IMAMA EBU-HANIFE O NJIMA

PRVO: NEPRELAZNA SVOJSTVA DJELOVANJA

1- Uzdignuće (el-istiva')[1]:

Imam Ebu-Hanife potvrđuje uzdignuće Allaha, subhanehu we te'ala, iznad Arša i Njegovu uzvišenost nad stvorenjima, onako kako to Njemu i Njegovoj veličini priliči. Tome su dokaz njegove riječi kada kaže: "Potvrđujemo da se Allah uzdigao iznad Arša, bez ubjeđenja da je On imao potrebu za Aršom".[2]

Ibn Ebil-'Izz, tumačeći Tahavijine riječi, kaže: "Arš i Kursijj su istina, a On niti je ovisan o Aršu, niti o bilo čemu ispod njega; On obuhvata sve i iznad svega je."[3]

I kaže: "Šejh (Tahavija) je rekao ovaj govor jer je on, nakon spominjanja Arša i Kursija, spomenuo Njegovu neovisnost od Arša i onoga što je mimo njega, kako bi objasnio da stvaranje Arša i Njegovo uzdizanje iznad njega nije bilo iz neke potrebe i nužde za nečim, nego On zna mudrost zbog koje je to uradio. Bivanje nečega iznad, u odnosu na ono što je ispod, ne znači da je ono iznad u ovisnosti za onim što je ispod. Pogledaj nebesa

---

[1] El-Istiva' u arapskom jeziku znači: "uzdizanje" i "uzvišenost". Ebul-'Alije er-Rijahi kaže: "To je uzdizanje ka nebesima, tj. uzvisivanje". Mudžahid kaže da glagol "istewa" znači da se: "Allah iznad Arša uzdigao". Pogledaj: Sahihu el-Buhari me'al-fethil-bari (13/403); Tefsiru Ibn-Džerir (1/191); Tefsiru Ibn Ebi-Hatim (1/104).

[2] Šerhu el-vesijje, str. 10.

[3] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 36-37.

kako su smještena iznad Zemlje, a nisu u ovisnosti od nje. a Allah, subhanehu we te'ala, je još dalje od toga da Njegova uzvišenost ovisna od nečega, nego je uzvišenost jedna od Njegovih osobitosti. Ona je, Njegovom voljom, nosač onoga što je ispod – onoga što je ovisno od Njega; a On je neovisan od onoga što je ispod i On ga obuhvaća: On je iznad Arša. On Svojom moći održava Arš i od njega je neovisan, a Arš o Njemu ovisi. On obuhvaća Arš, dočim Arš ne obuhvaća Njega. On ograničava Arš, dočim Arš Njega ne ograničava. Ovo su neophodnosti koje se vežu za stvorenja. a novotari, oni koji niječu uzvišenost, kada bi sebi stvari ovako obrazložili, bili bi upućeni na Pravi put; spoznali bi podudarnost razuma sa Objavom i slijedili bi pravac kojem ih dokazi pozivaju. Međutim, oni su ostavili dokaze, pa su skrenuli sa Pravog puta. Stvar je ovdje onakva kako je opisuje imam Malik, kada je upitan o ajetu: ﴿ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ﴾ **"Milostivi se na Arš uzdigao"**[1]: "Kako se uzdigao?" Imam Malik je rekao: "Uzdignuće (istiva') je poznata stvar; kakvoća njegova je nepoznata...".[2]

Imam Malik je napravio razliku između općepoznatog značenja ove riječi i kakvoće koja nije svojstvena ljudima. Ovo je mišljenje zastupao i imam Ebu-Hanife, Allah mu se smilovao. Nakon što je spomenuo prethodni govor imama Malika, Mulla 'Ali el-Kari kaže: "Ovo mišljenje je zastupao i naš imam. Osim toga, imam je potvrdio i sve ono što se navodi u manje jasnim ajetima i hadisima, u kojima se spominju: ruka, oko, lice i slična svojstva".[3]

Ono što je rekao imam Ebu-Hanife o svojstvu uzdignuća potvrđuju jasni dokazi iz Allahove Knjige. Tako se, na primjer,

[1] Ta-Ha, 5.

[2] Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 290-291.

[3] Šerhu el-amali, str. 31.

uzdignuće na Arš spominje na sedam mjesta u Kur'anu. Od tih ajeta su i riječi Uzvišenog:

﴿إِنَّ رَبَّكُمُ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ﴾
"Gospodar vaš je Allah, koji je nebesa i Zemlju u šest dana stvorio, a onda se na Arš uzdigao."[1]

﴿إِنَّ رَبَّكُمُ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ﴾
"Gospodar vaš je Allah, koji je nebesa i Zemlju za šest dana stvorio, a onda se na Arš uzdigao."[2]

﴿ٱللَّهُ ٱلَّذِى رَفَعَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ﴾ **"Allah je nebesa, vidite ih, bez stubova podigao, a onda se na Arš uzdigao."**[3]

﴿ٱلرَّحْمَٰنُ عَلَى ٱلْعَرْشِ ٱسْتَوَىٰ ۝٥﴾ **"Milostivi, koji se na Arš uzdigao."**[4]

Također o ovome govore vjerodostojni hadisi koji dokazuju svojstva uzdignuća i uzvišenosti. Neki od tih hadisa već su spomenuti prilikom govora o svojstvu uzvišenosti. Od njih je i hadis koji se prenosi od Ebu-Hurejre, radijallahu 'anhu, u kojem Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže: "Kada je Allah stvorio stvorenja, napisao je u Svojoj Knjizi, koja je kod Njega iznad Arša: "Moja milost je nadmašila Moju srdžbu".[5]

---

1 El-A'raf, 54.

2 Junus, 3.

3 Er-Ra'd, 2.

4 Ta-Ha, 5.

5 Buhari: Kitabu et-tevhid, Babun "Kavlillahi te'ala: ﴿وَيُحَذِّرُكُمُ ٱللَّهُ نَفْسَهُۥ﴾ (13/384), hadis br. 7404. Buhari bilježi navedeni hadis posredstvom Ebu-Saliha od Ebu-Hurejre. Muslim: Kitabu et-tevbe, Babun "Si'atu rahmetillahi ve ennha sebekat gadabehu" (4/2107), hadis br. 2751. Muslim bilježi navedeni hadis posredstvom El-A'radža od Ebu-Hurejre. Tirmizi: Kitabu ed-da'vat, Babun "Halekallahu mie'te er-rahme" (5/549), hadis br. 3543; Ibn-Madže: Kitabu ez-zuhd, Babun "Ma jurdža min rahmetillahi jevme el-kijame" (2/1435), hadis br. 3295. Tirmizi i Ibn-Madže su zabilježili ovaj hadis posredstvom Ibn-'Umejlana od njegovog oca, a on od Ebu-Hurejre.

Ovim se hoće reći da je akidet Ebu-Hanife, kada je riječ o pitanju uzdignuća, identičan akidetu ispravnih prethodnika od ashaba i onih koji su ih u dobru slijedili. Ibn el-Mubarek kaže: "Znamo svoga Gospodara kao onoga koji je iznad sedam nebesa i koji se na Arš uzdigao. Odvojen je od stvorenja. i ne kažemo ono što kažu džehmije".[1]

❁ ❁ ❁

2- Spuštanje (en-nuzul)

Pripadnici ehlis-sunneta vel-džema'ata potvrđuju spuštanje Gospodara, subhanehu we te'ala, svake noći na zemaljsko nebo. Pri tome, oni se sustežu kako poređenja Njegovog spuštanja sa spuštanjem stvorenja, tako i tumačenja toga u drugom značenju[2] ili pitanja o njegovoj kakvoći. Razlog tome su predaje koje dostižu stepen *tevatura*[3], a koje prenosi dvadeset osam ashaba. El-Buhari, Muslim i drugi bilježe hadis koji se prenosi od Ebu-Hurejre, radijallahu 'anhu, u kojem Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže: "Naš Gospodar, tebareke we te'ala, se spušta svake noći na zemaljsko nebo – u njenoj zadnjoj trećini – i kaže: "Ko Me zove da mu se odazovem? Ko traži od Mene da mu udovoljim? Ko traži od Mene da mu oprostim?"[4]

---

[1] Es-Sunne, str. 13; Darimi, Er-Reddu 'alel-džehmijje, str. 67, 162; Er-Reddu 'alel-Merisi, str. 103; El-Esmau ves-sifat, str. 427.

[2] Neki od *mutekelima* tumače spuštanje Allaha, subhanehu we te'ala, kao spuštanje Allahove odredbe i milosti, ili spuštanje nekog od meleka. Pogledaj odgovor na ovakva tumačenja u djelu Šerhu hadisi en-nuzul, str. 197.

[3] Od učenjaka koji kažu da je ovaj hadis dostigao stepen tevatura su: Ibnul-Kajjim, u djelu Tehzibu es-Sunen, 7/108; Zehebi, u djelu El-'Uluvu, str. 73-79; Ibn 'Abdul-Hadi, u djelu Es-Sarimu el-munki, str. 304; Ebu-Zur'a er-Razi, u djelu 'Umdetu el-Kari, 7/199; El-Kittani, u djelu En-Nazmu el-mutenasir, str. 191; 'Abdur-Rahman ibn Sa'di, u djelu Tevdihu el-kafijjeti eš-šafije, str. 147.

[4] Buhari: Kitabu et-tehedždžud, Babun "Ed-dua' ves-salatu min ahiri el-lejl" (3/59); Ibn-Madže: Kitabu ikameti es-salati ves-sunnetu fiha, Babun "Ma džae' fi ejji sa'ati el-lejli efdal?" (1/435), hadis br. 1366; Ibn Ebu-'Asim, Es-Sunne (1/217).

Ebu-Osman[1] es-Sabuni kaže: "Kada je potvrđena izjava od Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, o spuštanju, pripadnici ehlis-sunneta su je potvrdili i prihvatili; potvrdili su spuštanje na osnovu onoga što je rekao Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, i nisu usporedili to spuštanje sa svojstvima Njegovih stvorenja. Oni su znali, provjerili i bili ubijeđeni da Allahova svojstva ne liče svojstvima stvorenja – kao što Njegovo Biće ne liči bićima Njegovih stvorenja, neka je uzvišen Allah od onoga što kažu mušebihe i mu'atile".[2]

Ovo je akidet Ebu-Hanife i njegovo vjerovanje. Tako je, primjerice, Ebu-Hanife bio upitan jedne prilike o spuštanju. On je odgovorio: "Spušta se, ali mi se ne pitamo kako to biva".[3]

3, 4 - Ljutnja i zadovoljstvo.

Pripadnici ehlis-sunneta vel-džema'ata, također, potvrđuju ova dva svojstva: ljutnju i zadovoljstvo – bez uspoređivanja, nijekanja, uobličavanja i pitanja o kakvoći – vjerujući da je Allah, subhanehu we te'ala, zadovoljan sa onima koji čine dobro, a ljuti se na grješnike i na nevjernike. Dokaz za to su riječi Uzvišenog:

Oni bilježe ovaj hadis posredstvom Ebu-Seleme ibn 'Abdur-Rahmana i Ebu -'Abdullaha el-Egarra od Ebu-Hurejre. Muslim: Kitabu salati el-musafirine ve kasruha, Babun "Et-tergibu fid-dua" (1/521), hadis br. 758; Ebu-Davud: Kitabu es-salati, Babun "Ejju el-lejli efdal?" (2/76), hadis br. 135; Tirmizi: Kitabu ed-da'vati (5/526), hadis br. 3498; Darimi, Es-Sunen (1/286). i oni bilježe ovaj hadis posredstvom Ebu-Seleme ibn 'Abdur-Rahmana od Ebu-Hurejre.

[1] Isma'il ibn 'Abdur-Rahman ibn Ahmed Ibn Isma'il en-Nejsaburi, Ebu-Osman es-Sabuni. Es-Subki o njemu kaže: "Bio je fakih, muhaddis, mufessir, hatib, vaiz; nosio je naziv šejhul-islam". Umro je 449. h.g. v. Tabekatu eš-šafi'ijje (4/271); Šezeratu ez-zeheb (3/282); El-'Iber (3/219).

[2] I'tikadu es-selefi ashabi el-hadis, str. 42.

[3] Ibid., Dželau el-'ajnejni, str. 353.

﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟ ٱلْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُفْتَرِينَ ﴿١٥٢﴾ ﴾

"One koji su tele prihvatili stići će srdžba Gospodara njihova i poniženje još na ovom svijetu; tako Mi kažnjavamo one koji kuju laži."[1]

﴿ فَإِن تَرْضَوْا۟ عَنْهُمْ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يَرْضَىٰ عَنِ ٱلْقَوْمِ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿٩٦﴾ ﴾ **"Ako vi budete zadovoljni njima, Allah sigurno nije zadovoljan narodom nevjerničkim."**[2]

﴿ رَّضِىَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا۟ عَنْهُ ﴾ **"...Allah će biti njima zadovoljan, a i oni će biti Njime zadovoljni."**[3]

﴿ لَّقَدْ رَضِىَ ٱللَّهُ عَنِ ٱلْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ ٱلشَّجَرَةِ ﴾ **"Allah je zadovoljan onim vjernicima koji su ti se pod drvetom na vjernost zakleli."**[4]

Dokaz tome su i riječi Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, kada kaže: "Moj Gospodar se danas naljutio kao što se nikad do sada nije naljutio, niti će se ikad poslije toliko naljutiti...".[5]

I kaže: "Allah će pozvati stanovnike Dženneta: "O, stanovnici Dženneta!" Pa će mu reći: "Odazivamo Ti se naš Gospodaru! Tebi smo na usluzi! Svako dobro je u Tvojoj ruci". Nakon toga će ih upitati da li su zadovoljni, a oni će reći: "Kako da ne budemo zadovoljni, naš Gospodaru. Dao si nam ono što nisi dao nikome od svojih stvorenja". Zatim će ih upitati: "Da li bi željeli nešto

---

1 El-A'raf, 152.

2 Et-Tevbe, 96.

3 El-Bejjine, 8.

4 El-Feth, 18.

5 Buhari: Kitabu el-enbija', Babun "Kavlullahi azze ve dželle: ﴿إِنَّآ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِۦٓ﴾ 6/371), hadis br. 3340; Muslim: Kitabu el-iman, Babun "Edna ehlu el-dženneti menzileten fiha" (1/184), hadis br. 327. Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom Ebu-Zera od Ebu-Hurejre.

bolje od toga?", a oni će upitati: "Pa šta je to bolje od onoga što si nam već dao?" "Spustit ću na vas Svoje zadovoljstvo", – reče On, – "I nikada se više na vas neću naljutiti".[1]

Ono što dokazuju spomenuti ajeti i hadisi, kada je riječ o potvrdi svojstava ljutnje i zadovoljstva, jeste akidet Ebu-Hanife i njegovo vjerovanje. Dokaz tome su njegove riječi: "Ljutnja i zadovoljstvo su svojstva Allaha, subhanehu we te'ala, bez pitanja o kakvoći".[2]

I kaže: "On se ljuti i biva zadovoljan; s tim što se ne kaže da Njegova ljutnja znači – kaznu; ili, da Njegovo zadovoljstvo znači – nagradu".[3]

Et-Tahavi potvrđuje ovo mišljenje, prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice drugova. On kaže: "Allah se ljuti i biva zadovoljan, ali ne kao neko od Njegovih stvorenja".[4]

❁ ❁ ❁

DRUGO: PRELAZNA SVOJSTVA DJELA

1- Ljubav (el-mehabbet)

Pripadnici ehlis-sunneta vel-džema'ata potvrđuju svojstvo ljubavi Allahu, subhanehu we te'ala. Allah je to svojstvo potvrdio Svom svetom Biću. Tako Uzvišeni Allah kaže:

---

[1] Buhari: Kitabu er-rakaik, Babun "Sifetu el-dženneti ven-nar" (11/415), hadis br. 6549; Muslim: Kitabu el-dženneti ve sifetu ne'imiha ve ehliha, Babun "Ihlalu er-ridvani ala ehli el-dženneti fe la jeshatu alejhim ebeden" (4/2176), hadis br. 2829. Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom 'Ataa ibn Jesara od Se'ida el-Hudrija.

[2] El-Fikhul-ekber, str. 302.

[3] El-Fikhul-ebsat, str. 56.

[4] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 57.

﴿إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلَّذِينَ يُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِهِۦ صَفًّا كَأَنَّهُم بُنْيَٰنٌ مَّرْصُوصٌ ۝٤﴾ "Allah voli one koji se na Njegovu Putu bore u redovima, kao da su bedem čvrsti."[1]

To Mu potvrđuje i onaj koji Ga od Njegovih robova najbolje poznaje: naš Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem. On kaže: "Kada Allah zavoli Svoga roba, zovne Džibrila i kaže mu da je On zavolio tu i tu osobu, pa neka je i on, Džibril, voli. Zavoli ga i Džibril, pa zovne stanovnike nebesa i obavijesti ih da je Allah zavolio tu i tu osobu, pa neka ga i oni vole. Nakon toga ga zavole stanovnici nebesa, a zatim se ta ljubav spusti i na Zemlju".[2]

Ovo je akidet Ebu-Hanife i njegovo vjerovanje. Na njega upućuju i ukazuju njegove riječi: "Svaka pokornost je obavezna Allahovom naredbom, Njegovom ljubavlju i zadovoljstvom".[3]

Ebu-Hanife, osim toga, o grijesima kaže: "Svi su oni u Allahovom znanju, određenju i htijenju, a ne u Njegovoj ljubavi, zadovoljstvu i naredbi".[4]

On je opisao Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, kao miljenika Gospodara svjetova. Tako je rekao: "Muhammed, sallallahu 'alejhi we sellem, je Njegov miljenik, rob, poslanik i vjerovjesnik".[5]

---

1 Es-Saff, 4.

2 Malik, Muvetta': Kitabu eš-ši'ar, Babun "Ma džae fil-mutehabbine fillah" (2/953), hadis br. 15; Buhari: Kitabu et-tevhid, Babun "Kelamu er-Rabbi mea' Džibril" (13/461), hadis br. 7485; Muslim: Kitabu el-birri ves-sile, Babun "Iza ehabbellahu te'ala abden habbebehu ila 'ibadihi" (4/2030), hadis br. 157. Svi bilježe ovaj hadis posredstvom Ebu-Saliha od Ebu-Hurejre.

3 El-Fikhul-ekber, str. 303.

4 Ibid.

5 Ibid.

Et-Tahavi potvrđuje ovaj stav, objašnjavajući akidet ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika. On kaže: "On je pečat vjerovjesnicima, vođa bogobojaznima, predvodnik poslanicima i miljenik Gospodara svjetova".[1]

I kaže: "I kažemo da je Allah uzeo Ibrahima za halila, prisnog prijatelja[2]; da je sa Musaom razgovarao – vjerujući u to, potvrđujući i pokoravajući se".[3]

2- Opskrbljivanje (er-rizk)

Od Njegovih djelatnih svojstava,[4] koja se vežu za stvorenja, jeste i opskrbljivanje. Er-Razik i Er-Rezzak su dva imena Allaha, subhanehu we te'ala, koja ukazuju da je On stvorio opskrbu Svojim stvorenjima i da je njima šalje. a stvorio im je i uzroke[5] koji joj vode. Uzvišeni kaže: ﴿وَكَأَيِّن مِّن دَآبَّةٍ لَّا تَحْمِلُ رِزْقَهَا ٱللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ﴾ **"A koliko ima životinja koje ne sakupljaju opskrbu sebi; Allah ih opskrbljuje, a i vas!"**[6]

Allah je taj koji daje opskrbu i On se brine za svako živo biće na način da mu čini bezbijednim i sigurnim ono čime će se hraniti.[7] Uzvišeni Allah kaže:

﴿وَٱلنَّخْلَ بَاسِقَٰتٍ لَّهَا طَلْعٌ نَّضِيدٌ ﴿١٠﴾ رِّزْقًا لِّلْعِبَادِ ۖ وَأَحْيَيْنَا بِهِۦ بَلْدَةً مَّيْتًا ۚ كَذَٰلِكَ ٱلْخُرُوجُ ﴿١١﴾﴾

"...i visoke palme u kojih su zameci nagomilani jedni iznad

---

1 El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 22-23.

2 Prisno prijateljstvo od strane Allaha, subhanehu ve te'ala potvrđeno je Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem. Dokaz za rečeno jeste hadis: "Allah me je uzeo za prisnoga prijatelja kao što je uzeo i Ibrahima". Muslim: Kitabu el-mesadžid, Babun "En-nehju 'an binai el-mesadžidi 'alel-kubur" (1/377), hadis br. 532.

3 El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 38.

4 Fethul-Bari (13/360).

5 El-Maksidu el-esna, str. 84-85.

6 El-Ankebut, 60.

7 El-Esmau ves-sifat, str. 87.

drugih, kao opskrbu robovima. i Mi njome oživljavamo mrtav predio – a takvo će biti i proživljenje."[1]

Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, je rekao: "Kada biste se vi na Allaha uistinu oslanjali, On bi vas opskrbljavao kao što opskrbljava ptice: one ujutro izlaze gladne, a vraćaju se punih stomaka".[2]

Opskrbe su dvije vrste:

Opća opskrba: koja obuhvata sva stvorenja, od prvog do zadnjeg, vjernike i nevjernike, dobročinitelje i grješnike.

Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže: "Pri slušanju uznemiravanjâ, niko nema većeg strpljenja od Allaha: pripisuju mu dijete, a On im preko toga prelazi i opskrbljava ih".[3]

Ovo je opskrba za tijela.

Posebna opskrba: jeste opskrba srcâ i njihovo hranjenje imanom i znanjem. Također, u ovo spada i halal-opskrba, koja čovjeka potpomaže u ispravnoj vjeri. Ovo je opskrba posebno namijenjena za vjernike – shodno njihovim stepenima kod Allaha, subhanehu we te'ala, a zavisno od Njegove mudrosti i milosti.[4]

---

[1] Kāf, 10-11.

[2] Tirmizi: Kitabu ez-zuhd, Babun "Fit-tevvekuli 'alellah" (4/573), hadis br. 2344; Hakim, Mustedrek (4/328). Obojica bilježe ovaj hadis posredstvom Ebu-Temima el-Džejšanija od Omera ibn el-Hattaba. Tirmizi kaže: "Hadis je hasenun-sahih (dobar i vjerodostojan). Poznat nam je samo ovim putem". Hakim kaže: "Lanac prenosilaca je vjerodostojan, ali ga ne bilježe Buhari i Muslim". Ez-Zehebi (u djelu: Et-Telhis) slaže se s njim.

[3] Buhari: Kitabu et-tevhid, Babun "Kavlullahi te'ala: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلرَّزَّاقُ ذُو ٱلْقُوَّةِ ٱلْمَتِينُ ﴿٥٨﴾﴾ 13/360)), hadis br. 7378. Hadis je zabilježen posredstvom Ebu-'Abdur-Rahmana es-Sulemija od Ebu-Musaa el-Eš'arija.

[4] Šejh Abdur-Rahman ibn Nasir es-Sa'di, Tefsiru kelami el-Mennan (5/626-627); El-Hakku el-vadihu el-mubin, str. 45.

Imam Ebu-Hanife, Allah mu se smilovao, potvrđuje Allahu ime Er-Razik, kao i ono na šta ono upućuje, a dokaz tome su njegove riječi: "Allah je bio Stvoritelj i prije nego je stvorio, i bio je Opskrbitelj i prije nego je opskrbio".[1]

Et-Tahavi potvrđuje i ovo mišljenje, objašnjavajući akidet ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika. On tako kaže: "On bez napora opskrbljuje".[2]

❁ ❁ ❁

3- Stvaranje

Od Allahovih svojstava jeste i stvaranje, a stvaranje ima dva značenja:

Prvo: Određenje i stvaranje s mjerom;

Drugo: Stvaranje i davanje da nešto nastane bez prethodnog primjera.[3]

El-Khalik i El-Khallak[4] su dva Allahova imena. Uzvišeni Allah kaže:

﴿هُوَ ٱللَّهُ ٱلْخَٰلِقُ ٱلْبَارِئُ ٱلْمُصَوِّرُ﴾ **"On je Allah, Tvorac, Onaj koji iz ničega stvara, Onaj koji svemu daje oblik."**[5]

﴿فَتَبَارَكَ ٱللَّهُ أَحْسَنُ ٱلْخَٰلِقِينَ ﴿١٤﴾﴾ **"Pa neka je Uzvišen Allah, najljepši stvoritelj!"**[6]

---

1 El-Fikhul-ekber, str. 304.

2 El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 20.

3 Še'nu ed-du'a, str. 49; Ez-Zedždžadži, Ištikaku esmaillahi, str. 166-168.

4 (harf خ u arapskom jeziku posebno se i specifično izgovara i zbog toga pišemo ova dva Allahova imena na naveden način – nap.lek.)

5 El-Hašr, 24.

6 El-Mu'minun, 14.

﴿بَلَىٰ وَهُوَ ٱلْخَلَّٰقُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٨١﴾﴾ **"Jeste, On sve stvara i On je sveznajući."**[1]

﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَٰهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾﴾ **"Mi sve s mjerom stvaramo."**[2]

Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže: "Kada je Allah stvorio stvorenja, napisao je u Svojoj Knjizi, koja je kod Njega iznad Arša: "Moja milost je prestigla i nadmašila Moju srdžbu".[3]

Ovo je akidet imama Ebu-Hanife i ono u šta je on vjerovao. Dokaz tome su njegove riječi: "Što se tiče praktičnih svojstava, to su: stvaranje, davanje nastanka, kreiranje, pravljanje".[4]

Također je rekao: "Allah je bio Stvoritelj i prije nego je stvorio".[5]

I rekao je: "Allah je oduvijek bio Stvoritelj, i dok još nije stvorio stvorenja".[6]

Et-Tahavi potvrđuje ovaj govor prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika. On kaže: "Stvoritelj je i nema potrebu za stvorenjima".[7]

I kaže: "Allahu pripada svojstvo onog koji oživljava stvorenja (El-Muhji) nakon njihovog oživljenja, a zaslužuje ovo ime i prije njihovog života. Također, On zaslužuje ime Stvoritelj i prije nego je dao da nastanu stvorenja".[8]

❁ ❁ ❁

---

1 Ja-Sin, 81.
2 El-Kamer, 49.
3 Već je spomenut na stranici 159.
4 El-Fikhul-ekber, str. 301.
5 Ibid., str. 304.
6 Ibid., str. 302.
7 El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 20.
8 Ibid.

4- Oživljavanje i usmrćivanje

Od Allahovih praktičnih svojstava jeste da On oživljava i usmrćuje, tako da su od njegovih imena El-Muhji (onaj koji oživljava) i El-Mumit (onaj koji usmrćuje). El-Muhji ukazuje da Allah oživljava neživu kapljicu da bi iz nje, nakon toga, izašlo živo biće; On oživljava tijela, vraćajući u njih duše na Dan proživljenja; On oživljava srca svjetlom spoznaje; On oživljava Zemlju, nakon njene smrti, spuštajući kišu i dajući da nikne svakojako bilje.[1]

A El-Mumit ukazuje da Allah usmrćuje, uzimajući sa smrću snagu zdravih i jakih.

Uzvišeni Allah kaže: ﴿وَهُوَ يُحْيِۦ وَيُمِيتُ وَلَهُ ٱخْتِلَٰفُ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾

"On će uživjeti umrle, samo je On kadar sve."[2]

Allah je Svoje Biće pohvalio time što usmrćuje, a isto tako Se hvali svojstvom da je On taj koji oživljava. Na taj način On ukazuje na to da od Njega potiče i dobro i zlo, i korist i šteta. Jer On nema sudruga u vlasti; Njegova odlika je vječnost, a Svojim stvorenjima je propisao prolaznost.[3]

Prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika, Et-Tahavi kaže: "Kao što On oživljava mrtvo, nakon što je prije toga živjelo, On zaslužuje ovaj naziv i prije njihovog oživljenja".[4]

I kaže: "Usmrćuje ne bojeći se toga, a oživljava bez poteškoće".[5]

---

1 Še'nu ed-du'a, str. 79; El-Esmau ves-sifat, str. 95.

2 Eš-Šura, 9.

3 Še'nu ed-du'a, str. 80; El-Esmau ves-sifat, str. 96.

4 El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 20.

5 Ibid.

Allah je taj koji će oživjeti stvorenja na Dan proživljenja; oživjet će one koji su u kaburovima i otkriti ono što je u prsima ljudi.[1]

Nakon što je bilo govora o Allahovim svojstvima, bića i djelovanja, čitalac uviđa da je imam Ebu-Hanife u potvrđivanju svojstava slijedio pravac ispravnih prethodnika: on je potvrđivao sve ono s čim se Allah opisao i što mu je potvrdio Njegov Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, od svojstava potpunosti, i to bez pitanja o kakvoći, bez poređenja, bez izmjene značenja ili nijekanja.

❁ ❁ ❁

[1] El-Maksidu el-esna, str. 123.

TREĆE POGLAVLJE
OBJAŠNJENJE NJEGOVOG AKIDETA KADA JE RIJEČ O PITANJIMA VEZANIM ZA IMAN

Ovo poglavlje sadrži pet dijelova:

Prvi: Šta je iman po njegovom shvatanju i da li u njega spadaju i djela?

Drugi: Povećavanje i smanjivanje imana.

Treći: Izuzimanje u imanu (govor: "Ako Allah da" u tvrdnji pojedinca da je vjernik).

Četvrti: Veza islama s imanom.

Peti: Propisi vezani za počinioca velikih grijeha.

PRVI DIO
ŠTA JE IMAN PO SHVATANJU EBU-HANIFE I DA LI U NJEGA SPADAJU DJELA?

Jezičko značenje

Glagol (أَمِنَ - emine), od kojeg je nastala riječ "iman", znači: pouzdanje, smirenost i sigurnost.[1]

Ebu-Zejd je rekao: "Nisam siguran ("ma emintu") da ću naći njegovog vlasnika".[2]

Iman znači potvrdu sa pokornošću. Ta riječ je prelazna u arapskom jeziku; ona dolazi ponekad sa prijedlogom "ba", a ponekad sa prijedlogom "lam". Prvi primjer su riječi: "Amene bihi kavmun ve kezzebe bihi kavmun". ("Njemu neki vjeruju, a neki ga u laž utjeruju"). Primjer su i riječi Uzvišenog:

﴿ٱلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِٱلْغَيْبِ﴾ **"Oni koji u gajb vjeruju"**[3], tj. vjeruju u ono što im Allah govori o Džennetu i Džehennemu.[4]

Drugi primjer je u sljedećem ajetu: ajetu gdje Uzvišeni, govoreći o Jevrejima, kaže:

---

1 El-Kamus (1/182); El-Mu'džemu el-vesit (1/28).

2 El-Me'afiri, Kitabu el-ef'al (1/76); El-Lisan (13/21).

3 El-Bekare, 3.

4 Es-Sihah (5/2071); Mudžmelu el-lugati (1/102); El-Kamusu el-muhit (4/197); Lisanu el-'areb (13/21); El-Me'afiri, Kitabu el-ef'al (1/75).

﴿وَلَا تُؤْمِنُوٓا إِلَّا لِمَن تَبِعَ دِينَكُمْ﴾ **"I nemojte vjerovati nikome, osim istovjernicima vašim"**[1], tj. "nemojte priznati niti povjerovati".[2]

Primjer su i ove riječi Uzvišenog Allaha:

﴿وَمَآ أَنتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا﴾ **"A ti nam nećeš vjerovati..."**[3], tj. "nećeš nam povjerovati".[4]

Razlika između ova dva prijedloga jeste što sa prijedlogom "ba" znači potvrda sadržaja obavijesti, a sa prijedlogom "lam" znači potvrdu onoga koji obavještava.[5]

El-Halimi kaže: "Neki ljudi kažu da se s oba prijedloga izražava ista stvar, mada je tačno mišljenje suprotno ovome, Jer, koristeći prijedlog "ba", čovjek izražava potvrdu, istinitost i ubjeđenje u njegovo postojanje; a prijedlogom "lam" izražava slijeđenje i podršku... Vjerovanje njemu, prihvatanje i pokornost".[6]

IMAN KOD IMAMA EBU-HANIFE

Prema mišljenju Ebu-Hanife iman označava potvrdu jezikom i ubjeđenje srcem[7], dok djela, prema tom njegovom mišljenju, ne spadaju pod pojam imana. Imam Ebu-Hanife kaže: "Iman je potvrda i ubjeđenje".[8]

---

1 Ali 'Imran, 73.

2 Ebu-'Ubejde, Medžazu el-Kur'an (1/97); El-Ferra', Me'ani el-Kur'an (1/222).

3 Jusuf, 17.

4 Ibn-Kutejbe, Tefsiru garibi el-Kur'an, str. 213; Mu'džemu mekajisi el-lugati (1/125).

5 Medžmu'u el-fetava (7/292-298).

6 El-Minhadžu fi šu'abi el-iman (1/21).

7 El-Fisal (2/111); Et-Temhid (9/238).

8 El-Fikhul-ekber, str. 304.

Pored toga, on je rekao (u djelu: El-Vesijje): "Iman je potvrđivanje jezikom i ubjeđenje srcem, a sama potvrda ne može biti iman".[1]

Et-Tahavi potvrđuje ovaj govor, prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika. On kaže: "Iman je potvrda jezikom i ubjeđenje srcem".[2]

DOKAZI IMAMA EBU-HANIFE

Imam Ebu-Hanife je svoj mezheb zastupao sljedećim dokazima:

Prvo: Više puta se od vjernika diže obaveza činjenja nekih djela, ali nije dozvoljeno reći da se od njega diže njegov iman.[3]

Drugo: Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, je pozivao ljude da posvjedoče da nema drugog boga mimo Allaha i da potvrde ono što je došlo od Allaha, subhanehu we te'ala. Nakon toga bi onaj, koji je to i posvjedočio, ušao u islam i postao vjernik, čist od širka. a zatim su objavljene naredbe onima koji su vjerovali.[4]

Treće: Onaj koji ne radi djela ne gubi time ubjeđenje. Da je tako, izgubio bi iman ne radeći djela.[5]

Četvrto: Uputa u ubjeđenju nije kao uputa u djelima. Shodno tome, imam Ebu-Hanife kaže: "Uputa, koja vodi ka vjerovanju

[1] El-Vesijje mea' šerhiha, str. 2.
[2] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 42.
[3] El-Vesijje mea' šerhiha, str. 6.
[4] Risaletu Ebi-Hanife ila Osman el-Betti, str. 35.
[5] Ibid.

u Allaha i Njegovog Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, nije kao uputa u onome što je propisano od djela".[1]

Sa ovim je Ebu-Hanife dokazivao svoje mišljenje, a njegovi sljedbenici dokazivali su to sljedećim argumentima:

Prvo: Vjerovanje (iman), jezički, označava potvrdu. To se, prema njima, dokazuje riječima Uzvišenog: ﴿وَمَآ أَنتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا﴾ **"A ti nam nećeš vjerovati"**[2], tj. "nećeš nam povjerovati".

En-Nesefi kaže: "Poznato je da, kod jezičara, pojam iman podrazumijeva potvrdu, a ne nešto drugo".[3]

El-Bakilani spominje koncenzus o tom pitanju i kaže: "Ako bi neko upitao: "Šta je dokaz tome (da iman znači potvrdu)?", reći će se da je to koncenzus učenjaka gramatičara. Oni su ti koji su na jasnom stavu da je iman u jeziku – prije objave Kur'ana i poslanstva Muhammeda, sallallahu 'alejhi we sellem – podrazumijevao potvrdu".[4]

Drugo: Allah je napravio razliku između vjerovanja i djela na nekoliko mjesta u Svojoj Knjizi: ﴿ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ﴾ **"Oni koji vjeruju i dobra djela čine"**[5]. a riječ vezana veznikom (ma'tuf) podrazumijeva promjenu i različitost.

En-Nesefi kaže: "Dokaz tome jeste da Allah pravi razliku između imana i svakog ibadeta sa imenom koje dolazi poslije veznika, kao što je napravio razliku između ibadeta sa vezivanjem imena na kojima se vrši radnja. Tako Uzvišeni kaže:

---

[1] Ibid.

[2] Jusuf, 17.

[3] Tebsiretu el-edille (qaf-346-elif); Et-Temhid, str. 99-100; El-Maturidi, Kitabu et-tevhid, str. 373-377; Hafizudin en-Nesefi, El-'Umde, str. 119-123; Es-Sabuni, El-Bidaje, str. 152; Šerhu el-'akideti en-nesefijje, str. 119-121; Šerhu el-mekasid (5/2176): oba ova djela su od Et-Taftazanija; Nešru et-tavai'i, str. 373-374.

[4] El-Bakilani, Et-Temhid, str. 346-347.

[5] El-'Asr, 3.

﴿إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَٰجِدَ ٱللَّهِ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَأَقَامَ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَى ٱلزَّكَوٰةَ﴾
"Allahove džamije održavaju oni koji u Allaha i u onaj svijet vjeruju, i koji molitvu obavljaju, i zekat daju..."[1]

Tako je Uzvišeni Allah vezao obavljanje namaza sa davanjem zekata, nakon pomena imana; a nema sumnje da postoji razlika između imena vezanih veznikom".[2]

Treće: Riječi En-Nesefija: "Dokaz tome je primjer čovjeka koji bi povjerovao jutrom, a zatim umro prije podne. Takav pojedinac bio bi od stanovnika Dženneta. a da su djela dio imana, ne bi bio dženetlija, jer nije kod sebe imao djela".[3]

Četvrto: Allah se obraća vjernicima imenicom imana, a zatim im stavlja na obavezu djela. Tako Uzvišeni Allah kaže:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ كُتِبَ عَلَيْكُمُ ٱلصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ﴾
"O, vjernici! Propisuje vam se post, kao što je propisan onima prije vas."[4,5]

Peto: Uzvišeni Allah kaže o nevjernicima:

﴿إِن يَنتَهُوا۟ يُغْفَرْ لَهُم مَّا قَدْ سَلَفَ﴾ **"...Ako se okane, bit će im oprošteno ono što je prije bilo."**[6]

Prestati sa nevjerstvom i okanuti se njega može se uz vjerovanje, tj. s imanom. a da su sva djela iman, ne bi izišao iz nevjerstva onaj koji to hoće, sve dok ne bi došao sa svim obavezama koje zahtijeva pokornost. Zato, ukoliko se pojedinac okrenuo od nevjerstva sa istinskom potvrdom imana, i ukoliko

---

1 Et-Tevbe, 18.

2 En-Nesefi, Et-Temhid, str. 99-101; Tebsiretu el-edille (qaf-336/elif-ba); Šerhu el-'akideti en-nesefijje, str. 123-124.

3 Bahru el-kelam, str. 39.

4 El-Bekare, 183.

5 Tebsiretu el-edille (qaf-375/elif).

6 El-Enfal, 38.

je do njega dopro oprost za ono što je bilo ranije, to dokazuje da je ta potvrda – iman i vjerovanje.[1]

Šesto: Uzvišeni Allah kaže:

﴿إِن تُطِيعُوا۟ فَرِيقًا مِّنَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ يَرُدُّوكُم بَعْدَ إِيمَٰنِكُمْ كَٰفِرِينَ ﴿١٠٠﴾﴾ **"...Ako se budete pokoravali nekim od onih kojima je data Knjiga, oni će vas – nakon što ste prihvatili pravu vjeru – ponovo vratiti u nevjernike."**[2]

Potvrđuje se da je iman ono čime se ostavlja nevjerstvo; a nevjerstvo je ono čime se gubi iman.[3]

Sedmo: Kada bi rekli da djela ulaze u suštinu imana, to bi podrazumijevalo gubljenje imana gubljenjem nekih djela. To bi, pak, značilo da je u redu proglasiti nevjernikom (kafirom) – a to je tekfir – počinioca velikog grijeha.[4]

Osmo: Kada je Džibril, 'alejhis-selam, upitao Muhammeda, sallallahu 'alejhi we sellem, o imanu, on mu je odgovorio da je to potvrđivanje. Tako je rekao: "Da vjeruješ u Allaha, Njegove meleke...", ne spominjući ništa do potvrdu. a zatim je rekao: "Ovo je Džibril koji je došao da vas poduči vašoj vjeri".[5]

Da je iman naziv za ono što je mimo potvrde, on bi tada došao da ih zbuni u vjeri, a ne da ih poduči. S druge strane, Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, bi bio nedorečen u odgovoru.[6]

Deveto: Suprotnost imanu je nevjerstvo; a nevjerstvo je nijekanje i nepriznavanje. To potvrđuje da je Allah, subhanehu

---

1 Tebsiretu el-edille (qaf-375/elif).

2 Ali 'Imran, 100.

3 Tebsiretu el-edille (qaf-376/elif).

4 Ibid.

5 Buhari: Kitabu el-iman, Babun "Su'alu Džibril lin-Nebijji 'an el-iman" (1/114), hadis br. 50. Buhari je zabilježio ovaj hadis posredstvom Ebu-Zur'aa od Ebu-Hurejre.

6 Tebsiretu el-edille (qaf-336-337).

we te'ala, spomenuo nevjerstvo nasuprot imana. Tako Uzvišeni Allah kaže:

﴿فَمَن يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنۢ بِاللَّهِ﴾ **"Onaj ko ne vjeruje u šejtana, a vjeruje u Allaha..."**[1]

Ovim se htjelo ukazati na nijekanje i potvrdu, što upravo potvrđuje da je iman – potvrda.

❁ ❁ ❁

ODGOVORI NA DOKAZE IMAMA EBU-HANIFE i NJEGOVIH SLJEDBENIKA

a) ODGOVOR NA DOKAZE EBU-HANIFE:

Prvo: Govor Ebu-Hanife da se od vjernika više puta diže obaveza činjenja nekih djela, tako da nije dozvoljeno reći da se od njega diže njegov iman.

Međutim, na ovaj govor postoji primjedba: to je da obaveza ne dolazi u potpunosti. Jer, za neka djela prestaje obaveza, a za neka ne. Primjerice, žena u hajzu nije obavezna obavljati namaz i post, što ne znači da nije dužna obavljati sva djela koja je inače obavezna činiti. a ako bi neko rekao da je njezin iman dignut i prestao, ne bi bio u pravu. Žena u takvom stanju prekinula je sa namazom i postom odazivajući se naredbi Allaha, subhanehu we te'ala. To odazivanje Uzvišenom Allahu je za nju određeno djelo, jer se djela dijele na dvije grupe: djela koja treba ostaviti i ona koja treba raditi. To znači da žena koja u hajzu ostavlja namaz odazivajući se naredbi Allaha, subhanehu we te'ala, ima i dalje kod sebe prisutna djela (jer Uzvišeni Allah to od nje traži – nap. lek.). Također, kada je neka žena u hajzu, za nju ne prestaju sve njene obaveze; ona i dalje obavlja sva djela na koje je obavezana, kao i kada je bila u stanju čistoće. To znači: djela

[1] El-Bekare, 256.

koja su joj obavezna nisu prestala niti se od nje diže obaveza, bez obzira da li bila u stanju čistoće ili ne.

Također se kaže da je Allah, subhanehu we te'ala, nazvao namaz – imanom. Uzvišeni Allah kaže:

﴿وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَٰنَكُمْ﴾ **"Allah neće dopustiti da propadnu molitve vaše".**[1]

Namaz je jedan od najvećih dijelova imana, a iman ima svoje dijelove. To potvrđuje Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem: "Iman se sastoji od šezdeset i nekoliko dijelova, a i stid je dio imana".[2]

Tako se može reći da od žene u hajzu bivaju podignuti neki od dijelova imana, zbog šerijatskog propisa – s tim što je to nedostatak u njenoj vjeri, kao što kaže Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem: "Nisam vidio mimo vas nekoga sa više nedostaka razuma i vjere". Pa ga je upitala jedna od žena: "Šta znači taj nedostatak u razumu i vjeri?" a Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, odgovori: "Nedostatak sa strane razuma jeste što svjedočenje dvije žene biva jednako svjedočenju jednog muškarca; a nedostatak sa strane vjere znači da ona provodi noći i dane ne obavljajući namaz i ne posteći u ramazanu".[3]

Drugo: Govor Ebu-Hanife: da je Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, pozivao ljude da posvjedoče da nema drugog boga mimo Allaha i da potvrde ono što je došlo od Allaha, subhanehu we te'ala. Nakon toga bi takav pojedinac ušao u

---

[1] El-Bekare, 143.

[2] Buhari: Kitabu el-iman, Babun "Umuru el-iman" (1/51), hadis br. 9. Buhari je zabilježio ovaj hadis posredstvom Ebu-Saliha od Ebu-Hurejre.

[3] Muslim: Kitabu el-iman, Babun "Nuksanu el-iman bi naksi et-ta'ati" (1/86-810), hadis br. 132. Muslim je zabilježio ovaj hadis posredstvom 'Abdullaha ibn Dinara od 'Abdullaha ibn Omera.

islam, postajući vjernikom koji je čist od širka. a zatim su objavljene naredbe onima koji su vjerovali.

Na ovo se može odgovoriti na tri načina:

1- I prije nego su bili propisani namaz, zekat i post, vjernicima su bile propisane neke druge šerijatske obaveze, kao što su: iskrenost, ispunjavanje preuzetih obaveza i obećanja, ostavljanje harama (poput bluda, nepravednog uzimanja imetka siročadi, i slično)...

2- Šehadet prate i ostala djela; a od tih djela su ostavljanje svakog ibadeta koji je upućen nekom drugome mimo Allaha, subhanehu we te'ala, i činjenje ibadeta samo Njemu. Jer je On jedini istinski Bog, koji se voli i kojem se pokorava; On je jedini koji zaslužuje da bude obožavan i da Mu se ne griješi. Njemu treba odavati krajnju ljubav, poniznost i pokornost. a sve ostalo mimo Njega, što obožavaju ljudi, jesu lažna božanstva, koja su neznalice napravile na osnovu svojih pretpostavki. i zbog toga je obavezno odreći se takvih božanstava, kao i onih koji ih obožavaju mimo Allaha, subhanehu we te'ala. Uzvišeni Allah kaže:

﴿ قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِيٓ إِبْرَٰهِيمَ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥٓ إِذْ قَالُوا۟ لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَءَٰٓؤُا۟ مِنكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ ٱلْعَدَٰوَةُ وَٱلْبَغْضَآءُ أَبَدًا حَتَّىٰ تُؤْمِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَحْدَهُۥٓ ﴾

"Divan uzor za vas je Ibrahim i oni koji su uz njega bili kada su narodu svome rekli: 'Mi s vama nemamo ništa, a ni sa onima kojima, umjesto Allahu, ibadet činite; mi vas se odričemo. i neprijateljstvo i mržnja će između nas ostati, sve dok ne budete u Allaha, Njega jedinog, vjerovali!'"[1]

[1] El-Mumtehine, 4.

﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِۦٓ إِنَّنِى بَرَآءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٢٦﴾ إِلَّا ٱلَّذِى فَطَرَنِى فَإِنَّهُۥ سَيَهْدِينِ ﴿٢٧﴾﴾

"A kad Ibrahim reče ocu svome i narodu svome: 'Nemam ja ništa s onima kojima vi ibadet činite. Ja ibadet činim samo Onome koji me je stvorio, jer će mi On, doista, na Pravi put ukazati.'"[1]

Iskrenost u djelima (el-ihlas) je ibadet Allahu, subhanehu we te'ala; a nijekanje lažnih božanstava, i odricanje od njih i njihovih obožavatelja, predstavlja jedno od najvećih djela; štaviše, to je djelo veće od vanjskih propisanih obaveza. a i samo priznavanje bez ovoga biva uslovljeno njime.

3- Kao što je Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, pozivao ljude da priznaju njega i ono s čim je došao, on ih je također pozivao da ga slijede i da mu budu pokorni. Sama potvrda – bez pridržavanja i slijeđenja Poslanikovog, sallallahu 'alejhi we sellem, sunneta i pokornosti njemu – ne znači ulazak u islam, niti će se time pojedinac spasiti od kazne. Zato je ispravno vjerovati da su djela sastavni dio imana; nema imana bez djela, kao vrste i pojma.

Treće: Govor Ebu-Hanife da: onaj koji ne radi djela ne gubi ubjeđenje, jer se potvrda postiže bez djela. a da je tako, takav pojedinac bi izašao iz imana svojim ustezanjem od djela.

Ova izjava zahtijeva dva odgovora:

1- Ako se pod ovim podrazumijeva nerad i ustezanje od djela uopće, onda je već objašnjeno da sama potvrda ne biva vjerovanje ukoliko pojedinac ne bi radio nijedno djelo. Postoje djela čijim se gubljenjem gubi iman. Takva djela su: ljubav prema Allahu i Poslaniku, sallallahu 'alejhi we sellem, preziranje širka i onih koji ga čine i odricanje od njega... Također, takvo djelo

[1] Ez-Zuhruf: 26-27.

je i namaz. Ukoliko pojedinac ostavi namaz, prema mišljenju velikog broja učenjaka, dešava se gubljenje imana.[1]

A ako se to odnosi na samo neka djela, poznato je da se činjenjem (odnosno, ne činjenjem) nekih djela ne gubi osnova imana. Osim toga, nije ni od uslova imana da osoba ne čini grijehe.

2- Ne može se zamisliti da musliman ostavi djela u potpunosti. On ipak mora raditi neka djela, kao što su: dobročinstvo, iskrenost, čuvanje rodbinskih veza i slično... a kada bi bio od onih koji nikako ne rade bilo kakva djela, bilo bi teško povjerovati da se takav ubraja u vjernike; naprotiv, bio bi od onih koji niječu i poriču. Uzvišeni Allah kaže:

﴿قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَٰكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٣٣﴾﴾

"Mi znamo da tebe zaista žalosti to što oni govore. Oni, doista, ne okrivljuju tebe da si ti lažac, nego nevjernici poriču Allahove riječi."[2]

Četvrto: Govor Ebu-Hanife: da uputa koja vodi ka vjerovanju u Allaha i Njegovog poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, nije kao uputa u onome što je propisano od djela.

Odgovor: Potvrda ostavlja svoj trag, kao što i djela ostavljaju trag (na čovjekovom vjerovanju). Zato su potvrda i djela dva dijela od kojih se gradi iman. Ubjeđenje i uputa, koji su samo rezultat pojedinačne potvrde, nisu kao uputa koja je rezultat potvrde, ubjeđenja i djela. Prvi vid upute je slab, a drugi je jači od njega.

Također se može reći da potvrda koju ne prate djela srca (i fizičkih organa) ne rezultira uputom uopće. Dokaz za to je

[1] Kao što su: imam Ahmed ibn Hanbel, El-Evza'i, Sufjan es-Sevri, Ibn el-Mubarek, Ishak ibn Rahavejh i drugi. v. I'tikadu es-selefi ashabi el-hadis, str. 76; Ibnul-Kajjim, Kitabu es-salati, str. 16-20.

[2] El-En'am, 33.

činjenica da takva potvrda dolazi i od nekih nevjernika, kao što Allah, subhanehu we te'ala, kaže:

﴿قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَٰكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٣٣﴾﴾

"Mi znamo da tebe zaista žalosti to što oni govore. Oni, doista, ne okrivljuju tebe da si ti lažac, nego nevjernici poriču Allahove riječi."[1]

Ispravno je reći da uputa u potvrdi stoji zajedno (mora biti potvrđena) sa djelima srca, kao što su: ljubav prema Allahu i Njegovom Poslaniku, ljubav prema onome što je od Njega došlo kao vjera i slijeđenje toga, uz preziranje drugih vjera koje su suprotne tome. Nema sumnje da je uputa u ubjeđenju srca i njegovih djela vrednija i bolja od upute u tjelesnim djelima. Čak je to osnova, jer nije obavezno da stvari nazvane istim imenom budu na istom stepenu. Ovo ne niječe to da su obje ove vrste – ubjeđenje srcem i njegova djela, kao i tjelesna djela – od imana.

❁ ❁ ❁

b) ODGOVOR NA DOKAZE SLJEDBENIKA EBU-HANIFE:

Prvi dokaz: Njihove riječi da riječ "vjerovanje" (iman) jezički znači "potvrda", a zatim navođenje koncenzusa o tome.

Odgovor na ovaj dokaz može se dati na više načina:

1- Pozivanje na to da su vjerovanje (iman) i iskrena potvrda (tasdik) sinonimi je zabranjeno iz više razloga:

a) Zbog toga što se tako obraća drugom licu: u arapskom jeziku se, za onoga koji je rekao istinu, kaže: "Sadakte", a ne kaže se: "Amente".[2]

[1] El-En'am, 33.

[2] Medžmu'u el-fetava (7/290).

b) Svako ko nas obavještava o nečemu vidljivom ili nevidljivom, mi mu se, u arapskom jeziku, obraćamo sa: "Sadakte", ako je rekao istinu; ili, sa: "Kezebte", ako nije rekao istinu. Pa, ako nam neko kaže da je nebo iznad nas, reći ćemo mu: "Sadakte"; kao što ćemo reći: "Kezebte" nekom drugom, koji ne govori istinu – a riječ "el-iman" se koristi samo kada se govori o nevidljivom svijetu.[1]

c) Riječ vjerovanje (الإيمان – el-iman), u arapskom jeziku, nije suprotnost riječi nijekanje (التكذيب – et-tekzib), kao što je to slučaj sa riječi potvrda (التصديق – et-tasdik). Poznato je, u arapskom jeziku, da se svakom koji nas obavještava o nečemu, kaže: "Sadakte", ako je istina, odnosno "Kezebte", ako je neistina – kako u drugom, tako i u trećem licu. i ne odgovara se svakome ko nas obavještava o nečemu sa glagolom (آمَنَ – amene):[2] "Amenna lehu" ili "Kezzebtuhu".

d) a što se tiče njihovog dokazivanja riječima Uzvišenog: ﴿وَمَآ أَنتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا﴾ **"A ti nam nećeš vjerovati"**[3], tu ne postoji dokaz da je riječ (المُصَدِّق – el-musaddik), koja označava onog koji potvrđuje, sinonim riječi "vjernik" (المُؤْمِن – el-mu'min). Jer izražavanje ovog značenja sa jednom od ove dvije riječi ne daje dokaz da su one sinonimi.[4]

2- Kada bismo i pristali na to da riječ "vjerovanje" (الإيمان) u arapskom jeziku znači "potvrda" (التصديق) – pa, i ostali termini u Šerijatu, koji se spominju u Kur'anu i hadisu – kao što su: iman, islam, namaz, zekat, hadždž i slično – ne znače baš onako kako se to definira u jezičkom značenju. U Šerijatu se, prilikom definiranja tih termina, spominju uslovi koji ih

[1] Ibid. (7/291).
[2] Ibid. (7/292).
[3] Jusuf, 17.
[4] Medžmu'u el-fetava (7/126).

ne izvode iz njihovog jezičkog značenja. Tako da, primjerice, namaz jezički označava dovu, dok u šerijatskoj terminologiji riječ "namaz" označava određene radnje i riječi koje se obavljaju u određeno vrijeme i pod određenim uslovima, iako u sebi sadržava dovu.

Isto je i sa pojmom "iman" u šerijatskoj terminologiji: on podrazumijeva potvrdu srcem, djela učinjena tjelesnim organima i izgovaranje jezikom. Nema sumnje da između jezičkog i šerijatskog značenja razlike u općenitosti i pojedinostima postoji veza, jer je značenje u šerijatskoj terminologiji preciznije nego što je to u jezičkom značenju. Poznata je stvar da vjerovanje ne znači potvrdu svega, nego potvrdu određenih stvari, o kojima nas obavještava Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem; nakon čega postaje jasnije da je značenje riječi "iman" u terminologiji Zakonodavca preciznije od njenog značenja u jeziku.[1]

3- Pozivati se na koncenzus učenjaka da riječ "iman" znači potvrdu nije dozvoljeno iz sljedećih razloga:

a) Tačno je da je El-Bakilani spomenuo koncenzus (u djelu: Et-Temhid, str. 100), ali ko ga je prije njega spomenuo i kakvo je njegovo znanje o tom koncenzusu?[2]

b) Ako se pod tim koncenzusom mislilo na koncenzus učenjakâ jezika, da li su se u to ubrajali i oni koji samo prenose – kao što su: Ebu-'Amr, El-Esme'i, El-Halil i njima slični – ili se podrazumijevaju samo oni koji su upotrebljavali ovaj termin?

Ako se misli na ovo prvo – pa, oni ne prenose sve što je bilo prije islama, nego prenose ono što su čuli od Arapa u svoje vrijeme i ono što su čuli i pročitali u zbirkama (divanima) stihova i govora Arapa. Međutim, nije poznato od koga su

[1] Ibid. (7/127).
[2] Ibid. (7/123).

prenijeli značenje riječi "iman", a kamoli da to bude koncenzus o tome. a ako se mislilo na one koji su upotrebljavali ovaj termin prije islama – pa, za takve ne svjedočimo, niti nam je to neko prenio od njih.[1]

c) Ne prenosi se ni od koga, bez obzira na njihovu brojnost, da je rekao: "Iman u jeziku označava potvrdu", niti se prenosi od nekog od njih pojedinačno; a ako bi se i utvrdilo da su to rekli jedan ili dvojica, takva stvar se ne naziva koncenzusom.[2]

d) Ako bi se reklo da oni to ne prenose od Arapa, nego kažu da je značenje tog termina takvo i takvo (jer se prenosi govor od Arapa iz kojeg se shvata to i to značenje), u tom slučaju to ne bi bilo vrednije od onoga što svi muslimani prenose od Kur'ana posredstvom Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, pa čak i ako bi se pretpostavilo da su bili u mogućnosti prenijeti taj govor iz kojeg se zaključuje da vjerovanje znači potvrdu. Pa ako i pored toga neki misle da se time htjelo jedno značenje u Kur'anu, koje nije bilo ciljano, onda oni smatraju da je preče i prihvatljivije ono što se prenosi od Arapa.[3]

e) Kada bi se i pretpostavilo da su Arapi rekli ovo – pa, oni su samo pojedinci, i njihovim prenošenjem se ne dostiže stepen tevatura; a uslov za tevatur je brojnost prenosilaca u svim djelovima lanca prenosilaca. Gdje je onda taj tevatur koji se prenosi od Arapa i koji je postojao prije objave Kur'ana, a koji govori da oni nisu poznavali za riječ "el-iman" drugo značenje osim potvrde.[4]

---

[1] Ibid.
[2] Ibid.
[3] Medžmu'u el-fetava (7/123-124).
[4] Ibid. (7/124).

f) Nije spomenuta predaja iz govora Arapa koja svjedoči njihovom mišljenju.[1]

Drugi dokaz: Njihov govor da je Allah je napravio razliku između imana i djela na nekoliko mjesta u Svojoj Knjizi....

Odgovor: Ustrajavanje na mišljenju da postoji razlika između ova dva pojma, tako što iman znači potvrdu a djela nisu dio toga – nije tačno. Jer povezivanje riječi (el-'atf) podrazumijeva određene razlike, ali ne i potpunu različitost; dovoljna je minimalna razlika između dvije stvari da bi se stavile u vezu pomoću veznika. Takva je, primjerice, razlika između cjelovitog i djelimičnog, posebnog i općenitog, uopćenog i specifičnog. Shodno tome je dozvoljeno vezati djela za iman, jer iman predstavlja cjelovitost a djela predstavljaju dio tog imana, čime se postiže i određeni vid razlike. Pa kako onda neki dokazuju da djela nisu dio imana, kad vezivanje ne dokazuje takvo nešto. Iz toga se zaključuje da njihovo dokazivanje nije na mjestu i ono ne postiže željeni cilj. Ovako su na ove njihove dokaze odgovarali i veliki učenjaci Sunneta – kao što su: Ebu-Ja'la, Ibn-Tejmijje i drugi – a srž njihovih riječi bila je u sljedećem: "Oni govore da je Allah vezao dobra djela sa imanom i da takva veza podrazumijeva razlikovanje. No, odgovara im se da to nije tačno, jer je Allah, subhanehu we te'ala, vezao ove imenice vezivanjem općenitog za posebno. Tako Uzvišeni Allah kaže:

﴿مَن كَانَ عَدُوًّا لِّلَّهِ وَمَلَٰٓئِكَتِهِۦ وَرُسُلِهِۦ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَىٰلَ فَإِنَّ ٱللَّهَ عَدُوٌّ لِّلْكَٰفِرِينَ ﴿٩٨﴾﴾

"Ko je neprijatelj Allahu i melekima Njegovim i poslanicima Njegovim i Džibrilu i Mikailu..."[2]

Poznato je – u što nema sumnje – da su Džibril i Mikail meleki. a da veza podrazumijeva razliku koju oni navode, onda bi Džibril i Mikail pripadali različitim vrstama stvorenja – a to

[1] Ibid. (7/125).

[2] El-Bekare, 98.

nije rekao niko od ispravnih prethodnika. Naravno, postoje i drugi primjeri koji ovo dokazuju. Takav je primjer govora Uzvišenog Allaha:

﴿حَٰفِظُواْ عَلَى ٱلصَّلَوَٰتِ وَٱلصَّلَوٰةِ ٱلۡوُسۡطَىٰ﴾ **"Čuvajte namaze i srednji namaz..."**[1], a poznato je da "srednji namaz" pripada istoj kategoriji kao i ostali namazi. Zato, ako vezivanje podrazumijeva razliku između povezanih imena, onda bi srednji namaz bio drukčija vrsta namaza u odnosu na druge namaze – što je, opet, suprotno općeprihvaćenim činjenicama.[2]

Ibn Ebil-'Izz el-Hanefi kaže: "Razlika ima svoje stepene. Najveći stepen je da stvari budu potpuno različite: nisu iste i nisu dio jedna druge, i ne vezuju se jedna za drugu ni na koji način. Primjer za to su riječi Uzvišenog:

﴿ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ وَجَعَلَ ٱلظُّلُمَٰتِ وَٱلنُّورَ﴾ **"Hvaljen neka je Allah koji je nebesa i Zemlju stvorio i tmine i svjetlo dao."**[3]

﴿وَأَنزَلَ ٱلتَّوۡرَىٰةَ وَٱلۡإِنجِيلَ ۝٣﴾ **"...A Tevrat i Indžil objavio je."**[4]

Ovo biva u većini slučajeva. Zatim slijedi stepen s kojim u odnosu bivaju riječi među kojima postoji neka sličnost i veza. Primjer za to su riječi Uzvišenog:

﴿وَلَا تَلۡبِسُواْ ٱلۡحَقَّ بِٱلۡبَٰطِلِ وَتَكۡتُمُواْ ٱلۡحَقَّ وَأَنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ۝٤٢﴾ **"Ne miješajte istinu sa neistinom i istinu svjesno ne tajite!"**[5]

﴿وَأَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ﴾ **"I budite poslušni Allahu i budite poslušni Poslaniku..."**[6]

---

1 El-Bekare, 238.

2 Ebu-Ja'la, Mesailu el-iman, str. 241-242; Medžmu'u el-fetava (7/178-179); Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 378-380.

3 El-En'am, 1.

4 Ali 'Imran, 3.

5 El-Bekare, 42.

6 El-Maide, 92.

Treći stepen je vezivanje dijelova za cjelinu. Primjer toga su riječi Uzvišenog:

﴿حَٰفِظُواْ عَلَى ٱلصَّلَوَٰتِ وَٱلصَّلَوٰةِ ٱلۡوُسۡطَىٰ﴾ **"Čuvajte namaze i srednji namaz..."**[1]

﴿مَن كَانَ عَدُوّٗا لِّلَّهِ وَمَلَٰٓئِكَتِهِۦ وَرُسُلِهِۦ وَجِبۡرِيلَ وَمِيكَىٰلَ﴾ **"Ko je neprijatelj Allahu i melekima Njegovim i poslanicima Njegovim i Džibrilu i Mikailu..."**[2]

﴿وَإِذۡ أَخَذۡنَا مِنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ مِيثَٰقَهُمۡ وَمِنكَ﴾ **"Mi smo od vjerovjesnikâ zavjet njihov uzeli, i od tebe..."**[3]

U ovom stepenu razlikuju se dvije vrste:

P r v a: da drugo ime svojim značenjem ulazi u prvo;

D r u g a: da veza ukazuje da drugo ime svojim značenjem ne ulazi u prvo u toj situaciji, mada posebnim značenjem može ulaziti. Kao što je primjer riječi "siromah" (fekir) i riječi "nevoljnik" (miskin). Takav je primjer i ostalih sličnih riječi, kada dolaze zajedno ili pojedinačno.

Četvrti stepen jeste vezivanje jedne stvari za drugu zbog razlike u svojstvima. Primjer toga su riječi Uzvišenog: ﴿غَافِرِ ٱلذَّنۢبِ وَقَابِلِ ٱلتَّوۡبِ﴾ **"Koji oprašta grijehe i prima pokajanje."**[4]

Također se u arapskoj poeziji spominje stih u kojem se riječi vežu u vezu zbog različitog izgovaranja, gdje se kaže: "Rekla je svoj govor lažno i neistinito".[5,6]

---

1 El-Bekare, 238.

2 El-Bekare, 98.

3 El-Ahzab, 7.

4 Gafir, 3.

5 Ovo je stih 'Adija ibn Zejda el-'Ubadija. v. Es-Sihah (6/2210). Ibn-Sellam, Tebaketu fuhuli eš-šu'ara', str. 140.

6 Šerhu el-'akideti et-tahavijje (2/484-485); Medžmu'u el-fetava (7/172-178).

Poznato je da oba termina الكذب i المَيْن, koji su upotrebljeni u stihu, znače istu stvar: laž. Ali je, zbog različitog izgovaranja, dozvoljeno njihovo stavljanje u vezu.

Rezime ovoga glasio bi da vezivanje djela za iman, u nekim tekstovima, ne ukazuje na to da djela izlaze iz suštine imana i njegovog naziva. a njihovo dokazivanje da vezivanje riječi (el-'atfu) podrazumijeva da djela nisu od imana – nije tačno.

Treći dokaz: To je govor En-Nesefija, gdje se kaže: "Dokaz tome je primjer čovjeka koji bi povjerovao jutrom, a zatim umro prije podne. Takav pojedinac bio bi od stanovnika Dženneta. a da su djela dio imana, ne bi bio dženetlija, jer nije kod sebe imao djela".

Kažem: "Ovo ne dokazuje da je iman samo potvrda. Allah, subhanehu we te'ala, ne opterećuje nekoga preko njegovih mogućnosti. Zato za onoga koji povjeruje srcem, ali mu se ne ukaže prilika da to potvrdi riječima (ukoliko bi se radilo o nijemom čovjeku), kažemo da je vjernik. a ukoliko bi neko posvjedočio jezikom, a poslije toga umro... Pa, i taj se smatra vjernikom, jer se on obavezao na slijeđenje propisâ, imajući namjeru da čini djela koja mu se naređuju. Na taj način mu se ova namjera računa kao da je i uradio ta djela, mada nije imao priliku za to. Prema tome, riječi En-Nesefija ne mogu biti dokaz da vjerovanje znači samo potvrdu, što je jasno svakome kome je Allah, subhanehu we te'ala, omogućio da shvati uputu".

Četvrti dokaz: To je govor nekih od njih, gdje se kaže da se Allah obraća vjernicima imenicom imana, a zatim im stavlja na obavezu djela.

Ibn-Tejmijje odgovara na ovakvu tvrdnju, pa kaže: "Ukoliko kažete da im se obraćalo prije nego su im ta djela bila obavezna – pa, znajte: ta djela im i nisu bila od imana sve dok im se nisu

stavila u obavezu. a oni sami su bili vjernici (znači: bili su već nosioci imana); taj iman im je bio propisan i obavezan prije nego što im se obratilo s onim što im se stavlja u dužnost. a nakon što im je sišla objava i naredba za djela, oni ne bi bili vjernici sve dok svojim djelima ne bi potvrdili, priznali i ispunili ono što im je naređeno od tih obaveznih djelâ. Zato Uzvišeni Allah kaže: ﴿وَلِلَّهِ عَلَى ٱلنَّاسِ حِجُّ ٱلْبَيْتِ مَنِ ٱسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا﴾ **"Hodočastiti Hram dužan je, Allaha radi, svaki onaj koji je u mogućnosti."**[1]

Zbog toga hadždž nije spomenut u većini hadisa u kojima se spominje i islam i iman... Zapravo, hadždž je zadnje djelo koje je propisano od pet temeljnih obaveza. Prije naredbe i propisivanja, hadždž nije ni bio sastavni dio imana i islama. Međutim, nakon što je propisan kao obaveza, i Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, ga je uvrstio u iman – ukoliko bi ga spomenuo posebno; a uvrstio ga je i u islam – ukoliko bi ga spomenuo kao poseban pojam ili zajedno sa pojmom iman..."[2]

Peti dokaz: To su njihove riječi da Uzvišeni Allah kaže o nevjernicima:

﴿إِن يَنتَهُوا۟ يُغْفَرْ لَهُم مَّا قَدْ سَلَفَ﴾ **"...Ako se okane, bit će im oprošteno ono što je prije bilo."**[3]

Samo odricanje od nevjerstva biva učinjeno uz iman (vjerovanje). a da su sva djela iman, ne bi izišao iz nevjerstva onaj koji to hoće sve dok ne bi došao sa svim obavezama koje zahtijeva pokornost...

---

[1] Ali 'Imran, 97.

[2] Ibn-Tejmijje, El-Iman, str. 185-186; Medžmu'u el-fetava (7/196-197).

[3] El-Enfal, 38.

Odgovor: Značenje riječi Uzvišenog:

﴿إِن يَنتَهُوا يُغْفَرْ لَهُم مَّا قَدْ سَلَفَ﴾ **"...Ako se okane, bit će im oprošteno ono što je prije bilo"**,[1] jeste: ako se idolopoklonici i nevjernici pokaju Allahu, subhanehu we te'ala, zbog svoga širka i nevjerstva, kao i zbog borbe protiv vjernikâ i neprijateljstva prema njima, i ako uđu u islam pokoravajući se i slijedeći Allahove naredbe – pa, Allah će im oprostiti ono što su činili od djelâ nevjerstva i širka.

I nije značenje ajeta to da će im Allah, subhanehu we te'ala, oprostiti samo ako dođu sa svim vrstama pokornosti odjedanput i u isto vrijeme; to čovjek nije u mogućnosti. i pošto niko nije u mogućnosti da odjedanput uradi sva djela pokornosti koja bi uradio za čitav život, na njima je zapravo da se drže pokornosti i da se za njom povode, uz namjeru da će činiti naređeno a kloniti se zabranjenog. Takvo pokajanje i takvo pridržavanje predstavljaju djela koja su uslov oprosta za ono što je bilo prije, jer bez toga oni neće izaći iz nevjerstva. Zbog toga je neizbježno da se ova djela smatraju imanom. Na taj način ovaj ajet biva dokaz protiv njih, a ne za njih. Jer ajet, također, ne niječe nazivanje i ostalih djelâ imanom.

Rezime prethodnog glasio bi da ovaj ajet ne ukazuje na izdvajanje djelâ iz imana, kao što ne ukazuje na obaveznost činjenja svih naređenih djelâ odjedanput. U ovom ajetu se nalazi objašnjenje uslovâ pod kojima će oni dobiti oprost od grijehâ: a to je pokajanje od nevjerstva i širka, ulazak u islam i pokoravanje naredbama Allaha, subhanehu we te'ala, uz mirenje sa Njegovim propisima.

---

[1] Taberi, Džami'u el-bejan (9/247); Me'alimu et-tenzil (2/248); Ibn-Kesir, Tefsirul-Kur'ani el-'azim (2/309); Tejsiru el-Kerimi er-Rahman fi tefsiri kelami el-Menan (3/3/167); El-Kasimi, Mehasinu et-te'vil (8/55).

Šesti dokaz: To je njihovo tumačenje riječi Uzvišenog:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن تُطِيعُواْ فَرِيقٗا مِّنَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ يَرُدُّوكُم بَعۡدَ إِيمَٰنِكُمۡ كَٰفِرِينَ ١٠٠ ﴾

"...Ako se budete pokoravali nekim od onih kojima je data Knjiga, oni će vas – nakon što ste prihvatili pravu vjeru – ponovo vratiti u nevjernike",[1] smatrajući to potvrdom da je iman ono s čime se ostavlja nevjerstvo...

Odgovor: Allah, subhanehu we te'ala, zabranjuje vjernicima da se pokoravaju nevjernicima, upozoravajući ih na opasnost prijateljstva i ljubavi prema njima, jer to je put otpadništva od islama.[2]

Nema sumnje da je iman ono čime se ostavlja nevjerstvo, a da je nevjerstvo ono čime se gubi iman; i te dvije stvar se ne mogu spojiti. Ali gdje je u ovom ajetu dokaz da vjerovanje označava samo potvrdu srcem, a da djela nisu suština imana i da ona ne spadaju pod taj naziv?! Ovaj ajet, međutim, dokazuje činjenicu suprotnu onome što oni smatraju. Jer pokoravanje sljedbenicima Knjige – Jevrejima i kršćanima, kao i ostalim nevjernicima – biva upravo s djelima. Na taj način čovjek postaje otpadnik od vjere islama, iako se može desiti da isti smatra da je islam vjera istine. To nam je poznato iz primjera Ebu-Taliba, Herakla i drugih. Oni su bili ti koji su se pokoravali nevjernicima, čime su i sami postali nevjernici, bez obzira što su u svojim srcima vjerovali – a taj iman su potvrdili i svojim jezicima. Ipak, i pored toga, oni su nevjernici postali – svojim djelima. Kako onda neko može reći da vjerovanje označava samo potvrdu i da djela ne ulaze u naziv imana.

---

[1] Ali 'Imran, 100.

[2] Džami'u el-bejan, str. 24-25. Tefsirul-Kur'ani el-azim (2/81); Zadu el-mesir (1/430); Tejsiru El-Kerimi Er-Rahman fi tefsiri kelami el-Mennan (1/404); El-Menar (4/17).

Sedmi dokaz: To su njihove riječi: "Kada bi rekli da djela ulaze u suštinu imana, to bi podrazumijevalo gubljenje imana gubljenjem nekih djela. To bi, pak, značilo da je u redu proglasiti nevjernikom (kafirom) – a to je tekfir – počinioca velikog grijeha".

Odgovor na ovaj njihov dokaz može se dati na dva načina:

1- Iman je dio od suštine imana, jer iman je cjelina koja se sastoji od tri dijela:

- ubjeđenje srcem,
- izgovaranje jezikom i
- potvrda djelima fizičkih organa.

Zato nema sumnje da se djela razlikuju po važnosti i vrsti; ta djela se povećavaju i smanjuju. a shodno djelima razlikuje se veličina spoznaje i njena vrsta, kao i njeno povećanje odnosno smanjenje.

Ibn Ebil-'Izz kaže: "Iman je osnova koja ima brojne ogranke i dijelove, a svaki njegov dio se naziva imanom. Tako je namaz od imana, kao i zekat, post i hadždž. Također, u iman se ubrajaju i unutarnje i skrivene radnje – kao što su: stid, pouzdanje u Allaha, strah od Njega i traženje utočišta kod Njega, i druga djela koja predstavljaju dijelove imana; pa čak i sklanjanje s puta onoga što smeta prolaznicima, jer i to je dio imana. Od ovih dijelova neki utiču na gubljenje imana, ukoliko ih osoba ostavi – kao što je slučaj sa šehadetom. Neki ogranci imana, opet, ne utiču na gubljenje imana – kao što je sklanjanje s puta onoga što smeta prolaznicima. a između ova dva navedena dijela imana su ostali dijelovi koji se po svojoj važnosti mnogo razlikuju".[1]

[1] Šerhul-'akideti et-tahavijje (2/476).

Pa ako je stvar takva, onda je poznato da se kod svake stvari sastavljene iz više dijelova njeni dijelovi razlikuju po važnosti; oni se povećavaju i smanjuju. a sama ta stvar (u ovom slučaju, iman) ne gubi se gubljenjem nekog od njenih dijelova. Tako da onaj koji počini grijeh – njegova djela bivaju umanjena. Time dio njegovog imana biva umanjen dok drugi dijelovi ostaju. Jer je njegov iman umanjen u onoj mjeri u kojoj su umanjena njegova djela. Time je jedan dio imana izgubljen, ali ne i sav iman.

Primjer toga je drvo koje predstavlja cjelinu sastavljenu od dijelova. Tako da, i pored gubljenja nekih njegovih dijelova, ne dolazi do gubljenja samog drveta. i čovjek je, poput drveta, sastavljen od raznih dijelova: on ne prestaje biti čovjekom ukoliko mu fale neki dijelovi tijela.[1]

Ovako je i u poglavlju o imanu: on se ne gubi u cijelosti ukoliko nedostaju neka djela. Pa, ako je to tačno, onda to ne podrazumijeva "potrebu" da se osoba koja čini velike grijehe proglasi nevjernikom. Kao što jedan idžtihad određenog alima (zbog dokaza) ne znači apsolutni izlazak iz konsenzusa, čime postaje jasna neispravnost mišljenja o izdvajanju dijela iz imana.

2- Riječ "iman" se spominje u tekstovima Kur'ana i sunneta na dva načina: uopćeno i posebno.

Pa, ako se spominje uopćeno, onda u njegov sastav ulaze i djela. Tako pod taj naziv ulaze i dobročinstvo i bogobojaznost i din (vjera), ukoliko se ovi pojmovi spominju posebno.

A ukoliko se iman spominje posebno, onda se razlikuje od djela. Na osnovu toga se kaže: "Kad se iman i djela spomenu zajedno, onda se razlikuju u značenju; a kada se spomenu odvojeno, podrazumijevaju se međusobno".

---

[1] Medžmu'u el-fetava (7/403-405); Fethul-mulhim bi šerhi Sahihi Muslim (1/157); Abdullah ibn Ahmed, Es-Sunne, str. 76; Džami'u el-'ulumi vel-hikem, str. 43; Ebu-Ja'la, El-Iman, str. 264.

Iman ima dva stepena:

Prvi je apsolutni ili potpuni iman. Drugi je općeniti, tj. onaj kojim se potvrđuje iman općenito; svejedno, bio potpun ili manjkav. Tako da onaj kome Allah, subhanehu we te'ala, omogući da čini djela (čime ojača njegovo ubjeđenje u srcu), i koji čini ono što slijedi nakon potvrde jezikom, posjeduje iman koji je potpun i koji je na stepenu apsolutnog imana. a onaj koji zapostavlja djela posjeduje iman koji biva nepotpun; njegova potvrda srcem slabi shodno njegovom zapostavljanju djelâ, jer nije ispunio ono što slijedi nakon potvrde jezikom. Iman takve osobe je nepotpun i na stepenu je općenito prihvatljivog imana, odnosno nepotpunog imana. Tako da onaj koji ostavlja činjenje djelâ i onaj koji čini velike grijehe ne zaslužuju naziv potpunog imana zbog zapostavljanja djelâ, slabosti potvrde i nepotpunosti imana. Lijepo je rekao Ibn-Tejmijje, odgovarajući na njihova mišljenja, a nakon spomena njihovih sumnji. On kaže: "Odgovor na to glasi: oni sljedbenici selefa, koji kažu da su oni izašli iz imana u islam, nisu rekli da kod njih nije ostala ni trun imana; naprotiv, to je govor haridžija i mu'tezila. Sljedbenici ehlis-sunneta za takve kažu da su grešnici koji će izaći iz Vatre na osnovu nečijeg posredovanja. Oni kod sebe imaju iman koje će ih izvesti iz Vatre, mada se ne oslovljavaju riječju "iman",[1] jer s apsolutnim i potpunim imanom čovjek zaslužuje nagradu i ulazak u Džennet, a ovakvi nisu od onih koji ga zaslužuju, ali ulaze pod termin općenitog imana". Šejhul-islam zatim kaže: "Ono što je ispravno jeste da su takvi vjernici sa nepotpunim imanom: vjernik zbog svoga vjerovanja i grješnik zbog svojih velikih grijeha. Takvom pojedincu se ne daje ime potpunog

[1] Misli se na potpuni iman.

imana, jer mu Kur'an i sunnet niječu bezuvjetni naziv pojma iman, dok ujedno posjeduje iman koji nije potpun..."[1]

Osmi dokaz: Kada je Džibril, 'alejhis-selam, upitao Muhammeda, sallallahu 'alejhi we sellem, o imanu, on mu je samo odgovorio da je to potvrđivanje...

Odgovor: Tekstovi koji govore o imanu i islamu spominju se na tri načina:

Prvi: Tekstovi gdje se termin iman spominje posebno, kao što su riječi Uzvišenog:

﴿إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُهُۥ زَادَتْهُمْ إِيمَٰنًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ۝٢﴾

"Pravi vjernici su samo oni čija se srca strahom ispune kad se Allah spomene, a kad im se riječi Njegove kazuju, vjerovanje im učvršćuju i samo se na Gospodara svoga oslanjaju."[2]

Drugi: Tekstovi u kojima se spominje samo islam, kao što su riječi Uzvišenog:

﴿وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ ٱلْإِسْلَٰمِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِى ٱلْءَاخِرَةِ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ۝٨٥﴾ **"A onaj koji želi neku drugu vjeru osim islama, neće mu biti primljena, i on će na onom svijetu nastradati."[3]**

Treći: Tekstovi u kojima se spominju i iman i islam, kao što su riječi Uzvišenog:

﴿قَالَتِ ٱلْأَعْرَابُ ءَامَنَّا ۖ قُل لَّمْ تُؤْمِنُوا۟ وَلَٰكِن قُولُوٓا۟ أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ ٱلْإِيمَٰنُ فِى قُلُوبِكُمْ ۖ وَإِن تُطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ لَا يَلِتْكُم مِّنْ أَعْمَٰلِكُمْ شَيْـًٔا ۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ۝١٤﴾

[1] Medžmu'u el-fetava (7/240-241).

[2] El-Enfal, 2.

[3] Ali 'Imran, 85.

"Neki beduini govore: 'Mi vjerujemo!' Reci: 'Vi još ne vjerujete potpuno, ali recite: 'Mi se pokoravamo!', jer u srca vaša prava vjera još nije ušla. a ako Allaha i Njegova Poslanika budete slušali, On vam nimalo neće umanjiti nagradu za djela vaša.' – Allah, uistinu, prašta i samilostan je".[1]

Ako je ovo poznato, onda je poznato i to da, ako se spomene iman posebno, iman podrazumijeva i islam; a ukoliko se posebno spominje islam, onda on podrazumijeva i iman. Međutim, ukoliko se iman i islam spominju zajedno, onda imaju različita značenja: tako se pod imanom podrazumijevaju druge stvari od onih koje se podrazumijevaju pod pojmom islam. U tom slučaju, iman se odnosi na ono što je vezano za srce, a islam se odnosi na ono što je vezano za vanjštinu, uz obaveznu vezanost jednog pojma za drugi. Među njima nema odvajanja, iako svaki od ovih pojmova podrazumijeva zasebno značenje i to na koga se odnosi. Ovo se može objasniti riječima: "Kada su zajedno, razlikuju se; a kada su odvojeno, onda znače isto". Drugim riječima, ako se spomene samo jedan od ova dva pojma, on podrazumijeva i drugi; a ako se spominju zajedno, onda svaki ima zasebno značenje. Takav je primjer sa pojmovima dobročinstvo i bogobojaznost, ili nevoljnici i siromasi.[2]

Ukoliko se spomene samo dobročinstvo, ono podrazumijeva i bogobojaznost; i obrnuto: ukoliko se spomene samo bogobojaznost, ono podrazumijeva i dobročinstvo. Ali ukoliko se spominju zajedno, onda dobročinstvo znači dobro, a bogobojaznost znači ustezanje od zla.[3]

---

[1] El-Hudžurat, 14.

[2] Medžmu'u el-fetava (10/275).

[3] El-Iman, str. 156-157.

Isti primjer se navodi i sa pojmovima nevoljnik i siromah, ukoliko se spomenu zajedno ili posebno.[1]

Nakon ovoga postaje nam jasna neispravnost mišljenja onih koji kažu da iman – općenito i bezuslovno – ne podrazumijeva islam, a također i neispravnost mišljenja onih koji općenito tvrde da iman podrazumijeva islam. Zapravo je tačno da iman, ukoliko se spomene posebno, podrazumijeva islam; a tako i islam: ukoliko se spomene posebno, podrazumijeva i iman. Međutim, ukoliko se spomenu zajedno, onda iman podrazumijeva vjerovanje i akidet, a islam podrazumijeva djela, kao što je spomenut primjer u hadisu Džibrila.[2]

Ukoliko je ovo poznato, onda postaje jasna neispravnost njihovog mišljenja kada je riječ o ovom pitanju.[3]

A što se tiče njihovog uslovljavanja i riječi: "ukoliko bi djela bila od imana, onda je Džibril došao da ih zbuni u vjeri, a Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, nije potpuno odgovorio", na takvo mišljenje kažemo da Džibril nije došao da bi donio zabunu, niti je Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, nepotpuno odgovorio. Naprotiv, Džibril je došao da podučava vjeri, a odgovor Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, je dostigao krajnje granice tačnosti. Nek' nam je Allah na pomoći!

---

[1] Ukoliko se ova dva pojma spominju posebno, onda podrazumijevaju isto značenje koje se odnosi na onoga kome je potrebna pomoć. a ako se spominju zajedno, onda riječ "nevoljnik" označava onoga ko je u gorem stanju od siromaha, mada ima onih koji kažu suprotno ovome. v. Tehzibu el-lugati (9/113-114); El-Misbahu el-munir, str. 108.

[2] Buhari: Kitabu el-iman, Babun "Su'alu Džibrile en-Nebijje 'an el-iman vel-islam vel-ihsan" (1/114), hadis br. 37. Buhari je zabilježio ovaj hadis posredstvom Ebu-Zur'aa od Ebu-Hurejre.

[3] Pogledaj opširnije o ovome knjigu El-Iman (u sklopu djela: Medžmu'u el-fetava, 7/154-186), kao i u djelu Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 387-395.

Deveti dokaz: To su njihove riječi da je nevjerstvo suprotnost imana; a to nevjerstvo znači nijekanje i poricanje...

Odgovor: Mišljenje da nevjerstvo znači poricanje i nijekanje jeste diskutabilno, jer nema sumnje da su poricanje i nijekanje oblici nevjerstva. Ali ne i jedini. Jer nevjerstvo obuhvata više od toga, pošto se ono ne manifestira u potpunosti samo kroz nijekanje i poricanje, nego uz to dolazi i suprotstavljanje, izbjegavanje i neprijateljstvo, koje može biti bez nijekanja i poricanja. Takvo je bilo nevjerstvo Ebu-Taliba, koji nije poricao i nijekao. Ali je, i pored toga, bio nevjernik jer nije htio da prizna istinu, niti je to svojim djelima pokazivao.

A što se tiče riječi da nijekanje i poricanje bivaju u srcu, a također i ono što je suprotno ovome (tj. iman) – pa, prvi od koga se prenose te riječi je Džehm ibn Safvan. On je rekao: "Zaista iman i nevjerstvo ne bivaju osim u srcu, mimo ostalih dijelova tijela".[1]

Ovo je neispravan govor. a istina je da nevjerstvo, kao što biva u srcu, također može da se počini jezikom ili nekim drugim dijelom tijela. Isti primjer je i sa nijekanjem koje biva u srcu, ali isto tako zanijekati se može istina i jezikom i drugim dijelovima tijela. Većina kurejšijskih glavešina uznevjerovala je i nijekala istinu svojim jezicima, mada su u svojim srcima bili ubijeđeni da Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, govori istinu. Razlog za to bio je njihov inat, poricanje i oholost. Ukoliko bi se reklo da poricanje ne biva samo u srcu nego biva i na jeziku, to bi bilo tačno. Jer su Faraon, i njemu slični, bili ubjeđeni u svojim dušama u istinu, ali su poricali svojim jezicima. Uzvišeni Allah o njima kaže:

[1] Mekalatu el-islamijjin, str. 132.

﴿وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا ۚ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤﴾﴾

"I oni ih, nepravedni i oholi, porekoše – ali su u sebi vjerovali da su istinita. Zato pogledaj kako su skončali smutljivci."[1]

﴿قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ ۖ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَٰكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٣٣﴾﴾

"Mi znamo da tebe zaista žalosti to što oni govore. Oni, doista, ne okrivljuju tebe da si ti lažac, nego nevjernici poriču Allahove riječi."[2]

Vjernici potvrđuju istinu srcem, jezikom i udovima, a nevjernici niječu jezikom; dok licemjeri potvrđuju svojim jezicima, a niječu istinu u svojim srcima.

Također, kao suprotnost riječi "iman", ne navodi se samo riječ "nijekanje". O ovome šejhul-islam Ibn-Tejmijje kaže: "Riječ "iman" u jeziku ne predstavlja samo suprotnost riječi "nijekanje", kao što je primjer riječi "potvrda". Poznato je u (arapskom) jeziku da se svakom koji donosi neku vijest kaže: "Sadakte" – kao potvrdan, ili: "Kezebte" – kao odričan odgovor. Međutim, ne upotrebljava se kao odgovor uvijek glagol "amene" (vjerovanje), niti se za svakoga koji potvrđuje neku vijest kaže da je mu'min (vjernik). Zapravo, poznato je da kao suprotnost riječi "iman" dolazi riječ "kufr", jer se za nekoga kaže da je ili mu'min ili nevjernik (kafir). Uz to, riječ "kufr" ne podrazumijeva samo nijekanje. Naprotiv, kada bi nekome rekli: "Ja znam da ti istinu govoriš, ali ja te neću slijediti, nego ću ti se suprotstaviti, mrziti te i raditi suprotno tebi", to bi bio prema njemu ispoljen veći i gori kufr. Pa, ako je kufr suprotnost imana, koji ne podrazumijeva samo nijekanje, onda se zna da riječ "iman" ne označava samo potvrdu. Jer ako nevjerstvo (kufr), pored nijekanja, podrazumijeva i suprotstavljanje, neprijateljstvo i ustezanje (pa i bez uvođenja nekoga u laž), onda je neizostavno

[1] En-Neml, 14.

[2] El-En'am, 33.

da iman bude potvrda uz slaganje, zauzimanje i povođenje, pošto nije dovoljna samo potvrda. Na taj način pojam "islam" biva dijelom pojma "iman"; kao što sustezanje od prihvatanja, uz ubjeđenje, biva dijelom pojma "kufr". To obavezuje na mišljenje da je svaki mu'min ujedno i musliman, koji se povodi za naredbama koja predstavljaju djela".[1]

A što se tiče njihovog stava o pitanju tekstova koji ukazuju da djela ulaze u naziv iman, primjetno je da u toj situaciji koriste metodu negiranja vjerodostojnosti i iskrivljenog tumačenja. Primjer za to jeste ajet gdje Uzvišeni Allah kaže:

﴿وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَٰنَكُمْ﴾ **"Allah neće dopustiti da propadne iman (namaz) vaš."**[2], za kojeg kažu da je došao u prenesenom značenju (el-medžaz).[3]

Isti slučaj je i sa riječima Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, gdje se kaže: "Iman se sastoji od šezdeset i nekoliko dijelova..." – a u nekim predajama: "Sedamdeset i nekoliko dijelova..." – gdje oni kažu da je taj hadis u suprotnosti sa Kur'anom. Ili kažu da nesigurnost prenosioca, u pogledu toga da li se radi o šezdeset ili sedamdeset dijelova, ukazuje na nesigurnost samog hadisa.[4]

Odgovor na takva tumačenja:

Prvo: Smatranje da su riječi Uzvišenog: ﴿وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَٰنَكُمْ﴾ **"Allah neće dopustiti da propadne iman (namaz) vaš."** došle u prenesenom značenju zahtijeva sljedeće odgovore:

[1] Medžmu'u el-fetava (7/292). v. Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 380.
[2] El-Bekare, 143.
[3] Tebsiretu el-edille (337/ba).
[4] Ibid.

1- Temelj od kojeg se polazi pri tumačenju Allahove Knjige jeste osnovno značenje, dok za preneseno značenje (medžaz) mora postojati dokaz.[1]

2- Kod onih koji zagovaraju preneseno značenje, stvarno značenje ima riječ koja ukazuje na značenje bez obzira na indiciju, dok se preneseno značenje dokazuje indicijom. a već je jasno da pojam "iman" – kada se neuslovno spomene u Kur'anu i sunnetu – podrazumijeva i ulazak djela u njegovo značenje. Za razliku od toga izlazak djela iz značenja riječi "iman" biva prilikom ograničavanja, što ukazuje da je osnovno značenje prisutno u njegovim riječima: "Iman se sastoji od sedamdeset i nekoliko dijelova..."[2]

3- Poznato je da se pojam medžaz (metafora) počeo koristiti u novije doba, i nije korišten kod prijašnjih Arapa, niti je bio poznat kod ashaba ili velikih imama. Medžaz ima sličnosti sa gramatičkim terminima. Ipak, što se tiče gramatike, ona podrazumijeva ispravnu usaglašenost iz koje ne može proizaći šteta, dok je *medžaz* (metafora) nepouzdana usaglašenost iz koje mogu proizaći racionalne, šerijatske i jezičke štete. Kod racionalnih šteta gubi se vanjsko, jasno i ispravno razlikovanje među stvarima. Kod šerijatskih šteta, koje Šerijat ujedno mora odbaciti, javlja se mijenjanje Allahovog govora i govora Njegovog Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, i odstupanje od njegovog osnovnog i vanjskog značenja. Pri tome se Allahov govor i govor Njegovog Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, tumače pojmovima za koje se navodi dokaz o zabranjenosti njihove upotrebe i zabranjenosti takvog tumačenja. To je zato jer se na taj način šerijatski tekstovi mogu negirati – a Allahov govor

[1] kadija Ebu-Ja'la, Mesailu el-iman, str. 164.

[2] Medžmu'u el-fetava (7/116).

i govor Njegovog Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, su daleko iznad toga. Iz toga neispravnog tumačenja proizilazi da Njegov govor nije realan, mada Njegov govor predstavlja istinu, pravdu i iskrenost.

A što se tiče jezičkih šteta, one se odnose na mijenjanje cilja jezičke forme bez neke koristi; naprotiv, takvo nešto izaziva smutnju.[1]

Drugo: Što se tiče njihovog negiranja riječi Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, u kojima se kaže da se iman sastoji od šezdeset i nekoliko dijelova – a u nekim predajama sedamdeset i nekoliko dijelova – tako što kažu da je u suprotnosti sa Kur'anom ili je prenosilac bio nepouzdan, ono zahtijeva sljedeće odgovore:

Prvi odgovor: Ukoliko je ovaj hadis, koji pod iman ubraja i djela, u suprotnosti sa Kur'anom, onda se postavlja pitanje: Gdje se to u Kur'anu spominje dokaz kojim se niječe širina pojma "iman" koji obuhvata ostale islamske propise? Naprotiv, Kur'an naziva neka djela imanom. Takav je primjer ajeta: ﴿وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَٰنَكُمْ﴾ **"Allah neće dopustiti da propadne iman vaš."**, tj. vaši namazi.

Ovo ukazuje na činjenicu da se hadis slaže sa Kur'anom, a ne na to da je suprotan njemu. U sunnetu ne dolazi ništa što je u suprotnosti sa Kur'anom. Ibnul-Kajjim kaže: "Sunnet se za Kur'an veže na tri načina:

P r v i: da se sunnet slaže sa Kur'anom u svakom pogledu: tako hadis i Kur'an govore o istom propisu, donoseći dokaze koji su u tome podudarni.

D r u g i: da hadis bude objašnjenje onoga što je u Kur'anu i njegovo tumačenje.

[1] Medžmu'u el-fetava (20/451). Nije prenijeto dolovno.

Treći: Da hadis posebno govori: o obaveznosti nekog propisa, u vezi kojeg nije došla objava u Kur'anu (misli se, dakle, na njegovu obaveznost); ili, o zabranjenosti nečega, u vezi čega također nije došla objava u Kur'anu (misli se, dakle, na njegovu zabranu). Tako da sunnet nikako ne izlazi izvan ovoga okvira, niti ima ikakve suprotnosti između Kur'ana i sunneta".[1]

Drugi odgovor: Ovaj hadis je "muttefekun 'alejhi", što znači da se bilježi u dvije najpouzdanije hadiske zbirke (Buhari i Muslim). a hadisi koji se bilježe u ove dvije zbirke su sigurno vjerodostojni i podrazumijevaju sigurno znanje, u čemu nema razilaženja među islamskim učenjacima i u priznanju nekih sljedbenika hanefijskog mezheba.[2] a onaj ko sumnja u hadise koji se bilježe u dvije najvjerodostojnije zbirke sam sebi čini nasilje, jer ne priliči jednom muslimanu da ružno govori o vjerodostojnim prenosiocima ili da ima ružno mišljenje o njima. Eš-Šah Velijullah ed-Dehlevi, jedan od hanefijskih imama u svoje vrijeme, kaže: "Što se tiče dvaju vjerodostojnih zbirki, učenjaci hadisa su složni da je sve ono što se u njima nalazi – i što se veže za Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem – bez sumnje vjerodostojno, jer se te dvije zbirke mutevatir-predajom vežu za svoje autore. i svako ko ih omalovažava biva novotar koji ne slijedi pravac vjernikâ. Jer njih dvojica bilježila su hadis tek nakon što bi ga dostavili na uvid svojim učiteljima i šejhovima, i nakon što bi oni dali pozitivnu ocjenu o njegovoj vjerodostojnosti".[3]

Također se ne slažemo da razlika u broju, koji se spominje u hadisu, podrazumijeva kontradiktornost u hadisu. Manji broj se ne suprotstavlja većem, pošto manji broj potpada pod veći broj. Prema tome, predaja koja se spominje u Muslimovom

[1] E 'alamu el-muveki'in (2/307-309).

[2] v. Fejdul-Bari (1/45).

[3] Hudždžetullahi el-baliga (1/49).

Sahihu nije u suprotnosti sa onom koja se navodi u Buharijinom Sahihu. Predaja koju bilježi Muslim obuhvata ono što obuhvata predaja kod Buharije – i više od toga. a ovaj dodatak je došao posredstvom vjerodostojnih prenosilaca, i on se inače prihvata kao vjerodostojan. Ovo je mišljenje nekih učenjaka, tako da su neki prihvatili predaju u kojoj se spominje: "sedamdeset i nekoliko" – kao što su: El-Halimi[1], kadija Ijad[2] i El-Albani[3]; dok predaju u kojoj se spominje: "šezdeset i nekoliko" uzimaju: Ibn es-Salah[4], El-Bejheki[5] i Ibn-Hadžer[6].

Ovim nam postaje jasna slabost i nepouzdanost njihovih dokaza, dok je istina u svemu tome ono na šta ukazuju Kur'an i sunnet, kao i ono na čemu su bili ispravni prethodnici ovog ummeta: to je da iman podrazumijeva ubjeđenje srcem, izgovaranje jezikom i potvrda djelima. Uzvišeni Allah kaže:

﴿إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُهُۥ زَادَتْهُمْ إِيمَٰنًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ۝٢ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَمِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ يُنفِقُونَ ۝٣ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُؤْمِنُونَ حَقًّا ۚ لَّهُمْ دَرَجَٰتٌ عِندَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ۝٤﴾

"Pravi vjernici su samo oni čija se srca strahom ispune kad se Allah spomene; a kad im se riječi Njegove kazuju, vjerovanje im učvršćuju, i samo se na Gospodara svoga oslanjaju; oni koji molitvu obavljaju i dio od onoga što im Mi dajemo udjeljuju. Oni su, zbilja, pravi

[1] Fethul-Bari (1/51).
[2] Ibid.
[3] Silsiletu el-ehadisi es-sahiha (4/396-371).
[4] Fethul-Bari (1/51).
[5] Ibid.
[6] Ibid.

vjernici! - Njih počasti, i oprost, i obilje plemenito, kod Gospodara njihova čekaju."[1]

﴿إِنَّمَا ذَٰلِكُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَآءَهُۥ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٧٥﴾﴾ "To vas je samo šejtan plašio pristalicama svojim – i ne bojte ih se. a bojte se Mene, ako ste vjernici!"[2]

﴿قَالَ رَجُلَانِ مِنَ ٱلَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْعَمَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمَا ٱدْخُلُوا۟ عَلَيْهِمُ ٱلْبَابَ فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَإِنَّكُمْ غَٰلِبُونَ ۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَتَوَكَّلُوٓا۟ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٢٣﴾﴾

"Dva čovjeka, koja su se Allaha bojala i kojima je On darovao milost Svoju, – rekoše: 'Navalite im na kapiju! Pa kad kroz nju prođete, bit ćete sigurno pobjednici. a u Allaha se pouzdajte, ako ste vjernici!'"[3]

﴿يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْأَنفَالِ ۖ قُلِ ٱلْأَنفَالُ لِلَّهِ وَٱلرَّسُولِ ۖ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَأَصْلِحُوا۟ ذَاتَ بَيْنِكُمْ ۖ وَأَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١﴾﴾

"Pitaju te o plijenu: 'Plijen pripada Allahu i Poslaniku'. Zato se bojte Allaha i izgladite međusobne razmirice; i pokoravajte se Allahu i Njegovu Poslaniku, ako ste pravi vjernici!"[4]

﴿يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْأَنفَالِ ۖ قُلِ ٱلْأَنفَالُ لِلَّهِ وَٱلرَّسُولِ ۖ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَأَصْلِحُوا۟ ذَاتَ بَيْنِكُمْ ۖ وَأَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١﴾﴾

"Zar se nećete boriti protiv ljudi koji su zakletve svoje prekršili i nastojali da protjeraju Poslanika, i prvi vas napali? Zar ih se bojite? Preče je da se Allaha bojite, ako ste vjernici!"[5]

---

1 El-Enfal, 2-4.
2 Ali 'Imran, 175.
3 El-Maide, 23.
4 El-Enfal, 1.
5 Et-Tevbe, 13.

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَذَرُواْ مَا بَقِيَ مِنَ ٱلرِّبَوٰٓاْ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ ﴿٢٧٨﴾﴾
"O, vjernici! Bojte se Allaha. i od ostatka kamate odustanite, ako ste pravi vjernici!"[1]

﴿وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَٰنَكُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ بِٱلنَّاسِ لَرَءُوفٞ رَّحِيمٞ ﴿١٤٣﴾﴾ **"Allah neće dopustiti da propadne vjerovanje vaše. – a Allah je prema ljudima zaista vrlo blag i milostiv."**[2]

Značenje Allahovih riječi: ﴿وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَٰنَكُمۡ﴾ **"Allah neće dopustiti da propadne iman vaš (vjerovanje vaše)"**, na osnovu onoga što se spominje u predajama, upućuje na namaz: a Allah neće dopustiti da propadne vaše vjerovanje u Poslanika zbog vašeg namaza kojeg ste obavljali u pravcu Bejtul-Makdisa, što ste radili po Allahovom naređenju. Jer je to od vas bila potvrda i vjerovanje u Njegovog Poslanika.[3]

El-Halimi kaže: "Učenjaci Tefsira su složni da je Allah ovim ukazivao na namaz koji je obavljan u pravcu Bejtul-Makdisa, što potvrđuje da je namaz dio imana. Ukoliko je to potvrđeno, onda svako djelo pokornosti predstavlja dio imana. Nema dokaza koji ukazuje da se, kada je riječ o ovom pitanju, pravi razlika između namaza i drugih vidova pokornosti".[4]

Ebu-'Ubejd el-Kasim ibn Sellam (u djelu: El-Iman) navodi riječi Uzvišenog:

﴿الٓمٓ ﴿١﴾ أَحَسِبَ ٱلنَّاسُ أَن يُتۡرَكُوٓاْ أَن يَقُولُوٓاْ ءَامَنَّا وَهُمۡ لَا يُفۡتَنُونَ ﴿٢﴾ وَلَقَدۡ فَتَنَّا ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡۖ فَلَيَعۡلَمَنَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ صَدَقُواْ وَلَيَعۡلَمَنَّ ٱلۡكَٰذِبِينَ ﴿٣﴾﴾

"Elif Lam Mim. Misle li ljudi da će biti ostavljeni na miru, ako kažu: 'Mi vjerujemo!', a da u iskušenje neće biti dovedeni? Mi smo u iskušenje dovodili i one prije

[1] El-Bekare, 278.
[2] El-Bekare, 143.
[3] Džami'u el-bejan (2/18).
[4] El-Minhadžu fi šu'abi el-iman (3791).

njih, da bi Allah sigurno ukazao na one koji govore istinu i na one koji lažu."[1]

﴿وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ فَإِذَآ أُوذِىَ فِى ٱللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةَ ٱلنَّاسِ كَعَذَابِ ٱللَّهِ﴾
"Ima ljudi koji govore: 'Vjerujemo u Allaha!' – a kad neki Allaha radi bude na muke stavljen, on drži da je ljudsko mučenje isto što i Allahova kazna."[2]

Ovim ajetima on dokazuje da su djela dio imana, i kaže: "Zar ne vidiš da je Allah, subhanehu we te'ala, djelima ispitao iskrenost govora, jer Mu nije bila od njih dovoljna samo potvrda, bez djela. Tako je jedno učinio dijelom onog drugog! Pa šta onda treba slijediti, ako se ne slijedi Allahova Knjiga i sunnet Njegovog Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem? Kao i menhedž njegovih ispravnih sljedbenika, koji su najpreči da se na njih ugleda i da budu vođe".[3]

A što se tiče dokaza iz sunneta – pa, oni su mnogobrojni:

Od toga su riječi Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, koje je uputio delegaciji 'Abdul-Kajsa: "Znate li šta je to vjerovanje u Allaha?" "Allah i Njegov Poslanik najbolje znaju", rekoše. a Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, im reče: "Svjedočenje da nema drugog boga mimo Allaha i da je Muhammed Allahov poslanik, obavljanje namaza, davanje zekata, post mjeseca ramazana i davanje petine od ratnog plijena".[4]

Nakon što je spomenuo ovaj hadis, Ibn Ebil-'Izz kaže: "Poznato je da on nije želio reći da ova djela ne bivaju vjerovanje u Allaha bez ubjeđenja i vjerovanja srcem. Na drugom mjestu on spominje da je vjerovanje u srcu neophodno. i iz toga se zaključuje da ova

[1] El-'Ankebut, 1-3.
[2] El-'Ankebut, 10.
[3] El-Kasim ibn Sellam, El-Iman ve me'alimuhu ve sunenuhu, str. 66.
[4] Buhari: Kitabu el-iman, Babun "Edau el-hu musi min el-iman" (1/129), hadis br. 53; Muslim: Kitabu el-iman, Babun "El-emru bil-imani billahi te'ala" (1/47), hadis br. 24. Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom Ebu-Džemrea od Ibn-'Abbasa.

djela, zajedno sa vjerovanjem u srcu, predstavljaju vjerovanje u Allaha. Pa ima li nešto iznad ovog dokaza koji dokazuje da se djela podrazumijevaju pod pojmom "iman"? On je protumačio vjerovanje kroz djela, a nije spomenuo potvrdu. Zna se da ova djela nisu od koristi ukoliko postoji nijekanje".[1]

Na njegove riječi: "Vjerovanje se sastoji od šezdeset i nekoliko dijelova (...), a i stid je dio vjerovanja"[2] Muslim u svojoj predaji dodaje: "Najveći njegov dio predstavlja svjedočenje da nema drugog boga mimo Allaha, a najmanji je njegov dio da skloniš s puta ono što smeta prolaznicima".[3]

Ibn-Munde kaže: "Podijelio je iman na dijelove: neki od njih se realiziraju govorom, neki srcem, a neki ostalim dijelovima tijela".[4]

Također treba spomenuti njegov odgovor na pitanje: "Koje djelo je najvrednije?" Tada je rekao: "Vjerovanje u Allaha i Njegovog Poslanika"[5] – čime je djela nazvao imanom, kao što je i iman oslovio djelima.

Više učenjaka prenose koncenzus selefa o ovom pitanju, o tome da su djela dio imana. Neki od njih su: Šafija[6], Ahmed[7], Buharija[8], Ibn 'Abdul-Berr[9], El-Begavi[10].

---

1 Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 381.

2 Već je spomenut na stranici 169.

3 Muslim: Kitabu el-iman, Babun "Bejanu 'adedi šu'abi el-iman" (1/63), hadis br. 58. Muslim je zabilježio ovaj hadis posredstvom Ebu-Saliha od Ebu-Hurejre.

4 El-Iman (1/332).

5 Buhari: Kitabu el-iman, Babun "Men kale innel-imane huve el-'amel" (1/77), hadis br. 26; Muslim: Kitabu el-iman, Babun "Bejanu kevni el-imani billahi te'ala efdalu el-a'mal" (1/88 – fa/135). Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom Se'ida ibn Musejjeba od Ebu-Hurejre.

6 Lalikai, Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (3/886-887).

7 Ibnul-Dževzi, Menakibu el-imami Ahmed, str. 228.

8 Fethul-Bari (1/47).

9 Et-Temhid (9/238).

10 Šerhu es-sunne (1/38-39).

'Abdur-Rezak es-San'ani kaže: "Čuo sam od svojih šejhova i drugova – zatim je spomenuo njihova imena – riječi da iman predstavlja riječi i djela; on se povećava i smanjuje".[1]

El-Velid ibn Muslim kaže: "Čuo sam El-Evza'ija, Malika ibn Enesa i Se'ida ibn 'Abdul-'Aziza[2] kako negiraju mišljenje da iman čini samo potvrda bez djela i kako kažu: "Nema imana bez djela, a ni djela bez imana".[3]

Imam Ahmed kaže: "Sedamdeset članova zajednice – tabi'ina, muslimanskih imama i velikih fakiha – složni su u tome da sunnet, s kojim je preselio Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, obuhvata nekoliko stvari". Zatim je imam Ahmed, u skladu s rečenim, spomenuo mišljenje da iman čine riječi i djela; da se iman povećava s pokornošću, a smanjuje griješenjem.[4]

El-Buhari kaže: "Sreo sam više od hiljadu ljudi, učenjaka u raznim krajevima, a nisam vidio ni jednog od njih da se razlikuje u mišljenju da u vjerovanje (iman) ulaze riječi i djela; iman se povećava i smanjuje".[5]

Ibn Ebi-Hatim kaže: "Pitao sam svoga oca i Ebu-Zura'a o mezhebu ehlis-sunneta, o onima koje su oni doživjeli od učenjakâ u svim krajevima i o njihovom akidetu. Rekli su mi: "Susreli smo učenjake u raznim krajevima – Hidžazu, Iraku,

---

[1] Šerhu Sahihi Muslim (1/146).

[2] Se'id ibn 'Abdul-'Aziz et-Tenuhi ed-Dimiški. Ibn-Hadžer kaže o njemu: "Vjerodostojan je prenosilac (siqat), imam. Ahmed ga upoređuje sa El-Evzaijem, a Ebu-Mishir ga je smatrao i boljim. Međutim, pred kraj života mu je oslabilo pamćenje. Pripada sedmoj generaciji prenosilaca. Umro je 167. h.g., a po nekim predajama i prije". v. Takribu et-tehzib (1/301); Tehzibu et-tehzib (4/59).

[3] 'Akidetu Ibn-Džerir, str. 10.

[4] Menakibu el-imami Ahmed, str. 228.

[5] Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (1/173-174).

Egiptu, Šamu i Jemenu – a njihov mezheb (njihov stav i mišljenje) je bio da u vjerovanje ulaze riječi i djela, da se iman povećava i smanjuje".[1]

El-Begavi kaže: "Ashabi i tabi'ini, i oni učenjaci sunneta koji su došli poslije njih, su složni u tome da su djela sastavni dio vjerovanja".[2]

U poglavlju koje govori o tome da se iman sastoji od ubjeđenja srcem, izgovaranja jezikom i potvrde djelima i da osoba ne biva vjernikom osim ukoliko se kod njega sastave sve tri pomenute stvari, El-Adžurri kaže: "Znajte, Allah se smilovao i nama i vama, da svi islamski učenjaci imaju zajednički stav da je vjerovanje (iman) obaveza svih stvorenja; a ono podrazumijeva: ubjeđenje srcem, izgovaranje jezikom i potvrdu djelima. i znajte da nema koristi od spoznaje srcem i ubjeđenja, ako uz to dvoje ne dolazi potvrda vjerovanja kroz izgovaranje jezikom. Također, nema koristi od spoznaje srcem i izgovaranja jezikom, sve dok ne bude uz to prisutna i potvrda djelima. a kada se kod nekoga sastave ova tri svojstva, taj pojedinac biva vjernik. Na to ukazuju Kur'an, sunnet i govor islamskih učenjaka..."[3]

Mnogi su dokazi iz Kur'ana i sunneta, i od onoga što se prenosi od ispravnih prethodnika ovog ummeta, da iman čine ubjeđenje, govor i djela. Želja mi je da ovo poglavlje završim odgovorom Sufjana ibn Ujejne onima koji smatraju da iman podrazumijeva govor bez djela. Naime, jedne prilike ga je upitao neki čovjek: "Kako da postupamo sa nekim ljudima koji pripadaju našoj zajednici, koji smatraju da iman podrazumijeva govor bez djela?" Sufjan mu odgovori: "To njihovo mišljenje je bilo ispravno i na mjestu prije nego je Allah objavio propise

[1] Ibn Ebu-Hatim, Aslu es-sunne, str. 225-226.

[2] Šerhu es-sunne (1/38-39).

[3] Eš-Šeri'a, str. 119.

imana i njegove granice. Allah, subhanehu we te'ala, je poslao Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, svim ljudima sa zadatkom da posvjedoče da nema drugog boga osim Allaha i da je Muhammed Njegov poslanik. Pa, ako to kažu i posvjedoče, zaštitili bi svoje živote i imetke, osim kada bi to islam zahtijevao – a krajnji sud pripada Allahu. Nakon što je Allah obuhvatio svojim znanjem iskrenost u njihovim srcima, naredio je Poslaniku, sallallahu 'alejhi ve sellem, da ih obaveže sa obavljanjem namaza. Pa im je to naredio, a oni su to učinili. Tako mi Allaha, da ga nisu poslušali, ne bi im koristilo prvo priznanje! a kada je Allah obuhvatio svojim znanjem i vidio njihovu iskrenost u tome, naredio mu je da ih pozove da se vrate u Meku i da se bore protiv svojih očeva i sinova – sve dok ne budu govorili ono što su oni govorili, dok ne budu obavljali namaz kao što ga oni obavljaju i dok ne budu obavljali hidžru kao što su i oni obavljali. On im je to naredio, a oni su ga poslušali. Tako su neki od njih dolazili sa glavom svoga oca, govoreći: "O, Allahov Poslaniče! Ovo je glava starca nevjernika". Tako mi Allaha, da nisu tako uradili, ne bi im koristilo njihovo prvo priznanje, niti njihov namaz niti njihova hidžra! Kada je Allah vidio njihovu iskrenost u tome, naredio mu je da im u obavezu stavi preseljenje u Medinu. Nakon toga, on im je to naredio, a oni su ga poslušali. Tako mi Allaha, da nisu tako uradili, ne bi im koristilo ni njihovo prvo priznanje ni njihov namaz! a kada je vidio njihovu iskrenost u tome, naredio mu je da ih obaveže da obavljaju tavaf oko Ka'be – kao izraz pokornosti Njemu, i da obriju svoje glave – kao znak njihove poniznosti. i oni su to uradili. Tako mi Allaha, da nisu tako uradili, ne bi im koristilo ni njihovo prvo priznanje, ni njihov namaz, ni njihova hidžra, ni njihova borba protiv vlastitih očeva. Pa kada je Allah vidio njihovu iskrenost u tome, naredio mu je da uzme od njihove imovine sadaku, kako bi ih tim postupkom očistio.

Tako su i to uradili, dajući i izdvajajući od onog čega je bilo malo i od onoga čega je bilo mnogo. Tako mi Allaha, da nisu tako uradili, ne bi im koristilo ni njihovo prvo priznanje, ni njihov namaz, ni njihova hidžra, ni njihova borba protiv svojih očeva, a ni njihov tavaf! Kada je Allah vidio njihovu iskrenost u onome što im je naređivao od propisâ, objavio je sljedeći ajet: ﴿ٱلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلْإِسْلَٰمَ دِينًا﴾ **"Danas sam vam vjeru vašu usavršio i blagodat Svoju prema vama upotpunio, i zadovoljan sam da vam islam bude vjera."**[1]

Onaj ko ostavi neku od odlika imana, negirajući je i niječući, postaje nevjernik. a onaj ko je ostavi iz lijenosti i nehata – biva kažnjen, i njegov iman je krnjav. Ovo je sunnet, a ti ga od mene dostavi onome ko te od ljudi upita".[2]

Molim Allaha da nas opskrbi iskrenošću u govoru i djelima, a Allah sve najbolje zna.

❁ ❁ ❁

[1] El-Maide, 3.

[2] Ibn-Betta, El-Ibanetu 'an šeri'ati el-fireki en-nadžije (2/630).

DRUGI DIO
POVEĆANJE I SMANJIVANJE IMANA

Ebu-Hanife je bio mišljenja da se iman ne smanjuje ni povećava[1], i da podrazumijeva ubjeđenje srcem i izgovaranje jezikom, kao što je već spomenuto.

Imam Ebu-Hanife, Allah mu se smilovao, kaže: "Iman se ne povećava niti se smanjuje".[2]

Et-Tahavi potvrđuje ovaj govor, prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika. On kaže: "Iman je jedan. i oni koji ga posjeduju – u osnovi su jednaki. No razlikuju se u bogobojaznosti, strahopoštovanju, suprotstavljanju svemu što je nastrano i u izvršavanju Allahovih naredbi."[3]

Imam Ebu-Hanife za svoj mezheb navodi sljedeće dokaze:

Prvo: Ne može se zamisliti smanjenje imana, osim ukoliko to znači povećanje nevjerstva. Ne može se ni zamisliti povećanje imana, osim ukoliko to podrazumijeva smanjenje nevjerstva.

---

1 v. Mekalatu el-islamijjin, str. 139; Šerhu el-mekasid (5/211); Šerhu el-mevakif (8/397); El-Ferku bejne el-firak, str. 123; Eš-Šehristani, El-Milelu ven-nihal (1/141); El-Bagdadi, El-Milelu ven-nihal, str. 10; Et-Tebsiru fid-din, str. 60; En-Nesefi, Et-Temhid, str. 102; Bahru el-kelam, str. 41; El-Musameratu bi šerhi el-musajira, str. 317; En-Nibras, str. 402; Mejdani, Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 99.

2 Šerhu kitabi el-vesijje, str. 3.

3 El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 43-44.

Imam Ebu-Hanife kaže: "Iman se ne povećava niti se smanjuje. Nije moguće zamisliti njegovo smanjenje, osim ako njegovo smanjenje podrazumijeva povećanje nevjerstva; nije moguće ni zamisliti njegovo povećanje, osim da to povećanje imana podrazumijeva smanjenje nevjerstva. Kako je onda moguće da jedna te ista osoba bude u istom momentu vjernik (mu'min) i nevjernik (kafir)?"[1]

Drugo: Ljudi se ne razlikuju u potvrdi, niti su u tome jedni bolji od drugih. Njihova razlika u vrijednosti ogleda se u djelima, jer su im propisi različiti. Vjera stanovnikâ nebesa i vjera poslanikâ je jedna. i zbog toga Uzvišeni Allah kaže:

﴿شَرَعَ لَكُم مِّنَ ٱلدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِۦ نُوحًا وَٱلَّذِىٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِۦٓ إِبْرَٰهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰٓ أَنْ أَقِيمُوا۟ ٱلدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا۟ فِيهِ﴾

"On vam propisuje u vjeri isto ono što je propisano Nuhu i ono što objavljujemo tebi, i ono što smo naredili Ibrahimu i Musau i Isau: 'Pravu vjeru ispovijedajte i u tome se ne podvajajte!'"[2]

Također se (u djelu: El-Fikhul-ekber) navodi da je Ebu-Hanife rekao: "Iman stanovnika nebesa i Zemlje se ne povećava niti se smanjuje, ako se promatra sa strane onoga u šta se vjeruje; ali se povećava i smanjuje, ako se promatra sa strane ubjeđenja i potvrde. Vjernici su jednaki u imanu i tevhidu, dok se razlikuju po činjenju djela".[3]

A ovo je predaja u kojoj se pronalazi jedan problem. Naime, ova predaja se razlikuje od prethodno spomenutog govora Ebu-Hanife, gdje se kaže da se iman ne povećava niti smanjuje, uz objašnjenje imama da iman znači potvrdu i prihvatanje. To je,

[1] Kitabu el-vesijje, str. 3.
[2] Eš-Šura, 13.
[3] El-Fikhul-ekber, str. 304.

pak, potvrđeno od njega, prilikom objašnjenja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegovih dvojice učenika – što je već spomenuto.

Poznato je da iman kod Ebu-Hanife označava potvrdu i ubjeđenje, kao i to da nema razlike među vjernicima, kada je riječ o tom pitanju. Vjernici se razlikuju prema djelima, bogobojaznosti, strahopoštovanju, suprotstavljanju svemu što je nastrano i u izvršavanju Allahovih naredbi. Ovo podrazumijeva da se ta potvrda i ubjeđenje ne povećava niti se smanjuje, dok se u prethodnom tekstu (koji se bilježi u djelu: El-Fikhul-ekber) jasno kaže da se iman smanjuje i povećava, ako se to promatra sa strane ubjeđenja i potvrde. Mislim da je odrična čestica "la" u prvoj rečenici greška prepisivača, jer bi ona trebala doći u drugoj rečenici. Prema tome, izjava imama Ebu-Hanife bi izgledala ovako: "Iman stanovnika nebesa i Zemlje se povećava i smanjuje, ako se promatra sa strane onoga u šta se vjeruje; ali se ne povećava niti se smanjuje, ako se promatra sa strane ubjeđenja i potvrde". Na taj se način uspostavlja ispravnost i ujednačenost govora Ebu-Hanife s onim što od njega prenosi Et-Tahavi.

Međutim, oni koji su tumačili[1] djelo El-Fikhul-ekber nisu ovako navodili ovaj tekst i nisu u njemu vidjeli problem; oni su ga prenijeli uz razlikovanje između ubjeđenja i osnove potvrđivanja. Shodno tome, u osnovi potvrđivanja – nema razlike; dok se kod ubjeđenja ljudi razlikuju jedni od drugih. Međutim, ni ovo ne vidim kao rješenje problema, jer je ubjeđenje[2] čvrsta potvrda s kojom je duša zadovoljna, što predstavlja jedan od stepena potvrđivanja.

[1] v. Ebul-Munteha el-Mugnisavi, Šerhu el-fikhil-ekber, str. 33; El-Kari, Šerhu el-fikhil-ekber, str. 126-127.

[2] v. Et-Ta'rifat, str. 259; El-Mufredat, str. 552; El-Mu'džemu el-felsefi, str. 216; El-Mu'džemu el-vesit, str. 1066.

Ovo su dokazi Ebu-Hanife, dok njegovi sljedbenici navode sljedeće dokaze:

Prvo: Djela se slažu s imanom u nazivu "pokornost" i "ibadet", ali ne i u nazivu "iman". Shodno tome, s povećanjem djelâ povećava se pokornost i ibadet, što nema nikakvih posljedica na povećanje imana.

Drugo: Potvrđivanje je stvar koja se ne dijeli i ne rasparčava, tako da ono nije podložno povećanju ni smanjivanju. Kada bi se izgubilo to potvrđivanje, umjesto tog potvrđivanja došlo bi nijekanje. U toj situaciji rečeno potvrđivanje bilo bi u potpunosti neispravno i od njega ne bi ostalo ništa. a ukoliko se ne bi izgubilo, ostalo bi potpuno. Tako da je govor o njegovom povećanju i smanjivanju neispravan.[1]

Treće: Kada je riječ o razlogu povećanja i smanjenja djela, govor o povećanju i smanjenju imana podrazumijeva da nema nikoga ko je upotpunio svoj iman; pa čak ni poslanici ni vjerovjesnici. To je zbog toga što ne postoji granica pri činjenju dobrih djela. Prema tome, svako ko poveća dobra djela – pa, njegov iman biva veći. Iz toga proizilazi da iman onoga čija pokornost bude veća – biva veći, shodno tome. No, i pored toga, on nije u stanju da upotpuni svoj iman. Jer ukoliko bi uradio neko drugo djelo – koje predstavlja pokornost – njegov bi se iman također povećao.[2]

Četvrto: Povećanje i dodatak se ne mogu zamisliti, osim prema onome što je potpuno i što ima svoj kraj. a što se tiče imana, on i dalje nije potpun, jer se on u svojoj osnovi stalno i neprestano povećava. a povećanje onoga što nije potpuno

[1] Tebsiretu el-edille (qaf-399/elif); Šerhu el-'akaidi en-nesefijje, str. 124.

[2] Ibid.

(što je manjkavo) je nemoguće, kao što je nemoguće povećanje onoga što nema kraja.[1]

Peto: Povećanje i smanjivanje potvrđivanja stavljaju ga na stepen sumnje i pretpostavki – a to je beskorisno kada se govori o akidetu.[2]

Šesto: Ebul-Lejs[3] es-Semerkandi kao dokaz navodi i hadis kojeg prenosi Ebu-Hurejre[4], radijallahu 'anhu – čija predaja doseže do Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem – u kojem se kaže: "Jednog dana je došla delegacija plemena Sekif. Članovi te delegacije rekoše Vjerovjesniku, sallallahu 'alejhi we sellem: "O, Allahov Poslaniče! Da li se iman povećava i smanjuje?", "Ne" – odgovori on – "Iman je upotpunjen u srcu, a njegovo povećanje ili smanjivanje je nevjerstvo".

Kažem: U ovom značenju dolaze još neki hadisi – kao što je hadis od Ibn-'Abbasa i Ibn-Omera (čija se predaja, također, diže do Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem), a u kojem se kaže da se iman ne povećava niti se smanjuje. Takav je i hadis od Ebu-Se'ida el-Hudrija, radijallahu 'anhu, u kojem se kaže: "Ako neko smatra da se iman povećava i smanjuje, onda je njegovo povećanje licemjerstvo a njegovo smanjenje nevjerstvo. Neka se takav pojedinac pokaje zbog toga. a ako to ne učini, udrite ga sabljom po vratu, jer je to neprijatelj Milostivom".

---

[1] Ibid.

[2] Ruhu el-me'ani (9/165).

[3] Nasr ibn Muhammed ibn Ibrahim es-Semerkandi el-Hanefi. Ez-Zehebi kaže o njemu: "Imam, fakih, muhaddis, pobožnjak... Autor je djela Tenbihu el-gafilin, kao i zbirke fetvi koje bilježi od Muhammeda ibn el-Fadla i drugih, ali sa mnoštvom izmišljenih hadisa. Umro je 375. h.g." v. Sijeru e'alami en-nubela (16/322); El-Fevaidu el-behijje, str. 221.

[4] Bahru el-ulum (qaf-99/elif).

ODGOVOR NA DOKAZE EBU-HANIFE i NJEGOVIH SLJEDBENIKA

a) Odgovor na dokaze Ebu-Hanife:

Prvo: To je govor Ebu-Hanife: "Iman se ne povećava niti se smanjuje, jer nije moguće zamisliti njegovo smanjenje, osim da to podrazumijeva povećanje nevjerstva..."

Odgovor:

Razum može zamisliti i pojmiti sjedinjenje imana i nekih oblika nevjerstva na jednom mjestu i kod jedne osobe. Uzvišeni Allah kaže: ﴿وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُم بِاللَّهِ إِلَّا وَهُم مُّشْرِكُونَ ﴿١٠٦﴾﴾ **"Većina ovih ne vjeruje u Allaha, osim da druge Njemu ravnim smatraju."**[1]

Huzejfe ibn el-Jeman, radijallahu 'anhu, kaže: "Četiri su vrste srca: čisto srce, kao da je u njemu svjetiljka koja blista, i to je srce mu'mina; zamotano srce, srce nevjernika; okovano srce, i to je srce munafika; i srce u kojem se nalaze vjerovanje i licemjerstvo. Primjer vjerovanja u tvom srcu je kao drvo koje se napaja čistom vodom; a primjer licemjerstva u njemu je kao čir kojega ispunjavaju gnoj i krv: šta u njemu nadvlada – pa, takvo i srce bude".[2]

Govor Huzejfe, radijallahu 'anhu, potvrđuju i riječi Uzvišenog: ﴿هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ﴾ **"Toga dana bili su bliže nevjerovanju nego vjerovanju."**[3]

U njihovim srcima je nadvladalo licemjerstvo. a kada je došao dan Bitke na Uhudu, licemjerstvo je obuzelo njihova srca. Zato su toga dana bili bliže nevjerovanju.[4]

---

1 Jusuf, 106.

2 'Abdullah ibn Ahmed, Es-Sunne, str. 102.

3 Ali 'Imran, 167.

4 Ibn-Tejmijje, El-Iman, str. 298.

O ovome šejhul-islam Ibn-Tejmijje kaže: "Završnica svega jeste da osoba kod sebe ima neke dijelove imana, kao i neke dijelove licemjerstva. Takva osoba je musliman, ali kod sebe ima primjese malog nevjerstva, onoga koji ne izvodi iz vjere islama – što kažu neki od ashaba, kao što je Ibn-'Abbas: to je nevjerstvo (kufr) koje ne izvodi iz vjere. Ovo je mišljenje većine selefa, o čemu govore i Ahmed i drugi".[1]

I kaže: "Povećanje imana, a i njegovo smanjivanje, ponekad bivaju sadržani u osobinama imana, kao što je razlika u jačini i slabosti potvrde; ponekad, pak, biva u pohvalnim djelima. Prema tome, povećanje imana i njegovo smanjivanje ne obavezuje prisustvo nevjerstva niti njegovo nepostojanje. Razlika u jačini ubjeđenja i činjenju dobrih djela ne obavezuje na prisustvo nevjerstva kod slabijeg pojedinca. Što je jasno, mada je tačno da se iman i nevjerstvo koje izvodi iz vjere ne mogu spojiti".

Drugo: to je govor Ebu-Hanife da se ljudi ne razlikuju u potvrdi, niti su u tome jedni bolji od drugih. Njihova se razlika u vrijednosti ogleda u djelima, jer su im propisi različiti...

Odgovor: Ne možemo se pomiriti s tim da se ljudi ne razlikuju u potvrđivanju niti da se razlikuju u tome ko je od koga bolji. Jer, kako se razlikuju po činjenju djela tako se razlikuju u potvrđivanju i njegovom stepenu: jačini i slabosti. Razuman čovjek nema sumnje u to da su potvrda i ubjeđenje vjerovjesnikâ i melekâ jače od potvrde običnih ljudi, što potvrđuju i neki hanefijski učenjaci.[2]

A što se tiče njegovih riječi da je vjera stanovnikâ nebesa i vjera poslanikâ – jedna vjera, odgovor na to bi glasio: sva pojedinačna pitanja o obaveznim propisima nisu podjednaka

[1] Ibid., str. 300.

[2] Kao što su: El-Alusi (u djelu: Ruhu el-me'ani, 9/167); El-Kari (prilikom tumačenja djela: El-Fikhul-ekber, str. 127).

za nas i meleke, niti su jednaka za one koji su slijedili prijašnje poslanike, pa čak ni za sljedbenike jednog poslanika.

Što se, pak, tiče riječi Uzvišenog:

﴿شَرَعَ لَكُم مِّنَ ٱلدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِۦ نُوحًا وَٱلَّذِىٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ﴾ **"On vam propisuje u vjeri isto ono što je propisano Nuhu i ono što objavljujemo tebi..."**, time se htjelo reći da je vjera svih poslanika jedna ista vjera, sa jednom istom osnovom – a to je ibadet jedino Allahu, pri čemu je zabranjeno pripisivati Mu druga, a naređeno ispunjavanje Njegovih zapovijedi i izbjegavanje Njegovih zabrana. Što se, pak, tiče propisa pojedinačno – pa, poznato je da su oni različiti. U skladu s tim Uzvišeni Allah kaže: ﴿لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا﴾ **"Svima vama smo zakon i pravac propisali."**[1]

❁ ❁ ❁

b) Odgovor na dokaze sljedbenika Ebu-Hanife

Prvi dokaz: Djela imaju isti naziv "iman" kada je riječ o pokornosti, dok je ibadet različitog značenja od riječi "iman"...

Odgovor: Ovo mišljenje se zasniva na stavu da djela, šerijatski, ne ulaze u naziv "iman". Međutim, već su spomenuti dokazi da djela ulaze u naziv "iman". Pa, ako je osnova ovog mišljenja neispravna, automatski biva neispravno samo mišljenje koje se na osnovu njega izgrađuje, a Allah najbolje zna.

Drugi dokaz: Potvrđivanje je stvar koja se ne dijeli i ne rasparčava, tako da nije podložna ni povećanju ni smanjivanju....

Odgovor: Ova sumnja se temelji na osnovama sastavljenima na dvije pretpostavke:

Prva: da vjerovanje podrazumijeva samo potvrdu srcem;

[1] El-Maide, 48.

Druga: da je potvrda stvar koja se ne rasparčava u dijelove.

Što se tiče prve, već je spomenuta njena neispravnost, uz spomen dokaza iz Kur'ana, vjerodostojnog sunneta i koncenzusa *selefa* i islamskih učenjaka i imamâ sunneta, koji govore da djela ulaze u naziv "iman" i njegovu suštinu.

Što se tiče druge pretpostavke, i ona je također neispravna. U suprotnosti je sa dokazima iz Kur'ana, sunneta, predajama koje se prenose od *selefa*, kao i sa zdravim razumom.

Uzvišeni Allah kaže:

﴿وَلَمَّا رَءَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلْأَحْزَابَ قَالُوا۟ هَٰذَا مَا وَعَدَنَا ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَصَدَقَ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ ۚ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّآ إِيمَٰنًا وَتَسْلِيمًا ﴿٢٢﴾﴾

"Kad su vjernici saveznike ugledali, rekli su: 'Ovo je ono što su nam Allah i Poslanik Njegov obećali, i Allah i Poslanik Njegov su istinu govorili!' – i to im je samo povećalo vjerovanje i predanost."[1]

Nema sumnje da se pod pojmom vjerovanje, u ovom ajetu, podrazumijevaju i potvrda i ubjeđenje. Oba ta termina su ispoljena potvrđivanjem istinitosti obećanja Allaha, subhanehu we te'ala, i Njegovog Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, uz potvrđivanje ostvarenja pobjede vjernikâ. a Uzvišeni Allah također kaže:

﴿ٱلَّذِينَ قَالَ لَهُمُ ٱلنَّاسُ إِنَّ ٱلنَّاسَ قَدْ جَمَعُوا۟ لَكُمْ فَٱخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَٰنًا وَقَالُوا۟ حَسْبُنَا ٱللَّهُ وَنِعْمَ ٱلْوَكِيلُ ﴿١٧٣﴾﴾

"One kojima je, kada su im ljudi rekli: 'Neprijatelji se okupljaju zbog vas, treba da ih se pričuvate!' – to

[1] El-Ahzab, 22.

povećalo vjerovanje, pa su rekli: 'Dovoljan je nama Allah i divan li je On Gospodar!'"[1]

Zar ne vidiš da se pod pojmom vjerovanje, i u ovom ajetu, ne podrazumijeva ništa do potvrđivanje i ubjeđenje srcem. Prema tome, ova dva ajeta dokazuju da se i samo potvrđivanje povećava, jer se u ovim ajetima nikako ne spominju djela.

Što se tiče sunneta koji ovo potvrđuje, Ahmed bilježi predaju od Ibn-'Abbasa u kojoj Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže: "Nije slušanje o nečemu isto kao i viđenje istog. Allah je obavijestio Musaa, 'alejhis-selam, o onome što je njegov narod uradio sa teletom, pa nije bacio ploče koje su mu date. Ali, kada je svojim očima to isto vidio, bacio je ploče i one su se polomile".[2]

Ovo također dokazuje i mutevatir-hadis koji govori o velikom šefa'atu[3], a u kojem između ostalog stoji: "Idi i izvedi iz njega (Džehennema) svakoga u čijem srcu bude imana makar koliko i zrno gorušice" (...) Pa će se reći: "Idi i izvedi iz njega svakoga u čijem srcu bude i manje, i manje, i manje imana nego što je zrno gorušice".[4]

Nema sumnje da se u ovim hadisima mislilo na vjerovanje u srcu; jer, ono što je u srcu nije ništa drugo do – potvrda. Tako

---

[1] Ali 'Imran, 173.

[2] Ahmed, Musned (1/271); Hakim, Mustedrek (2/321); Obojica bilježe ovaj hadis posredstvom Se'ida ibn Džubejra od Ibn-'Abbasa. Hakim kaže: "Ovo je vjerodostojan hadis koji ispunjava uslove dvojice šejhova, ali ga oni ne bilježe". Sa ovom ocjenom se slaže i Zehebi (u djelu: Et-Telhis), kao i Albani (u djelu: Miškatu el-mesabih, 3/1599).

[3] v. Sujuti, Katful-ezhar el-mutenasir, str. 303; Zebidi, Lukatu el-lali el-mutenasira, str. 75-78; El-Ketani, Nazmu el-mutenasir, str. 233.

[4] Buhari: Kitabu et-tevhid, Babun "Kelamu er-Rabbi azze ve dželle" (13/473), hadis br. 7510; Muslim: Kitabu el-iman, Babun "Edna ehlu el-dženneti menzileten fiha" (1/182-183), hadis br. 326. Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom Ma'beda ibn Hilala od Enesa ibn Malika.

ovaj hadis jasno ukazuje da potvrda srcem dostiže smanjenje do te mjere da bude kao zrno gorušice, a ponekad dostiže i manje od toga. To dokazuje da se i samo potvrđivanje, zavisno od osobe, razlikuje u svojoj veličini: povećava se i smanjuje.

Što se tiče predaja od ispravnih prethodnika ovog ummeta, prenosi se od Abdullaha ibn Mes'uda, radijallahu 'anhu, da je rekao: "Allahu naš! Povećaj nam vjerovanje, ubjeđenje i shvatanje".[1]

Ova predaja jasno ukazuje na ono što se htjelo reći, a Ibn-Hadžer kaže da je čak i od tog jasnije.[2]

Razlog tome je što su ubjeđenje i shvatanje vezani isključivo za srce. Oboje su vrste znanja. a ubjeđenje je, u stvari, čvrsta potvrda[3], i sastoji se od tri stepena:

1- Znanje s ubjeđenjem/ilmu el-jekin;
2- Sāmo ubjeđenje/ajnu el-jekin;
3- Istinitost ubjeđenja/hakku el-jekin.

Sve ovo dokazuje da potvrđivanje kod različitih pojedinaca nije isto. Osim toga, islamski učenjaci – poput Se'ida ibn Džubejra, Se'ida, Ed-Dahhaka, Katadea i drugih – tumače ajet u kome se govori o Ibrahimu, 'alejhis-selam, a u kojem se kaže:

﴿وَلَٰكِن لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِي﴾ **"...Ali bih da mi se srce smiri"**[4], i kažu: "Da mi se poveća vjerovanje i ubjeđenje".[5]

---

[1] Ahmed, El-Iman, kao što kaže Ibn-Hadžer (u djelu: Fethul-Bari, 1/48); Abdullah ibn Ahmed, Es-Sunne, (1/368-369); El-Adžurri, Eš-Šeri'a, str. 112; El-Lalikai', Šerhu usuli i'tikadi (3/942). Ibn-Hadžer kaže (u djelu: Fethul-Bari, 1/48): "Lanac prenosilaca ove predaje je vjerodostojan."

[2] Fethul-Bari (1/48).

[3] v. El-Mufredat, str. 552; Et-Ta'rifat, str. 259; El-Mu'džemu el-vesit, str. 1066; El-Mu'džemu el-felsefi, str. 216.

[4] El-Bekare, 260.

[5] v. Džami'u el-bejan (8/50-51); 'Abdullah ibn Ahmed, Es-Sunne, str. 369.

Nema sumnje da se ovdje misli na vjerovanje u srcu, a to je potvrda uz poslušnost. Jer mu je to viđenje načina na koji su oživljene ptice, uz prijašnje ubjeđenje, povećalo iman do te mjere da je dostigao ajnu el-jekin, tj. sāmo ubjeđenje, pa čak i samu srž ubjeđenja.

Što se tiče zdravog razuma, niko normalan ne sumnja da je iman iskrenih (es-siddikun) jači od imana drugih. Njih ne obuzimaju sumnje, niti se njihov iman potresa zbog događaja. Dok kod drugih vjernika, čija su srca pridobijena za islam, nije tako.[1] Tome u prilog ide to da svako zna da ono što je u njegovom srcu biva promjenljivo. Tako da ubjeđenje, iskrenost i pouzdanje kod nekog vjernika bivaju nekada jaki a nekada slabiji.[2]

Ovome su prihvatili i neki pravedni sljedbenici eš'arijskog i maturidijskog mezheba –kao što su: Ibn el-Lebban[3], Er-Razi, El-Bagdadi, El-Iidži, El-Durdžani[4] i El-Bakilani.

El-Iidži: "Istina je da je potvrda podložna povećanju i smanjenju iz dva razloga:

Prvi: Jačina i slaboća...

---

1 v. El-Minhadžu šerhi Sahihi Muslim (1/148-149); Fetve imama Nevevija, poznate pod nazivom El-Mesailu el-mensure, str. 304.

2 Fethul-Bari (1/46-47).

3 'Abdullah ibn Muhammed ibn 'Abdur-Rahman ibn Ahmed el-Asbahani. El-Hatib o njemu kaže: "Poznat je po nazivu Ibn el-Lebban; jedan je od nositelja znanja, pobožan, dobročinitelj... Slušali smo od njega, a napisao je i mnoga djela. Bio je jedan od onih koji su najljepše učili Kur'an, a prilikom rasprava je koristio najljepše rečenice. Bio je lijep primjer za one koji se pridržavaju vjere; njegov ibadet bio je raznovrsan i mnogobrojan. On sam bio je primjer jasne bogobojaznosti". Umro je 446. h.g. v. Tarihu Bagdad (10/144). Pogledaj njegovu biografiju u djelima: El-Muntezam, 1628; Sijeru e'alami en-nubela (17/653).

4 El-Bagdadi, Usulu ed-din, str. 252; El-Mevakif, str. 338; Šerhu el-mevakifi vel-insaf, str. 58; Er-Razi, El-Muhsal, str. 239.

Drugi: Precizna potvrda u pojedinačnim stvarima spoznaje koje su pojedinačno došle je dio imana. Za nju će se dobiti nagrada zbog njenog istinskog prihvatanja i potvrđivanja kao i za nagradu zbog općeg pokoravanja i potvrđivanja, a šerijatski tekstovi ukazuju da su oba prihvaćena".[1]

El-Džurdžani kaže: "Potvrda je vrsta duševnog stanja i razlikuje se po svojoj jačini i slabosti".[2]

Treći dokaz: To je govor da povećanje i smanjenje imana podrazumijeva da nema nikoga ko je upotpunio svoj iman, pa čak ni poslanici i vjerovjesnici...

Odgovor na ovo može biti dat na više načina:

1- Ako je dozvoljeno da se za nafile kaže da su pokornost i ibadet, kao i da nemaju ograničenja, u čemu je onda smetnja da se to isto kaže i za vjerovanje (iman), pa čak i ako nema ograničenja. Jer, teoretski, vjerovanje je ograničeno; dok je, praktično, bez granica. Tako i propisi, teoretski, imaju granicu; ali ne i u djelu. Jer, kada bi se reklo nekome da odredi granicu obavezama, nakon koje nema više dodavanja, on ne bi mogao to uraditi. To je zato što on sam ne zna vlastitu krajnju granicu i edžel, pa kako onda da zna količinu onoga što je dužan učiniti od obaveza".[3]

2- Iman je cjelina[4] sastavljena iz dijelova koji se razlikuju po svojoj važnosti; a i znanje je cjelina sastavljena iz dijelova koji se razlikuju po svojoj važnosti. To također kažemo i za onoga

[1] El-Mevakif, str. 388.

[2] Šerhu el-mevakif (8/331).

[3] kadija Ebu-Ja'la, Mesailu el-iman, str. 250.

[4] Cjelina od cijelo: na primjer, cijelo znanje, tj. znanje koje obuhvata sve. Cjelina je (u logici) sveobuhvatna čestica, pri čemu sve jedinice ulaze u određenu grupu. Ili, to je pojam koji nema zapreke združivanja kada se zamisli. Vidi: Et-Ta'rifat, str. 186; Džemil Saliba, El-Mu'džemu el-felsefi (2/238).

ko se opisuje sa ove dvije stvari. Tako su pojmovi "vjernik" i "učenjak" cjeloviti pojmovi koji imaju svoje dijelove. a Uzvišeni Allah kaže:

﴿ وَفَوْقَ كُلِّ ذِى عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴿٧٦﴾ ﴾ **"...A nad svakim znalcem ima još znaniji."**[1]

Ako je stvar takva, onda se vjerovjesnici i poslanici – nakon što upotpune svoj iman izvršavanjem obaveza i izbjegavanjem zabrana – razlikuju u stepenima na osnovu dobrovoljnih djela, i u to nema sumnje. Nakon što su, dakle, upotpunili svoj iman izvršavanjem obaveza i izbjegavanjem zabrana, to ne predstavlja nedostatak njima niti ostavlja traga na njihov položaj. Kako onda da odgovor na to bude: "Nije tako", kad su oni ljudi sa najpotpunijim vjerovanjem i znanjem, od kojih su jedni vredniji od drugih.

3- Kaže se da su poslanici upotpunili svoj iman. Pa, ako je neki od njih i učinio neki grijeh, Allah mu je to oprostio – dok to nije tako kod ostalih ljudi. Djela pokornosti nemaju svoju krajnju granicu, gledajući sa strane djelâ robova. Allahov rob je u stalnom nastojanju da upotpuni svoj iman, sve dok mu ne dođe smrtni čas – a on je u takvom stanju.[2] O tome se prenose predaje *selefus-saliha* (ispravnih prethodnika).

El-Hallal prenosi od Ishaka ibn Mensura da ga je upitao o tome da li iman ima svoju krajnju granicu – u tom smislu da kažemo za nekoga da je upotpunio svoj iman – pa je rekao: "Ne! Sva su djela pokornosti od imana. Zato nije moguće posvjedočiti za nekoga da je upotpunio svoj iman, osim za poslanike ili za onoga kome je neki od poslanika posvjedočio

[1] Jusuf, 76.

[2] kadija Ebu-Ja'la, Mesailu el-iman, str. 251.

da je od stanovnika Dženneta. Jer, poslanicima su oprošteni počinjeni grijesi i prije nego su stvoreni".[1]

'Abdullah ibn Ahmed prenosi predaju od El-Velida ibn Muslima da je rekao: "Čuo sam od Ebu-'Amra (El-Evza'ija), Malika i Seida ibn 'Abdul-'Aziza da kažu: "Iman nema krajnju granicu, jer je on u stalnom porastu". Osim toga, oni se nisu slagali sa riječima onih koji kažu da je neko upotpunio svoj iman, ili da je nečiji iman kao iman Džibrila i Mikaila".[2]

Četvrti dokaz: Povećanje i dodatak se ne mogu zamisliti, osim prema onome što je potpuno i što ima svoj kraj. a što se tiče imana, on i dalje nije potpun, jer se on u svojoj osnovi stalno i neprestano povećava.

Odgovor: Nema sumnje da dodatak i povećanje na nešto biva nakon njegovog upotpunjenja. No, mi ne kažemo da se nešto dodaje na iman, nego kažemo da se sam iman povećava i smanjuje; i nismo rekli ni da se nešto drugo dodaje na iman. Na taj način ova sumnja biva u potpunosti neopravdana.

Peti dokaz: Povećanje i smanjivanje potvrđivanja stavljaju ga na stepen sumnje i pretpostavki...

Odgovor: Potvrda ima svoje stepene koji se razlikuju po svojoj jačini i slabosti; a svaki taj stepen prevazilazi granice sumnje i pretpostavke. Razlog za to je činjenica da je sumnja suprotnost potvrde a ne dio nje. Pa ukoliko u nekoga potvrda postane slaba, ne kaže se da je ta osoba upala u sumnje ili pretpostavke. Također, ne kaže se za onoga koji sumnja da je prihvatio i potvrdio. Istina je da su potvrđivanje i sumnja nespojivi.

---

[1] El-Hallal, Es-Sunne, str. 569.

[2] 'Abdullah ibn Ahmed, Kitabu es-sunneti, str. 82.

El-Alusi el-Hanefi kaže: "Stepeni ubjeđenja se razlikuju: od znanja u ubjeđenju (ilmu el-jekin), istine u ubjeđenju (hakku el-jekin) i suštine u ubjeđenju (ajnu el-jekin). Pri tome, pojam "sumnja" ne može se povezati ni s jednim spomenutim stepenom".[1]

Šesti dokaz: Ebul-Lejs es-Semerkandi kao dokaz navodi hadis kojeg prenosi Ebu-Hurejre, radijallahu 'anhu – i čija predaja doseže do Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem – u kojem se kaže: "Jednog dana je došla delegacija plemena Sekif. Članovi te delegacije rekoše Vjerovjesniku, sallallahu 'alejhi we sellem: "O, Allahov Poslaniče! Da li se iman povećava i smanjuje?", "Ne" – odgovori on – "Iman je upotpunjen u srcu, a njegovo povećanje ili smanjivanje je nevjerstvo".

Kažem: U ovom značenju dolaze još neki hadisi. Takve su predaje od Ibn-'Abbasa i Ibn-Omera, čija predaja, također, doseže do Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, i u kojoj se kaže da se iman ne povećava niti se smanjuje. Takav je i hadis od Ebu-Se'ida el-Hudrija, radijallahu 'anhu, u kojem se kaže: "Ako neko smatra da se iman povećava i smanjuje, onda je njegovo povećanje licemjerstvo, dok je njegovo smanjenje nevjerstvo. i neka se takav pojedinac pokaje zbog toga. a ako to ne učini, udarite ga sabljom po vratu, jer je to neprijatelj Milostivom".

Odgovor: Ebul-Lejs es-Semerkandi spominje ovaj hadis od Ebu-Hurejre u knjizi tefsira pod imenom Bahru el-'ulum[2] (qaf-99/elif), kao i El-Dževzekani (u djelu: El-Ebatilu vel-menakir, 1/22-23). On kaže za njega: "Ovaj hadis nije prihvatljiv

[1] Ruhu el-me'ani (9/165).

[2] Bahru el-'ulum je pisani primjerak koji se nalazi u Biblioteci "Ogli Paša" u Istanbulu. Jedna kopija se nalazi u glavnoj biblioteci Medinskog univerziteta, pod brojem 107.

kao vjerodostojan, jer nema osnove u hadisima Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem".[1]

Ibn-Kesir kaže: "U lancu prenosilaca od Ebul-Lejsa do Ebu-Muti'a su nepoznati prenosioci, ni po čemu nisu poznati u poznatim historijskim djelima. a što se tiče Ebu-Muti'a, njegovo ime je El-Hakem ibn 'Abdullah ibn Mesleme el-Belhi. Slabim i nepouzdanim su ga smatrali: Ahmed ibn Hanbel, Jahja ibn Me'in, 'Amr ibn 'Alij el-Fellas, El-Buhari, Ebu-Davud, En-Nesai, Ebu-Hatim er-Razi, Ebu-Hatim Muhammed ibn Hibban el-Busti el-'Akili, Ibn-'Adijj, Ed-Darekutni i drugi".

Ebu-Mehzum, koji se spominje kao prenosilac od Ebu-Hurejre, je pravio tashif (pogrešno zapisivanje slova i riječi) onome koji je zapisivao ovu predaju. Ime mu je Jezid ibn Sufjan. Slabim i nepouzdanim su ga smatrali mnogi. Šu'be ibn el-Hadždžadž nije uzimao hadise od njega, dok Nesai kaže da je slab i da se njegovi hadisi ne uzimaju. Šu'be ga je optužio da izmišlja hadise. Rekao je: "Kada bi mu dali dva novčića, on bi im izmislio sedamdeset hadisa".[2]

Ovim postaje jasno da se hadis, koji je naveo Es-Semerkandi, ne može uzeti kao dokaz, jer se radi o izmišljenom (mevdu') hadisu.

S druge strane, hadis od Ibn-'Abbasa bilježe El-Dževzekani (u djelu: El-Ebatilu vel-menakir)[3] i Ibnul-Dževzi (u djelu: El-Mevdu'at). [4] On kaže: "Ovo je izmišljen hadis, a izmislio ga je El-Džuvejbari".[5]

---

[1] El-Ebatilu vel-menakir (1/23).

[2] Šerhu el-'akideti et-tahavijje (2/480), str. 276.

[3] El-Ebatilu vel-menakir (1/16-17).

[4] El-Mevdu'at (1/132).

[5] Ibid.

To je Ahmed ibn 'Abdullah el-Herevi el-Džuvejbari ili el-Džubari. El-Džubr je dio Herata.[1] Ibn-'Adijj o njemu kaže: "Izmišljao je hadise Ibn-Kerramu, za ono što je htio. a Ibn-Kerram bi bilježio te "hadise" u svoje knjige kao predaje od njega, nazivajući ga Ahmed ibn 'Abdullah eš-Šejbani".[2]

Ibn-Hibban o njemu kaže: "Jedan je od lažova. Prenosio je hadise od Ibn-'Ujejne, Veki'a, Ebu-Damreta i drugih vjerodostojnih prenosilaca hadisa, pripisujući im ono što oni nisu govorili. Ovim imamima pripisuje na hiljade hadisa, od kojih oni, u stvari, nisu ništa rekli. Zapravo je on izmišljao te hadise, pripisujući ih njima. Zato ga nije dozvoljeno spominjati u vlastitim djelima, osim ako se time želi upozoriti na njegovu nepouzdanost".[3]

A što se tiče hadisa od Ibn-Omera, njega bilježe El-Dževzekani (u djelu: El-Ebatilu vel-menakir)[4] i Ibnul-Dževzi (u djelu: El-Mevdu'at)[5].

El-Dževzekani kaže: "Ovo je izmišljen hadis; neispravan je i nema osnove u hadiskim zbirkama".[6]

Ibnul-Dževzi kaže: "Ovaj apokrifni hadis je jedna od izmišljotina Ahmeda ibn 'Abdullaha el-Džuvejbarija".[7]

Hadis od Se'ida el-Hudrija bilježi Ibn-Hibban (u djelu: El-Medžruhin)[8] i Ibnul-Dževzi (u djelu: El-Mevdu'at)[9]. Obojica

[1] Herat je poznat grad u Horosanu. Jakut o njemu kaže: "Dok sam boravio u Horosanu 607. godine, nisam vidio većeg i ljepšeg grada od njega i sa više stanovnika". v. Mu'džemu el-buldan (5/396).

[2] El-Kamil fi du'afai er-ridžal (1/181).

[3] El-Medžruhin (1/142).

[4] El-Ebatilu vel-menakir (1/18).

[5] El-Mevdu'at (1/131-132).

[6] El-Ebatilu vel-menakir, (1/18).

[7] El-Mevdu'at (1/132).

[8] El-Medžruhin (2/311).

[9] El-Mevdu'at (1/133).

kažu za taj hadis da je apokrifan, da je izmišljotina Muhammeda ibnul-Kasima et-Talikanija.

Za njega se kaže da mu je dio imena i Et-Tajkani[1], po mjestu Tajkan[2] u Belhu. Ibn-Hibban o njemu kaže: "Porijeklom je iz Belha. Prenosi od Iračana i svojih zemljaka. Od njega ljudi iz Horosana prenose neke predaje koje nije dozvoljeno ni spomenuti u knjigama; a šta tek reći o njihovom proučavanju".[3]

Ovim nam postaje jasno da hadisi, u kojima se kaže da se iman ne povećava i ne smanjuje, ne mogu biti vjerodostojni. Time se dokazi koje navodi Ebul-Lejs es-Semerkandi ne mogu uzeti u obzir, jer su izmišljeni (mevdu').

❁ ❁ ❁

Što se tiče njihovog stava prema tekstovima koji ukazuju na povećanje i smanjenje imana, oni ih tumače na neodgovarajući način – način koji se ne slaže sa njihovim osnovnim značenjem. Spomenut ćemo par takvih primjera:

a) Povećanje i smanjenje imana, o kojima govore tekstovi Kur'ana i sunneta, ukazuju da su oni koji su spomenuti u njima vjerovali općenito. Zatim su dolazili drugi propisi i obaveze u koje bi oni povjerovali. Time bi se njihovo vjerovanje povećavalo, uz njihovo prethodno općenito vjerovanje[4]. O Allahovim riječima: ﴿وَيَزْدَادَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِيمَٰنًا﴾ **"I da se onima koji vjeruju vjerovanje poveća."**[5] kažu da

[1] Ovako se navodi u: Ibn-Hibban, El-Medžruhin (2/311).

[2] Spominje ga Jakut (u svom El-Mu'džemu, 4/12), navodeći pri tome ime Tajkan kao ime mjesta. Za njega je rekao da je to jedno od naselja u Belhu, u području Horosana.

[3] El-Medžruhin (2/311).

[4] Tebsiretu el-edille (qaf-ba), (qaf-339/elif); En-Nuru el-lami' (qaf-104/elif); El-Kifaje, str. 155; Šerhu 'akaidi en-nesefijje, str. 125; El-Mejdani, Šerhu et-tahavijje, str. 102; Itihafu es-sadeti el-muttekin (2/261).

[5] El-Muddesir, 31.

se to odnosi na ashabe, radijallahu 'anhum, jer su dijelovi Kur'ana stalno objavljivani, a oni bi u njih povjerovali. Na taj način bi im drugo prihvatanje i potvrda bili dodatak i povećanje u odnosu na prvo stanje. a što se tiče nas samih – pa, to ne važi, jer je objava prekinuta.[1]

b) Time se htjelo reći da se povećanje imana odnosi na čvrstinu i ustrajnost u vjerovanju. Jer, ustrajnost u vjerovanju znači njegovo povećanje u svakom satu: u svakom drugom satu javlja se ono što nije bilo u prvom.[2]

c) Tekstovi koji govore o povećanju i smanjenju vjerovanja (imana) podrazumijevaju povećanje njegove svjetlosti i sjaja u srcima činjenjem dobrih djela ili smanjenje tog svjetla činjenjem grijeha.[3]

Odgovor na ova tumačenja:

Prvo: Njihov govor: "Povećanje i smanjenje imana, o kojima govore tekstovi Kur'ana i sunneta, ukazuju da su oni koji su spomenuti u njima vjerovali općenito. Zatim su dolazili drugi propisi i obaveze..."

Odgovor:

a) Reći će se: "Ukoliko vi priznajete da su vjernici u početku vjerovali općenito, a zatim su – nakon što su došli novi propisi – povjerovali u njih, čime bi se njihovo vjerovanje detaljno povećalo, time onda priznajete da se iman povećava – a to je ono što se ovdje traži".

b) Šerijatski tekstovi potvrđuju povećanje imana, bez obzira na propisivanje novih obaveza. Tako Uzvišeni Allah kaže: ﴿ٱلَّذِينَ قَالَ لَهُمُ ٱلنَّاسُ إِنَّ ٱلنَّاسَ قَدْ جَمَعُوا۟ لَكُمْ فَٱخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَٰنًا﴾

[1] Bahru el-kelam, str. 42.

[2] Tebsiretu el-edille (qaf-339/elif); Šerhu 'akaidi en-nesefijje, str. 125.

[3] Ibid.; Ittihafu es-sadeti el-muttekin (2/260); En-Nibras, str. 404; Es-Sevadu el-e'azam, str. 38; El-Bidaje, str. 155.

"One kojima je, kada su im ljudi rekli: 'Neprijatelji se okupljaju zbog vas, treba da ih se pričuvate!' – to povećalo vjerovanje..."[1]

Ibn Ebil-'Izz el-Hanefi[2] kaže: "Kako će se reći o ovom ajetu i onom prije njega da je to povećanje u onome u što vjeruju?! Je li u govoru ljudi: ﴿قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ﴾ **'Neprijatelji se okupljaju zbog vas, treba da ih se pričuvate!'** povećanje vezano za ono što je propisano od obaveza? i je li to u spuštanju smirenosti u srca vjernika povećanje vezano za ono što je propisano od obaveza? Allah je spustio smirenost na srca vjernika nakon njihovog povratka sa Hudejbije kako bi se povećalo njihovo zadovoljstvo i ubjeđenje. a sve to potvrđuju riječi Uzvišenog: ﴿هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ﴾ **"Toga dana bili su bliže nevjerovanju nego vjerovanju..."**[3]

Također, drugi muslimani – oni koji ne spadaju u ashabe – nisu poznavali islamske propise odjedanput; naprotiv, s njima su se upoznavali postepeno. Iz toga se, prema njihovom mišljenju, podrazumijeva da se njihov iman povećavao i smanjivao. Tako da se priča o spomenutim stvarima ne može odnositi samo na ashabe.

Drugo: Njihov govor: "Time se htjelo reći da se povećanje imana odnosi na čvrstinu i ustrajnost u vjerovanju. Jer, ustrajnost u vjerovanju znači njegovo povećanje..."

Odgovor:

1- Ustrajnost i postojanost u vjerovanju se ne mogu ni u čemu porediti sa povećanjem imana. Ukoliko neki čovjek nije ustrajan i čvrst u svom vjerovanju – on postaje otpadnik, da nas Allah sačuva od toga. Stoga je tumačenje povećanja imana spominjanjem značenja pojmova poput ustrajnosti i postojanosti

[1] Ali 'Imran, 173.

[2] Šerhu el-akideti et-tahavijje (2/479).

[3] Ali 'Imran, 167.

neispravno i predstavlja čisto krivotvorenje. a stvarnost ovog tumačenja jeste objašnjenje povećanja imana sa povećanjem vremena, tj. povećanjem imana do kojega dolazi u toku određenog trajanja vremena u kojem je čovjek čvrst i ustrajan u imanu. Mada, poznato je da se ne kaže za nešto što je čvrsto u svom stanju, nakon što prođe određeno vrijeme, da se povećalo, jer je ono uistinu čvrsto i do toga ne dopire povećanje (to je konstantna stvar koja nije povećana). Međutim, nema sumnje da ustrajnost i čvrstoća u vjerovanju znači povećanje djela pokornosti i ibadeta Allahu, subhanehu we te'ala, tako da s te strane biva povećan i iman.

2- Ukoliko bi taj govor bio tačan, to bi značilo da ne možemo smatrati Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, boljim od najslabijih pojedinaca ovog ummeta, osim zbog ustrajnosti na imanu, a ne zbog većeg ubjeđenja i djela. Neispravnost toga je jasna i glupim, a kamoli razumom obdarenim ljudima.

Treće: Njihov govor: "Tekstovi koji govore o povećanju i smanjenju vjerovanja (imana) podrazumijevaju povećanje njegove svjetlosti i sjaja u srcima..."

Odgovor: Tumačenje tekstova koji govore o povećanju i smanjenju imana – time da se to odnosi na povećanje i smanjenje njegove svjetlosti – predstavlja preneseno značenje (medžaz) u slučaju da je tekst moguće protumačiti u pravom značenju. Također se može reći da povećanje i smanjenje svjetlosti imana obavezuje na snagu imana i na njegovu slabost, kao i na njegovo povećanje i smanjenje. Jer, ukoliko se ne desi povećanje, odnosno smanjenje imana, neće se desiti ni povećanje ni smanjenje njegovog svjetla. To znači da se snaga i slabost svjetlosti imana dešavaju zbog snage i slabosti samog imana, što predstavlja jasnu stvar vidljivu svakoj razumnoj osobi.

Čak bi se moglo reći da ovo znači priznanje da se iman povećava, jer je iman svjetlo koje Allah daje u srce kome On hoće od Svojih robova. Istovjetno je ukoliko kažemo da se iman povećava i smanjuje ili ukoliko kažemo da se svjetlo imana povećava ili smanjuje. To znači da nema nikakvih nejasnoća u terminima i njihovim značenjima ukoliko se odnose na istu stvar. Iz ovoga se može zaključiti da se ovo tumačenje kosi sa osnovom njihovog mišljenja, koje pak ukazuje na to da se iman ne povećava niti smanjuje.

Četvrto: Njihov govor: "Povećanje se odnosi na nagradu koju čovjek dobije zbog imana..."

Odgovor:

Govor *selefa* podrazumijeva da se iman povećava i smanjuje; a nagrada za iman se ne smatra imanom – što je jasno. Nagrada je dio djelâ pokornosti, a sama ta nagrada nije pokornost; kao što ni kazna zbog nepokornosti ne predstavlja nepokornost samu.[1]

Ovim nam postaje jasna slabost njihovog dokazivanja i neispravnost njihovih tumačenja. a istiniti govor u ovome jeste ono na što ukazuju Kur'an i sunnet i na čemu su bili *selefus-salih* (ispravni prethodnici), gdje se kaže: "Iman se povećava i smanjuje".

Uzvišeni Allah kaže:

﴿ٱلَّذِينَ قَالَ لَهُمُ ٱلنَّاسُ إِنَّ ٱلنَّاسَ قَدْ جَمَعُوا۟ لَكُمْ فَٱخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَٰنًا﴾ **"One kojima je, kada su im ljudi rekli: 'Neprijatelji se okupljaju zbog vas, treba da ih se pričuvate!' – to povećalo vjerovanje..."**[2]

[1] v. kadija Ebu-Ja'la, Mesailu el-iman, str. 407.

[2] Ali 'Imran, 173.

﴿إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُهُۥ زَادَتْهُمْ إِيمَٰنًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٢﴾﴾

"Pravi vjernici su samo oni čija se srca strahom ispune kada se Allah spomene; a kada im se riječi Njegove kazuju, vjerovanje im povećava, i samo se na Gospodara svoga oslanjaju."[1]

﴿وَإِذَا مَآ أُنزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُم مَّن يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَٰذِهِۦٓ إِيمَٰنًا ۚ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ فَزَادَتْهُمْ إِيمَٰنًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَىٰ رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا۟ وَهُمْ كَٰفِرُونَ ﴿١٢٥﴾﴾

"A kad bude objavljena neka sura, ima ih koji govore: 'Kome je od vas ova povećala vjerovanje?' Što se tiče vjernika, njima je povećala vjerovanje, i oni se raduju. a što se tiče onih čija su srca bolesna, ona im je nevjerovanje dodala na nevjerovanje koje već imaju, i oni kao nevjernici umiru."[2]

﴿وَيَزِيدُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ٱهْتَدَوْا۟ هُدًى ۗ وَٱلْبَٰقِيَٰتُ ٱلصَّٰلِحَٰتُ خَيْرٌ عِندَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَّرَدًّا ﴿٧٦﴾﴾

"I Allah će povećati uputu onima koji su na Pravom putu! a dobra djela koja vječno ostaju – od Gospodara tvoga bit će bolje nagrađena i ljepše uzvraćena."[3]

﴿نَّحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِٱلْحَقِّ ۚ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ ءَامَنُوا۟ بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَٰهُمْ هُدًى ﴿١٣﴾﴾

---

[1] El-Enfal, 2.

[2] Et-Tevba, 124-125.

[3] Merjem, 76.

"Ispričat ćemo ti pripovijest njihovu – onako kako je bilo. To su bili momci, vjerovali su u Gospodara svoga – a Mi smo im uputu još više povećali."[1]

﴿وَلَمَّا رَءَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلْأَحْزَابَ قَالُوا۟ هَٰذَا مَا وَعَدَنَا ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَصَدَقَ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ ۚ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّآ إِيمَٰنًا وَتَسْلِيمًا ﴿٢٢﴾﴾

"A kad su vjernici saveznike ugledali, rekli su: 'Ovo je ono što su nam Allah i Poslanik Njegov obećali, i Allah i Poslanik Njegov su istinu govorili!' – i to im je samo povećalo vjerovanje i predanost."[2]

﴿هُوَ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ ٱلسَّكِينَةَ فِى قُلُوبِ ٱلْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوٓا۟ إِيمَٰنًا مَّعَ إِيمَٰنِهِمْ ۗ وَلِلَّهِ جُنُودُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٤﴾﴾

"On uliva smirenost u srca vjernika da bi još više povećali vjerovanje koje imaju – a vojske nebesa i Zemlje su Allahove; Allah sve zna i mudar je."[3]

﴿وَيَزْدَادَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِيمَٰنًا﴾ **"...I da se onima koji vjeruju vjerovanje poveća..."**[4]

A što se tiče dokaza iz sunneta, El-Buhari čitavo jedno poglavlje posvećuje ovoj temi pa kaže: "Poglavlje o povećanju i smanjenju imana, i govor Uzvišenog: ﴿وَزِدْنَٰهُمْ هُدًى ﴿١٣﴾﴾ **"...A Mi smo im uputu još više povećali"**, ﴿وَيَزْدَادَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِيمَٰنًا﴾ **"...I da se onima koji vjeruju vjerovanje poveća..."**.

I kaže: ﴿ٱلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾ **"Sada sam vam vjeru vašu upotpunio..."**; pa, ukoliko se izostavi dio od kompletne stvari, ona postaje nepotpuna.[5]

---

1 El-Kehf, 13.
2 El-Ahzab, 22.
3 El-Feth, 4.
4 El-Muddesir, 31.
5 Sahihul-Buhari me'a Fethil-Bari (1/103).

Zatim je spomenuo hadis od Enesa, radijallahu 'anhu, u kojem Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem: "Izaći će iz Vatre svako ko kaže: "La ilahe illallah", ukoliko u njegovom srcu bude dobra i koliko zrno ječma. i izaći će iz Vatre ko kaže: "La ilahe illallah", ukoliko u njegovom srcu bude dobra i koliko zrno pšenice. i izaći će iz Vatre ko kaže: "La ilahe illallah", ukoliko u njegovom srcu bude dobra i koliko jedna trunka".[1]

Od dokaza je i hadis od 'Abdullaha ibn Omera, radijallahu 'anhuma, u kojem kaže Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem: "O, skupino žena! Udjeljujte sadaku i i često molite za oprost, jer sam vidio da ćete vi najvećim brojem biti u Vatri. Jedna od njih, najrazboritija, upita: "O, Allahov Poslaniče! Zbog čega ćemo mi biti najbrojniji stanovnici Vatre?", a on odgovori: "Proklinjete mnogo i nezahvalne ste supružniku. Nisam vidio od vas (žena) manjkavih razumom i vjerom da mogu nadvladati razborita čovjeka..." "Allahov Poslaniče", upita, "kakva je to manjkavost u razumu i vjeri?" On reče: "Manjkavost u razumu je to što svjedočenje dvije žene vrijedi koliko svjedočenje jednog čovjeka. a manjkavost u vjeri ogleda se u tome što joj prolaze dani u kojima ne klanja i ne posti u ramazanu".[2]

U Muslimovom hadisu stoji da je Ebu-Bekr sreo Hanzalu el-Esedija i upitao ga:

- Kako si Hanzala?

- Hanzala je munafik, odgovori.

- Subhanallah! Šta to govoriš?!

---

[1] Buhari: Kitabu el-iman, Babun "Zijadetu el-imani ve nuksanuhu" (1/103), hadis br. 44; Muslim: Kitabu el-iman, Babun "Edna ehlu el-džennati menzileten fiha" (1/182), hadis br. 325. Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom Katadea od Enesa ibn Malika.

[2] Buhari: Kitabu el-hajdi, Babun "Terku el-haidi es-savme" (1/405), hadis br. 504; Muslim: Kitabu el-iman, Babun "El-iman bejanu nuksanu el-iman" (1/87), hadis br. 80. Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom 'Ijada ibn 'Abdullaha od Ebu-Se'ida el-Hudrija.

- Kada sam kod Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, i kada nam govori o Vatri i Džennetu, osjećam se kao da sam to svojim očima vidio; a kada odemo od njega, zabavimo se svojim ženama, djecom i imetkom, pa zaboravimo mnogo.

- Tako mi Allaha, i mene zadesi isto to!

"Pa smo otišli", – veli Hanzala, – "Ja i Ebu-Bekr do Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, pa sam mu rekao: "O, Allahov Poslaniče! Hanzala je munafik". "A kako to?", upita, a ja odgovorih: "O, Vjerovjesniče! Kada smo kod tebe, i kada nam spominješ Vatru i Džennet, osjećam kao da sam to svojim očima vidio; a kada odemo od tebe, zabavimo se svojim ženama, djecom i imetkom, pa zaboravimo mnogo". Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, reče: "Tako mi Onoga u čijoj je ruci moja duša! Kada biste vi ostali u stanju u kakvom ste bili kod mene i pri sjećanju na to, meleki bi se s vama rukovali na vašim posteljama i na putevima. Međutim, Hanzala, nekada je ovako, a nekada onako".[1]

Od dokaza je i hadis od Ebu-Hurejre, radijallahu 'anhu, gdje Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže: "Vjernici sa najpotpunijim imanom su oni koji su najboljeg morala; a najbolji od vas su oni koji su najbolji prema svojim ženama".[2]

[1] Muslim: Kitabu et-tevbe, Babun "Fadlu devami cz-zikri vel-fikri fi umuri el-Ahira vel-murakabeti, ve dževazu terki zalike fi ba'di evkati el-ištigali bid-dunja" (4/2106), hadis br. 2750. Muslim bilježi ovaj hadis posredstvom Ebu-Osmana el-Hindija od Hanzale el-Esedija.

[2] Ebu-Davud: Kitabu es-sunne, Babun "Ed-delilu 'ala zijadeti el-imani ve nuksanihi" (5/60), hadis br. 462; Tirmizi: Kitabu er-rida'a, Babun "Ma džae' fi hakki el-mer'eti 'ala zevdžiha" (3/457, 1162). Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom Ebu-Seleme od Ebu-Hurejre. Tirmizi pri tome kaže: "Hadis je hasenun-sahih."

A što se tiče predaja od *selefa*, spomenut ćemo govor 'Abdullaha ibn Mesuda, prilikom dove: "Allahu naš, povećaj nam vjerovanje, ubjeđenje i razumijevanje vjere!"[1]

'Umejr ibn Habib el-Hatmi kaže: "Iman sa povećava i smanjuje", pa mu je bilo rečeno: "A šta je to njegovo povećanje i smanjenje?" On reče: "Kada spomenemo Allaha, subhanehu we te'ala, kada Mu zahvaljujemo i kada Ga se bojimo – to je njegovo povećanje; a kada smo nemarni i popustimo – to je njegovo smanjenje".[2]

Omer ibn el-Hattab bi govorio svojim drugovima: "Hajde da povećamo iman!"[3] Pa bi zatim spominjali Allaha.

Mu'az ibn Džebel je rekao nekom čovjeku: "Sjedi s nama da vjerujemo sahat vremena". Zatim bi posjedali, spominjali Allaha i zahvaljivali Mu".[4]

El-Kasim ibn Sellam, Ebu-'Ubejd, kaže: "Ono što je sunnet kod nas, i o čemu su govorili naši učenjaci i što mi spominjemo u ovoj svojoj knjizi, jeste da je iman (vjerovanje): namjera, govor i djela, zajedno. On ima svoje stepene, koji se razlikuju po veličini. a prvi i najveći je svjedočenje "La ilahe illallah" jezikom – kao što kaže Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, u hadisu u kojem je spomenuto da se iman sastoji od sedamdeset i nekoliko dijelova. Pa kada ga neko izgovori, i time prihvati i potvrdi ono što je došlo od Allaha, on se naziva mu'minom samim njegovim ulaskom u iman, i to zbog njegovog upotpunjenja kod Allaha a ne zbog samohvale. Pa koliko god

[1] Lalikai, Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (3/942); Eš-Šeri'a, str. 112.

[2] Ibn Ebi-Šejbe, El-Iman, str. 36; El-Adžurri, Eš-Šeri'a, str. 112.

[3] Ibid.

[4] Ibn Ebi-Šejbe, El-Iman, str. 36; Ebu-'Ubejd, El-Iman, str. 72; Lalikai, Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (3/943).

poveća pokornost i bogobojaznost prema Allahu, toliko mu se poveća iman".[1]

Ibn 'Abdul-Berr je rekao: "Učenjaci Fikha i Hadisa su složni u tome da je iman sastavljen od govora i djelâ, a nema djelâ bez iskrene namjere (nijeta). Također, oni smatraju da se iman povećava pokornošću, a smanjuje griješenjem; a svaku pokornost Allahu, subhanehu we te'ala, su smatrali imanom".[2]

Mnogobrojni su dokazi iz Kur'ana, sunneta i govora koji se prenosi od selefa, koji govore o tome da se iman povećava i smanjuje. Zbog toga, a i zbog mnoštva dokaza o ovom pitanju i nemogućnosti njihovog ograničenja, hanefijski muftija u Bagdadu, El-Alusi, kaže: "Ne može mi se prigovoriti ukoliko u nekim pitanjima ne slijedim mezheb najvećeg imama Ebu-Hanife, Allah neka je zadovoljan s njim. To je tako zbog dokaza čija je brojnost velika. Jer, istina je najpreča da se slijedi. a slijepo slijeđenje u pitanjima kao što je ovo jeste običaj i navika neukih ljudi".[3]

Ono što je jasno jeste da je govor o povećanju i smanjenju imana tačan, jer na njega obavezuju propisi Šerijata; štaviše, i sam razum. Na taj način je već objašnjeno da se potvrđivanje povećava i smanjuje, da ubjeđenje ima tri stepena: znanje s ubjeđenjem (ilmu el-jekin), istinitost ubjeđenja (hakku el-jekin) i sāmo ubjeđenje (ajnu el-jekin). Ova stvar je urođeno shvatljiva jer nije isti onaj koji je obaviješten i onaj koji vidi. To je već spomenuto u hadisu Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem: "Obavještenje nije isto što i samo viđēnje..."[4]

❁ ❁ ❁

[1] El-Iman, str. 66.
[2] Et-Temhid (9/238).
[3] Ruhu el-me'ani (9/167).
[4] Već je spomenut.

TREĆI DIO
IZUZIMANJE U IMANU (EL-ISTISNA')

Imam Ebu-Hanife je zabranjivao izuzimanje u imanu, a to je kad vjernik kaže: "Ja sam vjernik, inšallah". O tome se prenose izjave nekoliko učenjaka, kao što su Et-Teftazani[1], En-Nesefi[2], Es-Semerkandi[3], Ibnu el-Hemmam[4] i Kasim ibn Kutlubga[5]. To je radio iz razloga što je smatrao da je suština imana potvrđivanje i izgovaranje jezikom – a izuzimanje, prema njegovom mišljenju, podrazumijeva sumnju u imanu. Potvrda je poznata stvar u kojoj nema neodlučnosti kada se radi o njegovom utvrđivanju. To znači da ko bude u tome neodlučan – taj uopće nije vjernik. Ukoliko to izuzimanje nije došlo zbog sumnje i neodlučnosti, onda je preče da se ta stvar izbjegava i da se kaže: "Ja sam, uistinu, vjernik!", odbijajući time sumnje.[6] Imam Ebu-Hanife svoje mišljenje potvrđuje sljedećim dokazima:

U djelu El-Vesijje se bilježi da je Ebu-Hanife rekao: "Vjernik je, uistinu, vjernik! a nevjernik je, uistinu, nevjernik! U imanu nema neodlučnosti, kao što i u nevjerstvu nema neodlučnosti. Shodno tome Uzvišeni Allah kaže:

---

1 Šerhu el-mekasid (5/215).
2 Bahru el-kelam, str. 41.
3 Es-Sahaifu el-ilahijje, str. 461.
4 El-Mesajeretu (2/381).
5 Hašijetu Kasim ibn Kutlubga 'alel-mesajera (2/381).
6 Šerhu el-mekasid (5/215).

﴿أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا ۚ لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِندَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ۝٤﴾
"Oni su, zbilja, pravi vjernici. - Njih počasti, i oprost, i obilje plemenito kod Gospodara njihova čekaju."[1]

I kaže: ﴿أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا﴾ **"Oni su zbilja pravi nevjernici."**[2,3]

Tumač djela El-Vesijje kaže: "Onaj kod koga se nađe potvrda – taj je istinski vjernik; a onaj kod koga se nađe nešto što je suprotno tome – pa, taj je pravi nevjernik. Sljedbenici ehlis-sunneta vel-džema'a'ta kažu: "Kada pojedinac dođe sa imanom, reći će da je on pravi vjernik – bez imalo sumnje – a neće se reći da je vjernik, inšallah... Ovako je rečeno u djelu: Bahru el-kelam".[4]

Sljedbenici Ebu-Hanife svoje mišljenje dokazuju sljedećim dokazima:

Prvo: Već je spomenuto da je iman naziv za potvrdu. a potvrda je jedno od istinskih poznatih značenja koje – ukoliko se ispuni na nekom mjestu – obavezuje na njegovo prihvatanje kao svojstva. Takvo je, primjerice, stajanje, sjedenje, crnina, bjelina. Nema sumnje da ove osobine – ukoliko se nađu kod nekoga – uslovljavaju da se taj neko opiše osobinom onoga koji stoji, ili onoga koji sjedi, ili onoga koji je crn ili bijel – što je neizbježno i bez izuzimanja. a i iman je od te prirode: ukoliko se nađe kod neke osobe, ispravno je reći za tu osobu da je istinski vjernik, bez izuzimanja.[5]

Drugo: Onaj koji pravi razliku između jedne vrste izuzimanja (kada je riječ o njegovom ubjeđenju da je vjernik)

---

1 El-Enfal, 4.
2 En-Nisa, 151.
3 Husejn ibn Eskender el-Hanefi, El-Vesijje mea' šerhi, str. 4.
4 Šerhu el-vesijje, str. 4.
5 Tebsiretu el-edille (340/ba).

i druge vrste izuzimanja (kada je riječ o onome što je kod Allaha) te kaže: Ja sam, prema svom mišljenju, vjernik bez izuzimanja, a vjernik sam i kod Allaha, inšallah – pa, to pravljenje razlike je neispravno. Jer ukoliko se kod takvog iman uistinu potvrdi i ostvari, ta osoba biva pravi vjernik i kod Allaha, subhanehu we te'ala. Nema sumnje u ostvarenje imana u sadašnjem trenutku, nego se sumnja veže za prisustvo i bivanje imana u trenutku kad nosilac tog imana bude na samrti. Pitanje je tada: da li će čovjek umrijeti na imanu? a to da li će osoba umrijeti sa imanom – pa, to pitanje izlazi iz okvira ove naše teme.

Štaviše, govor o ispravnosti imenovanja neke osobe vjernikom, kod koje se nalazi iman – bez izuzimanja (el-istisna') i bez obzira da li taj iman bio trajan ili ne – jeste kao govor o onome koji sjedi ili stoji. Jer, ispravno je takvog opisati osobinom onog koji sjedi ili onog koji stoji, bez obzira da li to stanje bilo trajno ili ne, i to bez izuzimanja (el-istisna').[1]

Treće: Allah, subhanehu we te'ala, je jasno posvjedočio iman onome ko vjeruje u Allaha i poslanike, bez izuzimanja. Tako Uzvišeni Allah kaže:

﴿ءَامَنَ ٱلرَّسُولُ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيْهِ مِن رَّبِّهِۦ وَٱلْمُؤْمِنُونَ﴾ **"Poslanik vjeruje u ono što mu se objavljuje od Gospodara njegova, i vjernici..."**[2,3]

Četvrto: Allah, subhanehu we te'ala, je pohvalio vjernike zbog njihove jasnosti u imanu, bez izuzimanja. Na taj način, govoreći o vjernicima, Uzvišeni Allah kaže:

﴿رَّبَّنَآ إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِى لِلْإِيمَٰنِ أَنْ ءَامِنُوا۟ بِرَبِّكُمْ فَـَٔامَنَّا﴾ **"Gospodaru naš! Mi smo čuli glasnika koji poziva u vjeru: – 'Vjerujte u**

[1] Tebsiretu el-edille (340/ba – 341/elif, ha).

[2] El-Bekare, 285.

[3] Tebsiretu el-edille (341/ba).

Gospodara vašeg!' – i mi smo povjerovali"[1], a nije im naredio izuzimanje.[2]

Peto: Izuzimanje poništava svaki akt i ugovor – poput: razvoda, oslobađanja roba, vjenčanja, trgovine – a isto tako poništava i akt (ugovor) imana.[3]

Šesto: Kasim ibn Katlubuga kao dokaz navodi hadis od El-Harisa ibn Malika el-Ensarija, u kojem se kaže da je prošao pored Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, a on ga je upitao: "Kako si osvanuo Harise?", pa mu je odgovorio: "Osvanuo sam kao pravi vjernik".

Osim toga, tu je i hadis koji se prenosi posredstvom 'Abdullaha ibn Zejda el-Hatmija, u kojem se kaže: "Ukoliko neko bude upitan je li vjernik, neka (odgovori) i neka ne sumnja".

Tu je i hadis od 'Alija ibn Ebi-Taliba, u kome se kaže: "Sjedili smo kod Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, kada je ušao 'Uvejmir Ebu-Derda i rekao: "O, Vjerovjesniče! Ja kažem da sam pravi vjernik". a Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, mu reče: "O, Ebu-Derda! Ako ne kažeš da si pravi vjernik, kao da si rekao da si neispravan vjernik".

ODGOVOR NA DOKAZE EBU-HANIFE i NJEGOVIH SLJEDBENIKA

a) Odgovor na dokaze Ebu-Hanife:

Govor imama Ebu-Hanife, Allah neka mu se smiluje: "Vjernik je, uistinu, vjernik! a nevjernik je, uistinu, nevjernik! U imanu nema neodlučnosti, kao što i u nevjerstvu nema neodlučnosti..."

---

[1] Ali 'Imran, 193.

[2] Bahru el-kelam, str. 40.

[3] Hašijetu Kasim ibn Kutlubga 'alel-musajera (2/381-382).

Odgovor:

Ovo dokazivanje nije na pravom mjestu. Jer, govor Uzvišenog:

﴿أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا ۚ لَّهُمْ دَرَجَاتٌ عِندَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ۝٤﴾

"Oni su, zbilja, pravi vjernici. - Njih počasti, i oprost, i obilje plemenito kod Gospodara njihova čekaju", dolazi nakon ajeta u kojem Uzvišeni kaže:

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ۝٢﴾

"Pravi vjernici su samo oni čija se srca strahom ispune kad se Allah spomene; a kada im se riječi Njegove kazuju, vjerovanje im učvršćuju i samo se na Gospodara svoga oslanjaju."[1]

Istinski vjernici su opisani ovim svojstvima, a nije sa svakim vjernikom tako. Ovo su oni koji su upotpunili svoj iman i koji su potvrdili svoj iman javno i tajno. a ko kod sebe nema ovakvih svojstava, koje je Allah, subhanehu we te'ala, spomenuo, taj nije istinski vjernik; mada je i takav vjernik, na što Allah ukazuje u ajetu riječju (حقاً) «zbilja», kada kaže: ﴿أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا ۚ لَّهُمْ دَرَجَاتٌ عِندَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ۝٤﴾ **"Oni su, zbilja, pravi vjernici. - Njih počasti, i oprost, i obilje plemenito kod Gospodara njihova čekaju."**[2]

Značenje ovoga jeste da su oni istinski vjernici, a ne neki drugi. Pa kako onda može biti ispravan govor da je svako, ko ima osnovu imana, istinski vjernik. a što se tiče njegovih riječi da u imanu nema sumnje – to je tačno. Jer sumnja biva u suprotnosti sa imanom: iman i sumnja ne mogu biti zajedno.

[1] El-Enfal, 2.

[2] El-Enfal, 4.

Međutim, ovo ne obavezuje na zabranu izuzimanja, ukoliko se radi o odricanju od hvaljenja, ali obavezuje na zabranu izuzimanja zbog nesigurnosti i neodlučnosti – jer, to se ne dešava onome koji vjeruje u Allaha i Sudnji dan, niti to želi istaći onaj koji u sebi ima vjerovanje i ubjeđenje.

b) Odgovor na dokaze učenikâ Ebu-Hanife:

Prvi dokaz:

Već je spomenuto da je iman naziv za potvrdu, a potvrda je jedno od istinskih značenja....

Odgovor:

Osnova ove sumnje jeste mišljenje da vjerovanje znači samo potvrdu i ubjeđenje srcem, kao i da se vjerovanje ne povećava niti smanjuje. Ovo je neispravna osnova. Dok je istina, koja je neizostavno poznata u vjeri islamu, da se vjerovanje sastoji od ubjeđenja srcem, potvrde jezikom i rada djelima tijela – kao što je već objašnjeno.

Ukoliko se potvrdi da se vjerovanje sastoji iz tri stvari, da se povećava i smanjuje, kao i da to vjerovanje ima svoje zahtjeve i potraživanja (a ponekad se te stvari ne nalaze kod onoga ko se poziva na iman), onda možemo reći da vjerovanje nije kao sjedenje, stajanje ili kao ono što je slično tome od pojmova koji su poznati sa sigurnošću – sve dok čovjek ne bi sa sigurnošću mogao reći da vjeruje isto kao što sa sigurnošću kaže da sjedi ili stoji – jer je vjerovanje duhovna (apstraktna) stvar i ono nije opipljiv pojam. i nije moguće da čovjek sa stopostotnom sigurnošću tvrdi da je izvršio sve zahtjeve i potraživanja koja od njega zahtijeva iman (vjerovanje) i na šta ga obavezuje, kao i da se klonio svih stvari koje su u suprotnosti sa njegovim vjerovanjem. Na taj je način upoređivanje pojma "iman" (vjerovanje) sa pojmovima "sjedenje" i "stajanje" neispravno

zbog jasnih razlika: čovjek, kada ustane ili sjedne, može reći sa sigurnošću da sjedi ili stoji, pošto su to osjetilne i konkretne stvari koje se razlikuju od duševnih, srčanih i apstraktnih. Takav duhovni pojam jeste i iman (vjerovanje), koji ima svoje zahtjeve i potraživanja. Stoga ako čovjek kaže za sebe da je vjernik, bez izuzimanja, tada je to hvaljenje samog sebe, uz spomen nečega čija potraživanja takav pojedinac nije ispunio; takav čovjek govori riječi bez znanja.

Rezime prethodnog bio bi da je upoređivanje vjerovanja sa sjedenjem i stajanjem pogrešno. To je, naime, upoređivanje nepodudarnih pojmova i navođenje primjera na pogrešnom mjestu. Zato taj primjer ostaje na distanci: izvan je ove teme. – a od Allaha je svaka uputa.

Drugi dokaz:

Onaj koji pravi razliku između izuzimanja kada je riječ o njegovom ubjeđenju da je vjernik i izuzimanja kada je riječ o onome što je kod Allaha...

Odgovor:

Ova sumnja se gradi na dva osnova:

Prvi: Mišljenje da se izuzumanje odnosi na iman na kojem će se okončati i završiti ovosvjetski život, a ne na iman koji je trenutan (u sadašnjem vremenu).

Drugi: Nema razlike u shvatanju da je čovjek vjernik po njegovom ubjeđenju i toga koliko je on uistinu vjernik kod Allaha.

Oba ova osnova su zabranjena. Što se tiče prvog, zna se da prethodnici ovog ummeta i predvodnici sunneta nisu smatrali dozvoljenim izuzimanje u vjerovanju kada se radi o tome na čemu će čovjek završiti ovaj život, što ujedno nije njihov stav o općenitoj dozvoljenosti izuzimanja. Ovo što smo spomenuli

nije obuhvaćeno neslaganjem, nego se neslaganje javlja onda kada govorimo o trenutnom imanu (vjerovanju) koji je prisutan u sadašnjem trenutku. Naši ispravni prethodnici i predvodnici sunneta su – mimo razmišljanja i pogleda na vjerovanje prisutno na kraju i završetku života – smatrali dozvoljenim izuzimanje u imanu (vjerovanju) koji je prisutan u sadašnjem trenutku, kako čovjek ne bi došao u situaciju da iznese hvalu na vlastiti način, i to bez znanja.

Onaj koji smatra da su ispravni prethodnici dozvoljavali izuzimanje u vjerovanju i da su time podrazumijevali čovjekovu završnicu – pa, taj je na pogrešnom mjestu i njegov stav je neispravan. Takav pojedinac govori laži o ispravnim prethodnicima ovog ummeta i griješi u tumačenju njihovog shvatanja, govoreći da je ovo mezheb selefa. Također, pogriješio je prilikom objašnjenja njihovog mezheba. Sličnu grešku su učinili i neki sljedbenici mezheba kulabija i eš'arija; čak i neki pojedinci koji se smatraju sljedbenicima mezheba imama Ahmeda, a i drugi mimo njih, učinili su istu tu grešku. Međutim, govor selefa je izričit i jasan u tome da izuzimanje u imanu biva zbog toga kako čovjek ne bi hvalio samog sebe, dok niko od njih nije rekao da se izuzimanje odnosi na ono na čemu će čovjek skončati svoj život.[1]

A što se tiče drugog, nema sumnje da čovjek nekada, prema svom shvatanju, biva vjernikom – ali kod Allaha nije vjernik. Takav je slučaj s onim koji učini veliki širk ili neko drugo djelo koje će ga izvesti iz islama, ali, i pored toga, on smatra da je vjernik. Ovo je u potpunosti jasno. Zar ne mogu propasti djela nekog čovjeka, a da on to ne osjeća i ne zna?! Kako onda da kažemo za onoga koji za sebe kaže da je vjernik

[1] Ibn-Tejmijje, El-Iman, str. 319, 413, 418, 419, 426.

– prema njegovom mišljenju – da je obavezujuće da je takav vjernik i kod Allaha, subhanehu we te'ala.

Nema sumnje da je onaj ko bude vjerovao onako kako je to naredio Allah, subhanehu we te'ala – vjernik kod Allaha. Takvom pojedincu ne šteti izuzimanje koje dolazi s razlogom čuvanja od hvalisanja i uzdizanja samog sebe, ali mu šteti izuzimanje koje dolazi zbog sumnje. No, poznato je da ovakva vrsta izuzimanja ne biva kod vjernika čije je vjerovanje ispravno, jer se vjerovanje i sumnja ne mogu zajedno naći kod jedne osobe.

Treći dokaz:

Allah, subhanehu we te'ala, je jasno posvjedočio iman onome ko vjeruje u Allaha i poslanike, bez izuzimanja...

Odgovor:

Nije ispravno upoređivati svjedočenje roba za svoj iman (vjerovanje), bez izuzimanja, i svjedočenje Allaha, subhanehu we te'ala, za iman vjernika, bez izuzimanja. Allah, subhanehu we te'ala, govori samo istinu i svjedoči samo istinu. Pa kada Allah posvjedoči za neku osobu ili pojedince da su vjernici, to zasigurno i bez ikakve sumnje ukazuje da su oni ostvarili i postigli iman (vjerovanje) i da su vjernici. Isti je slučaj i sa svjedočenjem Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, čije je svjedočenje za nekoga da je vjernik dokaz da je on uistinu vjernik, i bez truni sumnje. a što se tiče svjedočenja ljudi jednih za druge – kada je riječ o vjerovanju, ili kada je riječ o svjedočenju samog za sebe – takvo svjedočenje može biti tačno i netačno. Zbog toga je Allah osporavao beduinima njihovo svjedočenje, kada su se pozivali na vjerovanje, dok se to vjerovanje još nije bilo učvrstilo u njihovim srcima. Tako Uzvišeni Allah kaže:

﴿قَالَتِ ٱلْأَعْرَابُ ءَامَنَّا ۖ قُل لَّمْ تُؤْمِنُوا۟ وَلَٰكِن قُولُوٓا۟ أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ ٱلْإِيمَٰنُ فِى قُلُوبِكُمْ ۖ وَإِن تُطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ لَا يَلِتْكُم مِّنْ أَعْمَٰلِكُمْ شَيْـًٔا ۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٤﴾﴾

"Neki beduini govore: 'Mi vjerujemo!' Reci: 'Vi još ne vjerujete u potpunosti, ali recite: 'Mi se pokoravamo!', jer u srca vaša prava vjera još nije ušla. a ako Allaha i Njegova Poslanika budete slušali, On vam nimalo neće umanjiti nagradu za djela vaša.' – Allah, uistinu, prašta i samilostan je."[1]

Ti beduini su sebe smatrali vjernicima – kao što su i ostali vjernici, mudžahidi i iskreni – onima koje Allah spominje kada kaže:

﴿إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا۟ وَجَٰهَدُوا۟ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلصَّٰدِقُونَ ﴿١٥﴾﴾

"Pravi vjernici su samo oni koji u Allah i Poslanika Njegova vjeruju, i poslije više ne sumnjaju, i bore se na Allahovom putu imecima svojim i životima svojim. Oni su iskreni!"[2] Međutim, oni nisu bili takvi.

Četvrti dokaz:

Allah, subhanehu we te'ala, je pohvalio vjernike zbog njihove jasnosti u imanu, bez izuzimanja...

Odgovor:

Ono što stoji u ovom ajetu nije obuhvaćeno neslaganjem, nego se neslaganje javlja kada neko kaže: "Ja sam vjernik, inšallah", kao vršilac radnje (gramatički) u imeničkoj rečenici, koja pak ukazuje na čvrstinu i trajnost radnje. Time se javlja osjećaj potpunosti vjerovanja, u čijem je prizivanju samohvala.

[1] El-Hudžurat, 14.

[2] El-Hudžurat, 15.

Međutim, glagolska rečenica je u suprotnosti s tim. Također je u ovom ajetu ona spomenuta kao način približavanja Allahu, a ne kao obavještenje o sebi prilikom obraćanja ljudima, koje ponekad zna preći u hvalisanje.

Shodno ovoj razlici između imeničke i glagolske rečenice, dozvoljeno je da osoba kaže: "Vjerujem u Allaha, Njegove poslanike i Njegove knjige", bez izuzimanja. Ispravni prethodnici su smatrali dozvoljenim izuzimanje u vjerovanju kada neko kaže: "Ja sam vjernik, inšallah". Jer, ako bi rekao: "Vjerujem u Allaha, Njegove meleke, Njegove knjige i Njegove poslanike", ne bi bilo potrebno da koristi izuzimanje.

Imam Ebu-Bekr el-Hallal, koji je sabirao naučna djela imama Ahmeda, kaže: "Obavijestio me je Ahmed ibn Asrem el-Muzeni da je rečeno Ebu-'Abdullahu: "Šta da uradim ukoliko me neko upita: - Jesi li vjernik?" Imam Ahmed reče: "Njegovo pitanje tebi je novotarija. Niko ne treba da sumnja u tvoje vjerovanje", ili je rekao: "Mi ne sumnjamo u naše vjerovanje".

El-Muzeni je rekao: "Zapamtio sam da je rekao Ebu-'Abdullah: "Ja kažem, kao što je rekao Tavus: vjerujem u Allaha, Njegove meleke, Njegove knjige i Njegove poslanike".[1]

Ukoliko osoba misli na potpuno vjerovanje (el-iman el-mutlak), onda je potrebno izuzimanje; međutim, ukoliko misli na vjerovanje općenito (mutlaku el-iman), tada izuzimanje nije potrebno. Ibn-Tejmijje kaže: "...Kada su ispravni prethodnici shvatili njihove namjere (tj. spletke murdžija), prezirali su odgovor – tj. odgovor na njihovo pitanje: "Jesi li vjernik?"; a nisu govorili ni podrobno o tome, zbog toga što riječ "iman"

[1] El-Hallal, Es-Sunne, str.: 601. Rekao je muhakik (valorizator) ovog djela: "Lanac prenosilaca je vjerodostojan." Također je šejhul-islam Ibn-Tejmijje prenio govor imama Ahmeda izrazom koji ukazuje na potvrdenost. v. Ibn-Tejmijje, El-Iman (u sklopu djela: Medžmu'u el-fetava, 7/449).

sadrži općenitost i ograničenost. Tako bi njihovi odgovori bili u ograničenom značenju riječi "iman", koji ne obavezuje pojedinca da za sebe svjedoči potpunost. i zbog toga je ispravno da pojedinac za sebe kaže da je vjernik, bez izuzimanja – ako na to misli. Međutim, u svom govoru mora ukazati da time ne želi da istakne govor o općenitom i potpunom vjerovanju, zbog čega je imam Ahmed prezirao da odgovori o općenitom imanu bez izuzimanja".[1]

I kaže: "Što se tiče izuzimanja u vjerovanju, postoje tri mišljenja: jedni ga smatraju – obaveznim; drugi ga – zabranjuju; a treći – dozvoljavaju obje stvari, shodno okolnostima, što je ujedno najispravnije mišljenje...".[2]

Ovim postaje jasno da se govor prethodnika o izuzimanju vraća na stav da se iman povećava i smanjuje. i kad god iman pojedinca biva općenit i ograničen, on se sagledava kroz dvije kategorije: stepen potpunosti (el-iman el-mutlak el-kamil) i stepen općenitosti (mutlaku el-iman). Pri tome, učenjaci su dozvoljavali izuzimanje u prvoj kategoriji, a u drugoj ne.

Peti dokaz:

Izuzimanje poništava svaki akt i ugovor – poput: razvoda, oslobađanja roba, vjenčanja, trgovine – a isto tako poništava i akt (ugovor) imana.

Odgovor:

Za ovo se kaže da je obmana, jer ne postoji razilaženje u aktu i ugovoru vezanom za iman, kojim se postiže ulazak u islam. Jer, uistinu takav akt biva zanijekan ukoliko se spomene izuzimanje. Nesuglasica se odnosi na situaciju kada musliman

[1] El-Iman (u sklopu djela: Medžmu'u el-fetava, 7/448-449).

[2] El-Iman (u sklopu djela: Medžmu'u el-fetava, 7/429).

za sebe kaže da je vjernik – što predstavlja obavještenje, a ne htijenje.

Šesti dokaz:

Kasim ibn Kutlubga navodi kao dokaz hadis prenesen od El-Harisa ibn Malika el-Ensarija u kojem se kaže da je prošao pored Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, a on ga je upitao: "Kako si osvanuo Harise?", pa mu je odgovorio: "Osvanuo sam kao pravi vjernik".

Takav je i hadis prenesen od 'Abdullaha ibn Zejda el-Hatmija, u kojem se kaže: "Ukoliko neko bude upitan je li vjernik, neka ne sumnja".

Takav dokaz je i hadis prenesen od 'Alija ibn Ebi-Taliba, u kome se kaže: "Sjedili smo kod Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, kada je ušao 'Uvejmir Ebu-Derda i rekao: "O, Vjerovjesniče! Ja kažem da sam pravi vjernik". a Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, mu reče: "O, Ebu-Derda! Ako ne kažeš da si pravi vjernik, kao da si rekao da si neispravan vjernik".

Odgovor:

Hadis El-Harisa ibn Malika bilježi Et-Taberani (u djelu: Mu'džemu el-kebir, 3/302), preko Zejda ibn el-Hubaba, koji kaže: "Govorio nam je Ibn-Lehi'a, od Halida ibn Jezida es-Seksekija, od Scida ibn Ebi-Hilala, od Muhammeda ibn el-Džehma, od El-Harisa ibn Malika". El-Hejsemi kaže: "Bilježi ga Et-Taberani (u Kebiru). U lancu prenosilaca je Ibn-Lehi'a, kao i neki pojedinci koje bi trebalo podrobnije ispitati".[1]

Mislim da je pod ovim ispitivanjem podrazumijevao Muhammeda ibn el-Džehma, jer nisam našao da je neko govorio o njegovoj biografiji mimo Ibn-Hadžera, koji ga

[1] Medžme'u cz-zevaid (1/57).

spominje (u djelu: El-Isabe, u četvrtom dijelu) i kaže za njega da pripada generaciji sljedbenika tabi'ina.[1] Ovim postaje jasno da je sened ovog hadisa prekinut, jer Muhammed ibn el-Džehm nije doživio ni jednog od ashaba.

Ovaj hadis također bilježi 'Abdur-Rezak (u djelu: El-Musannef, 11/129, hadis br. 2114) lancem prenosilaca preko Ma'mera, a on od Saliha ibn Mismara i Dža'fera ibn Burkana, da je Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, rekao ove riječi El-Harisu ibn Maliku.

Bilježi ga i Ibn el-Mubarek (u djelu: Ez-Zuhd, hadis br. 314, str. 106) lancem prenosilaca preko Ma'mera, a on od Saliha ibn Mismara. Hadis bilježi i Ibn-Hadžer (u djelu: El-Isabe) i kaže za ovaj hadis da je isprekidan - *mu'dal*[2].

Bilježi ga i Ibn Ebi-Šejbe (u djelu: El-Musannef, 11/43, hadis br.: 10474; El-Iman, str. 38) lancem prenosilaca preko Ibn-Numejra od Malika ibn Megula, a on od Zubejda. El-Albani za ovaj hadis (u opasci na djelo: El-Iman, autora Ibn Ebi-Šejbea) kaže da je ovo hadis-mu'dal. Zubejd pripada šestoj generaciji prenosilaca i sigurno nije susreo ni jednog ashaba.

Bilježi ga El-Bezzar (u djelu: Kešfu el-estar, 1/26, hadis br. 32); bilježi ga i El-Bejheki (u djelu: Šu'abu el-iman), kao što stoji u djelu: El-Isabe (1/303). Obojica ga prenose preko Jusufa ibn 'Atije od Sabita, a on od Enesa ibn Malika.

El-Bezar za ovaj hadis kaže: "Jedini koji ga prenosi je Jusuf, a on je slab (lejjin) u hadisu".

---

[1] El-Isabe (6/330).

[2] Ibid. (1/303). Mu'dal-hadis je onaj u čijem lancu prenosilaca nedostaju dvojica ili više prenosilaca uzastopno, jer ukoliko nije uzastopno onda je to hadis-munkati'. v. Tedribu er-ravi (1/211).

El-Hejsemi kaže: "Ovaj hadis bilježi El-Bezzar, a u lancu prenosilaca je Jusuf ibn 'Atijje čiji se hadisi ne uzimaju kao dokaz".[1]

El-Bejheki kaže (kao što stoji u djelu: El-Isabe): "Nepouzdan je (munker) hadis. a Jusuf prilikom prenošenja nekada kaže El-Haris, a nekada Harise(t)".[2]

Kažem: Za Jusufa Ibn-Hadžer kaže (u djelu: Et-Takrib) da se njegovi hadisi ne prihvataju (metruk).[3]

Što se tiče hadisa od 'Abdullaha ibn Zejda el-Hatmija – pa, njega bilježi Et-Taberani (kao što stoji u djelu: Medžme'u ez-zevaid, 1/55), a El-Hejsemi kaže da je u njegovom senedu Ahmed ibn Bedil, kojeg En-Nesai i Ebu-Hatim smatraju pouzdanim, dok ga ostali smatraju slabim prenosiocem.

Kažem: "Za njega Ibn-Hadžer kaže da je povjerljiv (saduq), sa određenim greškama".[4]

Međutim, ukoliko bi hadis i bio ispravan, ne bi bio dokaz za zabranu izuzimanja u vjerovanju, koje zagovaraju sljedbenici sunneta. Hadis ukazuje na zabranu izuzimanja koje podrazumijeva sumnju i nestabilnost u vjerovanju – što je zabranjeno kod svih – jer je u suprotnosti sa vjerovanjem. Hadis ukazuje na zabranu sumnje u vjerovanju, a ne na zabranu izuzimanja koje zagovara ehlis-sunet, zbog bojazni od hvalisanja i samohvale (a da čovjek to ni ne zna), uz nepostojanje sumnje u samom vjerovanju. To znači da ovaj hadis ne niječe izuzimanje, iako je samo dokazivanje s ovim hadisom neispravno.

Što se tiče hadisa od 'Alije – pa, njega bilježi Gundžar (u djelu: Tarihu el-Buhara), kao što stoji u tumačenju djela

[1] Medžme'u ez-zevaid (1/57).
[2] El-Isabe (1/303).
[3] Et-Takrib (2/38).
[4] Ibid. (1/11).

Hašjetu el-musajera[1], od Ibn-Kutlubge. Međutim, ne spominje se lanac prenosilaca kako bi se o njemu dala ocjena; a dovoljno mu je da nije vjerodostojan – jer je nemoguće da postoji hadis bez seneda. a ako uzmemo da je ovaj hadis vjerodostojan – pa, ovo je hadis kojeg su zapostavili svi koji su bilježili hadis, a sačuvao ga je jedino Gundžar (bilježeći ga u djelu: Tarihu el-Buhara). Pa kako onda da i bude vjerodostojan. Također, njegov tekst liči tekstovima izmišljenih hadisa – hadisa koji su daleko od lijepog objašnjenja Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, i jasnoće njegovog izražavanja. Isto tako, onaj, koji za dokaz uzima ovaj hadis, ne smatra da je obaveza robu da kaže: "Ja sam pravi vjernik", nego je dovoljno da kaže samo: "Ja sam vjernik".

Čudno li je da sljedbenici kelama, koji kažu da su ahad-hadisi nepouzdani i da se ne mogu uzeti kao dokaz u akidetu, svoja mišljenja dokazuju hadisima koje smo spomenuli i njima sličnim, i koji su nepoznati u hadiskim zbirkama koje pak imaju uvezane lance prenosilaca. Pa zar u tome nije jasna kontradiktornost?!

Nakon što se pokazala neispravnost prethodno navedenog govora i objašnjenja, ukazuje se slabost i neutemeljenost mišljenja o zabrani izuzimanja u vjerovanju, kao što je govor Ebu-Hanife i njegovih sljedbenika. Ovom mišljenju se suprotstavlja mišljenje onih koji koji smatraju izuzimanje obaveznim, jer je vjerovanje prema njima ono na čemu čovjek umre – a čovjek ne zna da li će umrijeti kao vjernik ili kao nevjernik. Uz to oni ne obraćaju pažnju na prijašnje vjerovanje prije same smrti.[2] Shodno ovakvom shvatanju, oni smatraju izuzimanje obaveznim. Ibn-Tejmijje ovo mišljenje pripisuje mezhebu kullabija i drugima

[1] 2/229.

[2] Medžmu'u el-fetava (7/429-430).

koji smatraju izuzimanje obaveznim, uz mišljenje da nepostoji razlika u vjerovanju... Ibn-Tejmijje kaže: "Ovo je mišljenje mnogo zastupljeno kod onih koji su došli poslije – kao što su kulabije i drugi – koji su htjeli da potpomognu ono što je poznato preneseno od ehlis-suneta i njihovog govora: "Ja sam vjernik, inšallah". Takvi su, pri tome, smatrali da u vjerovanju nema razlikovanja i da osoba ne sumnja u ono na čemu je trenutno, nego sumnja u ono što će biti".[1]

Nije ispravno shvatanje da je vjerovanje koje je važeće kod Allaha, subhanehu we te'ala, ono na čemu rob sretne svoga Gospodara i da se ne obraća pažnja na ono prije. To bi značilo da nevjernik nije nevjernik, osim pod uslovom da umre na nevjerstvu. Također, ovo nije razlog kod selefa, jer oni nisu smatrali izuzimanje obaveznim zbog ovih stvari, nego su ga smatrali obaveznim zbog bojazni od toga da čovjek samog sebe uzdiže i hvali, a da ni sam nije svjestan toga. Preseljenje na Ahiret u vjerovanju je kod njih uslov uspjeha i ulaska u Džennet, a ne uslov potvrde trenutnog vjerovanja.

Ovdje postoji i drugi aspekt, a to je da potpuno vjerovanje (el-iman el-mutlak) podrazumijeva činjenje svega što je naredio Allah, subhanehu we te'ala, i ostavljanje svega što je zabranio, u cijelosti. Pa ako čovjek na osnovu ovoga kaže da je vjernik, on je za sebe posvjedočio i ustvrdio da je jedan od dobročinitelja, od najbogobojaznijih, od onih koji u potpunosti postupaju po onome što im se naređuje od Njihovog Gospodara i koji se klone svega što im je zabranjeno, pa na taj način biva od Allahovih odabranika (evlija).[2]

Ovakvo mišljenje obavezuje na izuzimanje u vjerovanju, ali ne zabranjuje njegovo ostavljanje ukoliko se misli ne osnovu

[1] Medžmu'u el-fetava (7/430).

[2] Ibid. (7/446).

vjerovanja (mutlaku el-iman) i njegovu općenitost. Mišljenje obadvije grupe je pogrešno: govor o općenitoj zabrani izuzimanja ili njegovoj općenitoj obaveznosti je netačan. Srednje mišljenje u ovome je najbliže istini, jer nema pretjerivanja ni popuštanja. Na tome su bili i ispravni prethodnici, koji su dozvoljavali izuzimanje u nekim situacijama, a u nekim su ga zabranjivali. Dozvoljavali su ga kada je u pitanju strah od hvalisanja i uzdizanja vlastitog "ja", a zabranjivali su ga ukoliko bi to izuzimanje podrazumijevalo sumnju u osnovi vjerovanja.[1]

El-Adžurri kaže: "Od osobina sljedbenika istine – među kojima smo spomenuli neke učenjake – jeste izuzimanje u vjerovanju. No to izuzimanje ne dolazi zbog sumnje – neka nas Allah sačuva od sumnje u vjerovanju! – nego zbog bojazni od hvalisanja i uzdizanja vlastitog "ja" zbog upotpunjenja vjerovanja. Jer, takav pojedinac nije siguran da li je od onih koji su postigli vrhunac imana ili nije. Zbog toga su učenjaci – oni koji su bili sljedbenici i privrženici istine – na pitanje: "Da li si vjernik?" odgovarali riječima: "Vjerujem u Allaha, Njegove meleke, Njegove knjige, Njegove poslanike, Sudnji dan, Džennet i Džehennem", kao i u ono što dolazi u tom kontekstu. Pri tome su izgovarali te riječi svojim jezikom sa ubjeđenjem i uvjerenjem u srcu; a izuzimanje u vjerovanju biva spomenuto jer pojedinac ne zna da li je od onih koje obavezuje ono s čim je Allah, subhanehu we te'ala, opisao vjernike koji su postigli vrhunac vjerovanja. Ovo je put ashaba, radijallahu 'anhum, i onih koji ih slijede u dobru. Kod njih izuzimanje dolazi u djelima, a ne biva u govoru i potvrđivanju: u djelima koja obavezuju na bit vjerovanja. Kod njih su ljudi – po onome kako se prikazuju – vjernici. Na osnovu toga oni nasljeđuju jedni druge, stupaju u brak (žene se i udaju), i na osnovu toga

[1] v. El-Adžuri, Kitabu eš-šeri'a, str. 136; Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 334.

se na njih odnose i primjenjuju islamski propisi. Međutim, izuzimanje dolazi zbog onoga što smo ti objasnili i što su objasnili učenjaci prije nas...".[1]

Nakon što smo spomenuli to što je spomenuto, postaje nam jasno da su naši ispravni prethodnici slijedili srednji put kada je riječ o pitanju izuzimanja. Oni su obrazložili svoj stav: nisu smatrali izuzimanje općenito zabranjenim (kao što je govor murdžija), niti su ga smatrali općenito obaveznim (kao što je govor kulabija); smatrali su ga obaveznim u nekim stanjima, dok su ga u drugim smatrali zabranjenim, dokazujući to dokazima iz Kur'ana i sunneta.

Od dokazâ[2] iz Kur'ana, tu su riječi Uzvišenog:

﴿لَّقَدْ صَدَقَ ٱللَّهُ رَسُولَهُ ٱلرُّءْيَا بِٱلْحَقِّ ۖ لَتَدْخُلُنَّ ٱلْمَسْجِدَ ٱلْحَرَامَ إِن شَآءَ ٱللَّهُ ءَامِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ ۖ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا۟ فَجَعَلَ مِن دُونِ ذَٰلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٢٧﴾﴾

"Allah će obistiniti san Poslanika Svoga da ćete sigurno u Časni hram ući bezbjedni, ako Allah bude htio (inšallah) – neki obrijanih glava, a neki podrezanih kosa – bez straha. On je ono što vi niste znali znao i zato vam je, prije toga, nedavnu pobjedu dao."[3]

﴿وَلَا تَقُولَنَّ لِشَاْىْءٍ إِنِّى فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا ﴿٢٣﴾ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ ۚ وَٱذْكُر رَّبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَىٰٓ أَن يَهْدِيَنِ رَبِّى لِأَقْرَبَ مِنْ هَٰذَا رَشَدًا ﴿٢٤﴾﴾

"I nikako za bilo šta ne reci: 'Uradit ću to sigurno sutra! – a da ne dodaš: Ako Bog da!' a kada zaboraviš,

[1] Eš-Šeri'a, str. 136.

[2] Vidi dokaze u: Kitabu eš-šeria, 136-140; Šerhu usuli el-itikad ehlis-sunneti vel-džema'ati (3/965-985).

[3] El-Feth, 27.

sjeti se Gospodara svoga i reci: "Gospodar moj će me uputiti na ono što je bolje i korisnije od ovoga."[1]

Kao dokaz iz sunneta se navodi hadis od Aiše, radijallahu 'anha, u kojem se kaže da bi Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, izlazio iz kuće krajem noći i govorio: "Es-selamu alejkum dare kavmin mu'minin ve etakum ma tu'adun gaden me'dždželun, ve inna inšallahu bikum lahikun. Allahummegfir li ehli Beki'i el-garkad." ("Es-selamu 'alejkum, kućo naroda koji vjeruje! Došlo vam je ono što vam je obećano, ono što je za sutra odgađano. a mi ćemo vam se, inšallah, pridružiti. Allahu moj, oprosti stanovnicima Beki'u el-garkada").[2,3]

Dokaz je i hadis od Ebu-Hurejre, radijallahu 'anhu, u kojem Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže: "Svakom vjerovjesniku je dato pravo na dovu koja će biti ispunjena. Svi oni su požurili sa svojom dovom, a ja sam svoju odgodio da bude zagovorništvo (šefa'at) za moj ummet na Sudnjem danu – zagovorništvo koje će, inšallah, obuhvatiti svakoga pripadnika mog ummeta koji nije Allahu pripisivao druga".[4]

Također se dokazi o izuzimanju prenose i od nekih ashaba i tabi'ina – kao što El-Kasim ibn Selam, Ebu-Ubejd, spominje da je neki čovjek rekao pred Ibn-Mes'udom: "Ja sam vjernik". Ibn-Mesud mu je rekao: "Jesi li to ti od stanovnika Dženneta?"

---

1 El-Kehf, 23-24.

2 Beki'u el-garkad je mezarje u Medini.

3 Muslim: Kitabu el-dženaiz, Babun "Ma jukalu inde duhuli el-kuburi ved-duai' li ehliha" (2/669), hadis br. 102. Muslim bilježi ovaj hadis posredstvom 'Ataa ibn Jesara od Aiše.

4 Buhari: Kitabu ed-da'vat, Babun "Li kulli nebijjin da'vetun mustedžabetun" (11/96), hadis br. 304. Buhari bilježi ovaj hadis posredstvom El-E'aredža od Ebu-Hurejre.
Muslim: Kitabu el-iman, Babun "Ihtijaru en-Nebijji da'vete eš-šefa'ati li ummetihi" (1/188), hadis br. 334. Muslim bilježi ovaj hadis posredstvom Ebu-Seleme ibn 'Abdullaha od Ebu-Hurejre.

"Nadam se", odgovori čovjek. a Ibn-Mes'ud mu reče: "Zašto nisi i prvo spomenuo sa izuzimanjem, kao što si drugo".[1]

El-Lalikai bilježi od Džerira ibn 'Abdul-Hamida da je rekao da su El-E'ameš, Isma'il ibn Ebi-Halid, 'Imaret ibn el-Ka'ka', El-'Alau ibn el-Musejjeb, Ibn-Šubrume[2], Sufjan es-Sevri i Hamza ez-Zejjat govorili: "Mi smo vjernici, inšallah", kritizirajući one koji u ovome ne prave izuzimanje.[3]

El-Adžurri bilježi od El-Fadla ibn Zijada da je čuo Ebu-'Abdullaha (Ahmeda ibn Hanbela) da je rekao: "Ako neko kaže: "Ja sam vjernik, inšallah", ne smatra se sumnjivcem". Pa mu je rečeno: "Zar riječ "inšallah" ne podrazumijeva sumnju?", a on odgovori: "Od Allaha tražimo utočište! Zar Allah nije rekao: ﴿لَتَدْخُلُنَّ ٱلْمَسْجِدَ ٱلْحَرَامَ إِن شَآءَ ٱللَّهُ﴾

"...Ući ćete sigurno u Časni hram bezbjedni, ako Allah bude htio..."[4], mada je znao da će oni u njega ući. Također se stanovniku kabura kaže: "Na njemu ćeš biti proživljen, inšallah" – pa kakva sumnja ima u ovome? Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže: "Mi ćemo vam se, inšallah, pridružiti".[5,6]

Još je jasnih dokaza na ovu temu, a ono što se htjelo reći jeste: da onaj, koji izuzimanje smatra općenito obaveznim, pretjeruje u potvrdi izuzimanja i griješi u tome; a onaj ko općenito zabranjuje izuzimanje – pozivajući se na neispravno mišljenje da vjerovanje znači samo potvrdu srcem – također

---

1 El-Kasim ibn Sellam, El-Iman, str. 67.

2 'Abdullah ibn Šubrume ibn et-Tufejl ibn Hassan ed-Dabbi el-Kufi. Ibn-Hadžer o njemu kaže: "Ebu-Šubrume el-Kufi: bio je kadija, pouzdan je (siqat) i fakih; pripada petoj generaciji. Umro je 144. h.g." v. Tekribu et-tehzib (1/422); Tehzibu et-tehzib (5/250).

3 Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (3/979).

4 El-Feth, 27.

5 Već je naveden izvor ovog hadisa.

6 Eš-Šeria', str. 138.

pretjeruje i radi suprotno dokazima. Međutim, onaj ko ga smatra obaveznim u nekim situacijama i pri nekim uslovima, a zabranjuje ga u drugim – taj je najbliži ispravnom dokazu, zbog njegove težnje da se pridržava upute šerijatskih tekstova, pri čemu slijedi ono na šta mu oni ukazuju, bez pretjerivanja ili omalovažavanja.

❁ ❁ ❁

ČETVRTI DIO
VEZA IZMEĐU ISLAMA I IMANA

Učenjaci su, kada je riječ o definiranju pojmova "iman" i "islam", zauzeli nekoliko stavova:

Prvi: Iman i islam su jedno, i predstavljaju sinonime. Ovo mišljenje zastupaju El-Buhari (kao što kaže Ibn-Hadžer u djelu: Fethul-Bari)[1], El-Muzeni[2], El-Mervezi[3], Ibn-Munde[4], Ibn 'Abdul-Berr[5], El-Begavi[6] i Ebu-Ja'la[7].

Drugi: Postoji razlika između islama i imana: tako islam označava riječi, a iman djela. Ovo mišljenje zastupa Ez-Zuhri[8].

Treći: Ovaj stav zastupa grupa onih koji odgovaraju onako kako je odgovorio Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, kada je upitan o islamu i imanu. On je islam objasnio kao skup praktičnih djela, a iman kao vjerovanje u šest temelja. Ovo mišljenje spominje Ibn Ebil-'Izz[9], ne pripisujući ga nekom od učenjaka.

---

1 Fethul-Bari (1/114).
2 Musned Ebi 'Avanea (1/49).
3 Ta'zimu kadri es-salati (1/418), (2/506, 535).
4 Ibn-Munde, El-Iman (1/321).
5 Et-Temhid (9/247-250).
6 Šerhu es-sunne (1/10).
7 Kadija Ebu-Ja'la, Mesailu el-iman, str. 429.
8 Muhtesaru Suneni Ebi-Davud (7/49).
9 Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 382.

Četvrti: Mišljenje da je veza između imana i islama izgrađena na osnovu bezuvjetno općenitog i posebnog. Tako je islam bezuvjetno općenit, a iman bezuvjetno poseban. Islam je naziv za vidljiva djela, a iman je naziv za skrivena ubjeđenja, kao što je došlo u hadisu Džibrila. To dokazuje da musliman može da bude ili ne bude mu'min, dok je mu'min musliman u svakom slučaju. Znači da je pojam "musliman" bezuvjetno općenitiji, dok je pojam "mu'min" bezuvjetno posebniji. To opet znači da je svaki mu'min i musliman – a ne obrnuto; moguće je da čovjek bude musliman, a da nije mu'min. Ovo mišljenje zastupa imam Ebu-Sulejman el-Hatabi.[1]

Peti: Mišljenje da iman i islam znače isto u situaciji kada se spominju pojedinačno, a da imaju različito značenje kada se spominju zajedno. Tako se nekada spominje islam, a time se želi ukazati na ono što obuhvata pojam iman. i obrnuto: spominje se pojam iman, a time se hoće ono što obuhvata pojam islam. U nekim situacijama se pak spominje islam, ali se time ne aludira na iman. Također, nekada se spominje iman, čime se ne podrazumijeva islam.

Rezime ovog mišljenja jeste da islam i iman – ukoliko se spominju pojedinačno – ukazuju na isto; a ako se spomenu zajedno, ukazuju na nešto različito. Ovo mišljenje zastupaju Ebu-Bekr el-Isma'ili[2], Ibn-Salah[3], Ibn-Tejmijje[4], Ibn-Redžeb[5] i Ibn Ebil-'Izz[6]. a što se tiče Ebu-Hanife, pitanje je: da li, prema njegovom mišljenju, islam i iman znače isto ili ne?

---

1 Muhtesaru Sunneni Ebi-Davud (7/49-50)
2 Džami'u el-'ulumi vel-hikem (1/64).
3 En-Nevevi, Šerhu Muslim (1/147-148).
4 El-Iman, str. 246, 257.
5 Džami'u el-'ulumi vel-hikem (1/67, 72).
6 Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 383-384.

Ono što se navodi (u djelu: El-Fikhu el-ekber), predajom od njegovog sina Hamada, ukazuje na to da je razlika između imana i islama jezičke prirode. Prema tome islam znači "pokornost" i "poslušnost" Allahovim naredbama, dok iman predstavlja "potvrdu" – kao što je već spomenuto u objašnjavanju njegovog mezheba. Na taj način islam označava vanjska djela, a iman potvrđivanje.

Što se, pak, tiče šerijatske strane, islam i iman su usko povezani: ne može se zamisliti islam bez imana, niti se iman može zamisliti bez islama.

Ebu-Hanife kaže: "Islam je pokornost i poslušnost Allahovim naredbama. S jezičke strane postoji razlika između islama i imana, ali ne biva iman bez islama, niti postoji islam bez imana; to dvoje su kao leđa i stomak. a "din" (vjera) je naziv koji podrazumijeva "iman" i "islam", kao i sve druge šerijatske propise".[1,2]

Ovo jasno ukazuje da u jeziku postoji razlika između pojmova "iman" i "islam"; s druge strane, ti pojmovi su usko povezani, ukoliko se gleda sa strane Vjerozakona.

El-Magnesavi – kao i El-Kari – ovako tumači govor Ebu-Hanife, zadržavajući se na onome što je već spomenuto.[3]

El-Magnesavi na govor imama Ebu-Hanife dodaje sljedeće: "Nema islama bez imana, jer je islam pokoravanje i poslušnost odredbama Allaha, subhanehu we te'ala – a to se ne postiže osim

[1] El-Fikhul-ekber, str. 304-305.

[2] Nisam našao u drugim djelima Ebu-Hanife izjave slične ovoj. Poznato je da nije sve što se nalazi u djelu El-Fikhul-ekber govor Ebu-Hanife; također, tu je i ovakva precizna izjava, koja je svojstvena sljedbenicima kelama i koja nije bila poznata u prvo vrijeme. To mišljenje (kao što je ovo navedeno) pojavilo se nakon što je napisano mnogo djela iz oblasti 'ilmul-kelama i nakon pojave mnogih tumačenja i osvrta na izjave učenjaka.

[3] Šerhu el-fikhil-ekber, str. 130-131.

potvrđivanjem i priznavanjem. Neshvatljivo je u Šerijatu da neko može biti mu'min, a da nije musliman; ili, da je musliman, a da nije mu'min. Ovo znači podudarnost ovih pojmova kod onih koji kažu da iman i islam imaju isto značenje".[1]

Kažem: Ovdje je mislio na hanefije-maturidije. a značenje podudarnosti dva naziva, uz jednakost u značenju (sinonimi), jeste kada se jedna stvar opisuje sa dva ili više naziva.

El-Džurdžani kaže: "Podudarnost pojmova podrazumijeva jednakost u shvatanju, ili se kaže da je to postojanje pojedinačnih naziva koji ukazuju na istu stvar i na isti način".[2]

Što se tiče hanefija, sljedbenika maturidijskog pravca, naći ćemo da neki od njih jasno kažu da su islam i iman sinonimi. Takav je Ebul-Mu'in en-Nesefi, koji kaže: "Ukoliko se zna da je islam potvrda, onda se zna da su iman i islam jedno. To su dva podudarna pojma: svaki mu'min jeste musliman, a svaki musliman jeste mu'min".[3]

Neki opet kažu da su ta dva pojma jedno, kao što je Nuruddin es-Sabuni, koji kaže: "...Zatim, islam i iman su jedno kod nas, suprotno stavu mezheba zahirija. To je zbog toga što je iman potvrda onoga što nas je Allah, subhanehu we te'ala, obavijestio o naredbama i zabranama, dok je islam poslušnost i poniznost

---

[1] El-Magnesavi, Šerhu el-fikhil-ekber, str. 35. El-Magnesavi ukazuje da podudarnost – koju spominje Ebu-Hanife – ne znači terminološku podudarnost, kao što je primjer različitih naziva koji označavaju isti pojam (kao što su *esed* i *gadanfer* sinonimi za jednu takvu grabežljivu životinju poput lava). Ebu-Hanife je zapravo ciljao na podudarnost u uskoj povezanosti značenja: iman se ne može odvojiti od islama, jer su ta dva pojma uslovno povezana gledajući sa strane Vjerozakona, mada među njima postoji razlika u shvatanju njihovog jezičkog značenja.

[2] Et-Ta'rifat, str. 77.

[3] Tebsiretu el-edille, str. 341/elif.

Allahu. Tako se iman, shodno propisima, ne može odvojiti od islama. To znači da među njima nema razlike".[1]

Omer en-Nesefi kaže: "Iman i islam su jedno".[2]

Spominjući razlog za ovo mišljenje, Et-Teftazani[3] kaže: "Srž onoga što se prenosi od Es-Sabunija – a također se prenosi i od 'Abdullaha en-Nesefija – jeste da ta dva pojma označavaju isto. Prilikom tumačenja riječi Uzvišenog:

﴿فَأَخْرَجْنَا مَن كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِّنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾﴾ **"I Mi iz njega vjernike izvedosmo, a u njemu samo jednu kuću muslimansku nađosmo."**[4], u svom Tefsiru, En-Nesefi kaže: "U ovome je dokaz da su iman i islam jedno".[5]

Moje mišljenje jeste da oni, koji kažu da su iman i islam jedno, ne misle na njihovu podudarnost u terminološkom smislu, tj. da su pojmovi "iman" i "islam" dva imena koja označavaju istu stvar. Oni zapravo misle da se islam i iman u Šerijatu ne mogu odvojiti jedan od drugog, jer su obavezujuće povezani. Ovo je u skladu sa onim što je rekao Ebu-Hanife (u djelu: El-Fikhul-ekber). A, shodno tome, El-Magnesavi, ujedinjavajući mišljenje o jednakosti i o obavezujućoj povezanosti, kaže: "Ovo su podrazumijevali oni koji podržavaju govor o jednakosti ova dva pojma i jednoće njihovog značenja".[6]

Već smo saznali iz onoga što je navedeno od govora Es-Sabunija i tumača djela El-Fikhul-ekber, El-Magnesavija, da značenje podudarnosti pojmova "islam" i "iman" podrazumijeva njihovu obavezujuću povezanost i nerazdvojivost. Tako se

[1] El-Bidaje, str. 157.
[2] Et-Teftazani, El-'akidetu en-nesefije mea šerhiha, str. 128.
[3] Ibid.
[4] Ez-Zarijat, 35-36.
[5] Medariku et-tenzil (3/419).
[6] El-Magnesavi, Šerhu el-fikhi el-ekber, str. 35.

potvrđivanjem i priznavanjem. Neshvatljivo je u Šerijatu da neko može biti mu'min, a da nije musliman; ili, da je musliman, a da nije mu'min. Ovo znači podudarnost ovih pojmova kod onih koji kažu da iman i islam imaju isto značenje".[1]

Kažem: Ovdje je mislio na hanefije-maturidije. a značenje podudarnosti dva naziva, uz jednakost u značenju (sinonimi), jeste kada se jedna stvar opisuje sa dva ili više naziva.

El-Džurdžani kaže: "Podudarnost pojmova podrazumijeva jednakost u shvatanju, ili se kaže da je to postojanje pojedinačnih naziva koji ukazuju na istu stvar i na isti način".[2]

Što se tiče hanefija, sljedbenika maturidijskog pravca, naći ćemo da neki od njih jasno kažu da su islam i iman sinonimi. Takav je Ebul-Mu'in en-Nesefi, koji kaže: "Ukoliko se zna da je islam potvrda, onda se zna da su iman i islam jedno. To su dva podudarna pojma: svaki mu'min jeste musliman, a svaki musliman jeste mu'min".[3]

Neki opet kažu da su ta dva pojma jedno, kao što je Nuruddin es-Sabuni, koji kaže: "...Zatim, islam i iman su jedno kod nas, suprotno stavu mezheba zahirija. To je zbog toga što je iman potvrda onoga što nas je Allah, subhanehu we te'ala, obavijestio o naredbama i zabranama, dok je islam poslušnost i poniznost

---

[1] El-Magnesavi, Šerhu el-fikhil-ekber, str. 35. El-Magnesavi ukazuje da podudarnost – koju spominje Ebu-Hanife – ne znači terminološku podudarnost, kao što je primjer različitih naziva koji označavaju isti pojam (kao što su *esed* i *gadanfer* sinonimi za jednu takvu grabežljivu životinju poput lava). Ebu-Hanife je zapravo ciljao na podudarnost u uskoj povezanosti značenja: iman se ne može odvojiti od islama, jer su ta dva pojma uslovno povezana gledajući sa strane Vjerozakona, mada među njima postoji razlika u shvatanju njihovog jezičkog značenja.

[2] Et-Ta'rifat, str. 77.

[3] Tebsiretu el-edille, str. 341/elif.

Allahu. Tako se iman, shodno propisima, ne može odvojiti od islama. To znači da među njima nema razlike".[1]

Omer en-Nesefi kaže: "Iman i islam su jedno".[2]

Spominjući razlog za ovo mišljenje, Et-Teftazani[3] kaže: "Srž onoga što se prenosi od Es-Sabunija – a također se prenosi i od 'Abdullaha en-Nesefija – jeste da ta dva pojma označavaju isto. Prilikom tumačenja riječi Uzvišenog:

﴿فَأَخْرَجْنَا مَن كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِّنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾﴾ **"I Mi iz njega vjernike izvedosmo, a u njemu samo jednu kuću muslimansku nađosmo."**[4], u svom Tefsiru, En-Nesefi kaže: "U ovome je dokaz da su iman i islam jedno".[5]

Moje mišljenje jeste da oni, koji kažu da su iman i islam jedno, ne misle na njihovu podudarnost u terminološkom smislu, tj. da su pojmovi "iman" i "islam" dva imena koja označavaju istu stvar. Oni zapravo misle da se islam i iman u Šerijatu ne mogu odvojiti jedan od drugog, jer su obavezujuće povezani. Ovo je u skladu sa onim što je rekao Ebu-Hanife (u djelu: El-Fikhul-ekber). A, shodno tome, El-Magnesavi, ujedinjavajući mišljenje o jednakosti i o obavezujućoj povezanosti, kaže: "Ovo su podrazumijevali oni koji podržavaju govor o jednakosti ova dva pojma i jednoće njihovog značenja".[6]

Već smo saznali iz onoga što je navedeno od govora Es-Sabunija i tumača djela El-Fikhul-ekber, El-Magnesavija, da značenje podudarnosti pojmova "islam" i "iman" podrazumijeva njihovu obavezujuću povezanost i nerazdvojivost. Tako se

[1] El-Bidaje, str. 157.
[2] Et-Teftazani, El-'akidetu en-nesefije mea šerhiha, str. 128.
[3] Ibid.
[4] Ez-Zarijat, 35-36.
[5] Medariku et-tenzil (3/419).
[6] El-Magnesavi, Šerhu el-fikhi el-ekber, str. 35.

ovaj govor o značenju vraća na ono što je preneseno od imama Ebu-Hanife o različitosti, uz obavezujuću povezanost i nerazdvojivost između islama i imana. Međutim, ono što spominje Ibnul-Me'in en-Nesefi nije u skladu sa mezhebom Ebu-Hanife, jer iz njega obavezujuće proizilazi da iman znači potvrdu, a i da islam također znači potvrdu.

Diskutirajući o mišljenju po kojem su "iman" i "islam" podudarni pojmovi, Ibn Ebil-'Izz kaže: "Jedna grupa smatra da da je riječ "islam" sinonim riječi "iman"... Uz to što kažu da je iman: potvrda srcem. a zatim kažu da su islam i iman jedno, iz čega proizilazi da i islam znači potvrdu. Ovo nije, na ovakav način, shvatao niko od učenjaka jezika, nego je to poslušnost i pokornost. Tako se prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, da je rekao: "Allahu moj, Tebi se pokoravam i u Tebe vjerujem!"[1,2]

Ebul-Me'in, kao dokaz, spominje sljedeće:

1- Uzvišeni Allah kaže: ﴿وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ ٱلْإِسْلَٰمِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ﴾ **"A onaj koji želi neku drugu vjeru osim islama, neće mu biti primljena..."**[3]

2- I kaže: ﴿إِنَّ ٱلدِّينَ عِندَ ٱللَّهِ ٱلْإِسْلَٰمُ﴾ **"Allahu je prava vjera jedino islam."**[4]

3- I kaže: ﴿فَأَخْرَجْنَا مَن كَانَ فِيهَا مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِّنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾﴾ **"I Mi iz njega vjernike izvedosmo, a u njemu samo jednu kuću muslimansku nađosmo."**[5]

---

[1] Buhari: Kitabu kijami el-lejli vet-tehedždžudi (3/2), hadis br. 1120; Muslim: Kitabu salati el-musafirine, Babun "Ed-dua'u fi salati el-lejli" (1/533), hadis br. 769. Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom Tavusa od Ibn-'Abbasa.

[2] Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 382-383.

[3] Ali 'Imran, 85.

[4] Ali 'Imran, 19.

[5] Ez-Zarijat: 35-36.

4- Govoreći o Musau, Uzvišeni Allah kaže:

﴿يَٰقَوْمِ إِن كُنتُمْ ءَامَنتُم بِٱللَّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوٓاْ إِن كُنتُم مُّسْلِمِينَ ﴿٨٤﴾﴾ **"O, narode moj! Ako u Allaha vjerujete, u Njega se pouzdajte ako ste muslimani!"**[1]

5- Također, Uzvišeni Allah kaže:

﴿إِن تُسْمِعُ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِـَٔايَٰتِنَا فَهُم مُّسْلِمُونَ ﴿٥٣﴾﴾ **"...Možeš jedino dozvati one koji u ajete Naše vjeruju i koji su muslimani."**[2]

6- Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže: "U Džennet će ući samo vjernička duša"[3], a u drugoj predaji stoji: "samo muslimanska".[4]

ODGOVOR NA DOKAZIVANJA EBUL-ME'INA EN-NESEFIJA:

a) Krajnji cilj poruke ova dva ajeta:

﴿وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ ٱلْإِسْلَٰمِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ﴾ **"A onaj koji želi neku drugu vjeru osim islama..."** i ﴿إِنَّ ٱلدِّينَ عِندَ ٱللَّهِ ٱلْإِسْلَٰمُ﴾ **"Allahu je prava vjera jedino islam"** jeste da je svaka vjera mimo islama neispravna. U njima ne postoji pokazatelj da je islam, koji se spominje u ova dva ajeta – ujedno i islam u terminološkom značenju koji podrazumijeva i iman u njegovom terminološkom značenju. Također, u ova dva

[1] Junus, 84.

[2] Er-Rum, 53.

[3] Ahmed, Musned (1/79); Tirmizi: Kitabu tefsiru el-Kur'an, Babun "Ve min sureti et-Tevbe" (5/276), hadis br. 3092; Hakim, Mustedrek (4/178). Sva trojica bilježe ovaj hadis posredstvom Zejda ibn Jesbuga od Alije ibn Ebi-Taliba. Tirmizi kaže: "Hadis je dobar". Hakim kaže: "Hadis je prenesen vjerodostojnim lancem prenosilaca. Buhari i Muslim nisu ga uvrstili u svoje zbirke". Zehebi se složio s njim.

[4] Muslim: Kitabu el-iman, Babun "Gilazu tehrimi katli el-insani nefsehu" (1/105-106), hadis br. 178. Muslim bilježi ovaj hadis posredstvom Ibn el-Musejjeba od Ebu-Hurejre.

ajeta se nije htjelo ukazati ni na slijeđenje puke vanjštine, tako da u njima nije dokaz ni da su "islam" i "iman" sinonimi.

b) Što se tiče ajeta:

﴿فَأَخْرَجْنَا مَن كَانَ فِيهَا مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِّنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾﴾ **"I Mi iz njega vjernike izvedosmo, a u njemu samo jednu kuću muslimansku nađosmo."**, u njemu je dokaz dozvoljenosti oslovljavanja muslimana imenom vjernik, a nije u njemu išaret da su ova dva pojma u podudarnosti. Ibn Ebil-'Izz kaže: "U njima ne postoji dokaz, jer oni koji su izišli iz svojih domova se opisuju pojmom "islam" i pojmom "iman", a to ne obavezuje na podudarnost u njihovom značenju".[1]

Ovakvo dokazivanje pobija i jedan od hanefijskih i maturidijskih imama porijeklom iz Indije, 'Abdul-'Aziz el-Ferihari, kada kaže: "Izuzimanje ne podrazumijeva ujedinjenje značenja onoga što se izuzima i onoga od čega se pravi to izuzimanje. Čak je moguće da prvi pojam bude obuhvatniji, kao kad neko kaže: "Izveli smo učenjake, ali nismo našli nikog osim gramatičara".[2]

c) Za dokazivanje ajetom u kojem se spominju riječi Musaa: ﴿يَٰقَوْمِ إِن كُنتُمْ ءَامَنتُم بِٱللَّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوٓاْ إِن كُنتُم مُّسْلِمِينَ ﴿٨٤﴾﴾ **"O, narode moj! Ako u Allaha vjerujete, u Njega se pouzdajte ako ste muslimani!"**, i ajetom: ﴿إِن تُسْمِعُ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِـَٔايَٰتِنَا فَهُم مُّسْلِمُونَ ﴿٥٣﴾﴾ **"...Možeš jedino dozvati one koji u ajete Naše vjeruju i koji su muslimani."**, se kaže: "Ono što se htjelo reći u ova dva ajeta jeste ispravnost nazivanja vjernika – muslimanom, jer su "islam" i "iman" dva podudarna pojma u značenju da su oni bili muslimani-vjernici. Uz to, ovi ajeti ne obavezuju na podudarnost između imana i islama, ili na to da je svaki vjernik – i musliman, kao što se za Kur'an kaže El-Kitab (knjiga), mada to nisu sinonimi. Svako

[1] Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 387.

[2] F.n-Nibras, str. 413.

od tih imena ukazuje na značenje u Kur'anu, mada je ono što se imenuje jedno – a to je Allahov govor objavljen Muhammedu, sallallahu 'alejhi we sellem.

A što se tiče ajeta: ﴿إِن تُسْمِعُ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِـَٔايَـٰتِنَا فَهُم مُّسْلِمُونَ ﴿٥٣﴾﴾ **"...Možeš jedino dozvati one koji u ajete Naše vjeruju i koji su muslimani."** – pa, u njemu se ukazuje da je onaj ko vjeruje, potvrđujući to djelom, bez sumnje – i musliman. No to ne ukazuje da su riječi "iman" i "islam" sinonimi.

Prilikom tumačenja ovog ajeta, imam Ibn-Džerir et-Taberi kaže: "Zato što onaj koji vjeruje u ajete – kada čuje nešto iz Kur'ana – s pažnjom ga sasluša i shvati; a zatim svoja djela uskladi po onome što mu se kazuje, zaustavljajući se na Allahovim granicama koje su u njemu spomenute. Na taj način on biva onaj kome će koristiti slušanje".[1]

d) A što se tiče dokazivanja hadisom: "U Džennet će ući samo vjernička duša" (a u drugoj predaji stoji: "samo muslimanska"), odgovor je da se u ovom hadisu govori o dozvoljenosti nazivanja muslimana vjernikom i obrnuto. Ali, da li je u njemu dokaz o podudarnosti pojmova "iman" i "islam", u značenju da su to dva imena za jedan pojam?

Jer je vjernička duša, ona koja će ući u Džennet, ujedno i muslimanska; a i muslimanska duša, koja će ući u Džennet, jeste ujedno i vjernička duša. Time se ne misli da je islam prakticiranje koje se ispoljava samo kroz vanjštinu, kao što je slučaj sa islamom licemjera. Također, pod pojmom "vjerovanje" ne misli se samo potvrđivanje bez djela i ubjeđenja. Ovako nešto nije imao za cilj Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem. Jer, onaj koji samo potvrdi srcem, a to ne slijedi njegova potvrda jezikom ili djelo – pa, takav nije vjernik (mu'min), kao što ujedno nije musliman, niti će ući u Džennet.

[1] Ibn-Džerir, Tefsir (21/56).

ISPRAVNO MIŠLJENJE:

Na osnovu svega izloženog, lično mislim da je najprihvatljivije mišljenje ono koje podrazumijeva da su pojmovi "iman" i "islam" ponekad podudarni u svom značenju, a ponekad različiti. Ponekad se spomene iman, želeći se time ukazati na islam, i obrnuto. Nekada se, opet, islamom označavaju javna djela (djela čovjekove vanjštine), a imanom djela srca (djela čovjekove nutrine). Jer, to je srednje mišljenje. Na to mišljenje ukazuju različiti šerijatski tekstovi – pošto pojam "iman" ima svoje jezičko i terminološko značenje, kao što i pojam "islam" ima svoje jezičko i terminološko značenje. Na taj način, gledajući sa jezičke strane, pojmovi "islam" i "iman" su dva različita pojma. Dok, gledajući sa terminološke strane, pojam "iman" podrazumijeva i "islam". Osim toga, iman također obavezuje na islam, na šta ukazuju dokazi iz Kur'ana i sunneta.

Rezime ovog mišljenja jeste da se iman i islam razlikuju ukoliko se spominju zajedno, a ako se spominju posebno ukazuju na istu stvar. Ista stvar je kada se spomenu: siromah (el-fekir) i nevoljnik (el-miskin); dobročinstvo (el-birr) i bogobojaznost (et-takva); pokvarenost (el-fahša') i nevaljalština (el-munker); dobro (el-hajr) i dobrota (el-ma'ruf); grijeh (el-ism) i neprijateljstvo (el-'udvan),[1] i slično. To su pojmovi čija su značenja nekada podudarna, a nekada se razlikuju, zavisno od uslova i načina na koji se spominju. Tako vidimo da je Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, spojio iman i islam u hadisu Džibrila. Tom prilikom je protumačio islam kao javna djela, a iman kao djela srca. Islam je, u ovom hadisu, iman vezan za ubjeđenje srcem. i nisu islam i iman došli u značenju bezuvjetnog imana i islama, jer je bezuvjetni iman podrazumijeva islam, a bezuvjetni islam podrazumijeva iman.

[1] v. Ibn-Tejmijje, El-Iman, str. 153-159; Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 392.

Zato u hadisu Džibrila, nakon što su iman i islam spomenuti zajedno, dolazi do razlike u njihovom značenju. a vidimo u ajetu, u kojem Uzvišeni kaže: ﴿إِنَّ ٱلدِّينَ عِندَ ٱللَّهِ ٱلْإِسْلَٰمُ﴾ **"Jedina priznata vjera kod Allaha je islam."**[1], da je spomenut islam, bez spomena imana. Jer, islam ovdje dolazi u bezuvjetnom značenju – značenju koje podrazumijeva i iman. U ovom slučaju, islam nije podrazumijevao samo javna djela, nego se misli na islam koji obuhvata javna djela, podjednako, kao i djela srca. Također, termin "iman" u hadisu: "U Džennet će ući samo vjernička duša" podrazumijeva bezuvjetni iman koji obuhvata i islam, a ne podrazumijeva samo uvjetovani iman ograničenog značenja koji predstavlja samo ubjeđenje srcem, bez izgovaranja jezikom i potvrde djelima. Zbog toga je ispravno da kažemo da: ukoliko se iman i islam spomenu odvojeno, oni ukazuju na istu stvar. No treba dodati i to da se iz riječi: "ukoliko se spomenu zajedno, ukazuju na različito", ne treba zaključiti da je razlika između imana i islama – razlika koja podrazumijeva suprotna značenja, u smislu da su njihova značenja nespojiva na jednom mjestu, kao što je slučaj s nekim potpuno suprotnim pojmovima; to nije značenje razlike u ovoj situaciji, nego je značenje razlike između imana i islama ta da svako od njih ima poseban naziv, ali je povezanost među njima očita kao što je očita povezanost duše s tijelom. Ibn-Tejmijje je taj koji je tu povezanost usporedio sa povezanosti duše i tijela. Tako je duša jedna stvar, a tijelo druga; međutim, nema života tijelu bez duše, niti duša može biti bez tijela. Tako je vjerovanje kao duša, a islam je kao tijelo – i međusobno su povezani, osim što je jedan termin različit od drugog.[2]

[1] Ali 'Imran, 19.

[2] Medžmu'u el-fetava (7/367).

Prilikom govora o povezanosti islama sa imanom, Ibn Ebil-'Izz kaže: "Nema iman onaj koji ne posjeduje islam, niti ima islam onaj koji ne posjeduje iman. Pojedinac ne može biti vjernik bez islama, kojim se potvrđuje njegov iman; niti može biti musliman pojedinac bez imana, kojim njegov islam biva ispravan".[1]

Ono što se hoće reći jeste da razlika između islama i imana ne podrazumijeva značenje suprotnosti i nepovezanosti. Svaki od tih pojmova zapravo ima svoju osobenost u jezičkom i terminološkom značenju koja se mora uzeti u obzir. Uz to, među njima postoji povezanost na način da se ne mogu rastaviti jedno od drugoga, kao što je slučaj sa svjedočenjem da nema boga mimo Allaha i svjedočenjem da je Muhammed, sallallahu 'alejhi we sellem, Njegov poslanik. Jer, svako od ovih svjedočenja[2] ima svoju osobenost, ali je obavezno povezano s drugim. Stoga nije dozvoljeno rastavljati jedno od drugog.

❁ ❁ ❁

[1] Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 392.

[2] Ibid.

PETI DIO
PROPISI VEZANI ZA POČINIOCA VELIKIH GRIJEHA

UVOD:

O podjeli grijeha na velike i male, i definiciji velikih i malih grijeha:

Prilikom podjele grijeha na velike i male grijehe, učenjaci su se razišli na sljedeća mišljenja:

1- Većina učenjaka – kako onih iz starijih generacija, tako i onih mlađih – su na tome da se grijesi dijele na velike i male.[1]

2- Jedna grupa zastupa mišljenje da su svi grijesi veliki grijesi i da nema malih grijeha.[2]

Kadija 'Abdul-Džebbar ovo drugo mišljenje pripisuje haridžijama[3]; Ibn-Betal ga pripisuje eš'arijama[4]; En-Nevevi i Ibn-Hadžer pripisuju ovo mišljenje Ebu-Ishaku el-Isferajiniju. i kažu, također: "Kadija 'Ijad ovo mišljenje prenosi od valorizatora".[5]

---

[1] Nevevi, Šerhu Muslim, (2/85); Fethul-Bari (10/409); El-Mirkatu fi šerhi el-miškati (1/121).

[2] Fethul-Bari (10/409); El-Mir'atu (1/121).

[3] Šerhu el-usuli el-hamse, str. 632.

[4] Fethul-Bari (10/409).

[5] Nevevi, Šerhu Muslim (2/84); Fethul-Bari (10/409).

Ibn-Hadžer ovo mišljenje pripisuje i El-Bakilaniju i njegovim sljedbenicima.[1]

Kažem: Ovo se prenosi i od Ibn-'Abbasa, radijallahu 'anhu[2]. Međutim, El-Kurtubi kaže – o onome što kaže Ibn-Hadžer – da ne smatra da je to vjerodostojno preneseno od Ibn-'Abbasa. Jer, to je u suprotnosti sa jasnim značenjem Kur'ana u razlikovanju između velikih i malih grijeha.

Kažem: i ako bi prihvatili da je predaja vjerodostojna, onda će se njegov govor protumačiti na osnovu njegovih izjava koje jasno opisuju šta su veliki grijesi.[3]

Ebu el-Me'ali Abdul-Melik el-Džuvejni, imamul-Haremejn, raspravljajući o ovome i tražeći u tome filozofski smisao, kaže: "Svaki grijeh je velik, s obzirom na Allahovo pravo, iako se grijesi sami razlikuju po veličini".[4]

Hafiz Ibn-Hadžer je ukazao na ovaj govor nekim tvrdnjama[5]; međutim, suština svega toga jeste da je to filozofsko tumačenje – a istina je da postoje veliki i mali grijesi.

Ebu-Hamid el-Gazali kaže: "Nijekanje razlike između velikih i malih grijeha ne priliči jednom fakihu".[6]

En-Nevevi i hafiz Ibn-Hadžer kažu: "Na tu razliku između velikih i malih grijeha ukazuju mnogi dokazi iz Kur'ana i sunneta, kao i praksa selefa i onih koji su došli poslije".[7]

---

1 Fethul-Bari (10/409).

2 Ibn-Džerir, Tefsir (5/40).

3 Pogledaj Ibn-'Abbasovu definiciju velikog grijeha u: Ibn-Džerir, Tefsir (5/41).

4 El-Iršad, 328; Šerhu el-iršad, Ebu-Bekr ibn Mejmun, str. 631-632.

5 Fethul-Bari (10/409-410).

6 Nevevi, Šerhu Muslim (2/85); Fethul-Bari (10/409); Preuzeto iz djela: El-Besit, od Gazalija.

7 Ibid.; El-Mirkat (1/121).

Ibn-Kajjim kaže (u djelu: El-Dževabu el-kafi): "Kur'an i sunnet – kao i koncenzus ashaba, tabi'ina i ostalih imama – ukazuje da se grijesi dijele na velike i male".[1]

I kaže (u djelu: Medaridžu es-salikin): "Grijesi se dijele na male i velike, na šta ukazuju: Kur'an, sunnet i koncenzus selefa".[2]

Što se tiče Kur'ana, dokaz tome su riječi Uzvišenog:

﴿إِن تَجْتَنِبُوا۟ كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُم مُّدْخَلًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾﴾

"Ako se budete klonili velikih grijeha, onih koji su vam zabranjeni, Mi ćemo preći preko manjih ispada vaših i uvest ćemo vas u divno mjesto."[3]

﴿ٱلَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَٰٓئِرَ ٱلْإِثْمِ وَٱلْفَوَٰحِشَ إِلَّا ٱللَّمَمَ﴾ **"One koji se klone velikih grijehova i naročito razvrata – a onim bezazlenim On će oprostiti, jer Gospodar tvoj, zaista, mnogo prašta..."[4]**

Što se tiče dokazâ iz sunneta, dokaz su riječi Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem: "Pet dnevnih namaza, džuma do džume, ramazan do ramazana – brišu grijehe koji se učine između njih, ukoliko se izbjegne činjenje velikih grijeha".[5]

Zatim, postoji razilaženje oko određivanja granice između velikih i malih grijeha. Tako postoje dva mišljenja:

Prvo mišljenje: To su oni koji velike grijehe ograničavaju određenim brojem, nakon čega se razilaze u njihovom broju.

---

1 El-Dževabu el-kafi, str. 186.

2 Medaridžu-s-salikin (1/342).

3 En-Nisa, 31.

4 En-Nedžm, 32.

5 Muslim: Kitabu et-tahara, Babun "Es-salavatu el-hamse" (1/209), hadis br. 233. Muslim bilježi ovaj hadis posredstvom El-'Ala'a ibn Abdur-Rahmana od njegovog oca, a on od Ebu-Hurejre.

Tako neki kažu da ih je tri[1]; neki smatraju da ih je četiri[2], ili kažu da ih je sedam[3], ili devet[4], ili jedanaest[5], ili sedamnaest[6], ili sedamdeset[7]; neki, pak, kažu da ih je sedam stotina. Međutim, da se primijetiti da ograničavanje velikih grijeha na određen broj nema utemeljenja, i za to ne postoji dokaz.

Prenosi se od Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, da je rekao za neke grijehe da su veliki, kao što su njegove riječi: "Klonite se sedam djela koja upropaštavaju onoga koji ih čini".[8]

"Hoćete li da vas obavijestim o najvećem od velikih grijeha? - Lažan govor".[9]

"U najveće grijehe se ubraja da čovjek proklinje svoje roditelje".[10]

Drugo mišljenje: To su oni koji definiraju velike grijehe određenim mjerilima – bez spominjanja određenog broja – ali se nakon toga dijele u mišljenju. Tako jedni kažu da svaki

---

1 Ovo prenosi Ibn-Džerir od 'Abdullaha ibn Mes'uda (5/41).

2 Ibid.

3 Ovo prenosi Ibn-Džerir od Alije, radijallahu 'anhu (5/37).

4 Ibid. (5/39).

5 El-Dževabu el-kafi, str. 188.

6 Ebu-Talib el-Mekki kaže: "Četiri su na srcu, četiri na jeziku, tri u stomaku, dva u spolnom organu, dva u rukama, jedan u nogama i jedan na cijelom tijelu." v. El-Dževabu el-kafi, str. 188.

7 Prenosi ga Ibn-Džerir od Ibn-Mes'uda (5/41). Pogledaj: Džami'u li ahkami el-Kur'an.

8 Buhari: Kitabu el-vesaja, Babun "Kavlullahi te'ala: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَٰلَ ٱلْيَتَٰمَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِى بُطُونِهِمْ نَارًا ۖ وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ﴿١٠﴾﴾ (5/393), hadis br. 776. Buhari bilježi ovaj hadis posredstvom Ebul-Gajjsa od Ebu-Hurejre.

9 Buhari: Kitabu-l-edeb, Babun "Ukuku el-validejni minel-kebair" (10/405), hadis br. 5976. Bilježi ga preko Abdur-Rahmana ibn Ebi-Bekra, od njegovog oca.

10 Buhari: Kitabu el-edeb, Babun "La jesubbu er-redžulu validejhi" (10/403), hadis br. 5973; Muslim: Kitabu el-iman, Babun "Bejanu el-kebair" (1/92), hadis br. 90. Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom Humejda ibn 'Abdur-Rahmana od 'Abdullaha ibn 'Amra.

grijeh za koji Allah obećava vatru, ili srdžbu, ili prokletstvo, ili kaznu – predstavlja veliki grijeh.[1]

Jedni kažu da veliki grijesi predstavljaju grijehe koje čovjek učini prema nekom od Allahovih robova, a da su mali grijesi oni koje učini prema Allahu, subhanehu we te'ala.[2]

Neki opet kažu da je to svaka nepokornost kojoj osoba pristupa bez osjećaja straha, opreznosti ili kajanja – kao oni koji se poigravaju s njihovim činjenjem, ili ih čine iz navike[3]. Drugi vele da je to svaki grijeh koji se poveća do mjere da je ispravno nazvati ga velikim grijehom[4].

I kažu, također, da svaki grijeh, za koji su propisi složni da je zabranjen, predstavlja veliki grijeh[5].

Najprihvatljivije mišljenje (radžih) je ono u kojem se kaže da svaki grijeh za koji je obećana vatra, prokletstvo ili srdžba jeste veliki grijeh – što je najobuhvatnije mišljenje, koje podržava i Ibn Ebil-'Izz el-Hanefi.[6]

Najbolji opis na ovu temu dao je El-Mubarekfuri. On kaže: "Najprihvatljivije mišljenje jeste da svaki grijeh koji je opisan kao veliki grijeh u šerijatskim tekstovima, kao i onaj koji za sobom povlači kaznu na Ahiretu, ili se uz njega veže srdžba ili prokletstvo, ili je razlog šerijatske kazne, ili se strogo niječe, ili se njegov počinilac opisuje osobinom grješnika, predstavlja – veliki grijeh".[7]

---

1 Ovo bilježi Ibn-Džerir od 'Abdullaha ibn 'Abbasa (5/41).

2 Ovo mišljenje zastupa Sufijan es-Sevri. v. Medaridžu es-salikin (1/349).

3 Ovo mišljenje zastupa Ebu-Hamid el-Gazali. v. Nevevi, Šerhu Muslim (2/85).

4 Ovo mišljenje zastupa Ibn-Salah. v. Nevevi, Šerhu Muslim (2/85).

5 Šerhu-l-'akideti et-tahavijje, str. 414.

6 Ibid.

7 Mirkatu el-mefatih (1/12).

Ibn-Tejmijje kaže: "Ovakva definicija je preča i ispravnija od ostalih koje se spominju, i to zbog sljedećeg:

1- Dokaz za to prenosi se od selefa, suprotno tim postavljenim mjerilima, koji nisu poznati ni od jednog ashaba, tabi'ina ili nekog od imama.

2- Allah, subhanehu we te'ala, kaže:

﴿إِن تَجْتَنِبُوا كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُم مُّدْخَلًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾﴾

"Ako se budete klonili velikih grijeha, onih koji su vam zabranjeni, Mi ćemo preći preko manjih ispada vaših i uvest ćemo vas u divno mjesto."[1] U ovom ajetu se onima koji se klone velikih grijeha obećava da će im se oprostiti manji ispadi i da zaslužuju da se to lijepo obećanje ispuni; a svako kome je obećana Allahova srdžba, ili prokletstvo, ili vatra, ili zabrana Dženneta, ili je uzrok tome, ne zaslužuje to lijepo obećanje...

3- Ovo mjerilo se vraća na ono što je o grijesima spomenuo Allah, a zatim i Njegov Poslanik. Ono predstavlja definiciju koja je došla od strane Zakonodavca, dok ostala mišljenja nemaju utemeljenje u govoru Allaha i Njegovog Poslanika.

4- Ovom definicijom se može napraviti razlika između velikih i malih grijeha, dok to nije slučaj sa ostalim mišljenjima..."[2]

Ovim što se spomenulo postaje jasna prihvatljivost i ispravnost ovog mišljenja, kao i da je ono preče od ostalih.

A što se tiče malih grijeha, oni se naravno razlikuju od velikih. Tako se može reći da svaki grijeh za koji se ne veže prijetnja, kazna, prokletstvo, ili se ne negira sa strogoćom,

[1] En-Nisa, 31.

[2] Medžmu'u el-fetava (11/654-655).

niti se njegov počinilac opisuje kao grješnik, predstavlja – mali grijeh.[1]

PROPISI VEZANI ZA POČINIOCA VELIKOG GRIJEHA

Tekstovi Kur'ana i sunneta jasno ukazuju da počinilac velikog grijeha ne biva nevjernikom i ne izlazi iz vjere zbog činjenja tog velikog grijeha, nego se njegov iman smanjuje; no, taj iman se ne gubi u potpunosti, nego pri osobi koja čini grijeh ostaje iman u njegovom općem smislu. Također, činjenje velikih grijeha nije razlog za vječni ostanak u Vatri, osim ukoliko se radi o pripisivanju druga Allahu, subhanehu we te'ala.

Uzvišeni Allah kaže:

﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِۦ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ ۚ وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱفْتَرَىٰٓ إِثْمًا عَظِيمًا ﴿٤٨﴾ ﴾

"Allah neće oprostiti da Mu se neko drugi smatra ravnim, a oprostit će manje grijehe od toga – kome On hoće. a onaj ko drugog smatra Allahu ravnim, čini, izmišljajući laž, grijeh veliki."[2]

Tumačeći ovaj ajet, Ibn-Džerir kaže: "Ovaj ajet nam ukazuje da svakog počinioca velikog grijeha obuhvata Allahovo htijenje: ako hoće, oprostit će mu, a ako hoće, kaznit će ga zbog toga; sve dok taj veliki grijeh ne bude širk Allahu, subhanehu we te'ala".[3]

Uzvišeni Allah kaže:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ كُتِبَ عَلَيْكُمُ ٱلْقِصَاصُ فِى ٱلْقَتْلَى ۖ ٱلْحُرُّ بِٱلْحُرِّ وَٱلْعَبْدُ بِٱلْعَبْدِ وَٱلْأُنثَىٰ بِٱلْأُنثَىٰ ۚ فَمَنْ عُفِىَ لَهُۥ مِنْ أَخِيهِ شَىْءٌ فَٱتِّبَاعٌۢ بِٱلْمَعْرُوفِ وَأَدَآءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَٰنٍ ﴾

[1] El-Dževabu el-kafi, str. 188.

[2] En-Nisa, 48.

[3] Džami'u el-bejan (5/126).

"O, vjernici! Propisuje vam se odmazda za ubijene: slobodan za slobodna, i rob za roba, i žena za ženu. Pa onaj kome bude nešto oprošteno od njegovog brata neka velikodušno postupi i neka im dobročinstvom uzvrati. To je olakšanje od Gospodara vašeg, i milost. a ko nasilje izvrši i poslije toga – njega bolna patnja čeka."[1]

Kao što se vidi, Allah, subhanehu we te'ala, naziva ubicu bratom ubijenog:

﴿فَمَنْ عُفِيَ لَهُۥ مِنْ أَخِيهِ﴾ **"Pa kome bude nešto oprošteno od njegovog brata."**

I kaže Uzvišeni:

﴿وَإِن طَآئِفَتَانِ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ٱقْتَتَلُوا۟ فَأَصْلِحُوا۟ بَيْنَهُمَا ۖ فَإِنۢ بَغَتْ إِحْدَىٰهُمَا عَلَى ٱلْأُخْرَىٰ فَقَٰتِلُوا۟ ٱلَّتِى تَبْغِى حَتَّىٰ تَفِىٓءَ إِلَىٰٓ أَمْرِ ٱللَّهِ ۚ فَإِن فَآءَتْ فَأَصْلِحُوا۟ بَيْنَهُمَا بِٱلْعَدْلِ وَأَقْسِطُوٓا۟ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُقْسِطِينَ ۝٩﴾

"Ako se dvije skupine vjernika sukobe, izmirite ih; a ako jedna od njih ipak učini nasilje drugoj, onda se borite protiv one koja je učinila nasilje, sve dok se Allahovim propisima ne prikloni. Pa ako se prikloni, onda ih nepristrasno izmirite i budite pravedni. – Allah, zaista, pravedne voli."[2]

Vjerovanje i bratstvo po vjerovanju ne nestaju, čak i u slučaju borbe među pojedincima muslimanima – kao što je slučaj i sa ostalim velikim grijesima, mimo širka.[3]

Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže: "Dajte mi prisegu da nećete Allahu ništa pridruživati, da nećete krasti

[1] El-Bekare, 178.

[2] El-Hudžurat, 9.

[3] Nasir ibn Abdur-Rahman es-Sa'di: Tejsiru El-Kerimi Er-Rahman fi tefsiri kelamu el-Mennan (7/134-135).

niti blud činiti, da nećete ubijati svoju djecu niti da ćete činiti potvoru svojim rukama ili nogama, niti da ćete biti nepokorni u dobročinstvu. Pa, ko od vas to prihvati – naći će nagradu kod Allaha. Ko od tih grijeha učini nešto – bit će kažnjen na dunjaluku, i to će mu biti iskup za učinjeni grijeh. a ko učini tako nešto, pa ga Allah sakrije, račun će polagati Njemu: ako htjedne, oprostit će mu; a ako htjedne, kaznit će ga".[1]

Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže: "Allah će sebi približiti vjernika. Stavit će ga u svoju zaštitu i zastrti ga, a zatim će mu reći: "Znaš li za ovaj grijeh? Znaš li za ovaj grijeh?" a on će odgovoriti da zna, sve dok – pri potvrđivanju svojih grijeha – ne pomisli da je propao. a Allah će mu nakon toga reći: "Sakrio sam ti to na dunjaluku, a danas ti to praštam", nakon čega će mu dati knjigu njegovih dobrih djela. a što se tiče nevjernika i licemjera, svjedoci će reći:

﴿هَٰٓؤُلَآءِ ٱلَّذِينَ كَذَبُواْ عَلَىٰ رَبِّهِمۡۚ أَلَا لَعۡنَةُ ٱللَّهِ عَلَى ٱلظَّٰلِمِينَ ١٨﴾ **"Ovi su izmišljali laži o Gospodaru svome! Neka Allahovo prokletstvo stigne nasilnike."**[2]

Dokazi iz Kur'ana i sunneta jasno potvrđuju prethodno, a El-Buhari čitavo jedno poglavlje naslovljava na temu da su grijesi ostaci neznaboštva (džahilijeta), i da onaj koji ih čini time ne postaje nevjernik – osim u slučaju širka – kao što kaže

[1] Buhari: Kitabu-l-iman, Babun "'Alametu el-imani hubbu el-ensari" (1/64), hadis br. 11; Muslim: Kitabu el-hudud, Babun "El-hududu keffaratun li ehliha" (3/1333), hadis br. 1709. Prenose ga od Ebu-Idrisa 'Aizullaha ibn 'Abdullaha od 'Ubadeta ibn es-Samita.

[2] Hud, 18. Buhari: Kitabu el-mezalim, Babun "Kavlullahi te'ala: ﴿أَلَا لَعۡنَةُ ٱللَّهِ عَلَى ٱلظَّٰلِمِينَ﴾ 5/96, hadis br. 2441; Muslim: Kitabu et-tevbe, Babun "Kabulu tevbeti el-katil" (4/2120), hadis br. 2767. Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom Safvana ibn Mihreza od Ibn-Omera.

Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem: "Ti si osoba u kojoj ima neznaboštva (džahilijeta)".[1]

Uzvišeni Allah kaže: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِۦ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ﴾ **"Allah neće oprostiti da Mu se neko drugi smatra ravnim, a oprostit će manje grijehe od toga – kome On hoće."**[2]

Ovo je mišljenje svih sljedbenika ehlis-sunneta. Pojašnjavajući njihov mezheb, Es-Sabuni kaže: "Sljedbenici ehlis-sunneta veldžema'ata su na ubjeđenju da vjernik, i ako učini mnoge grijehe, ne postaje nevjernik zbog toga. Ukoliko preseli na Drugi svijet prije nego se pokaje od njih – a umro je na tevhidu i na iskrenom vjerovanju – krajnji sud o njemu pripada Allahu, subhanehu we te'ala. Ako On hoće, oprostit će mu i uvešće ga u Džennet na Sudnjem danu mirnog i sigurnog, bez iskušavanja vatrom i kažnjavanja zbog onoga što je počinio i zgriješio i što mu je pripadalo do Sudnjeg dana od grijehâ i prestupâ. a ako htjedne, oprostit će mu, ali će ga kazniti jedno vrijeme u Džehennemu. I, nakon što ga kazni, neće ga ostaviti vječno u Vatri, nego će ga osloboditi i izvesti iz nje u vječne blagodati Dženneta".[3]

Na ovom mišljenju je bio i imam Ebu-Hanife, jer je smatrao da počinilac velikog grijeha ne izlazi iz vjere i da se njegov iman ne gubi u potpunosti – što predstavlja kriterij na dunjaluku. Što se, pak, tiče Ahireta, njegov slučaj pripada Allahu: pa ako htjedne, oprostit će mu i preći preko njegovih loših postupaka, Svojom milošću i dobrotom; a ako htjedne, kaznit će ga pravedno i mudro. To dokazuju riječi imama Ebu-Hanife: "Ne proglašavamo muslimana nevjernikom (kafirom)

---

[1] Buhari: Kitabu el-iman, Babun "El-me'asi min emri el-džahilijje" (1/20); Muslim: Kitabu el-ejmani ven-nuzur, Babun "It'amu el-memluk" (3/1282), hadis br. 1661. Bilježi ga posredstvom El-Ma'rura od Ebu-Zerra.

[2] En-Nisa, 48.

[3] 'Akidetu es-selefi ashabi el-hadis, str. 103-104.

zbog činjenja nekog od grijeha – pa makar se radilo i o velikom grijehu – sve dok ga ne bude smatrao dozvoljenim. Mi takvom ne niječemo iman i nazivamo ga istinskim vjernikom. Jer, moguće je da vjernik bude veliki grješnik, a da nije nevjernik (kafir) (...) Što bude od grijeha, mimo širka i nevjerstva, a njihov počinilac umre kao vjernik bez pokajanja od istih, takav je u Allahovom htijenju: ako htjedne, kaznit će ga vatrom; a ako htjedne, oprostit će mu".[1]

Odgovarajući na oprečna mišljenja, on također kaže: "Mi ne kažemo da vjerniku ne štete grijesi; mi ne kažemo da neće ući u vatru; mi ne kažemo ni da će u njoj vječno ostati, pa makar bio grješnik, nakon što preseli sa dunjaluka kao vjernik; mi ne kažemo ni da su njegova dobra djela primljena a loša oprošteна, kao što kažu murdžije. Ne! Mi zapravo kažemo: "Ko bude činio dobra djela i uz to proprati to dobro djelo sa svim njegovim uslovima za primanje, a ono bude i čisto od grešaka koje ga kvare i pogrešnih značenja koja ga obezvređuju, ne kvareći ga nevjerstvom ili otpadništvom, sve dok ne napusti dunjaluk kao vjernik – Allah neće upropastiti ta njegova dobra djela, nego će ih primiti od njega i nagraditi ga".[2]

Prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika, Et-Tahavi potvrđuje ovaj govor, pa kaže: "Počinioci velikih grijeha – pripadnici ummeta Muhammeda, sallallahu 'alejhi we sellem – bit će kažnjeni vatrom, ali neće u njoj vječno ostati ukoliko umru vjerujući u jednog Boga, pa i ukoliko se ne pokaju od grijeha, nakon što sretnu Allaha kao vjernici. Oni su u Allahovom htijenju: ako htjedne, oprostit će im i preći preko njihovih grijeha Svojom dobrotom, kao što kaže Uzvišeni:

[1] El-Fikhul-ekber, str. 304.

[2] Ibid.

﴿وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ﴾ **"...a oprostit će manje grijehe od toga – kome On hoće."**[1] a ako htjedne, kaznit će ih u Vatri pravedno. Zatim će ih izvesti iz nje Svojom dobrotom i zauzimanjem onih koji će imati pravo zauzimanja, te će ih uvesti u Džennet".[2]

Odgovarajući na suprotna mišljenja u ovome, Et-Tahavi kaže: "Mi ne smatramo nevjernikom nikoga od muslimana (ehlul-kibleti) zbog grijeha, sve dok ga ne bude smatrao dozvoljenim, niti kažemo da ne šteti grijeh onome ko ga čini".[3] Tako da je istina ono na čemu je bio imam Ebu-Hanife, zbog dokaza u šerijatskim tekstovima koji na to ukazuju i koji nedvosmisleno ukazuju na ispravnost i osnovanost tog mišljenja.

Ovo je zadnje što se ima reći o propisima vezanim za počinioca velikih grijeha. No, prije nego što završim govor o akidetu Ebu-Hanife kada je riječ o pitanjima vjerovanja, želio bih da ukažem na određenu vrstu razilaženja između njega i ostalih sljedbenika selefa: da li je to suštinsko razilaženje, ili je to razilaženje terminološko?

Prvo mišljenje zastupaju: El-Alusi, 'Ubejdullah el-Mubarekfuri i El-Albani. El-Alusi kaže: "Istina je da se radi o suštinskom razilaženju i da je potvrđivanje (et-tasdik) podložno povećanju i smanjenju, shodno njegovim stepenima. Na taj način, nema smetnje da se potvrda razlikuje u jačini i slabosti, kao što je, primjerice, potvrđivanje izlaska Sunca ili nastanka svijeta – što je, pak, slučaj sa općenitom i pojedinačnom potvrdom koja je vezana za mnoge stvari. Zato neka mi se ne uzima za zlo što u nekim pitanjima ne slijedim mezheb imama Ebu-Hanife, Allah neka je s njim zadovoljan, i to zbog dokaza koji su mnogobrojni. Istina

[1] En-Nisa, 48.

[2] El-Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 45.

[3] Ibid., str. 40-41.

je najpreča da se slijedi, a slijepo slijeđenje u pitanjima poput ovih jeste praksa neukog svijeta".[1]

El-Mubarekfuri kaže: "Iz ovoga se vidi da je razilaženje između hanefija i sljedbenika hadisa suštinsko i stvarno razilaženje – a ne terminološko, kao što misle neki od hanefija".[2]

El-Albani kaže: "Nije razilaženje između dva mezheba formalne prirode – kao što tvrdi tumač, navodeći za dokaz to da svi oni smatraju da počinilac velikih grijeha ne izlazi iz vjere, nego je u Allahovom htijenju: ako htjedne, kaznit će ga; a ako htjedne, oprostit će mu. Ovo slaganje – iako je vjerodostojno i istinito – ne govori mnogo. Razlog za to je sljedeći: da se hanefije ne razlikuju od većine u suštini (svojim negiranjem da su djela sastavni dio imana), oni bi se složili s njima u činjenici da se iman povećava i smanjuje, da to povećanje biva s pokornošću a smanjenje s griješenjem – uz mnoštvo dokaza iz Kur'ana i sunneta, a i izreka selefa koje se vežu za to pitanje".[3]

Drugo mišljenje zastupaju El-Gazali[4], Ez-Zehebi[5] i Ibn Ebil-'Izz[6]. On o ovome kaže: "Razilaženje između Ebu-Hanife i ostalih imama ehlis-sunneta je formalne prirode. Jer, po jednom mišljenju, djela udova su obavezna uz iman u srcu; a, po drugom, su dio imana. a složni su u tome da počinilac velikih grijeha ne izlazi iz vjerovanja, nego je u Allahovom htijenju: ako hoće, kaznit će ga; a ako htjedne, oprostit će mu. To je primjer terminološkog razilaženja koje za sobom ne povlači neispravnost vjerovanja i akideta".[7]

---

1 Ruhu el-me'ani (9/176).

2 Mirkatu el-mefatih (1/37).

3 El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom i tumačenjem od Albanija, str. 42.

4 Ruhu el-me'ani (9/167).

5 Sijeru e'alami en-nubela (5/33).

6 Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 362.

7 Ibid.

Što se tiče Ibn-Tejmijje, on smatra da je razilaženje među njima treminološko u nekim pitanjima, a suštinsko u nekim. Stoga, on, povodom toga, kaže: "Niko od ispravnih prethodnika (selefa) nije smatrao nevjernikom nijednog fakiha pripadnika murdžijskog mezheba. Njihova mišljenja su smatrana novotarijom u riječima i djelima, a ne novotarijom u akidetu. Većina razlika među njima je bila terminološke prirode, mada je termin koji je se poklapa sa Kur'anom i sunnetom je ispravan".[1]

Također, on kaže: "Treba znati da je većina razilaženja kod ehlis-sunneta pri ovim pitanjima terminološke prirode. Na to ukazuje činjenica da su oni, fakihi koji smatraju da je iman govor – kao što je Hamad ibn Ebi-Sulejman koji je prvi to rekao, i oni (stanovnici Kufe i drugi) koji ga slijede u tome – saglasni sa ostalim učenjacima ehlis-sunneta da počinioci velikih grijeha zaslužuju pokudu i prijetnju. Iako kažu da je njihov iman poput imana Džibrila, oni također smatraju i kažu: "Iman bez obaveznih djelâ (farzovi) – uz činjenje harama – biva razlog da njihov počinilac zaslužuje kritiku i kaznu, kao što tvrdi većina. Također, oni kažu i to da će biti velikih grješnika koji će ući u Vatru, kao što kaže većina".[2]

Kažem: Ono što smatra Ibn-Tejmijje, u vezi sa razilaženjem između murdžija-fakiha i imamâ ehlis-sunneta, u većini slučajeva se vraća na terminološko razlikovanje. To znači da postoje i neki slučajevi u kojima je razilaženje suštinsko. Znači, između fakiha-murdžija (od kojih je i imam Ebu-Hanife) i ostalih imama ehlis-sunneta postoji određeni broj jedinstvenih stavova, ali i onih u kojima se razlikuju. Što se tiče jedinstvenih stavova, to su:

---

[1] El-Iman, str. 337.

[2] Medžmu'u el-fetava (7/297).

a) iman se sastoji od dijelova i nije nedjeljiv (kao što tvrde ortodoksne murdžije, poput keramija i maturidija);

b) počinilac velikih grijeha ne biva nevjernikom, niti mu se negira naziv vjernik, niti će vječno boraviti u Džehennemu, nego se takav smatra vjernikom-grješnikom;

c) potvrda se ne prihvata ukoliko je osoba primorana, pod uslovom da to nije bilo s ubjeđenjem;[1]

d) nije dozvoljeno izuzimanje u vjerovanju ukoliko se radi o sumnji.

A razlikuju se u sljedećem:

a) Iman kod Ebu-Hanife predstavlja samo ubjeđenje srcem i potvrdu jezikom, dok ostali imami smatraju da pored ove dvije stvari u iman ulazi i činjenje djela;

b) kod Ebu-Hanife djela nisu sastavni dio imana, dok ih ostali imami ubrajaju u sastavne dijelove;

c) prema Ebu-Hanifi, iman se ne povećava niti se smanjuje, a ostali imami smatraju suprotno;

d) prema mišljenju Ebu-Hanife, nikako nije dozvoljeno izuzimanje u imanu, dok ostali imami to dozvoljavaju u nekim slučajevima.

Od onog što se spomenulo očiglednije je, prema mom mišljenju, da je prihvatljiviji stav u kojem se smatra da je razilaženje među njima suštinsko – jer za sobom povlači spomenute razlike. a što se tiče govora Ibn-Tejmijje: "Treba znati da je većina razilaženja kod ehlis-sunneta pri ovim pitanjima terminološke prirode..."[2] – pa, nije se pod tim mislilo da to podrazumijeva terminološku razliku koja ne donosi razliku u značenju kao što je razlika u vrstama, nego podrazumijeva da se ta razlika

[1] En-Nesefi, Tefsir (2/228); Ebu Es-Su'ud, Tefsir (5/143).

[2] Medžmu'u el-fetava (7/297).

veže za imena koja predstavljaju termine. Upravo na to ukazuju njegove riječi: "...Njihova mišljenja su smatrana novotarijom u riječima i djelima, a ne novotarijom u akidetu. Većina razlika među njima je bila terminološke prirode, mada je termin koji se poklapa sa Kur'anom i sunnetom – ispravan".[1]

❁ ❁ ❁

[1] Ibid.

ČEVRTO POGLAVLJE
NJEGOV AKIDET PRI OSTALIM PITANJIMA IZ OSNOVA VJEROVANJA

Ovo poglavlje se sastoji od uvoda i pet dijelova:

prvi dio: Poslanstvo;

drugi dio: Sudnji dan;

treći dio: Određenje;

četvrti dio: Ashabi;

peti dio: Imamet.

UVOD

Osnove vjere, koje je spomenuo Zakonodavac, čine: vjerovanje u Allaha, Njegove meleke, Njegove knjige, Njegove poslanike, Sudnji dan i određenje dobra i zla.

Uzvišeni Allah kaže:

﴿لَّيْسَ ٱلْبِرَّ أَن تُوَلُّوا۟ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ وَلَٰكِنَّ ٱلْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلْكِتَٰبِ وَٱلنَّبِيِّۦنَ﴾

"Nije čestitost u tome da okrećete lica svoja prema Istoku i Zapadu; čestiti su oni koji vjeruju u Allaha, i u onaj svijet, i u meleke, i u knjige, i u vjerovjesnike..."[1]

﴿ءَامَنَ ٱلرَّسُولُ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيْهِ مِن رَّبِّهِۦ وَٱلْمُؤْمِنُونَ ۚ كُلٌّ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَمَلَٰٓئِكَتِهِۦ وَكُتُبِهِۦ وَرُسُلِهِۦ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِۦ﴾

"Poslanik vjeruje u ono što mu se objavljuje od Gospodara njegova i vjernici – svaki vjeruje u Allaha, i meleke Njegove, i knjige Njegove, i poslanike Njegove: 'Mi ne izdvajamo nijednog od poslanika Njegovih.'"[2]

﴿وَمَن يَكْفُرْ بِٱللَّهِ وَمَلَٰٓئِكَتِهِۦ وَكُتُبِهِۦ وَرُسُلِهِۦ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَٰلًۢا بَعِيدًا ﴿١٣٦﴾﴾

"A onaj ko ne bude vjerovao u Allaha, i u meleke Njegove, i u knjige Njegove, i u poslanike Njegove, i u onaj svijet – daleko je zalutao."[3]

---

1 El-Bekare, 177.

2 El-Bekare, 285.

3 En-Nisa, 136.

Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, je odgovorio Džibrilu, kada ga je upitao o imanu: "Da vjeruješ u Allaha, Njegove knjige, Njegove poslanike, Sudnji dan i određenje i dobra i zla".[1]

Ovo su osnove vjere, bez kojih vjera ne može opstati. Tako da onaj ko ne vjeruje u sve ove temelje, ili sumnja u njih, ili nalazi mahane i nedostatke u njima ili jednom od njih, biva nevjernik u Allaha, subhanehu we te'ala. Njemu ne pripada nijedan dio od dijelova islama; on ne zaslužuje da mu se pripiše bilo šta što je od islama, niti se može ubrajati među muslimane, jer izmišlja laž na Allaha i Njegova Poslanika.

Negiranje islama takvom pojedincu je strogo poznata stvar u vjeri.

Objašnjavajući ove velike temelje koji su uslov za ispravnost vjerovanja, Ebu-Hanife kaže: "Osnove tevhida i ono na čemu se temelji ispravno ubjeđenje obavezuju pojedinca da kaže: "Vjerujem u Allaha, Njegove meleke, Njegove knjige, Njegove poslanike, proživljenje nakon smrti; vjerujem da je određenje i dobra i zla od Uzvišenog Allaha i da su polaganje računa, vaga, Džennet i Džehennem – istina".[2]

Prilikom tumačenja ovih riječi koje je izgovorio imam, El-Kari kaže: riječi "obavezno je, obavezuju pojedinca" znače: to je obaveza svakom pojedincu nakon što se istinski uvjeri; riječi "da kaže", znače: svaki pojedinac je obavezan da jezikom potvrdi ono što mu je u srcu; riječi "vjerujem u Allaha" znače: "Potvrđujem, s ubjeđenjem, postojanje Allaha, subhanehu we te'ala, jedinstvo Njegovog Bića i jedinstvenost Njegovih osobina; riječi "i Njegove meleke" znače: da su oni časni robovi, ne pretiču Ga u govoru, rade ono što im On naredi i zaštićeni

[1] Muslim: Kitabu el-iman, Babun "Bejanu el-islami vel-imani" (1/36-37). Muslim bilježi ovaj hadis posredstvom Jahja ibn Ja'mera od Omera ibn el-Hattaba.

[2] El-Fikhul-ekber, str. 30.

su od griješenja prema Allahu; riječi "i Njegove knjige" znače: knjige koje su spuštene od Njega – kao što su: Tevrat, Indžil, Zebur i druge – bez ograničenja njihovog broja; riječi "i Njegove poslanike" znače: sve Njegove vjerovjesnike; riječ "i proživljenje" znači: život; riječi "nakon smrti" znače da: povezivanje sa ovim podrazumijeva povratak nakon nestanka fizičkog izgleda; riječ "i određenje" znači: odredbu i određenje; riječi "i dobra i zla" znače: i dobro i šteta, i ono što je prijatno i neprijatno jeste od Uzvišenog Allaha, nema promjene u Njegovom određenju, pa je stoga obaveza biti zadovoljan Njegovom odredbom i određenjem – što predstavlja označavanje svakom stvorenju stepena na kojem će biti: stepena koji je vezan za dobro i zlo, korist i štetu, kao i za ono što će ga okruživati i obuhvatati mjestom i vremenom i za ono što će ga zadesiti od nagrade i kazne".[1]

Prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice drugova, Et-Tahavi potvrđuje ovaj govor. On kaže: "Iman je vjerovanje u Allaha, Njegove meleke, Njegove knjige, Njegove poslanike, Sudnji dan, da je određenje prijatnog i neprijatnog, dobra i zla, od Uzvišenog Allaha. Mi u sve to vjerujemo. Pri tome ne pravimo razliku među poslanicima, i potvrđujemo im ono sa čim su došli".[2]

I kaže: "Vjerujemo u meleke, poslanike, knjige koje su objavljene poslanicima i svjedočimo da su oni bili na jasnoj istini".[3]

I kaže: "I vjerujemo u plemenite pisare, a njih je Allah zadužio da bdiju nad nama".[4]

---

[1] El-Kari, Šerhu el-fikhi el-ekber, str. 19-22.

[2] El-'akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 44.

[3] Ibid., str. 38.

[4] Ibid., str. 50.

Ovo je općenit osvrt na osnove vjere i njene ruknove. a u sljedećim poglavljima će biti govora o preostalim stvarima iz osnova vjere, i to opširnije.

Znači, ostale dijelove osnova vjere obradit ću u sljedećim poglavljima.

❁ ❁ ❁

PRVI DIO: POSLANSTVO

Ova tema je obrađena kroz sljedeće naslove:

1- razlika između vjerovjesnika (en-nebij) i poslanika (er-resul);

2- znakovi vjerovjesnikâ;

3- bezgrješnost vjerovjesnikâ;

4- neke od osobenosti našeg vjerovjesnika Muhammeda, sallallahu 'alejhi we sellem.

1- RAZLIKA IZMEĐU VJEROVJESNIKA (EN-NEBIJ) I POSLANIKA (ER-RESUL)

Riječ "vjerovjesnik" (en-nebij) je izvedena iz riječi "en-nebe'" (vijest), što označava onoga ko prenosi obavijesti od Allaha. Postoji mišljenje da je izvedena iz riječi "en-nebwetu" (odskakanje), što označava ono što se izdiglo iznad zemlje.[1]

Riječ "poslanik" (er-resul) je izvedena iz glagola "resele", dok osnova ove riječi označava polagano slanje. Tako se kaže za devu koja polahko putuje: "nakatun resletun"...[2]

Ovo je pogled s jezičke strane. a što se tiče terminološkog značenja, učenjaci su se razišli prilikom određivanja značenja riječi "nebij" i "resul".

Jedni kažu da su ova dva pojma sinonimi: tako je svaki vjerovjesnik i poslanik, a svaki poslanik i vjerovjesnik. i to je mišljenje Ebu-Hanife, kao što kaže El-Kari[3]. Ovo mišljenje od sljedbenika hanefijskog mezheba zastupaju i Ibn el-Hemmam[4]

---

[1] Es-Sihah (1/74); Mu'džemu mekajisi el-lugati (5/385); Lisanu el-'areb (1/162); El-Mufredat, str. 482.

[2] Es-Sihah (4/1208); Mu'džemu mekajisi el-lugati (2/392); El-Mufredat, str. 195.

[3] Šerhu el-fikhi el-ekber, str. 20.

[4] Šerhu el-fikhi el-ekber, str. 20. Kemaludin Muhammed ibn 'Abdul-Vahid ibn el-Hemmam: poznati hanefijski fakih sa mnogo napisanih djela, od kojih je najpoznatije – djelo: Fethul-Kadir. El-Leknevi kaže o njemu: "Bio je imam, oštrouman, mnogo je istraživao; poznavao je dobro i osnove i ogranke; bio je muhaddis, mufessir". Umro je 861. h.g. v. El-Fevaidu el-behijje, str. 180. Ako želiš više saznati o njemu, pogledaj: Šezeratu ez-zeheb (7/298); El-Bedru et-tali' (2/201); Bugjetu el-vu'ati (1/166).

i El-Evši[1]. Ovo mišljenje zastupaju i: El-Džuvejni[2], El-Amidi[3] i El-Ejdži[4] (od eš'arija), kao i kadija 'Abdul-Džebbar[5] (od mu'tezila) i Et-Tebersi[6] (od šija).

Po tom mišljenju, vjerovjesnik i poslanik znače isto, i nema razlike među njima. S tim što se riječ "vjerovjesnik" odnosi isključivo na ljude, dok se riječ "poslanik" odnosi i na ljude i na meleke.[7]

Također se kaže da je poslanik onaj kome je dolazila objava posredstvom meleka, a vjerovjesnik onaj koji dobija objavu nadahnućem ili u snu. Ovo mišljenje zastupaju: El-Fera'[8], El-Hasen en-Nejsaburi[9] El-E'aredž.

Neki smatraju da je vjerovjesnik slobodan čovjek, muškarac, od potomaka Adema, 'alejhis-selam, kojem je objavljen vjerozakon, pa makar mu i ne bilo naređeno da ga drugima dostavi; a poslanik je slobodan čovjek, muškarac, od potomaka Adema, 'alejhis-selam, kojem je objavljen vjerozakon i kome

---

[1] Šerhu el-amali, str. 50. 'Ali ibn Osman el-Evši el-Hanefi: autor je poznate kaside o osnovama vjere i po fetvi pod nazivom: El-Fetava es-siradžijje. Nazvan je Bedu' el-emali. Umro je 569. h.g. Ako želiš više saznati o njemu, pogledaj: El-Dževahiru el-mudijje (2/583).

[2] El-Iršad, str. 355.

[3] Gajetu el-meram, str. 317.

[4] El-Mevakif, str. 337.

[5] Šerhu el-usuli el-hamse, str. 567.

[6] Medžme'u el-bejan (4/119-120). El-Fadl ibnul-Husejn et-Tabersi er-Rafidi. Od njegovih poznatih djela je Medžme'u el-bejan fi tefsiri el-Kur'an. Umro je 458. h.g. Pogledaj o njemu: E'ajanu eš-ši'a (8/398); Tenkihu el-mekal (2/7-8).

[7] Pogledaj: Tefsiru el-Mavurdi (2/86); Medžme'u el-bejan (4/119-120).

[8] Džami'u li ahkami el-Kur'an (12/80).

[9] Garaibu el-Kur'an (17/109). El-Hasen ibn Muhammed el-Kummi en-Nejsaburi el-Askalani: mufessir, gramatičar. Od njegovih djela je Garaibu el-Kur'an vet-tefsir. Umro je 728. h.g. Pogledaj o njemu: Bugjetu el-vu'at (1/525); Kešfu ez-zunun (2/1195); Hidajetu el-'arifine (1/283); El-Ea'lam (2/216); Mu'džemu el-muellifin (3/281).

je naređeno da ga dostavi drugima. Na taj način je pojam "vjerovjesnik" opširniji od pojma "poslanik". Ovo mišljenje zastupaju: Ibn-Hadžer[1], Ibn Ebil-'Izz[2], El-Lekkani[3], Es-Sefarini[4] i El-Kari[5], koji spominje[6] da je na ovome većina (džumhur) učenjaka.

Po jednom mišljenju, vjerovjesnik je onaj kome je došla objava od Allaha, subhanehu we te'ala, i kome je dolazio melek sa objavom; a poslanik je onaj koji je došao sa novim vjerozakonom ili njime derogirao neke propise prijašnjeg vjerozakona. Na taj način je pojam "vjerovjesnik" opširniji od pojma "poslanik". Ovo mišljenje zastupaju: El-Bagdadi[7], Es-Semerkandi[8], Ibn-'Ašur[9] i El-Džahiz[10].

Ez-Zamahšeri el-Hanefi el-Mu'tezili[11] smatra da je poslanik čovjek od vjerovjesnika kome je objavljena knjiga i dato mu čudo kao znak; a vjerovjesnik je onaj kome nije objavljena knjiga, kao što je primjer Juše'a, 'alejhis-selam.

Kutrub[12] zastupa mišljenje da je poslanik onaj koji je poslan nekom narodu, dok je vjerovjesnik dobija objavu i nije posebno poslan nekom narodu.

---

1 El-Ganimi, Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 65.
2 Ibn Ebil-'Izz, Šerhul-'akideti et-tahavijje, str. 121.
3 Šerhu el-dževhereti, str. 128.
4 Levami'u el-envar (1/49).
5 Šerhu el-amali, str. 50.
6 Ibid.
7 Usulu ed-din, str. 154.
8 Es-Sahaifu el-ilahijje, str. 417.
9 Et-Tahriru vet-tenvir (17/297).
10 Tefsiru el-Maverdi (2/87); Medžme'u el-bejan (4/119).
11 El-Keššaf (3/18-19).
12 Muhammed ibn el-Mustenir, Ebu-'Alij el-Basri, poznat kao Kutrub. Poznati lingvista i gramatičar i autor djelâ iz ovih oblasti, a od poznatih djela je El-Muselles. El-Hatib kaže o njemu: "Jedan od učenih gramatičara i lingvista;

Autor djela Meramu el-kelam spominje mišljenje – koje ne pripisuje nikome – da je pojam "poslanik" opširniji i da može podrazumijevati i meleka i čovjeka, dok se pojam "vjerovjesnik" odnosi samo na ljudsko biće.[1]

Neki su rekli: Poslanik je onaj kome je objavljen vjerozakonik i kome je naređeno da ga dostavi, a vjerovjesnik je onaj kome je objavljen vjerozakonik a nije mu naređeno da ga dostavi. To je spomenuo Alusi i nije ga pripisao nikome.[2]

El-Fahrijhari kaže: "Kao što se da primijetiti, kod učenjaka je općeprihvaćeno da je pojam "vjerovjesnik" (en-nebij) opširniji od pojma "poslanik" (er-resul), s tim što niko od njih nije došao sa preciznim pravilima kojima se definiraju. Tako da se onome koji kaže da je poslanik onaj kome je objavljena knjiga, dok vjerovjesniku nije, odgovara da je objavljenih knjiga bilo 114[3], a poslanika preko 300".[4]

Kažem: Ovako su oni rekli. Mada je predaja o broju objavljenih knjiga nepouzdana, a i predaja koja govori o broju poslanika je slaba predaja, kao što će biti objašnjeno.

El-Fehrijhari kaže: "A ko kaže da je poslanik onaj koji je došao sa novim vjerozakonom – njegovo mišljenje nije prihvatljivo. Jer je Isma'il, 'alejhis-selam – kao što se u Kur'anu spominje – bio poslanik slijedeći vjerozakon[5] Ibrahima, 'alejhis-selam. a ko

---

učio je (k)od Sibevejha i drugih učenjaka Basre. Kaže se da ga je Sibevejh nazvao imenom Kutrub, jer je mnogo radio noću. Kutrub je cvrčak". Umro je 206. h.g. v. Tarihu Bagdad (3/298); Pogledaj o njemu: Lisanu-l-mizan (5/378); Nuzhetu el-aba', str. 119; Šezeratu ez-zeheb (2/5); Tefsiru el-Maverdi (3/87); Medžme'u el-bejan (4/119).

1 Meramu el-kelam, str. 31.

2 Ruhu el-me'ani (17/173).

3 Meramu el-kelam, str. 31; Salih el-Kuzc Banki, Er-Risaletu el-džamia', str. 37.

4 Meramu el-kelam, str. 31.

5 Ibid.

kaže da je pojam poslanik opširniji i da podrazumijeva i ljude i meleke – oba ta mišljenja bivaju opovrgnuta[1] hadisom od Ebu-Zerra, u kojem se kaže: "Upitao sam Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, koliko je bilo vjerovjesnika. On je rekao da ih je bilo stotinu i dvadeset četiri hiljade, a od toga je bila velika skupina od tristo petnaest poslanika".[2] a u drugim predajama se spominje broj nebeskih knjiga, ali te predaje su nepouzdane.

A ko kaže da je vjerovjesnik onaj kome je objavljen vjerozakon, bez naredbe da ga dostavi, a da je poslanik onaj kome je objavljen vjerozakon, sa naredbom da ga dostavi drugima – pa, na njegovo

[1] Ibid.

[2] Ahmed, Musned (5/265-266). Ahmed bilježi ovaj hadis posredstvom Alija ibn Jezida od El-Kasima ibn 'Abdur-Rahmana, a on od Ebu-Umame. Hejsemi kaže (u djelu: Medžme'u ez-zevaid, 1/159): "Lanac prenosilaca se svodi na Alija ibn Jezida, koji je slab prenosilac." Kažem: Prenosilac Ali, o kome je ovdje riječ, je El-Ulhani el-Hilali. Jahja ibn Me'in kaže: "Ali ibn Jezid prenosi od El-Kasima, a on od Ebu-Umame – svi su slabi." Pogledaj: Et-Tehzib (7/396-397); Et-Takrib, str. 406.

Ahmed (5/178-179). Ahmed bilježi ovaj hadis posredstvom El-Mes'udija od Ebu-Omera ed-Dimiškija, a on od 'Ubejde el-Hašhaša, a on od Ebu-Zerra. Hejsemi kaže (u djelu: Medžme'u ez-zevaid, 1/160): "U lancu prenosilaca je El-Mes'udi. On je vjerodostojan prenosilac, ali je miješao hadise." Ibn-Hibban (2/65-69); Ebu-Nu'ajm, El-Hilje (1/166). Obojica bilježe ovu predaju posredstvom Ibrahima ibn Hišama ibn Jahja ibn el-Gasanija, a on od svoga oca, a on od Ebu-Idrisa el-Havlanija, a on od Ebu-Zerra. U ovoj predaji se također spominju nebeske knjige. a o Ibrahimu ibn Hišamu Ebu-Hatim kaže da je lažac. Pogledaj: Mevaridu ez-zaman, str. 54; El-Mizan (1/73).

Hakim, Mustedrek (2/59); Bejheki, El-Kubra (9/4); Ebu-Nu'ajm, Hilje, str. 168-169. Svi oni bilježe ovaj hadis posredstvom Jahja ibn Se'ida es-Sa'dija es-Se'idija el-'Abšemija el-Basrija od 'Abdul-Melika ibn Džurejdža, a on od Ataa, a on od 'Ubejda ibn 'Umejra, a on od Ebu-Zerra. Bejheki i Ebu-Nu'ajm kažu da ga jedino prenosi Jahja ibn Se'id. a El-'Akili kaže: "Njegovi hadisi nisu pouzdani i nije poznat kao prenosilac." v. Ed-Du'afau el-kebir (4/404). Ez-Zehebi kaže (u djelu: Telhisu el-Mustedrek): "Es-S'adi nije vjerodostojan prenosilac." Kažem: Iz ovoga što se navelo postaje jasno da je predaja o broju vjerovjesnika slaba, a predaja o broju knjiga nepouzdana. v. Meramu el-kelam, str. 31.

mišljenje da vjerovjesniku nije naređeno da dostavi, može se reći da bi to značilo skrivanje znanja. a to se suprotstavlja šerijatskim tekstovima, koji ukazuju da je vjerovjesniku bilo naređeno da dostavi. Tako Uzvišeni Allah kaže:

﴿ إِنَّآ أَنزَلْنَا ٱلتَّوْرَىٰةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ ۚ يَحْكُمُ بِهَا ٱلنَّبِيُّونَ ٱلَّذِينَ أَسْلَمُوا۟ لِلَّذِينَ هَادُوا۟ وَٱلرَّبَّٰنِيُّونَ وَٱلْأَحْبَارُ بِمَا ٱسْتُحْفِظُوا۟ مِن كِتَٰبِ ٱللَّهِ وَكَانُوا۟ عَلَيْهِ شُهَدَآءَ ۚ فَلَا تَخْشَوُا۟ ٱلنَّاسَ وَٱخْشَوْنِ وَلَا تَشْتَرُوا۟ بِـَٔايَٰتِى ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٤٤﴾ ﴾

"Mi smo objavili Tevrat, u kome je uputstvo i svjetlo. Po njemu su Jevrejima sudili vjerovjesnici, koji su bili Allahu poslušni i čestiti ljudi, i učeni, od kojih je traženo da čuvaju Allahovu Knjigu. - i oni su nad njom bdjeli. Zato se, kada budete sudili, ne bojte ljudi, već se bojte Mene; i ne zamjenjujte riječi Moje za nešto što malo vrijedi! a oni koji ne sude prema onome što je Allah objavio – oni su pravi nevjernici."[1]

Govoreći o Musau i Faraonu, Uzvišeni Allah kaže: ﴿وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُۥٓ إِلَيْهِ﴾ **"...I brata svoga za kosu dohvati i poče ga vući sebi..."**[2]

I kaže: ﴿ قَالَ يَٰهَٰرُونُ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوٓا۟ ﴿٩٢﴾ أَلَّا تَتَّبِعَنِ ۖ أَفَعَصَيْتَ أَمْرِى ﴿٩٣﴾ ﴾ **"O, Harune!" – povika Musa – "šta te je spriječilo, kad si ih vidio da su zalutali, da za mnom nisi pošao? Zašto nisi naređenje moje poslušao?"**[3], mada je poznato da je Harun, 'alejhis-selam, bio vjerovjesnik, na šta ukazuje i Kur'an. Uzvišeni Allah kaže:

---

[1] El-Maide, 44.
[2] El-A'raf, 150.
[3] Ta-Ha: 92-93.

﴿وَوَهَبْنَا لَهُ مِن رَّحْمَتِنَآ أَخَاهُ هَٰرُونَ نَبِيًّا ﴿٥٣﴾﴾ **"...I darovali smo mu, milošću Našom, kao vjerovjesnika brata njegova Haruna."**[1]

Iako je Harun, 'alejhis-selam, nazvan poslanikom, bio je i vjerovjesnik uz Musaa, 'alejhis-selam; i nije posjedovao posebnu knjigu i poseban vjerozakon, ali je, i pored toga, bio obavezan dostaviti objavu ljudima.

Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže: "Sinove Israilove su vodili vjerovjesnici. Kada bi jedan umro, zamijenio bi ga drugi. a nakon mene, nema vjerovjesnika, nego će biti halife..."[2]

Ovo su neki izneseni aspekti diskusije o ovim mišljenjima. No, najljepši primjer koji objašnjava razliku između pojma "vjerovjesnik" i "poslanik" jeste ono što je spomenuo Ibn-Tejmijje (u djelu: En-Nubuvat) kada je rekao: "Vjerovjesnik je onaj koga je Allah obavijestio, a on je obavještavao druge o onome što je njega Allah obavijestio. Pa, ako je i poslan s tim onome ko se suprotstavlja Allahu da mu dostavi poslanicu svoga Gospodara – taj je poslanik. a ako je samo radio po vjerozakonu koji je važio od prije, a nije bio poslan nikome da mu dostavi poslanicu od Allaha – taj je vjerovjesnik, a ne poslanik.

Uzvišeni Allah kaže:

﴿وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّآ إِذَا تَمَنَّىٰٓ أَلْقَى ٱلشَّيْطَٰنُ فِىٓ أُمْنِيَّتِهِۦ﴾ **"Prije tebe Mi nijednog poslanika i vjerovjesnika nismo poslali, a da šejtan nije, kad bi on što kazivao, u kazivanje njegovo nešto ubacio..."**[3]

Njegove riječi: "Onaj ko je poslanik, a nije vjerovjesnik" – nakon čega je spomenuo stvari koje obuhvataju oba termina,

---

[1] Merjem, 53.

[2] Buhari: Kitabu el-enbija', Babun "Ma zukira 'an Beni Israil" (6/495), hadis br. 3455; Muslim: Kitabu el-imare, Babun "El-imau džunnetun" (3/147), hadis br. 1842. Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom Ebu-Hazima od Ebu-Hurejre.

[3] El-Hadždž, 52.

opisujući to kao poslanstvo – odnose se na poslanika općenito: onoga kome je naređeno da dostavi poslanicu onome ko se suprotstavlja, kao što je slučaj kod Nuha, 'alejhis-selam... a što se tiče vjerovjesnika, njima je dolazila objava od Allaha o onome što će raditi i naređivati vjernicima koji su uz njega; jer, oni vjeruju u njega – kao što sljedbenici jednog vjerozakona prihvataju ono što im prenose učenjaci od poslanika. Tako su vjerovjesnici među sinovima Israilovim pozivali u slijeđenje vjerozakona Tevrata, mada bi im dolazila posebna objava povodom nekih događaja. No ipak, oni su bili u vjerozakonu Tevrata. Takav je primjer učenjaka koji je Allahovom voljom shvatio određene propise koji su u skladu sa Kur'anom. Primjer toga je mudri Sulejman kojeg je Allah podučio propisu u kojem su sud donijeli on i Davud, 'alejhis-selam.

Na osnovu toga, vjerovjesnike Allah obavještava o Svojim naređenjima, zabranama i vijestima, a oni obavještavaju vjernike o svemu tome. Pa, ako budu poslani nevjernicima da ih pozivaju u Allahovu jednoću i pokornost Njemu jedinom, koji nema druga, bivaju utjerivani u laž od naroda kojem su poslani. Uzvišeni Allah kaže:

﴿كَذَٰلِكَ مَآ أَتَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا قَالُواْ سَاحِرٌ أَوۡ مَجۡنُونٌ ۝٥٢﴾ **"I tako je bilo: ni onima prije ovih nije došao nijedan poslanik, a da nisu rekli: 'Čarobnjak je!', ili: 'Lud je!'"**[1]

﴿مَّا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدۡ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِن قَبۡلِكَ﴾ **"Tebi se neće reći ništa što već nije rečeno poslanicima prije tebe. Gospodar tvoj zaista prašta, a i bolno kažnjava."**[2]

To znači da je poslanik poslan onima koji se protive, a neki od njih ga ugone u laž...A govor Uzvišenog:

﴿وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن قَبۡلِكَ مِن رَّسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ﴾ **"Prije tebe Mi nijednog poslanika i vjerovjesnika nismo poslali..."** dokazuje da je

[1] Ez-Zarijat, 52.

[2] Fussilet, 43.

vjerovjesnik poslan, ali se ne naziva poslanikom općenito, jer on nije poslan ljudima sa onim što ne znaju, nego je pozivao vjernike u slijeđenje onog što znaju od istine. Zbog toga je Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, rekao: "Učenjaci su nasljednici vjerovjesnika".[1]

Nije od uslova poslanika da dođe sa novim vjerozakonom, jer je Jusuf, 'alejhis-selam, bio poslanik, a bio je na vjeri Ibrahima, 'alejhis-selam. Uzvišeni Allah kaže o vjerniku iz porodice Faraonove:

﴿وَلَقَدْ جَآءَكُمْ يُوسُفُ مِن قَبْلُ بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَمَا زِلْتُمْ فِى شَكٍّ مِّمَّا جَآءَكُم بِهِۦ ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَن يَبْعَثَ ٱللَّهُ مِنۢ بَعْدِهِۦ رَسُولًا﴾

"Jusuf vam je, još davno, donio jasne dokaze, ali ste vi stalno sumnjali u ono što vam je donio. a kad je on umro, vi ste rekli: 'Allah više neće poslije njega poslati poslanika!'"[2]

Uzvišeni Allah također kaže:

﴿إِنَّآ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ كَمَآ أَوْحَيْنَآ إِلَىٰ نُوحٍ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ مِنۢ بَعْدِهِۦ ۚ وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰٓ إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْمَٰعِيلَ وَإِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ وَٱلْأَسْبَاطِ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَٰرُونَ وَسُلَيْمَٰنَ ۚ وَءَاتَيْنَا دَاوُۥدَ زَبُورًا ﴿١٦٣﴾﴾

[1] Ebu-Davud: Kitabu el-ilm, Babun "El-hassu 'ala talebi el-ilm" (4/57-58), hadis br. 3641; Tirmizi: Kitabu el-ilm, Babun "Ma džae fi fadli el-fikhi 'ala el-ibade" (5/48), hadis br. 2682; Ibn-Madže: El-Mukaddime, Babun "Fadlu el-ulema" (1/81), hadis br. 223. Sva trojica šejhova bilježe ovaj hadis posredstvom Kajsa ibn Kesira od Ebu ed-Derdaa. Tirmizi kaže: "Ne poznajemo ovaj hadis osim kroz hadis koji prenosi 'Asim ibn Redža ibn Hajve, a čiji lanac prenosilaca nije potpun kod mene... Zapravo se ovaj hadis prenosi od 'Asima ibn Redža'a, a on od El-Velida ibn Džemila, a on od Kesira ibn Kajsa, a on od Ebu-Derdaa, što je ispravnije od predaje Mahmuda ibn Hidaša". Albani ga je ocijenio vjerodostojnim (u djelu: El-Džami'u es-sagir, 5/302).

[2] Gafir, 34.

"Mi objavljujemo tebi kao što smo objavljivali Nuhu i vjerovjesnicima poslije njega; a objavili smo i Ibrahimu, i Ismailu, i Ishaku, i Jakubu i unucima, i Isau, i Ejjubu, i Junusu, i Harunu, i Sulejmanu – a Davudu smo dali Zebur."[1, 2]

Ovo je pravilo kojem, kao što se primjećuje, nema primjedbe. To, pak, nije slučaj sa ostalim mišljenjima. Stoga je to pravilo nešto najljepše od onoga što je već rečeno o razlici između vjerovjesnika i poslanika.

❁ ❁ ❁

[1] En-Nisa, 163.

[2] Ibn-Tejmijje, En-Nubuvat, str. 255-257.

2- ZNAKOVI VJEROVJESNIKA

Allah je iz Svoje mudrosti potpomogao Svoje poslanike znakovima koji su ukazivali na istinitost njihovog poziva, kao što je bila kamila kod Saliha, 'alejhis-selam; štap i ruka kod Musaa, 'alejhis-selam; stvaranje ptice od zemlje, liječenje slijepog i gubavog i oživljavanje mrtvog, kao što je slučaj sa Isaom, 'alejhis-selam; ili, Mjesec koji se raspolutio, što je bio slučaj kod Muhammeda, sallallahu 'alejhi we sellem. Svi ovi znakovi i pokazatelji ukazuju na vjerovjesništvo vjerovjesnikâ. a dodat ćemo, pri tome, sve ono što se odnosi na njihov plemeniti moral koji im je bio urođen i kojeg su dobro poznavali i prakticirali. Oni su najbolji primjeri moralnosti i lijepoga ponašanja i odnosa prema drugima u njihovom narodu; osim toga, oni su bili najudaljeniji od nemoralnih postupaka od kojih se sklanjaju zdrav razum i priroda čovjeka – kao što su: prevara, podmuklost, iskvarenost, laž, zlonamjernost, zavidnost, ili nastranost poput obožavanja idola i kipova.

Moral poslanika i njihovo ponašanje je znak koji ukazuje na njihovu iskrenost u vjerovjesničkom pozivu. Na ovo ukazuju i riječi imama Ebu-Hanife koji kaže: "Muhammed, 'alejhis-selam, je Njegov vjerovjesnik, rob, poslanik, izabranik i miljenik. Nije obožavao kipove, niti je i u jednom trenutku činio širk Allahu, subhanehu we te'ala".[1]

I kaže: "Svi vjerovjesnici, 'alejhimus-selam, su čisti od velikih i malih grijeha, kao i od nevjerstva i pokvarenih djela".[2]

---

[1] El-Fikhul-ekber, str. 303.

[2] Ibid.

Imam Ebu-Hanife potvrđuje sve znakove poslanikâ koji se spominju u Kur'anu i sunnetu. Na to ukazuje njegov govor: "Vjerovjesnički znakovi (ajeti) su nepobitni; kerameti dobrih ljudi su istina. a stvari koje se nalaze kod Allahovih neprijatelja, kao što su Iblis, Faraon i Dedždžal, i koje se spominju i prenose u vijestima o njima – pa, one se ne nazivaju ajetima (jasnim znakovima). Mi ih nazivamo sredstvima sa kojima oni izvršavaju svoje potrebe (izvršenje njihovih potreba) koje su im pripisane i suđene. To je zbog toga što im je Allah, subhanehu we te'ala, dao te stvari kao iskušenje i kaznu. Oni se prema njima prepoznaju, prelaze granice i pretjeruju – a sve to im je dozvoljeno i moguće je".[1]

Ebu-Hanife je nadnaravna djela koja se dešavaju vjerovjesnicima nazvao ajetima, dok su neki od ispravnih prethodnika (selefa) to nazivali dokazima i karakteristikama poslanstva. Mutekelimi ih, pak, nazivaju mu'džizama, mada njihovo označavanje s pojmom "ajet" bolje ukazuje na ono što se time htjelo reći, nego što je to pojam "mu'džiza". Jer, u Kur'anu i hadisu ne postoji drugi naziv do "ajet", kao i termini "el-bejjine" (jasni dokaz) ili "el-burhan" (jasni znak). Termin "ajet" je osobenost i poseban naziv za sva čuda i nadnaravnosti koja su se dešavala vjerovjesnicima. S druge strane, pojam "mu'džiza" ukazuje i na nadnaravne stvari koje se dešavaju dobrim ljudima, jer u njemu (u definiranju tog pojma) ne postoji nešto što ga veže isključivo za vjerovjesnike.[2]

Imam Ebu-Hanife potvrđuje keramete dobrih ljudi (evlija). To su neobične stvari koje se Allahovom voljom dešavaju Njegovim dobrim robovima, koje su u skladu sa Šerijatom i uz koje ne dolazi vjerovjesnički poziv. Pa, ukoliko bude u suprotnosti sa Allahovim propisima – i ukoliko se ne slaže sa

[1] Ibid., str. 304.

[2] El-Dževabu es-sahih (4/67-70).

onim s čim je došao Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem – to je zavođenje i poniženje.[1] a već je maloprije spomenuti govor Ebu-Hanife obuhvatio ove tri vrste.

Prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika, Et-Tahavi potvrđuje mogućnost ovih kerameta. Zato kaže: "I vjerujemo u ono što nam je došlo od kerameta i što se vjerodostojno prenosi od ispravnih prenosilaca u njihovim predajama".[2]

Kerameti se također spominju i u Kur'anu. Tako Uzvišeni Allah kaže:

﴿كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٧﴾﴾

"Kad god bi joj Zekerija u hram ušao, kod nje bi hrane našao. 'Odakle ti ovo, o Merjema!?' – on bi upitao, a ona bi odgovorila: 'Od Allaha! Allah onoga koga hoće opskrbljuje bez ikakva računa.'"[3]

Također se kerameti dobrih ljudi spominju i u sunnetu. Takav je, recimo, hadis u kome se govori o djetetu koje je progovorilo i potvrdilo nevinost pobožnjaka Džurejdža od potvore za blud.[4] Ili, kao što je hadis u kome je naveden primjer sklanjanja stijene sa ulaza u pećinu u koju su se sklonila trojica ljudi, pripadnika naroda sinova Israilovih.[5]

Kerameti evlija mogu se shvatiti i prihvatiti i kao dokazi poslanstva, jer ukazuju na iskrenost dobrih ljudi i poslanika

[1] Et-Ta'rifat, str. 184.

[2] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 59.

[3] Ali 'Imran, 37.

[4] Muslim: Kitabu el-birri ves-sile, Babun "Tekdimu birri el-validejn 'ala et-tetavvu'" (4/1976), hadis br. 255.

[5] Već je spomenut na stranici 270.

i ukazuju na to da su njihovi sljedbenici na istini i uputi. Zbog toga je jedna od osnova vjerovanja kod sljedbenika ehlis-sunneta potvrda kerameta dobrih ljudi. Ibn-Tejmijje kaže: "Potvrđivanje kerameta dobrih ljudi i onoga što se Allahovom dozvolom njima desi od neobičnih stvari, znanja, otkrovenja, posebnih moći, utjecaja i sličnih stvari predstavlja jednu od osnova vjerovanja kod sljedbenika sunneta. Tako se u Kur'anu prenose događaji vezani za prijašnje narode, spomenuti u suri El-Kehf i drugim surama. A, također, u sve to ulazi i ono što se prenosi od sljedbenika ovog ummeta – od ashaba, tabi'ina i ostalih generacija – a ta stvar će biti prisutna sve do Sudnjeg dana".[1]

❁ ❁ ❁

[1] Ibn-Tejmijje, Medžmu'u el-fetava (3/156).

3- BEZGRJEŠNOST VJEROVJESNIKA

Bezgrješnost (el-'Isme(t)), jezički znači "isključivost".[1] i u tom značenju dolaze riječi Allaha, subhanehu we te'ala – o namjesnikovoj ženi u suri Jusuf – kada kaže:

﴿وَلَقَدْ رَٰوَدتُّهُۥ عَن نَّفْسِهِۦ فَٱسْتَعْصَمَ﴾ **"Istina je da sam htjela da ga na grijeh navratim, ali se on odupro"**[2], tj. nije dozvolio.[3]

El-Kurtubi kaže: "Riječ 'ismet (bezgrješnost) je dobila naziv zbog toga što sprečava čovjeka od činjenja grijeha".[4]

A što se tiče terminološkog značenja, kaže se da je to Allahovo čuvanje i zaštita njegovih vjerovjesnika i poslanika od nedostataka, kao i posebno isticanje i određivanje njihovih ličnosti svojstvima moralne potpunosti, te pomoć i učvršćenje u poslovima i spuštanje smirenosti na njih.[5]

Također se kaže da je to Allahov dar koji sprečava čovjeka od činjenja grijeha i želje za istim i pored mogućnosti da ga uradi.[6]

Da li su vjerovjesnici zaštićeni od činjenja malih grijeha ili samo velikih grijeha, ili od svih grijeha?

Različita su mišljenja po ovom pitanju. No, svi su složni da su oni zaštićeni od grešaka prilikom dostave poslanice. Spomenut ćemo neka od njih:

---

1 Tehzibu el-lugati (2/54).
2 Jusuf, 32.
3 Kurtubi, Tefsir (9/183).
4 Ibid. (9/184).
5 Fethul-Bari (11/501).
6 Et-Ta'rifat, str. 150; El-Mu'džemu el-vesit, str. 605; El-Muvakif, str. 366.

3- BEZGRJEŠNOST VJEROVJESNIKA

Bezgrješnost (el-'Isme(t)), jezički znači "isključivost".[1] i u tom značenju dolaze riječi Allaha, subhanehu we te'ala – o namjesnikovoj ženi u suri Jusuf – kada kaže:

﴿وَلَقَدْ رَٰوَدتُّهُۥ عَن نَّفْسِهِۦ فَٱسْتَعْصَمَ﴾ **"Istina je da sam htjela da ga na grijeh navratim, ali se on odupro"**[2], tj. nije dozvolio.[3]

El-Kurtubi kaže: "Riječ 'ismet (bezgrješnost) je dobila naziv zbog toga što sprečava čovjeka od činjenja grijeha".[4]

A što se tiče terminološkog značenja, kaže se da je to Allahovo čuvanje i zaštita njegovih vjerovjesnika i poslanika od nedostataka, kao i posebno isticanje i određivanje njihovih ličnosti svojstvima moralne potpunosti, te pomoć i učvršćenje u poslovima i spuštanje smirenosti na njih.[5]

Također se kaže da je to Allahov dar koji sprečava čovjeka od činjenja grijeha i želje za istim i pored mogućnosti da ga uradi.[6]

Da li su vjerovjesnici zaštićeni od činjenja malih grijeha ili samo velikih grijeha, ili od svih grijeha?

Različita su mišljenja po ovom pitanju. No, svi su složni da su oni zaštićeni od grešaka prilikom dostave poslanice. Spomenut ćemo neka od njih:

---

1 Tehzibu el-lugati (2/54).
2 Jusuf, 32.
3 Kurtubi, Tefsir (9/183).
4 Ibid. (9/184).
5 Fethul-Bari (11/501).
6 Et-Ta'rifat, str. 150; El-Mu'džemu el-vesit, str. 605; El-Muvakif, str. 366.

- Nisu zaštićeni ni od velikih ni od malih grijeha, izuzev laži. Ovo mišljenje zastupaju keramije[1] i neke haridžije[2], a Ibn-Hazm[3] ovo mišljenje pripisuje El-Bakilaniju.

- Moguće je da vjerovjesnik učini veliki grijeh nenamjerno, a ne s namjerom. Ovo mišljenje zastupa Er-Razi[4] (od eš'arija).

- Vjerovjesnici su zaštićeni od velikih i malih grijeha, bez obzira da li to bilo namjerno ili nenamjerno, prije vjerovjesništva i poslije. Na taj način nikada nisu činili djela nepokornosti. Ovo mišljenje zastupaju rafidije[5], kadija 'Ijad[6] i Es-Subki[7] (od eš'arija) i kadija 'Abdul-Džebbar[8] (od mu'tezila).

- Nakon vjerovjesništva, zaštićeni su od svih grijeha: i malih i velikih. Ovo je mišljenje nekih eš'arija i maturidija, kao što su Ibn-Mudžahid[9], Eš-Šihristani[10], El-Bagdadi[11], Es-Sabuni[12], a neki imami Samarkanda[13] smatraju da su vjerovjesnici zaštićeni od velikih i malih grijeha, kao i od svih grešaka.

---

1 El-Fisal (4/2).

2 El-Bezdevi, Usulu ed-din, str. 167.

3 El-Fisal (4/2).

4 'Ismetu el-enbija', str. 28.

5 Šerhu el-'akaidi en-nesefijje, str. 140.

6 Eš-Šifa (2/809, 848).

7 Džem'u el-dževami' (u sklopu djela: Muhimatu el-mutun, str. 71.)

8 Šerhu el-usuli el-hamse, str. 573.

9 El-Fisal (4/2).

10 Nihajetu el-ikdam, str. 445.

11 Usulu ed-din, str. 167.

12 El-Bidaje, str. 96. Ahmed ibn Mahmud ibn Ebi-Bekr es-Sabuni el-Hanefi. El-Kureši kaže o njemu: "Bio je imam. Autor je djela El-Bidaje koje govori o osnovama vjere". Umro je 580. h.g. u Buhari. v. El-Dževahiru el-mudijje (1/328); Tadžu et-teradžumi, str. 10; Tabekatu es-senijje (2/102); Tabekatu el-fukaha', str. 106; Fevaidu el-behijje, str. 42.

13 El-Bezdevi, Usulu ed-din, str. 167.

- Zaštićeni su od velikih grijeha uopće, a od namjerno učinjenih malih grijeha. Na ovome su neki učenjaci od eš'arija, maturidija i mu'tezila. Primjerice, kao što su El-Ejdži[1], El-Teftezani[2], El-Bezdevi[3], Ibn Ebi eš-Šerif[4], El-Bejadi[5], El-Džahiz[6], En-Nezzam[7], El-Esamm[8] i Džafer ibn Bišr[9]. El-Bezdevi, pak, pripisuje ovo mišljenje sljedbenicima sunneta kada kaže: "Pripadnici ehlis-sunneta kažu da su vjerovjesnici zaštićeni od namjernog činjenja velikih i malih grijeha. a što se tiče grešaka, od njih nisu zaštićeni – a to je svaki grijeh koji se dogodi kod njih greškom ili iz zaborava".[10]

Kažem: Ovo mišljenje zastupa i Ebu-Hanife[11], koji kaže: "Vjerovjesnici, 'alejhimus-selam, su čisti od velikih i malih

1 Šerhu el-mevakif (8/265).

2 Šerhu el-Mekasid (5/51).

3 El-Bezdevi, Usulu ed-din, str. 167.

4 El-Mesamera, str. 232-233. Muhammed ibn Muhammed ibn Ebi-Bekr el-Makdisi eš-Šafi'i, poznat kao Ebu-Šerif. Autor je djela El-Mesamera koje je tumačenje na djelo El-Mesajera. Eš-Ševkani o njemu kaže: "Isticao se u znanju. Bio je poznat po pronicljivosti, bistrini, lijepom mišljenju i brzom shvatanju". Umro je u Kudsu 906. h.g. v. El-Bedru et-tali' (2/243-244); Šezeratu ez-zeheb (8/29-30); El-Kevakibu es-sejjara (1/11-13).

5 Išaratu el-meram, str. 55. Ahmed ibn Hasan ibn Sinanudin el-Bejadi er-Rumi el-Hanefi. El-Muhibbi o njemu kaže: "Vojnički kadija, jedan od vodećih ljudi u Osmanskoj državi i jedan od najučenijih ljudi, porijeklom od Rimljana. Bio je upoznat sa mnogim naučnim disciplinama; bio je ugledan, učen, poštovan". Umro je 1098. h.g.

6 Šerhu el-mevakif (8/265).

7 Ibid.

8 Ibid.

9 Ibid.

10 Usulu ed-din, str. 167.

11 Tumači djela El-Fikhul-ekber objašnjavaju govor Ebu-Hanife u značenju da su vjerovjesnici zaštićeni od malih grijeha, bez obzira da li to bilo (učinjeno) namjerno ili nenamjerno – što je u suprotnosti sa njegovim jasnim govorom: on kaže da je ponekad kod njih bilo propusta i grešaka. Taj govor ukazuje na to da

grijeha, nevjerstva i pokvarenih djela, mada je ponekad kod njih bilo propusta i grešaka".[1]

- Zaštićeni su od činjenja velikih grijeha, ali ne i od malih. Sljedbenici ovog mišljenja smatraju mogućim da se od vjerovjesnika bezuslovno dese mali grijesi. Ovo mišljenje zastupaju Ibn-Džerir[2], Ibn-Kutejbe[3], Ibn-Tejmijje[4], Ibn-Furk[5], El-Džuvejni[6] (od eš'arija), Ebu-Hašim[7] (od mu'tezila). Ibn-Tejmijje ga, pak, pripisuje većini učenjaka (džumhur), pa kaže: "Većina učenjaka koji smatraju da je moguće da se dese mali grijesi kod vjerovjesnika kažu da su oni zaštićeni od ustrajavanja na njima – a to samo potvrđuje njihovu potpunost, jer se djela cijene prema završecima. a Kur'an, hadis i koncenzus ispravnih prethodnika (selefa) su sa njima..."[8]

I kaže: "Mišljenje, na kojem je većina ljudi, slaže se sa predajama koje se prenose od selefa – a to je potvrda zaštićenosti od ustrajnosti na grijehu općenito i odgovor (protivljenje) onima koji smatraju dozvoljenim njihovu ustrajnost na njima".[9]

I kaže: "Mišljenje da su vjerovjesnici zaštićeni od činjenja velikih grijeha, a ne i malih, zastupa većina islamskih učenjaka. To je i pretežito mišljenje i ostalih skupina; čak je tog mišljenja i većina sljedbenika Kelama... Ne prenosi se ni od koga od

---

su se kod vjerovjesnikâ dešavali grijesi greškom učinjeni. Jer bi, u suprotnom, to bilo kontradiktorno njegovom govoru. a Allah najbolje zna.

1 El-Fikhul-ekber, str. 303.
2 Džami'u el-bejan (12/191), (13/1), (16/224).
3 Te'vilu muškili el-Kur'an, str. 402.
4 Medžmu'u el-fetava (10/292-293).
5 El-Fisal (4/2).
6 Šerhu el-mekasid (5/51).
7 Ibid.
8 Minhadžu es-sunne (1/227).
9 Medžmu'u el-fetava, (10/292-293).

ispravnih prethodnika (selefa) – imama, ashaba i tabi'ina – osim ono što je u skladu sa ovim mišljenjem".[1]

Mišljenje koje zastupa većina učenjaka ima potporu u dokazima iz Kur'ana i sunneta. Primjer takvog dokaza jeste govor Uzvišenog Allaha: ﴿وَعَصَىٰٓ ءَادَمُ رَبَّهُۥ فَغَوَىٰ ﴿١٢١﴾﴾ **"...I tako Adem nije Gospodara svoga poslušao i s puta je skrenuo."**[2]

﴿قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ إِلَىٰ نِعَاجِهِۦ ۖ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ ٱلْخُلَطَآءِ لَيَبْغِى بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَقَلِيلٌ مَّا هُمْ ۗ وَظَنَّ دَاوُۥدُ أَنَّمَا فَتَنَّٰهُ فَٱسْتَغْفَرَ رَبَّهُۥ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ ۩ ﴿٢٤﴾ فَغَفَرْنَا لَهُۥ ذَٰلِكَ ۖ وَإِنَّ لَهُۥ عِندَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَـَٔابٍ ﴿٢٥﴾﴾

"Učinio ti je, doista, krivo!" – reče Davud – "time što je tražio da tvoju ovcu doda ovcama svojim; mnogi ortaci čine nepravdu jedni drugima. Ne čine je jedino oni koji vjeruju i rade dobra djela – a takvih je malo." i Davud se uvjeri da smo Mi baš njega na kušnju stavili, pa oprost od Gospodara svoga zamoli, pade licem na tle i pokaja se – i Mi smo mu to oprostili. a on je, doista, blizak nama i divno prebivalište ga čeka."[3]

I govor Uzvišenog Allaha o Junusu, 'alejhis-selam:

﴿لَّآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنتَ سُبْحَٰنَكَ إِنِّى كُنتُ مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٨٧﴾﴾ **"Nema božanstva osim Tebe, hvaljen neka si! a ja sam se zaista ogriješio prema sebi!"**[4]

Rekao je Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem: "Ja sam samo čovjek kao i vi: zaboravljam kao što i vi zaboravljate. Pa kada zaboravim, podsjetite me".[5]

---

1 Ibid. (4/319).

2 Ta-Ha, 121.

3 Sād, 24-25.

4 El-Enbija, 87.

5 Buhari: Kitabu es-salati, Babun "Et-tevedždžuhu nahve el-kible hajsu kane" (1/503), hadis br. 401; Muslim: Kitabu el-mesadžid, Babun "Es-sehvu fis-salati"

Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, bi učio sljedeću dovu: "Allahu moj! Oprosti mi moje grijehe, neznanje i pretjerivanje u mojim postupcima o kojima si Ti bolje od mene obaviješten. Allahu moj! Oprosti mi moju zbilju i neozbiljnost, nenamjerno i namjerno, a sve to se nalazi kod mene..."[1]

Tumačeći riječi Uzvišenog: ﴿وَعَصَىٰٓ ءَادَمُ رَبَّهُۥ فَغَوَىٰ ﴿١٢١﴾﴾ **"...I tako Adem nije Gospodara svoga poslušao."**, Ibn-Džerir kaže u svom Tefsiru: "Radio je suprotno naređenju svoga Gospodara, čineći ono što nije priličilo njemu da učini, kušajući plod drveta koje mu je Allah zabranio da jede. Zatim ga je Allah odabrao nakon što je učinio nepokornost Njemu, pa ga je opskrbio povratkom ka onome s čim je On zadovoljan i ka djelima pokornosti – a to je bilo pokajanje koje je učinio, na koje ga je Allah uputio i na njemu ga pomogao".[2]

Ovo mišljenje je, također, srednje mišljenje između spomenutih mišljenja. Tako da onaj koji poziva na nemogućnost griješenja vjerovjesnikâ općenito – on pretjeruje; a i onaj koji zabranjuje i negira bezgrješnost i čistotu vjerovjesnikâ od svih grijeha – i taj zastranjuje. Istina je uvijek u sredini, gdje nema ni pretjerivanja ni zastranjivanja.

❁ ❁ ❁

(1/400), hadis br. 572. Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom Ibrhima ibn 'Alkamea od 'Abdullaha ibn Mes'uda.

[1] Muslim: Kitabu ez-zikri ved-dua', Babun "Et-te'avvuz min šerri ma 'umile ve min šerri ma lem ju'mel" (4/2087), hadis br. 2719. Mislim bilježi ovaj hadis posredstvom Ebu-Burdea ibn Ebi-Musaa el-Eš'arija od Ebu-Musaa el-Eš'arija.

[2] Džami'u el-bejan (16/224).

4- NEKE OD OSOBENOSTI NAŠEG VJEROVJESNIKA MUHAMMEDA, SALLALLAHU 'ALEJHI WE SELLEM

Allah je našeg Vjerovjesnika odlikovao nekim osobenostima i stvarima u odnosu na ostale vjerovjesnike, a neke od tih osobenosti su:

a) Pečat vjerovjesništva

Allah, subhanehu we te'ala, je vjerovjesništvom našeg poslanika Muhammeda, sallallahu 'alejhi we sellem, zapečatio vjerovjesništvo tako da poslije njega nema više vjerovjesnika. To dokazuju dokazi iz Kur'ana, sunneta i koncenzusa selefa.

Uzvišeni Allah kaže:

﴿ مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ ٱللَّهِ وَخَاتَمَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمًا ﴿٤٠﴾ ﴾

"Muhammed nije roditelj nijednom od vaših ljudi, nego je Allahov poslanik i posljednji vjerovjesnik – a Allah sve dobro zna."[1]

Vjerovjesnik je rekao: "Primjer mene i ostalih vjerovjesnika je kao primjer čovjeka koji je napravio zgradu, uredio je i uljepšao, osim mjesta za jednu ciglu na jednom od ćoškova. a ljudi koji obilaze oko te zgrade se čude, dive joj se i kažu: "E, da si samo stavio i ovu ciglu". Ja sam ta jedna cigla. Ja sam pečat svim vjerovjesnicima".[2]

---

[1] El-Ahzab, 40.

[2] Buhari: Kitabu el-menakib, Babun "Hatemu en-nebijjin" (6/558), hadis br. 3535; Muslim: Kitabu el-fadail, Babun "Zikru kenihi hatemu en-nebijjin" (4/1791),

I kaže: "U mom ummetu će biti lažova, njih trideset. i svaki će tvrditi da je vjerovjesnik. Međutim, ja sam pečat vjerovjesnicima i poslije mene nema vjerovjesnika".[1]

I kaže: "Ja imam imena: ja sam Muhamed, ja sam Ahmed. Ja sam El-Mahi, sa mnom Allah briše kufr. Ja sam El-Hašir, onaj nakon koga će biti ljudi proživljeni. Ja sam El-'Akib, a El-'Akib je onaj nakon koga nema više vjerovjesnikâ".[2]

Kadija 'Ijad kaže: "Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, nas je obavijestio da je on pečat vjerovjesnika, poslije njega nema više vjerovjesnika. On je obaviješten i od Allaha, subhanehu we te'ala, da je pečat vjerovjesnicima i da je poslan svim ljudima. a sljedbenici islama su složni da se ovaj govor prihvata u njegovom osnovnom i vanjskom značenju, pri čemu se odbacuju pogrešna i iskrivljena tumačenja".[3]

Zato onaj ko se proglasi vjerovjesnikom za vrijeme Muhammedovog života i nakon Muhammeda, sallallahu 'alejhi we sellem, biva nevjernik[4], kao i onaj ko mu to povjeruje. Tako se u vrijeme Ebu-Hanife pojavio čovjek koji je za sebe tvrdio da je vjerovjesnik i koji je tražio vrijeme da donese neke znakove, pa je Ebu-Hanife rekao: "Ko od njega bude tražio kakav znak

hadis br. 2286. Oba šejha prenose i bilježe ovaj hadis posredstvom Ebu-Saliha od Ebu-Hurejre.

1 Ebu-Davud: Kitabu el-fiten, Babun "Zikru el-fiten" (4/452), hadis br. 4252; Tirmizi: Kitabu el-fiten, Babun "Ma džae la tekumu es-sa'ati hatta jehrudže kezzabun" (4/499), hadis br. 2219. Obojica prenose i bilježe ovaj hadis posredstvom Ebu-Esmaa od Sevbana. Tirmizi kaže: "Hadis je hasenun-sahih (dobar i vjerodostojan)".

2 Buhari: Kitabu el-menakib, Babun "Ma džae fi esmai Resulillah" (6/554), hadis br. 3532; Muslim: Kitabu el-fadail, Babun "Fi esmaihi" (4/1828), hadis br. 124. Oba šejha prenose i bilježe ovaj hadis posredstvom Muhammeda ibn Džubejra od Džubejra ibn Mut'ima.

3 Eš-Šifa (2/271).

4 Ibid. (2/270).

počinio je nevjerstvo (kufr). Jer je rekao Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem: "Nema vjerovjesnika poslije mene..."[1]

Prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika, Et-Tahavi ovo potvrđuje. Zato i kaže: "On je pečat vjerovjesnicima". i kaže: "A svako pozivanje na vjerovjesništvo nakon njega je zabluda i prohtjev".[2]

Tumačeći riječi imama Tahavija, En-Nasiri[3] el-Hanefi kaže: "Učenjaci ovoga ummeta su na jasnom stavu da je on pečat vjerovjesnicima. Pri tome, oni kategorički odbacuju i obezvređuju tvrdnje onih koji sebe proglašavaju vjerovjesnicima. U ovom značenju su govorili naši šejhovi, Allah im se smilovao: "Ako neko, nakon našeg vjerovjesnika Muhammeda, sallallahu 'alejhi we sellem, poziva na vjerovjesništvo, od njega se ne traži da donese bilo kakav znak kao dokaz. Takav se odmah i izričito smatra lažovom i njegov govor se odbija, zbog jasnih dokaza u kojima se kaže da nema vjerovjesnika nakon Muhammeda, sallallahu 'alejhi we sellem. To potvrđuje činjenicu da je onaj ko poziva u vjerovjesništvo – varalica i lažov".[4]

❁ ❁ ❁

b) OPĆENITOST POSLANSTVA

Svojom mudrošću, Allah, subhanehu we te'ala, je poslao našeg vjerovjesnika Muhammeda, sallallahu 'alejhi we sellem, sa poslanicom cijelom čovječanstvu, bez obzira gdje i kojim

---

[1] El-Mekki, Menakibu el-imami Ebi-Hanife (1/161).

[2] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 22-23.

[3] Bukajr Nedžmudin et-Turki en-Nasiri. El-Leknevi o njemu kaže: "Bio je fakih, učen, jak u fikhu. Djelo, u kojim je tumačio Tahavijsku akidu, je nazvao En-Nuru el-lami' ve burhanu es-sati'. Umro je u Bagdadu 652. h.g." v. El-Fevaidu el-behijje, str. 56. Pogledaj o njemu: El-Dževahiru el-mudijje (62/1); Tadžu et-teradžumi, str. 19; Šerhu el-ahja' (2/3).

[4] En-Nuru el-lami' (qaf-64-ba).

načinom života ljudi živjeli, bez obzira kakvim jezikom govorili, i bez obzira kakvi im bili običaji i navike – a ta poslanica podrazumijeva njihovu sreću i na dunjaluku i na Ahiretu.

Uzvišeni Allah kaže: ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا﴾ **"Reci: 'O, ljudi! Ja sam svima vama Allahov Poslanik..."**[1]

﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا﴾ **"Mi smo te poslali svima ljudima da radosne vijesti donosiš i da opominješ..."**[2]

﴿وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿٧٩﴾﴾ **"Mi smo te, kao poslanika, svim ljudima poslali. – Allah je dovoljan svjedok."**[3]

Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže: "Dato mi je pet stvari koje nisu date ni jednom poslaniku prije mene: potpomognut sam strahom na daljinu od mjesec dana; cijela zemlja mi je učinjena mesdžidom i čistom – pa gdje god čovjeka iz moga ummeta zadesi namaz, neka ga klanja; dozvoljen mi je ratni plijen, a nije bio dozvoljen nikome prije mene; dato mi je zagovorništvo (šefa'at); i svaki vjerovjesnik je bio poslat samo svom narodu, a ja sam poslan svim ljudima".[4]

I kaže: "Tako mi Onoga u čijoj je ruci moja duša! Neće za mene čuti niko iz ovog ummeta, bio on Jevrej ili kršćanin – pa nakon toga umre, a ne povjeruje u ono s čime sam poslan – a da neće biti od stanovnika Vatre".[5]

---

1 El-A'raf, 158.

2 Sebe', 28.

3 En-Nisa, 79.

4 Buhari: Kitabu et-tejemmum, Babun "Et-Tejemmum" (1/435), hadis br. 335; Muslim: Kitabu el-mesadžid ve mevadi'i es-salati (1/135), hadis br. 521. Oba šejha bilježe ovaaj hadis posredstvom Jezida el-Fekira od Džabira ibn 'Abdullaha.

5 Muslim: Kitabu el-iman, Babun "Vudžubu el-imani bi risaleti nebijjina Muhammedin ila džemi'i en-nas" (1/134), hadis br. 153. Muslim bilježi ovaj hadis posredstvom Ebu-Junusa od Ebu-Hurejre.

Islamski ummet je složan u tome da je on poslan cijelom čovječanstvu. El-Kadi 'Ijad kaže: "On je poslan svim ljudima. a učenjaci su složni u tome da se ovaj govor uzima u njegovom vanjskom značenju onako kako je došao".[1]

Prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika, Et-Tahavi potvrđuje ovaj govor. Stoga, on kaže: "On je poslan svim džinima i svim ljudima i čitavom čovječanstvu sa istinom, uputom, svjetlom i sjajem".[2]

Prilikom tumačenja riječi imama Tahavije, En-Nasiri el-Hanefi kaže: "Ovo je obavijest koja je došla od njih – obavijest da njegovo poslanstvo obuhvata i džine i ljude. a to su rekli zbog dokaza koji ukazuju na obaveznost znanja. Od tih dokaza jesu i riječi Uzvišenog Allaha: ﴿قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنِّى رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا﴾ **"Reci: 'O, ljudi! Ja sam svima vama Allahov Poslanik..."**[3] Također, i riječi Uzvišenog Allaha:

﴿وَمَآ أَرْسَلْنَٰكَ إِلَّا كَآفَّةً لِّلنَّاسِ﴾ **"Mi smo te poslali svim ljudima..."**[4] Tako je općenitost poslanstva za sve ljude dokaz općenitosti i za sve džine..."[5]

❁ ❁ ❁

c) PRVENSTVO NAD OSTALIM LJUDIMA NA SUDNJEM DANU

Prenose se hadisi koji dokazuju prvenstvo Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, nad ostalim ljudima na Sudnjem danu. Takav je govor Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem: "Ja sam prvak sinova Ademovih na Sudnjem danu; prvi nad

[1] Eš-Šifa (2/271).

[2] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 34.

[3] El-A'raf, 158.

[4] Sebe, 28.

[5] En-Nuru el-lami' (qaf-66-clif).

kojim će se otvoriti kabur; prvi koji će se zauzimati; i prvi kome će zauzimanje biti primljeno".[1]

I kaže: "Ja sam prvak sinova Ademovih na Sudnjem danu. a znate li zbog čega? Allah će na Sudnjem danu skupiti i one prve i one posljednje na jednom mjestu" – zatim je spomenuo hadis u kojem se kaže: " Krenut ću i doći ispod Arša gdje ću pasti na sedždu svome Gospodaru. Pa će me Allah nadahnuti hvalom i Njegovim veličanjem kako do tad nikada nije nadahnuo nikoga, a zatim će se reći: "O, Muhammede! Digni svoju glavu. Traži – dat će ti se. Zauzimaj se – bit će ti primljeno zauzimanje..."[2]

Tumačeći riječi Uzvišenog: ﴿عَسَىٰٓ أَن يَبۡعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامٗا مَّحۡمُودٗا ٧٩﴾ **"... Gospodar tvoj će ti na onom svijetu hvale dostojno mjesto darovati."**, Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem kaže: "To je šefa'at".[3,4]

Ibn-Omer kaže: "Ljudi će na Sudnjem danu klečati. i svaki će ummet slijediti svoga vjerovjesnika i govoriti: "Zauzmi se za nas", sve dok ne dođu do Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem – a to je dan kada će mu Allah dati mjesto dostojno hvale".[5]

---

1 Muslim: Kitabu el-fadail, Babun "Tefdilu nebijjina 'ala džemi'i el-halaik" (4/1782), hadis br. 2278. Muslim bilježi ovaj hadis posredstvom 'Abdullaha ibn Ferruha od Ebu-Hurejre.

2 Muslim: Kitabu el-iman, Babun "Edna ehlu el-dženneti menzileten fiha" (1/184), hadis br. 194. Muslim bilježi ovaj hadis posredstvom Ebu-Zur'aa od Ebu-Hurejre.

3 Tirmizi: Kitabu et-tefsiri el-Kur'an, Babun "Min sureti Benu Israil" (5/303), hadis br. 2137. Tirmizi bilježi ovaj hadis posredstvom Ez-Zegafirija, a on od njegovog oca, a on od Ebu-Hurejre. Pri tome, Tirmizi kaže: "Hadis je hasen (dobar)".

4 El-Isra, 79.

5 Buhari: Kitabu et-tefsir, Babun ﴿عَسَىٰٓ أَن يَبۡعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامٗا مَّحۡمُودٗا ٧٩﴾ (8/399).

Već je spomenut hadis u kojem se kaže da je Poslaniku, sallallahu 'alejhi we sellem, dato pet stvari koje nisu date ni jednom vjerovjesniku prije njega, u kojem se kaže da mu je dato zagovorništvo (šefa'at).

Ibn-Kutejbe kaže: "Na to da je on prvak sinova Ademovih ukazuje činjenica da je on zagovornik na Sudnjem danu i svjedok. Dat će mu se zastava zahvale i vrelo Havd. On je prvi nad kim će se otvoriti zemlja (...) Ono što je Allah dao našem vjerovjesniku Muhammedu, sallallahu 'alejhi we sellem, nad ostalim vjerovjesnicima i poslanicima na Sudnjem danu, nije zbog njegovih djela, nego je to odabranost i Allahova počast njemu".[1]

Prilikom tumačenja ajeta: ﴿عَسَىٰٓ أَن يَبۡعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامٗا مَّحۡمُودٗا ٧٩﴾ **"...Gospodar tvoj će ti na onom svijetu hvale dostojno mjesto darovati."**[2], Ibn-Džerir kaže: "Većina učenjaka kaže da se to odnosi na mjesto na kojem će stajati na Sudnjem danu – mjesto koje će mu biti dano da se zauzima za ljude, kako bi im se Allah smilovao zbog teškog stanja u kojem će se nalaziti toga dana".[3]

Ibn-Kesir kaže: "Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, će imati počasti na Sudnjem danu, i u tome više niko neće imati učešća niti će iko drugi imati tako nešto. On je prvi nad kojim će se otvoriti zemlja; jašući će ići ka mjestu suđenja (mahšeru); imat će zastavu pod kojom će biti svi ljudi, od Adema pa nadalje; imat će izvor, na kojem će se napojiti najviše ljudi; i njemu pripada najveće zauzimanje kod Allaha kada počne sa suđenjem Svojim stvorenjima".[4]

Ibn-Tejmijje kaže: "On će se na Sudnjem danu tri puta zauzimati. Prvo zauzimanje bit će za sve ljude na Sudnjem

[1] Te'vilu muhtelefi el-hadis, str. 109.
[2] El-Isra, 79.
[3] Ibn-Džerir, Tefsir (15/143-144).
[4] Ibn-Kesir, Tefsir (4/335).

danu kada im počne suđenje, nakon što vjerovjesnici Adem, Nuh, Ibrahim, Musa i Isa sin Merjemin odbiju da se zauzmu za njih. Drugo zauzimanje će biti za stanovnike Dženneta da uđu u Džennet. (Ova dva zauzimanja se posebno odnose za njega.) a treće zauzimanje će biti za one koji zasluže vatru (ovo zauzimanje odnosit će se i na njega, i na ostale vjerovjesnike, i iskrene, i dobre, i ostale poput njih). Tako će se s ovim zauzimanjem Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, zauzimati za one koji su zaslužili da uđu u vatru da u nju ne uđu, kao i za one koji uđu u nju da iz nje izađu".[1]

Prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice drugova, Et-Tahavi potvrđuje ovaj govor. Stoga kaže: "Predvodnik vjerovjesnika i prvak među poslanicima".[2]

I kaže: "Zauzimanje koje im je pripremljeno je istina, kao što se prenosi u predajama".[3]

Imam Ebu-Hanife kaže: "Zauzimanje našeg Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, za vjernike, grješnike, za one koji su počinioci velikih grijeha i one koji zaslužuju kaznu jeste nepobitna istina".[4]

I kaže: "Zauzimanje našeg vjerovjesnika Muhammeda, sallallahu 'alejhi we sellem, jeste istina. a odnosit će se na sve stanovnike Dženneta, pa makar među njima bilo i onih koji su činili velike grijehe".[5]

❁ ❁ ❁

[1] Medžmu'u el-fetava (3/147).
[2] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 22.
[3] Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 30.
[4] El-Fikhul-ekber, str. 305.
[5] El-Vesijje mea' šerhiha, str. 32.

DRUGI DIO: SUDNJI DAN

Sve ono o čemu nas je obavijestio Zakonodavac – kao što su stanja i događaji koji će se desiti nakon smrti, poput stanja u berzehu, puhanja u Sur, proživljenja i sakupljanja, nagrade i kazne, Dženneta i Džehennema, kao i onoga što će se desiti prije toga od predznaka Sudnjeg dana i njegovih znakova – spada pod termin "vjerovanje u Sudnji dan".

Ove stvari ću spomenuti u ovom poglavlju kroz nekoliko sljedećih naslova:

1. PREDZNACI SUDNJEG DANA

U Kur'anu i sunnetu se spominje da Sudnji dan ima svoje znakove i predznake, koji ukazuju na njegov skori dolazak, kao što je: pojava Dedžala, silazak Isaa, 'alejhis-selam, pojava životinje i izlazak Sunca sa zapada.

Uzvišeni Allah kaže:

﴿هَلۡ يَنظُرُونَ إِلَّآ أَن تَأۡتِيَهُمُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ أَوۡ يَأۡتِيَ رَبُّكَ أَوۡ يَأۡتِيَ بَعۡضُ ءَايَٰتِ رَبِّكَۗ يَوۡمَ يَأۡتِي بَعۡضُ ءَايَٰتِ رَبِّكَ لَا يَنفَعُ نَفۡسًا إِيمَٰنُهَا لَمۡ تَكُنۡ ءَامَنَتۡ مِن قَبۡلُ أَوۡ كَسَبَتۡ فِيٓ إِيمَٰنِهَا خَيۡرٗاۗ قُلِ ٱنتَظِرُوٓاْ إِنَّا مُنتَظِرُونَ ١٥٨﴾

"Zar oni čekaju da im meleki dođu, ili Gospodar tvoj, ili neki predznaci od Gospodara tvoga? Onoga dana kada neki predznaci od Gospodara tvoga dođu, ni jednom čovjeku neće biti od koristi to što će tada vjerovati – ako prije nije vjerovao; ili, ako nije, kao vjernik, kakvo dobro uradio. Reci: 'Samo vi čekajte, i mi ćemo, doista, čekati!'"[1]

Shodno ovom ajetu, nevjerniku neće koristiti njegovo vjerovanje nakon izlaska Sunca sa zapada, kao što ni grješniku neće od koristi biti njegovo pokajanje.

Uzvišeni Allah kaže: ﴿وَإِن مِّنۡ أَهۡلِ ٱلۡكِتَٰبِ إِلَّا لَيُؤۡمِنَنَّ بِهِۦ قَبۡلَ مَوۡتِهِۦ﴾ **"I nema nijednog sljedbenika Knjige koji, kada bude umirao, neće u njega onako kako treba povjerovati..."**[2], što ukazuje da ni jedan sljedbenik Knjige (kršćanin ili Jevrej) neće ostati nakon

[1] El-En'am, 158.

[2] En-Nisa, 159.

silaska Isaa, 'alejhis-selam, a da neće u njega povjerovati prije nego Isa, 'alejhis-selam, umre.[1]

Uzvišeni Allah kaže:

﴿حَتَّىٰٓ إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُم مِّن كُلِّ حَدَبٍ يَنسِلُونَ ﴿٩٦﴾﴾ **"I kada se otvore Jedžudž i Medžudž, i kada se ljudi budu niz sve strmine žurno spuštali."**[2]

Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže: "Sudnji dan neće nastupiti dok ne vidite prije njega deset znakova". Zatim je spomenuo: dim, Dedžala i životinju; izlazak Sunca sa zapada i silazak Isaa, sina Merjeminog; Je'džudž i Me'džudž; tri propadanja u zemlju: na istoku, na zapadu i na Arapskom poluotoku; i zadnje od toga: vatru koja će se pojaviti u Jemenu, i koja će potjerati ljude na mjesto sakupljanja.[3]

Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže: "Prvi znak koji će se pojaviti jeste izlazak Sunca sa zapada i izlazak životinje u prijepodnevno vrijeme. Koji god se pojavi prvi, drugi će doći odmah poslije njega".[4]

Na ovome su sljedbenici ehlis-sunneta, kao što kaže Ibn Ebi-Zemenin: "Sljedbenici ehlis-sunneta vjeruju u izlazak Sunca sa zapada".

---

1 Ibn-Džerir, Tefsir (6/18).

2 El-Enbija, 96.

3 Muslim: Kitabu el-fiten, Babun "El-ajatu elleti tekunu kable es-sa'ati" (4/225), hadis br. 290. Muslim bilježi ovaj hadis posredstvom Ebu et-Tufejla od Huzejfe ibn Usejda el-Gifarija.

4 Muslim: Kitabu el-fiten ve ešratu es-sa'ati, Babun "Hurudžu ed-Dedždžal" (4/2260), hadis br. 2941. Muslim bilježi ovaj hadis posredstvom Ebu-Zur'aa od 'Abdullaha ibn 'Amra.

Uzvišeni Allah kaže: ﴿يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ ءَايَٰتِ رَبِّكَ لَا يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَٰنُهَا﴾ **"Onoga dana kada neki predznaci od Gospodara tvoga dođu, ni jednom čovjeku neće biti od koristi to što će tada vjerovati..."**[1]

Oni vjeruju u pojavu Dedžala – neka nas Allah sačuva njegovog iskušenja – i vjeruju u silazak Isaa, 'alejhis-selam, koji će ubiti Dedžala. Kao što Uzvišeni Allah kaže:

﴿وَإِنَّهُۥ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ﴾ **"...i on je predznak za Smak svijeta"**[2], tj. Isa, 'alejhis-selam.

I kaže: ﴿وَإِن مِّنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِۦ قَبْلَ مَوْتِهِۦ﴾ **"I nema nijednog sljedbenika Knjige koji, prije njegove smrti, neće u njega onako kako treba povjerovati..."**[3] tj. prije smrti Isaove, 'alejhis-selam.[4]

Ibn-Hadžer kaže: "Ono što je najprihvatljivije – nakon što se proanaliziraju sve predaje – jeste da je pojava Dedžala prvi znak koji će nagovijestiti promjene općeg stanja na najvećem dijelu Zemlje, a završit će se smrću Isaa, sina Merjeminog. Izlazak Sunca sa zapada je prvi znak koji će najaviti promjene stanja u svemiru, a to će se završiti nastupanjem Sudnjeg dana. Pojava životinje, pak, će se najvjerovatnije desiti na dan kada izađe Sunce sa zapada".[5]

El-Kurtubi kaže: "Vjerovanje u pojavu Dedžala je istina. To je put ehlis-sunneta i većine učenjaka Fikha i Hadisa, za razliku od onih koji ga ne priznaju, poput haridžija i nekih mu'tezila".[6]

---

1 El-En'am, 158.
2 Ez-Zuhruf, 61.
3 En-Nisa, 159.
4 Usulu es-sunne, str. 12, 63, 648, 666.
5 Fethul-Bari (11/353).
6 Et-Tezkire, str. 664.

Ibn-'Atijje kaže: "Ovaj ummet se složio da je istina ono o čemu nam govore mutevatir-predaje o tome da je Isaa, 'alejhis-selam, živ na nebu; da će sići u vremenu pred Sudnji dan i da će ubiti svinju, slomiti krst i ubiti Dedžala, nakon čega će zavladati pravda. S njim će se Muhammedov millet uzdići iznad svih drugih".[1]

Es-Sefarini kaže: "Što se tiče koncenzusa kada je riječ o pitanju silaska Isaa, 'alejhis-selam, islamski ummet je složan kada je riječ o istinitosti toga događaja, i u tome nema razlike među sljedbenicima ovog Šerijata. To niječu samo filozofi-ateisti, čije se mišljenje i ne ubraja u razilaženje koje postoji u vezi sa ovim pitanjem".[2]

Na ovome je bio i Ebu-Hanife. On vjeruje u ono što je došlo u šerijatskim tekstovima od znakova i predznaka Sudnjeg dana. Na to ukazuju njegove riječi: "Pojava Dedžala, Je'džudž i Me'džudž, izlazak Sunca sa zapada, silazak Isaa, 'alejhis-selam, s neba, a i ostali znakovi Sudnjeg dana, kao što su spomenuti u predajama, nepobitna su istina".[3]

Prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice drugova, Et-Tahavi potvrđuje ovaj govor. Stoga kaže: "I vjerujemo u predznake Sudnjeg dana, kao što su pojava Dedžala i silazak Isaa, sina Merjeminog, 'alejhis-selam, sa neba. i vjerujemo u izlazak Sunca sa zapada, kao i u izlazak životinje iz zemlje iz njenog mjesta".[4]

Tumačeći govor imama Tahavije, En-Nasiri kaže: "Zatim su spomenuli njihov akidet u vezi sa pitanjem predznakâ Sudnjeg dana, pa kažu: "Vjerujemo u pojavu Dedžala i silazak Isaa sa

[1] El-Bahru el-muhit (2/473).
[2] Levami'u el-envar (2/94).
[3] El-Fikhu el-ekber, str. 306.
[4] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 59.

neba. i vjerujemo u izlazak Sunca sa zapada i izlazak životinje iz zemlje iz njenog mjesta. Kadija Ebu-Hafs el-Gaznevi kaže: "...Obavezno je vjerovati u postojanje ovih stvari u budućnosti – i to na osnovu onoga što je preneseno mutevatir-predajama – jer se prenose od onoga čije su poslanstvo potvrdile mu'džize i koji je siguran od laži. Te će se stvari obistiniti u njihovo vrijeme, kao što su se obistinile ostale stvari prenesene kroz generacije. Primjerice, Uzvišeni Allah kaže:

﴿الٓمٓ ۝١ غُلِبَتِ ٱلرُّومُ ۝٢ فِيٓ أَدۡنَى ٱلۡأَرۡضِ وَهُم مِّنۢ بَعۡدِ غَلَبِهِمۡ سَيَغۡلِبُونَ ۝٣ فِي بِضۡعِ سِنِينَ﴾

"Elif-lam-mim. Bizantinci su pobijeđeni, u najbližoj zemlji. Ali oni će, poslije poraza svoga, sigurno pobijediti, za nekoliko godina..."[1]

Kao što su se, nakon Hidžre, obistinile riječi Uzvišenog: ﴿سَيُهۡزَمُ ٱلۡجَمۡعُ وَيُوَلُّونَ ٱلدُّبُرَ ۝٤٥﴾

"Skup će sigurno poražen biti, a oni će se u bijeg dati!"[2] Ovaj ajet je objavljen u Mekki, a dogodio se na dan Bitke na Bedru. Pa kao što je zdrav razum prihvatio ovu činjenicu i prije nego se desila – a što su posvjedočili oni koji razum imaju – također je taj zdrav razum priznao i prihvatio i ostale spomenute stvari".[3]

Obaveza svakom muslimanu je da potvrdi sve što se o tome vjerodostojno prenosi; da vjeruje da je sve to istina i da će se desiti, shodno onome kako nas je o tome obavijestio Zakonodavac. Ovo je posljednje što se spominje u ovom poglavlju o predznacima Sudnjeg dana, a slijedi ga poglavlje o kaburskim iskušenjima.

❁ ❁ ❁

[1] Er-Rum, 1-4.

[2] El-Kamer, 45.

[3] En-Nuru el-lami' (qaf-121-elif-ba).

2. KABURSKA ISKUŠENJA

Ljudi će biti iskušavani u svojim kaburima: neki će uživati, a neki će biti kažnjeni. Dokaz tome su riječi Uzvišenog:

﴿إِذِ ٱلظَّٰلِمُونَ فِى غَمَرَٰتِ ٱلْمَوْتِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ بَاسِطُوٓا۟ أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوٓا۟ أَنفُسَكُمُ ٱلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ ٱلْهُونِ﴾

"A da ti je vidjeti nevjernike u smrtnim mukama, kada meleki budu ispružili ruke svoje prema njima: 'Spasite se ako možete! Od sada ćete neizdržljivom kaznom biti kažnjeni...'"[1]

﴿ٱلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا ۚ وَيَوْمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ أَدْخِلُوٓا۟ ءَالَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ ٱلْعَذَابِ ﴿٤٦﴾﴾

"Oni će se ujutro i naveče u vatri pržiti, a kada nastupi Čas: 'Uvedite faraonove ljude u patnju najtežu!'"[2]

﴿يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْءَاخِرَةِ ۖ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّٰلِمِينَ ۚ وَيَفْعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ ﴿٢٧﴾﴾

"Allah će vjernike postojanom riječju učvrstiti i na ovom i na onom svijetu, a nevjernike će u zabludi ostaviti; Allah radi šta hoće."[3]

Prilikom tumačenja riječi Uzvišenog: ﴿يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟﴾ **"Allah će učvrstiti one koji vjeruju"**, Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže: "Kada musliman bude upitan u kaburu, posvjedočit će da nema drugog boga osim Allaha i da je

---

1 El-En'am, 93.

2 Gafir, 46.

3 Ibrahim, 27.

Muhammed Njegov poslanik i na to se odnose riječi Uzvišenog: ﴿يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا﴾ **"Allah će učvrstiti one koji vjeruju..."**[1]

Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže: "Kada neko od vas umre, pokazuje mu se – svako jutro i svako veče – njegovo mjesto koje ga očekuje. Pa ako bude od stanovnika Dženneta, pokazat će mu se mjesto u Džennetu; a ako bude od stanovnika Vatre, pokazat će mu se mjesto u Džehennemu. a zatim će mu se reći: "Ovo je tvoje krajnje odredište kada te Allah proživi na Sudnjem danu".[2]

I kaže Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem: "...Ova dvojica se kažnjavaju, ali ne kažnjavaju se zbog nečega velikoga i teškoga. Jedan od njih je prenosio tuđe riječi, a drugi se nije čuvao mokraće..."[3]

Pitanja dvojice meleka (Munkira i Nekira), kao i kazna i uživanje u kaburu jesu – istina. Šerijatska obaveza je vjerovati u to, jer je potvrđena istinitost svega toga u mnogim mutevatir-predajama koje su prenesene od Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem.[4] Osim toga, vjerovanje u rečeno nalažu i dokazi iz Kur'ana i sunneta, u čemu se slažu svi sljedbenici sunneta. En-Nevevi kaže: "Znaj da je mezheb ehlis-sunneta potvrda

---

[1] Buhari: Kitabu et-tefsir, Babun "Jusebbitullahu-llezine amenu bil-kavli es-sabit" (8/378), hadis br. 4699. Buhari bilježi ovaj hadis posredstvom S'ada ibn 'Ubejdea od El-Berra ibn 'Aziba.

[2] Buhari: Kitabu el-dženaiz, Babun "El-mejjitu ju'radu 'alejhi mek'aduhu bil-gadati vel-'ašijji" (3/243), hadis br. 1379; Muslim: Kitabu el-dženneti ve sifeti ne'imiha ve ehliha, Babun "Ardu mek'adi el-mejjiti min el-dženneti evin-nari 'alejhi" (4/2199), hadis br. 2866. Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom Nafi'a od 'Abdullaha ibn Omera.

[3] Buhari: Kitabu el-vudu', Babun "Mine el-kebari ella jestetiru min bevlihi" (1/317), hadis br. 216; Muslim: Kitabu et-tahara, Babun "Ed-delilu 'ala nedžaseti el-bevl" (1/240-241), hadis br. 292. Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom Mudžahida, pri čemu on prenosi od Tavusa, a on od Ibn-'Abbasa.

[4] Levami'u el-envar (2/5, 23).

kaburske patnje, o čemu postoje jasni dokazi iz Kur'ana i sunneta. Uzvišeni Allah kaže:

﴿ٱلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا﴾ **"Oni će se ujutro i naveče u vatri pržiti..."**[1]

Tome u prilog, također, ide mnoštvo vjerodostojnih hadisa, prenesenih od Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, preko velikog broja njegovih drugova u različitim situacijama. Stoga, ljudskom razumu nije neshvatljivo da Allah može povratiti život nekom dijelu tijela kako bi ga kaznio" (...) U nastavku on kaže: "Ono što se ovim htjelo reći jeste da pripadnici ehlis-sunneta potvrđuju i vjeruju u kaburska iskušenja – kao što smo spomenuli – za razliku od haridžija, većine mu'tezila i nekih murdžija".[2]

Na ovome je bio i imam Ebu-Hanife. Na to nam ukazuju njegove riječi: "Ispitivanje Munkira i Nekira jeste istina i desit će se u kaburu. Povratak duše u tijelo čovjeka u kaburu je istina; kaburski pritisak i patnja u njemu su istina; a iskusit će ih svaki nevjernik i neki od nepokornih vjernika".[3]

I kaže: "Potvrđujemo da će se kaburska patnja desiti, i u to nema sumnje. Također, potvrđujemo da su pitanja Munkira i Nekira istina, jer to dokazuju hadisi Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem".[4]

Prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika, Et-Tahavi potvrđuje ovaj govor. Stoga kaže: "Vjerujemo u Meleka smrti, koji je zadužen za uzimanje duša, patnju u kaburu, za onoga ko to zasluži, i pitanja Munkira i Nekira u kaburu o Gospodaru,

[1] Gafir, 46.
[2] En-Nevevi, Šerhu Muslim (17/200-201).
[3] El-Fikhul-ekber, str. 306.
[4] El-Vasijje mea' šerhiha, str. 23 i 24.

vjeri i Poslaniku. Tu vjeru temeljimo na osnovu onoga što je došlo od Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, a što su od njega prenijeli njegovi drugovi, radijallahu 'anhum; kabur je jedna od džennetskih bašči ili je jedna od džehennemskih provalija".[1]

Tumačeći riječi imama Tahavije, En-Nasiri el-Hanefi kaže: "Predaje koje se prenose od Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, koje govore o patnji i uživanjima u kaburu, dostižu stepen tevatura prema zasluzi. To je pravac ehlis-sunneta veldžema'ata, i obaveza je potvrđivati te stvari. Što se tiče pitanja Munkira i Nekira o Gospodaru, vjeri i Poslaniku, njihovog govora da je kabur jedna od džennetskih bašči ili da je jedna od džehennemskih provalija, to potvrđuju mutevatir-predaje od Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem – a na tome su bili složni i njegovi ashabi, radijallahu 'anhum".[2]

❁ ❁ ❁

[1] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 50.

[2] En-Nuru el-lami' (qaf-110/ba).

3. PROŽIVLJENJE

Allah će oživjeti mrtve iz njihovih kaburova; povratit će njihova tijela i sastaviti ih stvarajući ih iznova – a zatim će u njih vratiti duše.[1] Dokaz tome su riječi Uzvišenog:

﴿ قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٢٤﴾
قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ ﴿٢٥﴾ ﴾

"Izlazite" – reče On – "jedni drugima bit ćete neprijatelji! Na Zemlji ćete boraviti i do smrti ostati. Na njoj ćete živjeti, na njoj ćete umirati i iz nje oživljeni biti" – reče On."[2]

﴿ مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَىٰ ﴿٥٥﴾ ﴾ **"Od zemlje vas stvaramo i u nju vas vraćamo, i iz nje ćemo vas po drugi put izvesti."[3]**

﴿وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ ﴿٧﴾﴾ **"I što će Čas oživljenja, u to nema sumnje, doći; i što će Allah one u grobovima oživjeti."[4]**

Dokaz tome su i riječi Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, koji kaže: "Tijelo svakog čovjeka pojede zemlja, osim repnjače. Od nje je stvoren Ademov potomak i od nje će ponovo biti sastavljen".[5]

---

1 Levami'u el-envar (2/157).

2 El-A'raf, 24-25.

3 Ta-Ha, 55.

4 El-Hadždž, 7

5 Muslim: Kitabu el-fiten, Babun "Ma bejne en-nefhatejn" (4/2270), hadis br. 142. Muslim bilježi ovaj hadis posredstvom El-A'redža od Ebu-Hurejre. Buhari: Kitabu et-tefsir, Babun "Nefhun fis-sur" (8/551), hadis br. 4814. Buhari bilježi

Kada se radi o temi proživljenja i onoga što poslije dolazi, dokazi iz Kur'ana i sunneta su mnogobrojni i vrlo jasni, i na tome su složni svi muslimani.

Es-Sabuni kaže: "Pripadnici ehlis-sunneta vjeruju u proživljenje nakon smrti, na Sudnjem danu, i u sve ono o čemu nas o tom Istinitom danu obavještava Allah, subhanehu we te'ala. Osim toga, oni vjeruju i u različita stanja robova i stvorenja u vezi s onim što će ih zadesiti na tom strašnom danu – kao što je uzimanje knjige djelâ u desnu ili lijevu ruku, odgovaranje na pitanja i slične nedaće i belaji koji su obećani na taj Veliki dan. Također, njihovo vjerovanje se odnosi i na strašni i teški prelazak preko Sirat-ćuprije, na vaga(nje) djela i uviđaj u listove na kojima se nalazi koliko trun dobra ili nečega drugog".[1]

Na ovome stavu je bio i imam Ebu-Hanife. a dokaz tome su njegove riječi: "Ubjeđeni smo da će Allah, subhanehu we te'ala, oživjeti ljude nakon smrti i da će ih proživjeti na Dan koji će trajati pedeset hiljada godina, kako bi ih kaznio i nagradio za njihova djela".[2]

Prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika, Et-Tahavi potvrđuje ovaj govor. Stoga kaže: "Vjerujemo u proživljenje i naknadu za učinjena djela na Sudnjem danu".[3]

Tumačeći riječi imama Ebu-Hanife: "Potvrđujemo da će Allah oživjeti ove duše", Husejn el-Hanefi kaže: "Muslimani se slažu da će Allah oživjeti tijela nakon njihove smrti i da će podići mrtve – bez obzira da li oni završili u kaburu, ili u utrobi

ovaj hadis posredstvom Ebu-Saliha od Ebu-Hurejre. Tekst nije identičan, sličan je.

[1] 'Akidetu es-selefi ashabi el-hadis, str. 60-61.

[2] El-Vesijje me'a šerhiha, str. 30.

[3] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 51.

divljih zvijeri i životinja ili ptica – tako što će sastaviti njihove osnovne dijelove i povratiti ono što je od njih nestalo. Zatim će u njih vratiti duše – što predstavlja proživljenje – pa će ih povesti ka mjestu obračuna – a to je sakupljanje (hašr). Nakon toga će im dati naknadu za učinjena djela: ako bude dobro, nagradit će ih dobrim; a ako bude zlo, kaznit će ih lošim".[1]

Tumačeći riječi imama Tahavije, En-Nasiri kaže: "Oni kažu: "Mi vjerujemo u proživljenje nakon smrti i u istinite vijesti čiji je izvor istina, a to su Nebeske knjige i poslanici na kojima su se obistinili ajeti koji su mu'džiza i jasan znak svim stvorenjima..." Pa, sve nebeske knjige govore o nastupanju Sudnjeg dana i proživljenju nakon smrti, kao i svi poslanici i vjerovjesnici. a i mudrost (razum) ukazuje na to. Jer, da nije proživljenja, onda stvaranje nebesa i Zemlje ne bi imalo svrhu. Ako stvaranje nečega biva zbog nestajanja, ili gradnja zbog rušenja i vođena bez nekog cilja, onda bi to bila maloumnost; a Allah je visoko iznad toga da uradi nešto bez razloga".[2]

❁ ❁ ❁

[1] Šerhu el-vesijje, str. 30.

[2] En-Nuru l-lami' (qaf-111/elif).

4. STANJA NA SUDNJEM DANU

Nakon proživljenja i ustajanja – uz stanja puna bola i poteškoće koje uz njih idu – bit će sakupljena sva stvorenja. Djela koja su stvorenja činila bit će izložena i vagana na Mizanu. i kada svako sazna za težinu ili lahkoću svojih djela, otvorit će se Sirat-ćuprija iznad Džehennema, a ljudi će krenuti preko nje do svog konačnog mjesta: mjesta vječnog uživanja u Džennetu ili mjesta patnje u Vatri.

Da bi potvrdili rečeno, navest ćemo ti neke dokaze: govor Ebu-Hanife i nekih njegovih drugova na ovu temu.

Što se tiče naknade za učinjena djela – pa, dokaz tome su riječi Uzvišenog Allaha:

﴿مَن جَآءَ بِٱلْحَسَنَةِ فَلَهُۥ عَشْرُ أَمْثَالِهَا ۖ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَىٰٓ إِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦٠﴾﴾

"Ko uradi dobro djelo – bit će desetorostruko nagrađen; a ko uradi loše djelo – bit će samo prema zasluzi kažnjen. i neće im se učiniti nepravda."[1]

Dokaz su i riječi Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, koje prenosi od svoga Gospodara: "O, robovi Moji! To su samo vaša djela koja ću vam sabrati, a zatim ću vam za njih dati naknadu. Pa ko nađe dobro – neka zahvaljuje Allahu; a ko nađe nešto drugo mimo dobra – neka mimo sebe drugog ne okrivljuje".[2]

Što se tiče izlaska pred Allaha i obračunavanja – pa, dokaz tome su riječi Uzvišenog Allaha: ﴿يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفَىٰ مِنكُمْ خَافِيَةٌ ﴿١٨﴾﴾

---

[1] El-En'am, 160.

[2] Muslim: Kitabu el-birri ves-sile vel-adab, Babun "Tehrimu ez-zulm" (4/1994), hadis br. 2577. Muslim bilježi ovaj hadis posredstvom Ebu-Idrisa el-Havlanija od Ebu-Zerra.

"Tada će ispitivani biti, i nijedna tajna vaša neće sakrivena ostati."[1]

﴿وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا ۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَاسِبِينَ ﴿٤٧﴾﴾ **"Ako nešto bude teško koliko zrno gorušice, Mi ćemo za to kazniti ili nagraditi. a dosta je to što ćemo Mi račune ispitivati."**[2]

Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže: "Kome se bude obračunavalo – bit će kažnjen". Kada je to čula Aiša, radijallahu 'anha, kazala je: "A šta je sa riječima Uzvišenog:

﴿فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ﴿٨﴾﴾ **"Oni će lahko račun položiti"?** Poslanik reče: "To se odnosi na izlaganje. a ko, prilikom obračuna, bude u detalje ispitivan – nastradat će".[3]

Dokaz za vagu (Mizan) su riječi Uzvišenog Allaha:

﴿فَأَمَّا مَن ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ﴿٦﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ ﴿٨﴾ فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ ﴿٩﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَهْ ﴿١٠﴾ نَارٌ حَامِيَةٌ ﴿١١﴾﴾

"Onaj u koga njegova djela budu teška – u ugodnu životu će živjeti; a onaj u koga njegova djela budu lahka – boravište će mu bezdan biti. a znaš li ti šta će to biti? Vatra užarena!"[4]

Dokaz za vagu su i riječi Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem: "...Dvije riječi, lahke na jeziku, teške na vagi, drage

---

[1] El-Hāka, 18.

[2] El-Enbija, 47.

[3] Buhari: Kitabu el-ilm, Babun "Men semia' šej'en fe radžea' hatta ja'rif" (1/196-197), hadis br. 103. Buhari bilježi ovaj hadis posredstvom Ibn Ebi-Mulejke od Aiše. Muslim: Kitabu el-dženneti, Babun "Isbatu el-hisab" (4/2005), hadis br. 80. Muslim bilježi ovaj hadis posredstvom Ibn Ebi-Mulejke, a on od El-Kasima, a on od Aiše.

[4] El-Karia, 6-11.

Milostivom: "Subhanallahi el-'azim, subhanallahi ve bi hamdihi." ("Slava Uzvišenom Allahu, slava Allahu i Njemu hvala".)[1]

Dokaz za Sirat-ćupriju su riječi Uzvišenog Allaha:

﴿ وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا ۚ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا ﴿٧١﴾ ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوا وَّنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ﴿٧٢﴾ ﴾

"I svaki od vas će do njega stići! Gospodar tvoj se sigurno tako obavezao! Zatim ćemo one koji su se grijeha klonili spasiti, a nevjernike ćemo da u njemu na koljenima kleče ostaviti".[2]

Kada je upitan: "Gdje će biti ljudi kada Allah zamijeni Zemlju drugom Zemljom i nebesa drugim nebesima?", Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, je rekao: "Bit će u tami pokraj mosta".[3]

Dokaz za vrelo (Havd) su riječi Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem: "Ja sam vaš predvodnik na vrelu".[4]

Između ostalog, Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, također kaže: "Širina moga vrela je kao između Ejle i San'aa u Jemenu; a broj ibrika na njemu je kao broj zvijezda na nebu".[5]

---

[1] Buhari: Kitabu ed-da'vat, Babun "Fadlu et-tesbihi" (11/206), hadis br. 6406; Muslim: Kitabu ez-zikri ved-dua', Babun "Fadlu et-tehlil" (4/2072), hadis br. 2694. Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom Ebu-Zur'aa od Ebu-Hurejre.

[2] Merjem: 71-72.

[3] Muslim: Kitabu el-hajd, Babun "Bejanu sifeti menijji er-redžuli vel-mer'eti" (1/252), hadis br. 315. Muslim bilježi ovaj hadis posredstvom Ebu-Esmaa er-Rahabija od Sevbana.

[4] Buhari: Kitabu er-rakaik, Babun "Fil-havdi" (11/463), hadis br. 6575. Buhari bilježi ovaj hadis posredstvom Šekika od 'Abdullaha. Muslim: Kitabu el-fadail, Babun "Isbatu havdi nebijjina ve sifatihi" (4/1792), hadis br. 2289. Muslim bilježi ovaj hadis posredstvom 'Abdul-Melika ibn 'Umejra od Džunduba.

[5] Buhari: Kitabu er-rakaik, Babun "Fil-havdi" (11/463-464), hadis br. 6580; Muslim: Kitabu el-fadail, Babun "Isbatu havdi nebijjina" (4/800), hadis br. 2303. Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom Ibn-Šihaba od Enesa ibn Malika.

Dokazi za Džennet i Džehennem, u Kur'anu i sunnetu, su mnogobrojni. Od tih dokaza su riječi Uzvišenog Allaha: ﴿أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٤٢﴾﴾ **"...Oni će biti stanovnici Dženneta, u njemu će vječno ostati".**[1] i riječi:

﴿أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٣٦﴾﴾ **"...Oni će biti stanovnici u Vatri, u njoj će vječno ostati".**[2]

Prilikom govora o Isra i Miradžu, Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže: "Uistinu sam vidio Džennet... i vidio sam Vatru".[3]

Što se tiče viđenja Allaha od strane vjernika u Džennetu, dokaz tome su riječi Uzvišenog: ﴿وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾﴾ **"Toga dana će neka lica blistava biti, u Gospodara svoga će gledati."**[4] i riječi: ﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿٢٢﴾ عَلَى الْأَرَائِكِ يَنظُرُونَ ﴿٢٣﴾﴾ **"Dobri će, zaista, u nasladama boraviti, sa divana gledati."**[5]

Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, je rekao: "Kada dženetlije uđu u Džennet, reći će im Allah, subhanehu we te'ala: "Želite li da vam dam još nešto i to povećam?", a oni će reći: "Zar nam nisi učinio bijelim lica naša? Zar nas nisi uveo u Džennet i spasio nas od Vatre?" Zatim će Allah otkloniti zavjesu. i neće im biti dato ništa bolje i ljepše, što će vjernici najviše voljeti, a to je gledanje u lice njihovog Gospodara, subhanehu we te'ala".[6]

---

1 El-A'raf, 42.

2 El-A'raf, 36.

3 Buhari: Kitabu el-kusuf, Babun "Salatu el-kusufi džema'aten" (2/540), hadis br. 1052; Muslim: Kitabu el-kusuf, Babun "Ma 'urida 'ala en-Nebijji fi salati el-husuf min emri el-dženneti ven-nar" (2/626), hadis br. 907. Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom Ata'a od Ibn-'Abbasa.

4 El-Kijame, 22-23.

5 El-Mutaffifin, 22-23.

6 Muslim: Kitabu el-iman, Babun "Isbatu ru'jeti el-mu'minine fil-ahireti Rabbehum, subhanehu ve te'ala" (1/163), hadis br. 181. Muslim bilježi ovaj hadis posredstvom 'Abdur-Rahmana ibn Ebi-Lejle od Suhejba.

Imam Ebu-Hanife je rekao: "Proživjet će ih u danu koji će trajati kao pedeset hiljada godina, kako bi im dao naknadu i nagradu".[1]

I kaže: "Izravnavanje računa između ljudi dobrim djelima na Sudnjem danu je istina".[2]

I kaže: "Priznajemo da je čitanje knjige djelâ na Sudnjem danu istina, zbog riječi Uzvišenog[3]:

﴿ٱقۡرَأۡ كِتَٰبَكَ كَفَىٰ بِنَفۡسِكَ ٱلۡيَوۡمَ عَلَيۡكَ حَسِيبٗا ١٤﴾ **"Čitaj knjigu svoju, dosta ti je danas što ćeš svoj račun polagati!"**[4]

I kaže: "Vaganje djela vagom na Sudnjem danu je istina".[5]

I kaže: "Priznajemo da je vaga (Mizan) istina. Jer, Uzvišeni[6] Allah kaže:

﴿وَنَضَعُ ٱلۡمَوَٰزِينَ ٱلۡقِسۡطَ لِيَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ﴾ **"Mi ćemo na Sudnjem danu ispravne terazije postaviti."**[7]

I kaže: "Vrelo Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, je istina".[8]

I kaže: "Džennet i Džehennem su dva stvorenja; neće nestati nikada. Niti će dženetske hurije umrijeti ikada".[9]

I kaže: "Priznajemo da će stanovnici Dženneta vječno u njemu ostati, a i da će stanovnici Vatre vječno u njoj ostati. Jer, govoreći o vjernicima, Uzvišeni Allah kaže:

---

1 El-Vesijjetu me'a šerhiha, str. 30.
2 El-Fikhul-ekber, str. 305.
3 El-Isra, 14.
4 El-Vesijjetu mea' šerhiha, str. 28.
5 El-Fikhul-ekber, str. 305.
6 El-Enbija, 47.
7 El-Vesijjetu me'a šerhiha, str. 26.
8 El-Fikhul-ekber, str. 305.
9 Ibid.

﴿أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٤٢﴾﴾ **"...Oni će biti stanovnici Dženneta, u njemu će vječno ostati".**[1] a za nevjernike je rekao[2]: ﴿أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٣٩﴾﴾ **"...Oni će biti stanovnici u Vatri, u njoj će vječno ostati".**[3]

I kaže: "Allah, subhanehu we te'ala, će biti viđen na budućem svijetu. Vidjet će ga vjernici svojim vlastitim očima kada budu u Džennetu; bez uspoređivanja ili pitanja o kakvoći (vjerujemo u to)".[4]

I kaže: "Priznajemo da je susret sa Allahom istina, bez pitanja o kakvoći".[5]

Prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika, imam Tahavi kaže: "Vjerujemo u proživljenje i naknadu za učinjena djela na Sudnjem danu, njihovo izlaganje i obračunavanje, čitanje knjige, nagradu i kaznu, Sirat-ćupriju i Mizan. Također, vjerujemo da su Džennet i Džehennem stvoreni; nikada neće nestati niti proći".[6]

I kaže: "Vrelo s kojim ga je Allah, subhanehu we te'ala, počastio i kojim će pojiti svoje sljedbenike je istina, dat mu je kao pomoć".[7]

"Viđenje Allaha od strane džennetlija, bez obuhvatanja i kakvoće, je istina. Kao što o tome govori Allahova Knjiga[8]: ﴿وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾﴾ **"Toga dana će neka lica blistava biti, u Gospodara svoga će gledati."**[9]

❁ ❁ ❁

[1] El-A'raf, 42.
[2] El-A'raf, 36.
[3] El-Vesijjetu me'a šerhiha, str. 33.
[4] El-Fikhul-ekber, str. 304.
[5] El-Vesijjetu mea' šerhiha, str. 304.
[6] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 51.
[7] Ibid., str. 30.
[8] El-Kijame, 22-23.
[9] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 26.

TREĆI DIO
KADER – ODREĐENJE

Ovaj dio je obrađen kroz sljedeće naslove:

1. Pokuđenost upuštanja u diskusije o određenju kod imama Ebu-Hanife
2. Stepeni određenja
3. Djela robova
4. Sekte koje su zastranile kada je riječ o pitanju vjerovanja u određenje i odgovor imama Ebu-Hanife upućen njima

UVOD

Vjerovanje u kader je važna strana islamskog akideta. Kako da i ne bude, kada je to šesti temelj islamskog vjerovanja: što stoji u hadisu Džibrila: "...Da vjeruješ u Allaha, Njegove meleke, Njegove knjige, Njegove poslanike, Sudnji dan i da vjeruješ u određenje dobra i zla".[1]

Na obaveznost vjerovanja u određenje ukazuju mnogi ajeti iz Kur'ana. Od tih ajeta su i riječi Uzvišenog Allaha:

﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾﴾ **"Mi sve s mjerom stvaramo."**[2]

I Njegove riječi:

﴿مَا أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِّن قَبْلِ أَن نَّبْرَأَهَا ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٢٢﴾﴾

"Nema nevolje koja zadesi Zemlju i vas, a koja nije – prije nego što je damo – zapisana u Knjizi; to je Allahu, uistinu, lahko."[3]

Vjerovanje u određenje se jednim dijelom veže i za tevhidu el-esmai ves-sifat (jednoću Allaha u imenima i svojstvima), jer se temelji na vjerovanju u neka Allahova svojstva kao što su znanje, moć i htijenje.

U djelu El-Kafijetu eš-šafije, Ibnul-Kajjim kaže:

"Suština određenja, koje zbunjuje stvorenja,
jeste u svojoj biti moć Milostivog.

---

[1] Već je spomenut na stranici 461.

[2] El-Kamer, 49.

[3] El-Hadid, 22.

to je Ibn-'Akil ocijenio lijepim od Ahmeda,
a on to prenosi od miljenika Allahovog".[1]

Također, (vjerovanje u kader) ulazi, jednim dijelom, i u vjerovanje u Allahovo gospodarenje i upravljanje stvorenjima. Jer, onaj ko vjeruje da je Allah Stvoritelj, da On uređuje i upravlja svim stvarima vezanim za Njegova stvorenja – taj je vjernik u Allahovu odredbu i Njegovo određenje.

A vjerovanje u određenje i u Allahovo gospodarenje se veže za vjerovanje u jednoću Njegovih imena i svojstva: Gospodar (er-Rabb) jedno je od Allahovih, subhanehu we te'ala, imena; a gospodarenje, moć, znanje i htijenje su neka od Allahovih uzvišenih svojstava.

Riječ "kader" (određenje) ponekad označava čin određenja, a nekada ono što je određeno. Ukoliko neko smatra su da djela robova isto što i odredba od Allaha – kao što je Njegovo znanje, govor, htijenje i slično od njegovih svojstava – taj čini grešku i takvo nešto je neispravno; a ukoliko podrazumijeva da su ta ista djela određena od Allaha – pa, to je istina. Jer ona nepobitno ulaze u određenje, kao što u određenje ulaze i sva ostala stvorenja.[2]

U vjerodostojnoj predaji je potvrđeno da je Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, rekao: "Allah je napisao i odredio sudbinu stvorenja pedeset hiljada godina prije nego je stvorio nebesa i Zemlju, a Njegov 'Arš je bio na vodi".[3]

Allahovo znanje i određenje prethodi svakom stvorenju a to je zapisao u Levhu el-mahfuz. Zatim je htio i stvorio ono što

[1] El-Kafijetu eš-šafijje me'a tevdihi el-mekasid, str. 2.

[2] Medžmu'u el-fetava (8/410).

[3] Muslim: Kitabu el-kader, Babun "Hidžadž Ademe ve Musa, 'alejhimas-selam" (4/2044), hadis br. 2653. Muslim bilježi ovaj hadis posredstvom Ebu 'Abdur-Rahmana el-Hablija od 'Abdullaha ibn 'Amra ibn el-'Asa.

je odredio da će postati – i to na osnovu onoga što je već ranije odredio. i ništa ne izlazi izvan tog određenja. Bez obzira da li se radi o djelima ljudi ili nečemu drugom, i bez obzira da li su ta djela dobra (pokornost) ili loša (nepokornost). Također, izvan toga okvira ne izlazi ni ono što zadesi čovjeka-insana ili što se kao događaj desi u svemiru. Pa, ako rob povjeruje u sve ovo, znat će da ono što ga zadesi nije moglo da ga mimoiđe; a ono što ga mimoiđe, nije moglo da ga zadesi.

❁ ❁ ❁

1. POKUĐENOST UPUŠTANJA U DISKUSIJE O ODREĐENJU KOD IMAMA EBU-HANIFE

Već su spomenuti šerijatski tekstovi koji ukazuju da je vjerovanje u određenje jedna osnova od osnovâ islamskog vjerovanja. Zbog toga su naši ispravni prethodnici govorili o ovom temelju, tumačeći ga i pojašnjavajući njegove stepene. Osim toga, istakli su i neophodnost vjerovanja u njega i objasnili tragove koje na čovjeka ostavlja takvo vjerovanje. O tome su napisali mnoga manja i veća djela. Čak je teško pronaći nekog učenjaka a da nije govorio o ovom pitanju i o njemu pisao prilikom pojašnjenja akideta: pojašnjavajući pri tome istinu a odgovarajući na zablude i neistine koje se spominju u vezi sa spomenutim poglavljem, poglavljem u kojem su prisutna mnoga skretanja i izvrtanja istine. Za svoj rad ti učenjaci su imali samo jedan cilj i jednu želju: da ljudi budu na jasnoj istini kada je riječ o ovom pitanju i kada je riječ o njihovoj vjeri.

Uz sve ovo, tu su šerijatski tekstovi u kojima se preporučuje suzdržavanje od govora o kaderu i zabrana od bespotrebnih diskusija na tu temu; a učenjaci su na to već ukazivali prilikom pojašnjenja ovog temelja. U korist tom mišljenju spominju se riječi Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, kada je rekao: "Kada se spomenu moji ashabi, suzdržite se od priče; kada se spomenu zvijezde, suzdržite se; i kada se spomene određenje, suzdržite se".[1]

---

[1] Taberani, El-Kebir (10/243-244); Ebu-Nu'ajm, El-Hilje (4/108). Obojica bilježe ovaj hadis posredstvom Ebu-Vaila od Ibn-Mes'uda.
El-Lalikai, Šerhu usuli el-i'tikadi (1/126), (7/1250); Ibn-'Adijj, El-Kamil (7/2490). Njih dvojica bilježe ovaj hadis posredstvom Ebu-Kilabea od Ibn-Mes'uda.

Svojim ashabima je rekao, kada su se prepirali o kaderu: "Obavezujem vas da ne raspravljate o njemu".[1]

Imam Ahmed bilježi predaju, posredstvom 'Amra ibn Šu'ajba, od njegovog oca, koju je on prenio od 'Amrovog djeda, u kojoj se kaže: "Jedne prilike je izišao Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, i čuo ljude kako diskutiraju o kaderu. Njegovo lice se zacrvenilo od ljutnje, kao da je neko iscijedio zrnevlje nara. a zatim im je rekao: "Šta vam je? Jednim dijelom Allahove Knjige pobijate drugi! a zbog toga su propali oni koji su bili prije vas!"[2]

Treba znati da suzdržavanje od govora i diskusije o određenju ne znači ostavljanje proučavanja te oblasti zbog ukazivanja na istinu i upozoravanja na zlo – Ne! Štaviše, to je jedna od najprečih stvari u ovoj vjeri i ubraja se u korisno znanje – nego se pod tim podrazumijeva ostavljanje udubljivanja u diskusije o određenju i pokušavanje da se ova stvar shvati putem razuma.

Ibn-'Adijj, El-Kamil (6/2172); Es-Sehmi, Tarihu Džurdžan, str. 357-358. Njih dvojica bilježe ovaj hadis posredstvom 'Ataa od Ibn-Omera.
Taberani, El-Kebir (2/96). Taberani bilježi ovaj hadis posredstvom El-Eš'asa od Sevbana. Albani kaže (u djelu: Silsiletu el-ehadisi es-sahiha, 1/42-46): "Hadis je dobar zbog drugih predaja".

[1] Tirmizi: Kitabu el-kader, Babun "Ma džae' fit-tešdidi fil-havdi fil-kader" (4/443), hadis br. 2133. Tirmizi bilježi ovaj hadis posredstvom Ibn-Sirina od Ebu-Hurejre. Uz to, on kaže: "Hadis je slab i nije poznat osim s ovim lancem prenosilaca". Albani (prilikom osvrta na djelo: El-Miškat, 1/36) kaže: "Dodajem da njegovu ispravnost potvrđuje hadis poslije njega". Kažem da Albani ovim ukazuje na predaje od Ahmeda (Musned, 2/181) i Ibn-Madžea (1/33), koje bilježe posredstvom 'Amra ibn Šu'ajba od njegovog oca, a on od djeda. El-Busajri o njemu kaže: "Njegov lanac prenosilaca je vjerodostojan, a prenosioci su pouzdani". Tako da je ova predaja – uz druge, spomenute – na stepenu dobre predaje.

[2] Ahmed, Musned (2/178); Ibn-Madže, El-Mukadime, Babun "Fil-kader", hadis br. 85. Oba imama bilježe ovaj hadis posredstvom 'Amra ibn Šu'ajba od njegovog oca, a on od svog oca (djeda). El-Busajri (u djelu: Ez-Zevaid) kaže: "Lanac prenosilaca ovog hadisa je vjerodostojan, a prenosioci su pouzdani".

Razum je kratak i ograničen; nije u mogućnosti da spozna gajb niti da dokuči ono nepoznato koje je Allah svojim znanjem obuhvatio. Zbog toga mu jedino preostaje pokoravanje i vjerovanje u ono što mu je Allah pokazao od skrivenih stvari (gajb) preko Svojih poslanika i da se suzdrži od onoga što je Allah Svojim znanjem od njega sklonio.

Ista situacija je i sa neistinitim govorom o kaderu. Isto je i sa pogrešnim zapitkivanjima, poput pitanja: "Zašto je Allah odredio to i to? Zašto je uradio to i to? Zašto nije naredio to i to?" Ovakva i njima slična pitanja su suprotnost robovanju koje se temelji na pokornosti i predanosti jedino Allahu.[1]

El-Adžurri kaže: "Poglavlje o ostavljanju istraživanja i izbjegavanju razmišljanja o određenju kroz pitanja – kako?, zašto? – i potrebe da se vjeruje u to uz pokornost." Zatim je rekao: "Ovo je put učenjakâ: vjerovanje u određenje dobra i zla, i vjerovanje da je sve to od Allaha, subhanehu we te'ala, određeno. On u zabludu odvodi koga hoće, a upućuje koga hoće. Uzvišeni kaže: ﴿لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُونَ ﴿٢٣﴾﴾ **"On neće biti pitan za ono što radi, a oni će biti pitani."**[2,3]

Ibn-Betta kaže: "Poglavlje o onome što je naređeno ljudima od ostavljanja istraživanja i izbjegavanje zadubljivanja i raspravljanja o određenju." Nakon toga je rekao: "Sve što smo prenijeli u ovom poglavlju obavezuje razumne na vjerovanje u određenje, na zadovoljstvo i predanost onome što je Allah odredio i propisao, kao i ostavljanje istraživanja, izbjegavanja ili upitkivanja. "Zašto? Kako? Da je tako...?" – Ovakva i slična pitanja prestavljaju čin protivljenja roba njegovom Gospodaru; to je čin protivljenja neznalice prema Onome koji zna. To

[1] Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 266.

[2] El-Enbija, 23.

[3] Eš-Šeri'a, str. 235.

je suprotstavljanje slabašnog i poniznog stvorenja Snažnom i Veličanstvenom Stvoritelju. Suprotno tome, zadovoljstvo i predanost jesu put upute, put bogobojaznih. To je usmjerenje onoga kome je Allah prsa otvorio za islam. Takav je na svjetlu od svoga Gospodara i on vjeruje u određenje i dobra i zla; on vjeruje da se sve to dešava Allahovom odredbom i zna da Allah u zabludu odvodi koga hoće i da neće biti pitan za ono što radi, a oni će biti pitani..."[1]

Ibn 'Abdul-Berr kaže: "Kader je Allahova tajna; ne dostiže se diskusijom niti se zadovoljava sa mnogo riječi; rasprava o njemu je beskorisna, jer neće se otkriti nešto osim da se nešto drugo ne pokvari i zatvori. Mnogobrojna predanja – i predaje od ispravnih, čestitih i pobožnih prethodnika – ukazuju na predanost i prihvatanje činjenice da se radi o vječnom znanju i da u Njegovoj vlasti ne biva ništa mimo onoga što On želi.

﴿وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّٰمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٤٦﴾﴾ **"A Gospodar tvoj nije nepravedan prema robovima Svojim."** [2,3]

Ibn Ebil-'Izz el-Hanefi kaže: "Jedno od najvećih pitanja u kojem se desilo razilaženje među muslimanima jeste pitanje određenja, o kojem se jako mnogo reklo. Pa, ukoliko neko – s ciljem rasprave – upita zašto je nešto urađeno (zašto se nešto desilo), taj niječe kur'anski propis; a ko zaniječe kur'anski propis – postaje nevjernik. Znaj da je temelj robovanja i vjerovanja u Allaha, Njegove knjige i poslanike, izgrađen na predanosti i izbjegavanju zapitkivanja o pojedinostima i o mudrosti nekih naredbi, zabrana i propisa... Zbog toga, prethodnici ove zajednice, koja je najpotpunijeg shvatanja, spoznaje i poznavanja, nisu pitali svoga Poslanika: "Zašto je Allah naredio to i to? Zašto je zabranio to i to? Zašto je odredio to i to?

[1] El-Ibane (2/411).

[2] Fussilet, 46.

[3] Et-Temhid (6/13-14).

Zašto je uradio to i to?", jer su znali da je to suprotno vjerovanju i pokoravanju. Stopa islama ne može stajati čvrsto osim uz deredžu i stepen pokoravanja".[1]

Na ovom usmjerenju su bili ashabi, tabi'ini i oni koji su ih u dobru slijedili; to usmjerenje i put podrazumijevalo je zabranu od zadubljivanja u pitanja o određenju. Upitan je Alija, radijallahu 'anhu, o kaderu. Rekao je: "To je mračan put, ne idi njime!" Nakon ponovljenog pitanja rekao je: "To je duboko more, ne zalazi u njega!" Treći put je odgovorio: "To je Allahova tajna, ne napreži se oko toga!"[2]

Također je i Ibn-Omer upitan o kaderu. Stoga je rekao: "To je predmet koji Allah nije htio da vam otkrije. Zato ne tražite od Allaha ono što je odbio".[3]

Vehb ibn Munebbih kaže: "Proučavao sam kader, pa sam ostao zbunjen. Zatim sam opet proučavao, pa sam opet ostao zbunjen. Na kraju sam shvatio da je najučeniji čovjek o određenju onaj koji je se priče o njemu najviše kloni; a najveći je neznalica o određenju onaj koji o njemu najviše govori".[4]

Neki čovjek je došao imamu Ebu-Hanifi da se s njim raspravlja o kaderu. Ebu-Hanife mu je rekao: "Zar ne znaš da onaj koji se raspravlja o kaderu liči na onoga koji gleda u sunčev disk: koliko god više o tome diskutira, sve više povećava svoju zbunjenost".[5]

Prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika, Et-Tahavi ovo potvrđuje. Stoga kaže: "Određenje je, u osnovi, Allahova tajna o Njegovim stvorenjima. O tome nije obavijestio ni meleka

[1] Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 266-267.
[2] Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/629); Eš-Šeri'a, str. 240.
[3] Eš-Šeri'a, str. 235; Ibn-Betta, El-Ibane (2/408).
[4] El-Kari, Šerhu el-fikhi el-ekber, str. 69.
[5] Kalaidu 'ukudi el-'ikjan (qaf-77-ba).

ni vjerovjesnika, a udubljivanje i diskusija na tu temu je razlog propasti, stepenica ka zabranjenom i put ka pretjerivanju. Zato se dobro treba pripaziti od rasprava, razmišljanja i svakojakih predstava, jer je Allah, subhanehu we te'ala, sklonio znanje o tome od Svojih stvorenja i zabranio im da traže znanje o tome. Stoga Uzvišeni Allah kaže:

﴿لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُونَ ﴿٢٣﴾﴾ **"On neće biti pitan za ono što radi, a oni će biti pitani"**.[1] Pa onaj ko bude pitao: "Zbog čega je Allah uradio nešto? – taj odbija propis Kur'ana; a ko odbije propise Kur'ana – biva nevjernik".[2]

❁ ❁ ❁

[1] El-Enbija, 23.

[2] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 32-33.

2- STEPENI ODREĐENJA

Vjerovanje u kader počiva na temeljima i istinskim stepenima na kojima se grade značenja odredbe i određenja, tako da vjerovanje u određenje ne biva potpuno ukoliko čovjek ne poznaje ove osnove i ne vjeruje u njih. U onome što slijedi bit će spomenuti ovi stepeni, uz navođenje dokaza za svaki od njih:

1. Vjerovanje u Allahovo znanje koje obuhvata svaku stvar i ono što joj prethodi.
2. Vjerovanje u zapisivanje, koje obuhvata sve što će se desiti.
3. Vjerovanje da je Allah Stvoritelj svega.
4. Vjerovanje u Allahovo htijenje i moć koja obuhvata svaku stvar, jer je On jedini koji stvara i jedini koji stvara iz ničega.[1]

Šejhul-islam Ibn-Tejmijje kaže: "Spašena grupa, ehlis-sunnet vel-džema'at, vjeruje u određenje i dobra i zla, a vjerovanje u određenje ima dva stepena koja podrazumijevaju dvije stvari.

Prvi stepen: vjerovanje da je Allah, subhanehu we te'ala, znao – Svojim vječnim znanjem, kojim je opisan oduvijek – šta će Njegova stvorenja raditi, kao što je znao sva njihova stanja pokornosti, griješenja, opskrbe i smrtnog časa. Zatim je Allah zapisao u Levhu el-mahfuzu sudbinu stvorenja... a što se tiče drugog stepena, to je Allahovo efikasno htijenje i Njegova sveobuhvatna moć. To je vjerovanje da ono što Allah hoće – to i bude, a ono što neće – to i ne bude. i nema ništa na nebesima i Zemlji, od kretanja i mirovanja, a da se ne desi s Allahovim

[1] Šifa'u el-'alil, str. 55.

htijenjem. U njegovoj vlasti ne biva osim ono što On hoće, a On je u stanju da uradi sve od postojećeg i nepostojećeg. Nema ni jednog stvorenja na nebesima ili Zemlji, a da Allah nije njegov Stvoritelj. Jer, nema drugog stvoritelja mimo Njega niti ima drugog gospodara mimo Njega.[1]

Dokaz za prvi i drugi stepen jesu riječi Uzvišenog Allaha:

﴿أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَٰلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧٠﴾﴾

"Zar ne znaš da je Allahu poznato sve što je na nebu i na Zemlji? To je sve u Knjizi. To je, uistinu, Allahu lahko!"[2]

﴿وَعِندَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ﴾ **"U Njega su ključevi svih tajni, samo ih On zna..."**[3]

﴿وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿١٢﴾﴾ **"...Allah znanjem Svojim sve obuhvata!"**[4]

﴿وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ ﴿١٢﴾﴾ **»...Sve smo Mi to u Knjizi jasno pobrojali."**[5]

Dokaz iz sunneta jesu riječi Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem: "Nema nijednog od vas, a da mu Allah nije zapisao njegovo mjesto u Džennetu i u Vatri". Pa su rekli: "O, Allahov Poslaniče! Zar se nećemo onda prepustiti sudbini?" "Radite", odgovori on, "Jer će svakome biti olakšano". Zatim je proučio ajete:

﴿فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ ﴿٦﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَىٰ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَىٰ ﴿٨﴾ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَىٰ ﴿٩﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَىٰ ﴿١٠﴾﴾

"Onome koji udjeljuje i ne griješi i ono najljepše smatra istinitim, njemu ćemo Džennet pripremiti; a onome

[1] Medžmu'u el-fetava (3/148-149).
[2] El-Hadždž, 70.
[3] El-En'am, 59.
[4] Et-Talak, 12.
[5] Ja-Sin, 12.

koji tvrdiči i osjeća se neovisnim i ono najljepše smatra lažnim, njemu ćemo Džehennem pripremiti.""[1,2]

Osim toga, Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, je rekao: "Allah je sudbinu stvorenja napisao pedeset hiljada godina prije nego je stvorio nebesa i Zemlju".[3]

Dokaz za treći i četvrti stepen jesu riječi Uzvišenog Allaha: ﴿كَذَٰلِكِ ٱللَّهُ يَخۡلُقُ مَا يَشَآءُ﴾ **"...Tako Allah stvara što On hoće..."**[4]

﴿وَلَوۡ شَآءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ ٱلنَّاسَ أُمَّةٗ وَٰحِدَةٗ﴾ **"A da je Gospodar tvoj htio, sve bi ljude sljedbenicima jedne vjere učinio."**[5]

﴿إِنَّمَآ أَمۡرُهُۥٓ إِذَآ أَرَادَ شَيۡـًٔا أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ٨٢﴾ **"I zaista On može, kada nešto hoće, samo za to rekne: 'Budi!' - i ono bude."**[6]

﴿وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ٢٩﴾ **"A vi ne možete ništa htjeti ako to Allah, Gospodar svjetova, neće!"**[7]

﴿ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَيۡءٖ﴾ **"Allah je stvoritelj svega..."**[8]

﴿وَخَلَقَ كُلَّ شَيۡءٖ فَقَدَّرَهُۥ تَقۡدِيرٗا ٢﴾ **"Allah je stvoritelj svega i On upravlja svim."**[9]

A od sunneta, dokaz jesu riječi Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem: "Sva srca sinova Ademovih su između dva

---

1 El-Lejl, 5-10.

2 Buhari: Kitabu et-tefsir, Babun "Tefsiru sureti el-Lejl" (8/148), hadis br. 4945; Muslim: Kitabu el-kader, Babun "Kejfijjetu halki el-ademijji fi batni ummihi" (4/2039), hadis br. 2648. Oba šejha biljcže ovaj hadis posredstvom Ebu 'Abdur-Rahmana od Alije ibn Ebu-Taliba.

3 Već je spomenut na strani 512.

4 Ali 'Imran, 47.

5 Hud, 118.

6 Ja-Sin, 82.

7 Et-Tekvir, 29.

8 Ez-Zumer, 62.

9 El-Furkan, 2.

Allahova prsta kao jedno srce: okreće ih kako On hoće".[1]

Ne može rob biti vjernik u određenje, sve dok ne povjeruje u sve ove stepene. Tako prilikom pojašnjenja prvog stepena – a to je znanje Allaha, subhanehu we te'ala, koje obuhvata svaku stvar, imam Ebu-Hanife kaže: "Allah je oduvijek znao o stvarima i prije nego su stvorene".[2]

I kaže: "Allah zna nepostojeće u njegovom stanju dok nije postojalo i zna kako bi to izgledalo ukoliko bi postalo. a zna postojeće u njegovom stanju dok postoji i zna kako bi izgledao njegov nestanak".[3]

Prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika, Et-Tahavi potvrđuje ovaj govor. Stoga kaže: "Njemu nije ništa skriveno, i prije nego je stvorio stvorenja. On je znao šta će oni raditi i prije nego ih je stvorio".[4]

I kaže: "Allah je oduvijek znao broj onih koji će ući u Džennet i broj onih koji će ući u Vatru uopćeno i podrobno, a taj broj se ne povećava niti se od njega išta oduzima".[5]

I kaže: "Obaveza roba jeste da zna je Allahovo znanje prethodilo svemu što je stvorio od stvorenja; to je odredio mudrom i neopozivom odredbom koju niko ne može umanjiti, ukinuti, promijeniti, niti umanjiti niti povećati od stvorenja na Njegovim nebesima i Zemlji".[6]

---

1 Muslim: Kitabu el-kader, Babun "Tesrifullahi te'ala el-kulube kejfe ješa'" (4/2045), hadis br. 2654. Muslim bilježi ovaj hadis posredstvom Ebu 'Abdur-Rahmana el-Hublija od 'Abdullaha ibn 'Amra ibn el-'Asa.

2 El-Fikhul-ekber, str. 302-303.

3 Ibid.

4 El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 21.

5 Ibid., str. 31.

6 Ibid., str. 35.

Pri objašnjenju druge vrste – a to je zapisivanje koje obuhvata sve što će biti, imam Ebu-Hanife kaže: "On je to odredio i zapisao u Levhu el-mahfuz".[1]

I kaže: "Potvrđujemo da je Allah naredio peru da piše. Pero je upitalo šta da piše, a Allah, subhanehu we te'ala, je rekao: "Piši sve ono što će biti do Sudnjeg dana". Jer je Uzvišeni Allah rekao: ﴿وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ ۝٥٢ وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُّسْتَطَرٌ ۝٥٣﴾ **"I sve što su uradili, u listovima je. i sve – i malo i veliko – u retke je stavljeno."**[2,3]

Prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika, Et-Tahavi potvrđuje ovaj govor. Stoga kaže: "Vjerujemo u Levhu el-mahfuz, pero i sve ono što je napisano. Kada bi se sva stvorenja sakupila da učine postojećim ono što je Allah učinio nepostojećim, ne bi bila u stanju; a kada bi se svi skupili oko nečega što Allah nije propisao da se desi, ne bi bili u stanju da išta učine. Pero se osušilo od tinte kojom je ispisalo sve što će biti do Sudnjeg dana. Ono što promaši roba – nije ga moglo zadesiti; a ono što ga zadesi – nije ga moglo mimoići".[4]

Pri objašnjenju trećeg stepena – a to je vjerovanje u Allahovo htijenje i njegovu sveobuhvatnu moć, imam Ebu-Hanife kaže: "Nema ništa ni na dunjaluku ni na Ahiretu, a da nije u Njegovom htijenju".[5]

Prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika, Et-Tahavi potvrđuje ovaj govor. Stoga kaže: "Sve se dešava njegovom

[1] El-Fikhul-ekber, str. 302.
[2] El-Kamer, 52-53.
[3] El-Vesijjetu me'a šerhiha, str. 21.
[4] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 21.
[5] El-Fikhul-ekber, str. 302.

odredbom i htijenjem. Njegovo htijenje se realizira i ostvaruje, a robovi ne mogu htjeti osim ono što Allah hoće. Tako da ono što im On hoće – to i bude; a ono što neće – to i ne bude".[1]

Objašnjavajući četvrti stepen – a to je vjerovanje da je Allah Stvoritelj svega, imam Ebu-Hanife kaže: "Allah je stvorio stvari iz ničega".[2]

I kaže: "Allah je bio Stvoritelj i prije nego je stvorio".[3]

Prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice drugova, Et-Tahavi potvrđuje ovaj govor. Zato kaže: "Stvoritelj; bez potrebe za stvorenim... Stvorio je stvorenja Svojim znanjem".[4]

I kaže: "Nije mu bilo skriveno ništa i prije nego ih je stvorio. Znao je šta će oni raditi i prije nego ih je stvorio".[5]

❁ ❁ ❁

[1] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 21.
[2] El-Fikhul-ekber, str. 302.
[3] Ibid., str. 304.
[4] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 20.
[5] Ibid., str. 21.

3- DJELA ROBOVA

Imam Ebu-Hanife je zastupao mišljenje da su sva djela robova stvorena. Allah, subhanehu we te'ala, ih je stvorio u onima koji će ih raditi. Na to ukazuju njegove riječi: "Tvrdimo da je rob – sa svojim djelima, potvrdom i spoznajom – stvoren. Pa pošto je činilac stvoren, onda je preče da su i njegova djela stvorena".[1]

On je također rekao: "Sva djela robova, pokreti i mirovanja, su njihova. Allah ih je stvorio i ona su sva u Njegovom htijenju, znanju, odredbi i određenju".[2]

Nakon spomena riječi[3] 'Abdullaha ibn Mes'uda, radijallahu 'anhu: "Zatim bude ugrušak u maternici četrdeset dana; zatim bude zakvačak četrdeset dana; a zatim mu se daje oblik i kaže se: "Gospodaru! Da li će biti muško ili žensko? Da li će biti nesretan ili sretan? Kakva će mu biti opskrba?", Muhammed ibn el-Hasen kaže i odgovara: "Na osnovu ovoga mi izgrađujemo stav, a i Ebu-Hanife je to isto činio. Nesretan je onaj ko je nesretan u majčinoj utrobi, a sretan je onaj ko od drugih pouku prima".[4]

Prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika, Et-Tahavi potvrđuje ovaj govor. On kaže: "Djela robova su Allahovo stvaranje, a robovi ih čine".[5]

---

1 El-Vesijjetu me'a šerhiha, str. 14.

2 El-Fikhul-ekber, str. 303.

3 Osnova ovoga hadisa nalazi se u Muslimovom Sahihu (4/2036). 'Abdullah ibn Mes'ud ga pripisuje Poslaniku, sallallahu 'alejhi we sellem.

4 Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/704).

5 El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 53.

Ono na čemu je bio imam Ebu-Hanife ima potporu u dokazima iz Allahove Knjige. Primjerice, to su riječi Uzvišenog Allaha: ﴿اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾ **"Allah je stvoritelj svega..."**[1]

Allah nas obavještava da je On stvorio sve što postoji i da je On njihov Gospodar, vlasnik i upravljač. Sve je pod Njegovim uređenjem, silom i zaštitom; a djela robova pripadaju skupini Allahovih stvorenja.[2]

Uzvišeni Allah kaže:

﴿مَا أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِّن قَبْلِ أَن نَّبْرَأَهَا ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٢٢﴾﴾

"Nema nevolje koja zadesi Zemlju i vas, a koja nije, prije nego što je damo, zapisana u Knjizi – to je Allahu, uistinu, lahko."[3]

Ono što zadesi stvorenja, od dobra i zla, sve je zapisano u Levhu el-mahfuz i prije nego ih je Allah, subhanehu we te'ala, stvorio. Allah je Stvoritelj svega. Od onog što je stvoreno spominju se djela stvorenja, njihova pokornost kao i neposlušnost. Uzvišeni Allah kaže: ﴿قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ﴿٩٥﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾﴾ **"Kako možete da se klanjate onima koje sami klešete?", upita, "kad Allah stvara i vas i ono što napravite?"**[4]

Tumačeći riječi Uzvišenog: ﴿وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾﴾ **"ono što napravite"**, El-Begavi kaže: "Vašim rukama, od kipova. U ovome je dokaz da su djela robova stvorena od Allaha".[5]

Tumačeći riječi Uzvišenog: ﴿وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾﴾ **"ono što napravite"**, Ibn-Džerir kaže: "Postoje dva tumačenja. Prvo podrazumijeva

[1] Ez-Zumer, 62.
[2] Ibn-Kesir, Tefsir (6/105).
[3] El-Hadid, 22.
[4] Es-Saffat, 95-96.
[5] El-Begavi, Tefsir (4/31).

da čestica "ma" ukazuje na glagolsku imenicu (masdar), i u tom slučaju značenje bi bilo da je Allah stvorio i vas i vaša djela. Drugo podrazumijeva da ova čestica dolazi u značenju "ellezi" (onaj, koji). U tom slučaju značenje bi bilo da je Allah stvorio i vas i ono od čega pravite kipove, tj. drvo, bakar i slične stvari od kojih su pravili kipove".[1]

Ibn-Džerir[2] i Ibnul-Kajjim[3] smatraju prihvatljivijim drugo mišljenje, dok Ibn-Kesir[4] smatra ispravnijim prvo.

Dokaz iz sunneta jeste hadis kojeg prenosi Huzejfe, radijallahu 'anhu, u kojem kaže Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem: "Allah je Tvorac svakog radnika i onoga što on uradi".[5]

Prenosi se vjerodostojno od Ibn-Omera da je rekao: "Sve je određeno, pa čak i slabost i okretnost".[6]

Shvatanje i mezheb na kome je bio imam Ebu-Hanife, kada je riječ o pitanju djela robova i njihove stvorenosti, se podudara sa mezhebom ispravnih prethodnika (selefa). El-Lalikai kaže: "Djela robova su sva stvorena od strane Allaha, subhanehu we

1 Ibn-Džerir, Tefsir (23/75).

2 Ibid.

3 Šifa'u el-'alil, str. 234.

4 Ibn-Kesir, Tefsir (6/22).

5 Buhari, Halku el-ef'ali el-'ibad, str. 39-40; Ibn Ebu-'Asim, Es-Sunne (1/158); Ibn-Munde, Et-Tevhid (1/267); El-Lalikai, Šerhu usuli i'tikadi (3/538-539); Hakim, Mustedrek (1/31-32); Bejheki, El-Esmau ves-sifat, str. 338, Šu'abu el-iman (1/501-502). Svi spomenuti bilježe ovaj hadis posredstvom Ribi'i ibn Huraša od Huzejfe. Osim njih, hadis bilježi i Bezzar, Musned (kao što stoji u djelu: Medžme'u ez-zevaid, 1/158). Hejsemi kaže: "Prenosioci su zastupljeni u Sahihu, osim Ahmeda – a on je pouzdan". Albani kaže: "Lanac prenosilaca je dobar". v. Zilalu el-dženneti (1/158). Albani ga je također ocijenio vjerodostojnim u djelu: Es-silsiletu es-sahiha (4/181).

6 Halku el-ef'ali el-'ibad, str. 41.

te'ala, pa i pokornost i griješenje".[1] Nakon toga je spomenuo predaje koje se prenose o tome od ashaba, tabi'ina, fakiha Mekke, Egipta, Šama, Kufe, Basre i Bagdada.

O stanovnicima Kufe, zavičaju imama Ebu-Hanife, El-Lalikai kaže: "Od stanovnika Kufe su: 'Abdullah ibn Šubrume, Muhammed ibn 'Abdur-Rahman ibn Ebi-Lejla, Sufjan es-Sevri, El-Hasen ibn Salih ibn Hajij, Šerik, Ebu-Hanife Nu'man ibn Sabit, Ebu-Jusuf, Muhammed ibn el-Hasen..."[2]

Ibn-Tejmijje kaže: "Djela robova su stvorena, na čemu su složni svi prethodnici ove zajednice i njihovi imami. Tome u prilog idu izjave ostalih islamskih imama, poput imama Ahmeda, kao i oni prije i poslije njega. Neki od njih su rekli da onaj ko kaže da djela robova nisu stvorena jeste kao onaj koji kaže da nebesa i Zemlja nisu stvoreni".[3]

Ovim se podrazumijeva da je djelo roba njegovo istinsko djelo. Ono je Allahovo stvorenje i Njegov objekat radnje. Ono nije isto što i Allahovo djelo, jer postoji razlika između radnje i objekta na kome se vrši radnja, kao što postoji razlika između stvaranja i stvorenja.[4]

❁ ❁ ❁

[1] Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/534-537).

[2] Ibid.

[3] Medžmu'u el-fetava (8/406).

[4] Ibid. (8/238, 393). Nije doslovno preneseno.

4- SEKTE KOJE SU ZASTRANILE KADA JE RIJEČ O PITANJU VJEROVANJA U ODREĐENJE I ODGOVOR IMAMA EBU-HANIFE NJIMA

Dvije su nasuprotne skupine onih koji su zastranili u vjerovanju u određenje: jedni potvrđuju Allahovo određenje, ali pretjeruju u tome, smatrajući da je rob primoran na činjenje djela. Pri tome, oni negiraju stvarnost njegovih djela i postupaka i uspoređuju ga sa perjem kojeg vjetar nosi. Takvi Allahovom robu pripisuju činjenje djela kao što se pripisuje neživim stvarima, kao kad se kaže: "Zašlo je Sunce", "Mlin se okreće" ili "Oborio se zid". Takvi se nazivaju el-džebrije (deterministi).[1]

Drugi pretjeruju u negiranju, pa kažu da nema određenja i da se sve događa u datom trenutku. Osim toga, oni tvrde da je čovjek stvoritelj svojih djela. Sljedbenici ovog mišljenja nazivaju se el-kaderije.[2]

Imam Ebu-Hanife je posebno (u djelu: El-Fikhul-ekber) naširoko odgovarao na njihove tvrdnje, a njegovi sljedbenici su složni u tome da je to njegov mezheb. O tome Ibn-Tejmijje kaže: "Ebu-Hanife je od onih koji potvrđuju određenje, na čemu su složni svi koji poznaju njega i njegov mezheb. Njegov odgovor na tvrdnje kaderija je poznat u njegovom djelu El-Fikhul-ekber, u kojem je pružio dokaze kao odgovor na njihove tvrdnje; takvo nešto nije uradio ni sa kim drugim u tom svom djelu. Njegovi sljedbenici su složni da je to njegov mezheb, a to je ujedno i mezheb hanefija koje ga slijede. a onaj koji se veže za

[1] El-Ferku bejne el-firak, str. 211; Šifa'u el-'alil, str. 109.

[2] El-Fisal (3/22); El-Milelu ven-nihal (1/43); Šifa'u el-'alil, str. 109.

njega samo u sekundarnim pitanjima (u Fikhu) – on izlazi iz toga. Takvi su njegovi sljedbenici od mu'tezila i oni njima slični. Oni ne mogu pripisati svoje mišljenje Ebu-Hanifi; naprotiv, takvi su kod hanefijskih imama, čije su fetve važeće, pokuđeni i okarakterizirani kao zabludjeli novotari".[1]

Spomenut ćemo neke primjere govora Ebu-Hanife, kao odgovor kaderijama i džebrijama.

Imam Ebu-Hanife kaže: "Sva djela robova, bilo kretanje bilo mirovanje, su uistinu urađena od samih robova. a Allah, subhanehu we te'ala, ih je stvorio i sva ona su pod Njegovim htijenjem, znanjem, uređenjem i određenjem. Sva djela pokornosti su obaveza Allahovom naredbom; proistekla su iz Njegove ljubavi i zadovoljstva, a obuhvaćena su Njegovim znanjem, htijenjem, određenjem i uređenjem. S druge strane, sva djela griješenja se dešavaju Njegovim znanjem, određenjem, uređenjem i htijenjem, a nikako iz Njegove ljubavi, zadovoljstva niti naredbe".[2]

I kaže: "Allah, subhanehu we te'ala, je stvorio stvorenja čista od nevjerstva (kufra) i imana[3]. Zatim im se obratio, naredio im i zabranio. Pa je zanijekao onaj koji je zanijekao svojim djelom, negiranjem i odbijanjem istine, bez pomoći od Allaha, subhanehu we te'ala. a povjerovao je onaj ko je povjerovao svojim djelom, potvrdom i ubjeđenjem, uz pomoć Allaha, subhanehu we te'ala, i uz Njegovu podršku".[4]

I kaže: "Izveo je potomstvo Ademovo iz njegove kičme u vidu mrava, pa ih je učinio razumnima. Zatim im se obratio i naredio im vjerovanje a zabranio im nevjerstvo. Oni su Mu priznali Njegovo gospodarstvo – što je, s njihove strane,

[1] Minhadžu es-sunne (3/139).
[2] El-Fikhul-ekber, str. 303.
[3] Ibid., str. 302-303.
[4] Ibid.

predstavljalo vjerovanje; na tom vjerovanju (fitretu) svi ljudi bivaju rođeni. Pa ko nakon toga uznevjeruje – taj je promijenio i izmijenio; a ko bude vjerovao i potvrdio – taj biva učvršćen na tome i ustrajan".[1]

I kaže: "On je odredio stvari i uredio ih tako da nema ništa na dunjaluku ni na Ahiretu a da nije u Allahovom htijenju, znanju, uređenju i određenju. i sve to je zapisano na ploču pomno čuvanu (El-Levhu el-mahfuz)".[2]

I kaže: "Niko od stvorenja nije primoran na nevjerovanje niti je primoran na vjerovanje. Međutim, Allah ih je stvorio kao posebne ličnosti – a iman i nevjerstvo (kufr) su djela robova. Allah je znao ko će počiniti nevjerstvo (kufr) dok je taj pojedinac u tom stanju kao nevjernik. a ako taj pojedinac povjeruje poslije toga, Allah ga zna kao vjernika, i zavoli ga bez toga da se Njegovo znanje promijeni".[3]

❁ ❁ ❁

[1] Ispravno je da je Allah stvorio stvorenja u prirodnoj vjeri islamu (fitret), kao što je Ebu-Hanife objasnio u navedenim izjavama.

[2] El-Fikhul-ekber, str. 302.

[3] Ibid., str. 303.

ČETVRTI DIO
ASHABI

Ovaj dio se sastoji od sljedećih poglavlja:

1. Imam Ebu-Hanife voli sve ashabe i prihvata ih.
2. Govor imama Ebu-Hanife prilikom vrednovanja između Osmana i Alije.
3. Govor Ebu-Hanife o onima koji omalovažavaju i vrijeđaju ashabe.

1. IMAM EBU-HANIFE VOLI SVE ASHABE I PRIHVATA IH

Allah, subhanehu we te'ala, hvali ashabe Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, u mnogim ajetima. Uzvišeni Allah kaže:

﴿لَٰكِنِ ٱلرَّسُولُ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ جَٰهَدُوا۟ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ ۚ وَأُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمُ ٱلْخَيْرَٰتُ ۖ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٨٨﴾ أَعَدَّ ٱللَّهُ لَهُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۚ ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿٨٩﴾﴾

"Ali, Poslanik i oni koji s njim vjeruju bore se zalažući imetke svoje i živote svoje. Njima će svako dobro pripasti i oni će ono što žele ostvariti. Allah im je pripremio džennetske bašče kroz koje će rijeke teći, u kojima će vječno boraviti. To je veliki uspjeh!"[1]

I kaže:

﴿وَٱلسَّٰبِقُونَ ٱلْأَوَّلُونَ مِنَ ٱلْمُهَٰجِرِينَ وَٱلْأَنصَارِ وَٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُم بِإِحْسَٰنٍ رَّضِىَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا۟ عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى تَحْتَهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۚ ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾﴾

"Allah je zadovoljan prvim muslimanima, muhadžirima i ensarijama i svima onima koji ih slijede dobra djela čineći, a i oni su zadovoljni Njime: za njih je On pripremio džennetske bašče kroz koje će rijeke teći, i oni će vječno i zauvijek u njima boraviti. To je veliki uspjeh."[2]

---

[1] Et-Tevbe, 88-89.

[2] Et-Tevbe, 100.

I kaže:

﴿ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَهَاجَرُوا۟ وَجَٰهَدُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱلَّذِينَ ءَاوَوا۟ وَّنَصَرُوٓا۟ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُؤْمِنُونَ حَقًّا ۚ لَّهُم مَّغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٧٤﴾ ﴾

"Oni koji vjeruju i isele se, i bore se na Allahovom putu, i oni koji daju sklonište i pomažu – oni su, zbilja pravi vjernici. Njih čeka oprost i obilje plemenito."[1]

Allah ih je opisao kao istinske vjernike, borce koji se zalažu svojim imetkom i svojim životima; oni su ti koji će uspjeti i koji će zaslužiti Allahov oprost i Njegovo zadovoljstvo. Oni će kod njega imati raznovrsna dobra, plemenitu opskrbu i vrtove uživanja. Pa koja hvala može biti bolja od ovoga i koja blagodat može biti veća od ove?!

Također ih po lijepom spominje i Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, u vjerodostojnim hadisima. Od tih hadisa je i hadis kojeg prenosi Džabir, radijallahu 'anhu, a u kojem stoji: "Neće inšallah u Vatru ući niko od onih koji su mi dali prisegu pod drvetom..."[2]

Među njima je i hadis od 'Imrana ibn Husajna, radijallahu 'anhu, u kojem se kaže: "Najbolji pripadnici moga ummeta su oni koji su živjeli sa mnom, zatim oni koji dolaze poslije njih, zatim oni koji dođu poslije njih".[3]

Među njima je i hadis od Ebu-Se'ida el-Hudrija, radijallahu 'anhu, u kojem stoji: "Ne vrijeđajte moje ashabe. Jer, kada bi

---

[1] El-Enfal, 74.

[2] Muslim: Kitabu fadailu es-sahabe, Babun "Min fadaili ashabi eš-šedžera" (4/1942); hadis br. 2496. Muslim bilježi ovaj hadis posredstvom Ebu-Zubejra od Džabira ibn 'Abdullaha.

[3] Buhari: Kitabu fadaili ashabi en-Nebijji, Babun "Fadailu ashabi en-Nebijji" (7/3), hadis br. 3650; Muslim: Kitabu fadailu es-sahabe, Babun "Fadlu es-sahabe" (4/1964), hadis br. 2535. Oba šcjha bilježe ovaj hadis posredstvom Zehdema ibn Mudarriba od 'Imrana ibn Husajna.

neko uložio zlata koliko je brdo Uhud, ne bi postigao ni pregršt onoga što je neki od njih dao, ni pola od toga".[1]

U prvom hadisu navedeno je objašnjenje vrijednosti nekih ashaba Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, onih koji su dali prisegu pod drvetom. Rečeno je da takvi neće ući u Vatru. U drugom hadisu se potvrđuje dobrota i ispravnost svih ashaba, radijallahu 'anhum, koji su najbolja generacija, i koji su prednjačili u dobroti nad onima koji su došli poslije njih od tabi'ina.

A što se tiče trećeg hadisa – pa, u njemu se pojašnjava vrijednost ashabâ Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, samim tim što ih je Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, opisao kao svoje drugove: on zabranjuje njihovo vrijeđanje i stavlja u obavezu njihovo spominjanje po dobru.

Na ovome je bio i Ebu-Hanife, koji se tako pokoravao svome Gospodaru i postupao po naredbi Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem. On je volio sve ashabe; molio je Allaha da bude zadovoljan s njima i prihvatao ih. Nije se odricao nijednog od njih, niti je ikog od njih spominjao osim po dobru. Dokaz tome su riječi imama Ebu-Hanife: "Ne spominjemo nijednog od ashaba Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, osim po dobru".[2]

I kaže: "Ne odričemo se nijednog ashaba Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, i sve ih prihvatamo".[3]

---

[1] Buhari: Kitabu fadailu es-sahabe, Babun "Kavlu en-Nebijji: Lev kuntu muttehizen halilen" (7/21), hadis br. 36273. Buhari bilježi ovaj hadis posredstvom Zekvana od Ebu-Se'ida el-Hudrija; Muslim: Kitabu fadailu es-sahabe, Babun "Tehrimu sebbi es-sahabe" (4/1967), hadis br. 2540. Muslim bilježi ovaj hadis posredstvom Ebu-Saliha od Ebu-Se'ida el-Hudrija.

[2] El-Fikhu el-ekber, str. 304.

[3] El-Fikhul-ebsat, str. 40.

Prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika, Et-Tahavi potvrđuje ovaj govor. Zato kaže: "Volimo ashabe Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, i ne pretjerujemo u ljubavi ni prema jednom od njih, niti se odričemo ikoga od njih. Preziremo onoga ko njih prezire ili ih po lošem spominje, a mi ih spominjemo samo po dobru. Ljubav prema njima je vjera, vjerovanje i dobročinstvo; a mržnja prema njima je nevjerstvo, licemjerstvo i nasilje".[1]

I kaže: "Ko lijepo govori o ashabima Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, njegovim čestitim ženama i njegovim časnim potomcima, taj se spasio od licemjerstva".[2]

Ebu-Hanife je govorio: "Njihov sahat vremena proveden sa Poslanikom, sallallahu 'alejhi we sellem, bolji je od jednog cijelog djela nekog od nas koje čini čitavog života, bez obzira koliko dugo živio".[3]

Ebu-Hanife svjedoči Džennet onima kojima je to posvjedočio Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem. To potvrđuje i Et-Tahavi prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika. Et-Tahavi kaže: "Deseterici ashaba, koje je imenovao Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, i koje je obradovao Džennetom, i mi svjedočimo da su od dženetlija – na osnovu svjedočenja Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, i njegovog istinitog govora. Ti ashabi su: Ebu-Bekr, Omer, Osman, Alija, Talha, Ez-Zubejr, Sa'd ibn Ebi-Vekkas, Se'id ibn Zejd, 'Abdur-Rahman ibn 'Avf i Ebu-'Ubejde ibn el-Džerrah, koji je povjerenik ovoga ummeta, neka je Allah svima njima zadovoljan".[4]

---

1 El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 57.

2 Ibid.

3 El-Mekki, Menakibu Ebi-Hanife, str. 76.

4 El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 58.

Dokaz ovome su riječi Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem: "Deseterica će u Džennet: Poslanik će u Džennet, Ebu-Bekr će u Džennet, Omer će u Džennet, Osman će u Džennet, Alija će u Džennet, Talha će u Džennet, Ez-Zubejr će u Džennet, Sa'd ibn Ebi-Vekkas će u Džennet, 'Abdur-Rahman ibn 'Avf će u Džennet. a ako hoćete, reći ću ko je i deseti". Rekoše: "A ko je on?" Reče: "Se'id ibn Zejd (to je prenosilac ovog hadisa)".[1]

Osim toga, Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, rekao: "Ebu-Bekr će u Džennet, Omer će u Džennet, Alija će u Džennet, Osman će u Džennet, Talha će u Džennet, Ez-Zubejr ibnu-l'Avvam će u Džennet, 'Abdur-Rahman ibn 'Avf će u Džennet, Se'id ibn Zejd ibn 'Amr ibn Nufejl će u Džennet i Ebu-'Ubejde ibn el-Džerrah će u Džennet".[2]

Ovo je akidet imama Ebu-Hanife kada su u pitanju ashabi. On sve njih voli, prihvata ih, ne pretjeruje u ljubavi prema nekom od njih i ne spominje ih osim po dobru.

❁ ❁ ❁

[1] Ebu-Davud: Kitabu es-sunne, Babun "Fil-hulefa" (5/39), hadis br. 4649. Ebu-Davud bilježi ovaj hadis posredstvom 'Abdur-Rahmana ibn el-Ahnesa od Se'ida ibn Zejda. Tirmizi: Kitabu el-menakib, Babun "Menakibu Abdur-Rahman ibn 'Avf" (5/648), hadis br. 1748; Hakim, Mustedrek (3/440). Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom Humejda ibn 'Abdur-Rahmana od Se'ida ibn Zejda. Tirmizi kaže: "Čuo sam Muhameda (Buhari) da je za ovaj hadis rekao da je ispravniji od prvog hadisa". Albani je rekao: "Hadis je vjerodostojan". v. Tahridžu el-Albani 'ala šerhi el-'akideti et-tahavijje, str. 550.

[2] Ahmed, Musned (1/193); Tirmizi: Kitabu el-menakib, Babun "Menakibu Abdur-Rahman ibn 'Avf" (5/647), hadis br. 1747. Oba imama bilježe ovaj hadis posredstvom 'Abdur-Rahmana ibn Humejda od njegovog oca. Albani (u djelu: Sahihu el-džami', 1/70) kaže: "Hadis je vjerodostojan". v. Tahridžu el-Albani 'ala šerhi el-'akideti et-tahavijje, str. 551; Miškatu el-mesabih (3/1727).

2. GOVOR IMAMA EBU-HANIFE PRILIKOM VREDNOVANJA IZMEĐU OSMANA I ALIJE

Pripadnici ehlis-sunneta vel-džema'ata su složni da su najvredniji članovi ovog ummeta, nakon Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem: Ebu-Bekr es-Siddik, radijallahu 'anhu; a nakon Ebu-Bekra, Omer ibn el-Hattab. En-Nevevi o ovome kaže: "Pripadnici ehlis-sunneta vel-džema'ata su složni da je najvredniji među njima Ebu-Bekr, a zatim Omer".[1]

Ibn-Salah kaže: "Općenito, najbolji među njima je Ebu-Bekr, pa Omer".[2]

Ibn-Hadžer el-Hejtemi kaže: "Znaj da su velikani ovog naroda i učenjaci ummeta složni da je najbolji pripadnik ovog ummeta Ebu-Bekr es-Siddik, a zatim Omer, radijallahu 'anhuma".[3]

El-Kastalani kaže: "Najvredniji među njima – općenito, i po koncenzusu ehlis-sunneta – jeste Ebu Bekr, a zatim Omer".[4]

Ibn-Tejmijje kaže: "Islamski učenjaci se ne razilaze kada je riječ o pitanju vrednovanja Ebu-Bekra i Omera, i njihove prednosti naspram ostalih ashaba. To je mišljenje Malika i njegovih drugova, kao i Ebu-Hanife i njegovih drugova... i onih čiji je broj nemjeriv... Onih koji imaju dobar spomen u islamu. Svi su oni na jasnom stavu kada je riječ o pitanju vrednovanja Ebu-Bekra i Omera".[5]

---

1 Šerhu Muslim (1/148).

2 Ibn-Salah, Mukaddima, str. 149.

3 Es-Savaiku el-muhrika, str. 57.

4 El-Mevahibu el-ledunijje (7/36-39).

5 Minhadžu es-sunne (7/286-288).

Na ovome su složni pripadnici ehlis-sunneta; štaviše, u tome su postigli zajednički, usklađeni stav.[1] Međutim, razišli su se kada je riječ o pitanju vrednovanja Osmana i Alije. O ovome imam Šafija kaže: "Nijedan ashab ili tabi'in se ne razlikuje kada je riječ o pitanju vrednovanja Ebu-Bekra i Omera i njihove prednosti naspram svih ostalih ashaba, nego je razilaženje prisutno kada se radi o Osmanu i Aliji. a mi ne okrivljujemo ni jednog ashaba Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, za ono što je uradio".[2]

Ez-Zerkeši kaže: "Razilaženje je je nastalo prilikom vrednovanja između Alije i Osmana".[3] Većina pripadnika ehlis-sunneta daje prednost Osmanu nad Alijom, radijallahu 'anhuma. O tome En-Nevevi kaže: "Većina njih (pripadnika ehlis-sunneta) kaže: "...Zatim Osman, pa Alija".[4]

Ibn-Salah kaže: "...Zatim, većina selefa daje prednost Osmanu nad Alijom, Allah neka je sa svima njima zadovoljan".[5]

Neki od pripadnika ehlis-sunneta daju prednost Aliji nad Osmanom. O tome Ibn-Kesir kaže: "Čudno je da neki stanovnici Kufe, od pripadnika ehlis-sunneta, daju prednost Aliji nad Osmanom. To mišljenje se pripisuje Sufjanu es-Sevriju, ali se prenosi da se on povratio od toga.[6] Također se bilježi od Veki'a ibn el-Džerraha. U tome su ga podržavali Ibn-Huzejme i El-Hatabi, a to je slabo i odbačeno mišljenje".[7]

---

1 Ovaj koncenzus spominje Gazali u djelu El-Iktisad, str. 154; El-Ejdži, Šerhu el-mevakif (3/279).

2 El-Bejheki, El-I'tikad, str. 192.

3 El-Idžabetu fima istedrekethu Aišetu 'alc es-sahabe, str. 61.

4 Nevevi, Šerhu Muslim (15/148).

5 Ibn-Salah, Mukaddima, str. 177.

6 Fethul-Bari (7/16).

7 El-Baisu el-hasis, str. 173.

Ovakvo mišljenje se pripisuje i imamu Ebu-Hanifi. Tu predaju mu pripisuje Ibn 'Abdul-Berr (u djelu: El-Intika). Kaže se: "Skupina je na tome da se daje prednost Ebu-Bekru, pa Omeru, pa Aliji, pa Osmanu. a ne umanjuje se vrijednost nijednog ashaba Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem..."[1]

Spominje se (u djelu: Es-Sijeru el-kebir, od Muhammeda ibn el-Hasena eš-Šejbanija) da je Nuh ibn Ebi-Merjem upitao Ebu-Hanifu o mezhebu ehlis-sunneta, pa je rekao: "Da daješ prednost Ebu-Bekru, pa Omeru i da voliš Aliju i Osmana..."[2]

Spominje se (u djelu: Menakibu Ebi-Hanife, od El-Mekkija) da je Ebu-Hanife davao prednost Ebu-Bekru nad ostalim ashabima Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, zatim Omeru, a zatim je spomenuo Aliju, pa Osmana.

Ibn Ebil-'Izz kaže: "Prenosi se od Ebu-Hanife da je davao prednost Aliji nad Osmanom, radijallahu 'anhuma, mada je jasno u njegovom mezhebu da je davao prednost Osmanu nad Alijom – a na ovome je većina pripadnika ehlis-sunneta".[3]

Njegove riječi: "Ovo se prenosi u nejasnoj formi" ukazuju na nedostatak utvrđenosti ove predaje od imama Ebu-Hanife. Možda se on u tome povodio za predajama koje se na nekoliko mjesta prenose od Ebu-Hanife: da je on davao prednost Ebu-Bekru i Omeru i da je volio Aliju i Osmana, spominjući pri tome Aliju prije Osmana. Ipak, to ne podrazumijeva davanje prednosti Aliji nad Osmanom, jer se veznik "vav" u arapskom jeziku koristi za bezuslovnu množinu; spominjanje nečega prije ne znači njegovo vrednovanje nad drugim. Ono na čemu je ostao Ebu-Hanife jeste davanje prednosti Osmanu nad Alijom, a dokaz tome su njegove riječi: "Najbolji među ljudima, nakon Vjerovjesnika,

[1] El-Intika, str. 63.

[2] Es-Sijeru el-kebir (1/158).

[3] Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 570.

neka je na sve njih Allahov mir i blagoslov, jeste Ebu-Bekr es-Siddik, zatim Omer ibn el-Hattab el-Faruk, zatim Osman ibn Affan Zun-Nurejn, zatim Ali ibn Ebi-Talib el-Murteda, neka je Allah sa svima njima zadovoljan. To su bili pobožnjaci, čvrsti na istini i uz istinu, i sve njih prihvatamo".[1]

Rekao je i ovo: "Potvrđujemo da je najvredniji član ovog ummeta, poslije Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi ve sellem – Ebu-Bekr es-Siddik; zatim Omer, zatim Osman, zatim Alija, neka je Allahovo zadovoljstvo na sve njih".[2]

I kaže: "Najbolji čovjek nakon Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, je Ebu-Bekr, zatim Omer, zatim Osman, pa Alija. a suzdržavamo se kod ostalih ashaba Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, i ne spominjemo ih osim po dobru".[3]

Prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika, Et-Tahavi potvrđuje ovaj govor. Stoga kaže: "Potvrđujemo hilafet nakon Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, prvo za Ebu-Bekra es-Sidika, radijallahu 'anhu, smatrajući ga vrednijim i dajući mu prednost nad ostalima iz ovog ummeta; zatim Omeru ibn el-Hattabu, radijallahu 'anhu; zatim Osmanu, radijallahu 'anhu; zatim Aliji ibn Ebi Talibu, radijallahu 'anhu. Oni su upućene halife i predvodnici upućenih".[4]

Na ovome su bili ustrajni imami Fikha, kao što su Šafija i Malik, u jednoj od njegovih predaja. Ibn-Tejmijje o ovome kaže: "Većina daje prednost Osmanu, i to je zadnje mišljenje pripadnika ehlis-sunneta. Na tome su imami Fikha – kao

[1] El-Fikhul-ekber, str. 303-304.
[2] El-Vesijjetu me'a šerhiha, str. 14.
[3] En-Nuru el-lami' (qaf-119-ba).
[4] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 57.

što su: Šafija, Ebu-Hanife i Malik, prema jednoj od njegovih predaja".[1]

Kadija 'Ijad prenosi predaju od imama Malika u kojoj se vraća od nedavanja prednosti Osmanu nad Alijom. Ez-Zerkani o tome kaže: "Kadija Ijad prenosi predaju od Malika u kojoj se on povratio sa mišljenja da je Ali vredniji od Osmana (pri čemu nije davao prednost Osmanu), govoreći da je to općepoznato od Malika, Es-Sevrija i svih imama Hadisa, Fikha i velikog broja mutekellimina. a El-Kurtubi kaže da je to, inšallah, najispravnije od Malika".[2]

Ibn-Bedran (u djelu: El-Medhal) spominje da je imam Ahmed davao prednost Ebu-Bekru, pa Omeru, zatim Osmanu, a poslije toga bi šutio. Zatim je spomenuo, kao četvrtoga, Aliju, nakon što se uvjerio u vjerodostojnost hadisa od Ibn-Omera. Tako se prenosi govor imama Ahmeda: "Govorili smo: Ebu-Bekr, pa Omer, pa Osman, a poslije toga bismo šutili dok nam nije potvrđen hadis od Ibn-Omera".[3]

Ibn-Bedran kaže: "A što se tiče hadisa na koji ukazuje imam Ahmed, ja sam tražio u njegovom Musnedu, ali ga nisam našao. Stoga ne znam da li je u njemu ili ga nisam vidio pa ga nisam mogao naći? Ali našao sam da ga hafiz hadisâ Ebul-Kasim ibn 'Asakir bilježi prilikom govora o Ebu-Bekru es-Siddiku, radijallahu 'anhu, (u djelu: Et-Tarihu el-kebir) od Ibn-Omera. U tom hadisu se kaže: "Dok je Allahov Poslanik bio živ, govorili smo da je najbolji čovjek ovog ummeta nakon Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, Ebu-Bekr, zatim Omer, zatim Osman, pa Alija. Za to je čuo i Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, pa nije nijekao". a u drugoj predaji

[1] Minhadžu es-sunne (8/197, 225).

[2] Šerhu ez-Zerkani 'alel-mevahibi el-ludenijje (7/38).

[3] El-Medhal, str. 17-18.

se kaže: "Nakon toga smo ostavili ashabe Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, ne vrednujući ih međusobno". Ibn-Bedran kaže: "Pošto je imam Ahmed ukazao na ispravnost ovog hadisa, prestali smo govoriti o njemu, zadovoljavajući se potvrdom ovog predvodnika muhadisâ".[1]

Hadis kojeg bilježi Ibn-'Asakir ima osnovu u Buharijinom Sahihu, a glasi: "Za vrijeme Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, vrednovali smo ljude. Stoga bismo prvo spomenuli Ebu-Bekra, pa Omera ibn el-Hattaba, pa Osmana ibn el-'Affana, radijallahu 'anhum".[2]

Ibn-Tejmijje je rezimirao stavove ehlis-sunneta koji se vežu za vrednovanje između Osmana i Alije, pa kaže: "Oni priznaju ono što se tevatur-predajom prenosi od zapovjednika pravovjernih Alije ibn Ebi-Taliba, radijallahu 'anhu, kao i od drugih, gdje se kaže da su najbolji od ovog ummeta, nakon Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, Ebu-Bekr, zatim Omer. Pa bi dodavali kao trećeg Osmana i kao četvrtog Aliju, radijallahu 'anhuma, kao što na to i ukazuju predaje i ono na čemu su se složili ashabi, radijallahu 'anhum. Oni su, prilikom davanja prisege za hilafet, davali prednost Osmanu, iako su se neki pripadnici ehlis-sunneta razišli kada je riječ o pitanju vrednovanja Osmana i Alije, radijallahu 'anhuma, i to nakon što su se složili u davanju prednosti Ebu-Bekru i Omeru. Tako su neki spomenuli kao trećeg Osmana i nisu više nikoga spominjali. Neki su kao četvrtog spomenuli Aliju, a neki su dali prednost Aliji. Neki su, pak, ostali suzdržani. No, održao se stav ehlis-sunneta da se daje prednost Osmanu".[3]

---

[1] Ibid.

[2] Buhari: Kitabu fadailu es-sahabe, Babun "Fadlu Ebi-Bekr" (7/16), hadis br. 3625. Buhari bilježi ovaj hadis posredstvom Nafi'a od Ibn-Omera.

[3] Medžmu'u el-fetava (3/153).

Ovim se podrazumijeva da je davanje prednosti Osmanu nad Alijom stav na kojem su bili imami Fikha i većina ehlis-sunneta. a ko smatra drugačije – taj omalovažava muhadžire i ensarije. U prilog tome Ejjub es-Sihtijani kaže: "Ko ne daje prednost Osmanu nad Alijom – pa, taj omalovažava muhadžire i ensarije".[1]

❁ ❁ ❁

[1] Medžmu'u el-fetava (4/428); Minhadžu es-sunne (8/225). Ibn-Tejmijje kaže: "Da Osman nije bio preči da mu se dā prednost (a oni su mu je dali), onda bi oni bili ili neznalice o njegovoj vrijednosti ili nasilnici. To je zato jer su dali prednost vrijednom nad još vrednijim bez vjerskog rasuđivanja. a ko njima pripisuje neznanje i nasilje – pa, taj ih omalovaž.ava".

3. GOVOR EBU-HANIFE O ONIMA KOJI OMALOVAŽAVAJU ASHABE POSLANIKA, SALLALLAHU 'ALEJHI WE SELLEM, I VRIJEĐAJU IH.

Allah, subhanehu we te'ala, je zabranio da vjernik uznemirava svoga brata vjernika, bez obzira da li se radilo o psovci, vrijeđanju, ogovaranju, izrugivanju ili ismijavanju.

Uzvišeni Allah kaže: ﴿وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ۝١﴾ **"Teško (vejl) svakom klevetniku-podrugljivcu."**[1]

Allah prijeti klevetniku (koji sramoti ljude i vrijeđa ih, gestom ili svojim postupcima), kao i podrugljivcu (koji ljude grdi svojim govorom)[2] – Vejlom, a to je džehennemska dolina kroz koju protiče sukrvica stanovnikâ Vatre i njihov gnoj.[3] Znači, ko uznemirava vjernike – taj čini jasan grijeh.

Osim toga, Uzvišeni Allah kaže:

﴿وَٱلَّذِينَ يُؤْذُونَ ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ بِغَيْرِ مَا ٱكْتَسَبُوا۟ فَقَدِ ٱحْتَمَلُوا۟ بُهْتَٰنًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ۝٥٨﴾

"A oni koji vjernike i vjernice vrijeđaju – a oni to ne zaslužuju – tovare na sebe klevetu i pravi grijeh."[4]

Teška prijetnja i siguran grijeh pripadaju onome ko uznemirava nekog vjernika, psovkom općenito, ili nečim sličnim. a šta je onda s onim ko uznemirava ashabe Allahovog Poslanika,

---

[1] El-Humeze, 1.

[2] Tefsir kelamu el-Mennan (7/671).

[3] Taberi, Tefsir (30/291).

[4] El-Ahzab, 58.

sallallahu 'alejhi we sellem?! Nema sumnje da je to veći grijeh i veće nasilje.

Također, Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, zabranjuje pogrdno spominjanje njegovih ashaba, njihovo vrijeđanje i psovanje. Stoga kaže: "Ne vrijeđajte nijednog mog ashaba. Jer, kada bi neko od vas udijelio zlata koliko je brdo Uhud, ne bi postigao ni pregršt onoga što je neki od njih dao, niti pola od toga".[1]

Svako ko voli ashabe – taj voli i Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem; a svako ko njih prezire – taj ni njega ne voli. Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, je rekao: "Bojte se Allaha kada govorite o mojim ashabima; ne uzimajte ih za metu vaših uvreda nakon mene. Ko njih voli, zbog ljubavi prema meni ih voli; a ko ih prezire, zbog prijezira prema meni ih ne voli. Ko njih uznemirava – i mene uznemirava; a ko mene uznemirava – taj Allaha uznemirava. a ko Allaha uznemirava – pa, blizu je da ga Allah kazni".[2]

Ibn-Abbas i Ibn-Omer su također zabranjivali vrijeđanje ashaba. Ibn-Abbas kaže: "Ne vrijeđajte ashabe Muhammeda, sallallahu 'alejhi we sellem, jer je Allah naredio da za njih oprosta tražimo".[3]

Ibn-Omer je rekao: "Ne vrijeđajte ashabe Muhammeda, sallallahu 'alejhi we sellem. Jer, njihov položaj od jednog sahata (provedenog da Poslanikom, sallallahu 'alejhi ve sellem – nap.

[1] Već je spomenut na stranici 540.

[2] Ahmed, Musned (4/87); Tirmizi: Kitabu el-menakib, Babun 59, (5/696), hadis br. 3862; Nurudin ibn Alijj ibn Ebi-Bekr el-Hejsemi, Mevaridu ez-zam'an ila ez-zevaidi Ibn-Hibban, str. 568-569, hadis br. 2284. Sva trojica bilježe ovaj hadis posredstvom 'Abdur-Rahmana ibn Zijada od 'Abdullaha ibn Mugaffela. Tirmizi odgovara: "Hadis je slab. Poznat nam je samo putem ovog lanca prenosilaca".

[3] Ahmed ibn Hanbel, Fadailu es-sahabe (1/59), br. 18; Ibn-Sa'd, Tabekat (5/467).

lek.) vredniji je od jednog cijelog djela nekog od vas koje je čitavog života činio".[1]

Ko vrijeđa ashabe, ili omalovažava nekog od njih, ili javno ispoljava antipatiju i prijezir prema njima, taj nije na sunnetu niti je sa džematom.

Imam Ebu-Hanife kaže: "Zajednica (džemat) je na tome da daješ prednost Ebu-Bekru, Omeru, Aliji i Osmanu, da ne omalovažavaš nikoga od ashaba Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, da ne proglašavaš ljude nevjernicima zbog njihovih grijeha i da klanjaš dženazu onome ko izgovara šehadet i za onim ko ga izgovara..."[2]

Upitan je imam Ebu-Hanife: "Kojoj vrsti muslimana pripadaš?" Rekao je: "Ja sam od onih koji ne vrijeđaju ispravne prethodnike (selef), vjerujem u određenje i ne smatram nikoga nevjernikom zbog učinjenog grijeha".[3]

Osim toga, Ebu-Hanife kaže: "Voli ih (ashabe) svaki bogobojazan vjernik, a prezire ih svaki prezreni licemjer".[4]

Ovaj govor Ebu-Hanife ima svoju osnovu u hadisu Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, u kojem se govori o vrijednosti ashaba-ensarija i u kojem se kaže: "Ne voli ih osim vjernik, a ne prezire ih osim licemjer".[5]

Prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika, Tahavi

---

[1] Ibn-Madže, El-Mukaddime, Babun "Fadailu ashabi Resulillah" (1/57), hadis br. 162.

[2] El-Intika, str. 163-164.

[3] Tarihu Bagdad (13/331).

[4] El-Vesijjetu me'a šerhiha, str. 14.

[5] Muslim: Kitabu el-iman, Babun "Ed-delilu 'ala enne hubbe el-ensari ve Alijji, radijallahu anhum, minel-iman" (1/85), hadis br. 129. Muslim bilježi ovaj hadis posredstvom 'Adija ibn Sabita od El-Berraa.

potvrđuje ovaj govor. On kaže: "Ljubav prema njima je vjera i vjerovanje, a prijezir prema njima je nevjerstvo, licemjerje i nasilje".[1]

I kaže: "Ko lijepo govori o ashabima Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, njegovim ženama, čistim od svakog vida prljavštine, i njegovim časnim potomcima – sačuvan je od licemjerstva".[2]

Ukoliko ih neko vrijeđa na način da dovodi u pitanje njihovu vjeru i njihovu pravednost, to predstavlja nevjerstvo, licemjerstvo i nasilje; a ukoliko ih vrijeđa na način da ne dovodi u pitanje njihovu pravednost i vjeru, ali ih opisuje nečim drugim (na primjer, da potvori nekog od njih da je bio škrtac), takav zaslužuje da bude kažnjen strogom odgojnom mjerom, s tim što se njegov primjer samo zbog toga ne tretira kao nevjerstvo.[3]

Nesefi kaže: "Suzdržavamo se od spominjanja ashabâ, osim po dobru".[4]

U tumačenju ovoga se kaže: "Zbog toga što se u vjerodostojnim hadisima spominju njihove vrijednosti, kao što se spominje i obaveza suzdržavanja od njihovog omalovažavanja... Reći ćemo: "Ukoliko njihovo vrijeđanje i omalovažavanje predstavlja suprotstavljanje jasnim dokazima – to je nevjerstvo. Primjer za to jeste potvora Aiše, radijallahu anha. a ukoliko nije tako, onda je to, u najmanju ruku, novotarija i grijeh".[5]

Ibn Ebu el-'Avvam prenosi da je neki čovjek rekao Ebu-Jusufu: "O, Ebu-Jusufe! Prenose od tebe da ti dozvoljavaš svjedočenje onoga ko vrijeđa ashabe Poslanika, sallallahu 'alejhi

1 El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 57.
2 Ibid.
3 Es-sejfu el-meslul.
4 El-'Akidetu en-nesefijje, str. 29.
5 Taftazani, Šerhu el-'akidetu en-nesefijje, str. 161-162.

we sellem, imajući svoje posebno tumačenje za to. Ebu-Jusuf mu je odgovorio: "Teško tebi! Takvog dadnem zatvoriti i bičevati, sve dok se ne pokaje!"[1]

Cilj toga je (da se shvati) da iz stava onih koji vrijeđaju ashabe proizilazi da su ashabi bili nevjernici ili veliki grješnici. Takav stav, također, sadrži poruku da je ovaj ummet najgori ummet, kao i da je prva generacija ovog ummeta najgora generacija.[2]

Upitani su Jevreji: "Ko su najbolji pripadnici njihovog naroda?", pa su rekli da su to drugovi Musaa. Upitani su kršćani isto, pa su rekli da su to havarijuni (saradnici i drugovi) Isaa. a upitane su rafidije i šije: "Ko se najgori pripadnici njihove zajednice?", pa su rekli da su to ashabi Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem".[3]

❁ ❁ ❁

[1] Fedailu Ebi-Hanife ve ashabihi, str. 180.

[2] Es-Sarimu el-meslul, str. 586-587; Minhadžu es-sunne (1/27).

[3] Minhadžu es-sunne (1/27).

PETI DIO IMAMET / HALIFAT

Ovaj dio se sastoji od sljedećih poglavlja:

1. Imamet / halifat pripada Kurejšijama.
2. Imamet / halifat upućenih halifa.
3. Borba protiv imama / halife nasilnika.

1. IMAMET / HALIFAT PRIPADA KUREJŠIJAMA

Imam Ebu-Hanife je bio mišljenja da je jedan od uslova za imama/halifu da isti bude od Kurejšija. Na ovo ukazuju riječi El-Bagdadija: "Šerijat ukazuje da imamet/halifat ne izlazi iz njihovog kruga, za onoga ko je dostojan njemu. Prema tome, nije dozvoljeno postaviti za vođu/halifu muslimana nekoga mimo njih. Šafija ovo mišljenje spominje u nekoliko svojih djela, a prenosi ga i Zerkan[1] od Ebu-Hanife".[2]

Na ovom mišljenju su bili i ostala trojica imama. Imam Malik kaže: "Halifa izričito može biti samo neko od Kurejšija, jer drugom ne može pripasti vlast".[3]

Imam Ahmed je rekao: "Hilafet pripada Kurejšijama, sve i kada bi od svih ljudi ostala samo dvojica. Nijednom čovjeku nije dozvoljeno da im u tome bude konkurencija i da se s njima za to bori".[4]

Stav koji su zauzeli četverica imama u Fikhu jeste i mišljenje većine učenjaka.

Ibn-Hadžer kaže: "Većina islamskih učenjaka je mišljenja da je jedan od uslova za mjesto halife da pojedinac bude od Kurejšija".[5]

Kada je riječ o ovom pitanju, osnovu za ispravno mišljenje čine hadisi koji se bilježe u dva Sahiha, i to su predaje koje se

---

[1] Vjerovatno se radi o Muhammedu ibn Hafsu ez-Zerkanu.

[2] El-Bagdadi, Usulu ed-din, str. 275.

[3] Ibn El-'Arebi, Ahkamu el-Kur'an (4/1, 172).

[4] Tabekatu el-hanabile (1/26).

[5] Fethul-Bari (13/118).

prenose od više ashaba. Upravo ta činjenica ukazuje na to da imamet/halifat pripada Kurejšijama. Među njima je hadis – kojeg bilježi Buhari u svom Sahihu, od Mu'avije, radijallahu 'anhu, u poglavlju koje govori na ovu temu – u kojem se kaže da je Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, rekao: "Zaista ova stvar (hilafet) pripada Kurejšijama. i ko god im se suprotstavi u tome – sve dok oni održavaju vjeru – Allah će ga kazniti i baciti u Vatru".[1]

Od 'Abdullaha ibn Omera se prenosi da je Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, rekao: "Hilafet će pripadati Kurejšijama, pa makar ih bila samo dvojica".[2]

Od onoga što je slično ovom hadisu je i ono što Muslim bilježi u svom Sahihu, u poglavlju o hilafetu pod naslovom: Ljudi slijede Kurejšije i hilafet pripada Kurejšijama.

Naime, od Džabira ibn Semure se prenosi da je čuo Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, da je rekao: "Stanje naroda će se neprestano poboljšavati i unapređivati sve dok namjesnici tim ljudima bude dvanaest ljudi". Zatim je spomenuo nešto što ja nisam dobro čuo. Upitao sam oca šta je dalje rekao Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem o tome, a on mi je rekao: "Svi oni su Kurejšije".[3]

Od Ebu-Hurejre, radijallahu 'anhu, se prenosi da je Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem: "U hilafetu ljudi slijede

[1] Buhari: Kitabu el-ahkam, Babun "El-umera'u min Kurejš" (13/113-114), hadis br.: 7139. Buhari bilježi ovaj hadis posredstvom Muhammeda ibn Džubejra od Džubejra ibn Mut'ima.

[2] Buhari: Kitabu el-ahkam, Babun "El-umera'u fi Kurejš" (13/114), hadis br. 7140. Buhari bilježi ovaj hadis posredstvom 'Asima ibn Muhammeda od njegovog oca, a on prenosi od Ibn-Omera.

[3] Muslim: Kitabu el-imare, Babun "En-nasu tebe'un li Kurejš" (13/1452), hadis br. 82. Muslim bilježi ovaj hadis posredstvom 'Abdul-Melika ibn 'Umejra od Džabira ibn Semureta.

Kurejšije: musliman njihove muslimane, a nevjernik njihove nevjernike".[1]

Prilikom govora o ovom hadisu, En-Nevevi kaže: "Hilafet je stvar koja je posebno data Kurejšijama, i nije dozvoljena nikome mimo njih. Na ovome je bila složna zajednica u vrijeme ashaba, kao i u vrijeme poslije njih. a onaj ko se razlikuje u ovome, poput novotara, ili dozvoljava hilafet nekome drugom mimo njih, njegovo mišljenje biva pobijeno koncenzusom ashaba i tabi'ina poslije njih, kao i vjerodostojnim hadisima".[2]

S ovim se hoće reći da je uslovljavanje da vođa bude od Kurejšija stvar na kojoj su složni ispravni prethodnici, i u tome se s njima ne slažu samo novotari[3], poput nekih mu'tezila, eš'arija i drugih.[4]

❁ ❁ ❁

[1] Muslim: Kitabu el-imare, Babun "En-nasu tebe'un li Kurejš" (3/1451), hadis br. 1818. Muslim bilježi ovaj hadis posredstvom El-E'aredža od Ebu-Hurejre.

[2] Nevevi, Šerhu Sahihi Muslim (12/200).

[3] Od mu'tezila: Dirar ibn 'Amr i En-Nezzam; od eš'arija: El-Džuvejni. Pogledaj: El-Milelu-ven-nihal (1/91); Gijasu el-umem, str. 79, 80, 82; Šerhu Sahihi Muslim (12/200).

[4] Kao što su neke haridžije. v. Šerhu Sahihi Muslim (12/200).

2. IMAMET / HILAFET UPUĆENIH HALIFA

Ashabi su se složili[1] oko imameta Ebu-Bekra es-Siddika, nazivajući ga halifom Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem. Dali su mu prisegu i priznali mu njegovu vrijednost nad ostalima, a sve zbog njegove vrijednosti i prvenstva ulaska u islam, mada mu je i sam Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, davao prednost nad svim ostalim ashabima prilikom predvođenja namaza.[2]

Dokaz za njegov hilafet je predaja koju bilježe i Buhari i Muslim od Džubejra ibn Mut'ima, radijallahu 'anhu. U toj predaji se kaže da je neka žena došla do Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, pa joj je on naredio da mu dođe i drugi put. Kada ga je žena upitala šta da uradi ukoliko ga ne nađe – misleći time na smrt, Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem – on joj je rekao: "Ako me ne nađeš, otiđi Ebu-Bekru".[3]

Također, spominje se i hadis od Aiše, radijallahu 'anha, u kojem stoji da je jedne prilike kod nje ušao Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, u svojoj bolesti, pa joj je rekao: "Pozovi mi Ebu-Bekra i svoga brata. Želim da napišem nešto, jer se bojim

---

[1] El-Eš'ari, El-Ibane, str. 252; El-Bidajetu minel-kifaje, str. 101; El-Mesamere bi šerhi el-musajere, str. 300; Šerhu el-'akideti en-nesefijje, str. 149-150; El-Bezdevi, Usulu ed-din, str. 182.

[2] El-Musajera, str. 311; El-Bezdevi, Usulu ed-din, str. 182, 184.

[3] Buhari: Kitabu fadailu es-sahabe, Babun "Kavlu en-Nebijji: Lev kuntu muttehizen hali len" (7/17), hadis br. 3659; Muslim: Kitabu fadailu es-sahabe, Babun "Fadailu Ebi-Bekr" (4/1857), hadis br. 2286. Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom Muhammeda ibn Džubejra od Džubejra ibn Mut'ima.

da se neće neko nadati i u toj nadi i želji reći: "Ja sam najpreči", a Allah i vjernici su zadovoljni samo s Ebu-Bekrom".[1]

U hadisu od Ebu-Hurejre, radijallahu 'anhu, se prenosi da je rekao: "Čuo sam Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, kada je rekao: "Sanjao sam jednom da sam kod nekog bunara. Pored bunara je bila posuda, pa sam njome dohvatio iz bunara onoliko koliko je Allah htio. Zatim ju je uzeo Ibn Ebi-Kuhafe (Ebu-Bekr, radijjallahu 'anhu). On je dohvatio iz bunara posudu ili dvije, ali je u tom dohvatanju bilo slabosti – a Allah će mu oprostiti tu slabost. Zatim je posuda postala nezamislivo velika, pa ju je prihvatio Ibn el-Hattab – a nisam vidio među ljudima sposobnijeg od njega. Zatim je Omer dohvatao posudom iz bunara sve dok nije napojio ljude i tu ih nastanio".[2]

Zatim je halifa nakon Ebu-Bekra bio Omer ibn el-Hattab, radijallahu 'anhu, zbog njegove vrijednosti i prvenstva u islamu. Njega je preporučio i Ebu-Bekr, a ostali ashabi su se s tim složili.[3]

Nakon Omera je halifa bio Osman ibn 'Affan, radijallahu 'anhu, zbog njegove vrijednosti i prvenstva u islamu, a i zbog davanja prednosti njemu od strane skupine (šure) muslimana koja je vršila izbor. Nakon toga su mu dali prisegu i pokorili se njegovim naredbama, klanjajući za njim džume i bajrame,

---

[1] Muslim: Kitabu fadailu es-sahabe, Babun "Fadailu Ebi-Bekr" (4/1857). Muslim bilježi ovaj hadis posredstvom 'Urvea od Aiše.

[2] Buhari: Kitabu fadailu es-sahabe, Babun "Fadailu Ebi-Bekr" (18/7), hadis br. 3664; Muslim: Kitabu fadailu es-sahabe, Babun "Fadailu Omer" (4/1860), hadis br. 2392. Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom Ibn el-Musejjeba od Ebu-Hurejre. Hadis ukazuje na trajanje njihove vladavine.

[3] Šerhu el-'akaidi en-nesefijje, str. 150; El-Bidajetu minel-kifaje, str. 102; El-Bezdevi, Usulu ed-din, str. 184.

dok je bio na mjestu halife. To je bio njihov koncenzus kada je riječ o ispravnosti njegovog hilafeta.[1]

Zatim je, nakon Osmana, halifa bio Alija, radijallahu 'anhu, zbog njegove vrijednosti, prvenstva u islamu i koncenzusa ovog ummeta kada je riječ o njegovoj vrijednosti,[2] nakon prethodne trojice. Jer, on je bio preči od svih ostalih da bude na tom mjestu.

Pripadnici ovog ummeta, nakon ashabâ, su složni oko imameta upućenih halifa i njihovom redoslijedu, izuzev rafidija. No, njihovo se neslaganje i ne uzima u obzir.

Hilafet svih halifa na Uputi bio je zasnovan na pravcu koji je utemeljio Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem. Dokaz za to jesu riječi Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem: "Vjerovjesnički hilafet će potrajati trideset godina. Zatim će Allah dati vlast onome kome On hoće".[3]

Ko osporava hilafet jednog od njih – taj je više zalutao od magarca svoje porodice.[4] Dokaz tome su riječi Et-Tahavija koje je izgovorio prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta veldžema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika[5]. Rekao je: "Potvrđujemo hilafet, nakon Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, prvo Ebu-Bekru es-Siddiku, radijallahu 'anhu, zbog njegove vrijednosti i prvenstva nad čitavim ummetom, zatim Omeru ibn el-Hattabu, radijallahu

[1] Šerhu el-'akaidi en-nesefijje, str. 151; El-Bidajetu minel-kifaje, str. 103; Šerhu el-musajera, str. 300; El-Bezdevi, Usulu ed-din, str. 57.

[2] Fethul-Bari (7/16); Šerhu el-'akaidi en-nesefijje, str. 151; El-Bidaje, str. 104.

[3] Ahmed, Musned (5/44); Ebu-Davud: Kitabu es-sunne, Babun "Fil-hulefa'" (5/30); Hakim, Mustedrek (3/71). Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom 'Abdur-Rahmana ibn Ebi-Bekra od njegovog oca. Hakim kaže: "Hadis ispunjava uslove dvojice šejhova, ali ga oni ne bilježe".

[4] El-'Akidetu el-vasitijje mea' šerhiha, Et-Tenbihatu el-latife, str. 93.

[5] Medžmu'u el-fetava (3/153).

'anhu, pa Osmanu, radijallahu 'anhu, zatim Aliju ibn Ebi-Talibu, radijallahu 'anhu. Oni su halife na Uputi i vođe upućenih".[1]

Također, Ibn-Tejmijje ovo potvrđuje, pa kaže: "Svi islamski učenjaci, sljedbenici sunneta – Malik i njegovi drugovi, El-Evza'i i njegovi učenici i istomišljenici, Eš-Šafi'i i njegovi drugovi, Ahmed ibn Hanbel i njegovi drugovi, Ebu-Hanife i njegovi drugovi, kao i ostali mimo njih – svi oni vole halife koje su na Uputi i prihvataju ih; oni smatraju ispravnim njihov imamet i suprotstavljaju se onima koji ih spominju po lošem".[2]

Ovo što slijedi jesu neki tekstovi hanefijskih učenjaka koji govore u prilog tome.

En-Nesefi kaže: "Najbolja osoba nakon našeg Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, je Ebu-Bekr es-Siddik, zatim Omer el-Faruk, zatim Osman Zun-Nurejn, pa Alija, radijallahu 'anhum. Njihov hilafet je potvrđen po ovakvom redoslijedu".[3]

Prilikom tumačenja djela El-Musajera, od Ibn el-Humama, Kasim ibn Kutlubga je rekao: "Ispravni vođa nakon Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, kod nas je Ebu-Bekr – kao i kod mu'tezila i većine drugih skupina – a ashabi su bili složni davajući mu prisegu. Zatim Omer, koji je postao halifa tako što ga je izabrao sam Ebu-Bekr. Zatim Osman, nakon prisege i sloge skupine koja je bila zadužena za izbor. Zatim Alija, čiji je imamet potvrđen koncenzusom uglednih i pouzdanih ljudi. Neka je Allah sa svima njima zadovoljan".[4]

Es-Sabuni el-Hanefi kaže: "Poglavlje o imametu halifa na Uputi: prvi od njih je Ebu-Bekr, radijallahu 'anhu, koji je zadovoljavao sve uslove hilafeta i koji je bio vredniji od svih

[1] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 57.
[2] Minhadžu es-sunne (6/420).
[3] Šerhu el-'akaidi en-nesefijje, str. 196.
[4] Šerhu el-musajera, str. 300.

ostalih ashaba. Svi ashabi su bili složni oko njegovog hilafeta, što predstavlja nepobitan dokaz... Zatim je prije svoje smrt za halifu imenovao Omera... Zatim su se ashabi složili oko njegovog hilafeta... Zatim je ubijen Omer, radijallahu 'anhu, a pitanje izbora halife je ostavio na dogovor šesterici... Pa je Abdur-Rahman izabrao Osmana, radijallahu 'anhu, dajući mu prisegu pred ostalim ashabima, pa su i ostali uradili to i slijedili njegove naredbe... Zatim je ubijen Osman, radijallahu 'anhu, a on sam nije precizno odredio nasljednika, sve dok se nisu okupili ugledni ashabi... Tražili su od Alije, radijallahu 'anhu, da prihvati hilafet, zaklinjući ga sve dok nije prihvatio ono što su od njega tražili... Zatim su mu dali prisegu prisutni, ugledni ashabi".[1]

❁ ❁ ❁

[1] El-Bidaje, str. 101-103.

3. BORBA PROTIV IMAMA-NASILNIKA

Većina pripadnika ehlis-sunneta[1] smatra neispravnim borbu protiv imama-nasilnika, zbog toga što borba protiv vladara dovodi do velike štete, proljevanja krvi, ubijanja, nasilnog uzimanja imetka, uništenja imetka i činjenja nereda na Zemlji, dok se strpljenjem na njihovom nasilju brišu grijesi i povećava se nagrada.[2]

Dokazi iz Kur'ana i sunneta ukazuju na obavezu pokornosti nadređenima i na zabranu borbe protiv njih, sve dok oni ne naređuju griješenje. Jer, nema pokornosti stvorenju ukoliko je to nepokornost Stvoritelju.

Uzvišeni Allah kaže: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡ﴾ **"O, vjernici! Pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku i predstavnicima vašim..."**[3]

Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, kaže: "Ko se meni pokorava – pokoran je i Allahu; a ko mi je nepokoran – ne pokorava se ni Allahu. Ko se pokorava svom pretpostavljenom (emiru) – pokoran je i meni; a ko je nepokoran svome pretpostavljenom – i meni je nepokoran".[4]

---

[1] Pogledaj: Šerhu en-Nevevi 'ala Muslim (12/229); Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (1/167-168, 175-176); Eš-Šeri'a, str. 38; Usulu es-sunne, str. 98.

[2] Šerhu el-akideti et-tahavijje, str. 430.

[3] En-Nisa, 98.

[4] Buhari: Kitabu el-ahkam, Babun "Kavlullahi te'ala: ﴿أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡ﴾ (13/111), hadis br. 7137; Muslim: Kitabu el-imare, Babun "Vudžubu ta'ati velijji el-emri fi gajri ma'sijje" (3/1466), hadis br. 1835. Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom Ebu-Seleme ibn 'Abdur-Rahmana od Ebu-Hurejre.

Poslanik, sallalahu alejhi ve sellem, je rekao: "Obaveza je čovjeku muslimanu slušati i pokoravati se – u onome što voli, kao i onome što ne voli – sve dok mu se ne naređuje griješenje. a ukoliko mu se to naređuje, onda nema slušanja i pokoravanja".[1]

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Ko od svoga pretpostavljenog vidi nešto što prezire, neka se strpi. Jer onaj koji se odvoji od zajednice muslimana koliko i pedalj, i u tom stanju umre, umrijet će džahilijetskom smrću".[2]

Ibnul-Medini je rekao: "...Ko se pobuni protiv nekog od muslimanskih vođa, koji je priznat od ljudi kao halifa – bez obzira da li ga oni izabrali ili je na vlast došao silom – takav cijepa zajednicu muslimana pobunom, i radi suprotno predajama od Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem. Pa, ako umre kao pobunjenik protiv njega, umrijet će džahilijetskom smrću. Zato nije dozvoljeno nijednom čovjeku boriti se protiv vladara ili izazivati pobunu. a ko to bude činio – taj je novotar i nije na sunnetu Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem".[3]

Imam Ahmed kaže: "Zekat, desetina, harač i ratni plijen se predaju pretpostavljenima, bez obzira da li su oni u tome pravedni ili nasilni. Također, postupaj po naredbama onih koje je Allah vama odredio za namjesnike, i nikako ne odstupaj od

---

[1] Buhari: Kitabu el-ahkam, Babun "Es-semu' vet-ta'atu lil-imami ma lem jekun ma'sijeten" (13/121), hadis br. 7144; Muslim: Kitabu el-imare, Babun "Vudžubu ta'ati velijji el-emri fi gajri ma'sijje" (3/1469), hadis br. 1839. Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom Nafi'a od Ibn-Omera.

[2] Buhari: Kitabu el-fiten, Babun "Kavlu en-Nebijji: Seteravne ba'di umuren tunkiruneha" (13/5), hadis br. 7054; Muslim: Kitabu el-imare, Babun "Vudžubu mulazemeti džema'ati el-muslimin inde zuhuri el-fiten" (3/1478), hadis br. 1849. Oba šejha bilježe ovaj hadis posredstvom Ebu-Redžaa el-'Utaridija od Ibn-'Abbasa.

[3] Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (1/168).

pokornosti njima. Ne ustaj na vladara svojom sabljom, Allah će ti dati izlaz i rješenje. Ne buni se protiv njega, nego slušaj i pokoravaj se. a ako ti vladar naredi nešto u čemu je grijeh prema Allahu, subhanehu we te'ala, nisi dužan da mu se pokoravaš; ali nemaš pravo da dižeš bunu protiv njega niti da mu uskraćuješ njegovo pravo. Ne potpomaži nered protiv njega, bez obzira da li to činio svojom rukom ili svojim jezikom. Štaviše, suzdrži svoje ruke, jezik i prohtjeve, a Allah je taj koji pomoć daje".[1]

Buhari je rekao: "I da se ne suprotstavlja svojim nadređenima, zbog govora Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem: "Srce čovjeka muslimana ne škrtari u tri situacije: u iskrenosti u djelima koje čovjek čini radi Allaha, u pokornosti nadređenima i u držanju uz njihov zajednicu – a njihov poziv obuhvata sve one koji su u njihovoj vlasti"[2], i da se ne diže sablja na ummet Muhammeda, sallallahu 'alejhi we sellem".[3]

Ebu-Zur'a er-Razi kaže: "Ne vidimo (ne smatramo) ustajanje protiv vođa niti borbu u vrijeme iskušenja (fitne) ispravnim postupkom, nego slušamo i pokoravamo se onima koje nam je Allah postavio kao namjesnike. Ne bježimo od pokornosti i slijedimo sunnet i zajednicu muslimana, a izbjegavamo nastranost, podvajanje i sektašenje".[4]

---

[1] Ahmed, Es-Sunne, str. 46.

[2] Tirmizi: Kitabu el-ilm, Babun "Ma džae' fil-hassi 'ala tebligi es-sema'" (5/34). Tirmizi bilježi ovaj hadis posredstvom 'Abdur-Rahmana ibn 'Abdullaha ibn Mes'uda od Ibn-Mes'uda. Ahmed (1/80); Ibn-Madže: Kitabu el-menasik, Babun "El-hutbetu jevme en-nehr" (2/1015-1016), hadis br. 3056; Hakim, Mustedrek (1/87-88). Sva trojica bilježe ovaj hadis posredstvom Muhammeda ibn Džubejra od Džubejra ibn Mut'ima. Hakim kaže: "Ovo je vjerodostojan hadis koji ispunjava uslove dvojice šejhova". Sa ovim se slaže i Ez-Zehebi. Albani ga je ocijenio vjerodostojnim (u djelu: Sahihu el-džami', 6/30); Sahihu et-tergib (1/12).

[3] Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (1/175-176).

[4] Ibid. (1/177).

Ibn Ebi-Zemenin kaže: "Slušanje i pokoravanje nadređenima je obaveza – bez obzira koliko da oni zapuste svoje lične obaveze i bez obzira što nekada ne urade ono što im je obavezno – sve dok, i pored toga, oni pozivaju u istinu, na osnovu nje naređuju i nju brane. Oni će odgovarati za svoje obaveze, a i njihovi podanici za svoje slušanje i pokornost njima".[1]

En-Nevevi kaže: "Učenjaci su složni kada je riječ o obaveznosti koja se tiče pokornosti nadređenima u stvarima koje ne predstavljaju grijeh, kao i kada je riječ o pitanju njene zabrane kada se radi o grijehu. Koncenzus o ovom pitanju prenosi kadija Ijad (...) Ne borite se sa namjesnicima za vlast i ne suprotstavljajte im se osim u slučaju da kod njih vidite jasno zlo koje poznajete na osnovu islamskih propisa. Pa ako vidite takvo nešto, ne odobravajte im ga i recite istinu gdje god bili. a što se tiče pobune i borbe protiv njih – to je zabranjeno po koncenzusu muslimana, pa makar vladari i namjesnici bili grješnici ili nasilnici. Jasni hadisi potvrđuju značenje onoga što sam spomenuo, a pripadnici ehlis-sunneta su složni da griješenje nije razlog smjene vladara".[2]

Ono što se od imamâ i učenjakâ prenosi o zabrani pobune protiv nepravednog vladara, isto to se prenosi i od imama Ebu-Hanife. Jedne prilike ga je upitao Ebu-Muti' el-Belhi: "Šta kažeš za onoga koji naređuje dobro i odvraća od zla, kojeg narod slijedi u tome, pa ustane protiv zajednice (džemata). Da li vidiš to ispravnim?"

"Ne", reče on. a kada sam ga upitao: "Zašto? Allah i Njegov Poslanik su nam naredili naređivanje dobra i odvraćanje od zla, i to je jedna od obaveznih dužnosti", on je rekao: "To je tako. Ali šteta koja se prouzroči time je veća od koristi. Jer to za

[1] Usulu es-sunne, str. 980.

[2] Šerhu Muslim (12/222-223, 229).

sobom povlači proljevanje krvi, proglašavanja harama halalom i uništavanje imetaka. a Allah, subhanehu we te'ala, je rekao:

﴿ وَإِن طَآئِفَتَانِ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ٱقْتَتَلُوا۟ فَأَصْلِحُوا۟ بَيْنَهُمَا ۖ فَإِنۢ بَغَتْ إِحْدَىٰهُمَا عَلَى ٱلْأُخْرَىٰ فَقَٰتِلُوا۟ ٱلَّتِى تَبْغِى حَتَّىٰ تَفِىٓءَ إِلَىٰٓ أَمْرِ ٱللَّهِ ﴾

"Ako se dvije skupine vjernika sukobe, izmirite ih. a ako jedna od njih ipak učini nasilje drugoj, onda se borite protiv one koja je učinila nasilje, sve dok se Allahovim propisima ne prikloni."[1]

"A hoćemo li se boriti sabljom protiv nasilničke skupine?", upita Ebu-Muti'. On reče: "Da! Vi ćete im naređivati i zabranjivati. Pa ako prihvate, onda je u redu; a ako ne prihvate, onda se bori i budi sa pravednom skupinom, pa makar vam vođa bio nasilnik". Zatim mu je je, nakon toga, rekao: "Budi uz pravednu skupinu, makar i uz nepravednog vladara; a nemoj biti sa pobunjeničkom skupinom".[2]

Ipak, El-Džesas (u djelu: Ahkamu el-Kur'an) spominje stvari koje su u suprotnosti sa onim što je prije spomenuto. Stoga kaže: "Njegov mezheb je bio poznat po borbi protiv nasilnika i nepravednih vođa. Zbog toga El-Evza'i kaže: "Bili smo tolerantni prema Ebu-Hanifi u svemu, sve dok nam nije došao sa sabljom (tj. mišljenjem o dozvoljenosti borbe protiv nasilnikâ), pa ga nismo u tome uvažavali i tolerirali". a zatim je rekao: "Poznat je njegov slučaj sa Zejdom ibn Alijem: kada mu je slao imetak i kada je tajno davao fetve ljudima da je obavezno pomoći ga i boriti se uz njega, kao i njegov slučaj

[1] El-Hudžurat, 9.

[2] El-Fikhul-ebsat, str. 44-48.

sa Muhammedom i Ibrahimom[1], dvojicom sinova 'Abdullaha ibn Hasena..."[2]

Ovo potvrđuje predaja koju bilježi 'Abdullah ibn Ahmed (u djelu: Es-Sunne), sa vjerodostojnim lancem prenosilaca (senedom) od Ebu-Jusufa, i u kojoj stoji da je Ebu-Hanife podržavao borbu protiv nepravednih vladara.[3]

Također se, ispravnim lancem prenosilaca, spominje predaja od Ibrahima ibn Šemmasa[4], u kojoj se kaže da je neki čovjek rekao Ibn el-Mubareku, dok smo bili kod njega, da je Ebu-Hanife bio murdžija i da je podržavao borbu protiv nepravednih vladara, na šta mu Ibn el-Mubarek nije odgovorio niti je zanijekao rečeno".[5]

Mogući odgovor na ovo jeste da je Ebu-Hanife u početku podržavao pobunu protiv nepravednog vladara, ali je poslije zastupao mišljenje o nedozvoljenosti toga. Dokaz tome jeste što je to potvrdio i prihvatio Et-Tahavi prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika. Et-Tahavi kaže: "Ne vidimo i ne smatramo ispravnim ustajanje na pobunu protiv naših nadređenih predvodnika i vladara, pa makar bili i nepravedni.

[1] Muhammed ibn 'Abdullah ibn Hasen se pobunio u Medini, a njegov brat u Basri, pa su ih pomogli neki učenjaci i ugledni ljudi. Ibn el-'Imad kaže: "Sa Ibrahimom je na pobunu ustalo mnogo učenjaka, od njih su: Hušejm, Ebu-Halid el-Ahmer, 'Isa ibn Junus, 'Ijad ibn el-'Avvam i Jezid ibn Harun; a Ebu-Hanife ga je otvoreno podržavao i podsticao ljude u pobuni s njim, kao što je Malik podsticao ljude na pobunu s njegovim bratom Muhammedom". v. Šezeratu ez-zeheb (1/214).

[2] Džesas, Ahkamu el-Kur'an (1/70).

[3] Es-Sunne (1/182).

[4] Ibrahim ibn Šemmas el-Gazi, Ebu-Ishak es-Semerkandi. Ibn-Hadžer o njemu kaže: "Doselio se u Bagdad. Bio je vjerodostojan prenosilac; pripadao je desetoj generaciji". Umro 221. h.g. v. Takribu et-tehzib (1/36); Tehzibu et-tehzib (1/127).

[5] 'Abdullah ibn Ahmed, Es-Sunne (1/181-182).

Uz to, ne činimo i ne učimo dove protiv njih, niti se odričemo pokornosti njima. Smatramo da je pokornost njima primjer obavezne pokornosti Allahu, subhanehu we te'ala, sve dok ne naređuju i ne pozivaju na griješenje. a činit ćemo i učit ćemo dove za njih da se poprave i da im se pređe preko grešaka".[1]

Ono što je spomenuo Tahavi prenosi i Ibn el-Hummam od Ebu-Hanife (u djelu: El-Musajera). a tumači ovog djela – Ibn Ebi-Šerif i Ibn-Kutlubga – se slažu s tim. Isto to spominje i El-Bezdevi.

Ibn el-Hummam kaže: "Ako bude pravedan, a zatim počne sa nepravdom i griješenjem, vladar ne biva smijenjen. a zaslužuje da bude smijenjen ukoliko to neće prouzrokovati smutnju. Od obavezâ je činiti i učiti dovu za njega i nije obavezno pobuniti se protiv njega. Ovako se prenosi i od Ebu-Hanife, a to mišljenje imaju i svi Ebu-Hanifini sljedbenici".[2]

El-Bezdevi kaže: "Ako je vladar nepravedan, ili grješnik, on ne zaslužuje smjenu, prema mišljenju sljedbenikâ Ebu-Hanife. To je njihov koncenzus i najprihvaćeniji pravac".[3]

❁ ❁ ❁

[1] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 48.

[2] El-Musajera mea' šerhiha, str. 291 (šerh Ibn Ebu-Šerifa i Kasima ibn Kutlubge).

[3] El-Bezdevi, Usulu ed-din, str. 190.

PETO POGLAVLJE
USPOREDBA IZMEĐU AKIDETA IMAMA EBU-HANIFE I NJEGOVIH SLJEDBENIKA

Ovo poglavlje se sastoji od dva dijela:

PRVI DIO: USPOREDBA IZMEĐU AKIDETA IMAMA EBU-HANIFE i AKIDETA EBU-MENSURA EL-MATURIDIJA i NJEGOVIH SLJEDBENIKA.

DRUGI DIO: OBJAŠNJENJE OBIMA PRIDRŽAVANJA HANEFIJA ZA AKIDET IMAMA EBU-HANIFE PRI PITANJIMA VEZANIM ZA TEVHID.

PRVI DIO:
USPOREDBA IZMEĐU AKIDETA IMAMA EBU-HANIFE I AKIDETA EBU-MENSURA EL-MATURIDIJA I NJEGOVIH SLJEDBENIKA.

Ova tema je obrađena kroz sljedeće naslove:

1. USPOREDBA IZMEĐU IMAMA EBU HANIFE i EBU MENSURA EL-MATURIDIJA i NJEGOVIH SLJEDBENIKA U METODOLOGIJI
2. USPOREDBA U STVARIMA VEZANIM ZA OSNOVE VJERE

1. USPOREDBA IZMEĐU IMAMA EBU-HANIFE I EBU-MENSURA EL-MATURIDIJA I NJEGOVIH SLJEDBENIKA U METODOLOGIJI

PRVO: IZVORI DOKAZA KOD OBOJICE

Već je spomenuto da se metodologija Ebu-Hanife u poimanju akideta temelji na sljedećim stvarima:

- Šerijat (Kur'an i sunnet) i
- ljudska priroda.

Kur'an i sunnet predstavljaju prvi temelj kod Ebu-Hanife – jer su šerijatski tekstovi osnova i temelj – i zbog toga je obavezno dati im prednost nad svim ostalim, bez obzira o čemu se radilo.

Kur'an i sunnet su dva izvora dokazâ kod imama Ebu-Hanife i on ih ne zaobilazi, jer njihovo zaobilaženje znači govoriti o Allahu bez znanja i istupati ispred Allaha i Njegovog Poslanika. Počevši od toga, u govoru Ebu-Hanife ne postoji bilo koji ajet iz Allahove Knjige da ga je spomenuo a da ga ne prihvata razum, niti nešto od onoga s čim je došao Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, a da je također suprotno zdravom razumu. Naprotiv, nećemo naći u njegovom govoru da su racionalni dokazi nepobitni i da ne prihvataju promjenu ili da im je data prednost nad šerijatskim dokazima. Ne. Štaviše, vanjština šerijatskih tekstova je hipotetičnog karaktera i spekulativna (zanijje), a ne kategorična (kat'ijje). Zbog toga mi nećemo u njegovom govoru naći tvrdnju da vjerodostojne ahad-predaje ne mogu biti dokaz u akidetu.

Štaviše, primjetno je iz njegove prakse da je ahad-hadise koristio kao dokaze, i o tome je već bilo govora. Neke stvari iz akideta dokazivao je upravo takvim predajama, kao što je slučaj sa predajom u kojoj se govori o robinji koja je upitana o Allahu.[1]

Na ovome su bili Ebu-Hanife i njegova dva učenika: Ebu-Jusuf i Muhammed. Prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika, Et-Tahavi ovo potvrđuje. Zato kaže: "Sve što o tome dolazi od vjerodostojnih hadisa od Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, uzima se onako kako je on rekao, a značenje je onako kako je Allah htio. Mi ne osporavamo rečeno tumačeći te hadise prema svom nahođenju i na osnovu svojih prohtjeva".[2]

Muhammed ibn el-Hasen kaže: "Svi učenjaci Fikha, od istoka do zapada, su složni da je – kada se govori o Allahovim svojstvima – obavezno vjerovati u Kur'an i vjerodostojne hadise koji su preneseni preko pouzdanih prenosilaca..."[3]

Također je rekao o hadisima koji govore o spuštanju (ar. nuzul) i o onome što je slično tome: "Ove hadise prenose vjerodostojni prenosioci, a i mi ih prenosimo i vjerujemo u njih".[4]

---

[1] Vidi fusnotu na str. 250.

[2] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 26-27.

[3] El-Lalikai, Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/432-433). Lalikai bilježi ovu predaju posredstvom Sulejmana ibn Davuda ibn Talhe od 'Abdullaha ibn Ebi-Hanife ed-Devsija. Spominje je i Ibn-Tejmijje (u djelu: Medžmu'u el-fetava, 4/4-5), kao i Zehebi (u djelu: El-'Uluvu, str. 113). Ibn-Tejmijje kaže: "Predaja je potvrđena od Muhammeda ibn el-Hasena".

[4] El-Lalikai, Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/433); Ibn-Kudame, Isbatu el-'uluvu, str. 170; Zehebi, El-'Uluvu, str. 113. Svi oni bilježe ovu predaju posredstvom Ebu-'Amra ibn Vehba od Šedada ibn Hakima. Albani kaže (u djelu: Muhtesaru el-'uluvu, str. 59): "Bilježi ga El-Lalikai u djelu Es-Sunne... Što se tiče 'Amra ibn Wehba: ako se radi o et-Taifijju, onda je nepoznat kao prenosilac; a ako je el-Kureši, onda za njega kaže Ebu-Hatim (3/1/266): "On je slab prenosilac".

I rekao je: "Vjerujemo u Allaha i u ono što je došlo od Allaha, onako kako je htio Allah i kako je htio Njegov Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem. Mi se ne opterećujemo istraživanjem kakvoće onoga što je htio Allah, subhanehu we te'ala, i onoga što je došlo od Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem."[1]

Ebu-Jusuf je rekao: "Kur'an je Allahov govor! a ko pita: "Kako to i zašto?", ili se raspravlja o tome, zaslužuje zatvor i kaznu snažnim udarcima bičem".[2]

Usporedbom između metodologije Ebu-Hanife i metodologije maturidija (sljedbenika Ebu-Mensura), kada je riječ o izvorima dokaza, uvidjet ćemo da među njima postoji jasna udaljenost. To je zato što maturidije smatraju i uzimaju razum za osnovni i prvi izvor dokaza u najvećim poglavljima o tevhidu, a ne predaje.[3] Kod njih su racionalni dokazi neupitni,[4] dok su šerijatski dokazi u vanjštini spekulatvni.[5]

---

[1] Bahru el-kelam, str. 26.

[2] Ibn Ebu-'Avvam, Fedailu Ebi-Hanife ve 'ashabihi (qaf-164/ba).

[3] Na osnovu izvora dokazâ, maturidije su osnove vjere podijelili na racionalne i tradicionalne. One koje nazivaju racionalnim (primjerice, izvor spoznaje) kod njih se baziraju na razumu, koji je osnova svim predajama. Predaje na taj način slijede razum i usklađuju se prema njemu. Ovo pravilo se primjenjuje u većini poglavlja o tevhidu i Allahovim svojstvima. One koje nazivaju tradicionalnim prema njima imaju izvor dokazâ u predajama, koje razum slijedi. Na taj način oni tumače pitanja o kaburskim patnjama, Sirat-ćupriji, Mizanu i stanju na Ahiretu. Kao primjer, pogledaj jedno njihovo djelo: El-Musajera me'a šerhiha el-Musamera. Tako se od početka ovog djela pa sve do 249. stranice spominje racionalno uporište, a nakon toga tradicionalno uporište. Predlažem svakom čitaocu da pogleda i djelo: El-'Akaidu en-nesefijje, sa tumačenjem. U tom se djelu od njegovog početka do 98. stranice spominju racionalni, a nakon toga tradicionalni izvori.

[4] Išaratu el-meram, str. 189-199; Šerhu el-'akaidi en-nesefijje, str. 5, 42; Nešru et-tavali', str. 228; Šerhu el-mevakif (8/24).

[5] Hašjetu 'Abdul-Hakim 'alel-Hijali, str. 184. Pogledaj i prethodno spomenute izvore.

Prilikom neslaganja oni daju prednost racionalnim dokazima jer su oni neupitni, dok tradicionalne dokaze tumače na njima odgovarajući način, jer su takvi dokazi spekulativni.[1]

Ez-Zebidi kaže: "Tačno je da Šerijat biva potvrđen na osnovu razuma... Ukoliko bi Šerijat (iznio) došao s nečim što je u suprotnosti s razumom, koji u osnovi potvrđuje Šerijat, u tom slučaju bi došlo do anuliranja (obesnaživanja) i jednog i drugog. Ako smo ovo utvrdili onda možemo reću sljedeće: svaki tekst koji se navodi u Šerijatu, a koji je u suprotnosti sa razumom, može biti mutevatir ili je prenesen ahad-predajom. Ukoliko je ahad-predaja šerijatski tekst (en-nass) koji se nikako ne može protumačiti u prenesenom značenju (te'vil), onda ćemo kategorički ustvrditi da je prenosilac toga slagao, zaboravio ili pogriješio; a ako bude dokaz u svom vanjskom obliku – pa, vanjština nije ono što se traži. a ukoliko se radi o mutevatir-predaji, ne može se zamisliti ni jedan šerijatski tekst koji ne prihvata tumačenje te'vilom i koji mora imati samo vanjsko značenje..."[2]

Pravilo kod njih jeste da nema potrebe svaki tekst – o kojem nas je obavijestio Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem, koji govori o mogućoj stvari, i nije u suprotnosti (sa razumom) – tumačiti te'vilom. Takav tekst obuhvata: proživljenje, sakupljanje, ugodnosti Dženneta i patnje u Džehennemu. Međutim, ukoliko taj tekst ukazuje na nemoguću stvar, koja je u suprotnosti sa razumom, onda mora doći do tumačenja te'vilom. Takav tekst obuhvata: Allahovu uzvišenost, Njegovo uzdignuće iznad Arša ili Njegovo spuštanje na zemaljsko nebo u zadnjoj trećini

[1] Išaratu el-meram, str. 199; Šerhu el-'akaidi en-nesefijje, str. 42; Nešru et-tavali', str. 228-229; El-Mesajera, 33-35.

[2] Ez-Zebidi el-Hanefi el-Maturidi, Šerhu el-Ihja (2/105-106). Pogledaj osnovu ovoga mišljenja u djelu Tebsiretu el-edille, str. 54; En-Nuru el-lami', str. 80-81. Pogledaj također: Et-Teftezani, Šerhu el-mekasid (2/50); El-Džurdžani, Šerhu el-mevakif (2/56-57).

noći.[1] Oni kažu: "Ukoliko su šerijatski tekstovi u suprotnosti sa razumom i ukoliko su preneseni mutevatir-predajom, tako i ostaje. Međutim, iako su nesumnjivo potvrđeni, njihova argumentacija je hipotetična. To je zato što razum dolazi prije njih. Zbog toga se preneseni dokazi: ili tumače te'vilom ili se znanje o tome prepušta Allahu (tefvid – autorizacija, pripisivati nekome pravo). a što se tiče racionalnih dokaza – pa, oni se ne tumače te'vilom, jer je to nemoguće".[2]

Rezime prethodnog jeste da je metodologija maturidija prilikom tumačenja tekstova Objave neispravna, potpuno neprimjerena metodologiji ispravnih prethodnika i štetna. Jer, oni jasno zastupaju mišljenje da je razum osnova za sve, a da je Šerijat samo ogranak. Na taj način oni odbijaju, tumače te'vilom ili prepuštaju značenje Allahu sve one šerijatske tekstove koji su u suprotnosti sa njihovim racionalnim shvatanjem. Tako su u prenesenom značenju protumačili mnoga od Allahovih svojstava, dok su tekstove o ahiretskom životu uzeli u njihovom vanjskom značenju, što znači da: ukoliko bi takav tekst bio u suprotnosti sa razumom, bio bi protumačen u prenesenom značenju. Ovo je, kao što se da primijetiti, skretanje sa pravog puta.

Obaveza je svakom muslimanu da riječi Allaha i Njegovog Poslanika uzme za osnovu i temelj; da se pokori onome na šta ukazuju; da se za njima povodi i da od njih ne odstupa; da im se ne suprotstavlja svojim shvatanjima, analogijom i mišljenjima.

Prilikom objašnjavanja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika, Et-Tahavi

[1] En-Nibras fi šerhi el-akaidi en-esefijje, str. 316-317.

[2] Šerhu el-'akaidi en-nesefijje, str. 5, 42; Šerhu el-mevakif (8/24, 110-111); Išaratu el-meram, str. 189-199; Šerhu-l-Ihja (2/105-106); Nešru et-tavali', str. 238.

kaže: "Neće se učvrstiti stope islama osim na pokoravanju i predanosti".[1]

Ebu-Muzafer es-Sem'ani kaže: "Znaj da je uzrok svih razlika između nas i novotara – pitanje razuma! Oni vjeru temelje na razumu a slijeđenje predaja podređuju racionalnom shvatanju. S druge strane, suprotno njima pripadnici ehlis-sunneta kažu da je osnova u vjeri slijeđenje, a racionalno dolazi kao pratilac. Jer da je vjera utemeljena samo na razumu, ne bi bila potrebna ni objava ni poslanici, neka je na njih Allahov blagoslov. Značenje naredbe i zabrane bi izgubilo svoj smisao i svako bi mogao reći šta mu je volja. Da je vjera (ed-Din) zasnovana na racionalnom, onda bi bila obaveza vjernicima da ne prihvataju ništa prije nego to shvate svojim razumom".[2]

Eš-Šatibi kaže: "U Šerijatu je objašnjeno da Allahovi propisi prema Njegovim robovima ne bivaju uspostavljeni osim s onim što je On propisao od vjere jezikom poslanikâ i vjerovjesnikâ. Zato Uzvišeni Allah kaže: ﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا ﴿١٥﴾﴾ **"A Mi nijedan narod nismo kaznili dok poslanika nismo poslali!"**[3]

I kaže: ﴿فَإِن تَنَٰزَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ﴾ **"A ako se u nečemu ne slažete, obratite se Allahu i Poslaniku..."**[4]

I kaže: ﴿إِنِ ٱلْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ﴾ **"Pita se samo Allah..."**[5]

Slično ovome govore i drugi ajeti i hadisi. a iz ove osnove se izdvojila skupina koja smatra da razum ima svoje mjesto u propisivanju propisâ i da je on mjerilo ispravnosti odnosno

[1] El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 27.
[2] Es-Sem'ani, Savnu el-mantik, str. 182
[3] El-Isra, 15.
[4] En-Nisa, 59.
[5] El-En'am, 57.

neispravnosti. Tako su u Allahovu vjeru uveli ono što nije od nje".[1]

Ibn Ebil-Izz kaže: "Svako ko govori na osnovu svoga mišljenja, ukusa i rasuđivanja, uz prisustvo šerijatskih tekstova, ili se suprotstavlja tim tekstovima s racionalnim dokazima, taj liči Iblisu koji se nije htio pokoriti naredbi Gospodara. Iblis je rekao, kao što nam Uzvišeni Allah kaže:

﴿أَنَا۠ خَيۡرٞ مِّنۡهُ خَلَقۡتَنِي مِن نَّارٖ وَخَلَقۡتَهُۥ مِن طِينٖ ١٢﴾ **"Ja sam bolji od njega: mene si od vatre stvorio, a njega od ilovače."**[2]

Uzvišeni Allah je rekao:

﴿مَّن يُطِعِ ٱلرَّسُولَ فَقَدۡ أَطَاعَ ٱللَّهَۖ وَمَن تَوَلَّىٰ فَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ عَلَيۡهِمۡ حَفِيظٗا ٨٠﴾ **"Onaj ko se pokorava Poslaniku pokorava se i Allahu; a onaj ko glavu okreće – pa, Mi te nismo poslali da im čuvar budeš."**[3]

﴿قُلۡ إِن كُنتُمۡ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِي يُحۡبِبۡكُمُ ٱللَّهُ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡۗ وَٱللَّهُ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ٣١﴾ **"Reci: 'Ako Allaha volite, mene slijedite! i vas će Allah voljeti i grijehe vam oprostiti!' – a Allah prašta i samilostan je."**[4]

﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤۡمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيۡنَهُمۡ ثُمَّ لَا يَجِدُواْ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ حَرَجٗا مِّمَّا قَضَيۡتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسۡلِيمٗا ٦٥﴾

"I tako Mi Gospodara tvoga! Oni neće biti vjernici dok za sudiju u sporovima međusobnim tebe ne prihvate i da onda zbog presude tvoje u dušama svojim nimalo tegobe ne osjete i dok se sasvim ne pokore."[5]

Allah, subhanehu we te'ala, se zaklinje Sobom da oni neće vjerovati dok ne budu svoga Poslanika uzeli za sudiju u

---

1 El-I'tisam (1/45).
2 El-A'raf, 12.
3 En-Nisa, 80.
4 Ali 'Imran, 31.
5 En-Nisa, 65.

sporovima, dok ne budu zadovoljni njegovom presudom i dok mu se sasvim ne pokore".[1]

Međutim, to ne znači da ispravni prethodnici nisu prihvatali razum[2] i da su ga zanemarivali. Ne! Oni su mu dali njegovo mjesto u svijetu vidljivog, a ne u svijetu nevidljivog; osim u slučaju općenitog govora, ali ne i kada je riječ o detaljnim temama. Oni nisu razumom potvrđivali šerijatske propise, jer kod njih razum i Šerijat mogu imati dva odnosa (nema trećeg rješenja):

Prvi: Da razum ukazuje na ono na šta ukazuje Šerijat, pa je u toj situaciji on –argument, potpora i potvrda. U toj situaciji, dakle, oni uzimaju razum za dokaz protiv onih koji se suprotstavljaju Šerijatu. U Kur'anu su mnogobrojni dokazi ovakve vrste: dokazi Allahove jednoće, poslanstva i proživljenja – a to su racionalni i, ujedno, šerijatski dokazi.

Ibn-Tejmijje kaže: "Mnoge stvari na koje ukazuje objava spoznaju se također i razumom. Kur'an objašnjava ono što se dokazuje i zaključuje razumom; njemu upućuje i na njega ukazuje. To je Allah spomenuo na više mjesta u Kur'anu.

U ajetima koji govore o Njemu, Njegovoj jednoći, moći, djelima i ostalim stvarima, Allah, subhanehu we te'ala, upućuje Svoje robove Sebi i ukazuje im na Sebe, kao što im je pojasnio ono što dokazuje vjerovjesništvo Njegovih vjerovjesnika, kao i stvari vezane za Ahiret i mogućnost tih događaja. Sve ove teme su šerijatske s dvije strane: s jedne strane, što je Zakonodavac obavijestio o njima; a s druge strane, što je objasnio racionalne dokaze kojima donosi dokaz nad razumom – a ti primjeri koji se spominju u Kur'anu su ujedno i razumska mjerila. Na više mjesta

[1] Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 190-191.

[2] Razum (el-'akl) kod selefa označava sredstvo raspoznavanja, shvatanja, znanja i rada.

je o njima opširnije rečeno. To su ujedno i racionalne teme, ako polazimo od stanovišta da se također spoznaju i razumom".[1]

Drugi: Da razum ne ukazuje na ono što dokazuje Šerijat, ni negacijom ni potvrdom. Tada ono što je racionalno dozvoljava ono što je došlo u Šerijatu. Međutim, ukoliko razum ukazuje suprotno od onoga s čime je došao Šerijat i suprotstavlja mu se – pa, to se ne može desiti u vezi vjerodostojne predaje s kojom je došao Šerijat. Zbog toga pripadnici ehlis-sunneta smatraju da zdrav razum ne dolazi u suprotnost sa onim što se vjerodostojno prenosi od Šerijata. Oni kažu: "Poslanici su došli sa stvarima zapanjujućim za razum, a ne s nemogućim stvarima za razum".

To znači da poslanici nisu govorili o onome što razum smatra nemogućim, nego su obavještavali o onome što razum smatra mogućim i nad čim ostaje zapanjen. Ovo je, dakle, objašnjenje stava ehlis-sunneta kada je riječ o odnosu razuma i Šerijata.

❁ ❁ ❁

DRUGO: PROPISI VEZANI ZA TUMAČENJE PREDAJA PRENESENIM ZNAČENJEM (TE'VIL)

Ako je prvi temelj kod imama Ebu Hanife davanje prednosti šerijatskim tekstovima nad bilo čime drugom, onda je normalno da odbacuju ilmukelamski te'vil, koji je ustvari iskrivljavanje (tahrif). A tahrif je odstupanje od vanjskog (osnovnog) značenja neke riječi i pribjegavanje drugom značenju koje razum odabere. Već je spomenuto nekoliko izjava Ebu-Hanife o tome, ali nije smetnja da spomenem jednu njegovu izjavu u kojoj se kaže: "Ne kaže se da Njegova ruka znači Njegovu moć ili Njegovu

[1] Medžmu'u el-fetava (3/88).

blagodat, jer je to poništavanje svojstva. a to je govor kaderija i mu'tezila".[1]

Time on ukazuje da tumačenje svojstva ruke u značenju moći ili blagodati vodi ka negiranju tekstova koji ukazuju na to svojstvo pri čemu se niječe samo značenje. Ukoliko takvi tekstovi budu protumačeni te'vilom, to kategorično postaje nijekanje značenja zbog kojeg je taj tekst i došao, kao i potvrda drugog značenja na koje ne ukazuju šerijatski tekstovi: ni tekstualno ni po značenju. Zbog toga je imam Ebu-Hanife za takvo nešto rekao da je to poništavanje svojstva i zato nema potrebe za tumačenjem ovih svojstava, niti bilo kojeg drugog svojstva, osim u njegovom vanjskom značenju.

Ovako je Ebu-Hanife bio privržen svojoj metodologiji i u praksi, odbijajući da tumači svojstvo ruke kao moć ili blagodat[2], svojstvo zadovoljstva kao nagradu[3] ili svojstvo ljutnje kao kaznu[4].

S druge strane, imam Ebu-Hanife je jasno rekao da je te'vil Allahovih svojstava ustvari nijekanje istih, kojim se izlazi sa pravca ehlis-sunneta. Zapravo, to je pravac džehmija, na šta ukazuju njegove riječi: "To je mezheb kaderija i mu'tezila".[5]

Također, u govoru Ebu Hanife ne postoji neograničeni (bezuvjetni) tefvid u vezi s Allahovim svojstvima. Naprotiv, u njegovim tekstovima može se prepoznati ograničeni tefvid koji podrazumijeva nijekanje znanja o kakvoći, a ne nijekanje samog značenja.

---

1 El-Fikhul-ekber, str. 302.

2 El-Fikhul-ekber, str. 302.

3 El-Fikhul-ebsat, str. 56.

4 Ibid. Ovako stoji u svim primjercima ovog djela, pa čak i u onoj sa osvrtom od El-Kevserija. Mada je u novije vrijeme ovo djelo štampano u Pakistanu, u kojem je recezent izmijenio tekst imama Ebu-Hanife: to je vodilo tumačenju svojstva zadovoljstva kao nagrade ili svojstva srdžbe kao kazne. Utječemo se Allahu od zla krivotvoritelja.

5 El-Fikhul-ekber, str. 302.

Na to ukazuju neke njegove izjave. Tako je, primjerice, rekao o svojstvu spuštanja na zemaljsko nebo: "Spušta se, ali mi ne znamo kakvoću toga".[1]

Također ćemo spomenuti njegov govor o svojstvu ruke i lica, gdje kaže: "On ima ruku, lice, nefs (sopstvo ili Biće, zāt) – kao što to Uzvišeni Allah spominje u Kur'anu. Samim tim što su spomenuta u Kur'anu, to su Njegova svojstva, ali mi ne znamo niti diskutiramo o njihovoj kakvoći".[2]

Primjer toga je i njegov govor o svojstvu ljutnje i zadovoljstva. Ebu-Hanife kaže: "Allah se ne opisuje svojstvima stvorenjâ. Ljutnja i zadovoljstvo su njegova dva svojstva (koja se prihvataju) bez rasprave o njihovoj kakvoći".[3]

Iz ovoga što je navedeno da se primijetiti da se akidet imama Ebu-Hanife, kada je riječ o Allahovim svojstvima, veže za vjerovanje u ono što je potvrđeno u šerijatskim tekstovima. On vjeruje u njihova značenja onako kako su došla, bez dodavanja ili oduzimanja i jednog slova; a znanje o njihovoj kakvoći i suštini ostavlja Allahu, subhanehu we te'ala. Suština i kakvoća su od stvari skrivenog svijeta (gajba) kojeg zna samo Allah. Na taj način razum nema pravo da o tome istražuje i u to se udubljuje. Taj ljudski razum je ograničen i nesposoban da shvati kakvoću tih svojstava. Pa, ukoliko je Ebu-Hanife odbijao te'vil i tefvid, kakav je onda stav maturidija o tom pitanju? Da li se oni slažu u tome sa imamom Ebu-Hanifom ili se razlikuju od njega?

---

[1] Ovu predaju bilježi Es-Sabuni od Ebu-Mensura ibn Hamšada (u djelu: Akidetu es-selefi ashabi el-hadis, str. 42); Bejheki, El-Esmau ves-sifat, str. 456. Na ovo Kevseri nije rekao ništa. Imam Ibn Ebil-'Izz el-Hanefi je spominje prilikom tumačenja Tahavijske akide, str. 345, sa osvrtom od Albanija; kao i El-Kari, prilikom tumačenja djela El-Fikhul-ekber, str. 60.

[2] El-Kari, El-Fikhul-ekber mea' šerhihi, str. 58-59; Šerhu Ebi el-Munteha, str. 13-14; Išaratu el-meram, str. 187, 192.

[3] El-Fikhul-ebsat, str. 56; El-Bejjadi, Išaratu el-meram, str. 187, 192.

Odgovor na ovo jeste da se maturidije razlikuju od imama Ebu-Hanife. Naime, oni ponekad zagovaraju neograničeni (bezuvjetni) tefvid (prepuštanje znanja o tome samo Allahu). Ebu-Mensur el-Maturidi je jasno rekao da su ajeti koji govore o Allahovim svojstvima isto što i pojedinačna slova kao što je "elif-lam-mim" ili "elif-lam-sād", pa kaže: "Istina je da se mogu tumačiti na više načina:

Prvi: da Ga opisujemo onim što je došlo u objavi i onako kako je došlo, znajući da On ne liči drugome u onome što je spomenuo od svojih djela... Pa ako je ovakvo upoređivanje neutemeljeno, onda je i i (potpuna) sličnost neutemeljena i anulirana i obaveza je slijediti dokaz i tekst i predati se onom značenju objavljenog koje je Allah htio.[1]

Njegovo shvatanje jeste da je čovjek na ispitu: da li će se zaustaviti kod govora o ajetima u kojima se spominju Allahova svojstva ili ne? Što je slučaj i sa pojedinačnim harfovima.[2]

I kaže: "Što se tiče osnove kod nas, koja je vezana za te pojmove, to je da je Uzvišeni Allah rekao: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ﴾ **"Ništa nije kao On..."**[3] Tako da je obavezno – kada se govori da se Milostivi uzdigao na Arš – to shvatiti onako kako je došlo u objavi i onako kako je to razumu shvatljivo... Vjerujemo u ono što je Allah time htio, kao što je slučaj sa svim pojmovima koji su potvrđeni u objavi poput viđenja Allaha i onog što je slično tome. Obaveza je odbaciti svaku sumnju i vjerovati u to onako kako je to Allah htio, bez kategoričkog preferiranja jednog smisla nad drugim.[4]

A ponekad on zastupa te'vil. O tome Ebu Mensur el-Maturidi kaže: I drugo: da su u tome moguća značenja koja će Tekst iz

[1] Te'vilatu chlis-sunne (1/84).

[2] El-Maturidi, Kitabu et-tevhid, str. 74-75.

[3] Eš-Šura, 11.

[4] El-Maturidi, Kitabu et-tevhid, str. 74.

skraćene forme zadovoljavanja s dijelom tih tekstova iz kojeg se može doći do shvatanja i dovesti do forme kojom se upotpunjava značenje. Takav je primjer govor Uzvišenog Allaha:

﴿وَجَآءَ رَبُّكَ وَٱلْمَلَكُ﴾ **"I kada dođe Gospodar tvoj i meleki..."**[1] tj. "I kada Gospodar tvoj pošalje meleke". Ili, kao što je ajet:

﴿فَٱذْهَبْ أَنتَ وَرَبُّكَ﴾ **"Idite ti i Gospodar tvoj..."**[2] tj. "Idi, uz pomoć svog Gospodara, pa se borite", jer je poznato da se on borio sa svojim Gospodarom pa se iz toga to tako i shvatilo..."[3]

I kaže: "Ponekad se iz dokaza uzvišenosti, Arša ili uzdignuća shvataju razna značenja. i nije ih dozvoljeno tumačiti na najčudniji način kada postoje prikladnija tumačenja".[4]

On pod "najgorim, najčudnijim" značenjem misli na ono na šta ukazuju šerijatski tekstovi od svojstava uzdignuća. Jer je potvrda toga, prema njegovom mišljenju, najgora stvar. To je zato što, kako on to misli, to iziskuje upoređivanje (tešbih), a Allah je čist od toga.

Zbog toga smatra dozvoljenim tumačenje tih tekstova te'vilom i prenesenim značenjem na najljepši način, što je u stvari krivotvorenje na jedan od najružnijih načina. El-Maturidi je postupao shodno ovome. Tako je šerijatskim tekstovima pridavao značenja koja se slažu sa njegovim pravilima: svojstvo uzdignuća (el-istiva) tumačio je kao ovladavanje (el-istiila) ili upotpunjenje (et-temam)[5]; ili, svojstvo uzvišenosti (el-'uluvu) tumačio je kao uzvišeni položaj ili Njegovo uzvišenje nad mjestima ili Njegova

[1] El-Fedžr, 22.
[2] El-Maide, 24.
[3] Te'vilatu ehlis-sunne (1/84).
[4] El-Maturidi, Kitabu et-tevhid, str. 74.
[5] Ibid., str. 70-71, 73-74.

uzvišenost od potrebe ili Njegova uzvišenost od toga da Mu je skriveno nešto.[1]

On odgovara na dokaze imama Ebu-Hanife i drugih sljedbenika selefa, kada je riječ o tekstovima o uzdignuću i okretanju ruku prema nebesima za vrijeme dove, tumačeći okretanje ruku prema nebesima tako da smatra da su nebesa kibla za dovu, kao što se klanjač okreće prema Ka'bi prilikom obavljanja namaza.[2]

Iz ovog se jasno zaključuje da se, kada je riječ o odbijanju te'vila, Ebu-Mensur el-Maturidi nije slagao sa imamom Ebu-Hanifom, što pojačava njihovo neslaganje. Imam Ebu-Hanife je ostao privržen šerijatskim tekstovima bez te'vila njihovog vanjskog značenja ili izokretanja njihovog značenja. On odbija te'vil i zabranjuje ga, kao što je već rečeno. Dok, Ebu-Mensur el-Maturidi poziva u te'vil ili nijekanje, zato što je potvrda svojstava onako kako su navedena za njega neobična. Neka je Allah na pomoći.

❁ ❁ ❁

TREĆE: 'ILMUL-KELAM IZMEĐU PRIHVATANJA i ODBIJANJA STAV EBU-HANIFE O PITANJU 'ILMUL-KELAMA

'Ilmul-kelam se temelji na dvije stvari, a to su: uzimanje razuma kao osnove, zbog toga mutekelimini smatraju obaveznim davanje prednosti razumu nad objavom; a druga stvar jeste rasprava.

Normalno je da imam Ebu-Hanife odbija 'ilmul-kelam, nakon što se upoznao s njim. Jer, shvatio je njegovu opasnost po vjeru i njegovu štetu za akidet posebno. Zbog toga su Ebu-

[1] Ibid.

[2] El-Maturidi, Kitabu et-tevhid, str. 73, 75-76.

Hanife i Ebu-Jusuf zabranjivali raspravu i učenje vjere kroz kelam. Nije na odmet da spomenemo jednu od tih izjava.

Ebu-Hanife je rekao jednom od svojih učenika kada ga je upitao o pojmu "el-'ared" (pojava): "To je filozofski termin. Na tebi je da se držiš predajâ i pravca selefa. a pazi se novih stvari, jer svaka novina je novotarija".[1]

Na osnovu toga je Muhammed ibn el-Hasen rekao: "Ebu-Hanife nas je podsticao na učenje fikha, a zabranjivao nam je kelam".[2]

O ovome Ibn-Huzejme kaže: "...Ebu-Hanife, Muhammed ibn el-Hasen i Ebu-Jusuf... Sva trojica zabranjivali su bavljenje kelamom, a svoje učenike su upućivali na Kur'an i sunnet".[3]

El-Bezdevi kaže: "Mi slijedimo Ebu-Hanifu i on je naš imam... On je dozvoljavao njegovo učenje, proučavanje i pisanje o njemu, ali se pred kraj svoga života klonio rasprava o ilmul-kelamu i naređivao svojim učenicima da se klone rasprava u vezi s njim".[4]

Neki od hanefija, koji se bave kelamom, tumače riječi Ebu-Hanife, kojima kritizira bavljenje kelamom, da se pod tim protivljenjem Ebu-Hanife i ostalih sljedbenika selefa podrazumijeva bavljenje pokuđenim 'ilmul-kelamom, onim na kojem su bili džehmije i mu'tezile. a što se tiče 'ilmul-kelama na kojem su oni, to ne ulazi pod kritiku, jer to je pohvalna vrsta 'ilmul-kelama.[5]

---

1 Zemmu el-kelam (qaf-194/ba).
2 Ibid. (qaf-196/ba).
3 Ibid. (qaf-233/ba).
4 El-Bezdevi, Usulu ed-din, str. 4.
5 Et-Taftazani, Šerhu el-akaidi en-nesefijje, str. 7; Ez-Zebidi, Šerhul-Ihja (2/52-53).

Odgovor na ovakvu sumnju jeste da je sav 'ilmul-kelam prezren i pokuđen, jer u njemu nema dobrog i lošeg. Primjer onih koji plasiraju ovu sumnju je kao primjer onih koji dijele novotarije na pohvalne i pokuđene.

Dokaz tome jeste da je 'ilmul-kelam, kojeg su strogo prezirali ispravni prethodnici (kao i one koji su se njime bavili), isti 'ilmul-kelam čiji je rezultat i posljedica nijekanje Allahovih svojstava, kao što su: uzvišenost, uzdignuće ili spuštanje na zemaljsko nebo. Od posljedica primjene 'ilmul-kelama su i: mišljenje da je Kur'an stvoren, mišljenje o unutarnjem govoru, davanje prednosti razumu nad objavom – a sve je ovo uvelike prisutno kod mnogih maturidija i eš'arija.

Imam Ahmed kaže: "Ne volim govoriti o ovome (svojstvima) osim ono što je došlo u Allahovoj Knjizi ili u hadisima Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, ili je preneseno od ashabâ i tabi'inâ. a svaki govor mimo toga, kada je riječ o ovoj temi, nije pohvalan".[1]

Ibnul-Kajjim kaže: "Rekao je naš šejh (Ibn-Tejmijje) da su prethodnici ovoga ummeta i njihovi imami složni, kada je riječ o 'ilmul-kelamu, u tome da ga preziru i da preziru onoga ko se time bavi. Pri tome, oni su zabranjivali bavljenje njime i proglašavali neznalicama, novotarima i zabludjelima one koji su se bavili istim. Oni su smatrali da su to ti neispravni pravci na kojima su (njihovi sljedbenici i novotari) utemeljili nijekanje Allahovih svojstava, uzvišenost i uzdignuće na Arš. Takvi smatraju da je Kur'an stvoren i niječu viđenje Allaha na Sudnjem danu, kao što niječu da je Kur'an Njegov govor i da je On govorio Svojim robovima. Oni niječu Njegovo spuštanje na zemaljsko nebo svake noći i Njegov dolazak na Sudnjem danu radi presude među Njegovim robovima. Oni su time krenuli

[1] Deru' te'arudi el-'akli ven-nakli (7/155).

pogrešnim putem, dokazujući svoje stavove pojmovima koji sadrže laži, čime su neizostavno u suprotnosti sa tekstovima Kur'ana i sunneta, kao i sa zdravim razumom".[1]

Nema sumnje da ono na čemu su oni spada u prezreni 'ilmul-kelam, kojeg su pokudili Ebu-Hanife i ostali.

Zbog toga Ibn-Tejmijje kaže o sljedbenicima kelama koji su živjeli u njegovo vrijeme: "Niti su islam potpomogli niti su filozofiju porazili".[2]

I kaže o njima: "U shvatanju slijede stavove filozofâ, a u odnosu prema predajama su na stavu keramita".[3]

Stav Ebu Mensura el-Maturidija i njegovih sljedbenika kada je riječ o 'ilmul-kelamu:

Što se tiče stava Ebu-Mensura el-Maturidija i njegovih sljedbenika kada je riječ o 'ilmul-kelamu, može se reći da je on na suprotnom stavu od onoga na čemu je bio imam Ebu-Hanife. Maturidije su u tome pretjerale, smatrajući da je to: istinsko znanje i najcjenjenija i najbolja vrsta znanja; spasonosan put od sumnji, pretpostavki i tmina.[4]

Navest ćemo neke činjenice koje ukazuju na ono što je rečeno o ovome:

1- Imam El-Maturidi je napisao djelo o tevhidu, koje je štampano i na dohvat je ruke. i svako ko bude čitao tu knjigu primijetit će da je to knjiga filozofije, logike i kelama. Također je puna nijekanja svojstava Allaha, subhanehu we te'ala, i pogrešnog tumačenja tekstova koji na njih ukazuju. Tako da to nije

[1] Es-Sava'iku el-mursele (4/1266-1267).

[2] Šerhu hadisi en-nuzul, str. 163; Medžmu'u el-fetava (5/33, 44); Džami'u er-resail (2/33).

[3] Šerhu hadisi en-nuzul, str. 196; Medžmu'u el-fetava (9/3); Deru te'arudi-l-'akli ven-nakli (1/218); Et-Tedmurijje, str. 19.

[4] Et-Teftazani, Šerhu el-'akaidi en-nesefijje, str. 2-3.

knjiga tevhida (Allahove jednoće) nego, u suštini, knjiga nijekanja šerijatskih tekstova. Knjiga je pravedan svjedok onoga što smo kazali.

2- Imam Ebu-Mensur el-Maturidi je, zbog toga što se mnogo bavio 'ilmul-kelamom, napisao djelo o tefsiru koje je nazvao Te'vilatu ehlis-sunne (Tumačenja ehli-sunneta). Onaj ko je bude čitao s lahkoćom primjećuje da je i to djelo ispunjeno govorom o 'ilmul-kelamu i nijekanjem mnogih svojstava i pogrešnim tumačenjem šerijatskih tekstova, tako da zaslužuje da bude nazvano Te'vilatu ehlul-bida'ti (Tumačenja novotarâ). Jer te'vil (razumijevanje i tumačenje) Allahovih svojstava nije bio od umnih radnji koje su prakticirali ispravni prethodnici (selef), niti imam Ebu-Hanife niti neko od drugih imama.

3- Velika skupina maturidija potrošila je životni vijek i uložila dosta svoga truda i zalaganja baveći se 'ilmul-kelamom, učenjem i poučavanjem. Takvi su: Ebu el-Jusr el-Bezdevi, Ebul-Mu'in en-Nesefi, Nurudin es-Sabuni, Nedžmudin en-Nesefi, Hafizudin en-Nesefi, Et-Teftazani, El-Džurdžani, Kemaludin el-Bejjadi i 'Abdul-'Aziz el-Fuherejhari. Svi oni veličaju 'ilmul-kelam, smatrajući ga osnovom vjere.

4- Oni veličaju i hvale 'ilmul-kelam u predgovorima svojih djela. Kao primjer navest ćemo sljedeće:

Et-Teftazani, tumač djela El-'Akidetu en-nesefijje, kaže: "Osnova nauke o Šerijatu i propisima, i temelj pravila islama, jeste nauka o tevhidu i svojstvima. Ona se naziva kelam koji izbavlja čovjeka iz mnoštva sumnji i tmina pretpostavki".[1]

Na osnovu ovoga jasno znamo da maturidije nisu na istom pravcu sa imamom Ebu-Hanifom, kada je riječ o

[1] Ibid.

ostavljanju 'ilmul-kelama. Naprotiv, primjećujemo da su se oni baš tome posvetili i da je to njihov jedini put. Tako smo usporedbom metodologije El-Maturidija i njegovih sljedbenika sa metodologijom imama Ebu-Hanife primijetili da je Ebu-Hanife sljedbenik selefa (selefija) koji potvrđuje ono na šta ukazuju tekstovi Kur'ana i sunneta. Pri tome, on se nije udaljavao od njih niti ih je zapostavljao zbog nekog drugog mišljenja ili tumačenja. On nije omalovažavao šerijatske tekstove niti ih je nijekao; naprotiv, radio je na osnovu njih, pa makar nekad sljedbenici kelama to smatrali neprimjerenim i neprihvatljivim njihovom shvatanju. Ujedno nam postaje jasna udaljenost El-Maturidija i njegovih sljedbenika od metodologije imama Ebu-Hanife, time što su razum uzeli kao osnovu, dajući mu prednost nad Šerijatom. Na taj način su tumačili šerijatske tekstove racionalnim (spekulativnim) tumačenjima, a 'ilmul-kelam su koristili kao sredstvo do cilja.

Iz ovog je jasno vidljiva razlika između ova dva puta, ove dvije metodologije. Pa, ukoliko je tako pri razlici u putevima i pravcima, šta je onda sa praktičnim stvarima?

O ovome će biti govora u narednih nekoliko stranica, inšallah.

❁ ❁ ❁

2. USPOREDBA U STVARIMA VEZANIM ZA OSNOVE VJERE

Prvo: Dokazivanje postojanja Allaha.

Iz onoga što je navedeno jasno se primjećuje da je Ebu-Hanife slijedio uputstva Kur'ana prilikom dokazivanja postojanja Stvoritelja. Pri tome, on se pridržavao tih dokaza a ustezao se od dokaza i metodologije zagovornika kelama koji su živjeli u njegovo vrijeme. Vidjeli smo i kakva je bila praktična primjena ove metode i ovoga načina (menhedža) prilikom dokazivanja postojanja Allaha, pri čemu je ta opstojnost bila dokazana zdravom čovjekovom prirodom (fitretom), koja je sama po sebi primorana da potvrdi postojanje Allaha, subhanehu we te'ala; sama čovjekova priroda ukazuje i olakšava spoznaju Stvoritelja. Pa, ako se ta čovjekova priroda naruši i pokvari, to se popravlja upozorenjem, podučavanjem i uputom. Zbog toga je glavni zadatak vjerovjesnikâ i misionarâ (daijâ) bio pozivanje, opomena i upućivanje.

Dokaze fitreta, kod imama Ebu-Hanife, podupiru i podržavaju znakovi koji nas vraćaju na razmišljanje o nama samima i svemiru.

Uzvišeni Allah kaže:

﴿سَنُرِيهِمْ ءَايَٰتِنَا فِى ٱلْءَافَاقِ وَفِىٓ أَنفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ ٱلْحَقُّ﴾ **"Mi ćemo im pružati dokaze Naše u prostranstvima svemirskim, a i u njima samima, sve dok im ne bude sasvim jasno da je Kur'an istina."**[1]

---

[1] Fussilet, 53.

Razmišljanje o prostranstvima nebesa i Zemlje, kao i razmišljanje o samom sebi, jeste put kojim čovjek dokazuje postojanje Allaha na osnovu Njegovih stvorenja.

Uzvišeni Allah kaže:

﴿وَفِي ٱلْأَرْضِ ءَايَٰتٌ لِّلْمُوقِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَفِيٓ أَنفُسِكُمْ ۚ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾﴾ **"Na Zemlji su dokazi za one koji čvrsto vjeruju, a i u vama samima – zar ne vidite?"**[1]

﴿فَلْيَنظُرِ ٱلْإِنسَٰنُ مِمَّ خُلِقَ ﴿٥﴾ خُلِقَ مِن مَّآءٍ دَافِقٍ ﴿٦﴾ يَخْرُجُ مِنۢ بَيْنِ ٱلصُّلْبِ وَٱلتَّرَآئِبِ ﴿٧﴾﴾ **"Neka čovjek pogleda od čeka je stvoren! Stvoren je od tekućine koja se izbaci, koja između kičme i grudi izlazi."**[2]

﴿فَلْيَنظُرِ ٱلْإِنسَٰنُ إِلَىٰ طَعَامِهِۦٓ ﴿٢٤﴾ أَنَّا صَبَبْنَا ٱلْمَآءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا ٱلْأَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾﴾ **"Neka čovjek pogleda u hranu svoju. Mi obilno kišu prolivamo, zatim zemlju pukotinama rasijecamo."**[3]

Ovi šerijatski tekstovi učvršćuju akidet u dušama na način na koji se obraćaju čovjekovoj prirodi, pri čemu svaki pojedinac postaje neovisan od puta zabludjelog kelama.

Ovo je kratko objašnjenje metodologije i menhedža Ebu-Hanife koju je on slijedio prilikom dokazivanja postojanja Allaha. a što se tiče Mensura el-Maturidija, on dokazuje postojanje Allaha na sljedeći način:

Metoda nastanka:

Od najpoznatijih dokaza sljedbenika kelama prilikom dokazivanja postojanja Allaha, jeste dokaz nastanka (huduth). To je potvrđivanje nastanka svijeta. a sâm svijet se, prema njihovom mišljenju, sastoji od materije (dževher) i manifest ('arad). Materija (dževher) je nerazdvojna od manifesta ('areda). Kako je manifest ('ared) događaj sam po sebi, i pošto je on

[1] Ez-Zarijat, 20-21.
[2] Et-Tarik, 5-7.
[3] 'Abese, 24-26.

nerazdvojan od ostalih događaja koji su u stalnom nastanku, to upućuje na činjenicu da je i svijet nastao i postao.

Ebu-Mensur el-Maturidi kaže: "Svaki bitak i bića su nastali, na šta ukazuju objava, čula i razum... Što se tiče objave, to je ono što je došlo i ono što je potvrđeno od Allaha, gdje nas On obavještava na razumljiv i pojmljiv način prema kojem ljudi mogu shvatiti: da je On Stvoritelj svega, da je On kreator nebesa i Zemlje i da Njemu pripada vlast nad onim što se na njima nalazi... a znanje na osnovu čula jeste da svako biće osjeća da je svjesno potrebno drugog i da je ovisno o Njemu shodno svojim potrebama. Praiskon je uslov za neovisnost, jer sa svojim neprekidnim postojanjem koje ima korijen u praiskonu biće postaje neovisno od drugoga, a nužda i potreba ga čine ovisnim o nečemu drugome, i time se iziskuje njegovo nastajanje... Tako se potvrđuje i znanje o dokazima. Zna se, primjerice, da je tijelo neodvojivo od stanja kretanja ili mirovanja, a te dvije stvari su nespojive. Na taj način pola njegovog (misli se na tjelesno biće) vremena jeste kretanje, a druga polovica je mirovanje; a sve što ima svoje polovine ukazuje na nemogućnost njihovog spajanja u praiskonu. Prema tome, jedna polovina je nastala nužno i nije moguće da je postojala u praiskonu, što se obavezno odnosi i na drugu polovinu. U tome je dokazan nastanak... Drugi dokaz da je svijet neodvojiv od onoga koji ima korijen u praiskonu i da nije oduvijek jesu stanja koja se dešavaju na njemu: spajanje i razdvajanje, kretanje i mirovanje, pokvareno i lijepo, dobro i loše, dodatak i nedostatak... a sve je to nastalo, što potvrđuju i čula i razum. Jer, nije moguće spajanje dvije suprotnosti. Znači, u svemu postoji neki redoslijed: on označava nastanak. a sve što je nastalo je postalo nakon što ga nije bilo. Također, isto se odnosi na ono što ne može bez nastanka, niti prednjači nad njime; ili je nastalo u osnovi, ali ne ovakvim opisom, ili se

preinačilo u taj oblik... Pa ukoliko je tako, to potvrđuje da je ovaj svijet nastao!"[1]

"Ukoliko se potvrdi nastanak tijelâ, a ona se ne spajaju i ne razdvajaju međusobno i sama po sebi, niti su u stanju popraviti ono što se pokvari u stanju njihove snage i potpunosti. Pa ako su prirode stvari suprotne i nespojive same po sebi, mora postojati onaj ko će ih spojiti prisilno i protivno njihovoj prirodi – a to je Allah".[2]

Iz navedenog se zaključuje da El-Maturidi dokazuje postojanje Stvoritelja nastankom tijela, koje se temelji na nastanku manifesta ('arada). No, to je ujedno beskoristan put koji započinje na kompliciranim i dalekim pretpostavkama. Zbog toga (kažemo): "Da bi ovaj način bio funkcionalan, on mora sadržavati sljedećih sedam stvari:

1. Potvrda manifesta ('areda).
2. Potvrda njihove obaveznosti za tijela.
3. Dokazivanje nepostojanja događaja koji nemaju početak.
4. Obaveznost događaja koji nemaju kraja.
5. Potvrda jedinstvenog bića (el-dževher el-ferd).
6. Obavezivanje da manifest neće ostati u dva vremena.
7. Potvrda sličnosti tijela.[3]

Poznato je da se potvrda svih ovih teza temelji na dugim diskusijama i otklanjanju sumnji oko njih do kojih je jako teško doći. Pa, kako da takve skrivene teze, teške za shvatanje, budu najjasniji mogući dokaz za ono što je jasnije od svega ostalog.[4]

---

[1] Kitabu et-tevhid, str. 11-13. Nije preneseno doslovno.

[2] Kitabu et-tevhid, str. 17-19. Nije preneseno doslovno.

[3] Muhtesaru es-savaik, str. 1.

[4] Ibn-Rušd, Menahidžu el-edille, str. 135-137; Ibnul-Kajjim, Miftahu dari es-se'ade (2/199-200).

I nije potrebno dokazivati i potvrđivati postojanje Allaha, subhanehu we te'ala, ovakvim i sličnim stvarima, koje su daleke od normalnog i lahkog shvatanja. Štaviše, Allah, subhanehu we te'ala, je dokaz svakoj stvari; na ovome je stvorio Ademove potomke. Njegovo postojanje je čovjekovoj prirodi jasnije od postojanja Sunca kojeg vidimo u toku dana. Lijepo li je govornik i pjesnik rekao:

"Pameti ljudi nisu valjane, ako je potrebno da se nešto čitav dan dokazuje"[1]

Najgore od svega što je vezano za njihove dokaze, kojima dokazuju postojanje Allaha, jeste činjenica da su to – u stvarnosti – dokazi koji niječu postojanje Allaha i koji čak dokazuju nemogućnost Njegovog postojanja.[2]

Među najvećim pokazateljima koji ukazuju na neispravnost ovog metoda jeste što se njime niječu djela volje (ef'al ihtijarijje), a džehmije niječu Allahu i ostala Njegova svojstva, koja su potvrđena i u objavi i razumom. Njegova imena i svojstva su istinita. Sve što ukazuje na nijekanje te istine je neispravno. Ibnul-Kajjim kaže: "Njihovo slijeđenje ove metode ih obavezuje da ne priznaju da je Gospodar stvarni činilac, pa makar ga tako i opisivali svojim jezicima. On, prema njihovom mišljenju, ne čini djelo. a činilac bez učinjenog djela je kao stajač koji ne stoji, udarač koji ne udara, znalac bez znanja. Džehmije tome dodaju da: ukoliko Mu pripišemo ta svojstva, onda Mu pripisujemo tijelo. a ako ima tijelo, onda je postao. Shodno tome, potvrda

[1] Ibnul-Kajjim, Medaridžu es-salikin (1/71); Es-Sava'iku el-mursel (4/1221).

[2] Risaletu fis-sifati el-ihtijarijje (u sklopu sabranih djela), 2/32; Medžmu'u el-fetava (6/239); Es-Sava'iku el-mursel, str. 962-988; Muhtesaru es-sava'ik (1/196-201).

svojstava, prema njihovom mišljenju, znači nijekanje Njegovog Bića. i zbog toga su zanijekali Njegova svojstva i djela".[1]

Ebu-Mensur el-Maturidi navodi i sljedeći dokaz: a to je da sve ono što je na ovom svijetu od zadivljujućih mudrosti, preciznog uređenja i sklada, ukazuje da svijet ima Stvoritelja, koji sve mudro uređuje.[2]

U ovome se slaže sa imamom Ebu-Hanifom u dokazivanju postojanja Stvoritelja na osnovu stvorenja, ali se razlikuje od njega u dokazivanju kroz stvaranje tijela koje se oslanja na teoriju o nastanku pojava ('ared).

❁ ❁ ❁

Drugo: Tevhid.

U ovom dijelu ćemo spomenuti vrste tevhida i ono što čini prvu čovjekovu obavezu.

a) Vrste tevhida:

Tevhid kod Ebu-Hanife je poznat u svim njegovim vrstama, kao što je već prije objašnjeno. a što se tiče maturidija, po njima tevhida ima tri vrste:

1- Tevhidu ez-zat – jednoća u Biću, kojom se ukazuje da se On ne sastoji od dijelova i ne može se dijeliti.[3]

2- Tevhidu es-sifat – jednoća u svojstvima, koja ukazuje da Allahu ništa nije slično.

3- Tevhidu el-ef'al ves-sunu' – jednoća u djelima i stvaranju, kojom se ukazuje da Allah nema sudruga.

---

[1] Muhtesaru es-sava'ik (1/199-200).

[2] Kitabu et-tevhid, str. 21-23, 29.

[3] Et-Teftazani, El-'Akaidu en-nesefijje mea' šerhiha, str. 39.

O ovome Mulla 'Ali el-Kari kaže: "Jedan u Svom Biću, jedan u Svojim svojstvima i Stvoritelj onoga što načini".[1]

El-Baberti kaže: "Neki od naših drugova su govorili o tevhidu, pa kažemo da je to nijekanje sudruga, djelitelja i nekoga sličnoga. Allah je jedan u svojim djelima, niko Mu ne pomaže u stvaranju stvorenjâ; jedan je u Svome Biću, ništa se od Njega ne odvaja niti je sastavljen iz dijelova; jedan je i svojim svojstvima, koja ne liče svojstvima stvorenjâ".[2]

El-Ganimi el-Hanefi kaže: "Jedan je odrična osobina koja ima svoje tri vrste:

prva: On je jedan u Biću. Tom osobinom se niječe mnoštvo od Njegovog Bića, u značenju da ne prihvata djeljivost.

druga: On je Jedan u Svojim svojstvima. Tom osobinom se niječe sličnost sa nekim u bilo kojem Njegovom svojstvu.

treća: On je Jedan u Svojim djelima. To ukazuje na Njegovu jednoću u kreiranju svih stvorenja."[3]

Proučavanjem maturidijskog učenja tevhida zaključuje se sljedeće:

Prvo: Kod njih ne postoji tevhidu el-uluhijje (jednoća u obožavanju), niti tome pridaju pažnju. Mada je poznato da je ova vrsta tevhida najveći razlog stvaranja svijeta i onoga što je na njemu, kao i objave knjiga i slanje poslanika, kao što je to već rečeno.

Drugo: Njihov veliki interes za tevhidu er-rububijje (jednoća u gospodarenju) ih je podstakao da ovu vrstu tevhida označe i okarakteriziraju kao najveći cilj. Mada je taj pojam urođen u čovjeku po prirodi; u njemu nema razlike među ljudima, bez

[1] Dav'u el-mc'ani, str. 13.
[2] El-Baberti, Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 29.
[3] El-Ganimi, Ibid., str. 48.

obzira na njihovu vjersku pripadnost ili pripadnost nekom narodu.

Treće: Njihovo shvatanje da tevhidu ez-zat (jednoća u Biću) znači da se On ne dijeli na dijelove. Nasuprot tome, On, subhanehu we te'ala, je jedan i nedjeljiv; nije rodio i rođen nije i niko Mu ravan nije.[1]

Ovo je istina, mada su oni zanijekali mnoga od svojstava kao što su: lice, ruke, Njegova uzvišenost nad stvorenjima i uzdizanje na Arš. Oni smatraju da ukoliko bi se ova svojstva pripisala Allahu onda bi to podrazumijevalo da je Allah sastavljen od dijelova. Ovakav njihov govor dolazi kao riječ istine iza koje stoji neistina.

b) Prva obaveza čovjeka.

Prva obaveza čovjeka, prema shvatanju prvih generacija (selef), jeste svjedočenje da nema drugog boga mimo Allaha i da je Muhammed Allahov poslanik. Za razliku od njih maturidije kažu da je prva obaveza čovjeka da razmišlja i traži dokaze koji ga vode spoznaji Allaha i da je spoznaja Allaha[2] obavezna razumom, pa makar i ne bilo Vjerozakona.[3] Tako da oni pri ovom stavu slijede mu'tezile.

Kadija 'Abdul-Džebar el-Mu'tezili kaže: "Znaj da dokaz predstavljaju četiri stvari: razum, Kur'an, sunnet i koncenzus (idžma'). a spoznaja Allaha nije dostižna osim s razumom".[4] i kaže: "Kada bi neko upitao: "Šta je prvo s čime te je Allah obavezao?", kazat ćeš: "Razmišljanje i proučavanje koje vodi spoznaji Uzvišenog Allaha. Jer, spoznaja Njega nije nužna

[1] Medžmu'u el-fetava (3/100).

[2] Išaratu el-meram, str. 84; Dav'u el-me'ani, str. 89; , El-Baberti, Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 30.

[3] Išaratu el-meram, str. 53; Nazmu el-faraid, str. 35; Šerhu el-Ihja (2/190-193).

[4] Šerhu el-usuli el-hamse, str. 88.

niti se dešava promatranjem, nego je obaveza da Ga spoznamo razmišljanjem i proučavanjem".[1]

Njihove riječi da je prva obaveza razmišljanje je pogrešna. Kur'an ne ukazuje na to da je prva obaveza razmišljanje i promatranje, niti se u njemu spominje da je to obaveza svakom pojedincu. U Kur'anu se naređuje robovima[2] da razmišljaju o stvaranju nebesa i Zemlje. Kao što Uzvišeni Allah kaže:

﴿أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِم مَّا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ ﴿٨﴾﴾

"A zašto ne razmisle sami o sebi? Allah je stvorio nebesa i Zemlju i ono što je između njih – sa ciljem i do roka određenog. a mnogi ljudi ne vjeruju da će pred Gospodara svoga doista izići."[3]

Također, Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem, nije u početku pozivao nijedno stvorenje da razmišlja i promatra, ili da potvrdi da postoji Stvoritelj. Ono što je bilo prvo u što ih je pozivao jeste da posvjedoče kelime-i-šehadet. To je naredio svojim ashabima. Prenosi se da je rekao Mu'azu, kada ga je poslao u Jemen: "Doći ćeš narodu, sljedbenicima Knjige. Prvo u što ćeš ih pozvati neka bude svjedočenje da nema drugog boga mimo Allaha i da je Muhammed Allahov poslanik..."[4] To znači da prvo u šta se poziva nevjernik jeste ovo svjedočenje, i na tome su složni predvodnici ove vjere i muslimanski učenjaci.

Ibn el-Munzir kaže: "Učenjaci za koje znam su složni na tome da kada nevjernik kaže: "Ešhedu en la ilahe illallah ve ešhedu enne Muhammeden abduhu ve resuluhu" – pa nakon

[1] Ibid., str. 39.

[2] Ibn-Tejmijje, Der'u te'arudi el-'akli ven-nakli (8/8).

[3] Er-Rum, 8.

[4] Već je spomenut.

toga potvrdi da je sve s čim je došao Muhammed istina, odričući se kod Allaha svake vjere koja je u suprotnosti sa vjerom islamom, i uz sve to je punoljetan, zdrav i razuman – biva smatran muslimanom. a ako se nakon toga povrati u nevjerstvo i javno ga ispolji, postaje otpadnik (murted)".[1]

Svjedočenje da nema drugog boga mimo Allaha je prva dužnost u svim vjerozakonima. Svaki poslanik je govorio svome narodu: ﴿اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ﴾

"...budite u ibadetu samo Allahu, vi drugog boga osim Njega nemate!"[2]

A o svima njima Uzvišeni Allah kaže:

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾

"Mi smo svakom narodu poslanika poslali: "Allahu ibadet činite, a šejtana – taguta se klonite!""[3]

❁ ❁ ❁

Treće: Allahova svojstva (sifati)

Već je spomenut govor o akidetu imama Ebu-Hanife o Allahovim svojstvima: ličnim i praktičnim (sifatu el-fi'lijje). On potvrđuje svako svojstvo spomenuto u Kur'anu i sunnetu, potvrdom bez upoređivanja, smatrajući da je Allah čist od svakog nedostatka, i bez nijekanja Njegovih svojstava. a što se tiče potvrde kod El-Maturidija i njegovih sljedbenika, oni su smanjili obim ovoj temi potvrđujući samo osam svojstava, a to su: život (hajat), moć (kudret), znanje ('ilm), htijenje (iradet), sluh (sem'), vid (besar), govor (kelam) i stvaranje (tekvin).[4]

---

1 Der'u te'arudi el-'akli ven-nakli (8/7).

2 Hud, 61.

3 En-Nahl, 36.

4 Išaratu el-meram, str. 107, 114.

Međutim, u stvarnosti, oni ne potvrđuju ni tih osam svojstava. Oni potvrđuju neka, a niječu neka od tih svojstava.

Što se tiče svojstava sluha i vida, većina njih priznaje ova dva svojstva – mada ih neki tumače kao nešto drugo, kroz neka druga svojstva.[1] a što se tiče njihove potvrde[2] svojstva htijenja, ona nije ista kao potvrda Ebu-Hanife i ostalih sljedbenika selefa. Ibn-Tejmijje kaže: "Potvrda htijenja, na način kako to oni spominju, nije poznata ni Šerijatu ni razumu. Naprotiv, ona je u suprotnosti sa Šerijatom i razumom. Ne postoji ni u Kur'anu ni u sunnetu dokaz koji ukazuje da je sve što postoji nastalo jednim htijenjem, koje prethodi svim htijenjima i kojem nema kraja. Ista situacija je i sa ostalim pojmovima koje oni spominju".[3]

A što se tiče svojstva govora (kelam) – pa, oni ga prividno potvrđuju. No, u stvarnosti, oni su najstrožiji u njegovom nijekanju i krivom tumačenju tekstova koji na njega ukazuju. Oni ne potvrđuju Allahu govor onako kako na njega ukazuju tekstovi Kur'ana i sunneta. Nego, potvrđuju Allahu nešto što nazivaju unutarnji govor (el-kelam en-nefsi), koji se ne čuje i nema slovo ni glas.[4]

---

1 Kao što ih Ibn el-Hummam (u djelu: El-Mesajera, str. 69) tumači kao svojstvo znanja.

2 Tumač djela El-'Akidetu en-nesefijje kaže: "Onaj koji naređuje, zabranjuje i obavještava – znači da je to svojstvo jedno. Umnožava se shodno naređenju, zabrani ili obavještenju, i to u skladu s onim što je povezano sa drugim svojstvima, kao što su: znanje, moć i ostala svojstva. Svako svojstvo od njih – jedno je svojstvo oduvijek. Umnožavanje i događanje bivaju uz dodatke i povezanost, kako i dolikuje potpunosti Njegove jednoće". v. Šerhu el-'akaidi en-nesefijje, str. 55-56.

3 Der'u te'arudi el-'akli ven-nakli (8/283).

4 El-Maturidi, Kitabu et-tevhid, str. 58-59; Tebsiretu el-edille (118/ba); El-Bidajetu mine el-kafijje, str. 60-61; El-'Akaidu en-nesefijje, str. 53-57; El-Bezdevi, Usulu ed-din, str. 61; Išaratu el-meram, str. 138-139; Bahru el-kelam, str. 29-30.

Naprotiv, ovo samo može biti svojstvo nijemog. S druge strane, pojam "unutarnji govor" nije bio poznat (prvim generacijama). Prvi koji je o tome progovorio bio je Ibn-Kullab. Zatim su ga u tome slijedile maturidije i eš'arije.[1]

A što se tiče svojstva stvaranja – pa, na njega vraćaju sva praktična prelazna svojstva: oživljavanje, usmrćivanje, stvaranje (u značenju da izvodi nepostojeće iz stanja nepostojanja u postojanje). Iako prividno potvrđuju ova svojstva, u stvarnosti ih ne smatraju istinskim osobinama koje su svojstvene Allahu, subhanehu we te'ala. To je zato što smatraju da praktična svojstva ne mogu biti pripisana Allahu, pri čemu oni bježe od toga da potvrde da je stvoreno dio božanskog Bića.[2]

Rezime prethodnog jeste da maturidije od svojstava priznaju samo svojstva života, znanja, moći, htijenja, sluha, vida i stvaranja, s nejasnoćom koja se pojavljuje kod tumačenja nekih drugih svojstava i razilaženjem kod drugih. a što se tiče ostalih svojstava – pa, oni ih zanemarivaju. Takav je primjer nijekanja svojstava: lica, ruku, uzdignuća, spuštanja, srdžbe, zadovoljstva, ljubavi, govora i uzvišenosti.

Negirali su svojstvo lica, tumačeći tekstove koji na to ukazuju kao biće[3] i postojanje.[4] Zanemarili su svojstvo ruku, tumačeći tekstove koji na njega ukazuju u značenju potpune moći[5] ili vlasti i blagodati.[6]

---

1 El-Mevakif, str. 293; El-Insaf, str. 96-97; El-Iršad, str. 128-137.

2 Et-Temhid, str. 28; Es-Sabuni, El-Bidaje, str. 67-73; Šerhu el-'akaidi en-nesefijje, str. 53, 63, 69; El-Mesajera, str. 84-85, 89; Išaratu el-meram, str. 53, 212; El-Kari, Šerhu el-fikhil-ekber, str. 22, 25; En-Nuru el-lami (qaf-48/ba).

3 En-Nesefi, Medariku et-tenzil (2/670); Ebu Es-Su'ud, Tefsir (7/28).

4 Išaratu el-meram, str. 189.

5 Ibid.

6 Bahru el-kelam, str. 20.

Zanemarili su svojstvo uzdignuća (el-istiva), tumačeći ga kao ovladavanje (el-istiila)[1]; a svojstvo spuštanja (na zemaljsko nebo) su protumačili kao blagost i milost.[2]

Zanijekali su svojstvo srdžbe, tumačeći ga kao osvetu[3] ili prijetnju osvetom.[4]

Zanijekali su svojstvo zadovoljstva, tumačeći ga kao nagradu[5]; a svojstvo ljubavi su protumačili kao želju za nagradom[6] ili zadovoljstvo.[7]

Zanemarili su pravo značenje svojstva govora, a pripisali su Allahu svojstvo unutarnjeg govora, koje je neispravno.[8] Zanemarili su svojstvo uzvišenosti, niječući ga u potpunosti i tumačeći tekstove koji ukazuju na njega kao uzvišenost Njegovog ugleda i dostojanstva.[9]

❁ ❁ ❁

Četvrto: Iman (vjerovanje)

Pitanje imana je stvar oko koje su se razilazila mišljenja – kako u prošlosti, tako i u novije vrijeme. Što se tiče maturidija,

---

1 El-Maturidi, Kitabu et-tevhid, str. 72; El-Bezdevi, Usulu ed-din, str. 29; Ittihafu es-sadeti el-muttekin (2/107-108).

2 Šerhu el-mevakif (8/25).

3 'Umdetu el-kari (25/115).

4 Medariku et-tenzil (1/6).

5 Ebu el-Lejs es-Semerkandi, Šerhu el-fikhil-ebsat, str. 33.

6 'Umdetu el-kari (25/84, 155).

7 Medariku et-tenzil (1/209).

8 El-Maturidi, Kitabu et-tevhid, str. 58; Es-Sabuni, El-Bidaje, str. 60-61; Išaratu el-meram, str. 138-139; El-Mesajera me'a el-mesamera, str. 82-83; Nešru et-tavali, str. 255; Dav'u el-me'ali, str. 29; Ebul-Jusr el-Bezdevi, Usulu ed-din, str. 61; Tebsiretu el-edille (118/ba); Ebul-Mu'in en-Nesefi, Et-Temhid, 23-28; Hafizudin en-Nesefi, El-'Umde (7/elif-ba); Omer en-Nesefi, El-'Akaidu en-nesefijje mea' šerhiha Et-Teftazani 53-58; Bahru el-kelam, str. 29.

9 Šerhu el-mevakif (8/24-25); El-Kari, Šerhu el-fikhil-ekber, str. 171.

oni zastupaju neka mišljenja koja se slažu sa stavovima Ebu-Hanife, dok su neka druga u suprotnosti s onim na čemu je on bio. Ono što slijedi je objašnjenje rečenog.

a) Mišljenja koja su podudarna:

Maturidije se slažu sa Ebu-Hanifom u sljedećem:

Prvo: Izdvajanje djela iz pojma iman i smatranju da iman znači potvrdu.[1]

Drugo: Mišljenje da se iman ne povećava niti smanjuje.[2]

Treće: Zabrana izuzimanja.[3]

Četvrto: Ne proglašavanje nevjernikom onoga ko čini velike grijehe.[4]

b) Mišljenja u kojima su se razišli:

Već je rečeno da se termin "iman" kod Ebu-Hanife sastoji iz dva dijela – ubjeđenja srcem i izgovaranje jezikom – što znači da je izgovaranje jezikom uslov imana i ulazi pod ovaj pojam. a što se tiče El-Maturidija i većine njegovih sljedbenika[5], oni

[1] El-Maturidi, Kitabu et-tevhid, str. 332, 373, 377; Es-Sabuni, El-Bidaje, str. 152; Et-Teftazani, El-'Akaidu en-nesefijje mea' šerhiha, str. 119; El-Bezdevi, Usulu ed-din, str. 153; Šerhu el-mekasid (5/176); En-Nesefi, El-'Umde (17/1).

[2] El-Bezdevi, Usulu ed-din, str. 153; En-Nesefi, Bahru el-kelam, str. 41-52; El-Bidajetu minel-kifajje, str. 155; Et-Teftazani, El-'Akaidu en-nesefijje mea' šerhiha, str. 123-128; En-Nesefi, El-'Umde, str. 17/elif .

[3] El-Maturidi, Kitabu et-tevhid, str. 388-392; El-Mesajera, str. 381-385; El-Bahru er-raik (2/46); El-Bidaje, str. 155; Šerhul-fikhil-ekber, str. 208-212; Bahru el-kelam, str. 40.

[4] Kitabu et-tevhid, str. 333-334; Et-Teftazani, El-'Akaidu en-nesefijje mea' šerhiha, str. 106-108; Bahru el-kelam, str. 43-44.

[5] Zbog toga što neki od maturidija slijede mišljenje da iman podrazumijeva ubjeđenje srcem i izgovaranje jezikom. Kao što to jasno kaže Et-Teftazani (u djelu: Šerhu el-mekasid, 5/176) (i u djelu: Šerhu el-'akaidi en-nesefijje, str. 120), kao i El-Mur'iši (u djelu: Nešru et-tavali, str. 374). Pogledaj također: El-Bezdevi, Usulu ed-din, str. 146; El-'Akaidu en-nesefijje, str. 119-120; El-Mesajera me'a el-musamera, str. 332-333.

smatraju da izgovaranje jezikom izlazi iz suštine pojma "iman" i da je iman samo potvrda srcem.[1] Izgovaranje jezikom su uzeli samo za uslov za sprovođenje ovodunjalučkih propisa.[2] Ovo je očit primjer pretjerivanja u irdžau.

❁ ❁ ❁

Peto: Određenje.

Maturidije se ne razilaze sa Ebu-Hanifom u pitanjima vezanim za određenje, niti sa ostalim sljedbenicima selefa, što predstavlja jednu od njihovih dobrih strana. Oni potvrđuju da je i dobro i zlo od Allaha, subhanehu we te'ala, kao i sve što se dešava da biva sa Allahovom voljom i Njegovim htijenjem; da su i dobra i zla djela robova – stvorenja Allahova; da robovi čine djela svojim htijenjem i da će zbog njih biti nagrađeni i kažnjeni; da robovi imaju pravo izbora pri činjenju djela na koja su obavezani i da imaju mogućnost da ih čine a nisu primorani da ih urade – tako da pojedinac čini djela dobra i zla s mogućnošću koju mu je Allah dao. Nema sumnje da postoji razlika između prisilnih i samovoljnih pokreta. Prvi se dešavaju bez pojedinčevog htijenja, a drugi njegovim htijenjem. Maturidije su, osim toga, na jasnom stavu da su djela robova stvorenja Allahova njihovim činjenjem, izborom, mogućnošću i htijenjem. Najljepše od njih je o ovoj temi rekao Omer en-Nesefi, jedan od imama maturidija, a što je pojasnio Et-Teftazani, tumačeći njegove riječi. On kaže: "Allah

[1] Bahru el-kelam, str. 38-39; El-Mesajera, str. 330-331; Ebul-Mu'in en-Nesefi, Et-Temhid, str. 26/ba; Es-Sabuni, El-Bidaje, str. 119-123: Šerhu el-mekasid (5/176); Nešru et-tavali, str. 373-374.

[2] Šerhu dav'u el-me'ali, str.:19-20; Ebul-Me'in en-Nesefi, Et-Temhid, str. 26/ba; Hafiz en-Nesefi, El-'Umde, str. 17/elif; Et-Taftezani, Šerhu el-'akaidi en-nesefijje, str.121; Et-Taftezani, Šerhu el-mekasid (5/178-179); El-Mesajera me'a el-musamera, str. 334; Nešru et-tavali, str. 374-375; El-Dževheretu el-munife, str. 3; Junus el-Halis el-Afgani, Muhtesaru šerhi et-tahavijje, str. 9.

je Stvoritelj djelâ robova: nevjerovanja, vjerovanja, pokornosti i nepokornosti. i nije tačno, kao što smatraju mu'tezile, da je rob stvoritelj svojih djela".

I kaže: "To su sve djela robova, voljom i htijenjem Uzvišenog i Svetog... Njegovim propisom i odredbom... i određenjem... a to je detaljno određivanje svakog stvorenja ograničenjem iz kojeg proizilazi dobro i zlo, korist i šteta, kao i ono što ga obuhvata od vremena i prostora, i onoga što povlači za sobom nagradu ili kaznu".

I kaže: "Robovi čine djela prema svom izboru. Bit će nagrađeni, ukoliko je to bila pokornost; a kažnjeni, ako ono što je učinjeno bude grijeh. Nije to kao što smatraju džebrije koje kažu: u osnovi robovi ne čine djela i njihovi pokreti su kao pokreti predmeta i neživih stvari; nemaju moć nad njima, niti imaju namjere ni izbora – što je bez sumnje neistina. Jer mi, neizostavno, moramo napraviti razliku između prisilnih i samovoljnih pokreta i znamo da se, za razliku od drugih, prvi dešavaju htijenjem..."[1]

❁ ❁ ❁

Šesto: Vjerovjesništvo.

Onome ko proučava djela maturidijskog mezheba nije skriveno da je njihov mezheb, kada je riječ o pitanju vjerovjesništva, na stavu da se to ne vraća samo na htijenje, što bi značilo da nema razlike između slanja poslanika i njihovog odsustva. Stav je da se u tome krije, također, Allahova mudrost. Stoga, u slanju poslanikâ ima Allahove mudrosti, koristi za Njegove robove i zadovoljavanja njihovih potreba[2], za razliku od stava eš'arija.

[1] Et-Teftazani, El-'Akaidu en-nesefijje mea' šerhiha, str. 75-83. El-Maturidi, Kitabu et-tevhid, str. 215, 314; El-Mesajera, str. 119-220; En-Nibras, str. 276.

[2] Et-Teftazani, El-'Akaidu en-nesefijje mea' šerhiha, str. 132-133.

Način na koji oni potvđuju[1] vjerovjesništvo Muhammeda, sallallahu 'alejhi we sellem, ogleda se u sljedećem:

Prvo: To je ono što se mutevatir-predajama prenosi u vezi sa njegovim ličnim svojstvima: moralnim i fizičkim, njegov životopis, pouzdanost, iskrenost, hrabrost, dobrota, plemenitost i slične osobine koje je posjedovao prije poslanstva i poslije njega, kao i njegovo ostavljanje ovosvjetskih ukrasa, mada je bio u stanju da uživa u njima.

Drugo: Od njega se prenose mnoge predaje i svjedočenja o mu'džizama – kao što je raspolovljenje mjeseca, razgovor sa životinjama, izviranje vode između njegovih prstiju, umnožavanje hrane i vode i druge slične pojave koje su mu se dešavale – a koje su dostigle stepen mutevatir-predaje, i koje se opširno spominju u biografskim djelima.

Treće: On je došao sa Kur'anom koji je mu'džiza, mada je poznato da je on bio nepismen: nije znao ni čitati ni pisati, a porijeklom je bio iz naroda koji nije imao svoje knjige. Njime je nadmašio svu njihovu rječitost, pa su ljudi bili nemoćni da ga nadgovore, makar se radilo i o najkraćim surama. Tako Uzvišeni Allah kaže:

﴿فَأْتُوا۟ بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِۦ وَٱدْعُوا۟ شُهَدَآءَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٢٣﴾﴾

"... načinite vi jednu suru sličnu objavljenim njemu – a pozovite i božanstva vaša, osim Allaha, ako istinu govorite."[2]

Allah je uzdigao njegovu vjeru nad svim ostalim vjerama, što jasno ukazuje na njegovo poslanstvo i ovo je ono što se veže za dokazivanje vjerovjesništva.

---

[1] Ibid., str. 134-137; El-Maturidi, Et-Tevhid, str. 302-303; Es-Sabuni, El-Bidaje, str. 89-93.

[2] El-Bekare, 23.

Nisam naišao na tekstove u kojima se Ebu-Hanife dotiče pitanja načina potvrde vjerovjesništva i da li se taj pojam vraća na čisto htijenje ili je to mudrost. On je govorio o bezgrješnosti poslanikâ, mada je jasno rekao da su se kod njih dešavale greške i propusti.[1]

Međutim, vidjet ćemo da neki sljedbenici mezheba maturidija – poput nekih šejhova iz Samarkanda – zabranjuju da se te greške i propusti okarakteriziraju i naglase kao (veliki) propusti, nego smatraju da treba reći kako su oni u tim situacijama činili vrijedno djelo, a pri tome su zapostavili vrednije, pa su zbog toga ukoreni.[2] Ebu-Mensur el-Maturidi čak jasno kaže da nije poznat neki propust[3] od Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem. To ukazuje na jasnu razliku u odnosu na ono što sadrži govor imama Ebu-Hanife, jer su pojmovi "el-hefvetu" i "ez-zelletu" (propust, greška) bliski po značenju.

Zbog toga iz ovog primjera maturidija, koji pretjeruju pri stavu o bezgrješnosti vjerovjesnika i kažu da uopće nije moguće da se kod njih dese grijesi, uočavamo jedan vrlo opasan stav prema tekstovima Kur'ana i sunneta, u kojima se govori da je moguće da uz poslanike budu prisutne neke vrste grijeha. Tako tekstove koji su preneseni ahad-predajom glatko odbijaju, a predajama koje dostižu stepen mutevatira pridaju prilikom njihovog tumačenja jako pogrešna značenja".[4]

Zbog toga, Ibn-Tejmijje o takvima, koji krivo tumače tekstove Kur'ana i sunneta, kaže: "Oni koji to niječu – tj. mogućnost dešavanja i prisustva manjih grijeha kod vjerovjesnikâ

[1] El-Fikhul-ekber, str. 303.

[2] Medariku et-tenzil (1/43).

[3] El-Maturidi, Kitabu et-tevhid, str. 202.

[4] Šerhu el-'akaidi en-nesefijje, str. 140; Hašijetu el-kesteli 'ala šerhi el-'akaid, str. 171-172; En-Nibras, 455-457.

– govore, prilikom krivog tumačenja Kur'ana, slično onome što govore oni koji iznose potvoru, pogrešno tumačeći riječi i pridajući im kriva značenja i krivi smisao". i kaže: "Oni, koji odbijaju, tumače te pojmove na sličan način kako to rade džehmije, kaderije i dehrije, koji to čine sa tekstovima koji govore o Allahovim imenima i svojstvima, ili sa tekstovima koji govore o određenju i proživljenju (a to je, ujedno, vrsta te'vila keramita-batinija, koji je bez imalo sumnje neispravan). Taj čin predstavlja pokušaj tumačenja govora izvan njegovog pravog značenja".[1]

I kaže: "Oni imaju namjeru da povećaju ugled vjerovjesnikâ, a istovremeno ih negiraju i poriču. Oni žele vjerovati u njih, a postanu nevjernici u njih".[2]

❁ ❁ ❁

Sedmo: Sudnji dan

Muslimani, a i sljedbenici prijašnjih objava, su složni i jedinstveni kada je riječ o pitanju vjerovanja u Sudnji dan, kao i o potvrdi istinitosti onoga o čemu su obavijestili poslanici: proživljenje, naknada za djela, Džennet i Džehennem. Ispravni prethodnici i imami ovog ummeta također su složno potvrdili sve ono s čim je došao Vjerovjesnik, sallallahu 'alejhi we sellem. To su vijesti o onome što će biti nakon smrti: ispitivanje u kaburu, kažnjavanje i uživanje u njemu, proživljenje, sakupljanje radi obračuna, knjiga djelâ, Mizan (vaga), polaganje računa, Sirat-ćuprija, Havd, zagovorništvo, Džennet i Džehennem, te ono što je Allah obećao njihovim stanovnicima, općenito i pojedinačno.

[1] Minhadžu es-sunne (1/227); Medžmu'u el-fetava (10/313-314).

[2] Medžmu'u el-fetava (10/290, 313-314).

El-Eš'ari kaže: "Poglavlje koje govori o osnovama na kojima su složni ispravni prethodnici, i na koje su ukazali dokazima... i složni su da je patnja u kaburu istina i da će ljudi biti ispitivani u svojim kaburovima nakon što budu proživljeni u njima, pa će Allah učvrstiti one koji su voljeli Njegovog Poslanika. Oni neće u njemu osjećati bol smrti nakon toga. Tako Uzvišeni Allah kaže: ﴿لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ﴾ **"U njima, poslije one prve smrti, smrt više neće okusiti..."**[1]

"I da će biti puhnuto u rog prije Kijametskog dana pa će pomrijeti sve što je na nebesima i na Zemlji, osim onoga što Allah htjedne. a zatim će se puhnuti drugi put pa će oni ustati i gledati. Allah će ih proživjeti onako kako ih je prvi put stvorio: gole, bose i neobrezane. Da će tijela, koja su bila pokorna i nepokorna na dunjaluku, biti proživljena na Sudnjem danu, a također: i kože koje su bile na dunjaluku, i jezici, i ruke i noge. Sve to će svjedočiti protiv njih na Sudnjem danu. Allah će postaviti vagu za vaganje djelâ Svojih robova. Pa čije vaganje bude teško – uspjet će; a čije vaganje bude lahko – propast će i upropašten biti. Svako zlo vodi ka Džehennemu; a svako dobro, što ih je više, vodi ka Dženetu. Stvorenja će na Sudnjem danu dobiti listove na kojima su zapisana njihova djela. Pa ko dobije svoju knjigu u desnu ruku – lahko će račun položiti; a ko dobije svoju knjigu u lijevu ruku – takvi će u Džehenemu završiti".[2]

Maturidije se općenito slažu sa ispravnim prethodnicima, a i sa Ebu-Hanifom posebno, kada je riječ o pitanjima vezanim za vjerovanje u Sudnji dan: proživljenje, skupljanje, stanja u berzehu, Sirat-ćuprija i zauzimanje, Džennet i Džehennem. Stoga oni kažu: "To su moguće stvari. O njima nas je obavijestio

[1] Ed-Duhan, 56.

[2] Risaletu ehlis-segr, str. 62, 88, 89.

Povjerljivi, a o njima govore Kur'an i sunnet. Zbog toga se ovi tekstovi tumače u njihovom vanjskom značenju".[1]

❁ ❁ ❁

Osmo: Ashabi i imamet / hilafet

Kada je riječ o vrijednosti ashabâ, stav većine maturidija ne razlikuje se od stavova ehlis-sunneta, od kojih je i imam Ebu-Hanife. Tako oni smatraju da je najvredniji čovjek, nakon vjerovjesnika Muhammeda, sallallahu 'alejhi we sellem, Ebu-Bekr es-Siddik, pa Omer el-Faruk, zatim Osman Zun-Nurejn, pa 'Ali ibn Ebi-Talib, onako kako su dolazili prema redoslijedu pri hilafetu. Ono što se desilo među ashabima bila je greška nastala idžtihadom. a obaveza je suzdržati se od vrijeđanja bilo koga od njih; njihovo vrijeđanje može biti nevjerstvo ili novotarija ili otvoreni grijeh. Hilafet upućenih halifa trajao je trideset godina, a muslimani moraju da imaju svoga vođu koji će provoditi zakon, izvršavati kazne, čuvati granice, opremati vojsku, uzimati zekat, boriti se protiv napadačâ i razbojnikâ, održavati džumu i bajrame i rješavati međusobne sukobe. Vođa mora biti poznat, a ne skriven niti očekivan. Treba da bude Kurejšija, a nije uslov da bude bezgrješan. Dozvoljeno je obavljati namaz za svakim dobročiniteljem i grješnikom, a nije dozvoljeno izlaziti protiv nepravednog vođe.[2]

❁ ❁ ❁

[1] Šerhu el-'akaidi en-nesefijje, str. 99-101; El-Bidaje, str. 158; En-Nibras, str. 317.

[2] Šerhu el-'akaidi en-nesefijje, str. 148-163; Es-Sabuni, El-Bidaje, str. 100-105; El-Bezdevi, Usulu ed-din, str. 178-198.

DRUGI DIO
OBIM PRIDRŽAVANJA SLJEDBENIKA HANEFIJSKOG MEZHEBA ZA AKIDET EBU-HANIFE U TEVHIDU

Za hanefijski mezheb se vežu mnogi pojedinci i ljudi – kako iz ranijih vremena, tako i u novije vrijeme. Neki se s njim slažu i u osnovama i u ograncima. Neki se, pak, s njim slažu samo u ograncima, dok su u osnovama na pravcu sljedbenikâ kelama. Ovo potvrđuje jedan od hanefijskih učenjaka, El-Leknevi el-Hanefi, koji kaže: "Objašnjenje toga jeste da termin "hanefije" podrazumijeva skupinu koja slijedi imama Ebu-Hanifu u sporednim pitanjima... Bez obzira da li se s njim slagali u osnovama ili ne... Pa ako se slažu u osnovama, za njih se kaže da su potpune hanefije – "el-hanefijje el-kamile"; a ako se razilaze u osnovama, onda se za njih koristi samo termin "hanefije", uz napomenu s kojom se objašnjava njihov pravac u akidetu mutekelima. Koliko je samo hanefija koji su hanefije u sporednim pitanjima i ograncima, dok su u akidetu mu'tezile... Koliko li je samo hanefija koji su hanefije u sporednim pitanjima i ograncima, a u osnovi su murdžije ili zejdije. Sve u svemu, hanefije se dijele shodno svom stavu u akidetu. Tako su neki od njih: šije, mu'tezile, murdžije..."[1]

Ovaj učenjak je zatim objasnio odnos između hanefija i ehlis-sunneta, gdje je spomenuo da je odnos između hanefija (tj. onih koji slijede Ebu-Hanifu i u osnovi i u ograncima) i ehlis-sunneta

[1] Er-Ref'u vet-tekmil, str. 385.

općenit i poseban bezuslovno. To znači da svaki hanefija u ovom značenju pripada ehlis-sunnetu, a ne suprotno. Jer, ponekad, neko biva sljedbenik ehlis-sunneta, ali nije hanefija. Takav je primjer sljedbenikâ sunneta iz drugih mezheba: malikijskog, šafijskog i drugih. Ehlis-sunnet je bezuslovno općenitiji pojam, dok su potpune hanefije bezuslovno posebniji. a što se tiče odnosa između ehlis-sunneta i hanefija, onih koji slijede imama Ebu-Hanifu samo u ograncima i bez uslova da se slažu s njim u akidetu – pa, taj odnos je i općenit i poseban s jedne strane. Šta je to u čemu se razlikuju? Značenje tog razilaženja je: oni koji su hanefije nisu od ehlis-sunneta – kao što su murdžije i mu'tezile, pripadnici hanefijskog mezheba; ili, oni koji su sljedbenici ehlis-sunneta nisu u osnovi hanefije – kao što su sljedbenici sunneta šafijskog ili nekog drugog mezheba. Ovo dvoje predstavlja razilaženje. Za razliku od toga, onaj koji slijedi hanefijski mezheb i u osnovama i u ograncima – taj je ujedno i sljedbenik ehlis-sunneta.

Treba reći i da je odnos između ehlis-sunneta i nepotpunih hanefija, koji slijede imama Ebu-Hanifu samo u ograncima, a s njim se razilaze u osnovama, u jasnom neslaganju. Primjer takvih jesu hanefije-murdžije ili hanefije-mu'tezile i njima slični koji nisu sljedbenici ehlis-sunneta.[1]

Kažem: 'Abdul-Hajj el-Leknevi u svom govoru spominje sljedećih pet skupina koje se vežu za hanefijski mezheb:

Prva: potpune hanefije.

Druga: hanefije-šije.

Treća: hanefije-zejdije.

Četvrta: hanefije-mu'tezile.

Peta: hanefije-murdžije.

[1] Er-Ref'u vet-tekmil, str. 387.

Objasnit ćemo ukratko svaku od njih:

Prva: potpune hanefije

El-Leknevi u ovu skupinu ubraja one koji se slažu sa imamom Ebu-Hanifom u osnovnim i u sporednim stvarima akideta. Ovo su imena[1] iz skupine[2] onih koji se vežu[3] za Ebu-Hanifu i koji se s njim slažu[4] u akidetu, bez obzira da li bili od njegovih učenika ili onih koji su došli poslije, a koji se vežu za njegov mezheb u ograncima.

1- Zufer ibn el-Huzejl. Umro je 158. h.g.[5]:

---

[1] Zadovoljio sam se spominjanjem onih koji se slažu sa Ebu-Hanifom u akidetu, onih koji su živjeli do četvrtog stoljeća po Hidžri. Jer, u tom stoljeću je postalo primjetno da ljudi slijede mezheb Ebu-Mensura el-Maturidija i Ebul-Hasena el-Eš'arija u osnovama vjere. Nakon toga, slijeđenje tih pravaca je ojačalo; većina hanefija bila je na akidetu Ebu-Mensura el-Maturidija. Razlog za to jeste raširenost 'ilmul-kelama u muslimanskim zemljama u tom vremenskom razdoblju, gdje su zagovornici kelama zauzeli važne, značajne i osjetljive pozicije – kao što su škole, sudstvo, muftijstvo i imamet – tako da je akidet sljedbenikâ kelama i maturidija nadjačao akidet selefa na kojem je bio imam Ebu-Hanife, tako da ga je skroz potisnuo. Prema tome su skoro sve hanefije bile na akidetu Ebu-Mensura el-Maturidija. Ovo kažem ako gledamo općenito na to vrijeme, mada je bilo grupâ hanefija koje su slijedile ono što je Et-Tahavi potvrdio u pojašnjenju akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata – kao što je Ibn Ebil-'Izz el-Hanefi, tumač akideta imama Tahavije.

[2] Spomenuo sam ih po datumu njihove smrti.

[3] Da se zna da je njihov odnos sa Ebu-Hanifom – odnos učenika i učitelja, a ne odnos nekog slijepog sljedbenika i onoga koji se slijedi. Slijeđenje Ebu-Hanife u ograncima se pojavilo tek u četvrtom stoljeću i nakon tog vremena. To spominje Šah Velijullah ed-Dehlevi (u djelu: Hudžetullahi el-baliga, 1/152-153).

[4] Znači da se s njim slažu općenito. To kažemo jer ne smeta ako postoje razlike u nekim od pojedinačnih pitanja akideta. Svakako nije moguće obuhvatiti u potpunosti sav akidet od svakog čovjeka. Zbog toga ću spomenuti jedan njegov stav, ukoliko se nađe, ili govor kojim općenito objašnjava svoju metodologiju u akidetu, ili govor nekog drugog o njemu.

[5] Već je spomenut.

Pripadao je grupi sljedbenikâ hadisa, ali je poslije kod njega nadvladalo racionalno mišljenje (er-re'j). Naišao sam na jednu njegovu lijepu izreku o slijeđenju i kritiziranju racionalnog mišljenja. U toj izreci on kaže: "Ne uzimamo racionalno mišljenje sve dok postoji predaja. Pa, ako postoji neka predaja, ostavljamo racionalno mišljenje".[1]

2- Ibrahim ibn Tahman. Umro je 163. h.g.[2]:

Bio je strog prema džehmijama.[3] Jedna od činjenica koje upućuju na to jeste da je jedne prilike izostavio odlazak na hadždž radi odgovora džehmijama.[4] Napisao je u tu svrhu djelo pod nazivom Sunenu Ibn-Tahman. Djelo je štampano pod nazivom Mešjihatu Ibn-Tahman, i to je najstarije djelo, koje je došlo do nas, s kojim se pobijaju džehmijski stavovi.[5] El-Lalikai ga spominje među onima koji su složni u mišljenju da je nevjernik onaj ko smatra da je Kur'an stvoren.[6] Pripisuje mu se irdža', a Ibn-Hadžer spominje da se pokajao i vratio od takvog mišljenja.[7]

3- El-Kasim ibn Ma'n el-Mes'udi. Umro je 175. h.g.[8]:

Prenose od njega autori četiri Sunena, a Ahmed i Ebu-Hatim ga smatraju vjerodostojnim prenosiocem. Ebu-Davud kaže o

---

1 El-Fevaidu el-behijje, str. 76.

2 Pogledaj njegovu biografiju: Tehzibu et-tehzib (1/131); Tarihu Bagdad (6/107); El-Dževahiru el-mudijje (1/86); Et-Tabekatu es-senijje (1/198-200).

3 El-Dževahiru el-mudijje (1/86); Et-Tabekatu es-senijje (1/198).

4 Tarihu Bagdad (6/107).

5 Pogledaj predgovor recenzije na djelo Mešjihatu Ibn-Tahman, str. 4606.

6 Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunne (2/306).

7 Tehzibu et-tehzib (1/131).

8 Pogledaj njegovu biografiju: Mu'džemu el-udeba (17/6); El-Dževahiru el-mudijje (2/709); El-Fevaidu el-behijje, str. 154.

njemu: "Bio je vjerodostojan prenosilac (siqat); naginjao je u nekim stvarima irdža'u".[1]

Jakut je o njemu rekao: "Bio je fakih i u tome je slijedio mišljenja Ebu-Hanife. Sreo se s njim... Bio je učen u hadisu, fikhu, pjesništvu, proučavanju porijekla i događajima".[2]

4- Ja'kub ibn Ibrahim, kadija (Ebu-Jusuf). Umro je 182. h.g.[3]:

Et-Tahavi (Ebu-Džafer) je potvrdio akidet Ebu-Jusufa, Ebu-Hanife i Muhammeda ibn el-Hasena, u poslanici koju je napisao pojašnjavajući akidet ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu fakihâ ove zajednice: Ebu-Hanife i njegove dvojice učenika. a od svega što je potvrdio od njihovog akideta u imanu jeste da je to potvrda jezikom i ubjeđenje srcem[4], a Ibn-Hibban spominje da je bio drugačijeg stava od njegove dvojice drugova u imanu.[5]

El-Lalikai[6]ga spominje među onima koji su složni u smatranju nevjernikom onoga ko kaže da je Kur'an stvoren. Također, on prenosi predaju u kojoj Ebu-Jusuf kaže: "Sa onim ko kaže da je Kur'an stvoren razgovor je zabranjen (haram), a obavezno je prekinuti kontakte s njim".[7] El-Lalikai ga spominje među onima koji su zabranjivali obavljanje namaza za kaderijom.[8]

Također je rekao: "Ne klanjam za džehmijom, ni za rafidijom, ni za kaderijom".[9]

---

1 El-Fevaidu el-behijje, str. 154.
2 Mu'džemu el-udeba (17/6).
3 Već je spomenut.
4 El-'Akidetu et-tahavijje, sa osvrtom od Albanija, str. 42.
5 Es-Sikat (7/645).
6 Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunne (2/277).
7 Ibid. (2/270).
8 Ibid. (3/730).
9 Ibid. (4/733).

5- Jahja ibn Zekerijja ibn Ebi-Zaide.[1] Umro je 153. h.g.:

Zastupljen je kao prenosilac u glavnim zbirkama hadisa. Također ga spominje El-Lalikai među onima koji su složni u mišljenju da je nevjernik onaj koji kaže da je Kur'an stvoren.[2] Pri tome je Lalikai potvrdio i stav imama Malika o onome ko kaže da je Kur'an stvoren: da je takav nevjernik i heretik.[3]

6- Muhammed ibn el-Hasen eš-Šejbani.[4] Umro je 189. h.g.:

Ebu-Dža'fer et-Tahavi je potvrdio akidet Muhammeda ibn el-Hasena, Ebu-Hanife i Ebu-Jusufa, prilikom pojašnjenja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata. a El-Lalikai ga spominje među onima koji su složni u mišljenju da je nevjernik onaj ko kaže da je Kur'an stvoren[5], a bio je i od onih koji su smatrali neispravnim namaz iza onoga ko to kaže.[6] Onome ko bi ipak klanjao za takvim naređivao bi da ponovi namaz.[7]

El-Lalikai[8] prenosi od Muhammeda ibn el-Hasena da je on spomenuo koncenzus svih učenjaka Fikha, od istoka do zapada, o vjerovanju u Kur'an i hadise koje prenose vjerodostojni prenosioci od Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem, a u kojima se govori o svojstvima Gospodara, subhanehu we te'ala.

---

1 Pogledaj njegovu biografiju: El-Dževahiru el-mudijje (3/185); El-Fevaidu el-behijje, str. 224.

2 Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/277).

3 Ibid. (2/249-250).

4 Već je spomenut.

5 Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/277).

6 El-'Uluvu, str. 113; Muhtesaru el-'uluvu, str. 158.

7 Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/271); El-'Uluvu, str. 113.

8 Već je spomenuta ova predaja.

8- Hafs ibn Gajjas, kadija.[1] Umro je 194. h.g.:

Zastupljen je kao prenosilac u svim glavnim zbirkama hadisa. Buhari ga ubraja u grupu učenjaka iz svih gradova islama koji smatraju da je Kur'an Allahov govor.[2] El-Lalikai ga, također, spominje među onima koji su složni u mišljenju da je nevjernik onaj ko kaže da je Kur'an stvoren.[3] Hafs ibn Gajjas je tako onog ko kaže da je Kur'an stvoren smatrao džehmijom sa kojim se nije dozvoljeno vezati vjenčanjem, niti se njegovo svjedočenje prihvata kao ispravno.[4] Od njega El-Buhari u svom Sahihu bilježi hadis u kojem se govori o glasu.[5]

9- Ebu-Sulejman Musa ibn Sulejman el-Džuzdžani.[6] Umro je poslije 200. h.g.:

Prenosi El-Lalikai predaju od El-Kasima ibn Ebi-Redža'a u kojoj se kaže: "Bio sam kod Ebu-Sulejmana el-Džuzdžanija kada mu je došao čovjek i rekao: "Imam pitanje u vezi kojega se nešto jučer dogodilo. Dvojica ljudi su se zakleli: jedan se zakleo da će razvesti svoju ženu potpuno kao da je razveo tri puta odjednom, ako je tačno da je Kur'an stvoren; a drugi se zakleo da će razvesti svoju na isti način, ako je tačno da Kur'an nije stvoren. Učenjak mu je rekao: "Onaj što se zakleo da će

[1] v. El-Dževahiru el-mudijje (2/138-141); Et-Tabekat (3/173-177); El-Fevaidu el-behijje, str. 68.

[2] Halku ef'ali el-'ibad, str. 68-69.

[3] Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/270).

[4] Halku ef'ali el-'ibad, str. 28.

[5] Fethul-Bari (13/453). U hadisu se kaže da je rekao Poslanik, sallallahu 'alejhi we sellem: "Allah će pozvati Adema glasom: "O, Ademe!" On će se odazvati riječima: "Odazivam Ti se i veličam Te", pa će ga pozvati glasom i reći: "Izdvoji iz svoga potomstva skupinu za Džehennem".

[6] Pogledaj njegovu biografiju: El-Dževahiru el-mudijje (3/518); El-Fevaidu el-behijje, str. 216.

razvesti svoju ženu ukoliko je tačno da Kur'an nije stvoren – pa, njegova žena je od njega potpuno razvedena".[1]

El-Lalikai također prenosi od Muhammeda ibn 'Abdullaha ez-Zahiranija da je rekao: "Čuo sam El-Džuzdžanija – Musaa ibn Sulejmana – kada ga je neki čovjek upitao neko pitanje. Pa kada mu je odgovorio, ovaj čovjek mu je rekao: "El-Merisi kaže suprotno od ovoga što si ti rekao". Zato El-Džuzdžani reče prisutnima: "Subhanallah! Čudim se ovome: pita me pitanje, a nakon što mu odgovorih, on meni spominje mišljenje nevjernika".[2]

10- Mu'alla ibn Mensur er-Razi.[3] Umro je 211. h.g.:

Od njega prenose Ebu-Davud, Et-Tirmizi i Ibn-Madže, a Ibn-Mu'in ga smatra vjerodostojnim prenosiocem. Ez-Zehebi kaže (u djelu: El-Kašif) da je El-'Idžli rekao o njemu da je vjerodostojan prenosilac (siqat); bio je ugledan, sljedbenik sunneta. Više puta su ga tražili da preuzme dužnost kadije, ali je odbijao. Bio je jedan od najboljih učenika Ebu-Jusufa i Muhammeda.[4]

El-Lalikai ga spominje među onima koji su složni u mišljenju da je nevjernik onaj ko kaže da je Kur'an stvoren.[5]

11- Šedad ibn Hakim el-Belhi, kadija.[6] Umro je 212. h.g.:

---

[1] Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/271).

[2] Ibid. (3/384).

[3] Pogledaj njegovu biografiju: El-Dževahiru el-mudijje (3/493); El-Fevaidu el-behijje, str. 215.

[4] El-Kašif (3/145); El-Fevaidu el-behijje, str. 215.

[5] Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/288).

[6] Pogledaj njegovu biografiju: El-Džerhu vet-ta'dilu (4/331); Mešajihu Belhi minel-hanefijje (1/63).

El-Lalikai ga spominje među onima koji su složni u mišljenju da je nevjernik onaj ko kaže da je Kur'an stvoren.[1]

12- 'Abdullah ibn Davud el-Hurejbi.[2] Umro je 213. h.g.:

Prenose od njega autori šest najvažnijih zbirki hadisa, osim Muslima. Bio je strog prema džehmijama, a Buhari prenosi od njega da je rekao: "Da mogu, El-Musenni el-Enmatiju iščupao bih jezik kroz potiljak".[3] El-Musenna je bio džehmija.

13- Hišam ibn 'Ubejdullah er-Razi.[4] Umro je 221. h.g.:

Bio je jedan od učenika Muhammeda ibn el-Hasena, a bio je slab u prenošenju predaja. 'Abdur-Rahman ibn Hatim kaže: "Našao sam u knjizi svoga oca govor koji je umetnuo Hišam radi odgovora džehmijama. Hišam kaže: "Od onoga što ste pitali u svojim knjigama o stanovnicima Dženneta: "Da li će oni vidjeti svoga Gospodara?". Hišam dalje govori i kaže: "Prenosi se do nas – u tefsiru Kur'ana i hadisu – da će Allah, subhanehu we te'ala, biti viđen na Ahiretu". Zatim je Hišam spomenuo predaje iz tefsira Kur'ana i hadisa Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi we sellem."[5]

El-Lalikai od Hišama prenosi predaju u kojoj kaže: "Džehmije su oni koji smatraju da je Kur'an stvoren".[6] Hišam bi uhapsio čovjeka zbog sumnje da je džehmija, (i držao bi ga zatvorenog) sve dok se ne pokaje.[7] O Bišru el-Merisiju je rekao: "El-Merisi je, prema našem mišljenju, nasljednik Džehma ibn Safvana,

[1] Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/308).

[2] Pogledaj njegovu biografiju: El-Dževahiru el-mudijje (2/308); Fikhu ehli el-'Irak, str. 63.

[3] Halku ef'ali el-'ibad, str. 23.

[4] Pogledaj njegovu biografiju: El-Dževahiru el-mudijje (3/569-570); El-Fevaidu el-behijje, str. 31.

[5] Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/506).

[6] Ibid. (2/271).

[7] Der'u te'arudi el-'akli ven-nakli, (6/265); Medžmu'u el-fetava (5/280).

onoga koji je zalutao, i njegov zamjenik. Njegov je primjer kod nas kao primjer – Bel'am ibn Ba'ura, o kojem je Allah rekao: ﴿وَٱتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ٱلَّذِىٓ ءَاتَيْنَٰهُ ءَايَٰتِنَا فَٱنسَلَخَ مِنْهَا﴾ **"I kaži im vijest o onome kome smo dokaze Naše dali, ali koji se od njih udaljio..."**[1,2]

14- El-Lejs ibn Mesāvir el-Belhi.[3] Umro je 226. h.g.:

El-Lalikai ga spominje među onima koji su složni u mišljenju da je nevjernik onaj ko kaže da je Kur'an stvoren.[4] Bio je kadija u Belhu. a kada je došlo pismo od halife o obaveznosti govora da je Kur'an stvoren, rekao je: "Allahu ekber! Nevjerstvo je izbilo na vidjelo... Svako ko kaže da je Kur'an stvoren jeste nevjernik". Nakon toga je bacio svoj turban na zemlju i dao ostavku na mjesto kadije."[5]

15- Ibrahim ibn Jusuf[6] el-Bahili el-Belhi el-Makijani. Umro je 239. h.g.:

Ibn-Hibban kaže o njemu: "Javno je zauzimao stav o irdža'u, dok je u stvarnosti bio na akidetu sunneta. Čuo sam Ahmeda ibn Muhammeda ibn el-Fadla da je rekao kako je čuo Muhammeda ibn Davuda el-Fev'ija da je rekao: "Zakleo sam se da neću pisati osim od onoga ko u iman ubraja govor i djelo". Pa sam došao Ibrahimu ibn Jusufu el-Bahiliju – i obavijestio ga o tome. On je rekao: "Piši od mene! Jer ja kažem da je iman – govor i djelo".[7]

'Abdur-Rahman ibn Ebi-Hatim je rekao da je čuo Muhammeda ibn es-Siddika kako kaže: "Čuo sam ga – Ibrahima

---

1 El-A'raf, 175.

2 Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/384).

3 Pogledaj njegovu biografiju: Mešajihu Belhi minel-hanefijje (1/164).

4 Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/308).

5 Mešajihu Belhi minel-hanefijje (1/125, 163).

6 Pogledaj njegovu biografiju: Es-Sikat (8/76); El-Dževahiru el-mudijje (1/119); Et-Tabekatu es-senijje (1/254-255); El-Fevaidu el-behijje, str. 11-12.

7 Es-Sikat (8/76).

ibn Jusufa – da je rekao da je Kur'an Allahov govor. a ko kaže da je stvoren – taj je nevjernik; žena mu postaje razvedena, ne klanja se za njim niti mu se klanja dženaza ukoliko na tome umre. a ko smatra da je neutralan (vakf) on je džehmija".[1]

16- Jahja ibn Eksem et-Temimi, kadija.[2] Umro je 243. h.g.:

Prenosi predaje od Muhammeda ibn el-Hasena i čuo je od njega, a od njega prenosi El-Buhari (u djelima mimo Sahiha) i Et-Tirmizi. Spominje ga El-Lalikai među onima koji su složni u mišljenju da je nevjernik onaj ko kaže da je Kur'an stvoren.[3] Osim tog, prenosi se da je rekao: "Kur'an je Allahov govor. a ko kaže da je stvoren – od njega se traži pokajanje. Ako to ne učini, kažnjava se smrću". [4]

Za njega imam Ahmed kaže da nije bio poznat po novotarijama.[5] a El-Hatib je rekao: "Jahja je bio čist od novotarija i slijedio je mezheb ehlis-sunneta".[6]

17- Muhammed ibn Ahmed ibn Hafs[7] ez-Zerkan. Umro je 264. h.g.:

Napisao je djelo: Kitabu el-ehvai ver-reddi alel-lafzijje. Zajedno sa El-Buharijem je tražio znanje.[8]

---

1 Et-Tabekatu es-senijje (1/255).

2 Vidi njegovu biografiju: Tarihu Bagdad (14/191); El-Fevaidu el-behijje, str. 224.

3 Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/291).

4 Tarihu Bagdad (14/198).

5 Ibid.

6 Ibid.

7 Pogledaj: El-Fevaidu el-behijje, str. 19.

8 Ibid.

18- El-Hakem ibn Ma'bed el-Huza'i.[1] Umro je 295. h.g.: Autor je djela: Es-Sunne.[2]

Ebu-Nu'ajm o njemu kaže: "Bio je na mezhebu Kufljana; autor je djelâ iz književnosti i poznavalac nepoznatih riječi i pojmova".[3]

19- Mukatil ibn Fadl el-Belhi[4]:

El-Lalikai ga spominje među onima koji su složni u mišljenju da je nevjernik onaj ko kaže da je Kur'an stvoren.[5] Nisam našao datum njegove smrti.

20- Ebu-Dža'fer Ahmed ibn Muhammed et-Tahavi[6]. Umro je 321. h.g.:

Autor je djela u kojem tumači akidet ehlis-sunneta vel-džema'ata prema mezhebu fakiha Ebu-Hanife en-Nu'mana ibn Sabita el-Kufija, Ebu-Jusufa Ja'kuba ibn Ibrahima el-Ensarija i Ebu-'Abdullaha Muhammeda ibn el-Hasena eš-Šejbanija, opisujući njihov akidet u osnovama vjere.

❁ ❁ ❁

Nema sumnje da je on najpouzdaniji od drugih prilikom potvrđivanja akideta imama Ebu-Hanife i to iz sljedećih razloga:

1- Et-Tahavi je kod učenjaka čvrst i vjerodostojan prenosilac (sikatu es-sebt). Kaže o njemu Ez-Zehebi: "Bio je istaknuti imam, veliki hafiz, muhaddis u Egipta i njihov fakih".[7]

---

1 Tarihu Asbehan (1/298); El-Dževahiru el-mudijje (2/143); Et-Tabekatu es-senijje (3/180).

2 Et-Tabekatu es-senijje (3/180).

3 Tarihu Asbehan (1/298).

4 Pogledaj njegovu biografiju u: Mešajihu Belhi (1/131).

5 Šerhu usuli i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/308).

6 Sijeru e'alami en-nubela (15/27); El-Muntezam (6/250); El-Dževahiru el-mudijje (1/102).

7 Ibid.

Ebu-Se'id ibn Junus je o njemu rekao: "Bio je čvrst i vjerodostojan prenosilac, fakih, pametan; nije nakon sebe ostavio nekog sličnog njemu".[1]

2- Svi učenjaci su prihvatili ispravnim akidet onako kako ga je on objasnio. Es-Subki eš-Šafi'i je rekao: "Sva četiri mezheba su na istini i prihvataju ispravnim akidet imama Ebu-Dža'fera et-Tahavija, kojeg su i prijašnji i potonji učenjaci prihvatili kao ispravnog".[2]

En-Nasiri el-Hanefi je rekao: "Knjige akideta koje prenosi Ebu-Dža'fer et-Tahavi od Ebu-Hanife, Ebu-Jusufa i Muhammeda su djela pouzdana kod sljedbenikâ ehlis-sunneta, i onih prije i onih poslije".[3]

Ebul-Mu'in en-Nesefi kaže: "Ebu-Džafer et-Tahavi je obuhvatio znanje imamâ ispravnih prethodnika općenito, a znanje od Ebu-Hanife i njegovih učenika posebno. U djelu koje je počeo sa akidetom je rekao: "Kod mene je vjerodostojno i provjereno ono što je mezheb fakiha ove skupine – Ebu-Hanife en-Nu'mana ibn Sabita, Ebu-Jusufa Ja'kuba ibn Ibrahima el-Ensarija i Ebu-'Abdullaha Muhammeda ibn el-Hasena eš-Šejbanija – i ono u što vjeruju i na čemu su od osnova vjere, onako kako je oni ispovijedaju Gospodaru svjetova".[4]

3- Ono što je Et-Tahavi potvrdio u pojašnjenju akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata se uglavnom slaže sa onim što je potvrdio Ebu-Hanife u djelima koja mu se pripisuju; sve to je sukladno akidetu ostalih imama sunneta, izuzevši iz toga pitanja vezana za shvatanje imana.

---

[1] Sijeru e'alami en-nubela (15/29).

[2] Mu'idu en-ni'am ve mubidu en-nikam, str. 62.

[3] En-Nuru el-lami (69/elif).

[4] En-Nuru el-lami (2/ba).

Ovo što je rečeno se razlikuje od onoga što je tvrdio El-Maturidi, čije je stavove obojila filozofija i kelam, a što je bilo uzrok pojave novotarskog i filozofskog akideta. Imam Et-Tahavi, koji je bio muhaddis, bio je čvrst i povjerljiv u onome što je potvrdio i prenosio od znanja Ebu-Hanife i njegovih učenika, i to bez uticaja pravaca koji su podržavali kelam.

❁ ❁ ❁

Drugo: hanefije-mu'tezile

Poznato je da su mu'tezile sljedbenici Vasila ibn 'Ataa i 'Amra ibn 'Ubejda, a već je objašnjeno da su naziv dobili zbog toga što se Vasil ibn 'Ata odvojio (i'tezele) od društva El-Hasana el-Basrija, kada je Vasil rekao da počinitelj velikog grijeha nije ni nevjernik, niti je vjernik, nego je na mjestu između ta dva položaja (el-menziletu bejne menziletejn). Time se Vasil odvojio od društva El-Hasana el-Basrija, a u tome mu se pridružio i 'Amr ibn 'Ubejd. Nakon što su im se priključili još neki istomišljenici, dobili su naziv mu'tezile ili mu'tezilun.[1]

Mu'tezile svoje učenje zasnivaju na pet temelja. Ti temelji su: tevhid, koji je u stvarnosti sinonim za nijekanje Allahovih svojstava[2]; 'adl (pravda), čime podrazumijevaju nijekanje određenja; ispunjenje prijetnje; naređivanje dobra a odvraćanje od zla; i položaj između dva stepena (el-menziletu bejne menziletejn).

---

[1] Pogledaj: El-Ferku bejne el-firak, str. 14; El-Milelu ven-nihal (1/30).

[2] U početku, mu'tezile nisu nijekale sva Allahova svojstva, nego se to kasnije pojavilo i uvuklo, kao i mišljenje da je Kur'an stvoren – to mišljenje je došlo od strane Džehma ibn Safvana. Imam Ahmed kaže da je baš on svojim govorom u zabludu odveo mnoge ljude, a slijedili su ga neki sljedbenici Ebu-Hanife i 'Amra ibn 'Ubejda iz Basre. On je utemeljio džehmijsku vjeru. v. Imam Ahmed, Er-Reddu 'alel-džehmijje, str. 104; El-Ferku bejne el-firak, str. 14; El-Milelu ven-nihal (1/30); Sahihu Muslim (1/36).

Mu'tezilisko učenje se uvuklo u hanefijski mezheb malo po malo, pa čak i u porodicu imama Ebu-Hanife: njegov unuk Isma'il ibn Hammad ibn Ebi-Hanife je bio jedan od zagovornika mišljenja da je Kur'an stvoren.[1] Štaviše, mnogi predvodnici i zagovornici govora i mišljenja o stvaranju Kur'ana bili su hanefije-mu'tezile[2] – kao što su: Bišr el-Merisi[3], umro 228. h.g.; njegov učenik Ibn-Šudža' el-Belhi[4], umro 266. h.g.; Ibn Ebi-Duad[5]. Osim njih, spominju se i: Muhammed ibn Ebil-Lejs[6], Ebu-Hašim el-Džubai[7], El-Hassaf[8],

1 El-Intika, str. 166; Lisanu el-mizan (1/399); Abdullah ibn Ahmed, Es-Sunne (1/182).

2 v. Te'nibu el-hatib, str. 11; Et-Tenkil (1/259).

3 Razišao se sa mu'tezilama kada je riječ o pitanju djela robova, zauzimajući stav selefa. Zbog toga su ga mu'tezile odbacile. v. El-Ferku bejne el-firak, str. 205.

4 Muhammed ibn Šudža' es-Selđži. Pogledaj njegovu biografiju: El-Dževahiru el-mudijje (3/173); El-Fevaidu el-behijje, str. 171.

5 Ahmed ibn Ebu-Du'ad ibn Džerir el-Hanefi el-Mu'tezili: kadija u doba El-Me'muna. Umro je 240. h.g. Pogledaj njegovu biografiju: El-Dževahiru el-mudijje fi tabekati el-hanefijje (1/134-135); Et-Tabekatu es-senijje (1/290-331); Tarihu Bagdad (4/141); Sijeru e'alami en-nubela (11/169).

6 Muhammed ibn Ebul-Lejs el-Esammu el-Hanefi el-Mu'tezili. Egipatski kadija i jedan od predvodnika iskušenja u kojem su kažnjavani sljedbenici sunneta. Pogledaj njegovu biografiju: Weki', Ahbaru el-kudati (3/240-326); El-Kindi, Tarihu vulati Misre ve kudatiha, str. 340-341; Duha el-islam (3/183-184); Ebul-Hajr, 'Akidetu el-islam, str. 255.

7 'Abdus-Selam ibn Muhammed ibn 'Abdul-Vehhab el-Džubai el-Hanefi el-Mu'tezili: imam je hašimija, jedne od skupina unutar mu'tezilskog mezheba. Umro je 321. h.g. El-Leknevi ga ubraja među hanefije-mu'tezile (u djelu: Er-Ref'u vet-tekmil, str. 385). Pogledaj njegovu biografiju i neka njegova mišljenja: Tarihu Bagdad (11/55); El-Mizan (2/616); El-Lisan (4/16); Minhadžu es-sunne (1/127); Der'u et-te'arudi (3/444), (8/320); Tebsiretu el-edille (38/elif); El-Musamera, str. 49.

8 Ahmed ibn Omer el-Hassaf: poznat je pod tim imenom zbog toga što je živio od rada svojih ruku. Riječ "hassaf" označava onoga koji pravi sandale od palminog pruća i lišća. El-Leknevi o njemu kaže: "Poznavalac je nasljednog prava i upućen u hanefijski mezheb". Umro je 261. h.g. v. El-Fevaidu el-behijje, str. 29. Pogledaj njegovu biografiju: El-Dževahiru el-mudijje (1/230); Tadžu et-teradžum, str. 7; Tabekatu el-fukaha, str. 44-45; Et-Tabekatu es-senijje (1/418-419).

El-K'abi[1], Muhammed ibn 'Ali el-Basri[2], Ebu-'Ali el-Džubai[3], Ebu-Se'id el-Berde'i[4], El-Husejn el-Basri[5], Osman ibn Džunni[6], Isma'il es-Semman[7], Abdul-Džebbar el-Hemdani[8], Ez-Zemahšeri[9],

[1] Abdullah ibn Ahmed el-Belhi, Ebul-Kasim el-Ka'bi el-Hanefi: imam ka'bija, jedne od skupina mu'tezila Bagdada. Umro je 319. h.g. Pogledaj njegovu biografiju: El-Dževahiru el-mudijje fi tabekati el-hanefijje (2/296), (4/300); Tadžu et-teradžum, str. 30.

[2] Muhammed ibn 'Ali el-Basri, Ebul-Husejn el-Hanefi el-Mu'tezili. Autor djela: El-Mu'temid fil-usul. Umro je 436. h.g. El-Kureši ga spominje (u djelu: El-Dževahiru el-mudijje fi tabekati el-hanefijje, 3/261). Pogledaj njegovu biografiju: Tarihu Bagdad (3/100); El-Muntezam (8/126-127).

[3] Muhammed ibn 'Abdul-Vehhab el-Džubai el-Hanefi. Umro 303. h.g. Predvodnik mu'tezila u svoje vrijeme i šejh Ebul-Hasena el-Eš'arija. El-Leknevi ga ubraja među hanefije-mu'tezile (u djelu: Er-Ref'u vet-tekmil, str. 385), a to je potvrdio i recenzent Ebu-Gudde. Pogledaj o njemu: El-Lisan (5/273).

[4] Ahmed ibn el-Husejn, Ebu-Se'id el-Berde'i el-Hanefi, kadija. Umro je 317. h.g. Predvodnik mu'tezila i šejh Ebul-Hasena 'Ubejdullaha el-Kerhija. Pogledaj o njemu: El-Dževahiru el-mudijje fi tabekati el-hanefijje (1/163); Et-Tabekatu es-senijje (1/341-342); El-Fevaidu el-behijje, str. 19.

[5] El-Husejn ibn 'Ali el-Basri el-Mu'tezili el-Hanefi. Es-Sajmuri kaže da mu nije bilo ravnoga u fikhu i kelamu. Umro je 396. h.g. v. Es-Sajmuri, Ahbaru Ebi-Hanife, str. 165; El-Dževahiru el-mudijje (4/63), (2/22); El-Fevaidu el-behijje, str. 67.

[6] Ebul-Feth Osman ibn Džinni el-Mu'tezili. Nisam našao ništa opširnije (u djelu: Tabekatu el-hanefijje), osim da se spominje da je i on hanefija-mu'tezila. Pogledaj o tome u predgovoru Muhammeda 'Alija na djelo El-Hasais od Ibn-Džinnija, str. 5-39, 40-43.

[7] Isma'il ibn 'Ali ibn el-Husejn el-Hanefi el-Mu'tezili, Ebu-Se'id es-Seman. Umro 445. h.g. Pogledaj njegovu biografiju: El-Dževahiru el-mudijje (1/424); Et-Tabekatu es-senijje (2/197); Fikhu ehlil-'Irak, str. 69; El-'Ulemau el-uzzab, str. 64-67.

[8] 'Abdul-Džebbar ibn Ahmed ibn el-Halil ibn 'Abdullah el-Hemdani el-Mu'tezili el-Hanefi: ime nosi po mjestu Hemdan. Umro 415. h.g. Nisam našao njegovu biografiju (u djelu: Tabekatu el-hanefijje), ali ga El-Leknevi ubraja u hanefije-mu'tezile (u djelu: Er-Ref'u vet-tekmil, str. 385). Pogledaj o njemu: Šezeratu ez-zeheb (3/202-203).

[9] Mahmud ibn Omer ez-Zemahšeri: nosi ime po Zemahšeru, jednom mjestu u Havarizmu. El-Leknevi kaže o njemu: "Bio je imam svoga vremena, bez konkurencije; gramatičar, bistar, fakih, sposoban u raspravi, govornik, jezičar,

Nedžmuddin ez-Zahidi[1] i ostali koji su bili predvodnici mu'tezila.

Es-Sehavi kaže: "Zadnji sljedbenici tabi'ina koji su prihvatali njegova mišljenja su oni koji su živjeli u vremenu do 220. h.g. U tom vremenu su se raširila mnoga novotarska učenja: mu'tezile su pustile i "raspojasale" svoje jezike; filozofi su podigli svoje glave; učenjaci su iskušavani da kažu da je Kur'an stvoren. Tako se stanje itekako promijenilo na gore, i kao takvo je ostalo do dan-danas, da nas Allah od toga sačuva".[2]

El-Mu'alimi kaže: "A zar nije iskušenje u vrijeme El-Me'muna, El-Mu'tesima i El-Vasika bilo djelo vaših drugova – hanefija-mu'tezila – koji su svoj govor pripisivali Ebu-Hanifi" (...) "To iskušenje je bilo djelo vaših drugova, a trajalo je za vrijeme El-Me'muna, El-Mu'tesima i El-Vasika. Sva snaga vlasti u hilafetu je bila pod njihovom kontrolom. Tako su širili svoj mezheb u akidetu i fikhu u svim mjestima. a one, pak, koji su im se suprotstavljali u fikhu, su kažnjavali na razne načine i zlostavljali ih. Takav je primjer Ebu-Mishira 'Abdul-E'ala ibn Mishira, učenjaka Šama i nasljednika fikha od El-Evza'ija; takav je i primjer Ahmeda ibn Hanbela, koji je bio predvodnik

pjesnik, mufessir i jedan od prvaka hanefijskog mezheba; u akidetu je bio mu'tezila". Umro je 538. h.g. Pogledaj njegovu biografiju: El-Fevaidu el-behijje, str. 210; Tadžu et-teradžumi, str. 71; Tabekatu el-fukaha, str. 97.

[1] Muhtar ibn Muhammed Ebu er-Redža' Nedžmudin ez-Zahidi el-Gazmini: nosi ime po mjestu Gazmin, jednom od manjih gradova u Havarizmu. El-Leknevi kaže o njemu: "Bio je jedan od velikih imama i fakiha, učen... Bio je veliki poznavalac razilaženja i pravaca, kao i 'ilmul-kelama i rasprave... Ibn-Vehban i drugi jasno tvrde da je bio mu'tezila u akidetu, a hanefija u fikhu". Umro je 658. h.g. v. El-Fevaidu el-behijje, str. 212; Er-Ref'u vet-tekmil, str. 385; En-Nafi'u el-kebir, str. 18.

[2] Fethul-Mugis (3/146).

učenjakâ hadisa; takav je i primjer Ebu-Ja'kuba el-Buvejtija, nasljednika Šafije, te Ibn 'Abdul-Hakema i drugih".[1]

Najviše su se u kažnjavanju svojih neistomišljenika – radilo se o mišljenju i stavu o "stvaranju" Kur'ana – isticali Ahmed ibn Ebi-Duad, vrhovni kadija, i Muhammed ibn Ebil-Lejs, kadija Egipta. Sve to dešavalo se u vrijeme El-Mu'tesima i El-Vasika.

Ibn-Kadid[2] kaže: "El-Mu'tesim je poslao pismo Harunu ibn 'Abdullahu (egipatskom kadiji), u kojem se traži od njega da ispita stavove fakihâ o pitanju "stvaranja" Kur'ana. Harun je to odbio, nakon čega je Ibn Ebi-Duad napisao pismo Muhammedu ibn Ebil-Lejsu u kojem mu naređuje da ispita njihova mišljenja. To je bilo prije nego je postao kadija. Taj Muhammed je bio predvodnik u tome. Tako je ispitivao i na iskušenje stavio: Nu'ajma ibn Hammada, El-Buvejtija, Hašnama, muhaddisa, kao i mnoge druge mimo njih".[3]

'Ali ibn 'Amr ibn Halid kaže: "Kada je El-Vasik preuzeo hilafet, poslao je pismo Muhammedu ibn Ebil-Lejsu da ispita sve ljude. Tako nije ostao ni jedan fakih, ni muhaddis, ni mujezin, ni mu'allim (učitelj), a da nije bio ispitan. Mnogo ljudi je moralo pobjeći; zatvori su bili puni onih koji nisu bili istomišljenici. Ibn Ebil-Lejs je naredio da se u džamijama napiše: "Nema boga osim Allaha, Gospodara Kur'ana koji je stvoren". To je napisano i u džamijama Fustata u Egiptu. Stoga su sljedbenici Malika i Šafije zabranili sjedenje u takvim džamijama, pa im je naredio da mu se ne približavaju".[4]

---

[1] Et-Tenkil (1/259-261).

[2] Vjerovatno je to 'Ali ibn el-Husejn ibn Halef ibn Kadid el-Misri. Umro je 312. h.g. Pogledaj njegovu biografiju: Es-Sijeru e'alami en-nubela (14/435-436).

[3] Bilježi ga El-Kindi (u djelu: El-Vulatu vel-kudat, str. 447).

[4] El-Vulatu ve kitabu el-kada', str. 451.

To je potrajalo sve dok hilafet nije preuzeo El-Mutevekkil, nakon čega je Allah ojačao sunnet, olakšao i otklonio ljudima njihove probleme.[1]

Ez-Zehebi kaže: "Godine 234. po Hidžri, El-Mutevekkil[2] je obzanio svoju podršku sunnetu, sprečavajući govor o "stvaranju" Kur'ana, a to je pisao i svojim namjesnicima. Tražio je od učenjaka hadisa da dođu u grad Samra, gdje im je podijelio velike darove. Oni su mu prenosili predaje koje govore o viđenju Allaha na Sudnjem danu, kao i o Njegovim svojstvima".[3]

Ibnul-Dževzi je rekao: "Godine 408. po Hidžri, zapovjednik pravovjernih El-Kadir[4] Billahi je od fakiha-hanefija koji su bili mu'tezile zatražio da se pokaju, nakon čega su javno obznanili da se odriču mu'tezilskog učenja. Zatim im je zabranio govor, podučavanje i diskusije o tome, kao i rafidijsko učenje i svaki drugi govor koji je suprotan islamu. Od njih je, u vezi s tim,

[1] Sijeru e'alami en-nubela (11/265).

[2] Dž'afer ibn Muhammed ibn Harun ibn Muhammed el-Kureši el-Bagdadi el-'Abbasi. Rođen je 205. h.g., a prisegu za hilafet dao je 232. h.g., nakon smrti njegovog brata El-Vasika Billahi. Nakon toga je potpomogao sunnet i njegove sljedbenike i uklonio novotarije. Ubijen je 247. h.g. Tarihu Bagdad (7/265-172). Pogledaj njegovu biografiju: Sijeru ea'lamu en-nubela (12/30); Šezeratu ez-zeheb (2/114-116).

[3] Sijeru e'alami en-nubela (12/34).

[4] Ahmed ibn Ishak ibn el-Muktedir Dža'fer ibn el-Mu'tedid el-'Abbasi el-Bagdadi. El-Hatib kaže o njemu: "Čedan i pobožan; redovno je obavljao noćni namaz; činio je mnoga dobročinstva i mnogo dijelio milostinju, da je postao poznat po tome. Uz to je slijedio dobar mezheb i imao ispravan akidet, a pisao je i djelo o osnovama, u kojem spominje vrijednost ashabâ, po redoslijedu kako ga zastupaju sljedbenici hadisa. U tom djelu je spomenuo vrijednosti Omera ibn 'Abdul-'Aziza, a i tekfir mu'tezila koji smatraju da je Kur'an stvoren..." Umro je 422. h.g. v. Tarihu Bagdad (4/37). Pogledaj o njemu: El-Muntezam (7/160); Sijeru e'alamu en-nubela (15/127).

uzeo čvrstu prisegu. a ukoliko bi je neko prekršio, tada bi bilo dozvoljeno da ga žestoko kazni za pouku ostalima".[1]

Već je spomenut stav imama Ebu-Hanife u vezi mu'tezila. a što se tiče njegove dvojice učenika – pa, Ebu-Jusuf je smatrao mu'tezile hereticima[2]; Muhammed ibn el-Hasen je preporučivao onome ko klanja za mu'tezilom da ponovi svoj namaz[3], i govorio je da nije dozvoljeno takvom klanjati dženazu.[4]

❁ ❁ ❁

Treće: hanefije-šije

Već je su spomenute osnovne stvari vezane za šije i stav imama Ebu-Hanife prema njima. Stoga, nije potrebno isti govor ponavljati ovdje. Ebu-Muzafer el-Isferajini spominje da su neki sljedbenici racionalnog mišljenja prihvatili određene stvari od rafidija i kaderija i bili obmanuti njihovim govorom. Takvi su pojedinci, kada bi se uplašili sablje ehlis-sunneta, pripisivali ta mišljenja Ebu-Hanifi kako bi iza toga sakrili.[5] Isto to kaže i El-Leknevi koji spominje da postoje skupine hanefija koji su ši'itskog pravca. Od hanefija koji su prihvatili akidet šija-batinija jeste El-Hasen 'Abdullah ibn Sina, poznat pod nazivom Er-Reis, umro 824. h.g. Ibn es-Salah o njemu kaže: "Bio je jedan od šejtana u ljudskom obliku (od ljudskih šejtana)."[6]

Uz ovo, on je – prema nekim autorima biografija sljedbenika hanefijskog mezheba –jedan od Allahovih mevla (evlija), kojem

[1] El-Muntezam (7/287).
[2] El-Ferku bejne el-firak, str. 156.
[3] Ibid.
[4] El-Bagdadi, Usulu ed-din, str. 342.
[5] Et-Tebsiru fid-din (1/114).
[6] Fetava Ibnis-Salah (1/209).

su se dešavali poznati kerameti.[1] Mimo njega nisam našao nekoga ko se pripisuje ovoj skupini.

❁ ❁ ❁

Četvrto: hanefije-zejdije

Zejdije su sljedbenici Zejda ibn 'Alija ibn el-Husejna ibn 'Alija ibn Ebi-Taliba, radijallahu 'anhu. Smatraju da imamet pripada samo potomcima Fatime, radijallahu 'anha, osim što dozvoljavaju da manje vrijedan pojedinac bude imam u prisustvu vrednijeg. Zbog toga su priznali imamet Ebu-Bekra, radijallahu 'anhu, a Zejd ibn 'Ali se nije odricao od dvojice šejhova (Ebu-Bekra i Omera). Pa kada su šije u Kufi čule za taj njegov stav, napustile su ga; zbog toga su prozvani rafidijama (odbacivači).[2] Ovaj Zejd ibn 'Ali je bio učenik Vasila ibn 'Ataa el-Gazalija, predvodnika mu'tezila. El-Mukbili[3] prenosi mišljenje nekih eš'arija da zejdije slijede mu'tezile u osnovama vjere, a hanefije u ograncima. No ipak, on to komentira riječima: "Ali nije njihovo slijeđenje hanefija u većini, nego je prisutno kod nekih njihovih imama".[4]

Međutim, šejh Ahmed 'Abdul-Ehad es-Serhendi el-Hanefi kaže da su zejdije u ograncima na mezhebu Ebu-Hanife, a u osnovama su na mezhebu mu'tezila.[5]

El-Kevseri spominje da je mezheb Zejda ibn 'Alija podudaran u većini sa mezhebom Ebu-Hanife zbog podudarnosti osnove oba mezheba.[6]

---

1 v. El-Dževahiru el-mudijje (2/63); Tebdidu ez-zalam, str. 137.
2 v. Mekalatu el-islamijin, str. 65; El-Milelu ven-nihal (1/154-155).
3 El-'Alemu eš-šamih, str. 13.
4 Ibid.
5 Taijetu ehlis-sunne, str. 16.
6 Mekalatu el-Kevseri, str. 123.

❁ ❁ ❁

Peta: hanefije-murdžije

Već su spomenute neke stvari vezane za murdžije, uz objašnjenje vrsta 'irdžaa u drugom dijelu prvog poglavlja.

Od hanefija koji su, obmanuti tim učenjem, prihvatili akidet murdžijâ jeste Bišr[1] ibn Gajjas el-Merisi, koji je umro 228. h.g. Za njega se veže sekta el-merisije, koju neki od autora[2] svrstavaju među murdžijske sekte. El-Isferajini kaže o njemu: "Od njih su el-merisije, sljedbenici Bišra el-Merisija, čiji su sljedbenici murdžije iz Bagdada. U fikhu je slijedio mišljenja kadije Ebu-Jusufa, ali se razišao s njim pri mišljenju da je Kur'an stvoren; stoga je bio napušten od dvije skupine. On se raspravljao sa imamom Šafijom, u njegovo vrijeme. Šafija je primijetio da se u nekim pitanjima slaže sa stavovima ehlis-sunneta, dok u drugim slijedi kaderijska mišljenja. Rekao mu je: "Pola tebe je vjernik, a pola nevjernik". Govorio je da je iman potvrda srcem i jezikom, kao što prenosi Ibn er-Ravendi. Ovo je čista murdžijska sekta, koja se odriče stavova džebrija i kaderija".[3]

Od njih je i Muhammed ibn Kerram el-Sidžistani[4]; umro

---

[1] Spojio je irdža sa negiranjem Allahovih svojstava, tj. sa mišljenjem koje je preuzeo od Džehma ibn Safvana. Od njega je to preuzeo Ibn Ebi-Du'ad, zauzimajući stav o "stvaranju" Kur'ana. Zbog toga su ga nevjernikom proglasili mnogi islamski učenjaci, smatrajući ga otpadnikom. U vezi s tim, El-Lalikai spominje i bilježi koncenzus 26 islamskih učenjaka sunneta. v. Šerhu i'tikadi ehlis-sunneti vel-džema'ati (2/382-383). Njegovu biografiju pogledaj u djelima: Tarihu Bagdad (7/56-67); Vefejatu el-e'ajan (1/277-278); Sijeru e'alami en-nubela (10/199-202); El-Dževahiru el-mudijje (1/447); El-Fevaidu el-behijje, str. 54.

[2] v. Mekalatu el-Eš'ari, str. 140; El-Ferku bejne el-firak, str. 192; Et-Tebsiru fid-din, str. 61.

[3] Et-Tebsiru fid-din, str. 61.

[4] Spojio je novotariju irdža'a sa novotarijom utjelovljenja (tadžsim), smatrajući da Allah ima tijelo, granicu i kraj. v. El-Ferku bejne el-firak, str. 217.

je 255. h.g. On je začetnik sekte keramija, koju neki autori ubrajaju u murdžijske sekte.[1]

Ez-Zehebi kaže o njemu: "Novotar, šejh keramija. Bio je asketa i pobožnjak; imao je mnogo sljedbenika i bio poznat... Govorio je: "Iman je izgovaranje jezikom o tevhidu; odvojen je od vezanja srcem i djela udovima". a jedna grupa njegovih sljedbenika je govorila: "Stvoritelj ima tijelo, samo što ono ne liči drugim tijelima"... Mnoge keramije su živjele u Horosanu; imali su svoje knjige. Zatim se njihov broj umanjio, pa su postali neznatni, da nas Allah sačuva od prohtjevâ".[2]

Od njih je i Ebu-Mensur el-Maturidi el-Hanefi; umro 323. h.g. Za njega se veže sekta maturidija. No, već je spomenut govor o njemu u prvom dijelu petog poglavlja, tako da sada nema potrebe ponavljati taj govor.

Ove su dakle četiri sekte za koje se vežu sljedbenici hanefijskog mezheba. Ipak, to ne znači da su hanefije pale samo pod uticaj spomenutih shvatanja, nego je potvrđeno da ima hanefija koji su prihvatili i učenja nekih drugih sekti, poput džehmija.[3]

---

[1] v. Mekalatu el-islamijjin (1/223); El-Ferku bejne el-firak, str. 25.

[2] Sijeru e'alami en-nubela (1/523-524).

[3] Kao što je, na primjer, Ebu-Muti' el-Hakem ibn 'Abdullah el-Belhi. Umro je 199. h.g. Imam Ahmed je rekao je o njemu: "Ne treba prenositi od njega, jer se prenosi da je rekao da su Džennet i Džehennem dva stvorenja koja će nestati, a to je primjer govora Džehma". v. El-'Ukajli, Ed-Du'afa (1/256); El-Mizan (1/574); El-Lisan (2/334).
Takav je i Muhammed ibn Šudža'a el-Belhi, koji je umro 266. h.g. Mizzi je rekao o njemu: "Bio je džehmija". Ibn-Kesir je rekao: "Bio je džehmija-pobožnjak". Zehebi je rekao: "Govorio je da su knjige imama Ahmeda knjige otpadnika od vjere". Prenosi se iz više pravaca da je vrijeđao imama Ahmeda i njegove istomišljenike. Govorio je: "Šta je to uradio Ahmed?!" Govorio je: "Ahmedove istomišljenike treba zaklati". Također je govorio: "Kažem Allahov govor kao što kažem Allahovo nebo ili Allahova zemlja". Ostavio je pismeni testament u kome je pisalo: "Od moje trećine neće dobiti niko ništa, osim onaj ko kaže da je Kur'an stvoren". Vrijeđao je imama Šafiju, govorio je: "Ko je Šafija? Družio se sa

Štaviše, bilo je od njih i onih koji su slijedili mezheb utjelovljenja (el-hulul) i sjedinjenja (vahdetu el-vudžud).[1]

Što je najgore od svega toga, onaj ko se prihvati neke od ovih novotarija to pripisuje Ebu-Hanifi, a on je čist od toga.

---

barbarom pjevačem". Pokajao se za svoje riječi na samrti. Tvrdio je da su otpadnici od vjere izmislili dvanaest hiljada hadisa i raširili ih među prenosiocima hadisa. Imam Darimi ga je izazvao da on izmisli deset hadisa ako može, a ne dvanaest hiljada. v. Tehzibu el-kemal (3/121); El-Mizan (3/577-579); El-Muštebeh, str. 89; Tehzibu et-tehzib (9/220-221); Tebsiru el-muntebih (1/168); Tarihu Bagdad (5/351); El-Kešfu el-hasis, str. 379; Reddu ed-Darimi 'ala Bišrin el-Merisi, str. 150-151; El-Fevaidu el-behijje, str. 171.

[1] Kao, na primjer:

a) Es-Sejjid eš-Šerif el-Džurdžani. Umro 816. h.g. Autor je djela: Šerhu el-mevakif.

b) El-Fenavi Bedrudin Mulla Hasen eš-Šibli (Dželi) ibn Muhammed Šah er-Rumi. Umro 886. h.g.

c) El-Džami Nurudin Abdur-Rahman. Umro 898. h.g.
Recezent Velijudin (u opaskama na djelo: Hašijetu el-'Isam 'ala šerhi et-Teftazani 'alel-'akaidi en-nesefijje, str. 2) jasno tvrdi da su bili zagovornici mišljenja o jedinstvu postojanja (vahdetu el-vudžud) i sljedbenici Ibn-'Arebija. a za El-Džamija svjedoči njegovo djelo: Ed-Durretu el-fahira.

d) Lutfullah ibn Hasen et-Tukani er-Rumi. Ubijen je 900. h.g. On je taj koji je napisao djelo pod naslovom: Es-Seb'u eš-šidad, koje je započeo riječima: "O, Ti koji si na na svakom mjestu! Hvala Tebi..." v. Kešfu ez-zunun (2/976). Ovo je primjer jasnog stava o utjelovljenju (el-hulul).

e) Isma'il Safi ibn Mustafa el-Dželluti el-Islambuli, autor djela: Ruhu el-bejan. Umro 1137. h.g. Bio je na tarikatu sufija-džalutija, pretjerujući u mišljenjima o jedinstvu postojanja, koje je jasno zagovarao el-Kevseri u djelu: El-Mekalat, str. 483.

f) Ibn el-Furs Ebul-Jesir Muhammed ibn Muhammed ibn Halil el-Kahiri. Umro je 894. h.g. i pored svoga ugleda, imameta i znanja bio je sljedbenik mišljenja o sjedinjenju (ittihad). El-Bekai (umro 885. h.g.) kaže: "...Postao je jedan od glavešina itihadija, sljedbenika El-Halladža, Ibn-'Arebija i Ibn-Farida". v. Ed-Dav'u el-lami (6/220-221).

g) Sadrudin Ebul-Feth Muhammed ibn Jusuf ed-Dehlevi. Umro 825. h.g. Sljedbenik mišljenja o sjedinjenju i iskrivljenih ezoterijskih (batinijskih) mišljenja. v. Nuzhetu el-Havatir (3/160); El-E'alam (7/154); Ed-Da'vetu el-islamijje ve tetavuruha fil-Hind, str. 367; Es-Sekafetu el-islamijje fil-Hind, str. 234.

Tako mu mu'tezile pripisuju neke njihove stavove u akidetu[1], a i murdžije[2] također, koji mu pripisuju bezuslovni irdža'.

Međutim, ljudi od znanja su potvrdili da je njihovo vezanje za imama Ebu-Hanifu, Allah mu se smilovao, posljedica njihove pokvarenosti i ružan govor.

Ibn Ebil-'Izz kaže: "Ne obraća se pažnja na one koji to niječu (misli se na uzvišenost Allaha nad stvorenjima i Njegovo uzdignuće na Arš), na one koji se vežu za mezheb Ebu-Hanife. Jer, za njega se vežu skupine mu'tezila i drugih koji se ne slažu s njim u mnogim stavovima vezanim za akidet. Poznato je da se i za Malika, Šafiju i Ahmeda, neka je Allahova milost na sve njih, vežu oni koji se s njima razilaze u nekim pitanjima akideta. Poznata je priča[3] o Ebu-Jusufu koji je od Bišra el-Merisija zatražio da se pokaje kada je zanijekao da je Allah iznad Arša".[4]

Ibn-Tejmijje je rekao: "Također, sljedbenici četiri mezheba i drugih mimo njih, koji su pod utjecajem nekih sektaških učenjâ. Tako neki sljedbenici malikijskog, šafijskog i hanbelijskog mezheba miješaju sa mezhebom Malika, Šafije i Ahmeda stvari

h) Muhammed Šudža' ibn Mu'izudin el-Jahjevi el-Hindi el-Itihadi. Jedan od uglednih ličnosti trinaestog hidžretskog stoljeća. v. Nuzhetu el-havatir (6/315); Es-Sekafetu el-islamijje fil-Hind, str. 239.

1 Kao što je nijekanje uzvišenosti, uzdignuća i viđenja. Pogledaj primjere na stranicama ovog djela.

2 Kao što su, na primjer, riječi Eš-Šihristanija. On kaže: "Od neobičnih stvari jeste da Gassan prenosi od Ebu-Hanife, Allah mu se smilovao, stavove identične njegovom pravcu, ubrajajući ga u murdžije. a možda je pri tome iznio laži na njega". v. El-Milelu ven-nihal (1/141).

3 Ebu-Hatim spominje da je doveden Bišr, a bio je već star čovjek. Pa ga je Ebu-Jusuf, koji je bio kadija, upitao o uzdignuću Allaha na Arš (el-istiva). Tako mu je postalo jasno da ovaj niječe svojstvo uzvišenosti (el-'uluvu). Zatim je od njega tražio da se pokaje. Nakon toga ga je poslao u zatvor dok se ne pokaje (mada je zaslužio smrtnu kaznu), ali Bišr je pobjegao iz zatvora. (op.rec)

4 Šerhu el-'akideti et-tahavijje, str. 302.

koje su od osnova (usula) eš'arija, salimija i drugih, dodajući to mezhebu Malika, Šafije i Ahmeda.

Isto tako, i neke hanefije miješaju sa mezhebom Ebu-Hanife stvari od mu'tezila, keramija i kulabija, pripisujući to mezhebu Ebu-Hanife".[1]

Ebu-Muzaffer el-Isferajini kaže: "Pojavili su se neki sljedbenici racionalnog mišljenja (ehlu er-re'j), koji su pali pod uticaj nekih mišljenja kaderija i rafidija u kojima su se poveli za njima. Pa, kada bi se uplašili sablje ehlis-sunneta, pripisivali bi neispravni akidet (ono na čemu su oni) imamu Ebu-Hanifi, kako bi se iza toga sakrili. Zato, neka te ne zavede to u šta oni pozivaju, jer je Ebu-Hanife čist od njih i od onoga što mu pripisuju".[2]

Ibn-Tejmijje kaže: "Za svakog imama se vezao neko od ljudi od čijih stavova je čist svako od njih. Tako se za Malika vežu neki ljudi, a on je čist od njih; tako se i za Šafiju i Ebu-Hanifu vežu neki pojedinci, a oni nemaju ništa od takvih".[3]

Nakon ovog izlaganja, došlo se do jasnog rezultata: a to je da su mnogi sljedbenici hanefijskog mezheba pali pod uticaj akideta raznovrsnih sekti. i svaka od tih sekti pripisuje taj akidet Ebu-Hanifi posebno, a ehlis-sunnetu općenito. Sve ove skupine imaju kod sebe neke zajedničke stvari (novotarije), kao što su: nijekanje Allahovih svojstava, njihovo pogrešno tumačenje pod izgovorom da se ne želi pripisati Allahu ono što Njemu nije svojstveno (et-tenzih), vlastito interpretiranje (et-te'vil), ili pogrešno shvatanje pojma iman (el-irdža). Među svim ovim skupinama je bilo dodirnih tačaka koje su ih povezivale u akidetu – a i zbog njihove vezanosti za hanefijski mezheb – tako da je to bio glavni razlog nestajanja izvornog akideta kod sljedbenika

[1] Minhadžu es-sunne (5/261).

[2] Et-Tebsiru fid-din, str. 114.

[3] El-'Ukudu ed-durijje, str. 157; Medžmu'u el-fetava (3/185).

hanefijskog mezheba: akideta koji je, u njegovom pravom obliku, predstavio Et-Tahavi prilikom pojašnjenja akideta ehlis-sunneta vel-džema'ata. Na taj način je prihvaćen akidet maturidija od većine sljedbenika hanefijskog mezheba (hanefija) od davnih dana, i tako se održao među njima sve do danas.

❁ ❁ ❁

ZAKLJUČAK

Hvala Allahu koji je olakšao i pomogao završetak ovog istraživanja o osnovama vjere imama Ebu-Hanife, Allah mu se smilovao. Allahu Jedinom pripada zasluga i čast. Ovim djelom se došlo do rezultata od kojih ću spomenuti sljedeće:

1- Ispravan akidet, čiji je izvor Kur'an i sunnet, jeste temelj vjere i njegov čvrsti osnov – a sve što se izgradi bez temelja je osuđeno na rušenje, propast i nestajanje.

2- Sva četverica imama Fikha – Ebu-Hanife, Malik, Šafija i Ahmed – u pitanjima osnova vjere imaju isti akidet. Već sam spomenuo jasne tekstove koji se prenose od četverice imama u kojima se pojašnjava njihov akidet, kako bi cijenjeni čitalac znao da su oni bili složni kada je riječ o pitanjima akideta.

3- Ebu-Hanife se, u početku, bavio kelamom. Zatim se, nakon što je shvatio opasnost kelama po vjeru i njegovu štetu za akidet, okrenuo sunnetu.

4- Ebu-Hanife se držao tekstova Kur'ana i sunneta prilikom govora o akidetu, i to su bila dva osnova i temelja. Jer, izbjegavajući ta dva temelja, govori se o Allahu bez znanja i istupa se ispred Allaha i Njegovog Poslanika.

5- Ebu-Hanife je prilikom dokazivanja postojanja Allaha koristio metod Kur'ana i sunneta, dok je izbjegavao način i pravac sljedbenikâ kelama.

6- Pravilo na osnovu kojeg je Ebu-Hanife vršio potvrđivanje i nijekanje, prilikom govora o Allahovim svojstvima, jeste ajet: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ ۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴿١١﴾﴾ **"Niko nije kao On! On sve čuje i sve vidi."**[1], i to je Pravi put kada se radi

[1] Eš-Šura, 11.

o Allahovim svojstvima: to je put gdje se potvrda vrši bez upoređivanja, kao i nijekanje bez potpune isključivosti.

7- U metodologiji Ebu-Hanife nema nikakvog upoređivanja niti ima potpunog nijekanja, niti se u njegovom govoru može naići na tefvid. Iz njegovog govora dā se nazrijeti uslovno shvatanje, i to samo nijekanjem znanja o kakvoći, a ne nijekanjem samog značenja.

8- Ebu-Hanife potvrđuje sva svojstva Bića (zatijje) i praktična svojstva (fi'lijje), bez pogrešnog tumačenja ili izvrtanja značenja. On se držao se svoga pravca u praksi. Tako je odbio da tumači svojstvo ruke kao moć ili blagodat[1], zadovoljstvo sa nagradom[2] ili ljutnju sa kaznom.[3]

9- Ebu-Hanife je slijedio pravac ehlis-sunneta vel-džema'ata prilikom govora o određenju, odgovarajući onima koji su griješili u ovim pitanjima – poput kaderija i džebrija.

10- Ebu-Hanife je potvrdio uživanje i patnju u kaburu, stanja na Sudnjem danu, kao i da su Džennet i Džehennem stvorenja koja postoje i koja će ostati i neće proći.

11- Prigovara mu se da je proturiječio većini sljedbenika selefa prilikom izdvajanja djela iz suštine vjerovanja, mada se on od tog mišljenja vjerovatno povratio. a i ako nije, neka Allah oprosti i njemu i nama. Jer od svakog govora se uzima i ostavlja osim od našeg vjerovjesnika Muhammeda, sallallahu 'alejhi we sellem.

12- Do nas nisu došla djela Ebu-Hanife koja je pisao svojom rukom, niti neki prijepis za koji se pouzdano zna da je on njegov autor. No postoje djela koja se njemu pripisuju, kao što su: El-Fikhul-ekber, kao predaja od Hammada ibn Ebi-

[1] El-Fikhul-ekber, str. 302.
[2] Ibid., str. 56.
[3] Ibid.

Hanife, Risale i El-Vesijje, kao predaje od El-Bettija. Neki od hanefijskih učenjaka jasno tvrde da autor ovih djela nije Ebu-Hanife. Ta djela, zapravo, predstavljaju njegov govor i njegove izjave koje su sakupili njegovi učenici.[1]

13- Usporedbom između Ebu-Hanife i Ebu-Mensura el-Maturidija i njegovih sljedbenika (maturidija), primjetna je razlika između njih dvojice u metodologiji. Njihova je međusobna praksa daleko jedna od druge u mnogim pitanjima vezanim za akidet. El-Maturidi i maturidije nisu bili na metodologiji Ebu-Hanife u akidetu, iako se vežu za njega u sporednim stvarima.

14- Nije svako ko se pripisuje Ebu-Hanifi identičan s njim u shvatanju osnova vjere i njenih ogranaka. Radi se o tome što se neki veliki novotari pripisuju mezhebu Ebu-Hanife – a Ebu-Hanife je čist od njih, kao što je vuk čist od krvi Jusufove.

15- Neke izjave Ebu-Hanife o osnovama vjere nisu ostale sačuvane od izmjena i krivotvorenja od strane nekih novotara koji sa pripisuju njegovom mezhebu. Takav je, primjerice, njegov govor o Kur'anu, viđenju Allaha na Sudnjem danu, Njegovom uzdignuću i slično.

Nakon što sam proveo dosta vremena tražeći građu za ovu temu, primijetio sam da jedna važna stvar nije dobila svoje mjesto u proučavanju, a to je očuvanje akideta četverice imama Fikha od onoga što im se pripisuje od mezhebskih mišljenja i mišljenja kelama, kao i džehmijskih tumačenja. Zbog toga dajem sljedeće prijedloge onima koji se bave islamskim naukama:

Prvo: Podsticanje onih koji se bave proučavanjem i istraživanjem da pišu o akidetu četverice imama Fikha

[1] Vidi opširno o tome na strani 140.

i njihovim prvim učenicima i otkrivanje onoga što im se pripisuje od novotarskih mišljenja i tumačenja.

Drugo: Da proučavanje akideta bude na osnovu prvog izvora – Kur'ana i sunneta, daleko od ubjeđenja sljedbenika kelama i filozofije, kao i njihovih bespotrebnih rasprava. Pri tome, ne treba dozvoliti da se ti dokazi tumače na način kako to rade sljedbenici kelama u svojim raspravama.

Treće: Ohrabrivanje ka usmjeravanju na proučavanje akideta sljedbenikâ četverice imama Fikha. Pri tome, treba usporediti njihov akidet sa akidetom samih imama, kako bi se pokazala razlika među njima, uz pojašnjenje blizine ili udaljenosti njihovog akideta od Kur'ana i sunneta. Koliko se samo ljudi pita da li se sljedbenici četverice imama slažu s njima i u akidetu ili ne, i da li se njihov akidet slaže sa onim što je došlo u objavi i sa onim na čemu je Allah stvorio svoje robove ili ne?

Ili su se oni prihvatili osnovâ različitih mezheba, što je bilo uzrok za pojavu razilaženja u mezhebima u kojem danas žive muslimani? a to razilaženje ostavlja ružne tragove na ovaj ummet i zajednicu muslimana!

Četvrto: Treba podstaknuti rad na obogaćivanju selefijskog akideta pisanjem o njegovoj historiji, jer postoji jaka potreba za tim. Također, to proučavanje treba da bude zasnovano na osnovu originalnih izvora koji će biti očišćeni od ubačenih stvari, uz potvrdu da su ispravni prethodnici (selef) u ovome najpouzdaniji, najmudriji i najznaniji.

Na kraju ovog skromnog zalaganja treba napomenuti da su čovječije mogućnosti ograničene i slabe, tako da neizostavno bude i propusta i grešaka, jer je nedostatak i mnoštvo manjkavosti jedno od svojstava stvorenjâ. Rečeno je: "Ko napiše nešto postaje meta kritike", a ja se nadam da će poštovani čitalac imati razumijevanja za svaki nedostatak i propust u ovom

istraživanju, kao i da će mi uputiti kritiku koja je čista od omalovažavanja.[1]

Od Allaha tražim da ovo djelo bude učinjeno iskreno u Njegovo ime, kao i da nas sve pomogne na uputi ka Njegovoj Knjizi i kretanju prema sunnetu Njegovog Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem. Allah je cilj svake namjere. On nam je dovoljan i divan li je Zaštitnik.

A naša zadnja dova je zahvala pripada Allahu, Gospodaru svjetova.

❁ ❁ ❁

[1] Isto ovo važi i za prijevod. (op. prev.)

INDEKS MANJE POZNATIH ARAPSKIH TERMINA

'Ilmul-kelam ili **Kelam** – dogmatska apologetika, čija je suština beskorisna rasprava o vjerskim pitanjima, posebno o stvarima vezanim za gajb (skriveno), gdje ljudski razum treba da se pokori onome što je došlo u vjerskim tekstovima.

Ahad – predaja koja se prenosi lancem prenosilaca koji ne dostiže stepen mutevatira.

Ahiret – drugi svijet.

Akidet – vjerovanje.

Ashabi – generacija muslimana koji su živjeli s Poslanikom, sallallahu 'alejhi we sellem.

Batinije - ezoteristi koji tumače šerijatske tekstove tražeći u njima neka skrivena značenja. To, u stvari, nije ništa drugo do krivo tumačenje koje odgovara njihovim uvjerenjima. Ime su dobili od riječi *batin*, što znači: *skriveno*, *tajno*.

Berzeh – zagrobni život.

Dunjaluk – ovaj svijet.

Džahilijet – paganstvo. Obično se ovim terminom obilježava vrijeme prije islama.

Džebrije – deterministi: sekta koja se temelji na mišljenju da čovjek nema slobodu izbora i da je primoran na svoja djela.

Džehmije – sekta koja se odlikovala sa mnogo nepravilnosti i devijacija. Najznačajnije nepravilnosti i devijacije bile su: nijekanje Allahovih svojstava i uvjerenje da sa imanom grijeh ne šteti.

Ehlul-kitab – sljedbenici prijašnjih objava: kršćani i Jevreji.

Ehlis-sunnet ili ehlis-sunnet vel-džema'at – sljedbenici sunneta Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, i zajednice muslimana.

El-Levhu el-mahfuz – Ploča pomno čuvana, na kojoj je ispisano određenje.

En-Nass – šerijatski tekst ili dokaz. Prije svega, ovdje se misli na ajet ili hadis. Mada, može se odnositi i na druge tekstove – kao što su izjave ashaba, tabi'ina ili nekih drugih učenjaka – pod uslovom da ima ispravan lanac prenosilaca.

Eser – trag, predaja. Uglavnom podrazumijeva predaju od ashaba, ili nekog drugog mimo Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem.

Fakih – učenjak koji se bavi proučavanjem fikha; islamski pravnik.

Fetva – rješenje za neko šerijatsko pitanje.

Fikh – islamsko pravo.

Fitret ili fitra – urođena vjera u jednog Boga.

Gajb – skriveno, transcedentno.

Halka – kružok, mjesto predavanja.

Hatib – govornik, vaiz.

Havd – vrelo Poslanika, sallallahu 'alejhi we sellem, na Sudnjem danu.

Hilafet –islamska vlast; islamska država na čelu sa halifom.

Ibadet – sve što Allah voli od naših djela, javnih i tajnih; bogougodno djelo.

Idžaza – dozvola, licenca.

Idžtihad – samostalno razmatranje nekog šerijatskog pitanja; vrši se uz pomoć šerijatskih dokaza.

Imam – vođa, predvodnik, halifa.

Imamet – vođstvo, hilafet.

Iman – vjerovanje.

Irdža' – mišljenje da djela nisu od imana i da grijesi ne utiču na iman.

Istigfar – traženje oprosta od Allaha.

Kabur – grob.

Kader – određenje, sudbina.

Kafir – nevjernik.

Karamite – otpadnička ši'itska sekta.

Keramet – nadnaravno djelo (čudo), koje se desi dobrom vjerniku.

Kibla – mjesto kojem se licem okreću vjernici prilikom namaza.

Kufr – nevjerstvo, poricanje, iskrivljenje i nijekanje istine.

Medžaz – preneseno značenje.

Menhedž – način, metod, pravac, put.

Mezheb – pravac, pravna škola u islamu.

Mu'atile – oni koji negiraju Allahova svojstva.

Mudžtehid – samostalni islamski pravnik.

Mu'džiza – čudo; nadnaravno djelo svojstveno poslanicima.

Mufessir – učenjak koji se bavi proučavanjem tefsira.

Muhaddis – učenjak koji se bavi proučavanjem hadisâ.

Mu'min – vjernik.

Munafik – licemjer.

Mursel – Predaja u kojoj tabi'in kaže rekao je Poslanik, 'alejhis-selam.

Mušebihe – oni koji upoređuju Allahova svojstva sa svojstvima stvorenja.

Murdžije – sljedbenici irdža'a.

Musned – hadiska zbirka u kojoj su hadisi poredani na osnovu prenosioca hadisa.

Mušrik – idolopoklonik.

Mutekelim – sljedbenik i zagovornik 'ilmul-kelama.

Mutevatir – predaja ili neka informacija u koju nema sumnje, jer je prenosi veliki broj ljudi iz generacije u generaciju.

Rafidije – drugi naziv za ši'ite: naziv koji se obično odnosi na one koji su došli kasnije. Nazvani su rafidijama jer su odbili (refedu) Alijja b. El-Hasana Zejnul-Abidina.

Re'j (ehlu er-re'j) – Slobodno mišljenje (sljedbenici slobodnog mišljenja, racionalisti).

Selef – ispravni prethodnici –s ashabi, tabi'ini i svi oni koji su ih u dobru slijedili.

Sened – lanac prenosilaca.

Sura – poglavlje u Kur'anu.

Širk – idolopoklonstvo; pripisivanje druga Allahu.

Tekfir – proglašavanje nekoga nevjernikom (kafirom).

Tešbih – poređenje (misli se na poređenje Allahovih svojstava sa svojstvima stvorenja).

Te'vil – tumačenje u prenesenom značenju.

Ummet – zajednica ili narod.

فهرس المصادر والمراجع

"حرف الألف"

- آداب الشافعي ومناقبه ، تحقيق عبد الغني عبد الخالق تقديم الكوثري . طبعة دار الكتب العليمة بيروت .
- الأباطيل والمناكير والصحاح والمشاهير ، لحسين بن إبراهيم الجوزقاني . الطبعة الثانية تحقيق عبد الرحمن الفريوائي ، طبعة الجامعة السلفية بناراس الهند .
- الإبانة عن أصول الديانة ، لأبي الحسن الأشعري ، تحقيق د .فوقية حسين . الطبعة الأولى سنة ١٣٩٧هـ، دار الأنصار القاهرة .
- الإجابة لإيراد ما استدركته عائشة على الصحابة ، للإمام بدر الدين الزركشي ، تحقيق سعيد الأفغاني ، مطابع دار القلم بيروت .
- اختصار علوم الحديث لابن كثير مع شرحه الباعث الحثيث ، لأحمد شاكر الطبعة الثانية ، دار الكتب العلمية بيروت .
- أبهج المسالك لشرح موطأ الإمام مالك ، للزرقاني ، طبعة دار المعرفة بيروت .
- الإتباع للعلامة القاضي ابن أبي العز الحنفي ، حققه وعلق عليه د .عاصم بن عبد الله القريوتي ، طبعة المكتبة السلفية لاهور ١٤٠٥هـ .
- الإتقان في علوم القرآن ، للسيوطي ، تحقيق محمد أبو الفضل الطبعة الثالثة ١٤٠٥هـ ، دار التراث القاهرة .
- إثبات صفة العلو لابن قدامة المقدسي ، تحقيق بدر البدر ، الطبعة الأولى سنة ١٤٠٦هـ، الدار السلفية الكويت .
- اجتماع الجيوش الإسلامية على غزو المعطلة والجهمية لابن القيم ، تحقيق د . عبد الله المعتق الطبعة الأولى ١٤٠٨هـ، مطابع الفرزدق الرياض ، طبعة أخرى ، دار الكتب العلمية .
- الأديان والفرق ، لعبد القادر شيبة الحمد ، طبعة الجامعة الإسلامية بالمدينة .
- الإحسان بترتيب صحيح ابن حبان لابن بلبان ، الطبعة الأولى سنة ١٤٠٧هـ، دار الكتب العلمية بيروت .
- أحكام القرآن ، للجصاص ، تحقيق ، محمد صادق قمحاوي ، طبعة دار التراث العربي بيروت .
- إحياء علوم الدين ، للغزالي ، طبعة دار الكتاب العربي بيروت .

- أخبار أبي حنيفة وأصحابه ، لحسين الصيمري ، الطبعة الثانية دار الكتاب العربي بيروت .
- أخبار القضاة ، لوكيع ، طبعة عالم الكتب بيروت .
- أبو حنيفة ، حياته وعصره آراؤه الفقهية ، لمحمد أبو زهرة ، طبعة دار الفكر العربي ، الطبعة الثانية .
- الأذكار النووية للنووي ، تحقيق عبد القادر الأرناؤوط ، طبعة رئاسة البحوث العلمية والإفتاء والدعوة والإرشاد .
- الاستغناء في معرفة المشهورين من حملة العلم بالكنى ، للحافظ ابن عبد البر ، تحقيق د/ عبد الله السوالمة ، طبعة دار ابن تيمية الرياض .
- الإرشاد إلى قواطع الأدلة في أصول الاعتقاد للجويني ، طبعة مكتبة الخانجي بمصر ، طبعة ١٣٦٩هـ .
- اشتقاق أسماء الله ، لأبي القاسم الزجاجي ، تحقيق د . عبد الله الحصين المبارك ، الطبعة الثانية ، ١٤٠٦هـ، مؤسسة الرسالة بيروت .
- إرشاد الساري شرح صحيح البخاري للقسطلاني ، طبعة دار إحياء التراث العربي بيروت .
- أساس البلاغة ، لمحمود الزمخشري ، الطبعة الثانية ، دار الكتاب بمصر سنة ١٩٧٢م ، طبعة أخرى دار المعرفة بيروت ، ١٤٠٢هـ .
- إرواء الغليل في تخريج أحاديث منار السبيل ، لناصر الدين الألباني ، الطبعة الأولى ١٣٩٩هـ، المكتب الإسلامي بيروت .
- الاستقامة لشيخ الإسلام تحقيق محمد رشاد سالم ، جامعة الإمام محمد بن سعود الإسلامية ، ١٤٠٤ الرياض .
- الأسماء والصفات للبيهقي ، طبعة دار إحياء التراث العربي بيروت ، لبنان ، طبعة أخرى ، دار الكتاب العربي ، تحقيق عماد الدين أحمد حيدر ، الأولى ١٤٠٥هـ .
- الإصابة في تمييز الصحابة ، لابن حجر العسقلاني ، طبعة دار الكتب العلمية .
- أصل السنة واعتقاد الدين لابن أبي حاتم ، المطبوع مع كتاب أبو زرعة الرازي وجهوده في السنة لسعدي الهاشمي .
- أصول الدين ، لعبد القادر البغدادي ، طبعة دار الكتاب العلمية الثانية ١٤٠٠هـ .
- أصول الدين ، للقاضي أبو اليسر البزدوي ، حققه وقدم له ، د . هانز بترلانس ، طبعة دار إحياء الكتب العربية ، عيسى البابي وشركاه ، القاهرة ١٣٨٨هـ .

- أصول السرخسي تحقيق أبو الوفاء الأفغاني ، طبعة دار المعرفة بيروت .
- أصول السنة ، للإمام أبي عبد الله محمد بن أبي زمنين رسالة ماجستير ، الجامعة الإسلامية بالمدينة المنورة ، تحقيق ، محمد إبراهيم هارون . مطبوعة على الآلة الكاتبة .
- أضواء البيان في تفسير القرآن بالقرآن ، محمد الأمين الشنقيطي ، طبعة عالم الكتب بيروت .
- الاعتصام للشاطبي ، طبعة دار ابن الخطاب للطباعة والنشر والتوزيع ، الإسنكدرية ، طبعة أخرى دار المعرفة بيروت ، سنة ١٤٠٢هـ .
- الاعتقاد والهداية على سبيل الرشاد ، للبيهقي تحقيق أحمد عاصم الكاتب ، طبعة دار الآفاق الجديدة ، بيروت ، ١٤٠١هـ .
- الإعلام ، للزركلي طبعة الخامسة دار العلم للملايين بيروت .
- اعتقادات فرق المسلمين والمشركين للرازي ، طبعة دار الكتاب العربي الأولى ١٤٠٧هـ .
- اعتقاد السلف أصحاب الحديث ، للصابوني ضمن مجموعة الرسائل الكمالية ، الناشر مكتبة المعارف بالطائف ، طبعة أخرى تحقيق بدر البدر ، طبعة دار الكتب السلفية .
- إعلام الموقعين عن رب العالمين ، لابن القيم ، تقديم وتعليق ، طه عبد الرؤوف دار الجيل بيروت ، ١٩٧٣م .
- أعيان الشيعة ، لمحسن الأمين ، تحقيق حسن الأمين طبعة دار التعارف ، للمطبوعات بيروت ، ١٤٠٦هـ .
- الأفعال ، للمعافري سعد بن محمد تحقيق حسين محمد شرف ، طبعة الهيئة العامة لشؤون المطابع الأميرية سنة ١٣٩٥هـ، القاهرة .
- إغاثة اللهفان في مصائد الشيطان ، طبعة المكتب الإسلامي الطبعة الأولى ١٤٠٧هـ، طبعة أخرى ومكتبة مصطفى البابي الحلبي في مصر سنة ١٣٨١هـ .
- أقاويل الثقات ، مرعي بن يوسف المقدسي الطبعة الأولى مؤسسة الرسالة بيروت ١٤٠٦هـ .
- الاقتصاد في الاعتقاد للغزالي ، الطبعة الأولى سنة ١٤٠٣هـ، دار الكتب العلمية بيروت .
- اقتضاء الصراط المستقيم لمخالفة أصحاب الجحيم ، لشيخ الإسلام ابن تيمية تحقيق د . ناصر العبد الكريم العقل ، الطبعة الأولى ١٤٠٤هـ، شركة العبيكان الرياض .
- أنباء الغمر بأبناء العمر ، لابن حجر العسقلاني الطبعة الثانية ، دار الكتب العلمية بيروت ، ١٤٠٦هـ .
- الانتقاء في فضائل الثلاثة الأئمة الفقهاء لابن عبد البر ، طبعة دار الكتب العلمية بيروت .

- الأنساب ، لعبد الكريم السمعاني ، الطبعة الأولى مطبعة دائرة المعارف العثمانية بحيدر آباد الهند ، سنة ١٣٩٧هـ .
- الإنصاف في بيان أسباب الاختلاف ، للدهلوي الطبعة الثانية دار النفائس بيروت ، سنة ١٣٩٨هـ .
- أنوار التنزيل وأسرار التأويل ، لعبد الله بن عمر البيضاوي ، الطبعة الأولى دار الكتب العلمية بيروت .
- إيثار الحق على الخلق ، لمحمد بن المرتضى اليماني ، طبعة دار الكتب العلمية .
- إيقاظ الهمم ، للشيخ صالح الفلاني ، طبعة باكستان ، توزيع رئاسة الإفتاء والدعوة والإرشاد بالرياض ، طبعة أخرى مكتبة المعارف بالطائف .
- الإيمان لابن أبي شيبة تحقيق الألباني ، طبعة دار الأرقم الكويت .
- الإيمان لابن منده ، تحقيق د . علي الفقيهي ، الطبعة الأولى الجامعة الإسلامية بالمدينة سنة ١٤٠١هـ .
- الإيمان لأبي يعلى تحقيق سعود الخلف ، طبعة دار العاصمة بالرياض الأولى سنة ١٤١٠هـ .
- الإيمان ، لشيخ الإسلام ابن تيمية ضمن مجموع الفتاوى المجلد السابع ، طبعة أخرى ، المكتب الإسلامي بيروت ، الطبعة الثالثة سنة ١٣٩٩هـ، والطبعة التي طبعت سنة ١٤٠٦هـ، طبعة أخرى دار الطباعة المحمدية ، بتعليق محمد الهراس .
- الإيمان بين السلف والمتكلمين ، أحمد عطية الغامدي ، رسالة ماجستير في جامعة أم القرى المطبوعة على الآلة الكاتبة .

"حرف الباء"

- الباعث الحثيث ، لأحمد شاكر ، تقدم .
- البحر المحيط لأبي حيان الأندلسي ، الطبعة الثانية دار الفكر بيروت سنة ١٤٠٣هـ .
- البحر الرائق شرح كنز الدقائق لابن نجم المصري ، طبعة سعيد كميني كراتشي .
- بحر العلوم لأبي الليث السمرقندي ، مخطوط .
- بحر الكلام في علم التوحيد لأبي المعين النسفي ، طبعة ١٣٤٠هـ، بدون ذكر مكان الطبع .
- بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ، لأبي بكر الكاساني ، طبعة دار الكتاب العربي بيروت ، الطبعة الثانية ١٤٠٢هـ .
- بدائع الفوائد لابن القيم ، طبعة دار الفكر .

- البداية والنهاية لابن كثير ، الطبعة الخامسة مكتبة المعارف بيروت ، سنة ١٤٠٤هـ . طبعة أخرى دار الكتب العلمية بيروت ، الطبعة الأولى سنة ١٤٠٥هـ .
- البداية من الكفاية في الهداية في أصول الدين لنور الدين الصابوني تحقيق ، د . فتح الله خليف ، طبعة دار المعارف بمصر سنة ١٩٦٩م .
- بدء الأمالي ، للأوشي الفرغاني مع شرحها ، وضوء المعالي للقاري ، طبعة دار السعادة بتركيا .
- البدر الطالع بمحاسن من بعد القرن السابع للشوكاني ، طبعة دار المعرفة بيروت .
- بغية الوعاة في طبقات اللغويين والنحاة لعبد الرحمن السيوطي ، تحقيق محمد أبو الفضل ، الطبعة الثانية دار الفكر سنة ١٣٩٩هـبيروت .
- بصائر ذوي التمييز في لطائف الكتاب العزيز ، لمحمد بن يعقوب الفيروزآبادي تحقيق محمد علي النجار ، المكتبة العلمية بيروت .
- البناية في شرح الهداية لأبي محمد محمود العيني ، طبعة دار الفكر ، الطبعة الأولى سنة ١٤٠١هـ .
- بيان تلبيس الجهمية في تأسيس بدعهم الكلامية ، لشيخ الإسلام تقديم وتعليق محمد بن عبد الرحمن بن قاسم ، طبعة مطبعة الحكومة مكة المكرة .
- البيان والتبيين ، للجاحظ المطبعة التعاونية اللبنانية ، سنة ١٩٦٨م .

"حرف التاء"

- تاج التراجم ، لقاسم بن قطلوبغا ، طبعة سعد كمبيني كراتشي باكستان .
- تاريخ ابن معين دراسة وتحقيق د . أحمد محمد نور سيف ، مركز البحث العلمي وإحياء التراث الإسلامي ، كلية الشريعة والدراسات الإسلامية مكة المكرمة سنة ١٣٩٩هـ .
- تاريخ التراث لفؤاد سزكين ، نقله إلى العربية د . محمود فهمي حجازي ، ود . فهمي أبو الفضل ، الهيئة المصرية العامة للكتاب سنة ١٩٧٧م .
- تاريخ الإلحاد في الإسلام ، د . عبد الرحمن بدوي ، طبعة مكتبة النهضة المصرية القاهرة سنة ١٩٤٥هـ .
- تاريخ بغداد أو مدينة السلام ، للحافظ أبي بكر أحمد بن علي الخطيب البغدادي ، طبعة دار الكتاب العربي بيروت ، لبنان ، طبعة أخرى دار الكتب العلمية بيروت .
- تاريخ الأمم والملوك ، لمحمد بن جرير الطبري ، تحقيق محمد أبو الفضل إبراهيم ، دار سويدان بيروت .

- التاريخ الصغير ، للإمام أبي عبد الله محمد بن إسماعيل البخاري ، تحقيق محمود إبراهيم زايد ، طبعة دار التراث القاهرة ، الطبعة الأولى ١٣٩٧هـ .
- تاريخ ولاة مصر ، لمحمد بن يوسف الكندي ، طبعة مؤسسة قرطبة القاهرة بمصر .
- تأسيس التقديس للرازي ، طبعة مصطفى البابي ، الحلبي بمصر ، ومعه الدرة الفاخرة للجامي .
- تأويل مختلف الحديث لابن قتيبة ، طبعة دار الكتب العلمية بيروت ، الطبعة الأولى سنة ١٤٠٥هـ .
- تأويل مشكل القرآن لابن قتيبة عبد الله بن مسلم بن قتيبة ، الطبعة الثالثة سنة ١٤٠١هـ .
- التبصرة في أصول الدين وتمييز الفرقة الناجية عن الفرق الهالكين ، للإمام أبي المظفر الإسفراييني ، تحقيق كمال يوسف الحوت ، عالم الكتب بيروت ، طبعة أخرى بتحقيق الكوثري ، مطبعة الأنوار القاهرة سنة ١٩٥٠م .
- تبصرة الأدلة لأبي المعين النسفي مخطوط في المكتبة الأزهرية في القاهرة تحت رقم ٣٠١ .
- تبيين كذب المفتري فيما نسب إلى الإمام أبي الحسن الأشعري لابن عساكر الدمشقي ، دار الكتاب العربي بيروت ، سنة ١٣٩٩هـ .
- تحفة المريد لإبراهيم البيجوري ، دار الكتب الجديدة القاهرة .
- تخريج مشكاة المصابيح للألباني ، الطبعة الثانية المكتب الإسلامي بيروت .
- تدريب الراوي في تقريب النواوي ، تحقيق عبد الوهاب بن عبد اللطيف ، الطبعة الثانية المكتبة العلمية بالمدينة المنورة ، طبعة أخرى .
- التدمرية ، تحقيق الإثبات للأسماء والصفات ، لشيخ الإسلام . تحقيق د . محمود عودة السعوي ، الطبعة الأولى .
- تذكرة الحفاظ ، للإمام الذهبي ، دار إحياء التراث العربي بيروت ، لبنان .
- ترتيب المدارك وتقريب المسالك ، لمعرفة أعلام مذهب الإمام مالك للقاضي عياض . تحقيق محمد الطنجي الطبعة الثانية سنة ١٤٠٣هـ، وزراة الأوقاف بالمغرب ، طبعة أخرى مكتبة الحياة بيروت .
- ترتيب القاموس المحيط على طريقة المصباح المنير ، الطاهر أحمد الزواوي ، عيسى البابي وشركاه ، القاهرة سنة ١٩٧٢هـ .

- الترغيب والترهيب من الحديث الشريف ، للحافظ زين الدين عبد العظيم بن عبد القوي المنذري ، ضبط أحاديثه وعلق عليه مصطفى محمد عمارة ، دار الفكر بيروت ، طبعة أخرى دار التراث القاهرة .
- التعريفات للشريف علي بن محمد الجرجاني ، ضبطه وصححه جماعة من العلماء بإشراف الناشر ، طبعة دار الكتب العلمية بيروت ، الطبعة الأولى سنة ١٤٠٣هطبعة أخرى دار الكتاب العربي بيروت ، سنة ١٤٠٥هـ .
- تعظيم قدر الصلاة لمحمد بن نصر المروزي ، د . عبد الرحمن بن عبد الجبار الفروائي الطبعة الأولى سنة ١٤٠٦هـ، الناشر مكتبة الدار المدينة .
- تفسير ابن جرير الطبري «جامع البيان عن تأويل القرآن» حققه وعلق على حواشيه محمود محمد شاكر ، راجعه وخرج أحاديثه أحمد محمد شاكر ، الطبعة الثانية دار المعارف مصر سنة ١٩٦٩م ، طبعة أخرى شركة مكتبة ومطبعة مصطفى البابي مصر الطبعة الثالثة سنة ١٣٨٨هـ .
- تفسير ابن أبي حاتم «تفسير القرآن العظيم مسندا عن الرسول صلى الله عليه وسلم والصحابة والتابعين» ، للحافظ عبد الرحمن بن أبي حاتم الرازي طبعة مكتبة الدار بالمدينة المنورة ، الطبعة الأولى ١٤٠٨هـ .
- تفسير ابن الجوزي «زاد المسير في علم التفسير» المكتب الإسلامي للطباعة والنشر الطبعة الأولى بيروت سنة ١٣٨٥هـ .
- تفسير ابن كثير «تفسير القرآن العظيم للحافظ ابن كثير» طبعة دار الأندلس للطباعة والنشر والتوزيع ، الطبعة الرابعة سنة ١٩٨٣م ، طبعة أخرى دار إحياء الكتب العربية عيسى البابي الحلبي وشركاه القاهرة .
- تفسير البغوي «المسمى معالم التنزيل» للإمام محمد بن الحسين بن مسعود الفراء البغوي الشافعي . إعداد وتحقيق خالد عبد الرحمن وقروان سوار طبعة دار المعرفة بيروت ، الطبعة الأولى سنة ١٤٠٦هـ .
- تفسير القرطبي ، «الجامع لأحكام القرآن» لأبي عبد الله محمد بن أحمد الأنصاري القرطبي ، توزيع دار الباز مكة ، طبعة دار إحياء التراث العربي بيروت .
- تفسير الألوسي «روح المعاني في تفسير القرآن العظيم والسبع المثاني» دار إحياء التراث العربي بيروت ، لبنان .
- تفسير الطبرسي المسمى «مجمع البيان في تفسير القرآن» للفضل الطبرسي الرافضي طبعة مكتبة الحياة بيروت .
- تفسير التحرير والتنوير ، لمحمد الطاهر بن عاشور ، طبع الدار التونسية للنشر ١٩٨٤م .

- تفسير النيسابوري المسمى «غرائب القرآن ورغائب الفرقان» النيسابوري ، طبعة مكتبة ومطبعة مصطفى البابي الحلبي سنة ١٣٨٥هـ .
- تفسير الماوردي المسمى «النكت والعيون» ، لعلي بن حبيب الماوردي نشر المؤسسة السعدية بالرياض .
- تفسير أبي السعود المسمى «إرشاد العقل السليم إلى مزايا القرآن الكريم» لأبي السعود محمد بن محمد العمادي ، طبعة دار إحياء التراث العربي .
- تفسير النسفي المسمى «مدارك التنزيل وحقائق التأويل» ، لعبد الله محمد بن أحمد النسفي ، طبعة دار الكتاب العربي .
- تفسير الزمخشري المسمى بـ«الكشاف عن حقائق التنزيل وعيون الأقاويل في وجوه التأويل» ، أبي القاسم جار الله محمد الزمخشري الخوارزمي ، طبعة دار المعرفة طبعة أخرى .
- تفسير أسماء الله الحسنى ، لابن إسحاق الزجاج ، تحقيق أحمد الدقاق ، طبعة دار المأمون للتراث دمشق ١٤٠٦هـ .
- تفسير سورة الإخلاص للإمام ابن تيمية طبعة دار الطباعة المحمدية القاهرة .
- تقريب التهذيب ، للحافظ ابن حجر العسقلاني ، حققه وعلق عليه عبد الوهاب عبد اللطيف ، طبعة دار المعرفة بيروت ، لبنان سنة ١٣٩٥هـ، طبعة أخرى دار البشائر الإسلامية تحقيق محمد عوامة ، الطبعة الأولى سنة ١٤٠٦هـ .
- التقييد والإيضاح شرح مقدمة ابن الصلاح لزين الدين عبد الرحيم العراقي ، طبعة دار الحديث بيروت ، الطبعة الثانية ١٤٠٥هـ، طبعة أخرى دار الفكر سنة ١٤٠١هـ .
- تلبيس إبليس ، لعبد الرحمن بن الجوزي دار الكتب العلمية بيروت .
- تلخيص المستدرك ، للحافظ الذهبي ، دار الكتاب العربي بيروت ، لبنان .
- التمهيد لما في الموطأ من المعاني والأسانيد للحافظ ابن عبد البر . تحقيق مصطفى العلوي وآخرين ، وزارة الأوقاف الإسلامية المملكة العربية السعودية .
- التمهيد في أصول الدين لأبي المعين النسفي تحقيق د . عبد الحي قابيل ، طبعة دار الثقافة بالقاهرة .
- التمهيد للقاضي أبي بكر محمد بن الطيب الباقلاني ، عني بتصحيحه ونشره رتشارد يوسف مكارثي اليسوعي ، طبعة المكتبة الشرقية بيروت سنة ١٩٥٧م .
- تنزيه الشريعة المرفوعة عن الأخبار الشنيعة الموضوعة ، لعلي بن محمد الكتاني ، تحقيق عبد الوهاب بن عبد اللطيف ، طبعة دار الكتب العلمية بيروت ، الطبعة الثانية ١٤٠١هـ .

- تنسيق النظام شرح مسند الإمام ، لمحمد بن حسن السنبلي كتبخانه آرام باغ كراتشي باكستان .
- التنكيل بما في تأنيب الكوثري من الأباطيل لعبد الرحمن المعلمي تحقيق الألباني ، الطبعة الأولى في الباكستان المطبعة العربية بلاهور سنة ١٤٠١هـ .
- تهذيب سنن أبي داود لابن القيم تحقيق أحمد محمد شاكر ومحمد حامد الفقي ، توزيع دار الباز ، الناشر: دار المعرفة للطباعة والنشر بيروت سنة ١٤٠٠هـ .
- تهذيب الكمال في أسماء الرجال ، للإمام الحافظ جمال الدين المزي نسخة مصورة عن النسخة الخطية بدار الكتب المصرية دار المأمون للتراث دمشق ، طبعة أخرى تحقيق وضبط وتعليق د . بشار معروف ، مؤسسة الرسالة بيروت ، الطبعة الأولى .
- تهذيب الأسماء واللغات للنووي ، طبعة دار الكتب العلمية بيروت .
- تهذيب التهذيب ، للحافظ ابن حجر العسقلاني ، طبعة دارة المعارف النظامية بحيدر آباد الهند ، طبعة أخرى ، دار الفكر ، الطبعة الأولى سنة ١٤٠٤هـ .
- تهذيب اللغة محمد بن أحمد الأزهري تحقيق عدد من المحققين ، طبع مطابع سجل العرب القاهرة ، الدار المصرية للتأليف والترجمة .
- كتاب التوحيد للماتريدي ، تحقيق د . فتح الله خليف ، طبعة دار الجامعات المصرية بالإسنكدرية .
- كتاب التوحيد وإثبات صفات الرب عزَّ وجل ، للإمام محمد بن إسحاق بن خزيمة ، الطبعة الأولى سنة ١٤٠٨هـ، دار الرشد بالرياض ، تحقيقَ د . عبد العزيز بن إبراهيم الشهوان . طبعة أخرى دار الكتب العلمية ، بتعليق محمد خليل هراس سنة ١٣٩٨هـ .
- التوسل والوسيلة «قاعدة جليلة في التوسل والوسيلة» لشيخ الإسلام تحقيق د . ربيع بن هادي المدخلي ، الطبعة الأولى ١٤٠٩هـ، طبعة أخرى دار البيان بيروت سنة ١٤٠٥هـ، طبعة أخرى ضمن مجموع الفتاوى في المجلد الأول .
- تيسير العزيز الحميد شرح كتاب التوحيد ، لسليمان بن عبد الوهاب التميمي ، طبعة المكتب الإسلامي بيروت ، الطبعة الرابعة .

"حرف الثاء"

- الثقات لمحمد بن حبان البستي ، طبعة دائرة المعارف العثمانية ، بالهند الطبعة الأولى سنة ١٣٩٧هـ .
- الثقافة الإسلامية في الهند لعبد الحي الحسيني ، الطبعة الثانية ، مجمع اللغة العربية دمشق سنة ١٤٠٣هـ .

"حرف الجيم"

- جامع الأصول في أحاديث الرسول للإمام مجد الدين أبي السعادات المبارك محمد بن الأثير ، حققه وخرج أحاديثه عبد القادر الأرناؤوط ، نشر وتوزيع مكتبة دار البيان .
- جامع بيان العلم وفضله وما ينبغي في روايته وحمله ، للحافظ ابن عبد البر ، طبعة المطبعة الفنية القاهرة سنة ١٤٠٣هـ، طبعة أخرى طبعة المكتبة العلمية بالمدينة المنورة ، طبعة أخرى طبعة دار الكتب الإسلامية الطبعة الثانية .
- جامع الترمذي «الجامع الصحيح المسمى سنن الترمذي» ، لمحمد بن عيسى الترمذي ، مطبعة مصطفى البابي الحلبي وأولاده بمصر الطبعة الثانية سنة ١٣٩٨هـ .
- الجامع لشعب الإيمان للبيهقي ، الناشر الدار السلفية بالهند ، الطبعة الأولى سنة ١٤٠٧هـ .
- جامع الرسائل لشيخ الإسلام جمع وتحقيق محمد رشاد سالم رحمه الله تعالى ، الطبعة الثانية دار المدني جدة .
- جامع العلوم والحكم لابن رجب ، طبعة لعبد الرحمن بن رجب الناشر المؤسسة السعيدية بالرياض ، طبعة أخرى دار المعرفة بيروت .
- جامع المسانيد ، لمحمد بن محمود الخوارزمي ، طبعة دار الكتب العلمية بيروت .
- كتاب الجرح والتعديل لعبد الرحمن بن أبي حاتم ، طبعة دار الكتب العلمية بيروت .
- جلاء العينين في محاكمة الأحمدين لنعمان خير الدين الألوسي ، طبعة دار الكتب العلمية بيروت .
- الجواب الصحيح لمن بدل دين المسيح لشيخ الإسلام ، طبعة المطابع المجد .
- الجواهر المضية في طبقات الحنفية ، لمحيي الدين أبي محمد القرشي الحنفي ، تحقيق د . عبد الفتاح محمد الحلو ، طبعة عيسى البابي الحلبي سنة١٣٩٨هـ .
- الجواهر المنيفة في شرح وصية الإمام أبي حنيفة لملا حسين بن إسكندر طبعت ضمن الرسائل السبع الطبعة الثالثة دائرة المعارف العثمانية حيدر آباد الهند ، سنة ١٤٠٠هـ .

"حرف الحاء"

- حاشية ابن عابدين على الدر المختار شرح تنوير الأبصار شركة ومكتبة ومطبعة مصطفى البابي الحلبي الطبعة الثانية سنة ١٣٨٦هـ .
- حاشية الخيالي على شرح العقائد النسفية ، طبعة دار سعادات تركيا سنة ١٣٢٦هـ .
- حاشية عبد الحكيم السيالكوتي على حاشية الخيالي على شرح العقائد النسفية ضمن مجموعة الحواشي البهية طبعة كردستان العلمية مصر .

- حاشية الكستالي على شرح العقائد النـــفية ، طبعة دار سعادات تركيا سنة ١٣٢٦هـ .
- حاشية ولي الدين على حاشية العصام على شرح التفتازاني ضمن مجموعة الحواشي البهية على شرح العقائد النـــفية سنة ١٣٢٩هـ .
- حاشية قاسم بن قطلوبغا على المسامرة ، طبعة المكتبة التجارية بمصر ، طبعة أخرى .
- حاشية الطحطاوي على مراقي الفلاح ، لأحمد بن محمد الطحطاوي ، طبعة دار الإيمان دمشق .
- حاشية لوامع الأنوار البهية ، لعبد الله بن عبد الرحمن أبا بطين والشيخ سليمان بن سحمان وغيرهما من أهل العلم ، مؤسسة الخافقين مكتبها دمشق الطبعة الثانية ١٤٠٢هـ .
- الحجة في بيان المحجة لأبي القاسم إسماعيل بن محمد التميمي الأصبهاني ، تحقق محمد ربيع المدخلي ، رسالة دكتوراه من جامعة أم القرى مطبوعة على الآلة الكاتبة .
- حجة الله البالغة ، لولي الله الدهلوي ، طبعة المكتبة الســلفية لاهور بأكستان ، طبعة أخرى دار التراث القاهرة .
- حلية الأولياء ، وطبقات الأصفياء ، للحافظ أبي نعيم أحمد بن عبد الله الأصبهاني ، دار الكتاب العربي بيروت ، لبنان ، طبعة ثانية ١٣٨٧هـ .
- الحق الواضح المبين لعبد الرحمن بن سعدي ، طبعة المكتبة الســلفية بمصر ، طبعة أخرى ، دار ابن القيم الدمام .
- الحموية لشيخ الإسلام ، تقديم الشيخ محمد عبد الرزاق حمزة نشر مؤسســة المدني جدة سنة ١٤٠٣هـ ، وهي في مجموع الفتاوى المجلد الخامس .

"حرف الخاء"

- خطط المقريزي المسمى «الواعظ والاعتبار بذكر الخطط والآثار» ، لتقي الدين أبي العباس أحمد بن علي المقريزي ، دار صادر بيروت .
- خلاصة الأثر في أعيان القرن الحادي عشر ، محمد الأمين المحبي ، طبعة دار صادر بيروت .
- خلاصة تذهيب تهذيب الكمال في أسماء الرجال للإمام ، أحمد بن عبد الله الخزرجي الأنصاري ، الناشر مكتبة المطبوعات الإسلامية الطبعة الثانية سنة ١٣٩١هـ .
- خلق أفعال العباد ، لمحمد بن إسماعيل البخاري تحقيق بدر البدر ، طبعة الدار الســلفية الكويت الطبعة الأولى ، طبعة أخرى تحقيق د . عبد الرحمن عميرة ، دار عكاظ للنشر جدة .

- الخيرات الحسان في مناقب الإمام أبي حنيفة النعمان لأحمد بن حجر الهيثمي ، تحقيق خليل الميس ، الطبعة الأولى دار الكتب العلمية بيروت .

«حرف الدال"

- دائرة المعارف الإسلامية ، نقلها إلى العربية ثابت الفندي ، وآخرون ، طهران بوذ رجمهري .
- درء تعارض العقل والنقل ، لشيخ الإسلام ، تحقيق د . محمد رشاد سالم جامعة الإمام محمد بن سعود الإسلامية ، الطبعة الأولى سنة ١٤٠٢هـ .
- الدر المنثور في التفسير بالمأثورن للإمام جلال الدين السيوطي ، الناشر دار المعرفة للطباعة والنشر بيروت ، لبنان .
- الدرر الكامنة في أعيان المائة الثامنة ، للحافظ ابن حجر العسقلاني ، طبعة دار الجيل بيروت .
- الدرة الفاخرة للجامي ، مطبوعة مع أساس التقديس للرازي ، طبعة مصطفى البابي ، بمصر سنة ١٣٥٤هـ .
- دعوة التوحيد ، د . محمد خليل هراس ، طبعة دار الكتب العلمية بيروت .
- الديباج المذهب في معرفة أعيان علماء المذهب المالكي لابن فرحون المالكي تحقيق وتعليق ، د . محمد الأحمدي أبو النور ، دار التراث للطبع والنشر القاهرة .
- ديوان الهذليين ، مطبعة دار الكتب المصرية سنة ١٣٦٤هـ .

"حرف الذال"

- ذم التأويل ، لابن قدامة المقدسي ، تحقيق بدر البدر ، الطبعة الأولى دار السلفية الصفاة الكويت .
- ذكر أخبار أصبهان للإمام أبي نعيم الأصبهاني ، مطبعة بريل ليون سنة ١٩٣٤م .
- ذكر محنة الإمام أحمد بن حنبل بن إسحاق بن حنبل ، تحقيق د . محمد نغش القاهرة سنة ١٣٩٧هـ .
- ذم الكلام للهروي مخطوط ، توجد منه نسخة بالمكتبة المركزية بالجامعة الإسلامية .
- ذيل طبقات الحنابلة لابن رجب الحنبلي ، تحقيق محمد حامد الفقي ، طبعة دار المعرفة بيروت .

"حرف الراء" .

- رد الدارمي على بشر المريسي ، صححه وعلق عليه محمد حامد الفقي .

- الرد على الجهمية ، للإمام الحافظ ابن منده ، حققه وعلق عليه د . علي بن محمد ناصر فقيهي ، الطبعة الثانية سنة ١٤٠٢هـ .
- الرد على الجهمية ، للإمام أبي سعيد عثمان بن سعيد الداري تحقيق بدر البدر ، طبعة دار السلفية بالكويت ، طبعة أخرى المكتب الإسلامي بيروت .
- الرد على الجهمية والزنادقة ، للإمام أحمد بن حنبل ، تحقيق د . عبد الرحمن عميرة ، الطبعة الثانية سنة ١٤٠٢هـ، دار اللواء الرياض .
- الرد على المنطقيين لشيخ الإسلام ابن تيمية ، إدارة ترجمان السنة باكستان .
- الرد على من أنكر الحرف والصوت ، للسجستي ، رسالة ماجستير ، تحقيق محمد باكريم ، الجامعة الإسلامية ، طبعت على الآلة الكاتبة .
- رسالة أهل الثغر ، لأبي الحسن الأشعري ، تحقيق محمد الجنيد ، طبعة دار اللواء بالرياض .
- الرسائل الكبرى لابن تيمية ، مكتبة ومطبعة محمد علي صبيح وأولاده القاهرة .
- رسالة التوحيد لمحمد عبده ، الطبعة الخامسة سنة ١٤٠٥هـ، دار إحياء العلوم بيروت .
- الرسالة للإمام محمد بن إدريس الشافعي ، تحقيق أحمد محمد شاكر ، طبعة الحلبي .
- الرسالة الجامعة ، للأحكام والدلائل النافعة ، تأليف صالح الكوزة يانكي ، طبعة مطبعة الزهراء الحديثة الموصل ، العراق سنة ١٤٠٤هـ .
- رسالة أبي حنيفة إلى البتي ، تحقيق محمد زاهد الكوثري ، طبعة مطبعة الأنوار بالقاهرة سنة ١٣٨٦هـ .
- الرسالة المستطرفة لبيان مشهور كتب السنة المشرفة ، لمحمد بن جعفر الكتاني ، الطبعة الثانية ، دار الكتب العلمية بيروت ، طبعة أخرى .
- رسم المفتي ضمن مجموعة رسائل ابن عابدين ، طبعة دار إحياء التراث العربي بيروت ، لبنان .
- الرفع والتكميل في الجرح والتعديل ، للكنوي ، تحقيق عبد الفتاح أبو غدة الطبعة الثالثة ، دار البشائر الإسلامية بيروت ، طبعة أخرى ، طبعة سنة ١٣٨٠هـ، بمكتبة ابن تيمية حلب .
- الروضة البهية فيما بين الأشاعرة والماتريدية ، لأبي عذبة الحسن بن عبد المحسن ، طبعة دائرة المعارف العثمانية حيدر آباد .

"حرف الزاي"

- زاد المسير في علم التفسير لابن الجوزي طبعة المكتب الإسلامي بيروت .

"حرف السين"

- سلسلة الأحاديث الصحيحة ، للشيخ محمد ناصر الدين الألباني ، طبعة المكتب الإسلامي .
- السنة لعبد الله بن أحمد ، تحقيق د . محمد بن سعيد القحطاني طبعة دار ابن القيم الدمام ١٤٠٦هـ، طبعة أخرى تحقيق أبي هاجر محمد بسيوني زغلول ، طبعة دار الكتب العلمية بيروت سنة ١٤٠٥هـ .
- السنة لابن أبي عاصم ومعه ظلال الجنة في تخريج السنة للشيخ الألباني ، الطبعة الأولى المكتب الإسلامي بيروت .
- السنة لأبي بكر أحمد بن محمد بن هارون الخلال تحقيق د . عطية الزهراني طبعة دار الراية للنشر والتوزيع بالرياض ، الطبعة الأولى ١٤١٠هـ .
- السنة ومكانتها في التشريع الإسلامي د . مصطفى السباعي المكتب الإسلامي بيروت .
- سنن أبي داود ، للإمام الحافظ أبي داود سليمان بن الأشعث السجستاني الأزدي ، إعداد وتعليق عزت عيد الدعاس وعادل السيد ، دار الحديث سوريا .
- سنن الدارقطني ، للإمام علي بن عمر الدارقطني ، تحقيق السيد عبد الله هاشم يماني ، طبعة دار المحاسن للطباعة القاهرة سنة ١٣٨٦هـ .
- السنن الكبرى للبيهقي ، للإمام أبي بكر أحمد بن الحسين البيهقي ، دار الفكر بيروت .
- سنن النسائي ، للإمام أحمد بن شعيب النسائي ، طبعة دار البشائر بيروت ، سنة ١٤٠٦هـ .
- سنن ابن ماجه لمحمد بن يزيد القزويني ، ترقيم وتعليق محمد فؤاد عبد الباقي ، طبعة دار الفكر العربي بيروت .
- سير أعلام النبلاء للذهبي ، تحقيق شعيب الأرناؤوط وآخرين ، طبعة مؤسسة الرسالة الطبعة الأولى سنة ١٤٠٢هـ .

"حرف الشين"

- الشامل في أصول الدين للجويني ، حققه وقدمه د . علي سامي النشار وآخرون ، الناشر منشأة المعارف الإسكندرية سنة ١٩٦٩م .
- شأن الدعاء ، لأبي سليمان أحمد بن محمد الخطابي ، تحقيق أحمد يوسف الدقاق ، طبعة دار المأمون للتراث الطبعة الأولى ١٤٠٤هـ .
- شذرات الذهب في أخبار من ذهب ، لأبي الفلاح عبد الحي بن عماد الحنبلي ، طبعة دار الميسرة بيروت .

- الشفا بتعريف حقوق المصطفى للقاضي عياض ، تحقيق علي محمد البجاوي ، طبعة مطبعة عيسى البابي الحلبي وشركاه القاهرة .
- شفاء العليل في مسائل القضاء والقدر والحكمة والتعليل ، لابن القيم ، الناشر مكتبة دار التراث مصر .
- شرح السنة ، للإمام محمد بن الحسين بن مسعود الفراء البغوي ، حققه وخرج أحاديثه شعيب الأرناؤوط ، المكتب الإسلامي ، الطبعة الأولى سنة ١٣٩٠هـ .
- شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة ، لأبي القاسم هبة الله بن الحسين بن منصور الطبري اللالكائي ، تحقيق د . أحمد سعد حمدان ، دار طيبة للنشر والتوزيع الرياض .
- شرح الأصول الخمسة ، للقاضي عبد الجبار الهمداني ، تحقيق د . عبد الكريم عثمان ، مكتبة وهبة القاهرة ، الطبعة الأولى .
- الشرح الكبير لابن قدامة المقدسي ، طبعة جامعة الإمام محمد بن سعود الإسلامية .
- شرح الإرشاد ، لأبي بكر بن ميمون ، تحقيق د . أحمد حجازي ، طبعة دار التضامن مصر .
- شرح صحيح مسلم ، للنووي ، المطبعة المصرية ومكتبتها القاهرة .
- شرح الشفا ، لملا علي القاري ، طبعة مكتبة المدني جدة ، طبعة أخرى دار الكتب العلمية بيروت .
- شرح علل الترمذي ، تحقيق صبحي السامرائي ، طبعة عالم الكتب بيروت ١٤٠٥هـ .
- شرح العقيدة الأصبهانية ، لابن تيمية ، طبعة دار الفكر بيروت ، طبعة أخرى دار الكتب الحديثة مصر .
- شرح العقيدة الطحاوية ، لابن أبي العز ، طبعة مكتبة دار البيان ، طبعة أخرى المكتب الإسلامي ، طبعة أخرى مؤسسة الرسالة .
- شرح العقائد النسفية ، لنجم الدين عمر النسفي التفتازاني ، كتبخانة إمدادية دي يوند الهند .
- شرح العقيدة الطحاوية ، للغنيمي الميداني ، تحقيق وتعليق محمد مطيع الحافظ ، الطبعة الثانية ، دار الفكر دمشق سنة ١٤٠٢هـ .
- شرح العقيدة الطحاوية ، للبابرتي ، لمحمد بن محمد البابرتي ، تحقيق د . عارف أيتكن ، الطبعة الأولى سنة ١٤٠٩هـ ، وزارة الأوقاف والشؤون الإسلامية الكويت .

- شرح الفقه الأبسط لأبي حنيفة ، لأبي الليث السمرقندي المطبوع خطأ باسم أبي منصور الماتريدي ضمن الرسائل السبع في العقائد ، طبعة دائرة المعارف العثمانية الهند ، الطبعة الثالثة سنة ١٤٠٠هـ .
- شرح الفقه الأكبر لأبي حنيفة ، للمغنساوي ، طبعة دائرة المعارف العثمانية الهند .
- شرح الفقه الأكبر للقاري ، طبعة دار الكتب العلمية بيروت ١٤٠٤هـ .
- شرح مسند أبي حنيفة ، للقاري ، طبعة دار الكتب العلمية ، الطبعة الأولى سنة ١٤٠٥هـ .
- شرح المقاصد للتفتازاني ، تحقيق د . عبد الرحمن عميرة ، ط . عالم الكتب بيروت الأولى ١٤٠٩هـ، طبعة أخرى تركيا مطبعة محرم أفندي سنة ١٠٣٥هـ .
- شرح الوصية ، لملا حسين بن الإسكندر ، طبعة دائرة المعارف العثمانية حيدر آباد الهند
- شرح المواقف ، للجرجاني ، طبعة مطبعة السعادة مصر سنة ١٣٠٥هـ .
- شرح الجوهرة ، للبيجوري ، طبعة دار الكتب الحديثة القاهرة .
- شرح حديث النزول ، لشيخ الإسلام ، طبعة المكتب الإسلامي بيروت ، طبعة أخرى بتحقيق محمد الخميس ، رسالة ماجستير ، جامعة الإمام محمد بن سعود على الآلة الكاتبة .
- شرح الزرقاني على المواهب اللدنية ، للقسطلاني ، دار المعرفة بيروت .
- شرح العقيدة الواسطية ، د . محمد خليل الهراس ، مراجعة الشيخ عبد الرزاق العفيفي ، طبعة الجامعة الإسلامية بالمدينة ، طبعة أخرى دار الإفتاء بالرياض .
- شرف أصحاب الحديث ، لأبي بكر بن ثابت الخطيب البغدادي ، تحقيق محمد سعيد الخطيب أوغلي ، طبعة دار إحياء السنة النبوية .
- الشريعة للإمام أبي بكر محمد بن الحسين الآجري ، تحقيق محمد حامد الفقي ، طبعة دار الكتب العلمية بيروت ، الطبعة الأولى سنة ١٤٠٣هـ .
- شعب الإيمان للبيهقي ، طبعة الدار السلفية الهند .
- الشقائق النعمانية في علماء الدولة العثمانية ، لطاش كبري زاده ، طبعة دار الكتاب العربي بيروت سنة ١٣٩٥هـ .

"حرف الصاد"

- الصارم المسلول ، لابن تيمية ، تحقيق محمد محيي الدين عبد الحميد ، طبعة دار الفكر ، طبعة أخرى نشر زكريا علي يوسف القاهرة .

- الصارم المنكي ، لأبي عبد الله محمد بن أحمد بن عبد الهادي الحنبلي ، تعليق إسماعيل الأنصاري ، طبعة الرئاسة العامة لإدارات البحوث العلمية والإفتاء الرياض سنة ١٤٠٣هـ .
- الصحائف الإلهية ، لشمس الدين السمرقندي ، تحقيق د . أحمد الشريف ، طبعة مكتبة الفلاح الكويت ، الطبعة الأولى ١٤٠٥هـ .
- الصحاح «تاج اللغة وصحاح العربية» ، لإسماعيل بن محمد الجوهري ، تحقيق أحمد عبد الغفور العطار ، دار العلم للملايين بيروت ، الطبعة الثانية سنة ١٣٩٩هـ .
- صحيح البخاري ، لأبي عبد الله محمد بن إسماعيل البخاري «ومعه فتح الباري» رقم كتبه وأبوابه وأحاديثه ، محمد فؤاد عبد الباقي ، قام بإخراجه وتصحيحه وأشرف على طبعه محب الدين الخطيب ، المكبتة السلفية .
- صحيح مسلم ، للإمام أبي الحسين مسلم بن الحجاج القشيري النيسابوري ، نشر وتوزيع رئاسات البحوث العلمية والإفتاء بالرياض سنة ١٤٠٠هـ .
- صحيح ابن خزيمة ، تحقيق د . محمد مصطفى الأعظمي ، طبعة المكتب الإسلامي ، الطبعة الثانية سنة ١٣٩٥هـ .
- صحيح الجامع الصغير ، للشيخ محمد ناصر الدين الألباني ، طبعة المكتب الإسلامي ، الطبعة الثانية سنة ١٣٩٩هـ .
- الصفات ، للإمام الحافظ أبي الحسن الدارقطني ، تعليق وتخريج د . علي بن محمد الفقيهي ، الطبعة الأولى سنة ١٤٠١هـ .
- كتاب الصلاة ، للإمام ابن القيم ، تحقيق تيسير زعيتر ، طبعة المكتب الإسلامي ، الطبعة الأولى سنة ١٤٠١هـ .
- صريح السنة ، للإمام محمد بن جرير الطبري ، تحقيق بدر المعتوق ، طبعة دار الخلفاء للكتاب الإسلامي الكويت .
- الصواعق المرسلة على الجهمية والمعطلة ، للإمام ابن القيم تحقيق د . علي بن محمد دخيل الله ، طبعة دار العاصمة بالرياض ، الطبعة الأولى سنة ١٤٠٨هـ .
- الصواعق المحرقة ، للهيثمي ، طبعة دار الكتب العلمية بيروت سنة ١٤٠٣هـ .
- صون المنطق والكلام ، للسيوطي ، تعليق د . علي سامي النشار ، طبعة الكتب العلمية .

"حرف الضاد"

- ضحى الإسلام ، لأحمد أمين ، طبعة دار الكتاب العربي بيروت .
- الضعفاء الكبير ، لمحمد بن عمر العقيلي ، تحقيق د . عبد المعطي قلعجي ، طبعة دار الكتب العلمية .

- الضعفاء والمتروكون ، للنسائي ، طبعة مؤسسة الكتب الثقافية بيروت .
- الضعفاء والمتروكون ، للدارقطني ، طبعة مكتبة المعارف بالرياض .
- كتاب «الضعفاء والمتروكون» لابن الجوزي ، طبعة دار الكتب العلمية بيروت .
- الضوء اللامع لأهل القرن التاسع ، للسخاوي ، مكتبة الحياة بيروت .

"حرف الطاء".

- الطبقات السنية للتميمي ، تحقيق د . عبد الفتاح الحلو ، طبعة دار الرفاعي للنشر والتوزيع بالرياض .
- طبقات الفقهاء ، لطاش كبري زادة ، طبعة مطبعة الزهراء الحديثة الموصل .
- الطبقات الكبرى لابن سعد ، دار صادر بيروت .
- طبقات الحفاظ ، للسيوطي ، تحقيق علي محمد عمر ، الناشر مكتبة وهبة ، الطبعة الأولى سنة ١٣٩٣هـ .
- طبقات الحنابلة للقاضي أبي الحسين محمد بن أبي يعلى ، دار المعرفة بيروت .
- طبقات الشافعية للسبكي ، تحقيق محمود الطانحي ، طبعة مطبعة عيسى البابي الحلبي سنة ١٣٨٣هـ .
- طبقات الشعراء لابن قتيبة الدينوري ، تحقيق . مفيد قميحة ، طبعة دار الكتب العلمية بيروت ، الطبعة الأولى سنة ١٤٠١هـ .
- طبقات الفقهاء ، لأبي إسحاق الشيرازي الشافعي ، طبعة دار الرائد العربي بيروت ، لبنان ، الطبعة الثانية سنة ١٤٠١هـ .
- طرح التثريب في شرح التقريب ، لزين الدين أبي الفضل ، دار إحياء التراث العربي بيروت ، لبنان .

"حرف العين".

- العالم والمتعلم لأبي حنيفة ، محمد زاهد الكوثري ، طبعة مطبعة الأنوار بالقاهرة سنة ١٣٦٨هـ .
- العبودية ، لشيخ الإسلام ابن تيمية ، طبعة المكتب الإسلامي .
- العبر في خبر من غبر ، للحافظ الذهبي ، تحقيق محمد بسيوني زغلول ، طبعة دار الكتب العلمية بيروت سنة ١٤٠٥هـ، طبعة أخرى تحقيق صلاح الدين المنجد ، مطبعة حكومة الكويت .

- العرش ، لابن أبي شيبة ، تحقيق محمد الحمود ، الطبعة الأولى ، مكتبة المعلا الكويت ١٤٠٦هـ .
- عصمة الأنبياء ، للرازي ، طبعة دار الكتب العلمية بيروت ، الطبعة الأولى سنة ١٤٠١هـ .
- العقائد السلفية ، لأحمد بن حجر البطامي ، الطبعة الأولى بيروت سنة ١٩٧٠م .
- عقائد السلف للأئمة أحمد بن حنبل للبخاري وابن قتيبة والداري جمع وترتيب د . علي سامي النشار ، طبعة منشأة المعارف الإسكندرية سنة ١٩٧١م .
- العقد الثمين في تاريخ البلد الأمين ، لمحمد بن أحمد الفاسي مطبعة السنة المحمدية القاهرة .
- عقود الجمان في مناقب الإمام الأعظم أبي حنيفة النعمان ، محمد بن يوسف الصالحي الدمشقي الشافعي ، توزيع مكتبة الإيمان السليمانية المدينة المنورة .
- عقيدة ابن جرير ضمن المجموعة العلمية السعودية ، نشرها الشيخ عبد الله بن حميد رحمه الله تعالى ، طبعة مطبعة النهضة الحديثة بمكة .
- العقائد النسفية ، لنجم الدين عمر النسفي مع شرح التفتازاني لها ، طبعة كتبخان إمدادية دي يوند الهند ، طبعة ضمن مجموعة النفائس بيروت ، لبنان ، مركز الخدمات الثقافية .
- عقيدة الإسلام والإمام الماتريدي ، لمحمد بن أيوب أبي الخير ، طبعة المؤسسة الإسلامية دكا بنجلادش .
- عمدة الاعتقاد ، لحافظ الدين النسفي ، مخطوط بدار الكتب المصرية تحت رقم ٧١١ .
- عقيدة السلف أصحاب الحديث ، لأبي عثمان إسماعيل بن عبد الرحمن الصابوني ، طبع ضمن مجموعة الرسائل المنيرية ، طبعة أخرى بتحقيق بدر البدر ، الدار السلفية الكويت .
- العقيدة السلفية في كلام رب البرية وكشف أباطيل المبتدعة المردية ، لعبد الله بن يوسف الجديع ، الطبعة الأولى ١٤٠٨هالكويت .
- العقيدة النظامية في الأركان الإسلامية ، لأبي المعالي الجويني ، تقديم وتحقيق د . أحمد حجازي ، مكتبة الكليات الأزهرية .
- العلل المتناهية في الأحاديث الواهية ، للإمام أبي الفرج بن الجوزي ، تحقيق رشاد الحق الأثري ، طبعة دار نشر الكتب الإسلامية لاهور باكستان .
- العلم الشامخ في إيثار الحق على الآباء والمشايخ ، لصالح بن مهدي اليماني ، طبعة دار الحديث للطباعة بيروت ، طبعة أخرى دار البيان دمشق .

- العلو للعلي الغفار في صحيح الأخبار وسقيمها، مراجعة، عبد الرحمن محمد عثمان، طبعة المكتبة السلفية بالمدينة المنورة سنة ١٣٨٨هـ.
- عمدة القاري لشرح صحيح البخاري، بدر الدين العيني، طبعة دار إحياء التراث العربي بيروت، لبنان.
- عمل اليوم والليلة، للنسائي، دراسة وتحقيق فاروق حمادة، طبعة رئاسة العامة للإفتاء والدعوة والإرشاد بالرياض.
- العناقيد الغالية من الأسانيد العالية، لمحمد عاشق إلهي، نشر مكتبة بهادر كراتشي، باكستان سنة ١٤٠٨هـ.
- عنوان المجد في تاريخ نجد، لابن بشر، طبعة مكتبة الرياض الحديثة.

"حرف الغين".

- غاية الأماني في الرد على النبهاني، لأبي المعالي محمود الألوسي، طبعة دار إحياء السنة بالإسكندرية.
- غاية المرام في علم الكلام، سيف الدين الآمدي تحقيق حسن محمود عبد اللطيف، طبعة المجلس الأعلى للشؤون الإسلامية القاهرة سنة ١٣٩١هـ.
- غريب الحديث أبو عبيد القاسم بن سلام الهروي، طبعة دار الكتاب العربي بيروت سنة ١٣٩٦هـ.

"حرف الفاء"

- فتاوى ومسائل ابن الصلاح، عبد الرحمن بن عثمان الشهرورزي، طبعة دار المعرفة بيروت.
- الفتاوى الكبرى، لشيخ الإسلام، طبعة دار المعرفة بيروت.
- فتاوى العز بن عبد السلام، توزيع دار الباز، طبعة دار المعرفة بيروت.
- الفتاوى البزازية، للكردي بزازي، مطبوع على هامش الفتاوى الهندية.
- الفتاوى الهندية، طبعة دار إحياء التراث العربي بيروت، الطبعة الثالثة.
- فتح الباري، شرح صحيح البخاري، ابن حجر العسقلاني، طبعة دار السلفية في مصر.
- فتح المغيث شرح ألفية الحديث، للسخاوي، طبعة دار الكتب العلمية بيروت سنة ١٤٠٣هـ.
- فتح القدير، لابن همام، طبعة الفكر بيروت، طبعة أخرى.

- فتح المجيد شرح كتاب التوحيد ، الشيخ عبد الرحمن بن حسن بن عبد الوهاب ، طبعة دار البيان دمشق ، طبعة أخرى .
- فتح الملهم شرح صحيح مسلم ، شبير أحمد العثماني ، طبعة مكتبة الحجاز كراتشي باكستان .
- الفرق بين الفرق لعبد القادر بن طاهر البغدادي ، تحقيق محمد محيي الدين عبد الحميد مطبعة محمد علي صبيح وأولاده مصر .
- الفرق الكلامية الإسلامية ، علي عبد الفتاح المعربي ، طبعة مكتبة وهبة مصر .
- الفصل في الملل والأهواء والنحل ، ابن حزم ، طبعة دار المعرفة للطباعة والنشر بيروت سنة ١٣٩٥ ، طبعة أخرى تحقيق عبد الرحمن عميرة ، دار عكاظ للنشر والتوزيع سنة ١٤٠٢هـ .
- فضائل الصحابة ، للإمام أحمد بن حنبل تحقيق وصي الله بن محمد عباس مؤسسة الرسالة بيروت سنة ١٤٠٣هـ .
- فضائل أبي حنيفة وأصحابه ، لابن أبي العوام ، مخطوط دار الكتب المصرية .
- الفقه الأبسط ، لأبي حنيفة ، تحقيق محمد زاهد الكوثري ، طبعة مطبعة الأنوار القاهرة سنة ١٣٦٨هـ .
- الفقه الأكبر ، لأبي حنيفة ، طبعة دار الكتب العلمية بيروت ، سنة ١٤٠٤هـ .
- الفهرست ، لابن النديم ، تحقيق رضا تجددي ، طبعة أخرى دار المعرفة بيروت .
- الفوائد البهية في تراجم الحنفية ، لعبد الحي اللكنوي ، طبعة دار المعرفة بيروت .
- فيض الباري على صحيح البخاري ، أنور شاه الكشميري ، طبعة دار المعرفة بيروت .

"حرف القاف".

- القائد إلى تصحيح العقائد ، عبد الرحمن المعلمي ، طبع ضمن التنكيل وطبع مستقلا في المكتب الإسلامي بيروت .
- قاعدة جليلة في التوسل والوسيلة ، شيخ الإسلام ابن تيمية ، تحقيق د . ربيع مدخلي ، طبعة مكتبة لينة دمنهور مصر .
- قاموس الفارسية ، لعبد المنعم محمد حسنين ، طبعة دار الكتاب العربي .
- القاموس المحيط ، لمجد الدين محمد بن يعقوب الفيروزآبادي ، مؤسسة الرسالة بيروت .
- القصيدة النونية «الكافية الشافية في الانتصار للفرقة الناجية» ، ابن القيم ، طبعة دار المعرفة بيروت .

- قطف الثمر في بيان عقيدة أهل الأثر ، محمد صديق خان ، تحقيق د . عاصم بن عبد الله القريوتي ، طبعة شركة الشرق الأوسط عمان ، الأردن .
- قطف الأزهار المتناثرة في الأحاديث المتواترة .
- قلائد عقود العقيان ، لأبي القاسم عبد العليم بن عثمان اليمني الحنفي ، مخطوط بالمكتبة المركزية بجامعة الإمام محمد بن سعود الإسلامية .
- قواعد التحديث في فنون مصطلح الحديث ، للعلامة محمد كمال الدين القاسمي ، طبعة دار المكتب العلمية بيروت .

"حرف الكاف".

- الكافي في فقه الإمام أحمد ، عبد الله بن قدامة المقدسي ، المكتب الإسلامي ، الطبعة الثانية سنة ١٣٩٩هـ .
- الكاشف في معرفة من له رواية في الكتب الستة ، للإمام محمد بن عثمان الذهبي ، طبعة دار النصر القاهرة ، الطبعة الأولى ١٣٩٢هـ .
- الكامل في ضعفاء الرجال ، أبو أحمد عبد الله بن عدي الجرجاني ، طبعة دار الفكر للطباعة والنشر ، الطبعة الأولى سنة ١٤٠٤هـ .
- كتاب اللطيف لشرح مذهب أهل السنة والجماعة ، لعمر بن أحمد بن شاهين تحقيق عبد الله البصيري ، رسالة ماجستير بالجامعة الإسلامية بالمدينة ١٤٠٤هـ .
- كشف الأسرار شرح أصول البزدوي ، علاء الدين البخاري ، طبعة دار الكتاب العربي بيروت .
- الكشف الحثيث عمن رمي بوضع الحديث ، برهان الدين الحلبي ، طبعة مطبعة العاني بغداد .
- كشف الظنون عن أسماء الكتب والفنون ، لحاجي خليفة دار العلوم الحديثة بيروت .
- الكفاية في علم الرواية ، للخطيب البغدادي ، تحقيق أحمد عمر ، طبعة دار الكتاب العربي بيروت .
- الكواشف الجلية عن معاني الواسطية ، الشيخ عبد العزيز السلمان ، طبعة مكتبة الرياض الحديثة .
- الكواكب الدراري ، بشرح صحيح البخاري ، للكرماني طبعة دار إحياء التراث العربي بيروزت سنة ١٤٠١هـ .
- كنز العمال في سنن الأقوال والأفعال ، علاء الدين علي المتقي بن حسام الدين الهندي ، صححه ووضع فهارسه الشيخ صفوت السقا ، المطبعة العربية حلب .

- الكنى والأسماء ، لأبي بشر الدوالبي ، طبعة دار الكتب العلمية بيروت ، لبنان ، الطبعة الثانية سنة ١٤٠٣٦هـ .

"حرف اللام".

- اللآلئ المصنوعة في الأحاديث الموضوعة ، للسيوطي ، طبعة دار المعارف بيروت .
- اللباب في تهذيب الأنساب ، لابن منظور ، طبعة المؤسسة المصرية العامة للتأليف ، طبعة أخرى ، دار صادر بيروت .
- لسان الميزان ، ابن حجر العسقلاني ، مؤسسة الأعلمي ، للمطبعات بيروت ، لبنان ، طبعة ثانية سنة ١٣٩٠هـ .
- لوامع الأنوار البهية لشرح الدرر المضية في عقيدة الفرقة الناجية ، محمد بن أحمد السفاريني الأثري الحنبلي ، طبع دار الخافقين .
- لامع الدراري على جامع البخاري ، رشيد أحمد ، طبعة كراتشي سنة ١٣٩٥هـ .

"حرف الميم".

- المبسوط ، لشمس الدين السرخسي ، دار المعرفة للطباعة والنشر بيروت ، لبنان .
- مجاز القرآن ، لأبي عبيدة معمر بن المثنى ، طبعة مؤسسة الرسالة بيروت .
- المجروحون من المحدثين والضعفاء والمتروكين ، الإمام أبو حاتم محمد بن حبان البستي ، طبعة دار المعرفة للطباعة والنشر بيروت .
- مجمع الزوائد ومنبع الفوائد ، لأبي بكر الهيثمي ، طبعة دار الكتاب العربي بيروت ، الطبعة الثانية سنة ١٤٠٢هـ .
- مجموع مهمات الفنون ، لأبي بكر الهيثمي ، طبعة دار الكتاب العربي بيروت ، الطبعة الثانية سنة ١٤٠٢هـ .
- مجموعة التوحيد ، طبعت على نفقة محمد العبيكان .
- مجموع فتاوى ابن تيمية ، جمع وترتيب عبد الرحمن بن محمد بن قاسم العاصمي الحنبلي وساعده ابنه محمد ، طبعة مؤسسة الرسالة بيروت .
- مجموعة الرسائل والمسائل ، للإمام ابن تيمية ، طبعة دار الكتب العلمية .
- محصل أفكار المتقدمين والمتأخرين ، للإمام فخر الدين الرازي ، الناشر دار الكتاب العربي .
- مختار الصحاح ، تأليف محمد بن أبي بكر الرازي ، طبعة دار الكتب العربية . طبعة أخرى مكتبة لبنان .

- مختصر الصواعق المرسلة على الجهمية والمعطلة ، لابن القيم ، اختصره الشيخ محمد بن الموصلي ، طبعة مكتبة الرياض الحديثة ، طبعة أخرى ، دار الندوة الجديدة سنة ١٤٠٥هـ .
- مختصر العلو للعلي الغفار للحافظ الذهبي ، اختصره وحققه وعلق عليه وخرج آثاره محمد بن ناصر الدين الألباني ، المكتب الإسلامي الطبعة الأولى .
- مدارج السالكين بين منازل {إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ} ، ابن القيم طبعة دار الكتب العلمية بيروت ، لبنان .
- المدخل إلى مذهب الإمام أحمد ، لعبد القادر بن بدران الدمشقي ، مؤسسة الرسالة ، الطبعة الثالثة ١٤٠٥هـ .
- مراقد المعارف ، لمحمد حرز الدين ، طبعة مطبعة الآداب في النجف الأشرف سنة ١٣٨٩هـ الأولى .
- مرام الكلام لعبد العزيز الفريهاري ، طبعة ملتان باكستان .
- مرعاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ، لأبي الحسن عبيد الله المباركفوري ، طبعة المكتبة الأثرية ، باكستان .
- مسائل الإمام أحمد ، أبو داود السجستاني ، توزيع ، مكتبة المعارف بالرياض ، طبعة دار المعرفة للطباعة والنشر بيروت ، لبنان .
- مسائل الإيمان ، للقاضي أبي يعلى ، تحقيق سعود الخلف ، طبعة دار العاصمة بالرياض ، طبعة ١٤١٠هـالأولى .
- مسألة الاحتجاج بالشافعي ، تحقيق د . ملا خاطر ، الرئاسة العامة لإدارات البحوث العلمية والإفتاء والدعوة والإرشاد بالرياض .
- المسايرة في العقائد المنجية في الآخرة ، ابن الهمام ، مع شرحيه: المسامرة لابن أبي الشريف ، وشرح قاسم بن قطلوبغا ، تحقيق محمد محيي الدين عبد الحميد ، طبعة مطبعة السعادة مصر .
- المستدرك على الصحيحين ، للحاكم ، طبعة مكتبة ابن العربي لبنان .
- مسند الإمام أحمد بن حنبل ، طبعة المكتب الإسلامي ، للطباعة والنشر .
- مسند أبي عوانة ، للإمام أبي عوانة يعقوب بن إسحاق ، طبعة دار المعرفة للنشر والتوزيع بيروت .
- مشايخ بلخ من الحنفية ، د . محمد محروس عبد اللطيف ، طبعة الدار العربية بغداد سنة ١٩٧٨م .
- المشتبه ، للذهبي ، تحقيق علي البجاوي ، طبعة دار إحياء الكتب العربية القاهرة .

- مشكاة المصابيح ، للخطيب التبريزي ، تحقيق الألباني ، طبعة المكتب الإسلامي بيروت ، الطبعة الثانية .
- مشكل الآثار ، للإمام أبي جعفر الطحاوي ، طبعة دائرة المعارف النظامية حيدر آباد الهند .
- مصباح الزجاجة في زوائد ابن ماجه ، طبعة الدار العربية للطباعة والنشر والتوزيع .
- المصباح المنير في غريب الشرح الكبير ، أحمد بن محمد بن علي الفيومي ، طبعة دار الكتب العلمية ، طبعة أخرى مكتبة لبنان .
- المصنف في الأحاديث والآثار ، ابن أبي شيبة ، تحقيق عبد الخالق الأفغاني ، طبعة الدار السلفية الهند ، الطبعة الثانية سنة ١٣٩٩هـ .
- المصنف ، لعبد الرزاق الصنعاني ، تحقيق حبيب الرحمن الأعمي ، طبعة المكتب الإسلامي .
- معاني القرآن ، لأبي زكريا يحي بن زياد الفراء ، طبعة عالم الكتب بيروت .
- معالم التنزيل للبغوي ، طبعة دار المعرفة بيروت .
- المعارف ، لابن قتيبة ، طبعة دار المعارف بمصر القاهرة مصر .
- معجم الأدباء ، ياقوت بن عبد الله الحموي ، طبعة دار إحياء التراث العربي بيروت .
- معجم المؤلفين ، عمر رضا كحالة ، طبعة مكتبة المثنى بيروت ، لبنان .
- معجم البلدان ، لأبي عبد الله ياقوت بن عبد الله الحموي ، طبعة دار إحياء التراث العربي بيروت .
- معجم الطبراني الكبير ، تحقيق حمدي عبد المجيد السلفي ، طبعة مطبعة الوطن العربي ، الجمهورية العراقية .
- المعجم الفلسفي ، إصدار مجمع اللغة العربية ، جمهورية مصر العربية ، الهيئة العامة لشؤون المطابع الأميرية سنة ١٣٩٩م .
- المعجم الفلسفي بالألفاظ العربية والفرنسية والإنجليزية واللاتينية ، د . جميل صليبا ، دار الكتاب اللبناني سنة ١٩٨٢م .
- المعجم الوسيط ، قام بإخراجه ، د . إبراهيم أنيس وآخرون ، المكتبة الإسلامية إستانبول تركيا .
- المعرفة والتاريخ ليعقوب بن سفيان البسوي ، طبعة مؤسسة الرسالة .
- مفتاح السعادة ومصباح السيادة ، طاش كبري زادة ، الطبعة الأولى سنة ١٤٠٥هـ ، دار الكتب العلمية بيروت ، طبعة أخرى دار الكتب الحديثة ، بالقاهرة ش الجمهورية .

- المفردات في غريب القرآن ، ابن القاسم حسين بن محمد الأصفهاني ، طبعة دار المعرفة بيروت .
- مقالات الكوثري ، طبعة مطبعة الأنوار القاهرة .
- المقدمة ، لعبد الرحمن بن خلدون ، طبعة دار النهضة ، بمصر الطبعة الثالثة .
- مقالات الإسلاميين ، لأبي الحسن الأشعري ، تحقيق محمد محيي الدين عبد الحميد ، طبعة مكتبة النهضة العربية سنة ١٣٨٩هـ، طبعة أخرى تحقيق هلموت ريتر ، طبعة دار إحياء التراث العربي بيروت .
- الملل والنحل ، للشهرستاني ، تعليق محمد سيد كيلاني ، طبعة دار المعرفة للطباعة والنشر بيروت ، الطبعة الثانية سنة ١٣٩٥هـ .
- مناقب الإمام أحمد ، الإمام عبد الرحمن ابن الجوزي ، تحقيق د . عبد الله التركي ، الطبعة الأولى سنة ١٣٩٩هـ، مكتبة الخانجي القاهرة ، طبعة أخرى دار الآفاق الجديدة بيروت ، لبنان .
- مناقب الإمام أبي حنيفة ، للذهبي ، نشرة إحياء المعارف النعمانية حيدر آباد بالهند .
- مناقب أبي حنيفة ، الإمام موقف أحمد المكي ، طبعة دار الكتاب العربي ، طبعة أخرى طبعة مجلس دائرة المعارف النظامية بحيدر آباد الهند .
- مناقب أبي حنيفة ، الإمام حافظ الدين الكردري ، طبعة الكتاب العربي بيروت ، لبنان ، طبعة أخرى طبعة دائرة المعارف النظامية بحيدر آباد الهند .
- مناقب الشافعي للبيهقي ، تحقيق السيد أحمد صقر ، الطبعة الأولى سنة ١٣٩١هـ، طبعة دار التراث مصر .
- المنتظم في تاريخ الملوك والأمم ، ابن الجوزي ، الطبعة الأولى سنة ١٣٥٨هـ، طبعة دار المعارف العثمانية حيدر آباد الدكن .
- منهاج السنة النبوية ، ابن تيمية تحقيق د . محمد رشاد سالم رحمه الله ، سنة ١٤٠٦هـ، طبعة جامعة الإمام بالرياض ، طبعة أخرى مكتبة الرياض الحديثة بالرياض .
- المنهج الأحمد في تراجم أصحاب الإمام أحمد ، عبد الرحمن بن محمد العليمي ، تحقيق محمد محيي الدين عبد الحميد ، راجعه وعلق عليه عادل نويضي ، طبعة عالم الكتب بيروت ، الطبعة الأولى سنة ١٤٠٣هـ .
- المهند على المفند ، خليل أحمد السهارنفوري ، طبعة إدارة إسلاميات ، لاهور ، باكستان سنة ١٤٠٤هـ .
- موارد الظمآن إلى زوائد ابن حبان ، للهيثمي ، تحقيق ونشر محمد عبد الرزاق حمزة ، دار الكتب العلمية بيروت ، لبنان .

- المواقف في علم الكلام ، عبد الرحمن بن أحمد الأيجي ، نشر دار الباز للطباعة والنشر دار عالم الكتب بيروت .
- الموسوعة العربية الميسرة ، دار نهضة لبنان للطباعة والنشر بيروت ، لبنان .
- الموضوعات ، لابن الجوزي ، تقديم وتحقيق عبد الرحمن محمد عثمان ، طبعة المكتبة السلفية المدينة المنورة ، الطبعة الأولى سنة ١٣٨٦هـ .
- موطأ الإمام مالك ، صححه ورقمه وخرج أحاديثه وعلق عليه محمد فؤاد عبد الباقي ، طبعة دار إحياء الكتب العربية عيسى البابي الحلبي وشركاه .
- ميزان الاعتدال ، لأبي عبد الله محمد بن أحمد بن عثمان الذهبي ، تحقيق علي بن محمد البجاوي ، دار المعرفة بيروت ، لبنان .
- الميزان الكبرى ، لأبي المواهب عبد الواهب بن أحمد الشعراني ، طبعة دار الفكر بيروت .
- معيد النعم ومبيد النقم ، لعبد الوهاب السبكي ، طبعة مؤسسة الكتب الثقافية بيروت ، لبنان .

"حرف النون".

- النافع الكبير لمن يطالع الجامع الصغير ، عبد الحي اللكنوي ، طبعة إدارة القرآن والعلوم الإسلامية كراتشي باكستان .
- النبراس ، عبد العزيز الفريهاري ، طبعة كتبخانة إكرامية ، بشاور باكستان .
- النبوات ، لشيخ الإسلام ، طبعة مكتبة الرياض الحديثة ، وطبعة أخرى دار الكتاب العربي .
- النجوم الزاهرة في ملوك مصر والقاهرة ، جمال الدين أبي المحاسن بن تغري بردي الأتابكي ، طبعة دار الكتب المصرية سنة ١٣٨٣هالقاهرة .
- نشر الطوالع ، للمرعشي ، طبعة مكتبة العلوم العصرية .
- نظم الدرر في شرح الفقه الأكبر ، للقاضي عبيد الله المفتي ، طبعة المجلس العلمي كراتشي سنة ١٩٨٥م .
- النظم المتناثر من الحديث المتواتر ، لأبي الفيض الكتاني ، طبعة دار الكتب العلمية بيروت ، لبنان .
- نقض المنطق ، لشيخ الإسلام ، طبعة دار الكتب العلمية بيروت .
- النكت على كتاب ابن الصلاح ، للحافظ أحمد بن علي بن حجر العسقلاني ، تحقيق ربيع بن هادي مدخلي ، الطبعة الأولى سنة ١٤٠٤هـ، الناشر الجامعة الإسلامية .

- النهاية في غريب الحديث والآثار، ابن الأثير، تحقيق محمود محمد الطناحي، طبعة دار الفكر بيروت.
- نهاية الأقلام في علم الكلام، عبد الكريم الشهرستاني، حرره الفرد جيوم.
- النور اللامع والبرهان الساطع شرح عقائد أهل السنة والجماعة، للناصري، مخطوط في المكتبة السليمانية تحت رقم ٢٩٧٣ بتركيا.

"حرف الهاء".

- هداية العارفين في أسماء المؤلفين وآثار المصنفين، أسماعيل البغدادي، طبعة دار العلوم الحديثة - بيروت، لبنان سنة١٩٥٥م.

"حرف الواو"

- الوافي بالوفيات، صلاح الدين خليل الصفدي، طبعة دار النشر فرانز شتاينز بفس بادن سنة ١٣٨٩هـ.
- وفيات الأعيان وأنباء الزمان، أحمد بن محمد بن خلكان، تحقيق د. إحسان عباس، طبعة دار صادر بيروت.

SADRŽAJ

PREDGOVOR 7

VAŽNOST TEME I RAZLOZI IZBORA 12

PLAN NA OSNOVU KOJEG JE TEKAO RAD NA OVOJ TEMI 14

METOD NAUČNO-ISTRAŽIVAČKOG RADA 16

UVOD
OBJAŠNJENJE DA JE AKIDET U OSNOVAMA VJERE KOD SVE ČETVERICE IMAMA ISTI, IZUZEV PO PITANJU DEFINICIJE IMANA 25

IMAM MALIK IBN ENES 27

a) NJEGOV GOVOR O TEVHIDU (ALLAHOVOJ JEDNOĆI) 27

b) NJEGOV GOVOR O ODREĐENJU (KADERU) 31

c) NJEGOV GOVOR O IMANU 32

d) NJEGOV GOVOR O ASHABIMA 33

e) NJEGOVA ZABRANA KELAMA (SKOLASTIKE) i SUVIŠNIH RASPRAVA U VJERI: 35

IMAM ŠAFIJA 38

a) NJEGOV GOVOR O TEVHIDU 38

b) NJEGOV GOVOR O KADERU 46

c) NJEGOV GOVOR O IMANU 47

d) NJEGOV GOVOR O ASHABIMA 55

e) NJEGOVA ZABRANA *KELAMA* i BESPOTREBNIH RASPRAVA U VJERI 57

IMAM AHMED IBN HANBEL 58
a) NJEGOV GOVOR O TEVHIDU 58
b) NJEGOV GOVOR O KADERU 60
c) NJEGOV GOVOR O IMANU 62
d) NJEGOV GOVOR O ASHABIMA 63
e) NJEGOVA ZABRANA KELAMA i BESPOTREBNIH RASPRAVA U VJERI 64

PRVO POGLAVLJE
BIOGRAFIJA EBU-HANIFE i OBJAŠNJENJE NJEGOVOG METODA, POSTAVLJANJA i POTVRDE TEMELJA VJERE 67

PRVI DIO
BIOGRAFIJA IMAMA EBU-HANIFE 69
1- NJEGOV ŽIVOT 71
1 – NJEGOVO IME i PORIJEKLO 71
2 – MJESTO i VRIJEME NJEGOVOG ROĐENJA 73
3 – NJEGOVO ODRASTANJE i LIČNE OSOBINE 74
Fizičke osobine 74
Moralne osobine 75
4 – NJEGOVA SMRT 79
2- NJEGOV NAUČNI ŽIVOT 81
1- NJEGOVO STJECANJE ZNANJA 81
2- NJEGOVI ŠEJHOVI 84
KRATKE BIOGRAFIJE NJEGOVIH NAJPOZNATIJIH ŠEJHOVA .. 86
3- NJEGOVI UČENICI 93
NJEGOVI NAJPOZNATIJI UČENICI 95
4- NJEGOV NAUČNI UGLED i GOVOR UČENJAKA O NJEMU 101

NJEGOV NAUČNI UGLED 101
GOVOR UČENJAKA O NJEMU 115
3- KRATAK OSVRT NA NJEGOVA DJELA IZ OSNOVA VJERE (AKAIDA) 123
1 - El-Fikhul-ekber, po rivajetu Hammada ibn Ebu-Hanife. 123
Djelo spominju sljedeći učenjaci u svojim djelima: 124
OSVRT NA LANAC PRENOSILACA OVOG DJELA 125
2 - El-Fikhul-ekber, po rivajetu Ebu-Muti'a el-Belhija 126
OSVRT NA LANAC PRENOSILACA OVOG DJELA 127
Kratak osvrt na svakog od ovih prenosilaca: 128
3. El-'alimu vel-mute'allim 131
Djelo su spomenuli sljedeći autori u svojim djelima: 133
OSVRT NA LANAC PRENOSILACA OVOG DJELA 133
4 – Risaletul-imam Ebi-Hanife ila Osman el-Betti 142
Učenjaci koji u svojim djelima spominju ovog djelo: 142
OSVRT NA SENED OVOG DJELA: 143
5 – Vasijjetu Ebi-Hanife 146
Učenjaci koji u svojim djelima spominju ovo djelo: 146
OSVRT NA SENED OVOG DJELA: 146
Kratak osvrt na prenosioce ovog djela: 147
DRUGO DIO
OBJAŠNJENJE NJEGOVOG METODA i USTANOVLJIVANJA VJERSKIH TEMELJA 153
1– IZVORI AKIDETA IMAMA EBU-HANIFE 155
2– STAV EBU-HANIFE PREMA 'ILMUL-KELAMU 168
3- NJEGOV STAV O NEKIM KELAMSKIM SEKTAMA 178
1– HARIDŽIJE 180
2- ŠI'ITI 186

3- PRAVE MURDŽIJE 191
4- KADERIJE 193
5- DŽEHMIJE 199
6- MU'TEZILE 209
7- EL-MUŠEBBIHE (ANTROPOMORFISTI) 211

DRUGO POGLAVLJE
OBJAŠNJENJE NJEGOVOG AKIDETA
U PITANJIMA TEVHIDA 215

1- TEVHID ER-RUBUBIJJE 217
UVOD
O DEFINICIJI TEVHIDA i NJEGOVOJ PODJELI 219
1- DEFINICIJA TEVHIDA 219
a) Jezičko značenje 219
b) Terminološko značenje 220
2- PODJELA TEVHIDA 223
PRVI DIO
TEVHID ER-RUBUBIJJE i NJEGOVE SPECIFIČNOSTI 229
1– ZNAČENJE OVE VRSTE TEVHIDA U JEZIKU 229
b) Terminološko značenje 231
c) Posebnosti ove vrste tevhida 231
DRUGI DIO
DISKUSIJA EBU-HANIFE SA ATEISTIMA ZBOG NJIHOVOG
NIJEKANJA STVORITELJA i POBIJANJE NAČINA NA KOJI
SLJEDBENICI KELAMA DOKAZUJU POSTOJANJE STVORITELJA ... 239
1- DISKUSIJA EBU-HANIFE SA ATEISTIMA ZBOG NJIHOVOG
NIJEKANJA STVORITELJA 239
2- POBIJANJE NAČINA NA KOJI SLJEDBENICI KELAMA
DOKAZUJU POSTOJANJE STVORITELJA 241

TREĆI DIO
METODOLOGIJA IMAMA EBU-HANIFE PRILIKOM DOKAZIVANJA RUBUBIJJETA 246
1- DOKAZI U NAMA 253
2- DOKAZI U PRIRODI 254
2- TEVHIDU-L-ULUHIJJE 261
A) OBRAZLOŽENJE POJMA TEVHID EL-ULUHIJJE KOD SELEFA 263
a) Jezičko značenje 263
b) Terminološko značenje. 269
c) Osobenosti ove vrste tevhida 270
1- ZNAČENJE 272
2- USLOVI IBADETA 275
3- VRSTE IBADETA 278
VRSTE ŠIRKA 282
B) AKIDET EBU-HANIFE U VEZI S NAČINOM i SREDSTVIMA KOJA SE UZIMAJU KAO VID PRIBLIŽAVANJA ALLAHU (TEVESSUL) 294
1- Približavanje Allahu Njegovim imenima i plemenitim svojstvima 295
2- Približavanje dobrim djelima. 296
3- Tevessul dovama dobrih ljudi 298
3- TEVHID EL-ESMAI VES-SIFAT ALLAHOVA JEDNOĆA U IMENIMA i SVOJSTVIMA 311
PREDGOVOR
UČENJE SELEFA O PITANJIMA ALLAHOVE JEDNOĆE U IMENIMA i SVOJSTVIMA 313
Prvo: Značenje tevhida el-esmai ves-sifat 313
Drugo: Zastranjivanja u ovoj vrsti tevhida 314

Treće: Pravci ljudi u shvatanju ove vrste tevhida..... 315
Četvrto: Učenje selefa o pitanjima Allahove jednoće u imenima i svojstvima..... 318
1- Njihov metod u potvrđivanju..... 318
2- Njihov metod kod pobijanja nekog od svojstava koja ne priliče Allahu, subhanehu we te'ala (et-tenzih)..... 326
PRVI DIO
OPĆENITO OBJAŠNJENJE OVE VRSTE TEVHIDA KOD IMAMA EBU-HANIFE..... 332
DRUGI DIO
SPOMINJANJE NEKIH ALLAHOVIH SVOJSTAVA BIĆA i GOVOR IMAMA EBU-HANIFE O NJIMA..... 342
PRVO: SVOJSTVA BIĆA (SIFATU ZATIJJE)..... 342
1 - Uzvišenost (el-'uluvu)..... 342
2 - Ruke, kao Njegovo svojstvo..... 346
3 i 4 - Lice i sopstvo ili Biće (nefs)..... 349
5 i 6 - Sluh i vid..... 352
7- Znanje..... 355
8, 9, 10 - Život, moć i htijenje..... 360
DRUGO: SVOJSTVA BIĆA S JEDNE STRANE, A SVOJSTVA DJELOVANJA S DRUGE STRANE..... 364
1- Allahovo prisustvo sa stvorenjima (me'ijje)..... 364
2- Samoopstojeći Održavatelj..... 365
3- Govor..... 367
TREĆI DIO
SPOMINJANJE NEKIH ALLAHOVIH SVOJSTAVA DJELA i GOVOR IMAMA EBU-HANIFE O NJIMA..... 376
PRVO: NEPRELAZNA SVOJSTVA DJELOVANJA..... 376

1- Uzdignuće (el-istiva'): 376
2- Spuštanje (en-nuzul) 379
3, 4 - Ljutnja i zadovoljstvo. 380
DRUGO: PRELAZNA SVOJSTVA DJELA 382
1- Ljubav (el-mehabbet) 382
2- Opskrbljivanje (er-rizk) 384
3- Stvaranje 386
4- Oživljavanje i usmrćivanje 388

TREĆE POGLAVLJE
OBJAŠNJENJE NJEGOVOG AKIDETA KADA JE RIJEČ O PITANJIMA VEZANIM ZA IMAN 391

PRVI DIO
ŠTA JE IMAN PO SHVATANJU EBU-HANIFE i DA LI U NJEGA SPADAJU DJELA? 393
Jezičko značenje 393
IMAN KOD IMAMA EBU-HANIFE 394
DOKAZI IMAMA EBU-HANIFE 395
ODGOVORI NA DOKAZE IMAMA EBU-HANIFE i NJEGOVIH SLJEDBENIKA 399

DRUGI DIO
POVEĆANJE i SMANJIVANJE IMANA 437
ODGOVOR NA DOKAZE EBU-HANIFE i NJEGOVIH SLJEDBENIKA 442

TREĆI DIO
IZUZIMANJE U IMANU (EL-ISTISNA') 467
ODGOVOR NA DOKAZE EBU-HANIFE i NJEGOVIH SLJEDBENIKA 470

ČETVRTI DIO
VEZA IZMEĐU ISLAMA i IMANA 489

PETI DIO
PROPISI VEZANI ZA POČINIOCA VELIKIH GRIJEHA 501

PROPISI VEZANI ZA POČINIOCA VELIKOG GRIJEHA 507

ČEVRTO POGLAVLJE
NJEGOV AKIDET PRI OSTALIM PITANJIMA
IZ OSNOVA VJEROVANJA 517

UVOD 519

PRVI DIO: POSLANSTVO 523

1- RAZLIKA IZMEĐU VJEROVJESNIKA (EN-NEBIJ) i POSLANIKA (ER-RESUL) 525

2- ZNAKOVI VJEROVJESNIKA 535

3- BEZGRJEŠNOST VJEROVJESNIKA 539

4- NEKE OD OSOBENOSTI NAŠEG VJEROVJESNIKA MUHAMMEDA, sallallahu 'alejhi we sellem 545

DRUGI DIO: SUDNJI DAN 553

1. PREDZNACI SUDNJEG DANA 555

2. KABURSKA ISKUŠENJA 560

3. PROŽIVLJENJE 564

4. STANJA NA SUDNJEM DANU 567

TREĆI DIO KADER – ODREĐENJE 573

UVOD 575

1. POKUĐENOST UPUŠTANJA U DISKUSIJE O ODREĐENJU KOD IMAMA EBU-HANIFE 578

2- STEPENI ODREĐENJA 584

3- DJELA ROBOVA 590

4- SEKTE KOJE SU ZASTRANILE KADA JE RIJEČ O PITANJU VJEROVANJA U ODREĐENJE i ODGOVOR IMAMA EBU-HANIFE NJIMA 594

ČETVRTI DIO ASHABI 597

1. IMAM EBU-HANIFE VOLI SVE ASHABE i PRIHVATA IH 599

2. GOVOR IMAMA EBU-HANIFE PRILIKOM VREDNOVANJA IZMEĐU OSMANA i ALIJE 604

3. GOVOR EBU-HANIFE O ONIMA KOJI OMALOVAŽAVAJU ASHABE POSLANIKA, sallallahu 'alejhi we sellem, i VRIJEĐAJU IH. 611

PETI DIO IMAMET / HALIFAT 617

1. IMAMET / HALIFAT PRIPADA KUREJŠIJAMA 619

2. IMAMET / HILAFET UPUĆENIH HALIFA 622

3. BORBA PROTIV IMAMA-NASILNIKA 627

PETO POGLAVLJE
USPOREDBA IZMEĐU AKIDETA IMAMA EBU-HANIFE i NJEGOVIH SLJEDBENIKA 635

PRVI DIO: USPOREDBA IZMEĐU AKIDETA IMAMA EBU-HANIFE i AKIDETA EBU-MENSURA EL-MATURIDIJA i NJEGOVIH SLJEDBENIKA. 637

1. USPOREDBA IZMEĐU IMAMA EBU-HANIFE i EBU-MENSURA EL-MATURIDIJA i NJEGOVIH SLJEDBENIKA U METODOLOGIJI 639

PRVO: IZVORI DOKAZA KOD OBOJICE 639

DRUGO: PROPISI VEZANI ZA TUMAČENJE PREDAJA PRENESENIM ZNAČENJEM (TE'VIL) 647

TREĆE: 'ILMUL-KELAM IZMEĐU PRIHVATANJA i ODBIJANJA STAV EBU-HANIFE O PITANJU 'ILMUL-KELAMA 652

2. USPOREDBA U STVARIMA VEZANIM ZA OSNOVE VJERE 658
Prvo: Dokazivanje postojanja Allaha. 658
Drugo: Tevhid. 663
a) Vrste tevhida: 663
b) Prva obaveza čovjeka. 665
Treće: Allahova svojstva (sifati) 667
Četvrto: Iman (vjerovanje) 670
Peto: Određenje. 672
Šesto: Vjerovjesništvo 673
Sedmo: Sudnji dan 676
Osmo: Ashabi i imamet / hilafet 678

DRUGI DIO
OBIM PRIDRŽAVANJA SLJEDBENIKA HANEFIJSKOG MEZHEBA ZA AKIDET EBU-HANIFE U TEVHIDU 679

Prva: potpune hanefije 681
Drugo: hanefije-mu'tezile 692
Treće: hanefije-šije 698
Četvrto: hanefije-zejdije 699
Peta: hanefije-murdžije 700
ZAKLJUČAK 706
INDEKS MANJE POZNATIH ARAPSKIH TERMINA 711
فهرس المصادر والمراجع 715

أُصُولُ الدِّينِ
عند الإمام أبي حنيفة